عجائب البیان

فی

لغات القرآن

و

تفسیر المنّان

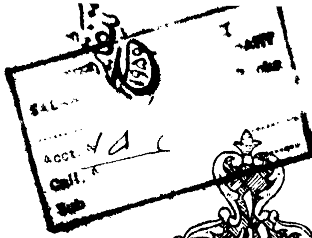
و

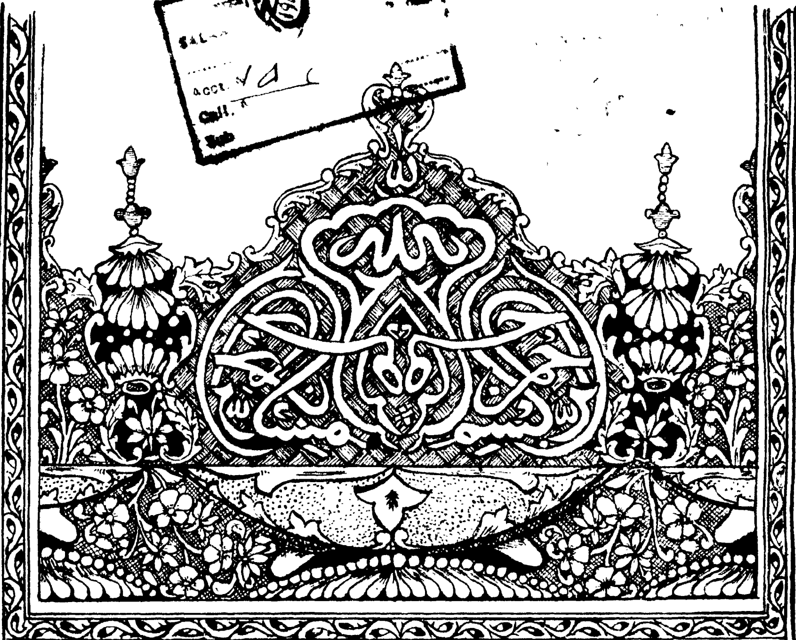
نجوم الفرقان

مصنفہ ابو الفضل حاجی محمد بن عبداللہ بن نور الدین عفا اللہ ذنوبہم و ستر اللہ عیوبہم من تصنیفاتہ منار الاسلام و عطیات السلطانی و مفتاح الحاجۃ شرح ابن ماجہ و عون الودود شرح ابی داود و عجائب البیان فی سیرت النبی آخر الزمان و عجائب اللغات وغیرہ

در مطبع نامی واقع لکھنؤ مطبوع گردید

باہتمام حاجی حافظ خواجہ قطب الدین احمد در دیرا اثر بار اول ماہ رمضان المبارک سنہ ۱۳۴۹ ہجری

الحمد لله الذی خلق الاشیا فقدرها تقدیرا وجعل الانسان سمیعًا بصیرا وارسل محمدا صلی الله علیه وسلم الی کافة الخلق بشیرا ونذیرا وانزل علیه الکتاب برهانا منیرا وتلاوته علی عباده تفہیما وتبصیرا وبشر المؤمنین الذین یعملون الصالحات بان لهم اجرا کبیرا وعلی اصحابه الذین طهرهم تطهیرا فاما بعد فابتدیت بعون الله الملک المنان بلغات القرآن فسمیتها عجائب البیان فی لغات القرآن۔

باب الف

فصل الالف مع الہمزہ

اِئتِ بِقُرآنٍ غَیرِ هٰذَا صیغہ امر حاضر خطاب آنحضرت کیطرف یعنی لاتو ای محمد اسکے سوا دوسرا قرآن اصل اسکی یون ہے جب آنحضرتؐ کافرون پر قرآن پڑھتے اُن کو یہ ثابت ہوتا کہ یہ تو کلام الٰہی ہے مگر اسمین بت پرستی کی مذمت ہو اور شرک و مشرکین کی بُرائیان ہین تو حضرت سے کہتے اسکو بدل دیجیے آپ فرماتے مجھکو بدلنے یا دوسرا لانیکا حق نہین ہو پ ۱۱ ر ۷۔

اِئتِ الْقَوْمَ الظّٰلِمِیْنَ خطاب حضرت موسیٰ کی طرف ہو جا تو موسیٰ قوم ظالم فرعون کے پاس پ ۱۹ ر ۶۔

اِئتِ اصل قَالَ فَاْتِ بِهٖ ہے فرعون نے حضرت موسیٰ سے کہا کہ اگر تو سچا ہے لا تو ساتھ اسکے معجزہ ظاہر پ ۱۹ ر ۲۔

اِئتِ۔ اصل مین فَاْتِ بِهٖ ہے تو لا ای محمدؐ

ساتھ اسکے دلیل یا آیت مستحکم یا معجزہ۔ تین
اگر تو سچا ہے پ۱۹ ۱۲۔

اِئتِ اصل مین فَاْتِ بِهَا الخ قائل اسکا
حضرت ابراہیم ہے۔ خطاب نمرود یا ضحاک کیطرف ہے
لا تو آفتاب کو مغرب سے پ۳ ۳۔

اِئتِ۔ اصل مین فَاْتِ بِهَا لا تو موسیٰ ساتھ
اسکے کوئی نشانی معجزہ پ۹ ۳۔

اِئتَمِرُوا اصل مین فَاْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ عرف
دستور کے موافق کام کرو آپس مین پ۲۸ ۱۷۔

اِئتِنَا۔ آ تو ہمارے پاس لا تو ہمارے لئے
پ۷ ۱۴ پ۸ ۱۶ پ۹ ۱۸ پ۲۰ ۱۵۔

اِئتُوا۔ لاؤ تم آؤ تم پ۱ ۳ پ۳ ۲ و پ۱۱ ۹
پ۱۲ ۲ پ۱۶ ۳ پ۱۷ ۴ پ۲۰ ۸ پ۲۵ ۱۵ و ۱۶۔

اٰل۔ اصل مین اَهْل تھا ھا کو ہمزہ سے
بدل کر دیا اٰل ہو گیا اٰلَ يَؤُلُ بمعنی اہل کے پ۱ ۶۔

اِئتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِيْنٍ لاؤ ہمارے لئے
کوئی ظاہر مستحکم دلیل پ۱۳ ۱۴۔

اِئتُونِي۔ لاؤ تم میرے پاس آؤ تم میرے
نزدیک پ۱۱ ۱۳ و ۱۶ پ۲۶ ۱۔

اِئتِيَا۔ یہ صیغہ تثنیہ ہے ھما ضمیر پوشیدہ
راجع طرف زمین آسمان کے پ۲۴ ۱۶۔

اِئتِيَا۔ اصل مین فَاْتِيَاهُ جاؤ تم دونون
موسیٰ وہارون فرعون کے پاس پ۱۶ ۱۱۔

اِئذَن۔ صیغہ امر حاضر ہے۔ اجازت
دے۔ اذن دے پ۱۰ ۱۳ پ۱۸ ۱۵۔

فصل الالف مع الباء

آبَاءُ ۔ جمع اَب کی بمعنی باپ پدر والد
اور ہر ایک وہ شخص جو سبب ہو ایجاد شئی اور ہر ایک
مصلح قوم اصلاح کنندہ اور جو باعث ہو ظہور شئے کا
اسی لئے انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام کو اب کہتے
ہین۔ کیونکہ ان مین یہ اوصاف حمیدہ سب موجود
ہوتے ہین۔ جیسے قولہ تعالیٰ اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ
آیا ہے اور ایک روایت مین آیا ہے کہ وَهُوَ اَبٌ لَّهُمْ
پ۲ ۱۲ پ۱۳ ۲ و ۳ و ۴ و ۵ پ۲۲ ۲ پ۳۰ ۵۔

اَبًّا۔ گھاس چارہ وغیرہ پ۳۰ ۱۔

اٰبَاءُ۔ بمد الف وقصرہا وبہر سہ حرکات الہمزہ
پ۲ ۵ و ۹ پ۴ ۱۳ و ۱۴ (۲۷ جگہ آیا ہے)

اٰبَائِكَ۔ باپ دادا تیرا یعنی ابراہیم واسمٰعیل و
اسحاق اور خطاب حضرت یعقوب کیطرف ہے پ۱ ۱۶

اٰبَاؤُكُمْ۔ باپ دادا تمھارے پ۱ ۹ پ۲ ۵
پ۵ ۱۳ و ۱۴ پ۱۰ ۱۱ پ۲۵ ۸۔

اٰبَائِكُمْ۔ تمھارے باپ دادا پ۱۸ ۱۴
پ۱۹ ۶ پ۱۳ ۸ پ۲۵ ۱۴۔

اٰبَائِي۔ باپ دادا میرے یعنی
ابراہیم واسحاق ویعقوب پ۱۲ ۱۵۔

اٰبَائِنَا۔ باپ دادا ہمارے سے پ۱۸ ۲
پ۲۰ ۷ پ۲۵ ۱۵ و ۱۹۔

اٰبَائِهِمْ۔ اُن کے باپ دادا سے پ۸ ۱۶
پ۱۲ ۹ پ۱۵ ۱۳ پ۲۱ ۱۷ پ۲۴ ۱ ۶

اٰبَائِهِنَّ۔ باپ دادا اُن عورتون کے
پ۲۲ ۴۔

اَبَتِ۔ اے میرے باپ پ۱۲ ۱۱ پ۱۳ ۵ پ۱۶ ۶
پ۲۰ ۶ پ۲۳ ۷۔

اَبَابِيْلَ۔ یہ معروف پرندے ہین۔ یہ اسم جمع ہے

اسکی وا حد نہین ہے ۳۰ ۲۰۔

اِبْتَدَعُوهَا۔ انھون نے از خود بنالیا ہے ۲۷ ۲۰

اَبَارِيْق۔ لوٹے ابریق کی جمع ہے ۲۷ ۱۴۔

اَبْتَرُ۔ اصل مین بے نسل دم بریدہ کو کہتے ہین اور پھر ایک وہ کام جسمین خیر و برکت دنیا و آخرت نہو ۳۰ ۲۳۔

اِبْتَغِ۔ یہ صیغہ امر حاضر ہے۔ تلاش کرلے ڈھونڈلے تو ۵ ۱۲ ۲۰ ۱۱۔

اِبْتِغَاءَ۔ ڈھونڈھنا، تلاش کرنا چاہنا ۲ ۹۔ ۳ ۴ و ۵ و ۹ ۵ ۱۲ و ۱۴ ۱۳ ۸ و ۹ ۱۵ ۲ ۲۱ ۶ ۲۷ ۲ ۲۸ ۷ ۳۰ ۷۔

اِبْتَغُوا۔ امر حاضر ڈھونڈھو تلاش کرو طلب کرو چاہو درخواست کرو تم ۲ ۷ ۶ ۱۰ ۱۰ ۱۳ ۱۵ ۵ ۲۰ ۱۴ ۲۸ ۱۲۔

اِبْتَغِيْ۔ واحد متکلم ہے چاہو نمین پسند کرو مین ۸ ۱ ۱۵ ۱ ۱۹ ۷۔

اِبْتَغَيْتَ۔ جی چاہے تیرا تو خواہش کر طلب کر تلاش کر ۲۲ ۳۔

اِبْتَلٰى آزمایا امتحان کیا جانچ لیا ۱ ۱۵ ۲۱ ۱۸۔

اُبْتُلِيَ۔ بضم الهمزہ والتاء آزمایا گیا امتحان لیا گیا جانچا گیا ۴ ۱۲ ۲۱ ۱۸۔

اِبْتَلُوا۔ آزماؤ۔ امتحان لو تم جانچ لو تم ۴ ۱۲

اِبْتَلٰهُ رَبُّهٗ اسکا رب اس کو آزماتا ہے اور جانچ لیتا ہے کھرا کھوٹا، نیک و بد ۳۰ ۱۴۔

اَبْحُرٍ۔ بفتح الالف وسکون البا، اصل مین سَبْعَةُ اَبْحُرٍ سات دریا ۲۱ ۱۱۔

اَبَدًا۔ ہمیشہ کی یہ عبارت ہے زمانہ دراز سے جسکی تقسیم اجزائی نہین ہے جیسے زمانہ کی تقسیم اجزائی ہے یعنی فلان زمانہ تو کہتے ہین لیکن فلان اَبد نہین کہتے اور نہ اسکی لفظا تثنیہ و جمع ہے ۵ ۱۱ ۵ و ۵ ۱ ۶ ۳ و ۸ ۶ ۹ و ۷ ۱۱ ۲ ۱۵ ۱۳ و ۱۵ و ۱۰ ۲ ۱۵ ۹ و ۲۲ ۴ و ۲۶ ۵ ۱۱ و ۱۵ و ۱۸ ۲۹ ۱۲ ۳۰ ۲۳۔

اَبْرَارُ۔ یہ جمع ہے بمعنی نیک و سچے لوگون کے ۴ ۱۱ ۲۹ ۱۹ ۳۰ ۷ و ۸۔

اِبْرٰهِيْمَ۔ یہ لفظ عجمی ہے ایک نبی معروف کا نام مبارک ہے۔ سب سے پہلے ابراہیم انھین کا نام ہوا ہے۔ معنی اسکا مہربان باپ کے ڈیڑھ سو برس مین بوڑھے ہو گئے۔ اسحاق ان کے ہمشکل تھے۔ ان کے بدن سے مشک کی خوشبو آتی تھی جس گھر مین رہتے بستے اسکو مجوسی اپنا معبد بنالیتے درندے آپسے بات چیت کرتے ساتھ رہتے بابل مین ایک کُوثا نام گاؤن تھا وہان پیدا ہوئے یا حران مین دمشق کا ایک گاؤن ہے بزمانہ نمرود ظالم تہ خانہ مین یا غار مین پرورش پائی ہر ایک دن مین ایک مہینے کے برابر بڑھتے ایک سال مین بات کرنے لگے مان سے دریافت کیا میرا رب کون ہے کہا مین کہا تیرا رب کون ہے کہا تیرا باپ کہا اسکا رب کون ہے کہا نمرود کہا اُس کا رب کون ہے مان نے ایک طمانچہ مارا یہ خبر

باپ کو پہونچی تین برس تہ خانہ مین بند رہے
ان کے باپ کا نام آذر تھا بت بناتے اُن کو دیتے
فروخت کرلاؤ یہ کہتے جو نقصان دہ ہو اُسکو کون
خریدے گا نمرود ضحاک کی طرف سے عراق پر حاکم
تھا اُسنے اُن کو آگ کے ڈھیر بن گُھپے مین رکھکر
ڈالدیا پانی وہوا کے فرشتے نے کہا اُس کو ہم
بجھا دین جبرئیل نے کہا کچھ کام فرمایئے ۔ کہا ۔
عِلْمُهٗ بِحَالِیْ حَسْبِیْ مِنْ سُوَالِیْ اللہ تعالیٰ نے
آگ کو سرد کر دیا آگ مین گرتے ہی فرشتون نے
ہاتھون ہاتھ اُٹھالیا جبرئیل نے جنت سے ایک
کرتہ لاکر پہنا دیا آگ باغ ہو گئی چالیس روز آگ
مین رہے پہلے پہل ہی خدا کے راستے مین آگ مین
ڈالے گئے اور ننگے مجرد کئے گئے اسوقت سولہ سال
کی عمر مبارک تھی اسکے بدلے جنت مین لباس کے ساتھ
اُٹھین گے ۔ سارہ دہاردن کی بیٹی لوط کی بہن اور
ایک نمرود کی بیٹی آپ پر ایمان لائین تھین ستر برس
کی عمر مین لوط کے ساتھ اللہ تعالیٰ کے راستے مین
ہجرت کی پہلے مہاجر یہی ہین ہمراہ سارا کے حرّان
مین پچاس برس رہے قصور الکنعانیہ سے نکاح کیا۔
سات بچے اُن سے پیدا ہوئے سب اولاد آپ کی
تیرہ تھین ۔ اسحاق شام مین رہے اور اسمٰعیل حجاز
مین باقی اولاد اور بلاد مین پھیل گئی ۔ اُن کو خدا کے
نام مبارک یاد کرائے تھے اُن سے کھانا پانی ہر ایک
مدد مانگتے حرّان کے کھیت مین دفن ہین ۔ اور
سارا کی بھی وہین قبر ہے اللهم احشرنا فی ملتہ۔

ل ۱۵ او ۱۶ (۹ جگہ) قرآن مین آیا ہے۔
اَبْرَحَ اصل مین لَنْ اَبْرَحَ یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے نصب بوجہ
لَنْ کے ہے بمعنی مین ہرگز نہ چھوڑونگا ۱۳ ع ۱۴ ع ۱۵ ۱۲۱ -
اَبْرَصَ مفعول ہے اُبْرِئُ کا بمعنی کوڑھی۔
مبروص ۳ ع ۱۳ ت ۵
اَبْرَمُوْا - ارادہ کیا مصمم قصد کیا انھون نے ۲۵ ع ۱۳۔
اُبَرِّئُ - اصل مین مَا اُبَرِّئُ نَفْسِیْ مین اپنے
نفس کو گناہون سے بری وپاک نہین کہتا باعتبار
بشریت کے ۱۳ ع ۱ ۔
اُبْرِئُ - بضم الہمزہ وسکون البار واحد متکلم
مین صحیح واچھا چنگا کرتا ہون ۳ ع ۱۳ ع ۱۳ ۱۔
اُبْسِلُوْا - بضم الہمزہ وسکون البار وہ لوگ قید
ہوئے گرفتار ہوئے پکڑے گئے ہلاکت مین ڈالے
گئے ت ۱۴ ع ۱۔
اَبْشِرُوْا بِالْجَنَّةِ بفتح الہمزہ وسکون البار خوش ہو
تم اس جنت سے جسکا تم وعدہ کئے گئے تھے ۲۴ ع ۱۸۔
اَبْصَارَهُمْ اُن کی آنکھون پر یا اُن کی آنکھون
مین ل ادر ۲ ع ۱۱ (۲۹ جگہ آیا ہے)
اَبْصَرَ - دیکھا وہ یا دیکھے وہ ت ۱۹ ع ۱۵ ۱۲
ع ۱۶ ۵ ع ۲۳ ۹۔
اَبْصَرْنَا - دیکھا ہم نے ع ۲۱ ۱۵۔
اَبْصِرْ بِهٖ - یہ فعل ماضی متعجب کا صیغہ بوزن امر
حاضر اللہ تعالیٰ خوب دیکھنے والا ہے ساتھ
اُن کے ع ۱۵ ۱۶۔
اَبْعَثُ حَیًّا - واحد متکلم اُٹھایا جاؤن گا زندہ

پ۱۶ ع۵۔
اِبْعَثْ امر حاضر بھیج روانہ کر تو ای اللہ رسول کو پ۱ ع۱۵ پ۲ ع۱۶ پ۱۶ ع۵ پ۲۸ ع۷۔

اِبْعَثُوْا بھیجو تم مقرر کرو معین کرو متوجہ ہو تم اور اٹھاؤ تم پ۵ ع۳ پ۱۵ ع۱۵۔

اَبْغِیْ۔ واحد متکلم تلاش کرون مین ڈھونڈھون مین بناؤن مین یعنی دوسرا رب پ۸ ع۷۔

اَبْغِیْکُمْ۔ اصل مین اَغَیْرَ اللّٰهِ اَبْغِیْکُمْ اِلٰهًا کیا سوائے اللہ تعالیٰ کے دوسرا خدا چاہون مین تمھارے لئے پ۹ ع۶۔

اَبَقَ۔ اصل مین اِذْ اَبَقَ اِلَی الْفُلْكِ ہے جسوقت بھاگ گیا طرف کشتی کے یہ واقع کتب تاریخ مین ہے پ۲۳ ع۹۔

اَبًّا۔ ایدار دیا چیز کو کہتے ہین پ۱۶ ع۱۲ و ۱۶ و ۱۷ پ۲۰ ع۹ پ۲۵ ع۵ پ۲۷ ع۷ پ۳۰ ع۱۲۔

اِبْكَارِ۔ بکسر الہمزہ وسکون الباء صبح صادق کا وقت پ۳ ع۱۲ پ۲۴ ع۱۱۔

اَبْكَارًا۔ بفتح الہمزہ وسکون الباء کنواری لڑکیان پ۲۷ ع۱۴ پ۲۸ ع۱۹۔

اَبْكَمُ۔ بفتح الہمزہ وسکون الباء گونگا پ۱۴ ع۱۶۔

اَبْكٰی۔ رلایا اس نے پ۲۷ ع۷۔

اِبِلٌ اونٹ واونٹنی تذکیر و تانیث دونون برابر ہین اور واحد و تثنیہ و جمع بھی یکسان ہے اس کو غمان اللغات مین خوب بیان کیا ہے پ۸ ع۴ پ۳۰ ع۱۳۔

اَبْلِعِیْ۔ یہ صیغہ امر حاضر مؤنث کا ہی نگل جا تو پانی کو یا جذب کرے تو خطاب زمین کیطرف پ۱۲ ع۴۔

اَبْلُغُ۔ پہونچون گا مین پ۱۵ ع۲۱ پ۲۴ ع۹۔

اَبْلَغْتُكُمْ۔ پہونچا دیا مین نے تم کو احکام الٰہی پ۸ ع۱۷ پ۹ ع۱ پ۱۲ ع۵۔

اُبَلِّغُكُمْ۔ پہونچاتا ہون مین تم کو امور خداوندی پ۸ ع۱۵ و ۱۶ پ۲۶ ع۳۔

اَبْلَغُوْا۔ پہونچایا انھون نے پ۲۹ ع۱۲۔

اَبْلِغْهُ۔ پہونچا دے تو اس کو خطاب آنحضرتؐ کی طرف ضمیر احد من المشرکین کی طرف پ۱۰ ع۷۔

اِبْلِیْسَ۔ یہ معروف دشمن اولاد آدم آمین اختلاف ہے کہ یہ عربی یا عجمی ابن عباس و ابن مسعود و ابن المسیب و قتادہ و ابن جریر و زجاج نے کہا ابلیس جنون سے تھا عبرانی مین اسکا نام عزازیل تھا اور عربی مین حارث اور تمام فرشتون مین سردار صاحب اجتہاد تھا۔ تکبری نافرمانی کیوجہ سے شیطان رجیم ہو گیا اور ہم کو اس سے پناہ کا حکم ہوا۔ اکثر علماء کا قول ہے کہ جنون سے تھا اور جملہ آدمی متفق ہین کہ ابلیس کے کافر ہونے مین ایک سجدہ نہ کرنے سے کافر ہو گیا اور جو ہمیشہ یا اکثر نہین کرتے انکا کیا حال ہو گا نافرمانی الٰہی مین پ۱ ع۴ (جملہ ۹ جگہ آیا ہے)

اِبْنٌ۔ بیٹا، لڑکا، فرزند پ۱ ع۱۱ (۲۹ جگہ آیا ہے)

اَبْنَاءَ بیٹے، لڑکے فرزندون کو کہتے ہین پ۱ ع۶

(۱۶ جگہ آیا ہے)

اَبْنَائِکُمْ۔ بیٹے تمہارے ۴ ۱۵۔

اَبْنَائِنَا۔ بیٹے ہمارے ۲ ۱۶۔

اَبْنَائِهِنَّ بیٹے اُن عورتوں کے ۲۲ ۴۔

اِبْنَتَ۔ عِمْرَانَ۔ مریم بیٹی عمران کی ۲۸ ۲۔

اِبْنَتَیَّ هَاتَیْنِ ان دونوں بیٹیوں سے ۲۰ ۶۔

اِبْنَكَ۔ اصل میں اِنَّ اَبْنَكَ سَرَقَ بیشک تیرے بیٹے نے چوری کی ہے ۱۳ ۴۔

اُبْنُوْا۔ عَلَیْهِمْ بُنْیَانًا کوئی عمارت بناؤ اصحاب کہف پر عمارت بنانا تاکہ وہ ایک قسم کا ہمیشہ کیلئے ایک نشان خاص ہو جاوے اس سے یہ ثابت نہیں ہوتا کہ قبروں پر کسی قسم کا نشان یا علامت یا گنبد وغیرہ یا قبروں کو پختہ وکچی کی بنائی جاوے ۱۵ ۱۵ ۲۳ ۷۔

اِبْنَهٗ بیٹے اُسکے سے یا بیٹا اُس کا ۱۲ ۴ ۲۱ ۱۱۔

اِبْنَهَا۔ اصل میں وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا اٰیَةً لِّلْعٰلَمِیْنَ ہم نے اپنی قدرت کی نشانی مقرر کی ہو پیدا کرنا مریمؑ کا اور اُسکے بیٹے حضرت عیسیٰؑ کا بے پدر کے یہ تمام عالم کے لئے قیامت تک ایک قدرت کی نشانی ہے ۱۷ ۶۔

اِبْنَیْ۔ اٰدَمَ دونوں بیٹے آدم کے قابیل وہابیل ۶ و ۱۲ ۴۔

اَبَوْا۔ اُن سبھوں نے انکار کیا کہ خضر و موسیٰ کی ضیافت کریں ۱۶ ۱۔

اَبْوَاب۔ یہ لفظ جمع ہے باب کی دروازوں کو کہتے ہیں ۸ ۱۱ ۸ ۱۲ ۱۲ ۱۳ ۱۳ ۲ ۱۴ ۳ و ۱۰ ۲۳ ۱۲ ۲۴ ۵ و ۱۲ ۲۷ ۸۔

اَبْوَابًا۔ دروازے ۲۵ ۹ ۳۰ ۱

اَبْوَابِهَا۔ بکسر الباء الثانیۃ اصل میں وَاْتُوا الْبُیُوْتَ مِنْ اَبْوَابِهَا۔ ہے۔ آؤ تم گھروں میں دروازوں سے یعنی جیسے تم پہلے آیا جایا کرتے تھے گھروں میں ۲ ۸۔

اَبْوَابُهَا۔ بضم الباء الثانیۃ اصل میں فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا ہے کھولدیے جاویں گے اُن کے لئے دروازے ۲۴ ۵۔

اَبَوَاهُ دونوں ماں باپ اُسکے ۴ ۱۳ ۱۶ ۱۔

اَبُوْكِ۔ اسمیں خطاب مریم کی طرف ہے۔ باپ تیرا ۱۶ ۵۔

اَبُوْنَا۔ باپ ہمارا ۲۰ ۶۔

اَبُوْهُمْ باپ اُن کا ۱۳ ۲ و ۵۔

اَبُوْهُمَا۔ باپ اُن دونوں کا ۱۶ ۱۔

اَبَوَیْكَ۔ فاعل اسکا حضرت یعقوب ہے اور خطاب یوسف صدیق کو ہے تیرا باپ دادا اور پردادا اسحاق و ابراہیم علیہم الصلوٰۃ والسلام ۱۲ ۱۱۔

اَبَوَیْکُمْ۔ ماں باپ تمہارے یعنی حوّا و آدم اور خطاب اولاد آدم کی طرف ہے ۸ ۱۰۔

اَبَوَیْهِ۔ ماں باپ اُسکے ۴ ۱۳ ۱۳ ۵۔

اَبٰی۔ انکار کیا اُسنے نہ مانا نافرمانی کی حکم نہ مانا قبول نہ کیا۔ ۱ ۴ ۱۴ ۳ ۱۵ ۱۰ و ۱۱ ۱۶

۱۲ و ۱۶ ۱۹ ۳ ۔

آبِی ۔ باپ میرا ۱۳ ۱۹ و ۲۰ ۶ ۔

آبِیکُمْ ۔ باپ تمھارا ۱۲ ۱۲ ۱۳ ۲ و ۴ ۱۷

آبِینَا ۔ باپ ہمارا ۱۲ ۱۴ ۔

آبِیہِ ۔ باپ اُسکا (۱۰) جگہ آیا ہے ۔

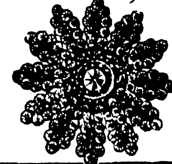
آبِیھِمْ ۔ باپ اُن کا ۱۳ ۲ ۔

آبَیْنَ ۔ اصل مین اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَۃَ عَلَی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَیْنَ اَنْ یَّحْمِلْنَھَا الخ بے شک ہم نے پیش کیا امانت کو زمین و آسمان و پہاڑو نپر کہ یہ اُس کو قبول کرلین لیکن سب نے انکار کیا اور وہ اُس سے ڈر گئے اور انسانون نے اُس کو اُٹھالیا اب امانت کیا ہو اکثر مفسرین کا قول ہے کہ اس سے مراد اطاعت الٰہی و فرائض ہین جنکے ادا کرنے مین ثواب و عدم ادائی مین عقاب ہے کیونکہ یہ اموال کی امانت سے بھی زیادہ ترسخت ہے ۲۲ ۶ ۔

اَبْیَضُ ۔ سفید اس سے صبح صادق کی سفیدی مراد ہے ۲ ۔

اِبْیَضَّتْ وُجُوْھُھُمْ ۔ سفید ہوگئے چہرے انکے ۴ ۲

اِبْیَضَّتْ عَیْنَاہُ ۔ سفید ہو گئین دونون آنکھین یعقوبؑ کی روتے روتے یوسف کے فراق مین اور بینائی جاتی رہے تفسیر ابن کثیر مین لکھا ہو کہ چھ سال تک نظر سے نہین دیکھا ۔ ۱۳ ۴ ۔

فصل الالف مع التاء الفوقانیہ

اٰتٍ ۔ اصل مین لَاٰتٍ ہے البتہ آنیوالا ہے جو وعدہ الٰہی مین ہے ۵ ۲ ۵ ۱۳ ۲۱ ۷ ۔

فَاْتِ ۔ پس لے آتو فا سے بوجہ مجبوری لکھا ہے ۲ ۳ ۹ ۳ ۱۹ ۱۲ و ۶ ۔

اَتَانَا الْیَقِیْنُ آوے ہم کو موت یا قیامت ۲۹ ۱۶ ۔

اِتِّبَاعٌ اصل مین فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوْفِ ہے ۔ پس پیروی کرنا ہے اسلام کے طریقہ کی اچھی طرح ۲ ۶ ۲ ۔

اِتِّبَاعَ الظَّنِّ پیروی کرنا گمان کی ۵ ۲ ۔

اِتَّبَعَ ۔ یہ لفظ قرآن مجید مین کئی جگہ آیا ہی اپنے اپنے محل و ربط سے اظہار معنی ہوتا ہے باعتبار لغت کے پیچھے چلنا ، پیروی کرنا طریقہ بطریقہ چلنا قدم بقدم چلنا ۸ ۸ ۵ ۱۵ ۷ ۱۱ و ۱۳ و ۱۹ ۹ ۱۲ و ۱۴ ۱۱ ۷ و ۱۶ ۱۲ ۱۰ ۱۴ ۵ و ۱۱ ۱۵ ۱۹ ۱۶ ۲ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۶ ۱۴ ۴ و ۲۰ ۸ ۲۱ ۷ و ۱۱ و ۱۷ ۲۲ ۸ ۲۶ ۱ ۲۹ ۱۷ ۔

اِتَّبَعْتَ اصل مین وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَھْوَاءَھُمْ ای محمدؐ اگر تونے اُن کفار مشرکین کی خواہشونکی پیروی کی بعد اس کے کہ تجکو علم قرآن ہو چکا ہی تو یاد رکھ کہ اللہ تعالیٰ کے پاس تیرا نہ کوئی مددگار ہے نہ دوست ۱۴ ۲ ۱ ۱۳ ۱۵ ۱۳ ۱۱ ۔

اِتَّبَعْتُمْ پیروی کردتم ۔ یعنی اگر پیروی کی

تم لوگون نے شیطان کی ۵ ۸ ۹ ۱۔

اِتَّبَعْتَنِیْ۔ اگر پیروی و فرمان برداری کرے تو میری ۱۵ ۲۱۔

اِتَّبَعَتْهُمْ۔ ذُرِّیَّتُهُمْ بِاِیْمَانٍ الآیہ یعنی اگر اولاد نے مان باپ کیا تھ بحالت ایمان پیروی توحید کی ہی تو اون کی اولاد بھی اُن کیساتھ رہینگے جنت مین ایک درجہ مین اور جو صغار ہین اُن کو بسبب ایمان آبا کے شریک کیے جاوینگے ابن کثیر ۲۷ ۳۔

اِتَّبَعَكَ۔ اسمین خطاب آنحضرت کیطرف یعنی جو تیری پیروی کرین مسلمانون سے ۸ ۱۴ ۱۰ ۱۴ ۱۲ ۳ ۱۴ ۳ ۵ ۲۱ ۱۹ ۱۰ و ۱۵۔

اِتَّبَعَكُمَا۔ یہ صیغہ تثنیہ مخاطب کا ہے۔ خطاب حضرت موسیٰ و ہارون کیطرف ہی۔ یعنی جو پیروی کرے تم دونون کی ۲۰ ۷۔

اِتَّبَعَنِ۔ جسنے پیروی کی میری ۳ ۱

اِتَّبَعْنَا۔ الرَّسُوْلَ۔ ہم نے پیروی کی رسول کی یعنی حضرت عیسیٰ کی ۳ ۱۳ ۱۴ ۸ ۱۸ ۳ ۲۰ ۷۔

اِتَّبَعَنِیْ۔ جسنے اتباع و پیروی کی میری ۱۳ ۶ ۱۶ ۶۔

اِتَّبِعُوْا۔ پیروی کرتے ہین وہ اور پیروی کرو میری ۱۰ ۱۲ ۲ ۴ و ۵ ۳ ۱۲ و ۱۴ و ۱۵ ۲ او ۹ ۹ ۶ و ۷ و ۸ ۹ ۹ و ۱۰ ۱۰ ۱۲ ۱۲ ۲ و ۳ ۱۲ ۵ و ۹ ۱۶ ۷ و ۱۴ ۱۹ ۸ ۲۰ ۱۳ ۱ ۲۱ ۱۲ ۲۲ ۸ و ۱۹۔ ۲۶ ۵ و ۶ و ۷ ۲۷ ۸ و ۲۰ ۲۹ ۱۰۔

اَتَّبِعُوْا۔ پیروی کرو تم میری ۲۴ ۳ و ۶

اَتَّبِعُوْنِ۔ اصل مین یَا قَوْمِ اتَّبِعُوْنِ ہے۔ ای میری قوم میری ہی پیروی کرو تم مین تم کو ہدایت کرون گا ۲۴ ۱۰ ۲۵ ۱۲۔

اَتْبَعَهُ۔ الشَّیْطَانُ ضمیر واحد مذکر کی الَّذِیْ سے قبل الذکر کیطرف راجع ہے جس سے مراد بلعم باعور ہے یعنی شیطان اُس کے درپے ہوگیا۔ آن کی یون ہی کہ حضرت موسیٰ کے زمانہ مین ایک شخص بلعم باعور نام بنی اسرائیل مین یہ شخص مستجاب الدعوات تھا اُسنے حضرت موسیٰ کی نافرمانی کی مردود ہوگیا اسکا قصہ مشہور ہی ابن کثیر ۹ ۱ ۱۴ ۲ ۲۰ ۸ ۲۳ ۵۔

اِتَّبِعْهَا یعنی پیروی کر تو اُسکی ۲۵ ۱۳۔

اِتَّبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ پیچھا کیا اُن کا فرعون نے مراد اس سے فرعون مع قوم ہے بوقت غرق دریا ۱۱ ۱۴ ۱۶ ۱۳۔

اٰتَتْ۔ بمد الہمزہ اصل فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَیْنِ۔ یعنی اگر بارش ہوئی تو دونا پھل آتا ہے میوے سے ۳ ۴ ۱۲ ۵ ۲۷ ۱۔

اٰتَتْكَ اٰیٰتُنَا یعنی ہم نے بھیجین تجکو آیتین نشانیان اپنی ۱۶ ۱۶۔

اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ یعنی آوے تم پر قیامت ۷ ۱

اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیِّنَاتِ ..... پہونچے

ان کے پاس اُن کے رسُول ساتھ احکام و دلائل مستحکم کے ۔ ن ۱۵۔

اِتِّخَاذِکُمُ الْعِجْلَ بسبب پکڑنے تمھارے بچھڑے کو خدا ۔ ل ۶۔

اِتَّخَذَ ۔ اصل مین قَالُوا اتَّخَذَ اللهُ وَلَدًا کافر کہتے ہین کہ اللہ تعالیٰ اولاد بھی رکھتا پکڑتا ہے ن ۱۴ ۵ ۱۵ ک ۸ ۹ ۸ ۔ ۱۱ ۱۲ ۱۵ ۴ و ۱۳ و ۲۱ ۱۶ ۸ و ۹ ۲ ۔ ۱۸ ۵ ۱۹ ۱ و ۲ ۲۳ ۱ ۲۵ ۸ و ۷ و ۱۹ ۲۹ ۱۱ و ۱۳ و ۲۰ ن ۲ ۔

اِتَّخَذْتَ ۔ عَلَیْهِ اَجْرًا حضرت موسیٰ نے حضرت خضر سے کہا اگر تو چاہتا لیتا اس پر اجرت جو تونے دیوار بنائی ہے ۔ ۱ و ۵ ۱۹ او ۱۶ ۲۰ ۱۶ ۔

اِتَّخَذْتُ ۔ مَعَ الرَّسُوْلِ سَبِیْلًا پورا ترجمہ یہ ہے کہ افسوس کاش مین نے اللہ کے رسُول کیساتھ کوئی سنت کا سیدھا رستہ اختیار کیا ہوتا تو اسوقت بہتر ہوتا ۔ ۱۹ ۔ ۱ ۔

اِتَّخَذْتُمْ ۔ بمعنی پکڑا تم نے عہد مقررہ کیا تم نے ٹھہرایا تم نے ل ۵ و ۹ و ۱۱ ۱۳ ۸ ۲۰ ۱۵ ۲۵ ۲۰ ۔

اِتَّخَذْتُمُوْا پکڑتے ہو تم قرار دیتے ہو ٹھہراتے ہو تم ۔ ۱۱ ۸ ۱۸ ۶ ۔

اِتَّخَذَتْ ۔ بَیْتًا بمعنی مکڑی نے اپنے رہنے کیلئے گھر بنایا ۔ ۲۰ ۱۶ ۔

اِتَّخِذَنَّ بکسر الخاء اصل مین یون ہے قَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِکَ نَصِیْبًا مَّفْرُوْضًا ابلیس لعین نے اللہ تعالیٰ سے کہا کہ بیشک مین تیرے بندون کی عبادت مین سے ایک مقررہ معین حصہ لون گا ۔ فائدہ جو چیز بغیر رضامندی خدا ہو بلکہ اُسمین رضامندی غیر اللہ ہو خواہ وہ مالی عبادت ہو یا بدنی وہ ابلیس کیلئے ہے نہ خدا کے لئے جیسے غیر اللہ نذر و نیاز کرنا منت ماننا چڑھاوا چڑھانا ۔ وہ ابلیس کا حصہ ہے ۵ ۱۵ ۔

اِتَّخَذْنَاهُ بمعنی بناتے ہم اُس کو مقرر کرتے ہم اُسکو ٹھہراتے ہم اُسکو ۔ ۱۷ ۲ ۲۲ ۱۳ ۔

اِتَّخِذُوْا بمعنی پکڑو قرار دو ۔ ٹھہراؤ اُسکو ۔ بکسر الخاء و بفتحہا پکڑا قرار دیا اُس کو ل ۱۵ ۶ ۲ و ۱۳ و ۱۵ ۶ و ۱۴ ۵ ۱۰ و ۱۳ ۹ ۸ و ۹ ن ۱۱ ۱۱ ۲ ۱۵ ۸ و ۱۴ ۔ و ۲۰ ۱۶ ۳ و ۸ ۱۷ ۲ ۱۶ ۲ ۱۹ ۱ ۲۰ ۱۶ ۲۲ ۱۳ ۲۳ ۴ و ۱۵ ۲۴ ۲ ۲۵ ۲ و ۱۷ ۲۶ ۴ ۲۸ ۳ و ۱۳ ۔

اِتَّخِذِیْ ۔ مِنَ الْجِبَالِ بُیُوْتًا بنالے تو پہاڑون مین اپنا گھر اسمین خطاب جملہ جماعت شہد کی مکھیون کیطرف ہے ۱۴ ۱۵ ۔

اَتَّخِذُوْکَ ۔ خَلِیْلًا ضرور مقرر کرتا ہون تم کو اپنا دوست جان نثار ۱۵ ۸ ۔

اِتَّخِذُوْنِیْ ۔ پکڑو مجھکو بناؤ مجھکو ٹھہراؤ مجھکو یعنی خدا ۔ ۶ ۔

اَتْرَابٌ۔ ہم عمر والیان عورتین اوراسی طرح چند اشخاص ہم عمر کو بھی کہتے ہین ۲۳ ۱۳۔

اَتْرَابًا۔ ہم عمر عورتین ۲۷ ۱۴ ۳۰ ۲

اُتْرِفْتُمْ۔ عیش دیے گئے تم ۱۷ ۲

اَتْرَفْنَا۔ اصل مین اَتْرَفْنٰھُمْ ہے۔ ہم نے اُن کو آسودگی و آرام دیا ہے حیات دنیا مین ۱۸ ۱۳۔

اُتْرِفُوْا۔ فِیْہِ آسودہ کئے گئے تھے اسمین یعنی دنیا وی لذتون مین ۱۲ ۱۰۔

اُتْرُكِ۔ الْبَحْرَ۔ چھوڑ دے تو دریا کو یعنی جب تو دریا سے پار ہوجاوے۔ ۲۵ ۱۴۔

اِتَّسَقَ اصل مین یون ہی وَالْقَمَرِ اِذَا اتَّسَقَ۔ قسم ہے رات چاندنی جب پورا ہو کامل ہو تیس راتین ۳۰ ۹۔

اِتَّقُوْا اللّٰہَ یہ صیغہ امر حاضر کا ہے بمعنی تم خوف کرو ڈرو اللہ تعالیٰ سے ۲ ۹ ۲۱، ۲۲ ۱

اَتْقَنَ۔ كُلَّ شَیْءٍ مستحکم کیا مضبوط کیا ہر ایک چیز کو یعنی وہ ذات الٰہی ہے جس نے ہر ایک چیز کو کمال خوبصورتی و نزاکت و عمدگی سے مستحکم بنایا ہے ۲۰ ۳۔

اِتَّقُوْا۔ ڈرو، خوف کرو تم بُرے کامون سے بچو ۱ ۳ و ۶ و ۱۲ و ۱۵ ۲ ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ ۳ ۶ و ۷ و ۱۰ و ۱۳ ۴ ۲ و ۴ و ۵۔ ۹ و ۱۱ و ۱۲ ۵ ۱۶ ۶ ۵ و ۶ و ۱۰ و ۱۳ ۷ ۲ و ۳ و ۴ و ۵ و ۱۵ ۸ ۷ ۹ ۲ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۷ ۱۰ ۵ ۱۱ ۴ ۱۲ ۷ ۱۳ ۶ و ۱۱ ۱۴ ۵ و ۲۲ ۱۶ ۸ ۱۸ ۱۹ ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ ۲۰ ۱۴ ۲۱ ۷ و ۱۳ ۲۲ ۶ ۲۳ ۲ و ۱۶ ۲۴ ۳ و ۵ ۲۵ ۱۲ ۲۶ ۱۳ و ۱۴ ۲۷ ۲. ۲۸ ۲ و ۴ و ۶ و ۸ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ ۲۹ ۹۔

اِتَّقُوْنِ۔ اصل مین وَاِیَّایَ فَاتَّقُوْنِ اللہ تعالیٰ فرماتا ہے مجھ سے بچتے رہو۔ ڈرتے رہو۔ خوف کرتے رہو۔ کہین ایسا نہو کہ عذاب الٰہی مین پڑ جاؤ ۱ ۵۔ ۲ ۹ ۱۴ ۷ ۱۸ ۴ ۲۲ ۱۶۔

اِتَّقٰی۔ اصل مین مَنِ اتَّقٰی بمعنی جو کوئی بچتا رہے ڈرتا رہے خوف کرتا رہے۔ ۲ ۸ و ۹ ۳ ۱۶ ۵ ۸ ۸ ۱۱ ۲۷ ۶ ۳۰ ۱۷۔

اِتَّقَیْتُنَّ۔ تم ڈرتی رہو۔ پرہیز کرتی رہو اور خطاب ازواج مطہرات کی طرف ہے ۲۲ ۱۔

اَتْقٰكُمْ۔ بہت بڑا پرہیزگار تمھارا اور بُرے کامون سے بچنے والا تم سے۔ یہ اسم تفضیل ہے۔ ۲۱ ۱۴

اِتَّقِیْنَ اللّٰہَ اے عورتو ڈرو اللہ سے ۲۲ ۴۔

اُتْلُ۔ عَلَیْھِمْ نَبَاَ ابْنَیْ اٰدَمَ پڑھ دو، سنا دو، ان لوگون کو حقیقت دونون بیٹے آدم کی ۶ ۹ ۸ ۶ ۹ ۱۲ ۱۱ ۱۳ ۱۵ ۱۶۔ ۱۹ ۹ ۲۱ ۱۔

أَتْلُوْا۔ اصل مین فَاتْلُوْهَا۔ پڑھو تم لوگ تورات کتاب آسمانی کو۔ ۴ ۱۶ ۱ ۲۔ ۲۰ ۳۔

أُتِمَّ۔ اصل مین وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ اور البتہ مین بھرپور کامل نعمت دون گا تم کو۔ ۲ ۲۔

وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ۔ تم آپس مین نیک چلنی اختیار کرو اور عورتون کو نیک چلنی پر مجبور کرو۔ ۲۸ ۲۔

أَتْمِمْ۔ اصل مین رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی رب ہمارے پورا کامل کردے ہمارے لئے نور ایمان ۲۸ ۲۔

أَتْمَمْتُ۔ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي پورے کامل کردیئے مینے تم پر اپنی نعمتین و احسانات کو ۶ ۵ ۶۔

أَتْمَمْنَا۔ مین نے اپنے احسانات ہر طرح کی نعمتین پوری و تمام کردیا ۹ ۶۔

أَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ۔ پورا کیا ہم نے اُن تیس رات کو جو وعدہ کیا تھا اس طرح کہ دس راتین اور پوری کردے عطا تورات کیلئے ۹ ۷۔

أَتِمُّوا۔ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ تمام و پورا کرو تم حج و عمرہ کو خاص خدا کیلئے ۲ ۷ و ۸ ۔

أَتَمَّهَا۔ عَلٰى أَبَوَيْكَ أَتَمَّ سے فعل ماضی ہے ها ضمیر راجع ہے طرف نعمت ماقبل الذکر کے بمعنی پورا کیا تمام نعمتون کو تیرے باپ دادا یعقوب اسحاق پر خطاب حضرت یوسف کیطرف (علیہم الصلٰوۃ والسلام) ۱۲ ۱۱۔

أَتَمَّهُنَّ۔ ضمیر جمع مؤنث کی کلمات کیطرف راجع ہے اصل اسکی یون ہے کہ اِذِ ابْتَلٰى اِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ یہ دس خصال تھے۔ پانچ سر مین اول بالون مین مانگ نکالنا دوم مونچھون کو کترانا سیوم مسواک کرنا چہارم کلی کرنا پنجم ناک مین پانی ڈالنا صاف کرنا۔ پانچ کل بدن مین ختنہ کرنا۔ ناف کے بال نکالنا، استنجا کرنا، ناخون لینا، بغلون کے بال نکالنا، یہ دس خصال حضرت ابراہیم نے پورے کئے یہی سنت ہمیشہ مقرر ہوئی ہے۔ ۱ ۱۵۔

أَتَيْنَا۔ دے ہم کو ۹ ۱۴ ۱۱ ۱۵ ۱۳ و ۲۱۔

فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا لا تو ای نوح جو تو وعدہ کرتا ہے اگر تو سچا ہی اپنے وعدہ مین ۸ ۱۶ ۱۲ ۳ ۲ یہ فا کے ساتھ مجبورًا لکھا گیا ہے۔

أٰتُوا۔ الزَّكٰوةَ۔ دیا کرو تم زکوۃ کو ۵ ۱۰ و ۱۳ ۳ ۶ ۴ ۱۰ و ۱۲ ۵ ۱ و ۲ و ۸ ۸ ۴ ۔ ۹ ۶ ۷ و ۸ و ۱۸ ۱۳ ۲ ۱۶ ۲ ۱۷ ۱۳ و ۱۷ ۱۸ ۴ و ۱۰ و ۱۳ ۱۹ ۲ و ۱۷۔ ۲۰ ۳ ۲۱ ۱۸ ۲۸ ۲ و ۸ و ۱۷۔

اِثْتُوْا - اصل مین ثُمَّ اْئْتُوْا صَفًّا
آؤ تم صفین قطار باندھ کر ۱۶ ۱۲۔
فَأْتُوْا بِسُوْرَةٍ - پس لاؤ تم مثل اسکے
ایک سورۃ یعنی جب مشرکین عرب قرآن مجید کی
تصدیق نہین کرتے اور کہتے یہ تو کلام انسان ہے
تو باری تعالی سے حکم ہوا اگر تم بھی اسکے مثل ایک سورۃ
لاؤ اگر تم سچے ہو مگر یہ بیچارے کہان سے لا سکتے تھے
۱ ۳ ۲ ۱۲ ۴ ۱ ۵ ۱ ۱۱ ۹ ۱۲ ۲ ۱۳ ۱۴
۱۷ ۵ ۲۰ ۸ ۲۳ ۹ ۲۵ ۱۵ - فا کے ساتھ مجبوراً
لکھا گیا ہے۔
اِئْتُوْا - اصل مین وَأْتُوا الْبُيُوْتَ ہے
گھرون مین آؤ تم ۲ ۸ ۱۳ ۴ ۱۹ ۷۔
أَتُوْبُ عَلَيْهِمْ - یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے فاعل
اسکا باری تعالی المعنی ترک گناہ ندامت شرمندگی
اور اُس کام کردہ کو قبیح جان کر چھوڑنا کہ پھر اُسکی
طرف تک نہ جاوے خواہ وہ ممکن ہو یا غیر ممکن ہو بخوف
الٰہی بندہ کا کام یہ ہے کہ معافی چاہے اور خدا اسکو
قبول فرمائے معاف کرے ۲ ۳۔
أَتَوَكَّؤُ - یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے یعنی
اپنے عصا پر تکیہ کرتا ہون ٹیکہ لگاتا ہون ۱۶ ۱۰۔
اٰتِهِمْ - عَذَابًا ضِعْفًا مِّنَ النَّارِ
اسمین ضمیر اَنْتَ کی خطاب ہے عز وجل کیطرف
اور هُمْ ضمیر طرف کفار کے ہے یعنی دے
اُن کو عذاب آگ سے دوگنا ۸ ۱۱ ۲۲ ۵۔
اٰتَى الْمَالَ - دو مال کو اللہ کی راہ
مین ۲ ۶ ۲۰ ۹ ۱۴ ۷ و ۱۰ ۱۶ ۹ و ۱۲ ۱۹ ۹
۲۷ ۲ ۲۹ ۱۹۔
اَتَيَا - اصل مین اِذَآ اَتَيَآ اَهْلَ قَرْيَةٍ
جب دونون موسی و خضر علیہم الصلوٰۃ والسلام
پہونچے ایک گاؤن مین کہتے ہین یہ قریہ ایلہ کا
تھا یا انطاکیہ یا برقہ کوئی آذربیجان کے قریون مین
سے تھا یا کوئی رُوم کے قرا سے تھا یا اندلس کے
۱۶ ۱۔
فَأْتِيٰهُ - اسمین ضمیر انتما کی دونون حضرت
موسی و ہارون کیطرح راجع ہے۔ ہ ضمیر مفعول
کی فرعون کیطرف اور فا بوجہ مرکب ہونے کلمہ کے
لکھے گئے ہین۔ ۱۶ ۱۱۔
فَأْتِيَا - فِرْعَوْنَ - پس جاؤ تم دونون
فرعون کیطرف خطاب حضرت موسی و ہارون کیطرف
ہے ۱۹ ۶۔
اَتَيْتَ - لَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِيْنَ اسمین ضمیر
اَنْتَ آنحضرت کیطرف راجع ہے۔ اگر لاوے تو
اے محمد ان کو یعنی اہل کتاب ۱ ۱۱ ۱۴ ۲۲ ۳۔
اٰتَيْتُكَ - اصل مین فَخُذْ مَآ اٰتَيْتُكَ پس پکڑ وہ چیز
جو دی مین نے تجھکو اسمین ضمیر انا کی فاعل ہے باری تعالی
اور ک خطاب ہے آنحضرت کیطرف ۹ ۷۔
اٰتَيْتُكُمْ - دیا مین نے تمھکو کُمْ ضمیر جمع المذکر کی
خطاب ہے طرف سب نبیون کے ۳ ۱۷۔
اٰتَيْتُمْ - بِالْمَعْرُوْفِ - حوالہ کرو تم ساتھ دستور کے
۲ ۱۴ ۲ ۷ ۲۱ ۷۔

اُتَیْتُمُوْهُنَّ شَیْئًا جو کچھ تم نے اُن عورتون کو دیا ہی مہر وغیرہ سے ۲ ۱۳ ا ۱۴ ع ۵ ۱۳۵

اٰتَیْتَنَا صَالِحًا لَنَکُوْنَنَّ مِنَ الشّٰکِرِیْنَ ای خدا اگر تونے ہم کو لڑکا نیک صالح عطا کیا البتہ ہون گے ہم شاکرین سے ۹ ۱۴۔

اٰتَیْتَنِیْ - اصل مین رَبِّ قَدْ اٰتَیْتَنِیْ مِنَ الْمُلْکِ - پروردگار تحقیق دی تونے مجھکو حکومت مملکت ۱۳ ۵۔

اَتٰىكَ اصل مین هَلْ اَتٰىكَ حَدِیْثُ مُوْسٰی اور کیا آئی ہے تیرے پاس ای محمد بات موسی کی ۱۶ ۱۰ ۲۳ ۱۱ ۲۶ ۹ ۳۰ ۳ و ۱۰ و ۱۳۔

اٰتِیْكَ - یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے فاعل اسکا عفریت جن ہے اور یہ خطاب ہے حضرت سلیمان کی طرف بلقیس کے لانے مین جو اُن سے وعدہ کیا تھا ۱۹ ۱۸۔

اٰتٰىكَ اللّٰهُ دیا تجھکو ای قارون اللہ تعالی نے یعنی خزائن بیشمار ۲۰ ۱۱۔

اَتَتْكَ - اٰیٰتُنَا آئین تیرے پاس ہماری نشانیان ۲۴ ۱۶۔

اَتٰىكُمْ - عَذَابُ اللّٰهِ آوے تیر عذاب خدا کا۔ ۷ ۱۰ و ۱۱ ۱۰۔

اٰتِیْكُمْ - لاؤنگا مین تمھارے لئے ۱۶ ۱۰ ۱۹ ۱۶ ۲۰ ۷ ۲۵ ۱۴۔

اٰتٰىكُمْ - اسجگہ خطاب ہے قوم موسی کیطرف یعنی دیا تجکو جو نہین دیا کسی کو جہان مین ۶ ۸

۱۱ ۶ ۷ ۱۳ ۱۷ ۱۵ ۱۰ ۱۹ ۱۸ ۲۷ ۱۹۔ ۲۵ ۴۔

اٰتَیْنَ - اصل مین فَاِنْ اَتَیْنَ بِفَاحِشَةٍ پس اگر نزدیک آوین عورتین بیحیائی کے یعنی زنا کاری کرین ۵ ۱۔

اٰتِیْنَ - الزَّکٰوةَ - تم دیتی رہو زکواة کو خطاب ازواج مطہرات کیطرف ہے۔ زکواة مفعول ہے۔ ۲۲ ۱۔

اٰتَیْنَا دیا ہم نے ۱ ۶ و ۸ و ۱۱ و ۱۴ ۲ ۱۰ و ۳ ۱ ۵ ۵ و ۶ ۶ ۲ و ۳ و ۱۱ ۷ ۸ و ۱۶ ۸ ۱ و ۶ ۹ ۱۱ و ۱۲ ۱۲ ۱۰ و ۱۳ ۱۳ ۱۱ ۱۴ ۶ و ۱۳ و ۲۲ ۱۵ ۱ و ۶ و ۱۳ و ۲ ۱۶ ۲ و ۴ و ۱۴ ۱۷ ۴ و ۵ و ۶ ۱۸ ۳ ۱۹ ۲ و ۱۷ ۲۰ ۵ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۵ ۲۱ ۱ و ۳ و ۷ و ۱۱ و ۱۵ و ۱۶۔ ۲۲ ۸ و ۱۱ و ۱۷ ۲۳ ۸ و ۱۱ ۲۴ ۱۱ و ۲ ۲۵ ۸ و ۱۵ و ۱۸ ۲۷ ۲ ۲۹ ۱۶۔

اٰتَیْنَا - مِنْ فَضْلِهٖ دیا ہم کو آپ نے فضل وکرم سے ۲۰ ۱۔

اَتٰىنَا - اصل مین حَتّٰی اَتٰىنَا الْیَقِیْنُ یہان تک کہ ہم کو موت آگئی ۲۹ ۱۶۔

اَتَیْنٰكَ بِالْحَقِّ ہم تمھارے پاس حق لائے ہین قائل اسکے فرشتے ہین جو لوط علیہ الصلوٰۃ والسلام کے پاس آئے تھے اور خطاب لوط کیطرف ہے ۱۴ ۵ ۱۴ ۴ ۱۸ ۴ و ۵ ۲۵ ۱۶۔

اُوْتِیْنَا - مِنْ کُلِّ شَیْءٍ دی گئی ہم کو ہر ایک چیز

یہ قول سلیمان علیہ السلام کا ہے ٹ ۱۰

اٰتِیَنَّهُمْ۔ اصل مین لَاٰتِیَنَّهُمْ ہے البتہ ضرور مین آؤن گا اُن کے پاس یعنی اولاد آدم کے پاس بہکانے کیلئے دراصل یہ مقولہ شیطان لعین کا ہے ف ۹۔

اٰتٰنِیْ۔ مِنْهُ رَحْمَةً اللہ تعالیٰ نے دیا مجھکو اپنی طرف سے رحمت ۱۲ ۶۔ ۱۹ ۱۸۔

اٰتٰهُ۔ اللّٰهُ الْمُلْكَ دیا اللہ تعالیٰ نے داؤد علیہ السلام کو مملکت ونبوت ۲ ۱۷ ۱۳ ۳۔ ۱۴ ۶ ۱۶ ۹ و ۱۰ ۱۷ ۸ ۲۴ ۱۱ ۲۸ ۱۷۔

اٰتٰهَا۔ اَمْرُنَا اسمین ھا ضمیر مؤنث کی ارض کیطرف راجع ہے بمعنی آیا اُس مین کے پاس حکم ہمارا ۱۱ ۸ ۱۶ ۱۰ ۲۰ ۷ ۲۸ ۱۷۔

اٰتٰهُمْ۔ اللّٰهُ دیا اُن کو اللہ تعالیٰ نے ۴ ۶ و ۸ و ۹ ۵ ۳ و ۵ ۱۳ و ۱۶ ۲۶ ۶ و ۸ ۱ ۲۷ ۳ ۲۵ ۴۔

اٰتٰهُمْ نَصْرُنَا آئی اُن کے پاس مدد ہماری ۱۰ ۱۴ ۱۰ ۲۰ ۸ ۲۱ ۱۴۔ ۲۳ ۱۷ ۲۴ ۹ و ۱۱ ۲۸ ۴۔

اٰتِیْهِمْ۔ عَذَابٌ آنیوالا ہے اُنکے پاس عذاب ۱۲ ۷۔

اٰتٰهُمَا۔ صَالِحًا هُمَا ضمیر تثنیہ کی راجع ہے طرف آدم وحوا بمعنی دیا اُن دونون کو اولاد صالح نیک ۹ ۱۴۔

فصل الالف مع الثاء المثلثہ

اَثَابَكُمْ۔ غَمًّا پہونچا تم کو غم ۴ ۷۔

اَثَابَهُمْ۔ پہونچا اُن کو ۱۶ ۱۱۔

اَثَاثًا اسباب وسامان کو کہتے ہین ۱۴ ۱۷ ۱۶ ۸۔

اٰثَارِ یہ جمع اثر کی ہے اُس اثر و نشان کو کہتے ہین جو دلالت کرے حصول وجود شی پر ۱۱ ۱۵ ۱۳ و ۲۱ ۸ ۲۱ ۸ ۲۲ ۸ ۱۳ ۲۳ ۲۵ ۸ ۲۶ ۲۰۔

اٰثَارًا نشان قدم و نشان ستدلہ طریقہ آثار ونشان حصول شی کو کہتے ہین ۲۴ ۸ و ۴ ا۔

اَثَارُوا۔ الْاَرْضَ زمین کی کاشت کو کہتے ہین یعنی انھون نے زمین مین کاشت کی تھی ۲۱ ۴۔

اَثَارَةٍ۔ مِنْ عِلْمٍ جو علوم سے روایات کیجاوین یا کتابت کے طور پر باقی رکھی جاوین حفاظت مین اسکو اثارة العلم کہتے ہین ۲۶ ۱۔

اِثَّاقَلْتُمْ۔ اِلَى الْاَرْضِ تم زمین کیطرف جھکے جاتے ہو ۱۰ ۱۱۔

اٰثَامًا اثام جمع اثم کی ہے اور اثم عام ہے ہر ایک گناہ صغیرہ وکبیرہ کذب بہتان سرکشی ظلم کو کہتے ہین ۱۹ ۴۔

اِثْبُتُوْا ثابت قدم رہو تم ۱۰ ۱۲۔

اَثْخَنْتُمُوْهُمْ۔ گرفتار کرو اُنکو اچھی طرح سے ۲۶ ۵

اَنْتُمْ ضمیر جمع مذکر کی سب مسلمانون کیطرف
راجع ہے کہ تم شیطان ابلیس سے بچتے رہو۔ ت ۲۔ ۱۴
۱۱۔ ۵ ۱۱ ۲۶ ۱۴ ۱۔

اِجْتَنَبُوا بفتح النون۔ اصل مین وَالَّذِينَ
اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ ہے یعنی جو لوگ بچتے ہین شیطان
سے کہ اُسکی پوجا وعبادت کرین ۲۳ ۱۶۔

اَجِدُ۔ صیغہ واحد متکلم کا ہو یعنی پاتا ہون

اَجْدَاثِ یہ جمع اَجْدَث [illegible] کی
یعنی قبرون کے ۲۳ ۳ ۵ ۸ ۲۱ ۸۔

اَجْدَرُ بوزن اَفْعَلُ یہ صیغہ اسم
تفضیل کا ہو یعنی بہت لایق یا زیادہ لایق تر یا
بہت سزاوار ہے ۱۱ ۱۔

اَجِدَنَّ۔ اصل مین لَاَجِدَنَّ البتہ
ضرور پاؤنگا مین ۵ ۱۷۔

اَجْرِ۔ عمل و بدلے کے اور اُس سے لیا
و مزدوری کو کہتے ہین جسمین امید ثواب نفع عمل
دنیاوی یا اخروی کی ہو جمع اسکی اُجُورٌ ہے۔
۱ ۸ و ۹ و ۱۳ ۳ ۴ و ۶ ۴ ۵ و ۸ و ۹ و ۱۱
۵ ۱۱ ۶ ۶ ۹ ۱۱ و ۱۰ ۱۱ ۷ و ۹ یہ لغت جملہ
[illegible] جگہ قرآن مجید مین آئی ہین۔

اَجْرًا۔ ایضاً ۵ ۲ و ۶ و ۷ و ۱۰
و ۱۴ و ۱۸۔ یہ لفظ قرآن مجید مین ستائیس جگہ آیا ہی

اِجْرَامِی۔ یہ صیغہ واحد متکلم کا ہو یعنی میرا
گناہ میرا جرم ۱۲ ۳

اَجْرَمْنَا یہ صیغہ جمع متکلم کا ہو یعنی ہمنے گناہ
کیا۔ ب ۲۲ ۶۔

اَجْرَمُوا یہ صیغہ جمع مذکر غائب کا ہو وہ لوگ
جنھون نے گناہ کئے ہین یعنی گناہگاران ۲۵
۲۱ ۸ ۳۰ ۸۔

اَجْسَامُهُمْ۔ جسم ان کے اور جسم اُس شکل کو
کہتے ہین جسکا طول و عرض و عمق اجزا مین جسم سے
خارج نہو اور یہ جمع ہے جسم کی ۲۸ ۱۲۔

اِجْعَلْ۔ اصل مین رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا
بَلَدًا اٰمِنًا کر تو ٹھیرا تو مقرر کر اے
پروردگار ہمارے اس بلد مکہ معظمہ کو جائے امن
و امان کی ۱ ۱۵ ۱ ۱۳ ۱۲ ۵ ۷ تیرہ جگہ آیا ہے۔

اَجَعَلْنَا۔ الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ بنایا ہم نے
بیت اللہ کو جگہ امن و امان کی ۱ ۱۵ ۱۹ ۴۔

اَجْعَلَنَّكَ۔ اصل مین لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ
الْمَسْجُونِينَ ہے یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے
قائل اسکا فرعون ہی اور خطاب حضرت موسیٰ کیطرف
ہے۔ یعنی البتہ ضرور مقرر کرونگا مین تجھکو قیدیون
مین۔ ب ۱۹ ۶

اِجْعَلْنِي۔ عَلٰى خَزَآئِنِ یہ در اصل یوسف علیہ السلام کا
مقولہ ہو کہ جسوقت اُن کو بادشاہ وقت سے ملاقات
ہوئی اور بات چیت کیا کہا کہ مجھکو خزانون پر مقرر کیجے
کہ مین بہت امین نگہبان ہون ۱۳ ۱۸ ۱۹ ۹۔

اِجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً مقرر کرو تم اور ٹھیراؤ تم
گھرون اپنون کو قبلہ یعنی گھرون کو قبلہ کیطرف تعمیر کرو
بناؤ ۱۱ ۱۴ ۱۳ ۱۲۔

اِجْعَلْهُ رَبِّ رَضِیًّا۔ کر تو اُس کو ای
خداوند پسندیدہ ن سے ع ۱۲ ۴۔

اَجَلٌ ۔ اجل ایک وقت مقررہ مدت
معیّن کو کہتے ہین ع ۳ ۷ ع ۵ ۸ ع ۶ ۹ ث ۷۔
و ۱۳ ث ۱۱ ع ۹ ۶ ع ۱۱ ۱۰ و ۱۷ ع ۱۲ ۹ ع ۱۳ ۷
و ۱۲ و ۱۴ و ۱۹ ع ۱۴ ۱۴ ع ۱۶ ۱۷ ع ۱۱ ۸ و ۱۱ ث ۲۰ ۷
و ۱۳ ع ۲۱ ۲ و ۴ و ۱۲ ع ۲۲ ۱۴ و ۱۷ ع ۲۳ ۱۵۔
ع ۲۴ ۲ ع ۲۵ ۳ ع ۲۶ ۱ ع ۲۸ ۱۴ ع ۲۹ ۹۔

اَجَلًا۔ ایک عدہ مقررہ وقت خاص اجل مسمّٰی
معین کو کہتے ہین ث ۷ ع ۱۵ ۱۱ ع ۲۴ ۱۲۔

اَجْلِبْ۔ عَلَیْهِمْ بِخَیْلِكَ وَرَجِلِكَ کھینچ لا۔
پکار لا اُن لوگون پر اپنے سوارون اور پیادون کو
باعتبار لغت کے جلب کسی چیز کے پیچھے کھینچنے کو کہتے
ہین اور گھوڑدوڑ مین سبقت کرنے کو بھی کہتے ہین
ع ۱۵ ۷۔

اَجَّلْتَ۔ لَنَا جو وقت تونے مقرر کیا۔
ٹھہرایا ہے ہمارے لئے اور اسمین اَنْتَ ضمیر
پوشیدہ ہی باری تعالیٰ کیطرف راجع ہے ث ۲۔
ع ۲۹ ۲۱۔

اَجْلِدُوْا یہ امر حاضر ہے خطاب تمام مسلمانون کے
کیطرف ہی یعنی اگر مرد یا عورت کنوار اکنواری
زنا کرین تو تم پر فرض ہے ہر ایک کو انمین سے
زنا کی حد مین سو سو کوڑے مارو یہ حکم خداوندی ہے ع ۱۸ ۱

اَجَلَنَا۔ اصل مین بَلَغْنَا اَجَلَنَا
پہونچے ہم وعدہ اپنے کو ث ۲۔

اَجَلَهٗ۔ وقت مقررہ اُسکا عدت وغیرہ
سے ع ۲ ۱۴ س ۷۔

اَجَلَهَا۔ اسمین ھا ضمیر تانیث کی راجع ہے
ما قبل لفظ اُمَّةٍ کے یعنی کوئی امت نہ وقت
مقررہ سے آگے بڑھ سکتی ہے اور نہ پیچھے پڑ سکتی
ہے ع ۱۴ ۱ ع ۱۱ ۲ ع ۲۸ ۱۴۔

اَجَلُهُمْ اسمین هُمْ ضمیر جمع مذکر کی اپنی
ما قبل لفظ اُمَّةٍ کیطرف راجع ہے یعنی وقت
مقررہ اجل مسمّٰی ہرگز کسی قوم کی آگے
پیچھے نہین ہولی ث ۱۱ ع ۹ ۱۳ ع ۱۱ ۷ و ۱۰
ع ۱۴ ۱۴۔

اَجَلَهُنَّ۔ هُنَّ ضمیر جمع مونث کی راجع
ہے طرف ما قبل لفظ النساء کے یعنی جب وقت
مقررہ پر عدت اُن عورتون کی پوری ہو جاوے
ع ۲ ۱۳ و ۱۴ ع ۲۸ ۱۷۔

اَجَلَیْنِ دو عدتین ایک آٹھ سال کی دوسری
دس سال کی اصل یون ہی کہ جب حضرت موسیٰ
شہر مدائن مین پہونچے تو حضرت شعیب نے انکی مہمان
نوازی کی اور اُن کو اپنی صاحبزادی سے بدین شرط
نکاح کر دیا کہ تو موسیٰ میرے پاس آٹھ برس خانہ
دامادی نوکری پوری کرلے پھر اگر دس برس
زائد بطور عطا اور پوری کرے۔ پھر دونون مدتین
یعنی ایک آٹھ برس دوسری دس برس اسکے بعد تمکو
اختیار ہی جہان چاہو تم میان بی بی چلے جاؤ ث ۲۰ ع ۱

اَجْمَعُوْا۔ اَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ صیغہ

جمع مذکر امر حاضر کا ہی اجماع کہتے ہین متفرق چیزونکو
جمع کرنے اور یہان بھی یہی معنی ہین کہ جمع کرو
تم جسقدر تمھاری قوتین اور تمھارے شریک ہین
سبکے سب ایکجگہ جمع ہوجاؤ تاکہ پھر تم کو کچھ عذر
باقی نہ رہے سلا ۱۳ لـ۱۶ ۱۲۔

اَجْمَعُوْا۔ بفتح المیم یہ واقعہ حضرت یوسف
کے بھائیون کا ہی کہ جب وہ ایک جگہ جمع ہو کر یہ
تقریر کی کہ یوسف کو کسی گہرے عمیق کنوئین کے
اندر ڈالدین ۱۲ ۱۲ ۱۳ ۵۔

اَجْمَعُوْنَ۔ سبکے سب ۱۴ ۳ ۹ و ۲۲ ۱۴

اَجْمَعِیْنَ۔ اسمین فاعل اللہ تعالی اور فرشتے
اور تمام لوگ بنی نوع انسان ہین یعنی اللہ تعالی اور
تمام فرشتون انسانون کی لعنت ہو اُن کافرون پر
جو کافر تھے اور کفر پر مرے ۲ ۳ ۱۷ ۵ ۸
و ۹ ۴ ۱۰ ۱۰ ۴ ۳ و ۴ و ۶ و ۷ ۶
۱۵ ۷ و ۸ و ۱۳ و ۱۹ ۲۱ ۱۵ ۲۳ ۸ و ۱۴ ۲۵
۱۱ و ۱۵

اُجْنُبْنِی۔ بچا مجھکو یہ اصل مین ابراہیم علیہ الصلوٰۃ
والسلام کی دعا ہی کہ بچا مجھکو اور میری اولاد کو کہ
بتون اصنام کی عبادت کرین اُنکو پوجین ۱۳ ۱۸

اِجْنَحْ۔ یہ صیغہ امر حاضر کا ہی انتَ
ضمیر خطاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کیطرف راجع ہے
یعنی مائل ہو جُھک جُھک پڑ بازو بچھا دے ۱۰ ۴۔

اَجْنِحَۃٍ۔ پر و بازو کو کہتے ہین ۲۲ ۱۳ ۱۔

اَجِنَّۃ۔ یہ جمع ہے جنین کی اور جنین کہتے
ہین پیٹ کے بچے کو جو مان کے پیٹ مین پوشیدہ
رہتا ہی اور جن کا معنی در اصل یہی ہے کہ وہ بھی
پوشیدہ رہتے ہین نظرون سے ۲۷ ۶۔

اُجُوْرَ۔ یہ جمع ہے اجر کی یعنی بدلے اجرت
مزدوری حق کے ۳ ۱۴ ۴ ۱۰ ۵ ۱ ۶ اور ۴
و ۵ ۲۲ ۲ و ۱۶ ۲۶ ۸ ۲۷ ۸ و ۱۷۔

اِجْهَرُوْا یہ صیغہ جمع مذکر کا ہے تم کھلی بات کرو
پکار کر لغت مین جہر کا معنی تحسین صوت مین ہوا کرتا
ہے۔ ب ۲۹ ۱

اُجِیْبُ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہو فاعل اسکا
اللہ تعالی ہے یعنی قبول کرتا ہون مین فریاد کو جو
مانگتا ہو اور پہونچتا ہو نمین جب کوئی فریاد کرتا ہے
پکارتا ہو ۲ ۷۔

اُجِیْبَتْ۔ الدَّعْوَتُکُمَا قبول ہو چکی دعا
تم دونون کی یعنی موسی و ہارون ۱۱ ۱۴۔

اَجِیْبُوْا۔ مانو تم قبول کرو تم ۲۶ ۴۔

فصل الالف مع الحاء

اَحَادِیْثَ یہ جمع ہے حدیث کی یعنی باتین
۱۲ ۱۱ و ۱۳ ۱۳ ۵ ۱۸ ۳ ۲۲ ۸۔

اَحَاطَ۔ بِالنَّاسِ۔ اللہ تعالی نے احاطہ کرلیا
گھیر لیا ہی لوگون کو ۱۵ ۶ و ۱۶ ۲۶ ۱۱ ۲۸ ۸۔
۲۹ ۱۲۔

اَحَاطَتْ۔ بِہٖ خَطِیْئَتُہٗ۔ یہ صیغہ فعل ماضی

مؤنث کا ہی خطیئتہ اسکا فاعل ہی یعنی گھیر لیا احاطہ کرلیا اُسکو اُسکے گناہ نے سا ۹۔

اُحِبُّ اصل مین لَا اُحِبُّ الْاٰفِلِیْنَ ہے مین درست نہین رکھتا زائل ہونیوالی چیزون کو در اصل محبت استحباب سے ہے کہ جب انسان تحری وقصد کرتا ہی کسی پسندیدہ یا عجوبہ چیز کا اُسکا دل بیتاب ہوجاتا ہے اُسکی عظمت وعجوبہ ہونیسے ث ۱۵۔

اَحَبُّ بہت پیارا وپسندیدہ ہی یہ خبر ہے مبتدا ماقبل اَخُوْہُ کی ۱۲ ۱۲ و ۱۴۔

اَحِبَّآءُ دوست پیارے وپسندیدہ لوگون کو کہتے ہین سٓ ۷۔

اَحْبَارُ یہ جمع حِبر کی حبر اُس عالم کو کہتے ہین جو جمیع علوم مین بالترتیب لوگون کے دلونمین اُسکا اثر وقدر منزلت ہو ہر ایک کے نزدیک مؤثر ہو علم وفضل مین ۶ ۱۱ و ۱۳ ن ۱۱۔

اَحْبَبْتَ دوست رکھا پسند کیا تونے ن۲۰ ۹۔

اَحْبَبْتُ دوست رکھا پسند کیا پیار کیا مین نے ۲۳ ۱۲۔

اَحْبَطَ اصل مین فَاَحْبَطَ اللّٰہُ الخ ہے یعنی نابود کر دیتا ہے مٹا دیتا ہے فنا کردیتا ہے۔ اللہ تعالیٰ اُن کے اعمال کو ۲۱ ۱۸ ا۲۶ ۴۔

اِحْتَرَقَتْ جلے وہ ۳ ۴۔

اِحْتَمَلَ اُٹھایا برانگیختہ کیا فتنہ برپا کیا بوجھ اُٹھایا اُسنے ۵ ۱۳ ۱۳ ۸۔

اِحْتَمَلُوْا اُنھون نے بوجھ اُٹھایا، یا فتنہ برپا کیا جوٹھ باندھا ۲۲ ۴۔

اَحْتَنِکَنَّ۔ ذُرِّیَّتَہٗ یہ اصل مین مقولہ شیطان کا ہی کہ مین ضرور جڑ سے کاٹ ڈالون گا اولاد آدم کو اُن کے ایمان برباد کردون گا اُن کا خانہ خراب کردونگا اور ٹڈی کا کھیتی کو بالکل کھا جانیکو بھی کہتے ہین ۱۵ ۷۔

اَحَدٌ ۔ ایک اکیلا سوال وحدانیت پر کیا دلیل ہی جواب یہ ہی کہ اگر وجود باری تعالیٰ کا ایک اکیلا نہوتا تو متعدد ہوتا اور جب متعدد ہوتا تو صنعت مخلوقات مین اختلاف لازم آتا اور متعدد خداؤنمین ہمیشہ فساد اختلاف مخلوقات مین رہتا پس وہ واحد ہی اپنی ذات وصفات واقوال مین کیونکہ نہ اسکی ذات مرکب الاجزا ہی اور نہ اُسکے صفات غیر مین ملسکتے ہین اور نہ اُسکے افعال کی کسی مین قدرت ہی اسکا ذکر قرآن مجید مین ستائیس جگہ مین آیا ہی۔ سا ۱۱ و ۱۲ و ۱۶ ۲ ۶ ک ۴ و ۸ و ۱۶ و ۱۷ ۴ ۷ و ۱۴ ۵ ۴ ۶ ۱ و ۶ و ۹ ۴ و ۱۴ ۸ ۱۷ ن ۷ و ۱۷ ۱۱ ۵ ۱۲ ۷ و ۱۱ و ۱۵ ۱۳ ۳ ۱۴ ۵ و ۱۳ و ۱۶ ۱۵ ۳ و ۱۵ و ۱۷ ۱۶ ۹ ۱۷ ۶ و ۷ و ۹ ن۲۰ ۱۵ ۲۲ ۱ و ۲ و ۱۷ ۲۳ ۱۲ ۲۵ ۸ ۲۶ ۴ ۲۸ ۴ ۲۹ و ۲ ن۳۰ ۱۴ و ۱۵ و ۱۷۔

اَحَدٌ المعنی ایضاً ۶ ۸ ۵ ن ۷ ۱۵ ۱ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ ۱۶ ۲ ۵ ۱۸ ۱ ۲۲ ۲ ۲۸ ۵ ۲۹ ۱۱ و ۱۲۔

اُحَدِّثُ شروع کردن گا مین بیان کردن گا وظاہر کردن گا ۵ ۲۱۔

اَحَدَ عَشَرَ بارہ کے عدد کو کہتے ہین ۱۲ ۱۱۔

إِحْدَى ایک عورت یا ایک کا عدد ۹ ۱۵۔ ن ۱۳ ن ۶ ۲۲ ۱۷ ۲۹ ۱۶۔

إِحْدَىٰهُمَا ایک ان دو عورتون سے ۳ ۷ ۲۰ ۶ ۲۸ ۱۳۔

إِحْدَىٰهُنَّ ایک اُن سب عورتون سے ۴ ۱۴۔

إِحْذَرْهُمْ۔ امر حاضر ہے ضمیر اَنْتَ خطاب آنحضرت کیطرف ہی کہ تو اُن کافرون سے بچتا رہے ۶ ۱۱ ۲۸ ۱۳۔

إِحْذَرُوا بچتے رہو تم ڈرتے رہو تم ۲ ۱۴۔ ۶ ۱۰ ۲ ۱۵ ۱۶۔

أَحْرَصَ النَّاسِ سب لوگون سے بہت زیادہ حریص حیات پر ۱ ۱۱۔

أَحْزَاب فرقے فرقے گروہ گروہ یہ جمع ہے حزب کی ۱۲ ۲ ۱۳ ۱۱ ۱۶ ۵ ۲۱ ۱۸ و ۱۹ ۲۳ ۱۰۔ ۲۴ ۶ و ۹ ۲۵ ۱۲۔

أَحَسَّ یہ صیغہ واحد مذکر فعل ماضی غائب کا ہے باب افعال سے یہ ایک قوت حسی ہے کہ اُس سے اعراض حسیہ معلوم ہوتے ہین جبکہ حضرت عیسی کو منکرون کا عزم قتل آنحضرت کا یقینی طور پر معلوم ہو گیا تھا اسلیے اُسکو علم احساس قرار دیا۔ ۳ ۱۳

أَحَسُّوا دریافت کیا محسوس کیا پایا معلوم کیا انھون نے ۱۷ ۲

إِحْسَانًا۔ نیکی کرنا احسان کرنا۔ ۳ ۶ و ۱۳ ۱۱ ۱۹ ۱۱

إِحْسَانًا۔ معنی ایضاً نیکی و احسان کرنا ۱ ۱۰ ۱۵ ۳

و ۶ ۵ ۶ ۱۵ ۳ ۲۶ ۲۔

أَحْسَنَ بہت اچھا کیا اُسنے اور نیکی کی اُسنے ۱ ۱۶ ۵ ۵ و ۸ و ۱۵ ۱۶ ۱۱ ۵ ۶ ۱۱ ۴۔ ۱۲ ۱ و ۱۱ و ۱۳ ۱۳ ۵ ۱۴ ۱۹ و ۲۲ ۱۵ ۱۴ و ۶ و ۱۳ و ۱۶ ۱۶ ۸ ۱۸ ۱ و ۶ و ۱۱ ۱۹ ۱ ۲۰ ۱۱ و ۱۳ ۲۱ ۱ و ۱۴ ۲۳ ۸ و ۱۷ ۲۴ ۱ و ۳ و ۱۲ و ۱۹ ۲۶ ۲۸ ۱۵ و ۱۸ ۲۹ ۱ ۳۰ ۲۰۔

أَحْسَنْتُمْ۔ اچھا کیا نیکی کی تمنے ۱۵ ۱۔

أَحْسِنُوا نیکی کرو تم ۲ ۸ ۴ ۹ ۲۔ ۱۱ ۸ ۱۴ ۱۰ ۲۳ ۱۶ ۲۷ ۶۔

أَحْسَنَهُ۔ اچھا کیا اور نیکی کی اُسکے ساتھ اور پسند کیا اُسکو ہدایت کی اُس کو ۲۳ ۱۶۔

أَحْسَنِهَا ھا ضمیر واحد مونث کی راجع ہے طرف لفظ الواح ماقبل کے یعنی اچھی باتین جو اُن الواح مین لکھی گئی ہین ۹ ۷۔

أُحْشُرُوا جمع کرو تم اکٹھا کرو تم اُنکو ۲۳ ۶۔

أُحْصِرْتُمْ اصل مین فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ ہے یعنی اگر تم روکے گئے سفر حج مین ۲ ۸۔

أُحْصِرُوا روکے گئے وہ فقرا اہل صفہ ۳ ۵

أُحْصِرُوا۔ هُمْ ضمیر جمع مذکر کی راجع ہے طرف مشرکین۔ ماقبل الذکر یعنی روکو گھیر لو اُن مشرکین کو ۱۰ ۷۔

أُحْصِنَّ اصل مین فَإِذَا أُحْصِنَّ پس جب وہ عورتین قید نکاح مین آ جائین ۵ ۱ ف حصن اصل مین قید خانہ و قلعہ کو کہتے ہین۔

اَحْصَنَتْ۔ فَرْجَهَا اپنی شرمگاہ کو محفوظ رکھا قید رکھا روک رکھا غیرون سے ۱۷ ۶ ۲۸ ۲۰۔

اَحْصُوْا۔ گنو تم شمار کرو تم گھیر لو تم قید کر لو تم احاطہ کر لو تم ۔ ۲۸ ۱۷۔

اَحْصٰی بہت زیادہ رکھنے والا اور احاطہ کرنیوالا شمار کرنیوالا ۱۵ ۱۳ ۲۹ ۱۲۔

اَحْصَیْنَا۔ اصل مین کُلَّ شَیْءٍ اَحْصَیْنٰهُ فِیْٓ اِمَامٍ مُّبِیْنٍ ۔ ہر ایک چیز کا احاطہ کر لیا ہی ہمنے لوح محفوظ مین ۲۲ ۱۸ ۲۹ ۱۲۔

اَحْصٰىهُ۔ اصل مین بِمَا عَمِلُوْا اَحْصٰىهُ اللّٰهُ جو کچھ وہ لوگ عمل کرتے ہین اُسکو اللہ تعالی نے احاطہ کر لیا ہے محفوظ کر لیا ہے ۲۸ ۱۔

اَحْصٰهَا۔ ھا ضمیر راجع ہے اپنے ماقبل لفظ صغیرہ و کبیرہ کے معنی کوئی صغیرہ کبیرہ گناہ یا کوئی چیز نہین ہے جسکو ہم نے نہین گھیر لیا ہو ۱۵ ۱۸۔

اَحْصٰهُمْ۔ ہر ایک چیز کو احاطہ کر لیا محفوظ کر لیا مطیع کر لیا۔ شمار کر لیا جو کچھ زمین و آسمان مین ہے ۱۶ ۹۔

اُحْضِرَتْ۔ حاضر کئے گئے روبرو کئے گئے ۵ ۱۶ ۳۰ ۶۔

اَحَطْتُّ مین ایک عجیب خبر لایا ہون ۱۹ ۱

اَحَطْنَا۔ ہمارے قابو مین یا ہم کو وصول ہو چکی ہے خبر ۱۶ ۲

اِحْفَظُوْٓا۔ اَیْمَانَکُمْ اسمین اَنْتُمْ ضمیر جمع مذکر مخاطب کی راجع ہی طرف جمیع مسلمانون کے کہ خوب یاد رکھو اپنی اپنی قسمون کو جب تم قسم کھاؤ ۷ ۲

اَحَقُّ۔ بضم القاف۔ یہ لفظ قرآن مجید مین کئی جگہ آچکی ہی اپنے اپنے محل کیساتھ معنی زیادہ مناسبت رکھتا ہے یہان عورت مطلقہ حاملہ کا شوہر زیادہ حقدار ہے کہ وہ وضع حمل کے اندر اسکو رجوع کرے یا جبکہ طلاق رجعی ہو یا دو طلاق ہون کیونکہ بعد وضع حمل کے بائین ہو جائینگے ۲ ۱۲ و ۱۶ ۴ و ۱۵ ۱ ۸ و ۱۴ ۱۱ ۲ و ۹ ۲۲ ۲

اَحَقُّ بفتح القاف بہت سزاوار لایق تر ہے۔ ۲۶ ۱۱

اَحْقَابًا۔ اَلْحُقُبُ اصل مین زمانہ کو کہتے ہین بغیر کسی تعین کے۔ بعض نے کہا ہی کہ بلا تعین زمانہ کو کہتے ہین۔ اور کسی نے چالیس برس کہا ہے ۳۰ ۱۔

اَحْقَافُ۔ یہ جمع حقف کی ہے اور حقف اُس ریتی کے ٹیلے کو کہتے ہین جو جھکا ہوا ٹھہرا اور مراد اس سے وہ زمین ہے جہان قوم عاد کی آبادی تھی متصل یمن و بلاد عمان کے ۲۶ ۳۔

اُحْکُمْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی خطاب اسمین آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کیطرف ہے۔ یعنی حکم کرو تو ۶ ۱۰ و ۱۱ ۷ ، ۲۳ ۱۱۔

اَحْکُمُ۔ یہ مضارع واحد متکلم کا صیغہ ہے۔ یعنی آخرت مین حکم کرون گا ۳ ۱۴۔

اَحْکَمُ۔ یہ صیغہ افعل تفضیل کا ہے سب حاکمون سے

بڑا حاکم یعنی اللہ تعالیٰ ہے ۲ ۴ ۳ ۲۰ ۔
اُحْکِمَتْ ۔ اصل مین کِتَابٌ اُحْکِمَتْ اٰیَاتُہٗ
ایسی کتاب کہ مستحکم ہین آیتین اسکی اور مفصل
جدا ۱۱ ۱۷ ۔
اُحِلَّ ۔ لَکُمْ مین حلال کرتا ہون واسطے تم سب
مسلمانون کے کہ روزون کی راتون مین اپنی
بیبیون کے پاس جاؤ یعنی جماع کرو ۔ ۲ ۸ ۲ ۱۳
۵ ۱ ۶ ۵ ۷ ۲ ۔
اَحَلَّ ۔ بفتح ہر سہ حروف و تشدید لام
حلال کیا اور اُتارا اُسنے ۳ ۶ ۲ ۲۸ ۱۹ ۔
اَحْلَام جمع ہے حُلُم کی جھوٹی خوابین
جنکی حقیقت نہو اور پریشان خوابین اور وہ خیالات
جنکی تعبیر نہو سکے بے اصل ہون یا شیطانی خیالات
ہون ۱۲ ۱۶ ۱۷ ۱ ۔
اَحْلَامُھُمْ ۔ عقلین اُن کی یہ جمع ہے الحِلْم
کی واضح ہو کہ اسمین اور اَحْلَام کی واحد اور معنی
مین بین فرق ہے ۲۷ ۴ ۔
اُحِلَّتْ ۔ لَھُمْ ۔ جو چیزین حلال تھین واسطے
اُن کے ۶ ۲ ۵ ۱۷ ۱۱ ۔
اُحْلُلْ ۔ عُقْدَۃً مِّنْ لِّسَانِیْ کھولدے
گرہ میری زبان کی یہ مقولہ موسیٰ کا ہی اور یہان
گرہ سے مراد ثقل زبان ہی جو ایک مشہور امر ہے ۔
فرعون کے سامنے آگ سے زبان آپکی جلگئی
تھی ۱۶ ۱۱ ۔
اَحَلَّنَا ۔ اصل مین یون ہی کہ اِنَّا اَحْلَلْنَا
لَكَ اَزْوَاجَكَ الخ ای پیغمبر ہمین نے تیرے
لئے تیری بیبیان حلال کردیا ہے آخر تک ۲۲ ۳ ۔
اَحَلَّنَا ۔ اصل اسکی یون ہی کہ اَلَّذِیْٓ
اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَۃِ اُس ذات نے اپنے
فضل و کرم سے ہم کو ہمیشہ رہنے کے گھر مین اُتارا
جہان کوئی تکلیف نہین ہے ۲۲ ۱۶ ۔
اَحَلُّوْا ۔ قَوْمَھُمْ ۔ اُتارا قوم اپنی کو ۱۳ ۱۷ ۔
اَحْمَالُ ۔ اُوْلَاتُ الْاَحْمَالِ وہ عورتین جنکے
پیٹ مین بچے ہین یعنی جو عورتین حاملہ ہین اُنکی
عدت وضع حمل ہے ۲۸ ۱۷ ۱ ۔
اَحْمَدُ ۔ بہت تعریف کیا گیا بڑا سراہا
گیا اور آنحضرت کا نام مبارک بھی ہے ۲۸ ۹ ۔
اَحْمِلْ ۔ اصل مین قُلْنَا احْمِلْ یہ طوفان
نوح کا واقعہ ہی یعنی کہا ہم نے نوح کو سوار کر ہر
ایک ذی روح کا جوڑا جوڑا ۱۲ ۴ ۔
اَحْمِلُ ۔ یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے مین اُٹھاتا
ہون ۱۲ ۱۵ ۔
اَحْمِلُکُمْ یہ بھی صیغہ واحد متکلم کا ہے فاعل
اسکا آنحضرت ہین اور کُمْ جمع مذکر مخاطب
راجع ہے طرف صحابہ کے سوار کرو مین تم کو
۱۰ ۱۸ ۔
اَحْوٰی ۔ اصل مین غُثَآءً اَحْوٰی ہے یہ دونون
وصف ہین اَلْمَرْعٰی کے بہت سخت کڑوے
تلخ کالے چارے کو کہتے ہین اور الحُوَّۃ بہت
سخت سبزی کو بھی کہتے ہین از باب اَحْوَی

یحْوَ وَسے اِحْوَوَاءٌ ث ۱۲۔

اَحْیَا۔ زندہ کیا روح ڈالی اصل مین یہ واقعہ حسزقیل بنی اسرائیل کا ہوا ان کے زمانہ مین چند لوگ طاعون سے فرار ہو گئے۔ چار ہزار یا تیس ہزار یا ستر ہزار تھے مر کر سڑ گئے گل گئے تھے حضرت حزقیل نبی کا ان پر گذر ہوا انہے دُعا کی یہ زندہ ہو گئے۔ بعض نے کہا کہ انکو آٹھ روز ہو گئے تھے۔ پھر ایک مدت مدید تک زندہ رہے پھر اپنے اپنی موت سے مرے سکتے ہین یہ لوگ لباس نہین پہنتے تھے کفن کیطرح لباس تھا انکی پیشانیون پر علامت موت تھی طلاع المقدر ص۱۵ حیات باعتبار استعمال کے کئی وجوہ پر مستعمل ہے۔ اول قوت نامیہ موجودہ کا زائل و فنا ہوجانا خواہ نباتات مین ہو یا حیوانات مین ہو باقی آئندہ انشاءاللہ ۱ ۳ س ۴۔ و ۱۲ ب ۹ و ۱۴ ا ۱۴ ث ۱۲ ا ۱۲ ت ۲ ۲۴ ۱۹ ث ۲۵

اَحْیَاءٌ۔ زندہ ہین ۲ ۳ ک ۸ ۱۴ ۱۲ ۱۵ ۱۹ ۲۱۔

اُحِیْطَ۔ احاطہ کیا گیا قید کیا گیا گھر اگیا ۱۱ ۸ ۱۵ ۱۷ ۱۔

اُحْیِیْ۔ زندہ کرتا ہون مین جلاتا ہون مین ۳ ۳ و ۱۳۔

اَحْیٰی۔ وہ زندہ کرتا ہے جلاتا ۲۷ ۷۔

اَحْیَیْتَنَا۔ تونے ہم کو زندہ کیا ۲۴ ۷۔

اَحْیَیْنَا۔ زندہ کیا ہم نے ث ۲ ۲۲ ۱۴ ۱۱

فصل الالف مع الخاء المعجمہ

اَخٌ۔ بھائی ۲ ۱۳ و ۱۵ ۱۳ ۲ و ۲۔

اَخًا بمعنی ایضًا ث ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ الخ

اَخَافُ۔ ڈرتا ہون خوف کرتا ہون مین ۱ ۹ ث ۸ و ۱۵ ث ۱۵ الخ

اُخَالِفَکُمْ۔ یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے اور فتح فا پر بوجہ اَنْ ناصبہ کے آیا ہے۔ فاعل اس کا شعیب ہے کم ضمیر قوم شعیب کیطرف راجع ہے کہ تمھارے خلاف و برعکس کرون مین یا جس کام سے مین تم کو منع کرتا ہون پھر بھی کام کردن مین ۱۲ ۸۔

اَخْبَارُ۔ خبرین ۱۱ ۱۔ ۲۶ ۸ ۳۰ ۲۴۔

اَخْبَتُوْا۔ اِلٰی رَبِّھِمْ۔ لغت مین خبت کہتے ہین نرم جگہ کو نرم زمین کو پھر ہوتے ہوتے ہر ایک نرمی مین مستعمل ہو گیا اور یہان معنی جو لوگ نرمی و عاجزی کرتے ہین طرف رب اپنے کے ۱۲ ۲۔

اُخْتٌ۔ بہن ۴ ۱۲ و ۱۵ ا ۱۶ ۴ ۱۶ ۵۔

اَخْتَارَ۔ مُوْسٰی قَوْمَهٗ۔ پسند کیا موسی نے قوم اپنی کو اور انتخاب کیا چن لیا ۹ ۹۔

اَخْتَرْتُکَ اسمین ضمیر انا کی فاعل ہے وہ اللہ تعالی اور ادک خطاب موسی کیطرف ہے۔ مین نے تم کو موسی پسند کرلیا۔ اختیار کیا چن لیا

منتخب کیا ١٦ ١٠١-

اَخۡتَرۡنَا- پسند کیا ہمنے منتخب کیا ہمنے ٢٨ ١٥١

اَخۡتَصِمُوۡا- جھگڑا کیا انھون نے ٢٢ ١٩

اُخۡتُكَ- بہن تیری ١٦ ١١-

اِخۡتِلَافُ- جھگڑنا اور بدلنا اختلاف کرنا ٢ ٢٤
٤ ١١ ٦ ١٨ ٦ ٢٥ ١٧-

اِخۡتِلَاقٌ- بنائی ہوئی بات ہی ٢٣ ١٠١-

اِخۡتَلَطَ- ملا ہوا باعتبار لغت کے ہر دو
چیزون کا ایک جگہ ملنا مخلوط ہونا اور فقہ مین دو
شریک کا ایک جگہ تجارت وغیرہ کرنا باہم آپس مین
مل کر کام کرنا اور منافع مین حصہ شریک ہونا ٨ ٥ ١١
٩ ١٥ ١٨-

اُخۡتُلِفَ- اختلاف کیا انھون نے ٢ ١٠١
١٠ ١٢ ١٠١ ١٦ ٥ ٢٤ ٢٠ ٢٥ ١٢-

اِخۡتَلَفۡتُمۡ اصل مین لَاخۡتَلَفۡتُمۡ ہے اسمین
اَنۡتُمۡ ضمیر خطاب جمع مذکر کی صحابہ رضی اللہ
عنہم کیطرف راجع ہے البتہ تم لوگون نے اختلاف
کیا ١٠ ١ ٢٥ ٣-

اَخۡتَلَفُوۡا- فِي الۡكِتَابِ جن لوگون نے
اختلاف کیا کتاب مین یعنی تورات مین ٢
٥ و ١٠ ٣ ١ ٤ ٢ ٦ ٣ ١١ ٧ و ١٥ ١٤ ١٤
و ٢٢ ٢٥ ١٨-

اُخۡتِهٖ- اصل مین قَالَتۡ لِاُخۡتِهٖ
موسیٰ کی والدہ صاحبہ نے موسیٰ کی بہن سے
کہا یہ واقعہ جبکہ ان کو صندوق مین ڈال کر
دریا مین ڈالا القصص ٢٠ ٤-

اُخۡتَهَا- اصل مین كُلَّمَا دَخَلَتۡ اُمَّةٌ
لَعَنَتۡ اُخۡتَهَا اور هَا ضمیر مونث کی اپنے
ماقبل اُمَّةٌ کیطرف راجع ہے ہر ایک امت
دوزخ مین داخل ہو گی تو اپنے ساتھیون دوسری
امت کو لعنت کرے گی یہان تک کہ جب کہ سب
دوزخ مین جمع ہون گے تو اگلے پچھلون پر بددعا
کرینگے کہ تم نے ہم کو گمراہ کیا ای خدا تو ان کو
دو گنا عذاب کر خدا فرمائے گا ہر ایک کو دو گنا
عذاب ہے، مگر تم کو معلوم نہین ہے یہی حال ان کا
ہوگا جو قرآن حدیث کو چھوڑ کر دوسرون کا کہنا
مانتے ہین ٨ ١١ ٢٥ ١١-

اَخۡدَانٍ یہ جمع ہے خِدۡنٌ کی معنی
صاحب دوست کے اگر اسکا استعمال شہوت کے
دوستون مین ہے یعنی یارون مین جیسے کہتے
ہین خِدۡنُ الۡمَرۡاَةِ یعنی عورت کا چھپا یار
پوشیدہ ٥ ١٦ ٥-

اُخۡدُوۡد- اصل مین خندق وشق زمین کو
کہتے ہین۔ حدیث صحیب مین آیا ہے کہ آنحضرت
نے فرمایا تم سے پہلے ایک بادشاہ تھا اسکے پاس
ایک جادوگر تھا جب وہ بہت بوڑھا ہو گیا تو اسنے
کہا میری اجل نزدیک آ گئی ہے ایک لڑکا میرے
حوالے کردو کہ مین اسکو سحر جادو سکھادون بادشاہ نے
ایک لڑکا اسکے حوالے کیا۔ درمیان مین ایک
راہب تھا لڑکا اسکے پاس گیا اسکی بات چیت

اُسکو پسند آئی اُسکے پاس کچھ قیام کرتا تعلیم پاتا اور
دیر حاضری کیوجہ سے ساحر اُسکو مارتا اور جب گھر
مین آتا تو وہ بھی دیر حاضری کیوجہ سے مارتے
کہتے کہ تو ابتک کہان تھا. ایک روز ایسا اتفاق
ہوا کہ راستے مین بہت بڑے مہیب موذی
جانورون نے لوگون کو آنے جانے سے روک رکھا
اُس لڑکے نے کہا آج مین اپنا عمل آزماتا ہون
کہا ای اللہ تعالیٰ اگر یہ راہب تیرے نزدیک
پسندیدہ ہے یا ساحر پھر ایک پتھر اُٹھا کے مارا اور
کہا کہ ای اللہ اگر کام اس راہب کا تیرے نزدیک
محبوب و پسندیدہ ہی اس ساحر سے تو اُس جانور کو
مار ڈال کہ لوگ اس سے نجات پاوین اور وہ
اُسکے پتھر سے مرگیا. لوگ چلنے پھرنے لگے یہ
بات راہب کو پہونچی اُسنے کہا تو مجھ سے افضل تر
ہے عنقریب تو کسی نہ کسی بلا مین گرفتار ہوگا وہ
لڑکا اندھے و برص کو اچھا کرنے لگا پادشاہ کا
مصاحب اندھا تھا بہت سا تحفہ لے کر اس لڑکے
کے پاس آیا اور کہا مجھے بھی اچھا کردے اُسنے کہا
مین اچھا نہین کرسکتا شافی اللہ تعالیٰ ہے.
تو ایمان لا مین دُعا کرون گا اللہ اچھا کرے گا
وہ ایمان لایا اُسکے لئے دُعا کیا اللہ نے اچھا
کیا. جب وہ دربار شاہی مین گیا تو بادشاہ نے
دریافت کیا کہ تو کیسے اچھا ہوا. کہا میرے رب نے
مجھکو اچھا کیا جو میرا اور تیرا رب ہے. بادشاہ نے کہا
میرا و تیرا رب کون ہے. کہا میرا و تیرا رب

اللہ تعالیٰ پالنے والا ہے بادشاہ نے اُسکو تکلیف
دینا شروع کی یہان تک کہ اُس لڑکے کو ظاہر کیا
پھر اُسکو طلب کیا کہا تیرا جادو یہان تک پہونچا کہ
تو بیمارون کو اچھا کرنے لگا. اُسنے کہا مین نہین
اچھا کرتا بلکہ اللہ تعالیٰ اچھا کرتا ہے. پھر اُسکو بھی
تکلیف دینا شروع کیا اُسنے راہب کو بتا دیا بادشاہ
نے راہب سے کہا کہ اس دین کو چھوڑ دے جب نہ مانا تو
اُس راہب کے دو ٹکڑے کردیے اور لڑکے کو چند
لوگون کے ساتھ پہاڑ پر لیگئے کہ اسکو اوپر سے گرا دین
پہاڑ کو زلزلہ ہوا لوگ ہلاک ہوگئے لڑکا واپس آیا
بادشاہ نے لڑکے سے دریافت کیا. تیرے ساتھی کہان
ہین. کہا مجھکو اللہ تعالیٰ نے اُن سے نجات دیا پھر اسکو
دریا مین لیگئے. اگر یہ دین سے انکار نہ کرے تو
اسکو دریا مین غرق کردو. جب وہ درمیان دھار پر
پہونچے تو لڑکے نے کہا ای تو کافی ہوجا ہے
سو کردہ سب ڈوب گئے. لڑکا واپس آیا بادشاہ
نے دریافت کیا تیرے ہمراہی کہان ہین. کہا اللہ
نے مجھکو نجات دی. پھر لڑکے نے بادشاہ سے
کہا تو مجھکو نہ مار سکے گا جبتک تو وہ کام نہ کرے
جو مین تجھکو بتاؤن اگر وہ کرے گا تو مجھکو قتل
کر سکے گا. کہا سب لوگ میدان مین جمع ہون
مجھکو سولی پر چڑھا دُ بسم اللہ رب الغلام کہہ کر
تیر چلاؤ. بادشاہ نے ایسا ہی کیا. تیر کنپٹی مین جا لگا
مرگیا لڑکے نے اپنا ہاتھ زخم پر رکھا اور مرگیا.
لوگون نے کہا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْغُلَامِ بادشاہ نے

اَخْرِجْ ۔ امر حاضر کا صیغہ انت ضمیر اسمین
راجع ہے طرف موسی علیہ السلام کے فاعل اور قوم
مفعول ہے۔ ای موسی نکال قوم کو ١٣ ١٣۔
اُخْرِجَ ۔ نکالا گیا۔ ١٦ ٨۔
اُخْرَجُ۔ حَیًّا انسان کہتا ہے کہ مین قبر سے زندہ
نکالا جاؤن گا۔ ١٦ ٨۔
اُخْرَجَ۔ نصب جیم بوجہ اَنْ کے ہے بمعنی
قبر سے نکالا جائیگا یعنی مرنیکے بعد ٢٦ ٢۔
اُخْرُجْ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے اَنْتَ
ضمیر اسمین پوشیدہ ہے بمعنی تو نکل جا اپنی جگہ سے
ٹھکانے سے منقر عزت سے ٨ ٩ و ١٠ ١٢ ١٤
١٤ ٣ ٢٠ ٥ ٢٣ ١٤۔
اُخْرِجَتْ اصل مین خَیْرَ اُمَّۃٍ اُخْرِجَتْ ہے
بمعنی تم سب امتون سے بہتر وبا خیر امت ہو۔ یہ
خطاب ہمکو آنحضرت کے طفیل حاصل ہوا ہے ٤ ٣۔
اَخْرَجَتِ۔ الْاَرْضُ اَثْقَالَھَا جبکہ زمین
اپنے بوجھون وخزانون کو نکالدیگی ٣٠ ٢٤۔
اَخْرَجَکَ۔ اسمین کَ ضمیر مخاطب آنحضرت
کیطرف ہے بمعنی جسنے تمھین مکہ سے نکالا ٢٦ ٦۔
اُخْرِجْتُمْ اسمین تُمْ ضمیر اسکی فاعل ہے
بمعنی اگر تم لوگ نکال دیئے جاؤ گے ٢٨ ٥۔
اَخْرَجَکَ اسمین کَ ضمیر مخاطب آنحضرت
کی طرف ہے بمعنی لا تیرے کو ای محمد ٩ ١٥۔
اَخْرَجَکُمْ۔ اصل مین وَاللّٰہُ اَخْرَجَکُمْ
مِنْ بُطُوْنِ اُمَّھَاتِکُمْ بمعنی اللہ تعالی نے

تمھین نکالا۔ تمھاری ماؤن کے پیٹون سے یعنی اسوقت
تم کچھ بھی نہین تھے پھر تمکو سمع و بصر وغیرہ
اللہ نے دیا پھر اُسی سے شکر کرنیلگے ١٤ ١٧
اُخْرِجْنَا ۔ اصل مین قَدْ اُخْرِجْنَا
مِنْ دِیَارِنَا بمعنی بیشک ہم اپنے گھرون سے
نکالدیے گئے۔ یہ واقعہ بنی اسرائیل کا ہے ٢ ١٦
اَخْرِجْنَا۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے۔ اسمین
نَحْنُ کی ضمیر اسکی مفعول ہے۔ اصل مین رَبَّنَا
اَخْرِجْنَا مِنْ ھٰذِہِ الْقَرْیَۃِ الخ
بمعنی ای رب ہمارے نکال ہم کو اس قریہ سے
کہ ظالم ہین اہل اسکے۔ ٥ ٧ ١٨ ٦ ٢٢ ١٦۔
اَخْرَجْنَا۔ بفتح الراء المہملۃ اصل مین
مِمَّا اَخْرَجْنَا لَکُمْ بمعنی اُس چیز سے جو
جو ہم نے نکالا تمھارے لیے زمین سے ٣ ٥
٧ ١٨ ٥ ١٤ ١١ ١١ ١٩ ٨ ٢٠ ٢ ٢٣
٢ ٢٧ ٢۔
اَخْرَجَنِیْ ۔ اصل مین اِذْ اَخْرَجَنِیْ مِنَ
السِّجْنِ ہے اسکا قائل یوسف علیہ السلام ہے
خدا کا شکر یہ ادا کرتا ہے کہ جب اس خدا نے مجھکو
قیدخانہ سے نکالا ١٣ ٥۔
اَخْرِجْنِیْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے اَنْتَ
ضمیر اسمین پوشیدہ فاعل ہے نون وقایہ ی
علامت مفعول ہے۔ بمعنی نکال تو مجھکو ١٥ ٩۔
اَخْرِجُوْھُمْ مِنْ حَیْثُ اَخْرَجُوْکُمْ نکالو انکو
جہان سے تم کو انھون نے نکالا ہے یعنی مکہ سے ٢ ٨

ث ۸ ۔

اُخْرِجُوْا ۔ مِنْ دِيَارِهِمْ ۔ مہاجرین مکہ اپنے گھرون سے نکال دیے گئے ۔ ك ۱۱ ك ۱۳ ۱ ث ۲۸ ۱۴ و ۵

اَخْرَجُوْا ۔ اپنے گھرون وطنون سے نکالے جاوین ث ۶ ۔

اَخْرِجُوْا ۔ اَنْفُسَكُمْ ۔ یہ واقع عند الموت کفار فرشتے کہین گے نکالو اپنی جانین آج کے دن ملیہ ہے ذلت وخواری وعذاب ۔ ث ۷ ۱ ش ۷ ۱ ت ۱۹ ۹ ۱

اَخْرَجَهٗ ۔ جبکہ آنحضرتؐ کو کافرون نے مکہ سے نکالا ۔ ن ۱۲ ۱ ۔

اَخْرَجَهُمَا نکالا ۔ اللہ تعالیٰ نے اُن دونون آدم وحوا کو جنت سے ۔ ل ۴ ۔

اُخْرَانِ ۔ دوسرے لوگون سے ۔ ث ۴ ۔

اُخْرٰنَا اٰيَةً ہمارے پچھلون پر نشانی ث ۵ ۔

اَخَّرْنَا ۔ اصل مین لَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ البتہ تحقیق ہم اُن سے چند روز کے لئے عذاب کو مؤخر کرتے دیر کرتے ہٹا دیتے پیچھے کرتے ڈھیل دیتے ۔ س ۱۲ ۱ ۔

اُخَرُوْنَ ۔ دوسرے لوگ پچھلے لوگ دوسری جماعت ۔ ت ۱ ۱ ش ۱۸ ۱۶ ۱ ت ۱۹ ۱۴ ۔

اُخْرَةٌ ۔ یہ لفظ آخرت کیلئے آتا ہے اسکے مقابل مین لفظ اول ہے اور دار دنیا اور آخرت مین بھی کہتے ہین اور کبھی لفظ دار کو چھوڑ بھی دیتے ہین ۔ یعنی دن قیامت کے اور پچھلی گھڑی ۔ ت ۱ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۶ س ۳ ۹ و ۱۱

س ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ و ۱۷ س ۴ ۶ و ۷ و ۹ ۔ ث ۵ ۷ و ۸ و ۱۶ ل ۷ ۵ و ۹ و ۱۰ ث ۱۰ و ۱۷ ث ۸ ۱ و ۵ و ۱۲ ل ۹ ۷ و ۹ و ۱۱ ن ۱۱ ۵ و ۱۲ و ۱۵ و ۱۶ ل ۱۱ ۱۲ س ۱۲ ۲ و ۹ و ۱۵ س ۱۳ ۶ و ۵ و ۶ و ۹ و ۱۱ و ۱۳ ۔

ك ۱۴ ۹ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۳ و ۲۰ و ۲۲ ث ۱۵ ۱ و ۲۱ و ۵ و ۸ و ۱۲ ك ۱۶ ۱۶ ك ۱۷ ۹ ث ۱۸ ۳ و ۴ و ۹ ۔ ل ۱۹ ۱۶ ن ۲۰ ۱ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۵ ل ۲۱ ۲ و ۴ و ۵ و ۱۰ و ۲۰ س ۲۲ ۴ و ۷ و ۸ س ۲۳ ۱۰ و ۱۵ و ۱۷ ك ۲۴ ۲ و ۱۰ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۸ ث ۲۵ ۴ و ۹ ث ۲۷ ۵ و ۶ و ۱۹ ث ۲۸ ۴ و ۸ ل ۲۹ ۳ و ۱۶ و ۱۷ ن ۳۰ ۳ و ۱۳ و ۱۷ و ۱۸ ۔

اُخْرٰی ۔ دوسرا شخص یا کوئی ہو س ۳ ۷ و ۱۰ ث ۵ ۱۲ ث ۸ ث ۷ ش ۱۵ ۲ و ۷ س ۱۶ ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ س ۲۲ ۱۵ س ۲۳ ۱۵ ك ۲۴ ۲ و ۴ ت ۲۶ ۱ و ۱۳ ث ۲۷ ۵ و ۷ ش ۲۸ ۱۰ و ۱۷ ۔

اُخْرٰىكُمْ ۔ پس پشت تمھارے پیچھے تمھارے ۔ س ۴ ۷

اٰخِرِيْنَ ۔ پچھلے لوگ یا عالم مراد ہے ۔ ث ۵ ۹ و ۱۶ ل ۶ ۱۰ ث ۷ ث ۸ ۳ ن ۴ ش ۱۴ ش ۱۸ ۲ و ۴ ك ۱۹ ۸ و ۹ و ۱۳ س ۲۳ ۷ و ۸ و ۱۲ ت ۲۵ ۱۱ و ۱۴ ث ۲۷ ۱۴ و ۱۵ ش ۲۸ ۱۱ ت ۲۹ ۲۱ ۔

اُخْرٰىهُمْ اصل مین قَالَتْ اُخْرٰىهُمْ لِاُوْلٰىهُمْ ۔ یعنی پچھلی جماعت پہلی جماعت کو کہین گے ۔ دن قیامت کے ای ہمارے رب

اَخَوَاتُكُمْ بہنین تمھاری ٤ ۱۵ ۱۴ ۱۴۔
اَخَوَانِكُمْ۔ بھائی تمھارے ۱۵ ۱۴۔
اَخَوَاتِهِنَّ جمع اخت ہی معنی بہنین اُن عورتون کی ۱۸ ۱۰ ۲۲ ۲۴۔
اَخَوَالِكُمْ۔ ماموں تمھارے ۱۸ ۱۴۔
اِخْوَانٌ ۔ بھائی ۱۵ ۳ ۲۶ ۱۵۔
اِخْوَانًا۔ بھائی ۴ ۲ ۱۴ ۴۔
اِخْوَانُكُمْ۔ بھائی تمھارے ۲ ۱۱ ۱۰ ۸ و ۹ ۲۱ ۱۷۔
اِخْوَانِنَا۔ بھائی ہمارے ۲۸ ۱۴۔
اِخْوَانُهُمْ۔ بھائی اُن کے۔ ۴ ۸ ۱۶ ۹ ۱۴ ۱۱ ۱۸ ۲۸ ۲ و ۵۔
اِخْوَانِهِنَّ۔ بھائی اُن عورتون کے ۱۸ ۱۰ ۱۲ ۴۔
اُخْتَكَ۔ بہن تیری ۱۲ ۱۱۔
اُخْتِهٖ بہن اُسکی ۱۲ ۱۲۔
اُخْتِیْ ۔ بہن میری ۱۳ ۵۔
اَخُوْكَ ۔ بھائی تیرا ۱۳ ۳ ۱۶ ۱۱۔
اِخْوَةٌ ۔ بہن ۴ ۱۳ ۴ ۱۲ ۱۲۔ ۱۳ ۲ ۲۸ ۱۲۔
اَخُوْهُمْ۔ بھائی اُن کا ۹ ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ ۲۰۔
اَخَوَيْكُمْ دونون بھائی تمھارے ۲۶ ۱۳۔
اَخِیْ ۔ بھائی میرا ۱۶ ۸ و ۹ ۹ ۸۔ ۱۳ ۴ ۱۶ ۱۱ ۲۰ ۷ ۲۳ ۱۱۔
اَخِيْكَ۔ بھائی تیرا ۲۰ ۷۔

اَخِيْهِ۔ بھائی اُسکا ۲ ۶ ۶ ۹ ۷ و ۸ ۱۴ ۱۴ ۱۳ ۲ و ۳ و ۴ ۲۶ ۱۴ ۲۹ ۷ ۳ ۵۔
اَخْيَار۔ بہتر د بند بدلوگون کو کہتے ہین ۲۳ ۱۳

فصل الالف مع الدال المهمله

اِدًّا ۔ بوجہ کوئی چیز وزنی بھاری اور زمین مین چلے جانا۔ سیر کرنا، پھرنا، اور کسی امر مشکل ثقیل برے منکر کو بھی کہتے ہین گو اسمین فائدہ بھی ہو اور فضیحت اور امر متعجب کو بھی کہتے ہین اور اونٹنی کی اُس آواز کو بھی کہتے ہین جو تکلیف سے پلٹ پلٹ کر نکالے جمع اسکی اِدَادٌ وَاِدَدٌ ہے۔ ۱۶ ۹۔

اَدَاءٌ ۔ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ۔ ادا کرنا دینا اور یہان مراد دیت نفس ہے جو مقتول کے وارثونکو دیجاتی ہے ۲ ۶
اِدّٰرَءْتُمْ۔ اختلاف کیا تم نے جھگڑا خصومت کی تم نے نزاع پیدا کی ۱ ۹۔
اِدّٰرَكَ تبدیل ابدال اور اصل تدارک تھا۔ تا کو دال سے بدل کر دال کو دال مین ادغام کیا اور ہمزہ وصل کا اول مین وصل کیا بمعنی اختلاف کیا تونے مختلف ہوا تو ۲۰ ۱۔
اِدّٰرَكُوْا مل جاوینگے وہ لوگ آپس مین لاحق ہون گے ایک جگہ ہون گے ۸ ۱۱۔

اَدْبَارَ۔ پس پشت پیٹھ عقب پیچھے کو کہتے ہین ۴ ۳ ۵ ۳ ۴ ۸ ۶ ۹ ۱۶ ۱ ۲ ۱۴ ۵ ۱۵ ۵ ۱۸ ۷ ۱۱ ۷ ۳۷ ۴ ۲۵ ۵۔

اَدْبَرَ۔ پیٹھ دینا۔ پیٹھ پھیر کر چلے جانا۔ ۲۹ ۷ و ۵ ، ۱۲ ۳۰ ۳۔

اُدْخِلَ۔ داخل کیا گیا ۴ ۱۳ ۱۶۔

اُدْخِلْ۔ امر حاضر ہو داخل ہو تو ۱۹ ۱۶۔

اُدْخُلْ یعنی ایضاً داخل ہو تو ۲۳ ۱۔

اُدْخِلَا۔ داخل ہو تم دونون ۲۸ ۲۰۔

اَدْخَلْنَا۔ داخل کیا ہم نے جمع متکلم ہے ۶ ۱۳ ۱۷ ۵ و ۶۔

اَدْخِلْنَا۔ بمعنی ایضاً ۹ ۸۔

اُدْخِلَنَّکُمْ البتہ ہم ضرور داخل کرین گے تم کو ۶ ۷۔

اُدْخِلَنَّھُمْ جَنّٰتٍ یہ صیغہ واحد متکلم کا ساتھ نون تاکید ثقیلہ کے فاعل اسکا اللہ تعالیٰ ھُمْ ضمیر جمع مذکر مفعول کی راجع ہے طرف لفظ قاتَلُوا وَقُتِلُوا مجاہدین سے۔ یعنی البتہ ضرور داخل کرینگے ہم ان مجاہدین کو جنت مین جنھون نے جہاد کیا اور مر گئے ۴ ۱۱

اَدْخِلْنِیْ۔ یہ صیغہ امر حاضر کا ہی آنحضرت فرماتے ہین الٰہی تو داخل کر تو مجھکو پسندیدہ جگہ مین۔ ۱۵ ۹ ۱۹ ۱۷۔

اُدْخُلُوا داخل ہو تم ۱ ۶ ۲ ۹ (۱۹ جگہ آیا ہی)

اَدْخِلْھُمْ جَنّٰتِ داخل کر ان کو جنت مین۔ مقولہ فرشتون کا ہے اللہ سے درخواست کرتے ہین۔ ای خدا مومنون کو جنت مین داخل کر ۲۴ ۱۶۔

اُدْخِلِی الصَّرْحَ اسمین خطاب ہے بلقیس کیطرف سلیمان علیہ السلام نے فرمایا کہ داخل ہو بلقیس محل قصر مین جو سفید شفاف کانچ سے بنایا گیا تھا اسکے نیچے نہرین جاری تھین رنگ برنگ کی مچھلیان تیرتی پھرتی تھین۔ ۱۹ ۱۸ ۳۰ ۱۴۔

تنبیہ جو فرعون نے ہامان کو صرح بنانیکا حکم دیا تھا اسکا ذکر آئیگا۔

اَدْرٰی۔ اصل کو اَدْرِمَا حِسَابِیَہْ نہین جانتا۔ مین کہ کیا حساب ہے میرا یہ قیامت مین ہوگا۔ ۲۹ ۵۔

اَدْرَکَهُ۔ پایا اس کو ۱۱ ۱۴۔

اِدْرَءُوْا دفع کرو۔ ہٹا دو۔ منہ موڑ دو، پھیر دو۔ ۴ ۸۔

اَدْرِیْ۔ کیا تو جانتا ہے۔ ۱۲ ، ۲۶ ۱۔ ۲۹ ۱۲۔

اِدْرِیْسَ۔ اہل علم نے کتب سیر و تاریخ مین یون ذکر کیا ہی کہ ادریس بن یزد ہے اور بعض نے ادریس بن زید بن مہلائیل بن قینان بن انوش بن شیث بن آدم علیہم الصلوٰۃ والسلام کہا اسم آپکا اخنوخ تھا بوجہ کثرت تدریس صحائف آدم و شیث کے ادریس کہلانے لگے۔ انکی والدہ صاحبہ کا اسم مبارک شوت تھا سب سے پہلے خط و قلم و خیاطی و علم نجوم و حساب انکی ایجاد ہی کپڑے سی کر پہنتے تھے ان کو اولاد قابیل کیطرف

مبعوث ہوئی تھی۔ پھر طرف آسمان کے اُٹھالے گئے
واللہ اعلم بحالہ کذا فی۔ تاریخ عمائس۔

اَدْرَاكَ۔ اسمین كَ خطاب ہے آنحضرتؐ کیطرف یعنی واقف کیا خبردار کیا تجھکو پ۲۹ ۵ و۱۵ و۲۱ پ۳۰ ۷ و۸ و۱۱ و۱۵ و۲۲ و۲۶ و۲۹۔
لغت اَدْرٰی مین دیکھو

اَدْرٰىكُمْ اسمین کُمْ ضمیر جمع مذکر مخاطب ہے۔ راجع طرف اُمت کے فاعل اسکا اللہ تعالیٰ ہے۔ تجکو بتاتا ہے۔ خبردار کرتا ہے جتاتا ہے پ۱۱۔

اُدْعُ ۔ امر حاضر کا صیغہ ہی۔ اصل مین اُدْعُوْ تھا۔ واؤ کو بوجہ ثقل کے حذف کردیا۔ یعنی مانگ پکار طلب کر۔ پ۷ و۸ پ۹ ۶ پ۱۴ ۲۲ پ۱۶ پ۱۲ پ۲۰ پ۲۵ ۳ و۱۱۔

اُدْعُوْا امر حاضر جمع کا صیغہ ہی یعنی پکارو۔ مانگو طلب کرو تم اللہ تعالیٰ سے پ۸ پ۱۰ و۱۴ پ۹ ۱۳ و۱۴ پ۱۱ ۹ پ۱۵ ۱۷ پ۲۰ ۱۰ پ۲۱ ۱۷ پ۲۲ ۹ پ۲۴ ۷ و۱۰ و۱۱ و۱۲ پ۲۹ ۱۲۔

اُدْعُهُنَّ۔ اسمین هُنَّ ضمیر جمع مؤنث کی راجع ہے طرف چار پرندون کے جو ماقبل مذکور ہین یعنی بلاؤ پکارو ان پرندون کو پ۳۔

اَدْعِيَاءَ۔ اصل مین وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ۔ یعنی اور نہین کیا تمھارے منہ بولے بالکو کہ تمھاری حقیقی بیٹے جاہلیت مین منہ بولے بیٹے کو حقیقی فرزند کہتے تھے اللہ تعالیٰ منہ بولے متبنا کو بیٹا قرار نہین دیا۔ پ۲۱ ۱۷۔

اَدْعِيَائِهِمْ۔ منہ بولے بیٹے پالک اُن کے پ۲۲ ۲۔

اِدْفَعْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی اسمین خطاب آنحضرتؐ کیطرف ہی۔ یعنی رد کر دفع کر۔ پ۲۲ ۶ پ۲۴ ۱۹۔

اَدْفَعُوْا۔ ادا کرو تم پ۴ ۸ و۱۲۔

اِدَّكَرَ بَعْدَ اُمَّةٍ۔ یہ لغت بنی ربیعہ و حبش کی ہے۔ یعنی اذّکر بالذال المعجمة یاد کیا بعد مدت کے۔ پ۱۲ ۱۶۔

اَدُلُّكَ۔ اسمین كَ خطاب ہے یعنی مین راہ بتاؤن گا تجھکو پ۱۶۔

اَدُلُّكُمْ۔ یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے کُمْ ضمیر جمع مخاطب کی راجع ہے طرف فرعون کے ادھر والے اُسکے جبکہ موسیٰ علیہ الصلوٰۃ والسلام کو بچپن مین دریا مین ڈالدیا تھا انکی بہن نے کہا بتلاؤن مین تجکو جو موسیٰ کی کفالت کرسکے پ۱۶ ۱۱ پ۲۸ ۱۴

اَدْلٰى دَلْوَهٗ۔ لٹکایا اُس نے ڈول اپنا۔ یہ واقعہ حضرت یوسفؑ کا ہی پ۱۲ ۱۱۔

اٰدَمُ۔ آپکی کنیت ابوالبشر و ابو محمدؐ اور لقب صفی اللہ ہے یہ پہلے نبی ہین۔ عربی مین مٹی کو آدم کہتے ہین۔ یہ بہت خوبصورت و بے ریش تھے۔ ہزار بولی بولتے تجر شجران کیساتھ چلتے پھرتے تھے کنکریان آپکے ہاتھ مین بات کرتی تھین۔ ایک دن مین کھیتی تیار ہوجاتی آگ سے آپکا ہاتھ نہین جلتا تھا جنت مین

عربی بولتے دنیا مین اکثر سریانی بولتے تھے جمعہ ہی کے دن دسوین محرم کو پیدا ہوئے باتفاق جمیع مفسرین و محدثین اول دار الخلافہ داقامت گاہ آپکی سراندیپ ہے جسکو سیلون و لنکا و سیلان بھی کہتے ہین۔ پھر جب موت آئی تو گیارہ دن بیمار رہے کے انتقال کیا شیث نے نہلایا۔ نماز پڑھائی یا جبرائیل نے امامت کی فرشتون نے نماز پڑھی جبل ابو قبیس کے بڑے غار مین یا بیت المقدس مین یا خیف منی مین یا مشارق الفردوس جو پہلا قریہ ہی دنیا کا دفن کیا اُس دن سورج کو گہن لگا اُسی دن اُسی گھڑی جسمین پیدا ہوئے تھے مرے۔ حوا ایک سال تک زندہ رہین پھر آدم کے پاس یا جدے مین دفن ہوئین۔ آدمؑ کی عمر نو سو ساٹھ سال کی ہوئی توریت مین نو سو تیس برس کی بتائی گئی ہے۔ حدیث مین چالیس برس اپنی عمر مین سے داؤد کو دی تھی اس حساب سے نو سو ساٹھ برس کی عمر ہوتی ہے آگے خدا جانے آپکا قصہ طول طویل کتب و سیر و قصص مین ذکر کیا ہے۔ ب ۱ ع ۴ پ ۳ ع ۱۲ و ۱۴ پ ۶ ع ۶۔ پ ۸ ع ۹ و ۱۰ و ۱۱ پ ۱۵ ع ۷ و ۱۹ پ ۱۶ ع ۷ و ۱۵ و ۱۶ پ ۲۳ ع ۲۔

اَدْنٰے - کم تھوڑا ناقص بہت نزدیک بہت خراب کو بھی کہتے ہین۔ پ ۱ ع ۷ پ ۳ ع ۷ پ ۱۲ ع ۴ پ ۹ ع ۱۱ پ ۲۱ ع ۴ و ۱۵ (۱۲ جگہ آیا ہے)

اَدُّوْا - یہ صیغہ امر حاضر جمع مذکر کا ہے بمعنی ادا کرو حوالہ کرو تم پ ۲۵ ع ۱۴ و ۱۵ و ۲۱۔

اَدْھٰی - اصل مین اَلسَّاعَۃُ اَدْھٰی وَاَمَرُّ بمعنی قیامت بہت سخت کڑوی تلخ ہے عذاب دنیا سے بڑی بلا کا مقام ہے۔ پ ۲۷ ع ۱۰۔

فصل الالف مع الذال المعجمہ

اِذْ - یہ ظرف زمان ہی بمعنی جب اسکو قرآن مجید کے سو جگہ ذکر کیا بوجہ طوالت کے تحریر نہین کیا۔

اِذَا - یہ بھی ظرف زمان ہی بمعنی کب اُن کو کتب نحو مین پوری طور پر بیان کیا ہی اسی وجہ سے تحریر چھوڑ دیا۔

اَذَاعُوْا یہ پوری آیت منافقین یا ضعیف مسلمانون مین نازل ہوئی ہے بمعنی وہ لوگ آنحضرتؐ کو ہلاتے ہین۔ پ ۵ ع ۸۔

اَذَاقَھَا - ھا ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے طرف قریہ قبل الذکر کے بمعنی چکھایا اُس قریہ کو مراد قریہ سے اہل قریہ ہے جن نے کفران نعمت کیا خدا نے اُن کو فاقہ و بھوک کا مزہ چکھایا۔ پ ۱۴ ع ۲۱۔

اَذَاقَھُمْ - ھُمْ ضمیر جمع مذکر کی راجع ہے طرف النَّاسَ کے بمعنی جب اللہ تعالی انسان کو رحمت کا مزہ چکھاتا ہی تو وہ کفران نعمت و شرک کرتے ہے۔ پ ۲۱ ع ۷ پ ۲۳ ع ۷۔ پ ۲۱ ع ۷ پ ۲۳ ع ۷۔

اِذَا مَا - اصل مین ءاِذَا مَامِتُّ ہے

ھمزہ استفہامیہ ہے اور اِذَا ظرفیہ ہے اور مَا زایدہ ہے تاکید کیلئے بمعنی کیا جب مر جاؤنگا مین ۱۶ ۸ ------------

آذَان - کانین ۵ ۱۵ ۹ ۱۲ و ۱۴ ۲۰ ۷ ۱۷ ۱۳ -----------

آذَانِنَا - کانین ہماری ۲۴ ۱۵ -

آذَانِھِمْ - کانون مین اُن کے - ۱ ۲ ۹ ۱۵ ۵ و ۱۳ و ۲۰ ۲۴ ۱۹ ۲۹ ۹ -

اَذْبَحُكَ - یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی فاعل اسکا حضرت ابراہیم اور كَ خطاب ہی حضرت اسمٰعیل کیطرف۔ (علیہما و علی نبینا الصلوٰۃ والسلام) بمعنی البتہ ضرور ذبح کرونگا مین تجکو ۲۳ ۷ -

اَذْبَحَنَّهٗ - یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی ساتھ نون تاکید کے۔ فاعل اسکا سلیمان علیہ السلام ہے ضمیر واحد مذکر کی راجع ہے طرف ہدہد کے بمعنی البتہ ضرور ذبح کردون گا مین ہدہد کو ۱۹ ۱۷ -

اَذْقَان جمع ہے ذقن کی بمعنی ٹھوڑیں کے ۱۵ ۱۲ ۲۲ ۱۸ -

اَذَقْنَا - چکھایا ہم نے - ۱۱ ۸ ۱۲ ۲ ۱۵ ۸ ۲۱ ۷ ۲۵ ۱ و ۶ -

اُذْكُرْ - یاد کر تو یہ واحد متکلم کا صیغہ بھی ہوتا ہے جبکہ شرطیہ ہو - ۲ ۲ ۱۲ ۵ ۹ ۱۴ ۱۲ ۱۵ ۱۵ ۱۶ و ۲۱ ۱۶ ۵ و ۶ و ۷ ۲۳ ۱۱ و ۱۳ ۲۶ ۳ ۲۹ ۱۳ و ۲۰

اُذْكُرْنَ یہ جمع مؤنث مخاطب کا صیغہ ہے

اُذْكُرْنَ کی ضمیر اسمین راجع ہے طرف ازواج مطہرات کے بمعنی یاد کیا کرو - ۲۲ ۱ -

اُذْكُرُوْا - یہ جمع امر حاضر کا صیغہ خطاب عام ہے طرف مسلمانون کے بمعنی یاد کرو ۱ ۵ و ۶ و ۸ و ۱۵ ۲ و ۹ و ۱۳ و ۱۵ ۴ ۲ ۵ ۱۲ ۶ ۵ و ۶ و ۸ ۸ ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ ۹ ۱۱ و ۱۷ ۱۰ ۲ ۱۳ ۱۳ ۱۷ ۲ ۲۱ ۱۸ ۲۲ ۳ و ۱۳ ۱۵ ۱۲ -

اَذِلَّةٌ - ذلیل خوار بخراب ۴ ۴ ۶ ۱۲ ۱۹ ۱۸ -

اَذَلَّ بمعنی ایضًا ذلیل ہوا۔ خوار ہوا ۲۵ ۱۳

اَذَلِّيْنَ - ذلیل خوار ہونیوالے ہین ۲۸ ۳ -

اِذْنِ حکم اذن اجازت فرمان ۱ ۲ ۲ ۷ ۳ ۱۳ ۴ ۶ و ۸ ۵ و ۶ ۸ ۱۴ ۱۰ ۵ ۱۲ ۱۵ ۱۳ ۱۴ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ ۲۲ ۸ و ۱۶ ۲۴ ۱۳ ۲۸ ۲ و ۴ و ۱۶ ۳۰ ۲۲ -

اُذُنٌ کان یہ ایک آلہ ہی سماع سننے کلام وغیرہ کا اور ہر ایک چیز جو اسکی صورت ہوگی اسکو کان کہتے ہین جمع اسکی اذان ہے بمد الہمزہ ۶ ۱۱ - ۱۰ ۴ ۲۹ ۵ -

اَذَّنَ - مُؤَذِّنٌ پکار دیوے گا ایک پکارنے والا آواز دیگا آواز دینے والا کہ لعنت ہی ظالمون پر جو آخرت کے منکر تھے۔ ۸ ۱۲ ۱۳ ۳ -

اَذِّنْ - فِی النَّاسِ بِالْحَجِّ پکار دے لوگون مین ساتھ حج کے یہ حکم تھا ابراہیم علیہ الصلوٰۃ والسلام کو جب کعبہ تیار کیا گیا اس پکار مین خطاب ہے

ارواح کی طرف جو اُس وقت آبا و اجداد کی
پشتوں نہیں تھی۔ جس روح نے اُس آواز کو
سنا حضور درج کر گئی۔ پ ۹ ع ۱۱

اُذِنَ۔ بضم الہمزہ۔ اذن دیا گیا۔ پ ۱۷ ع ۱۳۔
آذَان۔ یہ جمع ہے اذن کی بمعنی کانوں
کے پ ۱۵ ع ۱۳۔

اُذُنَ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی نون پر
نصب بوجہ اَنْ ہے بمعنی حکم دوں میں۔

اَذِنَ۔ لَکُمْ۔ دیا ہے واسطے تمہارے
پ ۱۱ ع ۱۶ پ ۱۵ ع ۱۸ پ ۱۱ ع ۱۲ پ ۹ ع ۳ پ ۲۔

فَاْذُنْ۔ بفتح الفاء وسکون الہمزہ یہاں
فا کے ساتھ لکھنا بوجہ ابتدا ساکن کی تھی۔ یہ امر حاضر کا
صیغہ ہے اَنْتَ ضمیر اسمیں آنحضرتؐ کیطرف راجع ہے
حکم دے تو اے محمدؐ۔ پ ۱۸ ع ۱۵۔

اٰذَنَّا۔ اصل اٰذَنَّکَ کا ہے بمعنی
جتا دیا ہم نے تجکو۔ پ ۲۵ ع ۱۔

اَذِنْتَ۔ لَهُمْ۔ پروانگی دی حکم دیا واسطے
اُن کے۔ پ ۱۰ ع ۱۳ پ ۱۰ ع ۹۔

اٰذَنْتُكُمْ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی فاعل اسکا
آنحضرتؐ ہی کُمْ ضمیر جمع مذکر مخاطب راجع ہے
طرف عامۃ الناس کے بمعنی میں نے خبردار کر دیا
تجکو تبلیغ احکام و توحید باری تعالیٰ سے پ ۱۷ ع ۷۔

فَاْذَنُوا۔ اَنْتُمْ ضمیر مخاطب راجع ہے
طرف عامۃ الناس کے بمعنی خبردار ہو جاؤ فائدہ
فا کے ساتھ بوجہ عذر سکون با لہمزہ کے لکھا ہی پ ۳ ع ۶۔

اِذْنِهٖ حکم اجازت اذن اسکے سے پ ۲ ع ۱۔
و ۱۱ پ ۳ ع ۲ پ ۴ ع ۷ پ ۶ ع ۷ پ ۱۱ ع ۶ پ ۱۳ ع ۹ پ ۱۷ ع ۱۶
پ ۲۲ ع ۲ پ ۱۵ ع ۶۔

اِذْنِیْ۔ میری اجازت سے۔ پ ۷ ع ۵۔

اُذُنَيْهِ۔ دو کان اُسکی یا دونوں کان اُسکے
پ ۲۱ ع ۱۰۔

اُذُوْا۔ ایذا دو۔ پ ۴ ع ۱۴۔

اُوْذُوْا۔ موسیٰ بمد الہمزہ و فتح الذال المعجمہ
بمعنی ایذا دی اُن لوگوں نے حضرت موسیٰ کو
پ ۲۲ ع ۹۔

اِذْهَبْ۔ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی جا تو
پ ۹ ع ۸ پ ۱۵ ع ۷ پ ۱۶ ع ۱۰ و ۱۱ و ۱۴ پ ۱۹ ع ۱۷ پ ۲۲ ع ۱۶
پ ۳۰ ع ۳۔

اِذْهَبَا۔ اِلٰی فِرْعَوْنَ جاؤ تم دونوں
(موسیٰ و ہارون) طرف فرعون کے پ ۱۰ ع ۱۱۔
پ ۲۹ ع ۲ و ۶۔

اَذْهَبْتُمْ۔ بضم الہمزہ لیگئے تم یعنی
نیکیاں پ ۲۶ ع ۲۔

اِذْهَبُوْا یہ امر حاضر کا صیغہ ہی حضرت
یعقوب علیہ السلام حکم کرتے ہیں اپنے بیٹوں کو
جاؤ یوسف کی خبر لاؤ۔ تلاش کرو فائدہ
لکھتے ہیں کہ حضرت یعقوبؑ نے یوسفؑ کو ایک خط
بدین مضمون لکھا تھا کہ ہم اہل بیت سے ہیں ہم
چوری نہیں کرتے اور نہ چور کو نزدیک آنے
دیتے ہیں رحم کر تو بھی رحم کیا جاوے گا۔

اور میرے بیٹے کو میری طرف واپس کرے اگر آپ ایسا کرین گے تو اللہ تعالی آپکو اجر دیگا۔ اگر آپنے ایسا نہ کیا تو بن دُعا کرونگا جو سات پشتون تک عمل کرے گی۔ ۱۳ ۴۔

أَذًى ۔ ہر ایک تکلیف دے چیز خواہ نفسانی یا رُوحانی یا دنیوی ہو یا اُخروی ہو۔ ایک جگہ یون آیا ہی يُؤْذُونَ النَّبِيَّ اور ایک جگہ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللهِ۔ أذٰی عام ہے باعتبار شرع ہو یا طب اور قرآن مجید نے حیض کو أذٰی فرمایا ہی اور اسی سے الاذی سخت تکلیف دے۔ موج دریا کو بھی کہتے ہین اور جو کو بھی کہتے ہین۔ ۲ ۸ و ۱۲ ۳ ۴ ۴ ۳ و ۱۰ ۵ ۱۲۔

أُذِيتُمُونَا ایذا و تکلیف دیے ہو تم ہم کو دنیوی و اُخروی رُوحی وجسمانی ۱۳ ۱۴۔

فصل الالف مع الراء المهملة

أَرَادَ ۔ چاہا قصد کیا، ارادہ کیا ۱ ۲ ۲ ۱۴ ۶ ۷ ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۸ ۱۵ ۲ و ۱۲ و ۱۶ ۱ ۱۹ ۴ ۲۰ ۵ ۲۱ ۱۸ ۲۲ ۳ ۲۳ ۴ و ۱۵ ۲۴ ۱ ۲۶ ۱۰ ۲۹ ۱۱ و ۱۵۔

أَرَادَا ۔ یہ تثنیہ کا صیغہ ہی فاعل اسکا دونون مان باپ ہین رضیع کے اور فصالا مفعول ہے بمعنی ارادہ کیا، چاہا، قصد کیا اُن دونون نے۔ ۲ ۱۴۔

أَرَادُوا ۔ یہ جمع مذکر کا صیغہ ہے بمعنی ارادہ کیا اُن لوگون نے چاہا انھون نے ۱۱ ۱۲ ۱۳ ۱۲ ۵ و ۹ ۲۱ ۱۵ ۲۲ ۷۔

أَرَاذِلُنَا ۔ غیر شریف کمینے کمظرف کم درجہ کے کم پلنے کے لوگ ہم سے اور ... کار غیر جید کو بھی کہتے ہین رَذِل کی جمع رذال ہے۔ پھر رذال کی جمع اراذل ہے۔ اور مؤنث اسکی رذلة ہے۔ ۱۲ ۲۔

أَرَاكَ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی فاعل اسکا حضرت ابراہیم علیہ الصلوٰة والسلام ہی ضمیر واحد مخاطب کی راجع ہے طرف باپ یا چچا حضرت ابراہیم کے بمعنی مین دیکھتا ہون تجکو ۵ ۱۵ ۱۶ ۱۵ ۲۳ ۳ ۲۹ ۱۹ ۳۰ ۸۔

أَرْبَابٌ یہ جمع ہے رَبٌّ کی اور رب عرف مین سوائے اللہ تعالی کے غیر کو نہین کہتے اور جمع اسکی اَربة و رُبُوبٌ بھی آتی ہے اور اصل مین رُب تربیت دینے والے اور ابتدا سے انتہا تک پرورش کرنے کو کہتے ہین اور باری تعالی مسبب سبابہے اور متولی ہے مصالح عباد کا جیسے رَبُّ الْعَالَمِين ہے اوعام پرورش اور تعلیمی پرورش دنیوی کو بھی کہتے ہین بعض مقام پر ۱۲ ۱۵۔

أَرْبَابًا ایضا۔ پرورش کرنا، تربیت دینا ۳ ۱۵ و ۱۶ ۱۱۔

س ۵ ۱۵ و ۱۶ ع ۱ ۱۱۔

اَرْبَعٌ۔ چار کا عدد ہے ۱۸ ۷ و ۱۲۔

اَرْبَعَۃٌ۔ بمعنی ایضاً ۲ ۱۲ و ۱۴ ۱۳ ۲

۴ ۱۴ ۷ و ۱۱ ۱۸ ۷ و ۸ ۲۲ ۱۶۔

اَرْبَعِیْنَ۔ چالیس کا عدد ۱ ۶ ۶ ۸ ۹ ۷

۲۶ ۲۔

اِرْبَۃ۔ بکسر الہمزۃ وسکون الرا بمعنی جو آغاز جوانی اور وہ قوت جو موصل شہوانی حیوانی وحاجت جو موصل ہو طرف عورتونکے جمع اسکی آرابؔ ہے۔ ۱۸ ۱۰۔

اَرْبٰی بمعنی بہت۔ کثرت۔ زیادہ بڑی چیز کو بھی کہتے ہین جو بہ نسبت دوسرے کے زائد ہو حجم ضخامت۔ شمار۔ عدد وغیرہ مین ۱۴ ۱۹۔

اِرْتَابَ۔ اَلَّا اِرْتَابُ بمعنی شک دہو کا ریب کے قریب۔ ۲ ۱۔

اِرْتَابَتْ۔ یہ مؤنث کا صیغہ ہی بمعنی شک وشبہ کے فاعل اسکا قُلُوْبُھُمْ ہے ۱۰ ۱۳۔

اِرْتَابُوْا۔ شک کیا انھون نے اور شبہ کرتے ہین۔ ۱۸ ۱۲۔

اِرْتَبْتُمْ۔ شک کیا تم نے اور شبہ کرتے ہو تم ۴ ۲۷ ۱۸ ۲۸ ۱۷۔

اِرْتَدَّ۔ ہو گیا بنیا۔ یہ قصہ سورہ یوسف مین ہی۔ پلٹ آئی بینائی حضرت یعقوب کی ۱۳ ۵۔

اِرْتَدَّا۔ یہ تثنیہ کا صیغہ ہی فاعل اس کا حضرت موسیٰ اور اُسکے ساتھی رفیق جس وقت حضرت خضر کی تلاش مین نکلے تھے یعنی پھر سے پلٹے دونون واپس آئے دونون اُلٹے پھرے دونون۔ ۱۵ ۲۱۔

اِرْتَدُّوْا۔ مرتد ہو گئے پھر گئے وہ لوگ دین اسلام سے برگشتہ ہو گئے اُلٹے پھر گئے ۲۶ ۷۔

اِرْتَضٰی۔ راضی ہوا ۱ ۲ ۱۸ ۱۳ ۲۹ ۲۲۔

اِرْتَقِبْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ انت ضمیر راجع ہے آنحضرت کی طرف کہ ای محمدؐ تو منتظر رہے جو لوگ ایمان نہین لاتے ہم اُن کو سمجھ لین گے۔ ۲۵ ۱۴ و ۱۶۔

اِرْتَقِبُوْا اسمین خطاب ہے قوم شعیب کیطرف حضرت شعیب فرماتے ہین تم منتظر رہو عذاب کے لئے مین بھی تمھاری تاک مین ہون ۱۲ ۸۔

اِرْتَقِبْھُمْ۔ انتظار کر دن گا اُنکا۔ ۲۷ ۱۔

اَرْجَائِھَا۔ کنارے اُسکے ۲۹ ۵۔

اَرْجِعُ۔ پھر جاؤن گا مین ۱۲ ۱۶۔

اَرْجِعْنَا۔ پھرا دے ہم کو۔ ۲۱ ۱۵۔

اِرْجِعُوْا۔ پھر جاؤ تم۔ ۱۲ ۴ ۱ ۲ ۱۸ ۱۰ ۲۱ ۱۸ ۲۷ ۱۸۔

اِرْجِعُوْنِ۔ پھیر دے مجکو۔ اے رب ۱۸ ۶۔

اِرْجِعِیْ پھر جا تو ایک عورت۔ ۳۰ ۱۴۔

اَرْجُلُ۔ پاؤن پیر۔ ۱۴ ۱۔

اَرْجُلَکُمْ۔ پوری آیت یہ ہے کہ اِذَا قُمْتُمْ اِلَی الصَّلٰوۃِ فَاغْسِلُوْا وُجُوْھَکُمْ

وَاَیْدِیَکُمْ اِلَی الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوْا بِرُءُوْسِکُمْ وَاَرْجُلَکُمْ اِلَی الْکَعْبَیْنِ بفتح اللام مین درمیان شیعہ وسنیون کے بہت اختلاف ہے صرف سمجھ کا فرق ہی بعض اہل لغت کہتے ہین ۔ اَرْجُلِکُمْ عطف علی الجوار ہے بکسر لام اور ابو اسحاق نے کہا کہ بکسر لام عطف علی الجوار ہے کہ کتاب اللہ مین جائز نہین کیونکہ یہ قاعدہ عطف قریب برہنا ضرورت شعر مین ہوا کرتا ہے نہ کہ کتاب اللہ مین ۔ کاتب حروف کہتا ہو کہ اصل حقیقت اسمین چار عضو ہین تین منصوب محدود مغسول الغسل ہین صرف ایک ان مین غیر محدود ممسوح مسح ہے کیونکہ وُجُوْہ اپنی حد وجہ تک محدود ہی ساتھ غسل کے اور اَیْدِیَکُمْ محدود ہی المرافق تک ساتھ غسل کے اور اَرْجُلَکُمْ محدود ہی الکعبین تک ساتھ غسل کے اگر اَرْجُلِکُمْ بکسر اللام عطف بِرُءُوْسِکُمْ پر ہوتا تو الکعبین کا لفظ نہوتا کیونکہ لفظ الکعبین دال ہے غسل رجلین پر بوجہ محدود ہونیکے ۔ تنبیہ برادران شیعہ کو واضح ہو کہ اگر آپکو مسح رجلین منظور ہی تو لفظ الکعبین کو قرآن مجید سے نکال دیجئے جیسے بِرُءُوْسِکُمْ غیر محدود ہی اسی طرح اَرْجُلِکُمْ بھی غیر محدود ہوجاوے ۔ لفظ الکعبین نکلنے سے تو مسح صحیح ہوجائیگا ورنہ ناممکن ہو ۔ ۶ ۹ ۴ ۱۲ ۱۹ ۔

اَرْجُلُکُمْ ۔ پاؤن تمھارے ۔ ت ۱۲ ۔

اَرْجُلُهُمْ ۔ پاؤن اُن کے ۔ ۶ ۹ ۱۸ ۹ ۳۳ ۳ ۔

اَرْجُلِهِمْ ۔ پاؤن اُنکے ۔ ۶ ۱۳ ۱۱ ۲۱ ۲ ۔

اَرْجُلِهِنَّ پاؤن اُن عورتون کے ۔ ۱۸ ۱۰ ۔ ۲۸ ۸ ۔

اَرْجُمَنَّکَ ۔ ضرور مین تم کو سنگسار کرون گا ۔ اسمین خطاب ہے حضرت ابراہیم کیطرف ۱۶ ۶ ۔

اَرْجُوْا ۔ اُمید رکھو تم ۔ ۲۰ ۱۶ ۔

اَرْجِهْ ۔ موقوف کر دے ڈھیل دے ۔ مہلت دے ۔ ۹ ۴ ۱۹ ۷ ۔

اَرْحَامِ ۔ ارحام جمع رحم کی ہے بمعنی بچہ دان رحمون کی جگہ جہان نطفہ قرار پاتا ہے ۔ ۳ ۹ ۱۲ ۴ ۱۰ ۶ ۱۳ ۸ ۱۷ ۸ ۲۱ ۱۳ و ۱۷ ۔

اَرْحَامِکُمْ بمعنی ایضاً ۲۶ ۷ ۔

اَرْحَامِهِنَّ بمعنی ایضاً ۲ ۱۲ ۔

اِرْحَمْ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہو رحم کر تو ۹ ۸ ۱۳ ۲ و ۴ ۱۷ ۶ ۱۸ ۶ ۔

اِرْحَمْنَا رحم کر تو ہم کو ۳ ۸ ۹ ۹ ۔ ۱۸ ۶ ۔

اِرْحَمْهُمَا ۔ رحم کر ان دونون کو ۔ ۱۵ ۳ ۔

اَرَدْتُ ۔ چاہا مین نے ارادہ کیا مین نے قصد کیا مین نے ۔ ۱۲ ۳ ۱۶ ۱ ۔

اَرَدْتُّمْ ۔ چاہا تم نے ارادہ کیا تم نے قصد کیا تم نے ۔ ۲ ۱۴ ۴ ۱۶ ۱۳ ۔

اَرَدْنَ چاہا اُن عورتون نے ۱۸ ۱۰ ۔

أَرَدْنَا چاہتے ہین ہم چاہا ہم نے ۵ ۴ ۲ ۱۴ ۱۱ ۱۵ ۲ ۱۶ ۱ ۲۔

أَرْدٰكُمْ تم کو ردی کر دیا ہلاک کر دیا۔ برباد کیا۔ ۲۴ ۱۷ ۱۔

أَرْذَلِ الْعُمُرِ ناکاری۔ بیکار۔ عمر آخر۔ عمر بڑھاپا۔ ۱۴ ۱۵ ۸۔

أَرْذَلُوْنَ۔ کمینے، رذالے، کم ظرف لوگونکو کہتے ہین۔ ۱۹ ۱۰۔

أَرْزُقْ۔ أَهْلَهٗ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے فاعل اسکا حضرت ابراہیم ہی معنی ای پروردگار گہروالے کو رزق روزی دے۔ ۱ ۱۵۔

أُرْزُقْنَا۔ یہ بھی امر حاضر کا صیغہ ہے۔ ای پروردگار روزی دے ہم کو۔ ۵ ۵۔

أُرْزُقُوْا۔ روزی دو۔ ۴ ۱۲۔

أُرْزُقُوْهُمْ۔ روزی دے اُنکو ۱۳ ۱۸۔

أُرْسِلَ بھیجا گیا ہی وہ ۸ ۱۷ ۹ ۲ ۴ ۱۱ ۱۳ ۲ ۱۶ ۱۱ ۱۷ ۱ ۱۹ ۳ ۶ و ۲۲ ۱۴ ۲۶ ۱۲ ۲۸ ۹ ۳۰ ۳۰ بیغت رسول مین دیکھو۔

أُرْسِلْتُ۔ بھیجا گیا ہون مین ۸ ۱۸۔ ۱۲ ۵ ۲۶ ۳۔

أَرْسَلَتْ۔ بھیجا زلیخا نے۔ ۱۲ ۱۴۔

أَرْسَلْتَ۔ بھیجا تو نے ۱۶ ۱۷ ۲۰ ۷۔

أُرْسِلْتُمْ۔ بھیجے گئے تم ۱۳ ۱۴۔ ۲۲ ۱۰۔ ۲۴ ۱۶ ۲۵ ۸۔

أَرْسَلْنَا۔ بھیجا ہم نے۔ ۱ ۱۴ ۲ ۲۔ ۶ و ۸ ۶ ۱۴ ۷ و ۱۱ ۸ ۱۵ ۹ ۲ و ۶ و ۱۰ ۱۲ ۲ و ۹ ۱۳ ۶ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ ۱۴ و ۲ و ۱۲ و ۱۴ ۱۵ ۶ و ۸ و ۱۲ ۱۶ ۵ و ۹ ۱۷ و ۲ و ۷ و ۱۴ ۱۸ ۲ و ۳ و ۷ ۱۹ ۲ و ۱۹ ۲۰ ۱۴ و ۱۶ ۲۱ ۸ و ۱۸ ۲۲ ۳ و ۹ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۵ و ۱۹ ۲۳ ۶ و ۹ ۲۴ ۸ و ۱۳ و ۱۶ ۲۵ ۶ و ۷ و ۸ و ۱۰ و ۱۱ ۲۶ ۹ ۲۷ ۱ و ۸ و ۹ و ۱۹ و ۲۰ ۲۹ ۹ و ۱۳۔

أُرْسِلْنَا۔ بھیجے گئے ہین ہم ۱۲ ۷ ۱۴ ۲۴ ۱۔

أَرْسَلُوْا۔ بفتح السین روانہ کیا بھیجا انہون نے فاعل اسکا قافلہ ہے اُن سوداگرون کا جنہون نے یوسف کو کنوئین سے نکالا تھا۔ ۱۲ ۱۲ ۳ ۸

أَرْسِلُوْنِ۔ بکسر السین۔ بھیجو تم مجھکو یعنی یوسف کے پاس ۱۲ ۱۶۔

أَرْسِلْهُ۔ بھیجدو اُس کو یعنی حضرت یوسف علیہ السلام کے بھائی کہتے ہین اپنے والد کو کہ یوسف کو ہمارے ہمراہ بھیجدو تاکہ ہم خوب کھائین اور کھیلین۔ ۱۲ ۱۲ ۲ ۷۔

أَرْسٰهَا۔ اصل مین وَالْجِبَالَ أَرْسٰهَا معنی اور پہاڑون کو ثابت و قائم کردیا دوسری اور ایک جگہ قرآن حمید مین آیا ہی رَوَاسِیَ شٰامِخٰتٍ معنی پہاڑون کا زمین پر ثابت و قرار پکڑنا و قائم ہونا اہل عرب یون کہا کرتے ہین رَسَا الشَّیْءُ یَرْسُوْءُ معنی ثبت اور ایک جگہ

آیا ہے اَیَّانَ مُرْسٰهَا یعنی قیامت کے
ثبوت کا زمانہ کہان ہی۔ ۳۳ ۴۔
اِرْصَادًا۔ اصل مین رصد وارصاد و
مرصاد گھات دشمن کی تاک کی جگہ کو کہتے
ہین جہان دشمن پر پورا قابو پڑے۔ ۳۰ ۲۔
اَرْضٌ۔ زمین ایک جِرم ہے
بمقابل آسمان کے جمع اسکی اَرَضُون ہے لیکن
ارضون کا ذکر قرآن مجید مین نہین ہی اسفل
چیز کو زمین اور اعلیٰ کو آسمان کہتے ہین زمین
کی بحث مین روایات بالفاظ مختلفہ و معانی متفقہ
بہت ہین جب اللہ تعالی نے آسمان و زمین کے
پیدا کرنے کا ارادہ کیا تو اول کف دریا سے زمین کو
پیدا کیا۔ پہلے مکہ سے شروع کیا اسیوجہ سے
مکہ کو ام القرا کہتے ہین پہلے یہ زمین ایک ہی
طبق تھی۔ پھر سات طبق کیا۔ علما رہیئت نے
زمین اور اسکے اشکال مین بہت اختلاف کیا ہی
کہتے ہین کہ فلک زمین کو گھیرے ہوئے ہے
زمین کروی صورت مثل گیند کے ہے۔ کاتب
حروف کہتا ہی کہ اصل مین کرۂ ارض مین بحث ہی
زمین جسم بسیط بارد یابس غلیظ ماسک غیر متحرک ہی
اگر اس کے خلاف ہوتا تو حیوانات کا سطح زمین پر
آباد ہونا نباتات و معادن کا زمین مین قرار
پکڑنا محال تھا زمین وسط مرکز افلاک مین
قائم ہے۔ باذن خالق اور ربانی محیط ہے زمین
کے سب جہات مین ساوی درجہ پر قدما کی
رائے مین بہت اختلاف ہی اس مسئلہ مین قول صحیح
اسکا ہوگا جو آسمان پر صاحب آسمان ہی۔ بات چیت
کرے حکیمون کے قول کا کیا اعتبار جو زمین پر
رہ کر آسمان کی باتین کرین ۲ و ۳ و ۴ و ۷ و
۸ و ۱۳ و ۱۴ ۴ و ۵ و ۹ و ۱۷ الخ
اَرْضًا یعنی ایضًا ۱۲ ۱۲ ۱۹۔
اَرْضَعَتْ۔ دودھ پلایا اس ایک عورت نے
۱۷ ۸۔
اَرْضَعْنَ۔ دودھ پلایا انھون نے۔ یہ جمع
مؤنث کا صیغہ ہے۔ ۲۸ ۱۷۔
اَرْضَعْنَكُمْ۔ یہ صیغہ جمع مؤنث کا ہے
ضمیر جمع مذکر مخاطب ہے معنی دودھ پلایا تم کو
۴ ۱۵۔
اَرْضِعِيهِ۔ دودھ پلا تو ایک عورت
اس کو ۲۰ ۴۔
اَرْضُكُمْ۔ زمین تمھاری سے ۹ ۴۔
۱۲ ۲ ۱۹ ۷۔
اَرْضُنَا۔ زمین ہماری ۱۳ ۱۵ ۱۶
۱۲ ۲۰ ۹۔
اَرْضُهُمْ۔ زمین ان کی ۲۱ ۱۹۔
اَرْضِیْ۔ زمین میری ۲۱ ۲۔
اِرْعَوْا۔ یہ جمع امر حاضر کا صیغہ ہے
امر اسکا اللہ تعالی ہے خطاب بندون کیطرف ہی
یعنی چراؤ جگاؤ تم جانورون کو۔ ۱۶ ۱۱۔
اِرْغَبْ۔ رغبت کر تو خواہش کر تو چاہ تو

پ۳۰ ۱۹۔

اِرْکَبْ۔ مَعَنَا۔ اسکا فاعل حضرت نوح علیہ السلام ہے فرماتے ہین اپنی بیٹے کو سوار ہو تو ساتھ ہماری کشتی مین۔ پ۱۲ ع۴۔

اِرْکَبُوْا۔ اسکا فاعل بھی حضرت نوح علیہ السلام ہین فرماتے ہین کہ سوار ہوجاؤ تم سب کشتی مین پ۱۲ ع۴۔

اُرْکِسُوْا۔ اُلٹے گئے وہ اصل مین رکس کہتے ہین کسی چیز کو اُسکی اصل اور سر کیطرف پلٹ دینا پ۵ ع۹۔

اَرْکَسَھُمْ۔ پلٹ دیا اُن کو۔ پ۵ ع۹۔

اُرْکُضْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے۔ بمعنی لات مار تو۔ پ۲۳ ع۱۴۔

اِرْکَعُوْا۔ اصل مین رکوع کہتے ہین انحنا اور جھکنے کو اور نماز مین ایک ہیئت مخصوص ہے ساتھ عبادت کے۔ پ۱ ع۵ پ۱۷ ع۲۹ پ۲۲۔

اِرْکَعِیْ۔ یہ امر حاضر واحد مونث کا صیغہ ہے خطاب ہے مریم علیہا السلام کی طرف۔ رکوع کیا کر ساتھ رکوع کرنے والیون کے۔ پ۳ ع۱۳۔

اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ الَّتِیْ لَمْ یُخْلَقْ مِثْلُهَا فِی الْبِلَادِ

ترجمہ۔ ارم صاحب ستونون کا وہ جو نہین پیدا کیا مثل اُسکے اور شہرون مین ارم بکسر الہمزۃ و فتح الراء کہتے ہین ارم ایک شہر کا نام ہے جو شداد بن عاد نے بنوایا تھا اور جو ارم حدیث مین آیا ہے وہ ایک موضع ہے دیار جذام مین اسکو آنحضرت صلعم نے نبی جبال بن ربیعہ کو مقطعہ جاگیر کر دیا تھا۔

خریدۃ العجائب مین علامہ سراج الدین عمر بن الوردی نے لکھا ہے کہ عبید اللہ بن قلابہ رضی اللہ عنہ سومری ہے مین اپنے اونٹ کی تلاش مین صحرا مین سیار مین نکلا اتفاقًا ایک عظیم الشان شہر مین گذر ہوا اُسکے وسط مین ایک سب بڑا قلعہ تھا اُسکے اطراف مین بہت بڑے بڑے قصور بلند چمکدار نور سے روشن جب مین قریب پہونچا تو یہ خیال پیدا ہوا کہ اسکے اندر لوگ رہتے ہون گے اُن سے اونٹ کو دریافت کرون گا جب دیکھا تو کیا کہ سب خالی ویران ہے نہ انیس ہے نہ رفیق ہے پھر تلوار نکال کر اُس شہر مین داخل ہوا قلعہ کے نزدیک ہوا تو دروازے عظیم الشان ہین کہ دنیا مین نہین دیکھا تھا اُسمین یاقوت ابیض و اصفر کے تارے مرصع تھے۔ کہ اُن کی روشنی درمیان شہر کے چمک رہی تھی اور پھر ایک قصر زمرد و یاقوت سے تعمیر کیا ہوا تھا اور پھر ایک بالاخانہ سونے چاندی زمرد و یاقوت و موتیون سے مرصع و مزین تھا اور فرش موتیون و مشک و عنبر و زعفران سے بنا ہوا تھا غور کیا کوئی آدم زاد تک نہین ہے لیکن نہرین جاری ہین۔ اطراف مین سونے چاندی کی اینٹین نصب ہین راستون و سڑکون کیطرف مین درخت نصب ہین لیکن اُنمین پھل نہین اُسوقت مجھ کو یقین ہوا کہ جو ہم وعدہ کئے گئے تھے یہ وہی جنت ہے پھر جسقدر مجھ سے ہو سکا مشک و موتیون سے اُٹھایا اور گھر کا راستہ لیا۔ آکر لوگون کو آگاہ کیا اُسوقت شام مین حضرت معاویہ خلیفہ تھا اُن کو خبر دیا

انھون نے صحیح نہین سمجھا پھر اُن کے پاس وہی
موتی و مشک وغیرہ روانہ کیے گئے موتیون کا رنگ
تو زرد ہو گیا تھا مشک کو پھوڑ کر دیکھا تو قدرے
خوشبو تھی پھر حضرت معاویہؓ نے حضرت کعب
کیطرف بھیجا کہ آپکو اس کا کچھ علم ہے اُمید ہو کہ
یہ وہی شہر ہے۔ حضرت کعب احبار نے کہا ہان
یہ وہی شہر ہے اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ الَّتِیْ لَمْ یُخْلَقْ
مِثْلُهَا فِی الْبِلَادِ اُس کو شداد بن عاد اکبر نے
بنایا تھا۔ شداد ہمیشہ کتب قدیمہ کا مطالعہ کیا کرتا تھا
جب یہ ذکر جنت پر گذرا تو اُسکو یہ خیال پیدا ہوا کہ
مین بھی دُنیا مین ایک ایسی جنت دنیا مین تیار کرون
مقابل عزوجل کے اُسنے ایک سو افسر تیار کیے ہر ایک
افسر کے ہاتھ کے نیچے ایک ایک ہزار قہرمان داروغہ
دیا کہ تم جاؤ کہین پاک صاف زمین میدان کو دیکھکر
ایک شہر سونے چاندی یاقوت زمرد مشک و عنبر و
زعفران سے تیار کرو۔ ہر ایک قصر پر قصر بالاخانہ پر
بالاخانہ مزین تیار کرو اُس کے گلی کوچے مین
راستون مین میوے پھل کے درخت لگاؤ اور
نہرون کے نیچے سونے چاندی کی اینٹین دو مین
کتب قدیمہ مین دیکھتا ہون مثل اُس کے چاہتا ہون
کہ دُنیا مین ایک ایسی جنت تیار کرون مثل آخرت
کے۔ سبھون نے ملکر کہا کہ ایسی جنت کے بنانے پر ہم
کیسے قادر ہو سکتے ہین اور کیسے اسقدر زمرد و یاقوت
مشک و عنبر و زعفران وغیرہ کو باہم پہونچا سکتے
ہین۔ شداد نے کہا کہ تم نہین جانتے کہ دنیا کے
سب بادشاہ میرے زیر حکومت و فرمانبردار ہین جاؤ تم
زمرد و یاقوت اور موتیون و سونے چاندی کی کانون
سے نکالو۔ پس دُنیا کے بادشاہون کو فرمان جاری
کیے گئے اُسوقت تین سو ساٹھ بادشاہ اُس کے
زیر فرمان تھے۔ معادن کو کھودنا شروع کر دیا خشکی
دریائی راستے سے مال آنیلگا۔ دس سال مین سب جمع
ہو گیا۔ پھر تمام بلاد کے کاریگر و اہل ہندسہ و حکماء
جمع کر کے بھیجا کہ بہترین مقام تجویز کرین یہانتک
یمن مین ایک بہتر مقام نظر آیا جہان نہرین چشمے جاری
آب و ہوا بہتر تھی پایا ڈالا حسب فرمان و نقشہ کام
جاری ہوا جملہ بلاد بحر و بر سے جواہرات وغیرہ آنیلگے
بغیر کسی تعمیر وغیرہ کے تین سو سال مین یہ شہر تیار
ہو گیا اور شداد کی عمر نو سو سال کی تھی جب
تیاری کی خبر دی گئی۔ پھر شداد نے حکم دیا کہ
جاؤ قلعہ کے اطراف اور قصور تیار کرو۔ اور ہر ایک
قصر بنگلے مین ایک وزیر اور ہر ایک وزیر کیساتھ ہزار
ہزار غلام متعین کرو۔ یہ دس سال مین تیاری ہو گئی
پھر شداد کو خبر دیگئی۔ ایک ہزار وزرا و امرا و فوج
و جنود کثیرہ کے ساتھ بسرور تشریف آوری ہوئی
یہانتک ایک منزل مسافت اِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ
تک باقی رہگئی تھی کہ فوری اللہ تعالیٰ نے
اُن سب پر ایک صیحہ آسمان سے بھیجا کہ سب کے
سب فی الفور ہلاک ہو گئے اور وہ مکان بعینہٖ ہئیت کذائی
اپنی اصلی حالت پر ابتک قائم ہے۔ پس حضرت معاویہ کو
تعجب ہوا۔ پھر حضرت معاویہؓ نے دریافت کیا کہ کوئی

بشر اُس مدینہ کو دیکھا بھی ہے کعب احبار نے
کہا ہاں ایک مرد آنحضرت صلعم کے اصحاب سے دیکھا کہ
وہ شداد اپنی ہیئت گدائی کے ساتھ موجود ہے
اور ایک روایت ہی شعبی سے کہ وہ علماء حمیر سے
روایت کرتے ہین جب شداد ہمرائیون کے ساتھ
ہلاک ہوا بعد اُسکے شداد اصغر اُس کا بیٹا بادشاہ
ہوا اُس نے حکم دیا کہ اُسکو باپ شداد اکبر کو حضر
موت کے میدان مین دفن کیا جاوے پس ایک
بہت بڑا گڑھا کھود گیا اُسکو اُسکے اندر ستر طلائی
حلون مین سونے کے تخت پر رکھدیا اور اُسکے
سرھانے ایک سونیکی تختی پر یہ اشعار لکھکر رکھدیا۔

اِعْتَبِرْ بِیْ اَیُّهَا الْمَغْرُوْرُ ✦ بِالْعُمْرِ الْمَدِیْدِ
اَنَا شَدَّادُ بْنُ عَادٍ ✦ صَاحِبُ الْحِصْنِ الْعَمِیْدِ
وَاَخُو الْقُوَّةِ وَالْقُدْرَةِ ✦ وَالْمُلْكِ الْحَشِیْدِ
دَانَ اَهْلُ الْاَرْضِ لِیْ مِنْ ✦ خَوْفِ قَهْرِیْ وَوَعِیْدِیْ
وَمَلَكْتُ الشَّرْقَ وَالْغَرْبَ ✦ لِسُلْطَانٍ شَدِیْدِ
وَبِفَضْلِ الْمُلْكِ وَالْعِدَّةِ اَیْضًا وَالْعَدِیْدِ
فَاَتٰی هُوْدٌ وَكُنَّا ✦ فِیْ ضَلَالٍ قَبْلَ هُوْدِ
فَدَعَانَا لَوْ قَبِلْنَا ✦ مِنْهُ لِلْاَمْرِ السَّدِیْدِ
فَعَصَیْنَاهُ وَنَادَیْتُ اَلَا هَلْ مِنْ مُحِیْدِ
فَاَتَتْنَا صَیْحَةٌ تَهْوِیْ ✦ مِنَ الْاُفُقِ الْبَعِیْدِ
فَتَرَامَیْنَا كَزَرْعٍ ✦ وَسْطَ بَیْدَاءِ حَصِیْدِ

ثعلبی کہتے ہین کہ حضرت موت کے دو شخص ایک کا
نام بسطام تھا دوسرا ایک اور شخص تھا یہ دونون
اس مقام مین داخل ہوئے جہان پہاڑ مین شداد
رکھا ہوا تھا، اندر اترنے اُترنے کیلئے ایک سوسیڑھی
تھی اُسکے نیچے کانچ کا فرش تھا پچاس گز طول
بیس گز عرض اور پچاس گز ارتفاع تھا اُسکے
وسط مین ایک سونے کا تخت تھا اسپر ایک بہت
بڑے جثے کا شخص تھا کمخواب زربفت کے
حلون مین اور فرش کے نیچے سے روشنی آتی تھی
اُسکے سرہانے ایک سونیکی تختی رکھی ہوئی تھی اور
اہل تفسیر نے ایسے قصون کو بے اصل بیان کیا ہے
کاتب حروف فقیر کہتا ہے کہ بیشک کوئی حدیث
نبوی نہین ہے لیکن جب خداوند ذو الجلال فرماتا ہے
لَمْ یُخْلَقْ مِثْلُهَا فِی الْبِلَادِ یعنی اِرَم کی
مثل کسی بلد کو مین نے پیدا نہین کیا تو اسکی تطبیق
کیونکر ہو بجز اسکے کوئی مناسبت کیلئے چارہ نہین ہے
واللہ اعلم بالصواب وعندہ ام الکتاب۔

اَرِنَا ۔ دکھادے ہم کو۔ ا ۱۵ ع ۲ ۔ ۲۴ ع ۱۸ ۔

اَرِنِیْ ۔ دکھادے مجکو۔ ۳ ع ۳ ۹ ع ۷ ۔

اَدْحِرِنِیْ ۔ دکھلادو مجکو۔ ۲۱ ع ۱۰ ۲۲ ع ۹ و ۲۶ ع ۷ ۔

اِرْهَبُوْنَ ۔ یہ جمع مذکر امر حاضر کا صیغہ ہے یعنی ڈرو خوف کرو ڈرتے رہو۔ اصل مین سخت خوف واضطراب کو کہتے ہین آگے رُھبانیّۃ مین تفصیلاً آئیگا۔ ا ۵ ۔ ۲۴ ع ۱۳ ۔

اُدْهِقْهُ ۔ اسمین ہ ضمیر واحد مذکر غائب کی

راجع ہے طرف عنید کے یعنی جو خدا تعالیٰ سے
عناد رکھتا ہے یعنی مین اُس کو چڑھاؤن گا
قائل اسکا عزوجل ہے - دوزخ مین ایک پہاڑ ہے
ہزار کافرون کو اُسپر چڑھائین گے - وہ چڑھ نہ
سکین گے یہ بھی ایک قسم کا عذاب ہے ۲۹ ۱۵ -

اَرٰی - دیکھا ہو مین یا دیکھا اُس نے
ن ۲ ۱۲ ۱۲ ۱۶ ۱۱ ۱۹ ۱۷ ۲۳ ۷ ۲۴ ۹ -

اُرِیْدُ - ارادہ کرتا ہون مین چاہتا ہون مین
۹ ۲ ۸ ۳۰ ۶ ۲۷ ۲ ۲۹ ۱۱ -

اَرٰیکَ - اللہ صلعم دکھلاتا ہے تم کو اللہ تعالےٰ
۵ ۱۳ -

اَرٰیکُمْ - دکھلایا تم کو ۴ ۷ ۱۲ ۳ وہ
۲۶ ۳ -

اُرِیْکُمْ - دکھاتا ہون مین تم کو ۹ ۷
ک ۳ ۲۴ ۹ -

اَرٰیکَھُمْ - دکھلاتا مین تم کو اُن لوگون کو
ن ۱ -

اَرَیْنَا - دکھایا ہم نے ۱۵ ۶ ۱۶ ۲ ۲۶ ۸

اَرِنِیْ - دکھاتا ہون مین ۱۲ ۱۵ -

اَرٰیہُ - دکھا دے اُس کو ۳۰ ۳ -

فصل الالف مع الزاء المعجمہ

اَزًّا - اصل مین اَزٌّ وَ اَزِیْزٌ اَزًّا ہے یعنی
کسی کو ہیجان مین لاتا ترغیب دینا اُبھارنا
دیگ کا آگ پر جوش مارنا، آواز دینا - اسی طرح
سینے کی آواز کو بھی کہتے ہین اور بہکانا، برانگیختہ
کرنا، ۱۶ ۹ -

اَزَاغَ - یہ ماضی کا صیغہ ہے کج روی کی ٹھہرایا کیا
اللہ تعالیٰ کی نافرمانی کیا - ۲۸ ۹ -

اِزْدَادُوْا - زیادہ کرین وہ لوگ ۳ ۱۷
۵ ۱۷ ۱۵ ۱۶ -

اُزْدُجِرَ - یعنی ڈانٹا گیا ڈرایا گیا تنبیہ
کیا گیا، جھڑکا گیا - ۲۷ ۸ -

اٰزَرَ - یہ حضرت ابراہیمؑ کے والد کا نام ہے
بعض مورخین کہتے ہین کہ آذر حضرت ابراہیمؑ کے
چچا کا نام ہے اور والد کا نام تارخ ہے تاریخ
عباس مین یون بیان کیا ہے کہ جب
حضرت ابراہیمؑ کے والد نمرود کے خزانہ پر خزانچی
مقرر ہوئے اُسوقت اُن کا نام آذر ہو گیا اول
تارخ تھا - اور قرآن مجید صاف الفاظون مین
بیان کرتا ہے اِذْ قَالَ اِبْرَاھِیْمُ لِاَبِیْہِ اٰزَرَ
حضرت ابراہیمؑ کے ہمراہ مقام حران مین انتقال
کیا - قرآن سے ان کا عدم ایمان ثابت ہے ۷ ۱۵

اٰزَرَہٗ - یہ مد و قصر دونون کے ساتھ آیا ہے
اور ہٗ ضمیر راجع اول الذکر زرع کھیتی
کی طرف ہے - یعنی قوی کرے اور امداد دے
اُس کو - ۱۱ ۱۱ -

اَزْرِیْ - قوت میری - ۱۶ ۱۱ -

اٰزِفَتِ - اٰلْاٰزِفَۃُ نزدیک آگئی نزدیک آنیوالی یعنی

أُزِفَتِ الْقِيمہ ۲۴ ۷ ۲۷ ۷

أَزْكَى - بہت پاکیزہ صاف بہت زکی ۱۴۲ ۱۵ ۱۵ ۱۵ ۱۰ -

أَزْلَامُ - پوری آیت وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ ترجمہ اور وہ یہ کہ قسمت معلوم کرو ساتھ تیرون کے یہ فسق ہی یہ ایک فال کا طریقہ عرب کی عادت تھی تیرون پر اِفْعَلْ اور لَا تَفْعَلْ لکھدیتے ہین کسی کام کا ارادہ ہوا تو ترکش سے تیر کو نکلاتے اِفْعَلْ نکلا تو کرتے لَا تَفْعَلْ نکلا تو وہ کام نکرتے اُسکو عزوجل نے فاسقون کا کام بیان فرمایا۔ شیعون مین یہ طریقہ اب تک جاری ہی اسکو استخارہ ذات الرقاع کہتے ہین صرف فرق یہ ہی کہ سوائے تیرون کے کاغذ وغیرہ پر کرتے ہین اور أزلام جمع ہے زُلَمٌ بفتح الزاء وضمها ۵ ب ۲ -

أُزْلِفَتْ قریب نزدیک کیجاویگی یعنی جنت ۱۹ و ۲۶ ۱۷ ۳۰ ۶ -

أَزْلَفْنَا - نزدیک کیا قریب کیا ہمنے ۱۹ ۸ -

أَزَلَّهُمَا - اسمین هما ضمیر تثنیہ راجع ہی طرف آدم وحوا کے اصل مین أَزَلَّ کا معنی کسی شخص کو بغیر قصد ڈھیلا چھوڑ دینا کہتے ہین اور بعض نے بغیر قصد کے گناہ کرنا کہا، اور یہان نکالا اُن دونون کو شیطان سے مراد ہی اور لغزش دی شیطانے اُن کو ۱ ۴ -

أَزْوَاجٌ - جوڑے اور شلین ۱ ۳ ۲۱ ۳ ۱۰ ۵ ۵ ۵ ۴ ۲۲ ۲ ۲ ۳ ۲۳ ۲ و ۱۳ ۱۵ ۱۵ ۲۵ ۸ -

أَزْوَاجًا - بمعنی ایضاً ۲ ۱۴ و ۱۵ ۱۳ ۱۲ ۱۴ ۶ و ۱۲ ۱۶ ۱۱ و ۱۷ ۱ ۲۱ ۶ ۲۲ ۱۴ ۲۵ ۳ ۲۷ ۱۴ ۲۸ ۱۹ ۳۰ ۱ -

أَزْوَاجَكَ - عورتین تیری ۲۱ ۲۰ ۲۲ ۲ و ۵ ۲۸ ۱۹ -

أَزْوَاجُكُمْ عورتین تمھاری ۴ ۱۳ ۱ ۹ ۱۴ ۲۶ ۱۹ ۱۳ ۲۱ ۱۷ ۲۵ ۱۳ ۲۸ ۸ و ۱۶ -

أَزْوَاجِنَا - عورتین ہماری ۲۵ ۳ ۱۹ ۴ -

أَزْوَاجِهِ - عورتین اُسکی ۲۱ ۱۷ ۲۲ ۴ ۲۸ ۱۹ -

أَزْوَاجُهُنَّ شوہران عورتون کے زوجہ کی لفظ مشترک ہی مرد عورت کیلئے بمعنی جوڑے کے ۲ ۱۴

أَزِيدَكَ - زیادہ دون مین ۲۹ ۱۵ -

أَزِيدَنَّكُمْ - زیادہ دونگا مین تم کو ۱۳ ۱۲ -

ازَّيَّنَتْ - یہ واحد مؤنث کا صیغہ ہی فاعل اسکا الْأَرْضُ ہے بمعنی زمین زینت پکڑتی ہے ۱۱ ۸ -

أُزَيِّنَنَّ - یہ واحد متکلم کا صیغہ نون ثقیلہ تاکید ہے، فاعل اسکا شیطان لعین ہے بمعنی البتہ زینت دونگا مین آراستہ کرونگا مین اولاد آدم کو۔ ۱۴ ۳ -

فصل الالف مع السین المهملة

أَسَاءَ - ہر ایک بُرے کام امر کو اور دنیا سے ہو یا آخرت سے جو انسان کی روح ونفس کو

رنج وتکلیف سے ہو خواہ وہ امور داخلیہ سے ہو یا
خارجیہ سے یا مال کے تلف سے ہو یا کسی جان عزیز
وغیرہ سے ہو اسکو سُوء کہتے ہین یہان برا عمل
کرنا مراد ہے۔ ع۱۳ ۲ ع۲۵ ۱۸۔
اَسَأتُم۔ برا کیا تم لوگون نے۔ ب۱۵ ۱۔
اُسَارٰی۔ یہ جمع ہے اسیر واسریٰ کی
اور ایک قرأۃ مین اَسرٰی بھی آیا ہے اصل
مین شدت وسختی کو کہتے تھے ہوتے ہوتے قیدی کو
کہنے لگے۔ ب۱۰۔
اَسَاطِیرُ۔ اصل مین جمع معلوم ہوتی ہے سطر کی
بمعنی سطور کے ہوتے ہوتے قصے کہانیان پر محمول ہو گیا
ع ۹ ب ۸ ا ۱۴ ع ۹ ۱۵ ع ۵ و ۱۲ ۱۰ ع ۲ ۲۹ ۳۔
ن۳۰ ۸۔
اَسَاءُوا۔ برائی بدی کرتے تھے وہ لوگ
عنقریب اساء مین اسکی لغت گذر چکی ہے ب۲۱ ۴
ع۲۷ ۶۔
اَسَاوِرَ۔ اور اَسوِرَۃٌ جمع سِوَارٌ کی
اصل مین سُوَرٌ گھومنے کو کہتے تھے
بوجہ گولائی کے کنگن کو بھی سوار کہنے لگے۔ ب۱۵ ۱۲
ع۱۰ ۲۲ ۱۲ ۲۹ ۱۹۔
اَسبَابَ۔ یہ جمع سَبَبٌ کی بمعنی رستی کے
اور ہر ایک وہ چیز جو موصل ہو واسطے وسبب ذریعہ کے
مقصود تک پہونچانیکا۔ ۲ ۴ ۲۳ ۱۰ ۲۴ ۹۔
اَسبَاط۔ یہ جمع سِبط کی ہے اولاد یعقوب
اسحاق کو اسباط کہتے ہین اور اولاد اسمٰعیل کو قبائل
اور اسباط بارہ بیٹون کی اولاد ہے۔ اور ہر ایک قبیلہ
جو نسل مرد سے ہو اور سخی ولانبے ہاتھ والے
شخص کو بھی سبط کہتے ہین یہ سب بترو بادشاہ
تھے ملوک بنی اسرائیل سے بعد سلیمان علیہ السلام کے
مطابع صفحہ ۲۳ ب ۱۶ ع ۱۷ ب ۳۔
اَسبَاطًا۔ بمعنی ایضًا ۹ ۱۰۔
اَسبَغَ۔ پورا وسیع کیا کشادہ کیا تمام کیا کھولا
ب۲۱ ۱۲۔
اِستَأجِرهُ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے اَنتَ ضمیر
مستتر ہے راجع ہے طرف شعیب کے اور قائل اسکی
شعیب کی صاحبزادی ہے اسکے آخر کی ضمیر واحد
مذکر کی راجع ہے طرف موسیٰ کے علیہم الصلوٰۃ والسلام
یعنی ان کو اجیر نوکر مقرر کر لیجئے۔ ب۲۰ ۶۔
اِستَأجَرتَ۔ نوکر مزدور اجیر رکھا تو نے
سابق کا مضمون ہے ب۲۰ ۶۔
اِستَأذَنَ۔ اذن چاہا، اذن طلب کیا مانگا
ب۱۸ ۱۴۔
اِستَأذَنَكَ۔ اذن چاہا تجھ سے اذن طلب کیا
مانگا خواہش کیا تیرے سے۔ ب۱۰ ۱۷۔
اِستَأذَنُوا۔ لکَ۔ اذن طلب کرتے ہین تیرے سے
ای محمد یعنی جہاد مین شرکت کا۔ ب۱۰ ۱۷
ع۱۸ ۱۵۔
اِستِبدَال۔ زوجہ بدلنا زوجہ کا اصل اسکی
یون ہے اگر عورت کو جو شوہر نے پہلے مال دیا تھا
پھر اس کو واپس لیکر اسکے معاوضہ مین طلاق

دے اسکو اللہ تعالیٰ نے منع فرمایا ہے۔ پ۱۴۔

اِسْتَبْرَقٍ ۔ یہ ایک قسم کا ریشمی کپڑا ہے پ۱۵ ۱۶ پ۲۵ ۱۶ پ۲۷ ۱۳ پ۲۹ ۱۹۔

اِسْتَبْشِرُوْا ۔ خوش ہو تم خوش وقت ہو تم خوشخبری ہو تم کو۔ پ۱۱ ۲۔

اِسْتَبَقَا ۔ یہ تثنیہ کا صیغہ ہے فاعل حضرت یوسف و زلیخا ہے یعنی دونون دوڑے بطریق سبقت کے یعنی بہت تیز دوڑی۔ پ۱۲ ۱۳۔

اِسْتَبِقُوْا ۔ یہ جمع مذکر امر حاضر کا صیغہ ہو یعنی جلدی کرو۔ شتابی کرو۔ دوڑو تم نیکی کی طرف پ۲ ۲ پ۶ ۱۱ پ۲۳ ۳۔

اِسْتُجَابَ ۔ دعا قبول کیا جائیگا سو دیا۔ پ۴ ۱۱ پ۹ ۱۵ پ۱۲ ۱۴۔

اِسْتَجَابُوْا ۔ قبول کیا، مان لیا پیروی کیا، بات مانی انھون نے، تابعداری کیا انھون نے پ۴ ۹ پ۱۳ ۸ پ۲۲ ۱۴ پ۲۵ ۵۔

اِسْتَجَارَ ۔ لِکَ طلب امان کرین وہ امن چاہین۔ پناہ مانگی تجھ سے ای محمد پ۱۰ ۷۔

اِسْتَجَبْتُمْ ۔ قبول کرلیا تم نے پ۱۳ ۱۶۔

اِسْتَجَبْنَا ۔ قبول کیا ہمنے مان لیا ہمنے پ۱۷ ۶۔

اُسْتُجِیْبَ ۔ قبول کیا گیا ہے۔ پ۲۵ ۲۔

اِسْتَجِیْبُوْا ۔ قبول کرو۔ پ۲۵ ۶۔

اِسْتَجِبْ واحد متکلم قبول کرون گا پ۲۴ ۱۱۔

اِسْتَحَبُّوْا ۔ پسند کرتے ہو دوست رکھتے ہو تم، اختیار کرتے ہو تم۔ پ۱۰ ۹ پ۱۴ ۲۰ پ۲۴ ۱۶۔

اِسْتُحْفِظُوْا ۔ یاد رکھوائے گئے تم محافظ کئے گئے تم پ۶ ۱۱۔

اِسْتَحَقَّ ۔ حق ثابت ہوا تھا۔ پ۷ ۴۔

اِسْتَحَقَّا ۔ اُن دونون نے حق ثابت کیا ہے۔ پ۷ ۴۔

اِسْتَحْوَذَ عَلَیْهِمُ الشَّیْطَانُ قابو پایا اُس نے غالب آیا اُنپر شیطان۔ پ۲۸ ۳۔

اِسْتِحْیَاءٍ ۔ بحالت شرماتی ہوئی۔ پ۲۰ ۶۔

اِسْتَحْیُوْا ۔ امر حاضر کا صیغہ ہے، جیتا رکھو، زندہ چھوڑ دو اُن کو پ۲۴ ۸۔

اِسْتَخْرَجَهَا ۔ یہ واقعہ اصل مین حضرت یوسف کے بھائیون کا ہے بوقت ناپ کے جو چاندی کا پیالہ بادشاہ کا گم ہو گیا تھا یعنی نکالا اُس پیالے کو پ۱۳ ۲۔

اِسْتَخَفَّ ۔ ہلکا خفیف بیوقوف جانا اُس نے پ۲۵ ۱۱۔

اِسْتَخْلِصْهُ ۔ چن لیا خالص کیا اُس کو پ۱۳ ۳۔

اِسْتَخْلَفَ ۔ پیچھا کیا، خلیفہ مقرر کیا اُسنے پ۱۸ ۱۳۔

اِسْتَرَقَ ۔ چھپایا چرایا اُس نے پ۱۴ ۲۔

اِسْتَرْهَبُوْا ۔ ڈرایا اُنھون نے۔ پ۹ ۴۔

اِسْتَزَلَّهُمْ ۔ اصل مین یعنی بغیر قصد کے پاؤن پھسلنے کو کہتے ہین اور یہان شیطان نے اُن کو کھینچا و خوار کیا یہان تک وہ ذلیل و خوار ہو گئے پ۴ ۷۔

اِسْتَسْقَىٰ ۔ پانی مانگا اوسنے اسکی تفصیل

عثمان اللغات میں دیکھنا چاہئے۔ ۷۔

اِسْتَسْقٰهُ۔ پانی مانگا اُس سے پانی طلب کیا چاہا اُس سے۔ ۹ ۱۰۔

اِسْتَشْهِدُوْا۔ گواہی طلب کرو۔ گواہی چاہو، شاہد کرلو۔ گواہ پکڑو تم۔ ۳، ۷، ۱۴۔

اِسْتُضْعِفُوْا۔ بکسر العین ضعیف جانے گئے وہ ناتوان کئے جاتے تھے وہ۔ ۵ ۷، ۲۰ ۴، ۲۲ ۱۱

اِسْتَضْعَفُوْا۔ بفتح العین۔ قوم نے مجھکو ناتوان سمجھا مجھکو بیکار خیال کیا قوم نے۔ ۹ ۸۔

اِسْتَطَاعَ۔ طاقت رکھا قوت پایا۔ ۴ ۱۔

اِسْتَطَاعُوْا۔ طاقت رکھا، مقدور رکھا انھوں نے۔ ۲ ۱۱، ۱۶ ۲، ۲۳ ۳، ۲۷ ۱۔

اِسْتَطَعْتَ۔ طاقت مقدور قوت رکھی تونے۔ ۱۵ ۸۔

اِسْتَطَعْتُ۔ طاقت مقدور، قوت رکھی میں نے۔ ۱۲ ۷۔

اِسْتَطَعْتُمْ۔ جو کچھ تمھاری طاقت و قوت سے ہوسکے۔ ۵ ۴، ۱۰ ۹، ۱۳ ۲، ۲۷ ۱۴، ۲۸ ۱۶۔

اِسْتَطْعَمَا۔ یہ تثنیہ مذکر کا صیغہ ہے فاعل اسکا حضرت خضر و حضرت موسیٰ علیہما الصلوٰۃ والسلام ہیں یعنی جب ان دونوں نے کھانا طلب کیا چاہا مانگا ۱۶ ۱۔

اِسْتَطَعْنَا۔ ہوتے ہم قوی تر یا مضبوط قوت والے۔ ۱۰ ۱۲۔

اِسْتِعْجَالَهُمْ۔ جلدی مانگتے ہیں وہ لوگ یا جلدی طلب کرتے ہیں یا جلدی چاہتے ہیں وہ لوگ ۱۱ ۷۔

اِسْتَعْجَلْتُمْ۔ جلدی کرتے ہو تم یا شتابی کرتے ہو تم ۲۶ ۳۔

اِسْتَعِذْ۔ پناہ مانگ تو، امن چاہ تو، یہ امر حاضر کا صیغہ ہے۔ ۹ ۱۴، ۱۴ ۱۹، ۲۴ ۱۱ و ۱۹۔

اِسْتَعْصَمَ۔ پارسائی کی اُسنے حفاظت نفس کی بُرائی سے بچا، عصمت کو اختیار کیا وہ ۱۲ ۱۴۔

اِسْتَعْلٰی۔ یہ واقعہ حضرت موسیٰ و جادوگران فرعون کا ہے یعنی بلند ہوا کامیاب ہوا غالب آیا قوی ہوا۔ اور غلبہ چاہا اُسنے۔ ۱۶ ۱۲

اِسْتَعْمَرَ۔ آباد کیا، بسایا تعمیر کیا بنایا اُسنے پھیلایا اُسنے۔ ۱۲ ۶۔

اِسْتَعِيْنُوْا۔ اعانت چاہو تم، امداد طلب کرو تم ۱ ۵، ۲ ۳، ۹ ۵۔

اِسْتِغَاثَةً۔ فریاد چاہی اُس سے مدد چاہی اُسنے اُس سے۔ ۲۰ ۵۔

اِسْتَغْشَوْا۔ کپڑے اپنے لپیٹ لئے اوڑھ لئے اپنے کو کپڑوں میں ڈھانپ لئے پوشیدہ کرلئے۔ ۲۹ ۹۔

اِسْتِغْفَارُ۔ گناہ سے معافی مانگنی گناہ کے بدلے میں نیکی چاہنا بخشش مانگنا معافی کا خواستگار ہونا۔ ۱۱ ۳۔

اِسْتَغْفِرْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے یعنی بخشش مانگ تو بخشش چاہ تو۔ ۴ ۸، ۵ ۲، ۱۰ ۱، ۱۲ ۱۶، ۱۸ ۱۹، ۲۴ ۱۱، ۲۶ ۶ و ۱۰، ۲۸ ۸، ۳۰ ۲۵۔

اِسْتَغْفَرَ۔ مغفرت چاہی اُسنے ۵ ۶، ۲۳ ۱۱

اَسۡتَغۡفِرُ - یہ واحد متکلم کا صیغہ ہے بمعنی بخشاؤں گا
مین بخشش چاہون گا مین پ۱۳ ۵ ر۱۶ ۶۔
اَسۡتَغۡفَرۡتَ - بخشش مانگی تونے معافی چاہی تونے
سفارش کی تونے۔ پ۲۸ ۱۲ ۱۔
اَسۡتَغۡفِرَنَّ لَکَ - البتہ ضرور بخشش مانگوں گا مین
واسطے تیرے۔ یہ قول ابراہیم علیہ السلام کا ہے پ۲۸ ۷۔
اِسۡتَغۡفِرُوۡا - بخشش چاہو معافی مانگو تم
پ۲ ۹ ر۷ ۵ ر۱۱ ۱۷ پ۱۲ ۵ و ۶ و ۸ ر۲۴ ۱۵
پ۲۹ ۹ و ۱۴ ۱۔
اِسۡتَغۡفَرُوۡا - بفتح الفاء بمعنی مغفرت چاہی
اُنھوں نے معافی مانگی اُنھوں نے۔ پ۴ ۵ ر۵ ۱۲۔
اِسۡتَغۡفِرِیۡ - بخشش چاہا، معافی مانگ تو
ایک عورت۔ پ۱۲ ۱۳ ۱۔
اِسۡتَغۡلَظَ - اس سے مُراد کھیتی کے درخت
ہین جبکہ وہ موٹے وسخت ہوجاوین اور اصل مین
ہر ایک سخت چیز وقوی موٹے شخص اور عذاب سخت کو
کہتے ہین پ۲۶ ۱۲ ۱۔
اِسۡتَغۡنٰی - بےپروائی کی اُس نے۔ پ۲۸ ۱۵
پ۳۰ ۵ و ۷ ۱ و ۲۱ ۱۔
اِسۡتَفۡتَحُوۡا - فتویٰ چاہا، فیصلہ چاہا، اُنھوں نے
کسی چیز کی تفصیل وتفسیر چاہنا کو بھی کہتے ہین پ۱۳ ۱۵
اِسۡتَفۡتِهِمۡ - اُن سے پوچھ، تفسیر چاہا، استفسار کر
پ۲۳ ۵ و ۹۔
اِسۡتَفۡزِزۡ - یہ امر حاضر کا صیغہ ہے اَنۡتَ ضمیر
خطاب شیطان لعین کیطرف راجع ہے بمعنی ای

شیطان لعین تو اولاد آدم کو خفیف کر ذلیل کر بہکا،
جتنا تیرے سے ہو سکے کہ میرے بندوں پر تیرا
کوئی تسلط نہین ہے۔ پ۱۵ ۷۔
اِسۡتَقَامُوۡا - یہ جمع کا صیغہ ہے بمعنی سیدھے
رہین اپنے عہد ووعدہ پر قائم وثابت قدم وہ
لوگ۔ پ۸ ر۲۴ ۱۸ پ۲۲ ۲ پ۲۹ ۱۱۔
اِسۡتَقَرَّ - ثابت رہا، قائم رہا، قرار پکڑا،
ٹھیرا، وہ اپنی جگہ پر۔ پ۹ ۷۔
اِسۡتَقِمۡ - یہ امر حاضر کا صیغہ اَنۡتَ ضمیر
آنحضرت صلعم کی طرف راجع ہے بمعنی ثابت رہے
سیدھا رہ تو ہر ایک حکم وعمل مین جیسے
تیرے رب کا حکم ہے، پ۱۲ ۱۰ پ۱۵ ۳۔
اِسۡتَقِیۡمَا - ثابت رہو تم دونوں پ۱۱ ۱۴۔
اِسۡتَقِیۡمُوۡا - ثابت قدم رہو تم سب پ۸ ر۲۴ ۵
اِسۡتَکَانُوۡا گڑگڑائے عاجزی کئے انکساری
کئے تم۔ پ۴ ۲ پ۱۸ ۴۔
اِسۡتِکۡبَارًا تکبری وغرور کرنا پ۲۲ ر۲۹
اِسۡتَکۡبَرَ تکبری کیا غرور کیا اُسنے اپنے کو
بڑا ٹھیرایا۔ پ۱ ۴ پ۲۰ ۷ پ۲۳ ۱۴ پ۲۹ ۱۵
اَسۡتَکۡبَرۡتَ تکبری کیا غرور کیا تونے پ۲۳ ۱۴
اِسۡتَکۡبَرۡتُمۡ بکسر الهمزہ تکبری کیا غرور کیا تمنے
پ۲۴ ۲۔
اَسۡتَکۡبَرۡتُمۡ تکبری کیا وغرور کیا تم نے پ۱ ۱۱
پ۲۵ ۲ ر۲۶ ۱۔
اِسۡتَکۡبَرُوۡا تکبری کیا غرور کیا اور اپنے کو بڑا سمجھا

اُنھون نے۔ ۶ ۴ ش ۱۱۔ ۹ و ۱۲ و ۱۷ و ۹ ۱ و ۲۶ ۱۱ ۱۳ ۱۳ ۱۵ ۱۵ ۱ ۳ ۱۹ ۱ ۲۰ ۱۶ ۲۲ ۱۰ ۲۴ ۱۶ و ۱۹ ۲۹ ۹۔

اِسْتَکْثَرْتَ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی۔ مین اپنے لئے بہت کثرت کرلیتا۔ یہ مقولہ آنحضرت کا ہی ۹ ۱۳۔

اِسْتَکْثَرْتُمْ۔ بہت کثرت سے کرلیا تم نے یا بہت کیثر کرلیتے تم اپنے لئے نفع ش ۳۔ ۸۔

اِسْتَمْتَعَ۔ فائدہ مند ہوا وہ فائدہ لیا اُسنے ۸ ۲ ۱۰ ۱۵۔

اِسْتَمْتَعْتُمْ۔ فائدہ مند ہوئے تم لوگ فائدہ حاصل کیا تم نے فائدہ لیا تم نے ۵ ۱ ۱۰ ۱۵ ۲۶ ۲۔

اِسْتَمْتَعُوْا فائدہ مند ہوئے وہ فائدہ حاصل کیا اُنھون نے ۱۰ ۱۵۔

اِسْتَمْسَکَ۔ پکڑ رکھا اُسنے۔ ۳ ۲ ۲۱ ۱۲ ۲۵ ۱۰۔

اِسْتَمِعْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی ضمیر راجع ہے آنحضرت کیطرف یعنی سُن تو کان لگا کر جو کچھ تیری طرف وحی کیجاوے ۱۶ ۱۰ ۲۶ ۷ ۲۹ ۱۲۔

اِسْتَمِعُوْا۔ یہ بھی جمع امر حاضر کا صیغہ ہے یعنی سنو تم۔ ۹ ۱۴ ۱۷ ۱ و ۱۷ ۱۔

اِسْتَنْصَرَ۔ اعانت چاہی مدد مانگی تھی اوس نے ۲۰ ۵۔

اِسْتَنْصَرُوْا۔ مدد چاہین وہ لوگ۔ ۱۰ ۵۔

اِسْتَنْکَفُوْا۔ انکار کئے منع کی وہ لوگ اللہ تعالیٰ

کی عبادت سے اور عبادت کرنے سے منکر ہوگئے ۶ ۴۔

اِسْتَوَتْ۔ ٹھیر گئی یعنی کشتی نوح علیہ الصلوٰۃ والسلام کی برابر ۱۲ ۴۔

اِسْتَوْقَدَ آگ سلگائی اُسنے لڑائی کو بھڑکایا فساد برپا کیا اُس نے ۱ ۲۔

اِسْتَوٰی۔ قصد کیا، ارادہ کیا، سیدھا ہوا ارادہ کیا ہوا اُسنے برابر ہوا وہ۔ ۱ ۳۔ ۸ ۱۴ ۱۱ ۶ ۱۳ ۷ ۱۶ ۱۰ ۱۹ ۳ ۲۰ ۵ ۲۱ ۱۴ ۲۴ ۱۶ ۲۶ ۱۲ ۲۷ ۵ و ۱۷ ۱۔

اِسْتَوَیْتَ۔ برابر ہوا تو ارادہ کیا تو نے قصد کیا تو نے۔ ۱۸ ۲۔

اِسْتَوَیْتُمْ۔ برابر ہوئے تم سوار ہوئے تم ۲۵ ۷۔

اِسْتَھْزِءُوْا۔ تمسخر کرو تم، ٹھٹھا کرو تم ۱۰ ۱۴۔ ۱۱۔

اُسْتُھْزِئَ۔ تمسخر کیا گیا وہ ٹھٹھا کیا گیا وہ ۱ ۷ ۷ ۱۳ ۱۱ ۷ ۲۔

اِسْتَھْوَتْہُ الشَّیٰطِیْنُ گمراہ کیا اُسکو شیطان نے ڈالدیا اُسکو شیطان نے بدراہ کیا اُسکو شیطان نے ۷ ۱۵۔

اِسْتَیْئَسَ الرُّسُلُ نا اُمید ہوئے رسول مایوس ہوگئے اور رسولون کو یقین ہوگیا کہ یہ لوگ ایمان نہین لاتے۔ ۱۳ ۶۔

اِسْتَیْئَسُوْا۔ اول اسکے لا ہے یہ مقولہ ہی اصل مین یعقوب علیہ الصلوٰۃ والسلام کا جب اپنے

بیٹون کو کہا مت مایوس ہو. نااُمیدمت ہو
اللہ تعالیٰ کی رحمت سے ۱۳/۴/۱۔
اِسْتَیْسَرَ۔ میسر ہو سہل ہو آسان ہو وہ یعنی
قربانی سے۔ ت ۸۔
اِسْتَیْقَنَتْهَا۔ ھَا ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے
طرف آیات نشانیان خدا کی یعنی یقین
کر لیتے ہین کہ وہ آیات احکام الٰہی ہین ۱۹/۱۶۔
اُسْجُدْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے۔ یعنی سجدہ
کرو۔ ۴/۳ ۱۵/۷ ۲۹/۱ ۳۰/۲ ۲۱۔
اُسْجُدُوْا سجدہ کرو تم ۱ ۴ ۸ ۹ ۱۵/۷،
۹ ۱۶/۱ ۱۷/۱۶ ۱۹/۱ ۲۴/۳ ۲۷/۹ ۷۔
اُسْجُدِیْ یہ واحد مؤنث امر حاضر کا صیغہ ہے
اسمین ضمیر اَنْتِ راجع ہے طرف مریمؑ کے
یعنی سجدہ کر تو مریمؑ۔ ۳/۱۳۔
اَسْحَار۔ یہ جمع ہے سحر کی یعنی اوقات
سحر کے مراد ہین۔ ۳/۱۰ ۲۶/۱۸۔
اِسْحٰق۔ اسکا معنی ہے ضاحک کا ہنسنے والا
تینتیس ۳۳ برس یہ حضرت اسمٰعیل سے چھوٹے تھے
یہ اپنی والدہ کا پورا حسن لائے تھے۔ الغرض
بہت حسین تھے۔ اُن کے دو فرزند پیدا ہوئے
عیص و یعقوب عیص بڑے تھے ملک عیص انکو ملا
نبوت حضرت یعقوب کو ملی بنی اصفر ملوک یونان
در وم یہ انکی اولاد ہین حضرت یعقوب کی
ولادت کے بعد ایکسو ساٹھ برس زندہ رہے
پھر فوت ہو گئے جبرؑن کے کھیت مین حضرت

ابراہیمؑ کی قبر کے پاس دفن کئے گئے واللہ اعلم
بالصواب و عندہ ام الکتاب ۱ ۱۶ ۳/۱ ۷ ۱۔
۲۶/۳ ۱۶ ۱۳/۷ واا د ۱۵ ۱۳/۱ ۸ ۱۶/۱ ۶
۱ ۵ ۲/۱ ۱۵ ۲۳/۱ ۷ و ۱۲۔
اَسْخَطَ۔ ناخوش ہوا، بیزار کیا اُس نے
اسکا ذکر آگے سَخَطَ مین آئے گا اصل مین
سَخَطَ اُس غضب شدید کو کہتے ہین جو
موجب و مقتضی عقوبت ہو۔ ۲۶/۷۔
اَسَرَ۔ بھید اور رگین، ٹہرابان، اعضا
کو بھی کہتے ہین۔ ۲۹/۲۰۔
اَسَرَّ۔ بتشدید الرا المہملۃ پوشیدہ کیا
چھپایا راز مین رکھا، فاعل اسکا یوسف علیہ السلام
ہے۔ ۱۳/۳ ۸ و ۲۸/۱۹۔
اَسْرِ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے یعنی چل اور سیر کر
اصل مین رات کے سفر کو کہتے ہین۔ ۱۲/۷۔
۱۴/۵ ۱۶/۱۳ ۱۹/۸ ۲۵/۱۴ ۲۸/۱۹
اِسْرَار۔ آہستہ بات، پوشیدہ بات بھید کی
بات۔ ۲۶/۷ ۲۹/۹۔
اِسْرَافًا زیادتی کرنا، بے فائدہ خرچ کرنا،
اور اصل مین اسراف ہر ایک اُس فعل انسان کو
کہتے ہین جو حد شرع سے متجاوز ہو خواہ انفاق
مین ہو یا اکل و شرب و غیرہ مین ہو۔ ۴/۱۲۔
اِسْرَافَنَا حد سے گذرنا ہمارا زیادتی کرنا ہمارا
بیجا خرچ کرنا ہمارا۔ ۴/۶۔
اِسْرَآئِیْلَ یہ معنی یعقوب علیہ الصلوٰۃ والسلام کے ہین

ل ۵ و ۶ و ۱۰ و ۱۵۔ انکا ذکر قرآن مجید مین
بہت جگہ آیا ہی ذکر کی حاجت نہین۔
اُسَرِّحْكُنَّ۔ اُسَرِّحُ صیغہ واحد متکلم کا ہے
معنی رخصت کر دونین تم کو اور کُنَّ ضمیر
جمع مؤنث مخاطب کی راجع ہے طرف ازواج النبی
صلی اللہ علیہ وسلم کے ۲۱ ۲۰۔
اَسْرَرْتُ چھپا کر کہا مین نے۔ ۲۹ ۹۔
اَسْرَعْتُ تیزی کی مین نے جلدی کی مین نے ۷ ۴ ۱۰
اَسْرَفَ۔ اسراف کیا اُسنے حدسے تجاوز کیا اُسنے زیادتی کی ۱۶ ۱۲

اَسْرَفُوْا اسراف و حدسے تجاوز کیا انھون نے ۲۴ ۳۔
اَسَرُّوْا۔ پوشیدہ کیا انھون نے یا چھپا
رکھا انھون نے۔ ۷ ۱۲۔ ۱۱ ۱۱ ۱۳ ۱۲ ۱۶ ۱۲۔
۱۷ ۱ ۲۲ ۱۰ ۲۹ ۱۔
اَسْرٰی۔ اصل مین رات کی سیر کو کہتے ہین اور
چلنے کو اور یہان مراد آنحضرت کا لیجانا ہے
مسجد اقصیٰ تک یعنی سیر کرائی۔ ۱ ۵ و ۶ ۱۵ ۱
اُسِّسَ۔ بنیاد ڈالی گئی، بنیاد رکھی گئی
یا بایا ڈالا گیا۔ ۱۱ ۲۔
اِسْطَاعُوْا۔ کر سکین ممکن ہو کہ کر سکین ۱۶ ۲
اِسْعَوْا۔ دوڑو تم یہ امر حاضر کا صیغہ ۲۸ ۱۲۔
اَسِفًا۔ غمگین افسوس کرتا ہوا پچھتاتا ہوا
۹ ۸ ۱۵ ۱۳ ۱۶ ۱۳۔
اَسْفَارِ۔ یہ جمع ہے سفر کی بمعنی سفر کے
۲۲ ۸۔

اَسْفَارًا بمعنی ایضًا۔ ۲۸ ۱۱۔
اَسْفَرَ۔ بہت روشن ہوا وہ۔ ۲۹ ۱۶۔
اَسْفَلَ بہت نیچا ہوا وہ پستہ ہوا وہ نیچے
اُترا وہ۔ ۵ ۱۸ ۱۰ ۱ ۲۱ ۸ ۳۰ ۲۔
اَسْفَلِيْنَ یہ جمع کا صیغہ ہے بمعنی بہت
نیچے نہایت پستہ سب سے نیچے والے۔ ۲۳ ۲۴ ۸
اٰسَفُوْنَا۔ بمعنی غَضَبُوْا غضبناک ہوے غضب مین
لائے انکو ۲۵ ۱۱۔
اَسَفٰی۔ افسوس ہے۔ ۱۳ ۱۴۔
اَسْقِطْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے بمعنی ڈالدی تو
گرا دے تو واقع کر تو ۱۹ ۱۴۔
اَسْقَيْنَا۔ پلایا ہم نے۔ ۱۴ ۲ ۲۹ ۱۱ و ۱۲۔
اُسْكُنْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ضمیر اَنْتَ
کی راجع ہے طرف آدم علیہ الصلوٰۃ والسلام
کے بمعنی راحت پا تو قیام کر تو سکونت کر تو
بس تو جنت مین۔ ۱ ۴ ۸ ۹۔
اَسْكَنَّا۔ جگہ دیا ہم نے سکونت کرایا ہم نے
آرام دیا ہم نے بسایا ہم نے۔ ۱۸ ۱۔
اَسْكَنْتُ۔ مین نے بسایا جگہ دی مین نے آرام
دیا راحت پہونچایا مین نے۔ ۱۳ ۱۸۔
اُسْكُنُوْا۔ رہو تم بسو تم قیام کرو تم ۹ ۱۰
۱۵ ۱۲ ۱۸ ۱۔
اِسْلَام۔ اسلام کی پیروی کرنا اور شرع
مین اسلام کے دو قسم ہین ایک صرف اسلام کا
اقرار کرنا زبان سے بغیر وفا افعال و تصدیق

قلب یہ صرف اسکو قتل نفس سے جہاد مین کہا جائیگا
دوسرا وہ یہ کہ اعتراف زبان سے کرنا اور تصدیق
قلب سے کرنا ساتھ وفا جمیع افعال شرع کے اور
جمیع قضا و قدر من اللہ جاننا یہ اسکو عذاب آخرت
و دنیا سے بچائیگا۔ یہ مسلمان و مومن کامل ہے
پ ۳ ع ۱۰ و ۷ ا ع ۵ ع ۵ ۲ پ ۲۳ ع ۷ ا پ ۲۵ ع ۸۔

اِسْلَامَکُمْ۔ بنصب المیم مفعول ہی تمنوا کا
معنی اسلام تمھارا یا مسلمان ہونا تمھارا۔ پ ۲۶ ع ۱۴۔

اِسْلَامِهِمْ۔ بوجہ مضاف الیہ ہونیکے بکسر المیم
معنی اسلام ان کا پ ۱۰ ع ۱۶۔

اَسْلِحَتِکُمْ ہتھیار تمھارے۔ پ ۵ ع ۱۲۔

اَسْلَفَتْ۔ یہ واحد مونث کا صیغہ ہی
ضمیر اسمین راجع ہے طرف نفس کے معنی جو پہلے
کیا تھا اس نفس نے۔ پ ۱۱ ع ۸۔

اَسْلَفْتُمْ۔ پہلے کیا تم نے۔ پ ۲۹ ع ۵۔

اُسْلُکْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی اَنْتَ
ضمیر راجع ہے طرف حضرت نوح علیہ السلام کے
معنی ڈال داخل کر لے بیچ کشتی کے ہر ایک جانور کے
جوڑے سے۔ پ ۱۸ ع ۲ پ ۲۰ ع ۷۔

اُسْلُکُوْہُ۔ داخل کرو اس کو۔ پ ۲۹ ع ۵۔

اُسْلُکْ۔ داخل کر تو۔ امر حاضر واحد مونث کا
صیغہ ہی۔ پ ۱۴ ع ۱۵۔

اَسْلَمَ۔ اسلام لایا و فرمانبردار ہوا وہ اسکی
اسلام مین ابھی پوری بحث ہو چکی ہے پ ۱ ع ۱۲
پ ۳ ع ۷ ا ع ۵ ع ۱۵ ع ۸ پ ۲۹ ع ۱۱۔

اَسْلِمْ۔ اسلام لا تو۔ پ ۱ ع ۱۶۔

اُسْلِمَ۔ اسلام لایا گیا۔ پ ۲۴ ع ۱۲

اَسْلَمَا۔ اسلام لائے وہ دونون حکم مانا ان دونون نے پ ۲۳ ع ۷ ا

اَسْلَمْتُ۔ اسلام لایا مین تابع ہوا مین پ ۱ ع ۱۶ ا پ ۳ ع ۱۰ پ ۱۹ ع ۱۸

اَسْلَمْنَا۔ اسلام لائے ہم پ ۲۶ ع ۱۴۔

اَسْلَمُوْا۔ اسلام لائے وہ تابع ہوئے وہ پ ۳ ع ۱۰ ا پ ۱۱ پ ۲۶ ع ۱۴۔

اَسْلَمُوْا۔ اسلام لائے وہ فرمانبردار ہوئے وہ پ ۶ ع ۱۲ پ ۲۴ ع ۳۔

اَسَلْنَا۔ بہایا ہم نے نرم کیا ہم نے تیار کیا ہم نے
واسطے اسکے گلے ہوئے تانبے پ ۲۲ ع ۸۔

اِسْمُہٗ نام۔ پ ۱ ع ۸ پ ۵ ع ۳ پ ۶ ع ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ پ ۲۶ ع ۱۴ پ ۲۷
ع ۱۳ و ۱۵ و ۱۶ پ ۱۹ ع ۶ و ۱۳ و ۲۰ پ ۳۰ ع ۱۲ و ۲۱۔

اَسْمَاءَ اصل مین عَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ سکھا دیا
اللہ تعالی نے آدم کو اسمار تمام مخلوقات کے ہر ایک
زبان مین جسقدر دنیا مین زبان ہین وہ سب آدم کو
آتی تھین ہر ایک زبان پر ہر ایک چیز کا نام تمام
جانتے تھے۔ پ ۱ ع ۴ پ ۵ ع ۱۶ پ ۹ ع ۱۲ پ ۱۳ ع ۱۵ پ ۱۵ ع ۱۱
پ ۱۶ ع ۱۰ پ ۲۷ ع ۵ پ ۲۸ ع ۶

اَسْمَائِہٖ۔ ہ ضمیر راجع ہے طرف اللہ تعالی کے
معنی نامون اس کے سے پ ۹ ع ۱۲۔

اَسْمَائِهِمْ۔ اسما ان فرشتون کے یا تمام
مخلوقات کے اسما مراد ہین جو اللہ تعالی نے
حضرت آدم کو تعلیم دے رکھا تھا۔ پ ۱ ع ۴۔

اِسْمَعْ۔ بفتح المیم سن تو پ ۵ ع ۴۔

اِسْمِعْ بکسر المیم خوب غور سے سن لے یا خوب
غور سے سن تو کیا خوب غور سے سنتا ہے

صیغہ تعجب کا ہی۔ پ۱۵ ۱۶ ات ۵۔

أَسْمَعُ۔ سنون گا مین اور سنتا ہون مین پ۱۶ ۱۱۔

إِسْمَعُوا۔ سنو تم۔ پ۱ ۱۱ و ۱۳ ت ۴ پ۲۵ ۱۶۔

أَسْمَعُونِ۔ سنو بات میری۔ پ۲۳ ۱۔

أَسْمَعَهُمْ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی فتح بوجہ اول مین لام ناصب آیا ہی اور ھم ضمیر راجع ہی طرف ایمان والون کے جو ماقبل لذکر ہین یعنی البتہ سناتا مین اُن کو پ۹ ۱۷۔

إِسْمٰعِيلُ۔ نشر یا چھیاسی برس کی عمر تھی حضرت ابراہیمؑ کی کہ یہ ہاجرہ جاریہ کے بطن سے پیدا ہوئے تھے سب مین بڑے تھے یہ ابو العرب ہین آنحضرتؐ کے جد اعلی ہین انکا معجزہ یہ تھا کہ کانٹے کا خشک درخت پھل لے آتا تھا بکری کے خشک تھنون سے دودھ جاری ہو گیا کچھ لوگ ایمان لائے ابراہیم نے انکو ذبح کرنا چاہا فدیہ آ گیا اللہ تعالی نے اُن کو بچا لیا۔ اسحاق اس کے بعد ہین جنھون نے ذبح اسحاق کا کہا غلطی کیا ہے کیونکہ قرآن مجید مین بعد قصہ ذبح کے فرمایا ہی وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ مکہ انکا قیام گاہ تھا۔ پ۱ ۱۵ و ۱۶ پ۳ ۱۴ پ۶ ۳ پ۷ ۱۹ پ۱۳ ۱۸ پ۱۶ ۷ پ۱۷ ۶ پ۲۳ ۳

إِسْمُهُ۔ اور ہ ضمیر راجع ہے طرف اللہ تعالی کے یعنی نام اُس کا یعنی اللہ تعالی کا۔ پ۱ ۱۴ پ۳ ۱۱ پ۱۶ ۴ پ۱۸ ۹ پ۲۸ ۹۔

أَسْوَءَ۔ بدترین برائی اور فعل بد کو بھی کہتے ہین پ۲۴ ۱۸ و ۱

أَسِنٍ۔ اصل اسکی یون ہی غیر اسن آسن الماء یأسن یعنی جنت کی نہرون کے پانی کا مزہ و خوشبو کبھی نہین بدلتا ہمیشہ نہایت خوشگوار و مزیدار صاف ستھرا ہے۔ پ۲۶ ۶۔

أَسْوَاقِ۔ یہ جمع ہے سُوق کی ہے یعنی بازارون کے۔ پ۱۸ ۱۶ ات ۱۷۔

أَسْوَدِ۔ یعنی سیاہ۔ پ۴ ۲۔

اسْوَدَّتْ۔ سیاہ ہوئی وہ۔ پ۴ ۲۔

أَسْوِرَةٌ۔ کنگن۔ اصل مین گول چیز کو کہتے تھے ہوتے ہوتے بوجہ گولائی کے کنگن کو بھی أَسْوِرَةٌ کہنے لگے۔ پ۲۵ ۱۱۔

أُسْوَةٌ۔ طریقہ، طرز، پیروی، برابری کرنا درمیان سب کے ایک اچھا راستہ طریقہ اختیار کرنا۔ پ۲۱ ۹ پ۲۸ ۷۔

آسٰی۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی یعنی کیونکر غم کھاؤن مین پ۹ ۱۔

أَسِيرًا۔ قیدی پ۲۹ ۱۹۔

إِسْأَلْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی یعنی سوال کر تو پ۱ ۱۵ پ۱۲ ۴ پ۱۵ ۱۲ پ۱۸ ۶ پ۱۹ ۳ پ۲۵ ۱۰۔

أَسْأَلُكَ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی لک خطاب اللہ تعالی کیطرف ہے یعنی سوال کرون مین تجھ سے۔ پ۱۲ ۴۔

أَسْأَلُكُمْ۔ سوال کرتا ہون مین تم سے۔ ۱۶ پ۱۲ ۳ و ۵ پ۱۹ ۳ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ پ۲۳ ۱۴ پ۲۵ ۴۔

اِسْئَلُوْا۔ سوال کرو تم۔ ۵ ۲ ۱۴ ۲ ۱۱ ۱۴ ۵ ۲۲ ۴ ۲۵ ۸۔

اِسْئَلْہُ۔ سوال کر اُس سے ۱۲ ۱۷۔

اِسْئَلْھُمْ سوال کر اُن سے ۹ ۱۱۔

فصل الالف مع الشین المعجمہ

اَشَآءُ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی بمعنی چاہون میں اور اَشَآءُ جمع ہے اَشَاءَۃٌ بمعنی کھجور کا چھوٹا درخت ۹ ۹۔

اَشَارَتْ۔ اشارہ کی مریم علیہما السلام ۱۶ ۵۔

اَشْتَاتًا۔ متفرق جدا علیحدہ علحدہ ۱۸ ۱۴ ۳۰ ۱۵۔

اِشْتَدَّتْ۔ سخت ہوگئے شدت سے ہوگئے ۱۳ ۱۵۔

اِشْتَرَوْا۔ مول لیا انھون نے خرید کیا انھون نے۔ ۲ و ۱۰ و ۱۱ ۲ ۵ ۴ ۹ و ۱۰ ۱ ۸۔

اِشْتَرٰی۔ خریدا مول لیا اُسنے۔ ۱۱ ۳۔

اِشْتَرٰہُ خریدا اُسنے اُسکو۔ ۱۲ ۱۲ ۱۳۔

اِشْتَعَلَ۔ الرَّأْسُ اصل مین شعلہ آگ کو کہتے ہین جیسے شعلہ آگ کا لکڑی مین مشتعل ہوتا ہے اسی طرح سفیدی بالون کی سر مین مشتعل ہوگئی ہے شعلہ پیدا ہوگیا سر مین بڑھاپے کا ۱۶ ۴۔

اِشْتَمَلَتْ۔ گھیر لیا مشتمل ہوگیا فاعل اس کا آگے ہے۔ لفظ اَرْحَامَ کی۔ ۸ ۴۔

اِشْتَھَتْ۔ یہ واحد مؤنث کا صیغہ ہے فاعل اسکا آگے لفظ اَنْفُسُھُمْ ہے۔ یعنی جو چاہین گے نفس اُن کے یا خواہش کرینگے نفس اُن کے۔ ۱۷ ۷۔

اَشِحَّۃً۔ حرص بخیلی لالچ اصل شُحٌّ شِحٌّ شَحٌّ۔ بہر سہ حرکات الشین خاصکر بخیلی ساتھ حرص کے ہونا اور یہ اکثر عادتًا ہوتا ہے۔ ۲۱ ۱۸ ۱۔

اَشَدُّ۔ زیادہ سخت بہت سخت زیادہ تر سخت ہونا۔ ۹ و ۱۰ ۲ ۴ و ۸ و ۹ ۱۴ ۱۱ و ۱۸ ۱۵ ۹۔

اَشِدَّآءُ۔ بہت سخت ہین۔ ۲۶ ۱۱۔

اُشْدُدْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی سختی کر تو۔ اور سختی ڈال تو ۱۱ ۱۴ ۱۶ ۱۱۔

اَشِرٌ۔ بفتح الہمزہ وکسر الشین بمعنی اترانیوالا خود پسند، متکبر ۲۷ ۹۔

اَشَرٌّ۔ برائی یا بدی۔ ۲۹ ۱۱۔

اَشِدَّآءِ۔ یہ جمع شَدِیْدٌ کی بمعنی شریرون کے ۲۳ ۱۳۔

اَشْرَاطُھَا۔ ھا ضمیر راجع ہے طرف قیامت کے بمعنی نشانیان اُس قیامت کی۔ ۳۶ ۶۔

اَشْرَاقِ۔ اصباح سورج نکلے۔ ۲۳ ۱۱۔

اِشْرَبُوْا یہ جمع امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی پیو، کھاؤ، ۷ و ۱۱ ۳ ، ۸ ۱ ۲۷ ۳ ۲۹ ۵ ۱۲

اِشْرَبِیْ ۔ پی تو ۱۶ ۵ ۔
اِشْرَحْ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی کھولدے تو ۱۶ ۱۱ ۔
اَشْرَقَتْ ۔ چمک جاویگی ۔ ۲۴ ۴ ۔
اَشْرَكَ ۔ شریک کیا تھا ۔ ۹ ۱۲ ۔ ۱۳ ۱۱ ۱۵ ۱۷ ۲۴ ۱۰ ۲۹ ۱۲ ۔
اَشْرَكْتَ شریک کیا تونے ۔ ۲۴ ۴ ۔
اَشْرَكْتُمْ شریک کیا تم نے ۔ ۱۱ و ۱۵ ۔
اَشْرَكْتُمُوْنِ ۔ شریک کیا تھا تم نے مجھکو ۱۳ ۱۶ ۔
اَشْرَكْنَا شریک کرتے ہم ۔ ۸ ۵ ۔
اَشْرَكُوْا ۔ شریک کرتے ہین ۔ ۱ ۱۱ ۔ ۴ ۷ و ۱ ۶ ۱۵ ۹ و ۱۶ و ۱۹ ۸ ۵ ۸ ۱۴ ۱۱ و ۱۸ ۷ ۹ ۔
اَشْرِكْهُ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے شریک کر اُسکو یعنی ہارون کو ۔ ۱۶ ۱۱ ۔
اِشْعَار ۔ بالون کا روکنا اور مقرر کرنا مطلع کرنا، خبردار کرنا، قربانی کے جانور کا کوہان کو چیر دینا یا اُسکو اور کوئی نشانی اور سی کرنا ۱۴ ۷
اَشْفَقْتُمْ ۔ یہ لغت اضداد سے ہے شفق اُس سُرخی کو کہتے ہین جو بعد مغرب کے اطراف مین ظاہر ہوتی ہے اور وہ بیاض جو بعد حمرت کے ظاہر ہوتا ہے اور الشفق والاشفاق بمعنی الخوف اور ڈرنا پرہیز کرنا، حرص کرنا، اور یہان معنی تم ڈر گئے ۔ ۲۸ ۲ ۔
اَشْفَقْنَ ۔ ڈر گئین وہ عورتین ۲۲ ۶ ۔

اَشْقٰی ۔ اسم تفضیل ہے بمعنی بہت شاق ہے سخت تر ہے ۔ ۱۳ ۱۱ ۶ ۔
اَشْقٰی ۔ ایضاً اسم تفضیل ہی بمعنی بہت بڑا شقی جو بڑا بدبخت ۔ ۳۰ ۱۱ ۲۰ ۹ ۔
اَشْقٰهَا ۔ بدبخت اُس کا اور ھا ضمیر راجع ہے طرف ناقہ صالح علیہ السلام کے ۔ ۳۰ ۱۶ ۔
اَشْكُرُ ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی شکر کرتا ہومین قائل اسکا سلیمان علیہ السلام ہے ۱۹ ۱۷ و ۱۸ ۲۱ ۱۱ ۲۶ ۲ ۔
اَشْكُرُوْا ۔ شکر کرو تم ۲ ۲ و ۵ ۱۴ ۲۱ ۲۰ ۱۴ ۲۲ ۸ ۔
اَشْكُوْا ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی بمعنی شکایت کرتا ہومین ۔ ۱۳ ۴ ۔
اَشْمَأَزَّتْ نفرت کرتے ہین متنفر ہوتے ہین ۲۴ ۲ ۔
اَشْهَادُ ۔ گواہان ۔ یہان گواہون سے مراد کرام کاتبین فرشتے ہین ۱۲ ۲۴ ۱۱ ۔
اَشْهَدْ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی گواہ ہو تو ۳ ۱۳ ۵ و ۸ ۹ ۱۲ ۱۲ ۵ ۔
اَشْهَدْتُهُمْ ۔ یہ صیغہ واحد متکلم کا ہے اور ضمیر جمع مذکر غائب کی راجع ہے طرف ابلیس اور اُسکی ذریت کے بمعنی گواہ کیا تھا مین نے اُن کو یعنی بوقت پیدائش زمین و آسمان ۱۵ ۱۹ ۔
اَشْهِدُوْا ۔ بکسر الہاء شاہد کرلو، گواہ کرلو تم یعنی دو گواہ ۳ ۷، ۴ ۱۱ ۲۸ ۱۷ ۔

اَشْهَدُوْا بفتح الہا ر گواہ رہو تم شاہد ہوجاؤ تم ۳ ۱۵ و ۱۷۔

اَشْهُرٍ۔ یہ جمع ہے شَهْرٌ بمعنی مہینوں کے ۲ ۹ و ۱۲ و ۱۴ ن ۷ ۲۸ ۱۷۔

اَشْیَاءَ۔ یہ جمع ہے شَیْءٌ کی بمعنی چیزوں کے ۷ ۴ ۱۸ ۱۲ ۸ ۱۴۔

اَشْیَاعَكُمْ۔ اصل سکی یون ہی۔ اَهْلَكْنَا اَشْیَاعَكُمْ بمعنی ہلاک کیا ہی ہم نے ہم مذہبونکو تمہارے سے اُمَمِ مَاضِیَہ بعض نے اشیاع کا بمعنی اَشْبَاہٌ مشابہ کیا ہی کہ جو تمہارے مشابہ تھے کفر و شرک مین اور لغت مین الاشیاع جمع الجمع ہے الشِّیْعَۃ کے بمعنی اتباع و انصار کے اور ہر ایک قوم جو جمع ہون کسی امر واحد پر پس وہ شیعہ ہین پھر ہوتے ہوتے شیعہ ایک جماعت مخصوص ہوگئی۔ ۱۰۔

فصل الالف مع الصاد المہملۃ

اَصَابَ۔ پہونچگیا تھا۔ ۱۲ ۸ ۲۲ ۲ ۲۷ ۱۹ ۲۸ ۱۶

اَصَابَتْ۔ پہونچگئی۔ ۴ ۳۔

اَصَابَتْكُمْ كُمْ ضمیر اسکا مفعول ہے اور مُصِيبَةٌ اسکا فاعل ہی بمعنی پہونچی تم کو مصیبت۔ ۸ ۵ ۷ ۴۔

اَصَابَتْهُ پہونچی اُس کو مصیبت ۱۷ ۹۔

اَصَابَتْهُمْ۔ پہونچی اُنکو مصیبت۔ ۳ و ۵ و ۱۱

اَصَابِعَهُمْ یہ جمع ہے اصبع کی بمعنی اُنگلیون کے ۱ ۲ ۲۹ ۹۔

اَصَابَكَ۔ پہونچی تیری کو مصیبت ۵ ۸ ۱۲ ۱۱۔

اَصَابَكُمْ۔ پہونچی تمہاری کو۔ ۷ و ۸ ۵ ۷ ۲۵ ۵۔

اَصَابَهُ۔ پہونچا اُس کو ۴ ۹۔

اَصَابَهَا۔ پہونچی اُس ایک عورت کو ۳ ۴۔

اَصَابَهُمْ پہونچیا اُن کو ۶ و ۹ ۷ ۱۴ ۱۱ ۲ ۲۵ ۵۔

أَصَالِ اَلْاٰصَالُ کا معنی الغشاء کا ہے اور اَصِيلٌ کی جمع اُصُلٌ بضمتین وَاٰصَالٌ سے بمعنی اوّل حصّہ و آخر حصّہ دن کا یعنی صبح و شام ۹ ۱۴ ۱۳ ۸ ۱۱۔

اَصْبُ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی قائل اسکا یوسف علیہ السلام ہے۔ بمعنی کہ مین جھک پڑون یا جھک جاؤن ۱۲ ۱۴۔

اِصْبَاحِ۔ الصبح والفجر ۱۸۔

اَصَبْتُمْ۔ پہونچا یا یا تم نے دن بدر کے ستر مقتول اور ستر قیدیون کے ۴ ۸۔

اَصْبَحَ۔ صبح کیا ۵ ۶ ۹ ۱۵ و ۱۸ ۲۰ ۴ ۵ و ۱۱ ۲۹ ۱۔

اَصْبَحَتْ۔ صبح کو اُٹھے یا سویرے اُٹھی ۲۶

اَصْبَحْتُمْ صبح کی تم نے یا سویرے اٹھے تم ۴ ۲

ٮ۲۴ ۱۷۔

أَصْبَحُوا۔ ہو گئے صبح کو ٮ۱ ۱۲ ٮ۴ ۴ ٮ۸ ۱۷ ٮ۱۹ ۱ ٮ۱۲ ۶ و ۸ ٮ۹ ۱۲ ٮ۲۰ ۱۶ ٮ۲۲ ۲ ٮ۲۵ ۱۰۔

أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ۔ کیا صبر کرنیوالے ہین وہ آگ پر ٮ۲ ۵۔

اِصْبِرْ۔ امر حاضر کا صیغہ ہے بمعنی صبر کر تو ٮ۲ ۵ ٮ۱۱ ۱۱ ٮ۱۲ ۴ و ۱۰ ٮ۱۴ ۲۲ ٮ۱۵ ۱۶ ٮ۱۶ ۱۷ ٮ۱۹ ۹ و ۱۱ ٮ۲۱ ۱۱ ٮ۲۴ ۱۱ و ۱۳ ٮ۲۶ ۴ و ۱۷ ٮ۲۷ ۴ ٮ۲۹ ۴ و ۷ و ۱۳ و ۱۵ و ۲۰۔

اِصْبِرُوا۔ صبر کرو تم۔ ٮ۴ ۱۱ ٮ۸ ۱۹ ٮ۹ ۵ ٮ۱۰ ۲ ٮ۲۳ ۱۰ ٮ۱۵ ۳۔

أَصَبْنَا۔ اصل مین أَصَبْنٰهُمْ بِذُنُوبِهِمْ گو یہ فعل لازمی ہے لیکن با کیوجہ سے متعدی ہوگیا بمعنی پکڑتے ہم اُن کو گرفتار کرتے ہم انکو بسبب اُن کے گناہون کے۔ ٮ۹ ۲۔

أَصْحَاب۔ دوست یار یہ جمع صُحْب ج کی ہے ٮ۱ ۴ و ۹ و ۱۴ ٮ۲ ۱۱ ٮ۳ ۲ و ۶ ٮ۴ ۲ ٮ۵ ۴ ٮ۶ ۶ و ۹ ٮ۷ ۱ و ۵ ٮ۸ ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ ٮ۱۰ ۱۵ ٮ۱۱ ۳ و ۸ ٮ۱۲ ۲ ٮ۱۳ ۷ ٮ۱۴ ۵ و ۶ ٮ۱۵ ۱۳ ٮ۱۶ ۱۷ ٮ۱۷ ۱۳ و ۱۴ ٮ۱۹ ۲ و ۸ و ۱۳ ٮ۲۰ ۱۴ ٮ۲۲ ۱۳ و ۱۹ ٮ۲۳ ۲ و ۱۰ و ۱۵ ٮ۲۴ ۶ و ۱۰ ٮ۲۶ ۲ و ۱۵ ٮ۲۷ ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۸ ٮ۲۸ ۳ و ۶ و ۸ و ۱۵ ٮ۲۹ ۱ و ۳ و ۱۵ و ۱۶ ٮ۳۰ ۱۰ و ۱۵ ٮ۳۔

أَصْحٰبِهِمْ۔ یہ جمع صاحب کی یا دوستون اصحاب کے معنی ہین۔ ٮ۲۷ ۲۔

اِصْدَعْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے خطاب آنحضرت کیطرف یعنی صاف کہدے شہرت دے تو اے محمد ظاہر کر صاف کہدے آشکارا کر تو اے محمد یعنی ساتھ اُس چیز کے جو تو حکم دیا گیا ہے۔ ٮ۱۴ ۶۔

أَصْدَقُ۔ یہ اسم تفضیل کا صیغہ ہے ضمیر فاعل کی اسمین عز و جل کیطرف راجع ہے بمعنی بہت بڑا سچا بہت صادق اور واقعی خدا سے بڑھ کر کون سچا و صادق ہو سکتا ہے۔ ٮ۵ ۸ و ۱۵ ٮ۲۶ ۱۴۔

اِصْرِي۔ عہد و پیمان اقرار میرا ٮ۳ ۷ ٮ۱

اِصْرًا۔ عہد بوجہ وزن گرانی کو کہتے ہین۔ ٮ۳ ۸۔

أَصْرِفُ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہے بمعنی پھیر دونگا پلٹ دون گا، واپس کردون گا ٮ۹ ۷۔

اِصْرِفْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے بمعنی پھیر جا تو پلٹ جا تو ٮ۱۹ ۴۔

أَصَرُّوا۔ ضد کی انھون نے اصرار کیا انھون نے ہمیشہ اڑے رہے اپنی کفر و عناد پر یعنی قوم نوحؑ۔ ٮ۲۹ ۹۔

اِصْطَادُوا۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے جب حج سے حلال ہو تو شکار کیا کرو تم ٮ۲ ۵۔ اور حالت احرام مین منع ہے ٮ۶ ۵۔

اِصْطَبِرْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے اَنْتَ ضمیر

آنحضرتؐ کی طرف راجع ہے یعنی صبر کر تو اے محمدؐ یعنی اپنی رب کی عبادت پر ۱۶ ع ۷ و ۱۷ ع ۲۴ ۹ ۔

اَصْطَفٰی ۔ چن لیا پسند کیا اُسنے س ۱ ع ۱۶ ۱۳ ع ۱۲ ع ۱۹ ۲ ع ۲۳ و ۹ و ۱۵ ۔

اِصْطَفَیْتُكَ ۔ مین نے برگزیدہ کیا تجکو پسند کیا تجکو اے موسیٰ (علیہ السلام) ۹ ع ۷ ۔

اِصْطَفٰكِ ۔ برگزیدہ کیا چن لیا پسند کیا تجکو اے مریمؑ ۳ ع ۱۳ ۔

اِصْطَفَیْنَا ۔ چن لیا پسند کیا ۔ خالص کیا ہم نے ۔ س ۱۶ ع ۲۲ ۱۶ ۔

اَصْطَفٰهُ ۔ پسند کیا اُس کو ۲ ع ۱۶ ۔

اِصْطَنَعْتُكَ ۔ پسند کر لیا مین نے تجکو اختیار کیا تجکو بنایا مین نے تجکو اے موسیٰ ۱۶ ع ۱۱ ۔

اَصْغَرَ ۔ یہ اسم تفضیل ہے بمعنی بہت چھوٹی چیز یا کوئی چیز بہت چھوٹی ۔ ۱۲ ع ۱۱ ۔

اَصْغَرُ ۔ بضم الرّاء بمعنی ایضاً ۲۲ ع ۷ ۔

اَصْفَادِ ۔ یہ جمع ہے صَفَدٌ کی بمعنی وہ زنجیرین جنسے قیدی کو باندھتے ہین اسواسطے قیدی کو بھی کہتے ہین اور عطیہ کو بھی کہتے ہین کیونکہ معطی لہ بھی احسان مین قید ہوتا ہی ۱۳ ع ۱۹ ۲۳ ع ۱۲ ۔

اَصْفَحْ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی ایک کنارہ صفحہ اختیار کر درگذر کر تو ۶ ع ۷ ۱۴ ع ۶ ۲۵ ع ۱۳ ۔

اِصْفَحُوْا ۔ درگذر کرو تم س ۱ ع ۱۳

اَصْفٰكُمْ ۔ اختیار کیا تم کو پسند کیا تم کو رب تمھارے نے ۔ ۱۵ ع ۴ ۔

اَصْلِ ۔ اصل چیز و جڑ کو بھی کہتے ہین ۲۳ ع ۶ ۔

اَصْلَابِكُمْ ۔ یہ جمع صلب کی بمعنی صلبین پشتین تمھاری ۴ ع ۱۵ ۔

اِصْلَاحِ ۔ سوارنا ، اچھا کرنا ۲ ع ۱۱ ع ۵ ۱۴ ع ۱۵ ۸ ۔

اِصْلَاحًا صلح کرنا ۲ ع ۱۲ ع ۵ ۳ ۔

اِصْلَاحِهَا ۔ ھا ضمیر واحد مؤنث کی ماقبل لفظ الْاَرْضِ کے راجع ہی بعد اصلاح و درستی اُس زمین کے ۸ ع ۱۴ و ۱۸ ۔

اُصَلِّبَنَّكُمْ ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی فاعل اسکا فرعون ہے ۔ اور کُمْ ضمیر جمع مذکر مخاطب راجع ہے طرف اُن لوگون کے جو حضرت موسیٰ پر ایمان لائے تھے بمعنی البتہ ضرور سولی پر دونگا مین تم کو ۹ ع ۴ ۱۶ ع ۱۲ ۱۹ ع ۷ ۔

اَصْلِحْ ۔ صلح کر تو صالح ہو جا تو ۲ ع ۶ ۔ ۶ ع ۱۰ ۱۱ و ۱۳ ع ۸ ۱۱ ع ۹ ۷ ع ۲۵ ۵ ع ۲۶ ۲ و ۵ ۔

اَصْلَحَا ۔ صلح کیا ان دونون نے ۴ ع ۱۴

اَصْلَحْنَا ۔ صلح کیا ہم نے اچھا کیا ہم نے ۱۷ ع ۶ ۔

اَصْلَحُوْا ۔ بفتح اللام صلح کی نیکی کی اُن

لوگون نے پ ٢ ٣ ٣ ٧ ا ٥ ١٨ ا ١٤ ا ١٨

اَصۡلِحُوا۔ بکسر اللام یہ امر حاضر کا صیغہ یعنی اپنے آپکو درست کرو اور صلاح کرو درمیان دو بھائیون کے۔ پ ٩ ١٥ ا ٢٦ ١٣۔

اِصۡلَوۡا۔ داخل ہو تم ملجاؤ تم اُنمین یعنی جہنم میں پ ٢٣ ٣ پ ٢٣ ٢۔

اَصۡلُهَا۔ ها ضمیر راجع ہے طرف کلمہ کے یعنی اصل وجڑ اُس کلمہ کی پ ١٣ ١٦۔

اُصۡلِیۡهِ۔ ہٖ ضمیر راجع ہے طرف شخص منکر کے اور اصلی صیغہ واحد متکلم کا ہے، فاعل اسکا اللہ عزوجل ہے۔ یعنی داخل کرونگا اُس کو مین یعنی دوزخ مین پ ٢٩ ١٨۔

اَصَمَّ۔ اصل مین اَصۡمَمَ صَمَمَ تھا از باب تَعَبَ صَمَّ یَصَمُّ الذی کر الاصم والمؤنث الصَّمَّاءَ یعنی بہرا سماعت کا باطل ہوجانا بیکار ہوجانا معدوم ہوجانا پ ١٢ ٢۔

اَصَمَّهُمۡ۔ بہرا کیا اُن کو پ ٢٦ ٧۔

اَصۡنَامٌ۔ صنم اُس جسم دار صورت کو کہتے ہین جو سونے چاندی لکڑی تانبہ وغیرہ سے بنائی گئی ہو واسطے عبادت کے یا بتقرب الی اللہ تعالیٰ ہو جو پوجے جاوے اور ہر ایک وہ چیز جو اللہ تعالیٰ سے غافل کرے اُسکو صنم کہتے ہین۔ جمع اسکی اصنام ہے اور بعض نے صنم ووثن مین فرق کیا ہے صنم وہ جو مجسم و صورت دار ہو اور وثن

جو اللہ کے سوا پوجا جاوے جمع اُس کی اوثان ہے پ ٩ ٦۔ پ ١٣ ١٨۔

اَصۡنَامًا۔ یعنی ایضاً پ ١٥ پ ١٩ ٩۔

اَصۡنَامَكُمۡ۔ مورتین تمھاری۔ پ ١٧ ٥۔

اِصۡنَعِ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ یعنی بنا تو۔ تیار کر تو، یعنی کشتی ای نوح پ ١٢ ٤ پ ١٨

اَصۡوَاتُ۔ یہ جمع صوت کی ہے یعنی آوازیں پ ١٦ ١ پ ٢١ ١١۔

اَصۡوَاتَكُمۡ۔ آواز تمھاری پ ٢٦ ١٢۔

اَصۡوَاتَهُمۡ۔ آواز اُن کی پ ٢٦ ١٢۔

اَصۡوَافِهَا۔ یہ جمع صوف یعنی اُنکی اون

اُصُوۡلِهَا۔ اُسکی اصل جڑون سے پ ٢٨ ٤۔

اُصِیۡبَ۔ پہونچایا گیا مین پ ٩۔

اَصِیۡلًا۔ شام کا وقت اس کا معنی تفصیلی آصال مین گذر چکا ہے۔ پ ١٥ ١٦ ٢٢ ٣ پ ٢٦ ٩ پ ٢٩ ٢۔

فصل الالف مع الضاد المعجمۃ

اَضَاءَ۔ روشنی دیتی ہے یعنی بجلی روشنی دیتی ہے۔ پ ١ ٢۔

اَضَاءَتۡ روشن کیا، چمکایا، اُس نے پ ١ ٢۔

اَضَاعُوا اضاعۃ کیا ترک کیا یعنی ترک کیا انھون نے نماز کو پ ١٦ ٦۔

اَضْحَكَ - ہنساتا ہی یعنی خدا تعالیٰ ہنساتا ہے ۲۷ ۷ -
اِضْرِبْ - یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی مار تو ۱ ۷ ، ۹ ۱۰ ، ۱۵ ۱۷ و ۱۸ ، ۱۶ ۱۲ ، ۱۹ ۸
۲۲ ۱۹ ، ۲۳ ۱۳ -
اِضْرِبُوْا - یہ جمع امر حاضر کا صیغہ بمعنی مارو تم ۱ ۹ ، ۵ ۲ ، ۹ ۱۶ -
اَضْطَرُّہٗ - بے بس کرون گا مین اُس کو [illegible] عاجز کرون گا مین اُس کو ۱۴ -
اُضْطُرَّ - بے بس ہو عاجز بیچارہ ہو ، کوئی چارہ نہ پاوے ۲ ۵ ، ۶ ۵ ، ۵ ۸
۱۴ ۲۱ -
اُضْطُرِرْتُمْ جب بے بس ہو جاؤ تم یا ناچار کئے گئے تم لاچار ہو جاؤ تم مضطر ہو جاؤ تم ۸ ۱
اَضْعَافًا - کسی چیز کا دو گنا ہونا ۴ ۱۶
۴ ۵ -
اَضْعَفُ اَفْعَلَ - کا وزن ہے بمعنی بہت ضعیف بہت ناتوان ۱۶ ۸ ، ۲۹ ۱ -
اَضْغَاثُ - پریشان ، پراگندہ ۱۱ ۱۶
۱۷ ۱ -
اَضْغَانَکُمْ اَضْغَانُ - جمع ہے ضِغْن کی بمعنی بدنیتی تمھاری بخل و کینہ تمھارا دینی امور مین ہو یا غیر مین ۱۶ ۸ -
اَضْغَانَهُمْ - بمعنی بدنیتی اُن کی بخیلی اُن کی ۲۶ ۸ -

اَضَلَّ - اللہ گمراہ کیا اُس کو اللہ تعالیٰ نے یا گمراہ کیا اُس نے ۵ ۹ ، ۱۶ ۱۲ ، ۹ ۱
۲۱ ۷ ، ۲۳ ۳ ، ۲۵ ۱ ، ۲۶ ۸ -
اُضِلُّ - بکسر الضاد المعجمہ بمعنی گمراہ کرونگا مین اور گمراہ ہوتا ہون مین لازمی متعدی دونون یکسان ہی ۲۴ ۱۲ -
اَضَلُّ - بفتح الضاد المعجمہ بمعنی بہت گمراہ تر ہین اور بہت بہکے ہوئے ہین ۶ ۱۳ ، ۹
۱۲ ۱۵ ، ۸ ۱۶ ، ۱ و ۲ ، ۸ ۲۵ ، ۱ ۲۶ ، ۱ -
اَضَلَّا - اصل مین اَضَلَّانَا ہے بمعنی گمراہ کیا ہم کو بد دین کیا ہم کو ۲۲ ۱۸
اَضْلَلْتُمْ - گمراہ کیا تم نے ۱۸ ۱۷ -
اَضْلَلْنَ - اسمین هُنَّ ضمیر جمع مونث کی راجع ہے ما قبل اَصْنَام کیطرف بمعنی اُن بتون نے گمراہ کیا - بہتون کو لوگون سے ۱۳ ۱۸
اَضَلَّنَا - گمراہ کیا ہم کو ۱۹ ۹ -
اُضِلَّنَّهُمْ - گمراہ کرونگا مین اُنکو ۵ ۱۵
اَضَلَّنِیْ - اَضَلَّ مین ضمیر فاعل کی راجع ہے طرف ما قبل لفظ خَلِیْل کے بمعنی گمراہ کیا مجھکو اُس بدکار دوست نے ۱۹ ۱ -
اَضَلُّوْا - گمراہ کیا اُنھون نے ۶ ۱۴
۸ ۱۱ ، ۲۲ ۹ ، ۲۹ ۱۰ -
اَضَلَّهٗ - گمراہ کیا اُسنے اُسکو ۱۵ ۱۹ -
اَضَلُّوْهُمْ - گمراہ کیا اُنھون نے اُنکو ۱۶ ۱۳
اُضْمُمْ - یہ امر حاضر کا صیغہ بمعنی ملادے تو -

ضم کردے تو ۱۰ ۱۶۔

أَضِيعُ۔ واحد متکلم کا صیغہ ہے بمعنی ضائع کرونگا مین، ۱ ۱۱۔

فصل الالف بالطاء المهملة

أَطَاعَ۔ فرمانبرداری کی اُسنے کہا مانا اُسنے ۵ ۴۔

أَطَاعُوا۔ فرمانبرداری کی اُنھون نے کہا مانا اُنھون نے ۴ ۸ ۵ ۱۱۔

أَطْرَافُ۔ یہ جمع ہے طرف کی بمعنی اطراف کے اور کنارونکو بھی کہتے ہین۔ ۱۷ ۱۔

أَطْرَافِهَا۔ اسمین ھا ضمیر مؤنث کی راجع ہے طرف ارض کے بمعنی اطراف کنارے اُس زمین کے ۱۳ ۱۲ ۱۶ ۴۔

اِطْرَحُوا۔ هُ یہ جمع حاضر کا صیغہ ہو فاعل اسکا حضرت یوسفؑ کے بھائی ہین اور ہٗ ضمیر واحد مذکر غائب کی راجع ہے طرف یوسفؑ کے بمعنی ڈالدو یوسفؑ کو کنارے زمین کے ۱۲ ۱۲

اِطْعَامُ۔ کھانا دینا یعنی مسکینونکو کھانا دینا ۲ ۲۸ ۱ ۳۰ ۱۵۔

أَطَعْتُمُوهُ۔ فرمانبرداری کی تم نے ۱۸ ۲۔

أَطَعْتُمُوا۔ اول اسکے ان شرطیہ بھی موجود ہے بمعنی اگر فرمانبرداری کی تم نے ۱ ۱۸

أَطْعِمُوا۔ کھانا دو تم ۱۷ ۱۱ ۱۲ ۔

أَطْعَمَهُ کھانا دیا اُس نے اُس کو ۲۳ ۲۔

أَطْعَمَهُمْ۔ کھانا دیا اُسے اُن کو ۲۳ ۳۔

أَطِعْنَ۔ یہ جمع مؤنث کا صیغہ ہے بمعنی فرمانبرداری کرین وہ عورتین ۲۱ ۲

أَطَعْنَا۔ فرمانبرداری کی ہم نے ۳ ۸ ۵ ۴ ۶ ۱۲ ۱۵ ۱۳ ۲۲ ۸

أَطَعْنَكُمْ۔ فرمانبرداری کرین کہا تمہا را مان لین تمھارے مطیع فرمانبردار ہوجاوین ۵ ۲

أَطْغَى۔ ہر ایک سرکش اور حد و مقدار سے متجاوز ہونا ۲۷ ۷۔

أَطْغَيْتُهُ۔ اصل مین مَا أَطْغَيْتُهُ بمعنی نہین سرکشی کی تھی مین نے اُسکی ۱۶ ۱۶۔

أَطْفَأَ۔ یہ ماضی کا صیغہ ہے بجھا دیتا ہے وہ یعنی آتش جنگ کو ۹ ۱۳۔

أَطْفَالُ۔ جمع طفل کی ہے بمعنی لڑکے ۱۵ ۱۴

أَطَّلَعَ۔ الْغَيْبَ کیا مطلع ہوگیا ہے وہ غیب سے یا کیا جھانک آیا ہے وہ غیب کو کیا خبردار ہوگیا وہ غیب سے ۱۶ ۸۔

أَطَّلِعُ۔ بکسر اللام یہ واحد متکلم کا صیغہ ہے افاعل اسکا فرعون ہے بمعنی چڑھ جاؤنمین آسمان کیطرف بلند ہوجاؤنمین بلندی پر چڑھ جاؤن کہ موسیٰ کے رب کو دیکھونمین ۲۰ ۷۔

أَطَّلَعَ۔ بفتح اللام بمعنی جھانکا دیکھا مین نے ۲۳ ۶۔

أَطَّلِعَ۔ بکسر اللام و فتح العین یہ بھی واحد متکلم کا

صیغہ ہے فاعل اسکا بھی فرعون ہی
ان محذوف کے بمعنی جھانکا مین پڑھا مین
۲۴ ۹۔

اِطَّلَعْتَ۔ اطلاع پاوے تو مطلع ہوئی تو
خبردار ہو جاوے تو جھانکے تو ۱۵ ۱۵۔

اِطْمَأْنَنْتُمْ اطمینان ہو جاوے تم کو
خاطر جمع ہو جاؤ تم ۵ ۱۲۔

اِطْمَأَنُّوْا اطمینان ہو جاوے خاطر جمع
ہو جاوین مطمئن ہو جاوین وہ ۱۱ ۶۔

اِطْمِسْ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی فاعل اسکا
حضرت موسیٰ ہے بمعنی میٹ ڈال مسخ کرڈے
ہلاک کرڈے فنا کرڈے ای رب ہمارے ۱۱ ۱۴۔

اَطْمَعُ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہے بمعنی اُمید
رکھتا ہون نہین۔ ۱۹ ۹۔

اِطْمَأَنَّ۔ آرام پکڑنا آرام پکڑے وہ
۱۷ ۹۔

اَطْوَارًا۔ اصل مین خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ہے
پیدا کیا تم کو قسما قسم مختلف اقسام پر طرح طرح
۲۹ ۹۔

اَطْهَرُ۔ بوزن اَفْعَلُ بہت پاک بہت
پاکیزہ۔ ۲ ۱۵ ۱۲ ۷ ۲۲ ۴ ۲۵ ۲۔

اِطَّهَّرُوْا۔ بتشدید الطاء والہاء بمعنی بہت
اچھی طرح غسل کرو نہاؤ دھوؤ ۶ ۶۔

اِطَّيَّرْنَا اصل مین قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ ہے
بمعنی کہا انھون نے (یعنی قوم صالح نے)
ای صالح ہمنے تو تیرے ساتھ شگون بد لیا ہی
فائدہ الطَّیْر پرندے کو کہتے ہین لیکن
زمانہ جاہلیت مین پرندون سے شگون بد و نیک
لیتے تھے۔ اسی طرح جب کسی کی طرف نسبت
بد شگونی کرنی منظور ہوتی تو یہ کہتے ۱۹ ۱۹۔

اَطِیْعُوْا یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی فرمانبرداری
کرو تم حکم خدا اور رسول کا نو کہا مانو ۳ ۱۲۔
۴ ۵ ۵ ۵ ۷ ۲ ۹ ۱۵ و ۱۷ ۱ ۲
۱۶ ۱۴ ۱۸ ۱۳ ۲۶ ۸ ۲۸ ۲ و ۱۶ ۱۔

اَطِیْعُوْنِ۔ فرمانبرداری کرو میری
کہا مانو میرا میرے کہنے کو تسلیم کرو ۳ ۱۲ ۱۹
۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ ۱ ۲۵ ۱۲ ۲۹ ۹۔

فصل الالف مع الظاء المعجمہ

اَظْفَرَكُمْ فتح مند کیا تم کو۔ فتح دی
غالب کیا تم کو۔ ۲۶ ۱۱۔

اَظْلَمَ۔ اصل مین الظلم وضع الشیء
فی غیر موضعہ۔ بمعنی تاریکی، اندھیری
کالی رات۔ ۱ ۲۔ و ۱۴ و ۱۶ ۷ ۹ و ۱۷ ۵ ۱
۴ و ۷ و ۱۱ ۱۱ ۷ ۱۲ ۲ ۱۵ ۱۴ و ۲۰ ۲۱ ۳
و ۱۵ ۱ ۲۴ ۱ ۲۷ ۷ ۲۸ ۹۔

اَظُنُّ بمعنی گمان کرتا ہون مین اصل مین
یہ لغت اضداد سے ہے اَلظَّنُّ مصدر ہے
از باب قَتَلَ سے جو بمعنی خلاف یقین ہے

اور کبھی بمعنی یقین بھی آتا ہی جیسے قول اللہ تعالیٰ کا اَلَّذِیۡنَ یَظُنُّوۡنَ اَنَّهُمۡ مُّلٰقُوۡا رَبِّهِمۡ پ ۱ ع ۵ ر ۱۷ ع ۲۵ ۱۔

اَظُنُّكَ۔ مین گمان کرتا ہون تجکو اسمین خطاب حضرت موسیٰ سے ہی پ ۱۵ ع ۱۲۔

اَظُنُّهٗ۔ البتہ مین گمان کرتا ہون اسکو پ ۲۰ ع ۷ ر ۲۴ ع ۹۔

اَظْهَرَ۔ ظاہر کردیا مطلع کردیا اُس نے پ ۲۸ ع ۱۹۔

فصل الالف مع العین المہملہ

اَعَانَهٗ۔ یعنی اعانت کی اوسکو مدد کی اُسکی پ ۱۸ ع ۱۶۔

اَعْبُدُ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی اور نصب دال پر بوجہ اَنْ ناصبہ کے ہی بمعنے عبادت کرون مین پ ۱۳ ع ۱۱ ر ۱۲ ع ۱۶ ر ۱۳ ع ۱۱ ر ۱۴ ع ۶ ر ۱۶ ع ۷ و ۱۰ ر ۲۰ ع ۳ ر ۲۳ ع ۱ و ۱۵ و ۱۶ ر ۲۴ ع ۴ و ۱۲ ر ۳۰ ع ۳۔

اُعْبُدُوۡا۔ عبادت کرو تم یعنی اللہ تعالیٰ کی پ ۱ ع ۲ ر ۳ ع ۱۳ ر ۵ ع ۳ ر ۶ ع ۱۴ ر ۷ ع ۶ و ۱۹ ر ۸ ع ۵ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ ر ۱۱ ع ۶ ر ۱۲ ع ۵ و ۶ و ۸ ر ۱۴ ع ۱۱ ر ۱۶ ع ۵ ر ۱۷ ع ۱۸ ر ۱۸ ع ۲ ر ۱۹ ع ۱۹ ر ۲۰ ع ۱۴ و ۱۶ ر ۲۲ ع ۱۶ ر ۲۵ ع ۱۳ ر ۲۷ ع ۷ ر ۲۹ ع ۹۔

اَعْبُدُوۡنِ۔ عبادت کرو تم مجکو پ ۱۷ ع ۲ و ۶ ر ۲۱ ع ۲ ر ۲۳ ع ۳۔

اِعْتَبِرُوۡا۔ عبرت اختیار کرو تم عبرت پکڑو تم پ ۲۸ ع ۴۔

اَعْتَدَتْ۔ یہ واحد مؤنث کا صیغہ ہے فاعل اسکی زلیخا ہی بمعنی دعوت کی تیار کی مہیا کی اُن عورتون کے لئے پ ۱۲ ع ۱۴۔

اَعْتَدْنَا۔ یہ جمع متکلم کا صیغہ ہی باعتبار عظمت کے فاعل اسکا اللہ عزوجل ہی بمعنی تیار کیا ہم نے مہیا کیا ہم نے واسطے اُن کے عذاب کو پ ۴ ع ۱۴ ر ۵ ع ۳ ر ۶ ع ۲ ر ۸ ع ۲ ر ۱۵ ع ۱ و ۱۶ ر ۱۶ ع ۳ ر ۱۸ ع ۱۷ ر ۱۹ ع ۱ ر ۱۹ ع ۲ ر ۲۲ ع ۱ ر ۲۶ ع ۱۰ ر ۲۹ ع ۱ و ۱۹۔

اِعْتَدَوۡا۔ وہ لوگ حد سے نکل گئے حد سے متجاوز ہوگئے زیادتی کی اُنھون نے پ ۱ ع ۸۔

اِعْتَدُوۡا۔ زیادتی کرو تم دست درازی کرو تم حد سے تجاوز کرو تم پ ۲ ع ۸۔

اِعْتَدٰی۔ زیادتی کرے حد سے تجاوز کرے وہ زیادتی کی اُسنے اور بعد عفو قصاص یا اخذ دیت کے پھر قتل قاتل چاہنا پ ۲ ع ۶ و ۸ ر ۷ ع ۳۔

اِعْتَدَیۡنَا۔ حد سے تجاوز کیا ہمنے حد سے بڑھی ہم ظلم کیا ہمنے پ ۷ ع ۴۔

اِعْتَرَفۡنَا۔ اعتراف کیا ہم نے اقرار کیا ہم نے مفرد معترف ہین ہم پ ۲۴ ع ۷

اِعْتَرَفُوۡا۔ اقرار کیا اُنھون نے اعتراف کیا

انھون نے ۱۱ ۲ ث ۲۹ ۱۔
اِعْتَرَابِكَ۔ آسیب جھپٹ گیا ہی تجکو یا آسیب ہونچا ہی تجکو ث ۱۲ ۵۔
اِعْتَزَلْتُمُوْا۔ کنارا پکڑا تم نے کنارہ کشی کی تم نے یکسو ہوگئے تم ایک گوشہ کو اختیار کیا تم نے ث ۱۵ ۱۴۔
اَعْتَزِلُکُمْ۔ کنارہ کرونگا مین تم سے گوشہ اختیار کرون گا۔ تجھ سے کنارہ پکڑتا ہونین ث ۱۶ ۶۔
اِعْتَزَلَھُمْ۔ چھوڑدیا اُن کو ایک کنارے مین چھوڑدیا اُن کو گوشۂ تنہا مین ک ۱۶ ۶۔
اِعْتَزِلُوْا۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی کنارہ کرو دور ہوجاؤ علحدہ رہو اُن سے یعنی عورتون سے ک ۲ ۱۲۔
اِعْتَزَلُوْا۔ بفتح الزاء اول اس کے فَاِنِ ہے بمعنی پس اگر تم سے ایک طرف ہوجاوین وہ لوگ یا یہ تم سے الگ ہوجاوین ث ۵ ۱۲۔
اِعْتَزِلُوْنِ بکسر الزاء المعجمہ ایک طرف ہوجاؤ مجھ سے ایک کنارے ہوجاؤ مجھ سے ث ۲۵ ۱۴۔
اِعْتَصِمُوْا۔ بکسر الصاد المہملۃ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی نہایت مستحکم و مضبوط پکڑو تم اور حفاظت لے کھو تم بہت نگاہ بانی کرو تم ک ۴ ۲ ک ۱۱
اِعْتَصَمُوْا۔ بفتح الصاد المہملۃ بمعنی مضبوط پکڑا انھون نے ث ۵ ۱۸ س ۶ ۴۔

اِعْتِلُوْا۔ ہ بکسر التاء و فتحہا بمعنی گھسیٹو اسکو لے چلو اسکو عَتَلَ زور سے پکڑ کر گھسیٹنے کو کہتے ہین۔ ث ۲۵ ۱۶۔
اِعْتَمَرَ۔ زیارت و طواف سعی ہی عمرہ کرے عمرہ بجا لاوے ک ۲ ۳۔
اَعْثَرْنَا۔ بمعنی مطلع کیا ہم نے عَثَرَ یَعْثُرُ عِثَارًا وَعُثُوْرًا بمعنی غیر کے طلب کے کسی چیز پر مطلع ہونا و اقف ہونا ث ۱۵ ۱۵۔
اَعْجَازُ۔ تنے درخت کھجور کو کہتے ہین اور اصل مین لغت عَجَزَ کسی چیز کے حصول مین تاخیر ہونا اور عاجزی سے حاصل ہونا اور لغت اضداد سے ہے بمعنی عاجز ہونا قوی ہونا ث ۲۷ ۸ ث ۲۹ ۹۔
اَعْجَبَ۔ پسند ہونا خوش لگنا ہی یعنی کفار کو ث ۲۷ ۱۹۔
اَعْجَبَتْکُمْ پسند ہوا تم کو بہت خوش لگا تجھکو ک ۲ ۱۱ ن ۱۰۔
اَعْجَبَكَ خوش کیا تیرے کو پسند ہوا تیرے کو ک ۳ ث ۲۲ ۳۔
اَعْجَبَکُمْ۔ خوش لگا تم کو پسند ہوا تم کو ک ۲ ۱۱۔
اَعْجَلَكَ۔ جلدی کیا تجکو جلدی مین ڈالا تم کو ای موسی قوم تیری نے ک ۱۶ ۱۳۔
اَعْجَمِیٌّ بمعنی عجمی ہے اصل مین العجمۃ خلاف ابانت ہی۔ اور اِعْجام بمعنی ابہام ہی اور

عجم خلاف عرب کو کہتے ہین اور العجمی منسوب
ہین طرف عجم کے اور عجم گنگی کو کہتے ہین گو وہ
عربی ہو یا عجمی اور بہائم کو بھی عجمی کہتے ہین بوجہ
عدم نطق کے ۱۴ ۲۰ ۲۴ ۱۹ ۔
اَعْجَمِيًّا ۔ عجمی زبان غیر عربی ۲۴ ۱۹ ۔
اَعْجَمِيْنَ ۔ یہ جمع ہے عجمی کی بمعنی عجمیون کی
۱۹ ۱۵ ۔
اَعَدَّ تیار کر رکھا ہی تیار کیا اُس نے
اصل مین اَعَدَّ عد سے ہے بمعنی گنتی کے یعنی
شمار کر لیا ہی ۵ ۱۰ و ۱۲ ۱۰ ۱۷ ۱۱ ۲ ۲۱
۱۷ و ۲۰ ۲۲ ۲ و ۳ و ۴ و ۵ ۲۶ ۹ ۲۵ ۳ و
۱۸ ۲۹ ۲۰ ۔
اَعْدَاءً ۔ یہ جمع ہے عدو کی آپسمین ایک
دوسرے کے دشمن تھے ۴ ۲ ۹ ۸ ۲۴ ۱۷
و ۱۸ ۲۶ ۱ ۲۸ ۱۷ ۔
اَعْدَائِكُمْ ۔ دشمنون تمہارے دن کو ۵ ۴ ۔
اُعِدَّتْ ۔ یہ واحد مؤنث کا صیغہ ہے
اسمین ھِیَ ضمیر راجع ہے طرف النَّارِ کے
بمعنی تیار کی گئی ہی وہ آگ دوزخ کی ۱ ۳
۵ ۴ ۲۷ ۱۹ ۔
اَعْدِلَ ۔ یہ واحد متکلم ہی بمعنی عدل و انصاف
کرونین ۲۵ ۳ ۔
اِعْدِلُوْا ۔ عدل و انصاف کرو تم ۶ ۶
۶ ۔
اَعِدُّوْا بمعنی تیاری کرو تم ۱۰ ۴ و ۱۳ ۔

اُعَذِّبَنَّهٗ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی ساتھ
نون ثقیلہ کے اور ہٗ ضمیر راجع ہے طرف ہُدہُد
کے قائل اسکا حضرت سلیمانؑ ہی بمعنی عذاب
دونگا یا عذاب کرونگا مین ہُدہُد کو ۱۹ ۱۶ ۔
اُعَذِّبُهٗ ۔ یہ بھی واحد متکلم کا صیغہ ہی عذاب
کرونگا مین اُس کو ۵ ۔
اُعَذِّبُهُمْ عذاب کرونگا مین اُن کو ۳ ۱۴
اَعْرَابُ ۔ گنوارون سے گاؤن کے رہنے
والے ۱ ۷ ۱۱ او ۲ و ۴ ۲۱ ۱۸ ۲۶ او ۱۴
اِعْرَاضًا ۔ منہ پھیرنا روگردانی کرنا ۵ ۱۴ ۔
اِعْرَاضُهُمْ ۔ روگردانی اُن کی منہ پھیرنا اُنکا
۷ ۱۰ ۔
اَعْرَافُ ۔ یہ ایک خاص مقام کا نام ہی
درمیان جنت وجہنم کے ۸ ۱۲ و ۱۳ ۔
اَعْرَجُ ۔ لنگڑے کو کہتے ہین اور کجدار کو
بھی کہتے ہین ۱۸ ۱۴ و ۱۳ ۔
اَعْرِضْ ۔ ایک طرف ہوجا منہ پھیر لے
ایک طرف اختیار کر ۵ ۴ و ۸ ۶ ۱۰ ۷
۱۴ و ۱۹ ۹ ۱۴ ۱۲ ۷ و ۱۲ ۱۴ ۶ ۱۵ ۹ و ۲۰
۱۶ ۱۴ و ۱۶ ۲۱ ۱۵ و ۱۶ ۲۴ ۱۵ ۲۵ ۱ ۲۷
۶ ۲۸ ۱۹ ۔
اَعْرَضْتُمْ ۔ روگردانی کرتے ہو تم، منہ
پھیر لیتے ہو تم ۱۵ ۷ ۔
اَعْرِضُوْا ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی
درگذر کرو تم منہ پھیر لو روگردانی کرو تم ۴ ۱۴

لا ا ۲۰ ۹ ۲۲ ۸ ۲۴ ۶ ۲۵ ۶ ۔

اَعَزَّ ۔ یہ افعل تفضیل بمعنی بہت بڑا عزیز بہت بڑا غالب بہادر ۱۲ ۸ ۱۵ ۱۷ ۲۸ ۱۳ ۔

اَعِزَّةٍ ۔ بفتح الہمزہ وکسر العین بمعنی بہت سخت شدید قوی زبردست اور عزت والا یعنی کافرون پر ۶ ۱۳ ۱۹ ۱۸ ۔

اِعْصَارٌ ۔ اُس تند ہوا کو کہتے ہین جسمین غبار و آگ بھی ہو یا گرد و غبار ۳ ۱۴ ۔

اَعْصِرُ ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی بمعنی نچوڑتا ہون خواہ انگور کا عرق ہو یا دیگر کوئی چیز ہو ۱۲ ۱۵ ۔

اَعْصِیْ ۔ نافرمانی کرونگا مین ۱۵ ۲۱

اُعْطُوْا ۔ دیے گئے وہ لوگ ۱۰ ۱۳ ۔

اَعْطٰی ۔ دیا اُسنے ۱۶ ۱۱ ۲۷ ۷ ۔ ۳۰ ۷ ۔

اَعْطَیْنَا دیا ہمنے اور سرفراز کیا ہم نے ۳۰ ۳۱ ۔

اَعِظُکَ ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی تیرے کو مین وعظ کرتا ہون نصیحت کرتا ہون ۱۲ ۴

اَعِظُکُمْ ۔ مین تم کو نصیحت کرتا ہون ۔

اَعْظَمُ ۔ یہ افعل تفضیل ہے بمعنی بہت بڑا بزرگتر ۱۰ ۹ ۲۷ ۱۷ ۲۹ ۱۴ ۔

اُعْفُ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی معاف کر تو اے رب ہمارے ۔ ۳ ۸ ۴ ۸ ۱۰ ۷ ۔

اُعْفُوْا ۔ یہ بھی امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی معاف کرو تم درگذر کرو تم ۱ ۱۳ ۔

اَعْقَابِکُمْ ۔ کُمْ ضمیر جمع مخاطب کی راجع ہے طرف صحابہ کے اَعْقَاب جمع ہے عقب کی بمعنی ایڑیون کے یعنی تمھاری ایڑیون پر ۴ ۴ و ۷ ۱۸ ۴ ۔

اَعْقَابِنَا ۔ بمعنی ہماری ایڑیون پر ۷ ۸ ۱

اَعْقَبَهُمْ ۔ متأثر کیا اُن کو اثر دیا ہوا اُن کو پیچھے لایا وہ اُن کے ۔ ۱۰ ۱۶ ۔

اَعْلَامِ ۔ یہ لفظ جمع ہے پہاڑون کے معنی مین ۲۵ د ۲۷ ۱۱ ۔

اَعْلَمُ ۔ خوب جانتے ہین بہت جانتے ہین ۱ ۴ و ۱۶ ۳ ۳ و ۱۲ ۴ ۸ ۵ او ۴ ۶ ۳ ۷ ۶ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ ۸ او ۲ و ۱۵ ۹ ۱۳ ۱۱ ۹ ۱۲ ۳ ۱۳ ۳ و ۴ و ۵ ۱۴ ۲ و ۲۲ ۱۵ ۳ ۵ و ۶ و ۹ و ۱۵ و ۱۶ ۱۶ ۸ و ۱۴ ۱۷ ۱۶ ۱۸ ۶ ۱۹ ۱۴ ۲۰ ۷ و ۹ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۶ ۲۴ ۲ ۲۶ او ۱۷ ۲۷ ۷ و ۶ ۲۸ ۷ و ۸ ۲۹ ۳ ۳۰ ۹ ۔

اِعْلَمْ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی جان تو اے محمد ۶ ۱۱ ۱۰ ۸ ۳۱ ۶ ۔

اِعْلَمُوْا ۔ یہ بھی جمع امر حاضر کا صیغہ ہے بمعنی جانو تم ۲ ۸ و ۹ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴

۱۶ و ۳ ۵ [illegible] ۹ [illegible] ۲ و ۳ ۹ ۷ ا و ۱۹
ن ا و ۷ و ۱۱ [illegible] ۵ ۱۲ ۲ ۲۶ ۳ ۲۷ ۱۸ و ۱۹

اَعْلَنْتُ۔ ظاہر کیا مین نے اشتہار دیا
مین نے مشتہر کیا مین نے ۲۹ ۹۔

اَعْلَنْتُمْ۔ مشتہر کیا تم نے ظاہر کیا تمنے
۲۵ ۷۔

اَعْلَوْنَ۔ اصل مین اَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ
ہے معنی تم بلند ہو غالب ہو ۴ ۵ ۲۶ ۸

اَعْلٰی۔ معنی بلند اور غالب ۱۴ ۱۳۔
۱۶ ۔ ۱۲ ۔ ۲۱ ۴ ۲۳ ۵ ۔ و ۴
۲۷ ۵ ۳۰ ۳ و ۱۳ و ۱۷

اَعْمَالٌ۔ یہ جمع ہے عمل کی معنی عمل کام
کیا ہوا ۱۸ ۴۔

اَعْمَالًا۔ کام بہت ۱۶ ۲

اَعْمَالُکُمْ۔ عمل تمھارے کام کاج تمھارے
[illegible] ۱۶ ۲۰ ۹ ۲۲ ۶ ۲۵ ۶ ۲۶ ۸ و ۱۳ و ۱۴۔

اَعْمَالُهُمْ۔ عمل اُن کے کام کاج اُن کے
[illegible] ۴ و ۱ [illegible] ۱۱ [illegible] ۲ ۹ ۷ ۱۰ ۲ و ۹
و ۱۱ و ۱۵ ۱۱ ۲ و ۱۰ ۱۳ ۱۵ ۱۴ ۱۴ ۱۶ ۳
۲۰ ۱۲ ۱۹ ۱۶ و ۷ ا ۲۰ ۱۶ ۲۱ ۱۸ ۲۶ ۲
و ۵ و ۷ و ۸ ۲۸ ۲۴۔

اَعْمَامِکُمْ۔ یہ جمع ہے عم کی معنی چچاؤن
تمھارے۔ ۲۰ ۱۴ ۱۔

اَعْمَلُ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی کرتا ہون مین
۱۱ ۱۰ ۱۸ ۹ ۱۹ ۱۷ ا ۲۶ ۲۔

اِعْمَلْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی اَنْتَ
ضمیر حضرت داؤد علیہ الصلوٰۃ و السلام کیطرف ہے
معنی بنا تو تیار کر یعنی زرہین ۲۲ ۸ ۱۴ ۱۵۔

اِعْمَلُوْا۔ معنی عمل کرو تم کام کاج کرو تم ۵ ۲
۱۱ ۲ ۱۲ ۸ و ۱۰ ۱۸ ۴ ۲۲ ۸ ۲۴ ا و ۱۹

اَعْمٰی۔ اندھا نابینا ۱۱ ۱۲ ۲
۱۳ ۹ و ۹ ۱۵ ۸ ۱۶ ۱۶ ۱۷ ۱۴ ۲۲ ۱۵
۲۴ ۱۱ ۲۶ ۷ و ۱۰ ۳۰ ۵۔

اَعْنَابٌ۔ معنی انگور یا انگور کے درخت۔ ۳ ۴
۶ ۱۰ ۱۳ ۳ ۷ ۱۴ ۸ ۔ و ۱۵ ۱۵ ۱۷
۱۸ ا ۲۲ ۲۔

اَعْنَابًا۔ ایضاً انگور ۳۰ ۲۔

اَعْنَاقِ۔ یہ جمع عُنُقٌ کی معنی گردنون کے
۹ ۱۶ ا ۲۲ ۱۰ ۲۳ ۱۲۔

اَعْنَاقُهُمْ۔ گردنین اُنکی ۱۳ ۷ ۱۹ ۵
۲۲ ۸ ا ۲۴ ۱۳ ا

اَعْنَتَکُمْ۔ اسکے کئی معنی ہین سختی سی پکڑتا ہون
مین تم کو محبت کرتا ہون مین تم کو یہ اُسوقت
کہتے ہین جب کوئی مجبوری کا امر واقع ہوتا ہی
یا تکلیف پہونچ چکی ہو۔ ۲ ۱۱۔

اَعُوْذُ۔ واحد متکلم کا صیغہ ہی پناہ
مانگتا ہون مین۔ ۱ ۸ ۲۲ ۶ ۱۶ ۵ ۱۸ ۴
۳۰ ۳۸ و ۳۹۔

اَعْهَدْ۔ عہد کیا تھا وعدہ پیمان کیا تھا
۲۳ ۲۔

أَعِيبَهَا۔ عيب دار كر ديا اس كشتی كو ۱۶ ا۔
أُعِيدُوا۔ يہ جمع كا صيغہ پھيرے جاوينگے
باز ركھے جاوين گے پلٹ دیے جاوين گے ۱۷
۹ ۲۱ ۱۵۔
أُعِيذُ۔ يہ بھی واحد متكلم كا صيغہ ہی بمعنی
أَعُوذُ كے پناہ مانگتا ہون ۳ ۱۲۔
أَعْيُنِ۔ آنكھون كے سامنے ۹ ۴ و ۱۲
و ۱۴ ا ۱۷ ۵ ۱۹ ۴ ۲۴ ۷ ۲۵ ۱۳۔
أَعْيُنِكُمْ تمهاری آنكھون كے سامنے
۱۰ ا ۱۲ ۲۔
أَعِينُوا۔ امر حاضر ہے مدد كرو تم ميری
۱۶ ۲۔
أَعْيُنُهُمْ۔ آنكھون انكی ۷ ا ۱۰ ا ۱۸ و
۱۶ ۲ ۱۸ ۲۱ ۲۳ ۳ ۲۷ ۹۔
أَعْيُنُهُنَّ آنكھين ان عورتونكی ۱۶ ۲۔

فصل الالف مع الغين المعجمہ

اِغْتَرَفَ۔ چلو سے ليا اسنے ايک ہاتھ سے
چلو بھر لينا ۲ ۱۔
اِغْدُوا۔ صبح كو آؤ تم سويرے چلو۔
اصل مين غدا الغداة و الغدوة اول النہار كو
كہتے ہين۔ ۲۶ ۳
أَغْرَقْنَا۔ غرق كيا ہم نے اصل مين الغرق
پانی يا كسی بلا مصيبت مين مبتلا شدہ كو غريق
كہتے ہين ۱ ۴ ۸ ۱۵ ۹ ۶ ۱۰ ۳ ۱۱ ۱۳
۹ ۱۲ ۱۷ ۱۴ ۱۹ ۲ و ۸ و ۱۰ ا ۲۰ ۱۶ ۱۱ ۲۳ ۷
۲۵ ۱۱
أُغْرِقُوا۔ غرق كيے گئے وہ لوگ ڈبائے
گئے وہ ۲۹ ۱۰۔
أَغْرَيْنَا۔ لگا ديا ہم نے ملا ديا ملصق كر ديا
ہمنے اصل مين غرٰی كہتے ہيں كسی لس دار
چيز تو لاسے كی قسم سے جو دونون كو باہم
پيوستہ كرے۔ ملادے ۶ ۷
اِغْسِلُوا۔ غسل كرو تم دھوؤ تم ارجلكم
مين اسكی پوری تفصيل ہے ۶ ۶۔
أُغْشِيَتْ۔ يہ واحد مؤنث كا صيغہ ہے
ليكن معنی جمع ہے باعتبار جماعت كے
اڑھائے گئے ہين ڈھانپے گئے ہين وہ
۱۱ ۸۔
أَغْشَيْنَا۔ ڈھانپا ہم نے اصل مين غشی كو
كہتے ہين، پوشيدہ ہونا۔ پردہ آجانا چھپ جانا
حق پر ناحق چھا جانا، آنكھو پر پردہ آجانا،
عقل پر كوئی چيز آجانا، سمع و بصر كا معطل ہو جانا
حيات پر موت آجانے كو بھی كہتے ہين ۲۳ ۱۸۔
أُغْضُضْ۔ بضم الهمزة و الضاد الاولی و سكون
الغين و الضاد الثانيہ يہ امر حاضر ہے بمعنی نيچے
كرے تو نظر اپنی ۲۱ ۱۱۔
أَغْطَشَ۔ اندھيرا كيا اسنے اصل مين
رات كی اندھيری رات بڑھاپے و ضعف و

بیماری سے کجروی چلنا غفلت عقلی آنکھ کی
عدم بینائی کو بھی کہتے ہین ن۳ ۴۔

اِغۡفِرۡ۔ بخش تو امر حاضر ہے۔ س۳ ۸ و
۱۰ ک۴ ۴ و ۱۱ ف۹ ۸ و ۹ س۱۳ ۱۸ ش۱۸ ۲ ط۱۹ ۹
ن۲۰ ۵ س۲۳ ۲ ک۲۴ ۶ و ۷ و ۲۰ ت۲۹ ۱۰۔

اَغۡفَلۡنَا۔ قَلۡبَهٗ۔ چھوڑ دیا ہمنے اُس کے
دل کو کہ اُسمین ایمان ڈالتے بھرتے لکھتے اور
کیا ہمنے اُسکے دل کو غافل کیا معرفت حقایق
سے ش۱۵ ۱۶۔

اَغۡلَال۔ طوق اور ہر ایک قسم کے مال یا خاص
غنیمت کے مال مین خیانت کرنا ف۹ ۹ س۱۳ ۷ ک۲۲ ۱۰ ا۲۴ ۱۳ ۱۱

اَغۡلَالًا۔ اسپر نصب مفعولیت کی ہی بمعنی
طوق۔ س۲۲ ۸ ا۲۹ ۱۹۔

اَغۡلِبَنَّ۔ البتہ ضرور غالب ہونگا مین
اصل مین اَلۡغَلَبَةُ بمعنی اَلۡقَهۡرُ کسی پر
بزور غالب آنا دوسرے کو مغلوب کرنا۔ ش۲۸ ۳۔

اُغۡلُظۡ۔ یہ امر حاضر ہے ارباب نصر سے
بمعنی سختی کر تو اے محمدؐ اَلۡغِلۡظَةُ ضِدُّ الرِّقَّةِ
اصل مین یہ لغت اجسام مین استعمال کیجاتی تھی
لیکن کبھی مستعار معانی مین بھی مستعمل ہو گئی
ن۱۰ ۱۶ ت۲۸ ۲۰۔

اَغۡنَتۡ۔ کفایت کیا بے پرواہ کیا اُسنے
ت۱۲ ۹۔

اَغۡنٰی۔ کفایت کیا بے پرواہ کیا ش۸ ۱۳ ۱۱
ک۱۴ ۶ ل۱۹ ۱۵ ت۲۴ ۲ و ۱۴ ت۲۶ ۳ ت۲۷ ۷

ت۲۹ ۵ ن۳ ۱۸ و ۲۶۔

اَغۡنِیۡ۔ کفایت کرتا مین ت۱۳ ۲۔

اَغۡنِیَاءَ یہ جمع ہی غنی کی بمعنی دولتمند س۳ ۵
ت۴ ۱۰ ن۱۰ ۱ ش۲۸ ۴۔

اَغۡنٰهُمۡ۔ دولتمند کیا اُن کو ن۱۰ ۱۶۔

اَغۡوَیۡتَنِیۡ۔ گمراہ کیا تو نے مجھکو، قائل
اسکا شیطان ہی۔ خطاب اللہ تعالیٰ کیطرف ہے
مادّہ اسکا الغیُّ ہے اور الغی کہتے ہین
اعتقاد غیر صالح کو یا اعتقاد فاسد کو اور یہ بسبب
جہل کے ہوتا ہی اور یہان شیطان کا آدمؑ کو بہکانا
بسبب عناد کے ہے۔ ف۸ ۹ س۱۴ ۳۔

اَغۡوَیۡنَا۔ گمراہ کیا تھا ہم کو ن۳۰ ۱۰ ا۲۳ ۶

اُغۡوِیَنَّهُمۡ۔ گمراہ کرون گا مین انکو یعنی اولاد
آدم کو ت۱۴ ۳ س۲۳ ۱۴۔

فصل الالف مع الفاء

اُفٍّ۔ بفتح الفاء و کسرہا منوّنًا و غیر
منوّن یہ ہر ایک امر خفیف و ذلیل و مکروہ الطبع
اور میلے کچیلے کو کہتے ہین اور جو اُن کے مثل ہو نہ
اور تف ہے ناخوشی ناپسند ہے اور یہ لفظ زجر و
جھڑکی و امر قبیح کے لئے بھی مستعمل ہے۔ ت۱۵ ۲
ک۱۷ ۵ ت۲۶ ۲۔

اَفَآءَ۔ پھیر لایا ہی یعنی اللہ اور تیرے
اصل مین اَفَآءَ اللّٰهُ ہے اور اَلۡفَیۡءُ اصل مین

ظل سایہ کو کہتے ہین اور جو مال بغیر مشقت و جدال
کافرون سے حاصل ہو اُسکو بھی کہتے ہین ۲۲ ۳
۲۸ ۴ ۔
اَفَاضَ ۔ النَّاسُ پھرتے ہین لوگ ۲ ۹
اَفَاقَ ۔ عقل وہوش مین آیا وہ ۹
۷ ۱۵ ۱ ۔
اَفَّاکٍ ۔ بڑا جھوٹا جھوٹ باندھنے والا
اصل مین اُس شخص کو کہتے ہین جو صدق سے
اور حق سے باطل اور اچھے عقیدہ سے قبیح عقیدہ
کی طرف رجوع کرے ۔ ۱۹ ۱۵ ۱۵ ۱۷ ۔
اِفْتَحْ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی کھولدے
حکم کردے فیصلہ کردے یعنی درمیان ہمارے
۹ ۱ ۱۹ ۱۰ ۔
اِفْتَدَتْ ۔ فدیہ دیا اُس نے بدلہ دیا
اُسنے ۲ ۱۳ ۱۱ ۱۱ ۔
اِفْتَدُوْا ۔ فدیہ دیا، بدلہ دیا انھون نے
۱۳ ۸ ۲۴ ۲ ۔
اِفْتَدٰی ۔ فدیہ دیا، بدل دیا اُس نے
۳ ۱۷ ۔
اِفْتِرَاءً ۔ تہمت و جھوٹ باندھنا ۸ ۲ ۔
اِفْتَرٰی تہمت و جھوٹ باندھا ۴ ۱ ۔
۵ ۴ ۷ ۹ و ۷ ۱ ۸ ۴ و ۱۱ ۷ ۱۲
۲ ۱۵ ۱۴ ۱۶ ۱۲ ۱۸ ۳ ۲۱ ۳ ۲۲ ۷
۲۵ ۴ ۲۰ ۹
اِفْتَرَیْتُہٗ جھوٹ و افترا باندھا مین نے اُسپر
۲۱ ۳ ۲۶ ۱ ۔
اِفْتَرَیْنَا ۔ جھوٹ باندھ لیا ہم نے ۹ ۱
اِفْتَرٰہُ ۔ جھوٹ باندھ لیا اُسنے ۱۱ ۹
۱۲ ۲ و ۳ ۱۷ ۱ ۱۸ ۱۲ ۲۱ ۱۴ ۔ ۲۶ ۱
اَفْتِنَا ۔ اَفْتِ ۔ امر حاضر نَا ضمیر جمع متکلم ہی
فتوی دے تو ہم کو بیان کر تو ہم کو ۱۲ ۱۶
اَفْتُوْا ۔ فتوی دو تم ۔ بیان کرو تم
۱۲ ۱۶ ۱۹ ۱۸
اَفْرِغْ ۔ یہ امر حاضر ہے بمعنی ڈال تو ہمپر
صبر اصل مین الفراغ خلاف الشغل ہے یہان
مراد یہ ہی کہ اسقدر ہمپر صبر و رحمت ڈال کہ ہم
بالکل فارغ ہوجاوین ۔ ۲ ۱۷ ۹ ۱ ۴ ۱۶ ۱۲
اُفْرُقْ ۔ یہ امر حاضر از باب نصر خطاب
اللہ تعالی کیطرف ہی بمعنی فرق کردے جدا
کردے ۔ تمیز کردے ۲ ۸ ۔
اِفْسَحُوْا ۔ جمع امر حاضر کا صیغہ ہی بمعنی کشادہ
کرو تم مجلس مین مسلمان بھائی کو جگہ دو ۲۸ ۲ ۔
اَفْسَدُوْا ۔ فساد کیا بگاڑا انھون نے
۱۹ ۱۴ و ۱۸ ۔
اَفْصَحُ اسم تفضیل ہی بمعنی بہت فصیح بہت
بیان کرنے والا یہ وصف حضرت ہارون علیہ الصلوۃ
و السلام کا ہی ۔ ۲۰ ۷ ۔
اَفَضْتُمْ ۔ پھرو تم، واپس آؤ تم ۲ ۹ ۔
۱۸ ۸ ۔
اَفْضٰی پہونچے ہین ملے ہین یعنی ایک دوسرے کو

اِفْعَلْ۔ کر تو ۲۳ ت ۷۔

اِفْعَلُوا۔ کرو تم ر ا ۸ ت ۱۷۔

اُفُق۔ کنارے آسمان کے ت ۲۷ ۵ و ۳ ت ۶

اِفْك۔ اصل مین زنا کی تہمت لگانا بہتان باندھنا کو کہتے ہین اور جمیل سے قبیح کیطرف جانا اور حق سے باطل کیطرف پھرنا حق کو باطل قرار دینا باور کرانا ت ۱ ۸ و ۱۱ ت ۲۲ ۲ ت ۲۶

اُفِكَ۔ پھیرا گیا راندا گیا وہ ۲۶ ت ۱۸۔

اِفْكًا۔ جھوٹ اور نصب بوجہ مفعول تخلقون کے ہے۔ ن ۲۰ ۱۴ ت ۲۳ ۷۔

اِفْكِهِمْ۔ جھوٹ انکا، تہمت لگانا ان کا بہتان باندھنا ان کا۔ ۲۳ ت ۹۔

اِفْكُهُمْ۔ جھوٹ ان کا ۲۶ ت ۴۔

اَفَلَ۔ چمک زائل ہوگئی اور نور چھپ گیا چمک آفتاب یا مہتاب کا ت ۱۵۔

اَفَلَتْ۔ غائب ہوئے وہ چھپ گئے وہ فاعل اسکا الشمس ہے اسمین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین کیونکہ یہ آلہ ہی ک ۱۵۔

اَفْلَحَ۔ نجات پائی اسنے۔ ر ۱۷ ۱۲ ت ۱۵ ا ت ۳۰ ۱۲ و ۱۶

اٰفِلِيْنَ۔ یہ جمع ہے آفل کی بمعنی چھپ جانیوالون کو زائل ہوجانے والون کو ت ۱۵۔

اَفْنَانٍ۔ الفنن اصل مین شاخ وڈالی درخت پتے دار کو کہتے ہین خواہ کھجور کی ہو یا غیر کی اور جمع اسکی افنان ہے اور یہ صفت ہے جنتان کی بمعنی ان جنتوں مین درخت ہین صاحب شاخون پھلون کے اسمین کمال فصاحت ہی شاخ کو پھل وسایہ دونون لازم و ملزوم ہین ت ۲۷ ۱۳۔

اَفْوَاجًا۔ یہ جمع ہے بمعنی فوج فوج کے ت ۳۰ او ۵ ۳۔

اَفْوَاهِكُمْ۔ جمع ہے بمعنی موہون اپنے کے ت ۱۸ ۸ ت ۲۱ ۱۷۔

اَفْوَاهِهِمْ۔ جمع ہے بمعنی موہون انکے ت ۴ ۳۔ ۸ ر ۱۰ نل ۸ و ۱۱ س ۱۳ ۱۴ ت ۱۵ ۱۳ ۲۳ ۳ ۲۸ ۹۔

اَفُوْزَ۔ فتح مندی و اقبالمندی حاصل کرنا ساتھ خیر و سلامت کے ت ۵ ۷۔

اُفَوِّضُ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی بمعنی سونپتا ہون مین حوالہ کرتا ہون مین مختار کرتا ہون مین ت ۲۴ ۱۰۔

اَفْئِدَتَهُمْ۔ یہ جمع ہی فؤاد کی بمعنی دل ان کے ت ۱۹ ۱۳ ۱۹ ۲۶ ۳۔

اَفْئِدَةً۔ دل معروف ہی ت ۵ ا ۱۳ ۱۸ ۱۴ ۱۷ ت ۷ ۲۱ ۱۴ ۲۶ ۳ ۲۹ ۲ ت ۱۳

اَفِيْضُوْا۔ پھیرو تم چلو تم، پلٹو تم گھر دنکو ت ۲ ۹ ۵ ۱۳۔

فصل الالف مع القاف

اَقَامَ کھڑا کیا، قیام کیا، قائم کیا پ ۹ ن ۹۔
اِقَامَ۔ بکسر الہمزہ برپا کیا، قائم کیا کھڑا کیا پ ۱۷ ع ۵ ث ۱۱۔
اِقَامَتِکُمْ یعنی قیام اپنے کے یعنی واپسی سفر سے قیام کرین پ ۱۴ ع ۱۷۔
اَقَامُوا۔ قائم کیا تم نے کھڑا کیا تم نے پ ۶ ع ۶ ع ۳ ا پ ۹ ع ۱۱ ن ۷ ع ۸ پ ۱۳ ع ۵ پ ۱۷ ع ۱۳ پ ۲۲ ع ۵ اور ۱۶ پ ۲۵ ع ۵۔
اَقَامَۃَ۔ کھڑا کیا اسکو قائم کیا اُس کو پ ۱۶ ع ۱۔
اَقَاوِیْلِ۔ یہ جمع ہے قول کی یعنی باتین پ ۲۹ ع ۵۔
اَقْبَرَ۔ گاڑا اُس کو، دفن کیا اُس کو قبر مین رکھوایا اُسنے پ ۳۰ ع ۵۔
اَقْبِلْ۔ یہ امر حاضر ہے آگے آ ن ۲۰ ع ۷۔
اَقْبَلَ۔ متوجہ ہون گے مقابل ہون گے منھ کرینگے۔ پ ۲۳ ع ۶۔ پ ۲۷ ع ۳ پ ۲۹ ع ۳۔
اَقْبَلَتِ۔ آگے آئی یعنی سارا بی بی حضرت ابراہیمؑ کی۔ پ ۲۶ ع ۱۹۔
اَقْبَلْنَا۔ آگے ہین ہم ہی آئے ہین ہم پ ۱۳ ع ۴۔
اَقْبَلُوْا۔ متوجہ ہوئی مقابل ہوئی منھ پھیر کر کھڑی ہوئی پ ۱۳ ع ۳ پ ۲۳ ع ۷۔
اُقِّتَتْ۔ وعدہ کیے گئے اور ٹھیرائے گئے وہ وقت مقررہ کیے گئے وہ میعاد معین کیگئی پ ۲۹ ع ۲۱۔
اِقْتَتَلَ۔ لڑائی کی اُس ملت نے آپسمین یعنی قوم عیسیٰؑ نے۔ پ ۳ ع ۱۔
اِقْتَتَلُوْا۔ آپسمین ایک دوسرے سے لڑنے قتال کرتے۔ لڑائی کی ایک دوسرے نے آپس مین پ ۳ ع ۱ پ ۲۶ ع ۱۳۔
اِقْتِحَامْ۔ چڑھا دو میٹھا دو اِقْتِحَامْ کہتے ہین کسی چیز کو سختی کے واسطے پکڑنا کسی چیز مین داخل ہونا۔ پ ۳۰ ع ۱۵۔
اِقْتَدِهْ۔ پیروی کر تو ع ۱۶۔
اِقْتَرَبَ نزدیک ہوا وہ یا نزدیک ہوئی وہ یعنی اجل یا قیامت۔ پ ۹ ع ۱۳ پ ۱۷ ع ۱ اور ع
اِقْتَرِبْ امر حاضر ہے نزدیک ڈھونڈھ تو تلاش کر تو۔ پ ۳۰ ع ۲۱۔
اِقْتَرَبَتِ۔ السَّاعَۃُ نزدیک آئی قیامت ع ۸۔
اِقْتَرَفْتُمُوْا کمائی کی ہو تم نے کسب کیا ہو تم نے ن ۹۔
اُقْتُلْ۔ قتل کر تو، مار ڈال تو پ ۲۴ ع ۸۔
اَقْتُلَکَ۔ یہ واحد متکلم ہے کے خطاب ہی یعنی مار ڈالون مین تجکو یہ واقعہ قابیل وہابیل کا ہے۔ ع ۶ ع ۹۔
اَقْتُلَنَّکَ۔ ضرور مار ڈالون گا مین تجھ کو قتل کر دون گا مین تجکو ع ۹۔

اُقْتُلُوْا قتل کرو۔ مار ڈالو یعنی اپنے نفسونکو
پ ۱ ع ۶ پ ۲ ع ۸ پ ۵ ع ۶ و ۹ و ۱۰ ع ۷ پ ۱۲ ع ۱۲ پ ۲۰ ع ۱۵ پ ۲۴ ع ۸۔

اَقْدَامُ یہ جمع بمعنی قدمون پاؤن کے
پ ۹ ع ۱۶ پ ۱۳ ع ۱۲۔

اَقْدَامَكُمْ قدمون تمھارے کو پ ۲۶ ع ۵۔

اَقْدَامَنَا قدمون ہمارے کو پ ۲ ع ۷ پ ۴ ع ۶ پ ۲۴ ع ۱۸۔

اَقْدَمُوْنَ اگلے لوگ اگلے زمانہ کے لوگ پ ۱۹ ع ۹

اَقْذِفِیْهِ اِقْذِفِ یہ امر حاضر ہے مخاطب حضرت موسیٰؑ کی والدہ ہی یعنی ڈالدے تو اسکو دریا مین یعنی حضرت موسیٰ کو پ ۱۶ ع ۱۱۔

اِقْرَأْ۔ یہ بھی امر حاضر ہے خطاب آنحضرت کی طرف ہے بمعنی پڑھ تو اے محمدؐ پ ۱۵ ع ۲ پ ۳۰ ع ۲۱۔

اَقْرَبُ۔ بہت قریب نزدیک پ ۲ ع ۱۵ پ ۴ ع ۸ و ۱۳ پ ۶ ع ۶ پ ۱۴ ع ۱۷ پ ۱۵ ع ۶ و ۱۶ پ ۱۶ ع ۱ پ ۱۷ ع ۹ پ ۲۶ ع ۱۶ پ ۲۷ ع ۱۶۔

اَقْرَبُوْنَ قرابتی قرابت والے خویش کو کہتے مین پ ۴ ع ۱۲ پ ۵ ع ۲۔

اَقْرَبُهُمْ بہت نزدیک تر اُسکا پ ۱۶ ع ۱۵۔

اَقْرَبِیْنَ۔ قربت والون کو پ ۲ ع ۶ و ۱۰ پ ۶ ع ۱۴ پ ۱۹ ع ۱۵۔

اَقْرَرْتُمْ اقرار کیا تم نے پ ۱ ع ۱۰ پ ۳ ع ۱۷

اَقْرَرْنَا اقرار کیا ہم نے پ ۳ ع ۱۷

اَقْرَضْتُمْ۔ قرض دیا تمنے یعنی اللہ تعالیٰ کو پ ۶ ع ۷

اَقْرَضُوا۔ اللہ قرض دیتے ہین وہ لوگ اللہ تعالیٰ کو۔ پ ۲۷ ع ۱۸ پ ۲۹ ع ۱۴۔

اِقْرَءُوْا۔ یہ امر حاضر ہے پڑھو تم پ ۲۹ ع ۱۸ و ۱۹

اَقْسَطُ۔ اسم تفضیل بمعنی بہت انصاف و برابری و عدل۔ پ ۳ ع ۷ پ ۲۱ ع ۱۷۔

اَقْسِطُوْا۔ انصاف کرو تم عدل کرو تم پ ۲۶ ع ۱۳

اُقْسِمُ۔ یہ واحد متکلم ہی بمعنی قسم کھاتا ہون پ ۱۴ ع ۱۲ پ ۲۹ ع ۶ و ۸ و ۱۷ پ ۳۰ ع ۶ و ۹ و ۱۵۔

اَقْسَمْتُمْ۔ قسم کھاتے تھے تمنے پ ۸ ع ۱۲ پ ۱۳ ع ۱۹

اَقْسَمُوْا۔ قسم کھائی انھون نے پ ۶ ع ۱۲ پ ۷ ع ۱۹ پ ۱۴ ع ۱۱ پ ۱۸ ع ۱۳ پ ۲۲ ع ۱۷ پ ۲۹ ع ۲۔

اِقْصِدْ۔ میانہ روی اختیار کرو درمیانہ رستہ چل تو اور تکبر و بے اعتدالی مت کر تو پ ۲۱ ع ۱۱۔

اُقْصُصْ قصہ بیان کر تو پ ۹ ع ۱۲۔

اَقْصٰی۔ کناری اور بعید کو اقصیٰ کو کہتے ہین۔ چونکہ یہ مقام مسجد اقصیٰ کا بھی کنارے بعید مسافت پر واقع ہے اسلئے اسکو بھی اقصیٰ کہتے ہین۔ فائدہ۔ وَجَاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِیْنَةِ رَجُلٌ اس رجل کا نام حبیب نجار تھا اس کو پاؤن روندکر مار ڈالا خدانے اسکو زندہ کر کے جنت مین داخل کیا اور مدینہ والے صیحہ سے ٹھنڈے ہوگئے فَاِذَا هُمْ خَامِدُوْنَ۔ پ ۱۵ ع ۱ پ ۲۰ ع ۵ پ ۲۲ ع ۱۱

اِقْضِ۔ یہ امر حاضر ہے حکم کر تو فیصلہ کر تو ۱۶ ۲۱

اِقْضُوْا۔ حکم کرو تم۔ فیصلہ کرو تم ۱۱ ۱۳۔

اَقْطَار۔ کنارے۔ ۲۱ ۱۸ ۲۷ ۱۲۔

اُقَطِّعَنَّ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی بمعنی البتہ ضرور کاٹونگا مین ۹ ۴ ۱۶ ۱۲ ۹ ۷۔

اِقْطَعُوْا۔ کاٹو تم۔ ۶ ۱۰۔

اَقْعُدَنَّ۔ یہ واحد متکلم ہے البتہ بیٹھونگا مین ۸ ۹۔

اُقْعُدُوْا بیٹھو تم ۷ و ۱۳ و ۷ ۱۰

اَقْفَالُهَا۔ یہ جمع ہے قفل کی قفلوں اسکے لغت ہر ایک مانع تعاطی فعل و عقال لسان ۲۶،

اَقُلْ ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی بسکون اللام بوجہ لم داخل ہونے کے بمعنی کہا مین نے ۱ ۴ ۸ ۹ ۱۳ ۵ ۱۵ ۷ ۱ و ۲۲ ۱۶ ۱ ۲۹ ۳ ۱۲

اَقْلَامُ۔ یہ جمع ہے قلم کی بمعنی قلموں کے ۲۱ ۱۲۔

اَقْلَامُهُمْ۔ قلمین اونکی ۳ ۱۳۔

اَقَلَّتْ۔ اُٹھاتی ہین یعنی ہوائین بادل کو ۸ ۱۴۔

اَقْلِعِیْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی خطاب آسمان کیطرف بمعنی اے آسمان روک لے پانی برسانے کو ۱۲ ۴۔

اَقِمْ۔ یہ امر حاضر ہے بمعنی قائم کر تو ۱۱ ۱۶ ۱۲ ۱۰ ۱۵ ۹ ۱۶ ۱۰ ۲۱ ۱ و ۷ و ۸ و ۱۱۔

اَقَمْتَ۔ قائم کرے تو ۵ ۱۲۔

اَقَمْتُمْ۔ قائم کرو تم ۵ ۷۔

اَقِمْنَ۔ قائم کرین وہ عورتین ۲۲ ۱۔

اُقْنُتِیْ۔ فرمانبرداری کرتو اے مریم ۳ ۳

اَقْنٰی۔ سرمایہ دار کیا مالدار کیا دولتمند کیا خزانہ روپیہ دیا ۲۷ ۷۔

اَقْوَاتَهَا۔ ھا ضمیر مؤنث راجع ہے طرف ارض مذکور الذکر کے اور اقوات جمع ہے قوت کی اور قوت اُس مقدار طعام کو کہتے ہین جو قوتِ حیات کو قائم رکھے یعنی اُس زمین مین طعام کو پیدا کیا جو حیات کو قائم رکھتا ہے۔ ۲۴ ۱۶۔

اَقُوْلُ۔ کہتا ہون مین ۶ و ۱۱ ۹ ۳ ۱۲ ۳ ۲۳ ۱۴ ۲۴ ۱۰۔

اَقْوَمُ۔ بوزن اَفْعَلُ بمعنی بہت درست کرنے والا ہے۔ بہت سیدھا کرنیوالا ہے۔ یعنی معاملات مین لکھنا تحریر کرنا معاملے کیلئے نہایت سیدھا و صاف ہی۔ ۳ ۷ ۵ ۴ ۱۵ ۱۔

اَقِیْمُوْا۔ قائم کرو تم ۱ ۵ و ۱۰ و ۱۳ ۵ ۸ و ۱۲ ۷ ۱۵ ۸ ۱۰ ۱۱ ۱۴ ۱۲ ۷ ۱۵ ۱۳ ۲۱ ۷ ۲۵ ۳ ۲۷ ۱۱ ۲۸ ۲ و ۷ ۲۹ ۱۴

فصل الالف مع الکاف

اَکُ۔ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہی بمعنی ہوئین مین اصل مین لم اَکُ بَغِیًّا ہے حضرت مریم کہتی ہین کہ

نہین ہو نہین بدکار ۱۶ ۵۔
اَکَابِرَ۔ بڑے سردار۔ ۸ ۲۔
اَکَادُ۔ نزدیک ہون مین ۱۶ ۱۰۔
اَکَّالُونَ بہت کھانیوالے۔ ۶ ۱۰۔
اَکْبَرُ۔ بہت بڑا۔ ۲ ۱۱ ۴ ۳ ۶ ۲ ۸ ۸ و ۱۵ ۱۰ ۷ و ۱۵ ۱۱ ۱۲ ۱۴ ۱۲ ۱۵ ۲ ۱۷ ۷ ۲۱ ۱ و ۱۵ ۲۲ ۷ ۲۳ ۱ ۲۴ ۷ و ۱۱ ۱۵ ۱۱ ۲۹ ۳ ۳۰ ۱۳۔
اَکْبَرْنَہٗ۔ اسمین ہٗ ضمیر راجع ہے طرف یوسف کے یعنی اوس کو عورتون نے بڑا جانا۔ ۱۲ ۱۴۔
اِکْتَالُوْا ناپ لیوین لوگون سے ۳۰ ۸۔
اُکْتُبْ۔ لکھلے تو ۹ ۹۔
اُکْتُبُوْا۔ لکھو ..... لو تم۔ ۲ ۷۔
اُکْتُبْنَا۔ لکھلے تو ہم کو ۳ ۱۲ ۱۔
اُکْتُبُہَا۔ لکھون گا مین اسکو یعنی رحمت کو ۹ ۹
اِکْتَتَبَہَا۔ لکھ لیا ہے اُن کو ۱۸ ۱۶۔
اِکْتَسَبَ۔ کمایا۔ حاصل کیا اسنے ۱۸ ۸۔
اِکْتَسَبَتْ کمایا۔ کسب کیا حاصل کیا نفس نے ۳ ۸۔
اِکْتَسَبْنَ کماتی ہین عورتین ۵ ۲۔
اِکْتَسَبُوْا۔ کماتے ہین مرد ۵ ۲ ۲۲ ۴۔
اَکْثَرَ۔ بہت ہونا زیادہ ہونا ۱ ۱۲ ۲ ۱۲ یہ لفظ بکثرت قرآن مجید مین آئی ہے۔
اَکْثَرْتَ بہت کیا تونے۔ ۱۲ ۳۔

اَکْثَرُوْا۔ بہت کثرت سے کیا انھون نے ۳۰ ۱۴
اَکْدٰی۔ بند کردیا۔ ندیا۔ سخت دل ہوگیا ۲۷ ۱۱
اِکْرَامِ۔ کرم۔ انعام۔ احسان ۲۷ ۱۲ و ۱۴۔
اِکْرَاہَ۔ جبر۔ ظلم۔ زبردستی ۳ ۲۔
اِکْرَاہِہِنَّ جبر اُن عورتون کے زبردستی اُن عورتون کی ۱۸ ۱۰۔
اَکْرَمُ بوزن افعل بہت کرم احسان کرنے والا ۳۰ ۲۱۔
اَکْرَمَکُمْ۔ بہت نیک بزرگ تم مین سے ۲۶ ۱۴
اَکْرَمَنِ۔ بزرگ کیا مجھ کو ۳۰ ۱۴۔
اَکْرَمَہٗ۔ عزت دیتا ہی اُسکو بزرگی دیتا ہے اُس کو ۳۰ ۱۴۔
اَکْرِمِیْ۔ اچھا رکھ تو یعنی عزیز مصر زلیخا کو کہتا ہے کہ یوسف کو اچھا رکھ تو عزت کر اسکی ۱۲ ۱۳۔
اُکْرِہَ۔ زبردستی کیا گیا جبر کیا گیا ۱۴ ۲۰
اَکْرَہْتَنَا۔ جبر کیا تونے ہم کو زیر کیا تونے ہم کو ۱۶ ۱۲۔
اُکْسُوْا۔ امر حاضر ہے یعنی پہنا و تم لباس کو ۴ ۱۲
اِکْشِفْ امر حاضر ہے یعنی کھولدے تو ۲۵ ۱۴۔
اَکْفُرُ کفر کرتا ہون مین انکار کرتا ہو نہین ۱۹ ۱۴
اَکْفُرَ بضم الفاء و فتح الراء کفر کرون مین انکار کرون مین و انکار ذات الٰہی و انکار و نفی صانع حقیقی و ناشکری انعامات باری تعالیٰ ۲۴ ۱۰ ۲۸ ۵ ۳۰ ۵

اُکْفِرَنَّ یہ واحد متکلم کا صیغہ ہو ساتھ نون ثقیلہ کے یعنی دور کرون گا معاف کرون گا بخش دونگا فاعل اس کا اللہ تعالی ہے۔ ۴ ۱۱ ع ۷۔

اُکْفُرُوا کافر ہو جاؤ تم منکر ہو جاؤ تم ۳ ۱۶۔

اَکْفِلْنِیْھَا کفیل بنا تو مجھکو اوسکا کفیل کر دے اور سونپ دے تو مجھ کو ۲۳ ۱۱۔

اَکَلَ کھایا اُسنے ع ۵ ۱۳ ۷ ۲۲ ۸۔

اَکْلٌ کھانا ع ۱۶ ۳۰ ۱۴۔

اُکَلِّمُ یہ واحد متکلم ہے یعنی بولون گی مین فاعل اسکا حضرت مریم ہین۔ ۱۶ ع ۵۔

اَکَلُوا کھانا کھایا انھون نے ع ۶ ۱۳۔

اٰکِلُوْنَ کھانے والے ہین وہ ۲۳ ۶ ۲۷ ۱۵

اُکُلُہٗ قسما قسم گونا گون میوے طرح طرح کی کھانیکی چیزین اُسکی ۸ ۴۔

اُکُلٌ بضمتین یعنی میوہ یا ذایقہ دار چیز کو کہتے ہین ۲۲ ۸۔

اَکَلَہٗ کھا گیا یوسف کو یعنی بھیڑیا ۱۲ ۱۲۔

اُکُلُھَا میوے اُس باغ کے ۳ ۴ ۱۳ ۱۱ و ۱۶ ۱۵ ۷۔

اُکُلِھِمْ سب کھانے اُن کے ع ۳ و ۱۳۔

اٰکِلِیْنَ کھانا کھانے والے ۱۸ ۱۔

اَکْمَامِ یہ جمع ہے اَلْکُمُّ کی اُس غلاف کو کہتے ہین جو میوے کو ڈھانپ لے چھپالے۔ اسی واسطے آستین و قمیص کو بھی کُمّ کہتے ہین وہ بھی بدن کو چھپاتی ہے ۲۵ ۱۱۔

اَکْمَامِھَا غلاف اُس میوے کے ۲۵ ۱۔

اَکْمَلْتُ کامل کیا مین نے ع ۵۔

اَکْمَہَ بوزن اَفْعَلَ یعنی مادر زاد اندھا یا بچپن کا اندھا ۳ ۲ ع ۵۔

اَکُنْ واحد متکلم ہے اور سکون النون بوجہ لم داخل ہونیکے یعنی ہوتا مین ۵ ۷ ۱۲ ۴ و ۱۴ ۱۳ ۳۱ ۱۶ ۴ ۲۵ ۱۴۔

اَکْنَانًا یعنی پوشیدہ ہونا غارون و کھائیون مین چھپنا پوشیدہ ہونا اور چھپنے کی جگہ ۱۴ ۱۷۔

اَکْنَنْتُمْ چھپا رکھا تم نے ۲ ۱۴۔

اَکِنَّۃً پردے ستر ع ۹ ۱۵ ۵ و ۲۴ ۱۵

اَکْوَابٌ آبخورے ۲۵ ۱۳ ۲۷ ۱۴ ۲۹ و ۱۳ ۳۱

اَکُوْنَ ہون مین ۸ ع ۹ ع ۸ ۱۱ ۱۳ و ۱۶ ۱۶ ۲۰ ۳ و ۵ ۲۳ ۱۶ ۲۴ ۳۔

اَکُوْنَنَّ یہ واحد متکلم ہے ساتھ نون ثقیلہ کے یعنی ہون گا مین ت ۱۵۔

اَکِیْدُ تدبیر کرون گا مین ۳۰ ۱۱۔

اَکِیْدَنَّ واحد متکلم ہے البتہ مین بدی سے پیش آؤنگا برائی کرون گا عذاب دونگا انکو کاہ

فصل الالف مع اللام

اَلْ یعنی قوم۔ کنبے کے لوگ۔ اولاد۔ یہ اسم موصول ہے یعنی الذی اور اسم فاعل و مفعول دونون پر داخل ہوتا ہی جیسے الضارب المضروب اور عہدی ذہنی بھی ہوتا ہے جیسے القاضی کہ درمیان متکلم و مخاطب

معہود ہو اور جنسی جیسے خُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَعِیْفًا
اور تعریف ماہیت وجنس وحقیقت کیلئے جیسے وَ
جَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ اور ال تنوین کو قبول نہین
کرتا اور ہمزہ وصلیہ بھی ہوتا ہو اور عدد مرکب جزو اول
مین جیسے الثالث عشر اور استفہامی بھی ہوتا ہو
جیسے اَلْ فَعَلْتَ ای ھَلْ فَعَلْتَ اسکو کتب فن مین
دیکھو ل ٦ ب ٢ ا ٦ ٣ ا و ١٢ ا ث ٥ ٥ ٩ ٦ ن ١٢
[illegible]
٢٨ ٢٧ ا و ١٠ ٢٧ ٩ و ١٠ ۔

اِلَّا یہ چار قسم پر ہوتا ہو ایک استثنا کیلئے جیسے
قَامَ الْقَوْمُ اِلَّا زَيْدًا دوم بمعنی غیر کے آتا ہے
جیسے لَيْسَ عِنْدِي رَجُلٌ اِلَّا زَيْدٌ اى غَيْرُ زَيْدٍ
سوم عاطفہ ہوتا ہو بمنزلہ واو کے جیسے لِئَلَّا يَكُوْنَ
لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ اِلَّا الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْهُمْ اس کا ذکر قرآن مجید
مین صدہا جگہ آیا ہو غیر ضروری جانکر ترک کردیا یعنی

اَلْآءِ نعمتین ث ١٢ و ١٧ ٢٧ و ١١ و ١٢ و ١٣ ١ ۔

اُلُوْفٌ کئی ہزار جمع ہے اَلْف کی ٹ ٢ ۔

اَلْآنَ اب اسوقت ۔ فی الحال ل ٨ ب ،
[illegible] ۔

اَلْبَابٌ صاحب عقل وعقل والے وعقلمند لوگ
ب ٢٦ و ٩ ٣ ٥ و ٩ ٤ ا ١١ ت ٣ ١٣ ٦ و ٩ و ١٩
٢٣ ١٢ و ١٣ و ١٥ و ١٦ ٢٤ ١١ ٢٨ ١٨ ۔

اِلْتَفَّتِ لپٹ جاوے پیچیدہ ہوجاوے یعنی
پنڈلی ٢٩ ١٧ ۔

اِلْتَقَتَا دونون لڑتے تھے دونون آپس مین
جنگ کرتے تھے باہم مقابل ہوتے ہین ۔ دونون ملے
٣ ١٠ ۔

اِلْتَقَطَهٗ اُٹھالیا موسیٰ کو سنبھال لیا اس کو
خاطر کی اسکی ٢٠ ٤ ۔

اِلْتَقَمَهُ نگل گئی یونس کو مچھلی لقمہ کرلیا اسکو
٢٣ ٩ ۔

اِلْتَقَى ملا وہ ٧ و ٨ ١٠ ٢٧ ٨ ۔

اِلْتَقَیْتُمْ ملاقات کی تم نے ملے آپس مین تم ١٠ ١ ۔

اِلْتَمِسُوْا تلاش کرو تم ڈھونڈھو تم ٢٧ ١٨ ۔

اَلَتْنَا نقصان دیا ہم نے کم کردیا ہم نے ٢٧ ٣ ۔

اَلَّتِيْ وہ ایک عورت یہ لغت قرآن مجید مین
بکثرت آیا غیر ضروری جان کر حوالہ ترک کردیا ۔

اِلْحَادٌ حق سے تجاوز کرنا ١٧ ١٠ ۔

اِلْحَافًا الحاح کرنا، عاجزی کرنا لپیٹ لپیٹ کربات
کرنا جس سے دوسرا اسکو سخت محتاج خیال کرے ٣ ٥٣

اَلْحَقْتُمْ ملادیا ہو تم نے لاحق کردیا ہو تمنے ٢٢ ٩ ۔

اَلْحَقْنَا ملادیا ہم نے متصل کردیا ہم نے پہنچا دیا
ہم نے ساتھ ان کے ان کی اولاد کو ٢٧ ٣ ۔

اَلْحِقْنِیْ ملادے مجھ کو ١٣ ٥ ١٩ ٩ ۔

اَلَمُ واحد متکلم ہے بمعنی جنونگی مین ١٣ ٧ ۔

اَلَّذِیْ بمعنی وہ ۔ اس کے ۔ اس شخص کے ٢٥ ٣
و ٦ و ٧ و ١٤ ۔ تخمیناً قرآن مجید مین دو سو سے زیادہ
آچکا ہے ۔

اَلَّذِیْنَ وہ لوگ، جو لوگ ۔ ١ ٢ ٣ و تخمیناً
چار سو جگہ آیا ہے ۔

الٓمٓ بمعنی انا اللہ الرحمٰن یعنی مین خدا مہربان ہون۔ ۱۱ ۶ و ۷ ا ۱۱ ۱۳ ۱۳ ۱۳ و ۲۰۔

اَلْزَمْنَا لگادیا ہم نے چپکادیا ہم نے واجب کردیا ہم نے ۱۵ ۲۔

اَلْزَمَهُمْ لازم کردیا اُن کو واجب کردیا اُنکو ۲۶ ۱۱۔

اَلْسِنَتُكُمْ زبانین تمھاری ۱۴ ۲۱ ۱۸ ۸ ۲۱ ۶۔

اَلْسِنَتُهُمْ بہرسہ حرکات التا رالفوقانیہ بمعنی زبانین اُنکی ۳ ۱۶ ۵ ۴ ۱۴ ۱۴ ۱۸ ۹ ۲۶ ۱۰ ۲۸ ۷۔

اَلْسِنَةِ بمعنی زبانون کے ۲۱ ۱۸۔

اِلْعَنْهُمْ لعنت کرتو اے رب اُنکو ۲۲ ۵۔

اِلْغَوْا بک بک کرتم بیہودہ بکو تم ۲۴ ۱۸۔

اَلْفُ ایک ہزار ۱ ۱۱ ۷ ۲ ۹ ۱۵ ۸ ۴ ۵ ۷ ۱۳ ۸ ۴ ۲۱ ۱۴ ۲۳ ۹ ۲۹ ۷ ۳۰ ۲۳۔

اَلْفًا بمعنی ایضًا ۸ ۵۔

اَلْفَافًا ایک دوسرے سے لپٹی ہوئی ۳۰ ۱۔

اَلَّفْتَ محبّت و الفت ڈالی تو نے ۸ ۴۔

اَلْفَوْا اُنھون نے پایا تھا ۲۳ ۶۔

اَلْفَيَا پایا اُن دونو نے یعنی یوسف و زلیخا نے ۱۲ ۱۳۔

اَلْفَيْنِ دو ہزار ۸ ۵۔

اَلْفَيْنَا پایا ہم نے ۲ ۵۔

اَلْقِ ڈالدے تو پھینکدے تو ۹ ۴ ۱۶ ۱۲ ۱۹ ۱۴ ۳۰ ۱۵۔

اَلْقَابِ یہ جمع ہے لقب کی بمعنی لقبون کے ۲۶ ۱۴۔

اَلْقَتْ ڈالدی وہ ۳۰ ۹۔

اَلْقُوْا ڈالدو تم ۵ ۹ ۹ ۴ ۱۱ ۱۳ ۱۴ ۱۰ ۱۸۔

اَلْقُوْا ایضًا ۹ ۴ ۱۲ ۱۲ ۱۳ ۴ ۱۶ ۱۲ ۱۸ ۱۷ ۱۹ ۷۔

اَلْقِهْ ڈالدے تو اُس کو ۱۹ ۱۷۔

اَلْقِهَا ڈالدے تو اُس کو ۱۶ ۱۰۔

اَلْقٰى ڈالے وہ ۵ ۱۰ ۹ ۳ و ۸ ۱۴ ۸ ۱۶ ۱۲ و ۱۳ ۱۴ ۱۴ ۱۹ ۶ و ۷ ۲۱ ۱۰ ۲۶ ۱۷۔

اُلْقِيَ ڈالا گیا وہ ۹ ۴ ۱۹ ۱۷ ۲۵ ۱۱ ۲۷ ۹۔

اُلْقِيَ ڈالون گا مین ۹ ۱۶۔

اَلْقِيَا ڈالو تم دونون ۲۶ ۱۶۔

اَلْقَيْتُ ڈالا مین نے ۱۶ ۱۱۔

اَلْقَيْنَا ڈالا ہم نے ۶ ۱۳ ۱۴ ۲ ۲۳ ۱۲ ۲۶ ۱۵۔

اَلْقِيَهْ ڈالدیا اُس کرتے کو ۱۳ ۵ ۳۰ ۴۔

اَلْقِهَا ڈالدیا اُس گلے کو ۶ ۳ ۱۶ ۱۰۔

اَللَّاتِيْ وہ عورتین اسکی تفصیل کتب نحو مین دیکھو۔ ۴ ۱۴ و ۵ ا ۸ ۳ و ۱۶ ۱۲ ۱۷ ۱۸ ۱۴ ۲۲ ۳۔

اَللَّائِيْ وہ سب مرد وہ سب عورتین اسمین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین ۲۱ ۱۷ ۲۸ و ۱۷۔

اَللَّذَانِ۔ یہ تثنیہ ہے اَلَّذِیْ کا بمعنی وہ دو مرد ۴ ۱۴۔

اَللّٰهُ۔ اصل مین اِلٰهٌ تھا ہمزہ کو حذف کرکے الف و لام کو داخل کیا پس یہ لفظ خاص ہوگیا۔ باری تعالیٰ کے ساتھ اسی واسطے اللہ تعالیٰ فرماتا ہے هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِيًّا لفظ اِلٰه تمام معبودون مشرکین مین مستعمل تھا فرداً و جمعاً اسی طرح ذات الٰہی مین بھی

بد الہمزہ ت۲ و ۱۲۱ (۵۷) جگہ آیا ہے۔

اَلَيْمًا بمعنی ایضاً ٤ ۱۴ (۱۳) جگہ آیا ہے۔

اِلَيْنَا طرف ہمارے ت ۱۶ ٤ ۱۰ ٦ ۱۳ ۔ (۲۴) جگہ آیا ہے۔

اِلَيْهِ طرف اُس ایک مرد کے ت ا و ۳ و ۵ (۸) جگہ آیا ہے۔

اِلَيْهَا طرف اُس ایک عورت کے۔ ۹ ۱۴ ۱۶ ۵ ۲ ۶ ۱۵ ۱۲ ۔

اِلَيْهِمْ طرف اُن مردون کے ۳ ۱۶ ۱۱ (۳۵) جگہ آیا ہے۔

اِلَيْهِنَّ طرف اُن سب عورتون کے ۱۲ ۱۴۔

فصل الالف مع المیم

اُمٌّ بضم الہمزہ مان ۳ ۹ ۱۵ ۷ ۹ ۸ ۱۳ ۱۲ ۱۶ ۵ و ۱۴ ۲۰ ۴ ۲۵ ۲ و ۷ ۳ ۲۶ ۔

اَمْ بفتح الہمزہ وسکون المیم معنی یا اور بلکہ یعنی بل (۶۸) جگہ آیا ہے۔

اَمَّا ۔ یہ حرف شرط ہے جواب اسکا جملہ ہوتا ہے جو لازم کرتا ہے فا کو جیسے اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا فَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ اور اسکی چھ قسمین بیان کی ہین کتب فن کو دیکھئے ت ۳ ٦ ۹ و ۱۴ ٤ ۲ (۲۹) جگہ آیا ہے۔

اِمَّا ۔ بکسر الہمزہ کبھی اسکو فتح سے بدل بھی دیتے ہین اور کبھی یا سے جیسے اَيْمَا اسکی پانچ معنی ہین ایک شک کے لئے جیسے اِمَّا زَيْدٌ وَاِمَّا عَمْرٌو دوسرے ابہام کے لئے جیسے جَاءَنِيْ زَيْدٌ اِمَّا عَمْرٌو تیسرے تخییر کے لئے جیسے ذوالقرنین کے ذکر مین اِمَّا اَنْ تُعَذِّبَ وَاِمَّا اَنْ تَتَّخِذَ فِيْهِمْ حُسْنًا چوتھے اباحت کے لئے تَعَلَّمُوْا فِقْهًا اِمَّا نَحْوًا پانچوین تفصیل کے لئے اِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيْلَ اِمَّا شَاكِرًا وَّاِمَّا كَفُوْرًا ٤ ت ۱۴ ۸ ۱۱ ۹ ۴ و ۱۴ ۲۰ ۳ ۱۱ ۲ و ۱۰ ۱۳ ۲ ۱۵ ۳ ۱۶ ۲ و ۵ و ۸ و ۱۲ و ۱۶ ۱۵ ۶ ۲۴ ۳ ۱ و ۹ ۲۵ ۱۰ ۲۶ ۵ ۲۹ ۱۹ ۔

اَمَاتَ بمعنی مارنا ہے فاعل اسکا هُوَ ہے جو راجع ہے طرف لفظ جلال کے ۲۷۔

اَمَاتَهُ اللّٰهُ مارڈالا اُس کو اللہ تعالیٰ نے اصل اسکی یون ہے کہ حضرت عزیرؑ کا ایک ویران قریہ پر گذر ہوا دیکھکر تعجب کیا کہ یہ کیونکر پھر آباد ہوگا بعدہٗ اللہ تعالیٰ نے اُن کو مارڈالا ایک سو سال مردہ رہے پھر اُن کو زندہ کیا اللہ تعالیٰ نے اُس سے دریافت کیا کہ تم کتنے دن مردہ رہے۔ کہا ایک دن یا کچھ دن اُن کا کھانا ویسا ہی تیار رکھا ہوا تھا اس قیاس سے کہا اللہ تعالیٰ نے فرمایا تو ایک سو سال مردہ پڑا رہا دیکھ تو اپنے کھانے کو کیا بگڑا خراب ہوا ہے اسی طرح تیرے گدھے کو بھی ہڈیان جمع کرکے زندہ کیا ہے ۳ ۳ ۹۵

اَمَّارَةٌ حکم کرنے والا ہی۔ فاعل اسکا النفس ہے ۱۳ ۲ ۵

اِمَامٌ راستہ طریقہ آگے پیشوا اور قرآن مجید اور ہر ایک ہدایت کنندہ اور جسکو ساتھ اقتدا کیجائے۔ ۱۴ ۵ ۲۲ ۱۵۔

اِمَامًا بمعنی امام پیشوا مقدم آگے۔ ت ۱۵ ۱۲ ۲۳ ۱۹ ۱۴

اَمَامَهٗ آگے اپنے پیش اپنا امام اپنا ۲۹ ۱۷۔

إِمَامِهِمْ امام اُن کا پیشوا اُن کا ۱۵ ۸۔
أَمَانَات یہ جمع ہے امانت کی جو ضد ہے خیانات کی ۵ ۵
أَمَانَاتِكُمْ امانتیں تمھاری ۱۹ ۱۷۔
أَمَانَاتِهِمْ امانتیں اُنکی ۱۸ ۱ ۲۹ ۷۔
أَمَانَتَهُ ضد ہو خیانت کی امانت اسکی ۳ ۷۔
أَمَانَةَ امانت ۲۲ ۶۔
أَمَانِيَّ آرزوئیں اور جھوٹی امیدیں جھوٹی باتیں خیالی ۱ ۹ ۵ ۱۵ ۲۵ ۱۸۔
أَمَانِيُّكُمْ آرزوئیں تمھاری ۵ ۱۵۔
أَمَانِيُّهُمْ آرزوئیں اون کی ۱ ۱۳۔
إِمَائِكُمْ یہ جمع ہے أَمَة کی معنی لونڈیون اپنی مین سے ۱۸ ۱۰۔
أَمْتًا بلندی اونچا ین ٹیلہ ۱۶ ۱۶
امْتَازُوا یہ امر حاضر ہے۔ معنی جدا ہو جاؤ الگ ہو جاؤ ممیز ہو جاؤ علحدہ ہو جاؤ ۲۳ ۱۵۔
امْتَحَنَ امتحان کیا ہے آزمایا ہے جانچا اُس نے ۲۳ ۱۳۔
امْتَحِنُوا۔ امتحان لو۔ آزماؤ۔ ۲۸ ۲۔
أَمْتِعَتِكُمْ اسباب اپنے یا مال متاع تمھاری ۵ ۱۲
أُمَتِّعْكُنَّ فائدہ دون مین تم کو یا فائدہ دون گا مین اسمین مخاطب ازواج مطہرات آنحضرت ہین ۲۱ ۲۰۔
أُمَتِّعُهُ فائدہ دون گا مین اُس کو ۱ ۱۵۔
أُمَّتُكُمْ اُمت تمھاری ملت تمھاری ۱۷ ۶ ۱۸ ۴
امْتَلَأْتِ اسمین أَنْتِ ضمیر واحد مخاطب مؤنث کی راجع ہے طرف دوزخ کے معنی کیا بھر گئی تو دوزخ یعنی

کافرون و مشرکون و گناہگارون سے (أَعُوذُ بِاللهِ مِنَ النَّارِ) ۲۶ ۱۷۔
أَمَتَّنَا مارا تو نے اے رب ہم کو ۲۴ ۷۔
أَمْثَالُ یہ جمع ہے مثل کی معنی مثالیں ۱۳ ۸ و ۱۶ و ۱۹ و ۱۴ ۱۶ ۱۵ ۵ ۱۸ ۱۱ و ۱۶ ۱۹ ۲ ۲۰ ۱۶ ۲۷ ۱۴ ۲۸ ۶۔
أَمْثَالُكُمْ مثلیں تمھاری ۷ ۱۰ ۹ ۱۴ ۲۶ ۸ ۲۷ ۱۵۔
أَمْثَالِهَا۔ ها ضمیر راجع ہے طرف لفظ الحسن کے معنی مثالیں اُس بھلائی نیکی کے ۸ ۷ ۲۶ ۵۔
أَمْثَالَهُمْ مثالیں اُن کی اور نصب لام پر بوجہ مفعول لیضرب کے ہے ۲۶ ۵ ۲۹ ۲۰۔
أَمْثَلُهُمْ مثالیں اُن کی اور بہتر طریقہ انکا ۲۶ ۱۴۔
أَمَدَّكُمْ مدد کی تمھاری یا مدد دی تم کو ۲۹ ۱۱۔
أَمَدُ معنی مدت و زمانہ یہ فاعل ہے طال کی ۲۷ ۱۸۔
أَمَدًا مسافت و طول مسافت ۳ ۱۱ ۱۵ ۱۲ ۲۹ ۱۲
أَمْدَدْنَاكُمْ مدد دی ہم نے تم کو ۱۵ ۱ ۲۷ ۳۔
أَمَرَ یہ حکم ہوتا ہے اور مقدم ہونا وقوع مامور سے معنی شان و اقبال کے۔ اور یہ لفظ عام ہے۔ افعال و اقوال سب کے لئے اور أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ یہ خاص ہے اللہ تعالیٰ کے ساتھ سوائے مخلوق کے اور قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي معنی کہدے اے محمد کہ روح حکم سے پیدا کیا ہوا رب میرے سے کیونکہ امر مخلوق حادث ہے اس لئے اسکو امر سے تعبیر کیا اور کبھی یہ امر حکم ہوتا ہے ساتھ لفظ خبر کے۔ جیسے الْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ ہے

اور یہ امر خواب ورؤیا میں بھی ہوتا ہے جب حضرت ابراہیم نے خواب میں دیکھا ذبح اپنے فرزند کا اور مَا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِیْدٍ یہ بھی خبر بمعنی امر ہے۔ اور اَتٰی اَمْرُ اللّٰهِ اسمیں اشارہ اَلْقِیَامَۃ کا ہے۔ پ ۳ د ۱۳ پ ۹ و ۱۲ (۱۳) جگہ قرآن میں آیا ہے۔

اَمْرًا بمعنی ایضًا پ ۱۴ (۱۵) جگہ آیا ہے۔

اِمْرًا بمعنی بدکاری مکروہ چیز یا مکروہ کام اور بھاری ناگوار پ ۱۵

اَمَرُّ بفتح الہمزہ والمیم وبضم الراء المہملہ بہت کڑوی تلخ کو کہتے ہیں پ ۲۷ ۱۰۔

اِمْرَءًا آدمی و شخص کو کہتے ہیں۔ پ ۱۶ ۵۔

اِمْرَاَتَانِ دو عورتیں۔ پ ۳ ۷۔

اِمْرَاَتُكَ تیری عورت پ ۱۲ ۷ پ ۲۰ ۱۶۔

اِمْرَاَتُهٗ اسکی عورت پ ۵ ۱۷ پ ۱۲ ۷ و ۱۳ پ ۱۴ ۴ پ ۱۹ ۱۹ پ ۲۰ ۱۶ پ ۲۶ ۱۹ پ ۳۰ ۱۶۔

اِمْرَاَتِيْ میری عورت۔ اس کا نام ایشاع بنت فاقوذ تھا۔ پ ۳ ۱۲ پ ۱۶ ۴۔

اِمْرَاَتَيْنِ دو عورتیں پ ۲۰ ۴۔

اِمْرَاَةٌ ۔ ایک عورت پ ۳ ۱۲ پ ۴ ۱۳ پ ۵ ۱۶ پ ۱۳ ۱۴ و ۱۷ پ ۱۹ ۱۷ پ ۲۰ ۴ پ ۱۲ ۳ پ ۲۵ ۲۰ اور زن عمران

اُمِرْتُ حکم کیا گیا ہوں میں پ ۸ پ ۷ پ ۱۱ ۳ و ۱۶ پ ۱۲ ۱۰ پ ۱۳ ۱۱ پ ۲۰ ۳ پ ۲۳ ۶ پ ۲۴ ۱۲ پ ۲۵ ۳۔

اَمَرْتُكَ حکم کرتا ہوں میں تم کو پ ۸ ۹۔

اَمَرْتَنِيْ حکم کیا تھا تو نے مجھکو فرمایا تھا تو نے مجھ کو پ ۱۶۔

اَمَرْتَهُمْ حکم کیا تو نے ان کو پ ۱۵ ۱۳۔

اُمِرْنَا بضم الہمزہ حکم کیے گئے ہم مامور کیے گئے ہم پ ۹

اَمَرْنَا بفتح الہمزہ حکم کیا ہم نے حکم دیا ہم نے پ ۱۵ ۲۔

اٰمُرَنَّهُمْ بمد الہمزہ حکم کروں گا ان کو پ ۵ ۱۷۔

اِمْرُؤٌ بکسر الہمزہ وسکون المیم مرد شخص پ ۶ ۴ پ ۱۱ ۱۱ پ ۱۳ پ ۳۰ ۲۳۔

اُمِرُوْا حکم کیے گئے ہیں وہ لوگ پ ۶ پ ۱۰ ۲۳۔

اٰمِرُوْنَ اصل میں اَلْاٰمِرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ حکم کرنے والے ساتھ نیکی کے (از روئے شرع کے) پ ۱۱ ۳

اِمْرِئٍ آدمی شخص کوئی شخص پ ۱۸ ۸ پ ۲۷ ۳ پ ۲۹ ۸ و ۱۶ پ ۳۰ ۵۔

اُمُرْ حکم کر تو قرآن میں وَاْمُرْ ہے۔ پ ۹ ۷ و ۱۴۔

اَمْسِ بمعنی گذرا ہوا روز پ ۱۱ ۸ پ ۲۰ ۵ و ۱۱۔

اِمْسَحُوْا مسح کرو تم پ ۵ ۴ پ ۲ ۔

اَمْسِكْ امر حاضر پکڑ تو روک تو پ ۲۲ ۲ پ ۲۳ ۲ ۱ پ ۳

اَمْسَكْتُمْ پکڑ رکھو تم بند کر رکھو تم۔ پ ۱۵ ۱۱

اَمْسَكْنَ روک رکھیں وہ تعلیم یافتہ شکاری کتے پ ۶ ۵

اَمْسِكُوْا روکو تم، بند کرو تم پکڑ رکھو تم پ ۲ ۱۳ پ ۴ ۱۴ پ ۲۸ ۱۷۔

اَمْسَكَهُمَا روک رکھا تھا دونوں کو پ ۲۲ ۱۷۔

اَمْشَاجٍ یہ جمع مَشِیْج کی ہے۔ از باب ضرب اصل میں مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ ہے بمعنی نطفہ ملے ہوئے اخلاطوں سے مشیج کہتے ہیں ملی ہوئی چیز کو پ ۲۹

اِمْشُوْا چلے جاؤ تم سب مرد پ ۲۳ ۱۰ پ ۲۹ ۲۔

اِمْضُوْا گذر کرو چھوڑ دو چلے جاؤ تم پ ۱۴ ۵۔

اَمْضِيَ جاؤں میں گذر جاؤں میں پ ۱۵ ۲۱۔

أَمْطِرْ - برسا تو بارش ۹ ۱۸ -

أُمْطِرَتْ - برسایا گیا پانی ۱۹ ۹ -

أَمْطَرْنَا - برسایا ہمنے پانی کو ۸ ۱۷ ۱۱ ۷
۱۴ ۵ ۱۹ ۱۳ و ۱۹ -

أَمْعَاءَ - آنتین یہ جمع ہے معاء کی ۲۶ ۶

أُمِّكَ - مان تیری ایک مرد یا ایک عورت کی -
۱۶ ۵ و ۱۱ -

أُمْكُثُوا - ٹھیرو تم ۱۶ ۱۰ ۲۰ ۷

أَمْكَنَ - امکان مین آیا وہ قادر ہوا قدرت پائی
اُس نے ۱۰ ۶ -

أَمَلٌ - آرزو۔ اُمید ۱۴ ۱ -

أَمَلًا - ایضاً آرزو - ۱۵ ۱۸ -

إِمْلَاقٍ - مفلسی محتاجی. فقیری ۸ ۶ ۱۵ ۴ -

أَمْلَأَنَّ - واحد متکلم ہے بھرونگا مین یعنے دوزخ
کو ۸ ۹ ۱۲ ۱۰ ۲۱ ۱۵ ۲۳ ۱۴ -

أَمْلِكُ - مالک ہونین ۷ ۸ ۹ ۱۳ ۱۱ ۱۰
۲۸ ۷ ۲۹ ۱۲ -

أُمْلِي - ڈھیل دونگا مین۔ مہلت دونگا مین -
۹ ۱۳ ۲۹ ۴ -

أَمْلَى - ڈھیل دلائی۔ مہلت دلائی ۲۶ ۷ -

أَمْلَيْتُ - ڈھیل دی مین نے۔ مہلت دی
مین نے - ۱۳ ۱۱ ۱۷ ۱۳ -

أُمَمٌ - یہ جمع ہے بمعنے اُمتین - ۷ ۱ و ۱۱
۸ ۱۱ ۱۲ ۴ ۱۳ ۱۰ ۱۴ ۴ ۱ ۲۰ ۴ ۲۲
۱۷ ۲۴ ۱۷ ۲۶ ۲ -

أُمَمًا - ایضاً بمعنے اُمتین ۹ ۱۰ و ۱۱ -

آمَنَ - ایمان لایا وہ ۱ ۲ و ۸ و ۵ ۱ ۲ ۳ او
۷ ۱ و ۳ ۵ ۵ و ۷ ۶ ۴ ۷ ۱۱ ۸ ۷ او ۸ ۱ ۱۰ و ۱۱ ۴ او ۱۵
۱۲ ۴ ۱۶ ۲ و ۰ و ۱۳ ۱۹ ۴ ۲۰ ۱۰ و ۱۱ و ۱۵ ۲۲ ۱۱ ۲۴ و ۲ ۲۶ ۱

أَمْنٍ - بمعنے امن و امان - ۵ ۸ ۷ ۱۵ -

آمِنْ - بمدّ الہمزة امر حاضر ایمان لا۔ مُسلمان
ہوجا تو - ۲۶ ۲ -

أَمَّنْ - اصل مین ہمزہ استفہام کا ہے بمعنے کون
شخص ہے یا کون آیا ہے - ۱۱ ۹ ۲۰ ۱ ۲۳
۱۵ ۲۹ ۲ -

أَمِينٌ - بمعنے امین امانت دار کو کہتے ہین ۳ ۷
۹ ۲ ۱۴ ۱۳ -

آمِنُوا - ایمان لاؤ تم ۱ ۲ و ۵ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۶
۳ ۱۶ ۴ ۹ و ۱۱ ۵ ۴ و ۷ ۶ ۳ ۷ ۵
۹ ۱۰ ۱۰ ۷ ۱۵ ۳ ۲۲ ۴ ۲۷ ۷ ۱
۲۸ ۱۵ -

أَمِنُوا - امن مین ہوگئے ہین وہ مشرکین یا نڈر
ہوگئے ہین وہ - ۹ ۲ ۱۳ ۶ -

آمَنُوا - ایمان لاوین وہ - ۱ ۲ و ۳ و ۸ و ۹
(۱۰ ۱۸) جگہ آیا ہے -

آمِنُونَ - امن و امان مین ہین - ۲۰ ۳
۲۲ ۱۱ -

آمَنَتْ - ایمان لائی وہ ایک عورت ۸ ۷
۱۱ ۱۱ ۱۷ ۱ ۲۳ ۱ ۲۵ ۸ ۲۸ ۱۰ -

آمَنْتُكُمْ - بمعنے امانت دا جانا تھا مین نے تجھکو
بھروسا کیا تھا مین نے تمپر یہ مقولہ یعقوب علیہ السلام کا ہے ۱۲ ۲

اٰمَنْتُمْ۔ ایمان لاتے تم پ۱ ۷ ع۲ ۸ ع۵ ۱۰
ع۶ ۷ ع۷ ۷ ع۹ ۴ پ۱۰ ۱ پ۱۱ ۱۰ ع۱۵ ۷
پ۱۶ ۴ ع۱۹ ۷ ع۲۹ ۲ ۔

اٰمَنْکُمْ۔ امن دونگا مین تمکو ع۱۳ ۲۔

اٰمِنٌ۔ امن دے تو۔ ع۲۳ ۴۔

اَمَنَۃً۔ امن وامان کو کہتے ہین ع۴ ۷ ع۹ ۱۶

اٰمِنَۃً۔ یہ صفت ہے قریہ کی جو ماقبل لذکر ہے بمعنے وہ گاؤن امن وامان والا۔ ع۱۴ ۲۱

اٰمَنَھُمْ۔ امن وامان دیا اُنکو۔ اطمینان دیا اُنکو۔ ع۳۰ ۱ ۳۔

اُمْنِیَّتِہٖ۔ آرزو اُسکی۔ اُمید اُسکی۔ ع۱۷ ۱۴۔

اٰمِنِیْنَ۔ اطمینان وچین سے۔ ع۱۳ ۵ ع۱۴ ۴ و۶ ع۱۹ ۱۲ ع۲۰ ۷ ع۲۳ ۸ ع۲۵ ۱۶ ع۲۶ ۱۲۔

اٰمِیْنَ جو بعد ہمزہ دعا مین آئی ہے وہ تخفیف میم ہے بمعنی قبول کر دعا ہماری۔ اور کسی نے یہ بھی کہا ہی کہ اسم ہے اسماء الٰہی سے اور بالقصر والمد دونون آیا ہے۔

اٰمُنِّیَنَّھُمْ۔ البتہ مین آرزو مین ڈالونگا اُنکو یا ضرور مین اُمیدوار رکھونگا اُنکو تمنا مین رکھونگا اُنکو ع۵ ۱۵۔

اَمْوَاتٌ۔ یہ جمع ہے موتے کی بمعنے مُردا۔ ع۲ ۳ ع۱۴ ۸ ع۲۲ ۱۵۔

اَمْوَاتًا۔ بمعنے مُردا۔ پ۱ ۲ ع۴ ۸ ع۲۹ ۲۲

اَمْوَالٌ۔ جمع مال کی اصل مین مال بمعنی سرکنا جھکنا مائل ہونا اپنی جگہ چھوڑ دینا ٹیڑھا وکجدار ہونا اور تکلیفات ومصائب کا صادر ہونا۔ ع۲ ۳ و ۷ ع۴ ۱۲ ع۶ ۲ پ۸ ۹ و ۱۱ ع۱۵ ۱ و ۷ ع۲۱ ۷ ع۲۷ ۱۹ ع۲۹ ۹۔

اَمْوَالًا۔ بمعنے ایضاً۔ پ۸ ۱۵ پ۱۱ ۱۴ ع۲۲ ۱۰۔

اَمْوَالُکُمْ۔ مال تمہارے۔ ع۲ ۷ ع۳ ۶ ع۴ ۱۰ و ۱۲ ع۵ ۱ و ۲ ع۹ ۱۷ پ۸ ۱۲ ع۲۲ ۱۱ ع۲۶ ۸ ع۲۸ ۱ و ۱۴ و ۱۶۔

اَمْوَالُنَا۔ مال ہمارے۔ ع۱۲ ۸ ع۲۶ ۱۰۔

اَمْوَالِھِمْ۔ مال اُنکا۔ ع۳ ۴ و ۶ و ۱۰ ع۴ ۳ و ۱۲ ع۵ ۳ و ۱۰ ع۹ ۱۸ پ۸ ۶ و ۹ و ۱۳ و ۱۷ پ۱۱ ۲ و ۳ و ۱۴ ع۲۱ ۱۹ ع۲۶ ۱۴ و ۱۸ ع۱۶ ۳ و ۴ ع۲۹ ۷۔

اَمُوْتُ۔ مرونگا مین۔ ع۱۶ ۵۔

اُمُوْرُ۔ سب کام۔ تمام کاروبار۔ ع۲ ۹ ع۴ ۲ و ۱۰ پ۸ ۱ و ۱۳ ع۱۳ ۱۳ و ۱۷ ع۲۱ ۱۱ و ۱۲ ع۲۲ ۱۳ ع۲۵ ۵ و ۶ ع۲۷ ۱۷

اُمَّۃً۔ ایک جماعت اکثر اسکا استعمال اہل اسلام پر ہے۔ اور یہ لفظ واحد ہے اور معنے جمع ہے ہر ایک جنس حیوان سے امت ہے۔ پ۱ ۱۵ و ۱۶ پ۱ ۱ (۴۸) جگہ آیا ہے۔

اُمِّھَا۔ بمعنے ماں اُس ایک عورت کی ع۲ ۹۔

اُمَّھَاتُکُمْ۔ مائین تمہاری۔ ع۴ ۵ ع۱۴ ۱۷ ع۱۸ ۴ پ۲۱ ۱۷ ع۲۳ ۱۵ ع۲۷ ۶۔

اُمَّھَاتُ۔ مائین جمع ہے اُم کی۔ ع۴ ۱۵

اُمَّھَاتِھِمْ۔ مائین اُنکی۔ پ۲۱ ۱۷ ع۲۸ ۱

اُمهِلهُم۔ مہلت دے تو انکو۔ ڈھیل دے تو انکو۔ پ۳۰ ۱۱۔

اُمِّیَ۔ مان میری۔ والدہ میری۔ پ۷ ع۶ پ۹ و ۱۰

اُمِیتُ۔ مین مارتا ہون۔ پ۳ ۳۔

اٰمِّینَ۔ قصد کرنیوالے۔ ارادہ کرنیوالے پ۶ ۵

اٰمِینُ۔ واحد متکلم ہے امین ہون مین۔ امانت دار ہون مین۔ خیر خواہ ہون مین اور امن کیجگہ پ۸ ۱۲ پ۱۹ ۱۔ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۸ پ۲۰ ۲ پ۲۵ ۱۴ و ۱۶ پ۳۰ ۲ و ۲۰۔

اُمِّیُّونَ۔ اَن پڑھے ہین۔ ناخواندہ ہین تعلیم یافتہ نہین ہین انسے مُراد مجوس ہین کہ انکو کتاب آسمانی نہین ملی۔ پ۱ ۹۔

اُمِّیِّینَ۔ بمعنے ایضًا اَن پڑھ ناخواندہ تعلیم نایافتہ لوگ کو کہتے ہین پ۳ ۱۰ و ۱۶ پ۲۸ ۱۱۔

فصل الالف مع النون

اِنَّ۔ یہ حرف ہے حروف ناصبہ سے بمعنے تحقیق وتاکید کے اور یہ قرآن مجید مین کئی سو جگہ آیا ہے۔

اِنْ۔ بکسر الهمزہ وسکون النون بمعنے شرط کے آتا ہے۔

اَنْ۔ بفتح الهمزہ وسکون النون معنًے وعملاً مثل اَنَّ کے ہے۔

اَنَّ و اِنَّ۔ عملاً ومعنًے دونون یکسان ہین۔ کئی سو جگہ آیا ہے۔

اٰنٍ۔ بمعنے بہت سخت گرم پانی جہنم کا جو اس پانی کے برعکس ہے پ۲۷ ۱۲۔

اِنَّا۔ اصل اِنَّ نَا دونونکا ایک جگہ اجتماع ایک کو دوسرے مین ادغام کر دیا اِنَّا ہوگیا بمعنے تحقیق ہم یہ قرآن مجید مین پ۲ ۸ و ۱۴ پ۲۲ پ۳ ۱۴ (۱۳۱) جگہ آیا ہی

اَنَّا۔ اصل مین اَنَّ نَا تھا بوجہ اجتماع دونون کے ایک کو ایک مین ادغام کر دیا اَنَّا ہوگیا بمعنے تحقیق ہم یہ (۱۳۸) جگہ آیا ہے۔

اَنَا۔ یہ ضمیر واحد متکلم کی ہے یہ گو بصورت مد حرف علت کے ساتھ ہے لیکن یہ خاص ہے کہ مد و حرف علت کے ساتھ پڑھا جاوے۔ (۵۴) جگہ آیا ہی۔

اٰنَاءِ۔ بمعنے اوقات اور کنارے نہار یا لیل کے پ۴ ۱۲ پ۱۶ ۱۷ پ۲۳ ۱۱

اَنَابَ۔ رجوع کرنا۔ پشیمان ہونا۔ نادم ہونا۔ پ۱۳ ۱۰ پ۲۲ ۱۱ پ۲۳ ۱۱ و ۱۲۔

اَنَابُوا۔ رجوع کرتے ہین وہ۔ نادم ہوتے ہین وہ پ۲۳ ۱۶۔

اِنَاثًا۔ بہت عورتین اور بیٹیان اصل مین ان یدعون من دونہ الا اناثا مثل لات و عزّی ومنات کے اور انکے مشابہ۔ پ۵ ۱۵ پ۲۳ ۹ پ۲۵ ۶ ۸۔

اُنَاسٌ۔ بمعنے لوگون آدمیون کے۔ پ۱ ۷ پ۸ ۱۷ پ۹ ۱۰۔

اَنَاسِیَّ۔ یہ جمع ہے بمعنے آدمیونکے۔ پ۱۹ ۳

اَنَامِ۔ جن وبشر یا جمیع خلق جو ظہر ارض پر موجود ہے۔ پ۲۷ ۱۱

اَنَامِلَ۔ یہ جمع ہے اَنْمُلَة کی مفاصل انگلیونکو

کہتے ہین - ۳ -

اَنْبَأَ - بوزن اَفْعَلَ بمعنے خبر دی بتا دیا آدم علیہ السّلام نے - ۴ -

اَنْبَاءِ - بمعنے خبر دیا اور نفس خبر کو بھی کہتے ہین - ۳ ۱۳ و ۷ و ۴ و ۹ و ۱۰ ۱۳ ۵ ۱۶ ۱۴ ۱۹ ۵ ۱ ۸ ۱۹ -

اَنْبَاءِكُمْ - خبرین تمہاری - ۱۸ -

اَنْبَاءِهَا - اُنکی خبرون سے یا اُنکی خبرین ۹ ۳

اَنْبَتَتْ - پیدا کیا اُسنے اُگایا اُسنے - ۴ ۸ -

اَنْبَتَكُمْ - پیدا کیا تم کو اُگایا تم کو یعنے زمین سے - ۹ -

اَنْبَتْنَا - بسکون نون اول وتا فوقانیہ بمعنے پیدا کیا ہمنے اُگایا ہمنے - ۲ ۱۹ ۵ ۱ ۱۰ ۲۳ ۹ ۲۶ ۱۵ ۵ -

اَنْبَتَهَا - پیدا کیا مریم علیہا السّلام کو ۱۲

اَنْبَجَسَتْ - یہ مؤنث کا صیغہ ہے بمعنے جاری ہوے پھوٹے یعنے بارہ چشمے پانی کے حضرت موسےٰ کے عصا مارنے سے زمین پر جاری ہوے بارہ قبائل کیلیے - ۹ ۱۰ -

اِنْبِذْ - یہ امر حاضر ہے بمعنے ڈال دے پھینک دے تو لے محمدؐ - ۲ -

اِنْبِعَاثَهُمْ - برانگیختہ ہونا کھڑا ہونا اُٹھنا قیام کرنا اُنکا - ۱۳ -

اِنْبَعَثَ - اُٹھ کھڑا ہوا وہ - ۱۶ -

اَنَبْنَا - رجوع کیا ہمنے - پلٹے ہم - ۸ -

اَنْبِيَاءَ - یہ جمع ہے نبی کی بمعنے نبوۃ - یہ ایک سفارت ہے درمیان اللہ تعالےٰ وذوالعقول بندون کے امور مفاد ومعاش سے دنیادی ہون یا اُخروی ہون اور النبی اصل مین بلند مرتفع مقام ودرجہ کو کہتے ہین - ۱۱ ۳ و ۱۰ ۲ -

اُنَبِّئُكَ - خبر دونگا مین - خبردار کرونگا مین تجھکو - ۱ -

اُنَبِّئُكُمْ - خبر دونگا مین تمکو - خبردار کرونگا مین تمکو - ۱۰ و ۱۳ ۱۳ ۱۷ ۱۹ ۱۵ ۱۳ ۱۱ -

اَنْبِئُوا - خبر دو اُنکو - ۴ -

اَنْبِئْهُمْ - خبر دے تو اُنکو - ۴ -

اَنْتَ - تو ایک مرد - ۴ و ۱۵ - یہ لفظ قرآن مجید مین (۶۷) جگہ آیا ہے -

اِنْتَبَذَتْ - واحد مونث کا صیغہ ہے - یکسو ہو گئے کنارے ہوے وہ - ایک طرف مین جا رہی مریم اپنی اہل سے - ۷ -

اِنْتَثَرَتْ - یہ صیغہ واحد مونث کا ہے گر جاوین - گر پڑین یا جھڑ گئے وہ ستارے - ۷

اِنْتَشِرُوا - پھیلو تم پھیل جاؤ تم ۴ ۱۲ -

اِنْتَصَرَ - بدلا لیا اُسنے - مدد کی اُسنے - ۲۵ ۵ ۲۶ ۵ -

اِنْتَصِرْ - مدد کر تو - بدلا لے تو - ۸ -

اِنْتَصَرُوا - بدلا لیا اُنھونے مدد کی اُنھونے ۱۹ ۵

اِنْتَظِرْ۔ انتظار کر تو۔ سلا ۲۱ ۱۶۔

اِنْتَظِرُوْا۔ منتظر رہو تم۔ انتظار کرو تم سے ۸ ۷ و ۱۶ سلا ۷ و ۵ سلا ۱۰۔

اِنْتِقَامٌ۔ النقمة العقوبة۔ بدلہ تکلیف کے بدلے تکلیف دینا قتل کے بدلے قتل کرنا اور مثل اسکے ۔۔۔ ۹ ۔۔۔ ۳ ۔۔۔ ۱۳ و ۱ ۔۔۔ ۲۲ ۱۔

اِنْتَقَمْنَا۔ بدلا لیا ہمنے ۔۔۔ ۹ ۔۔۔ ۱۴ ۔۔۔ ۵ ۔۔۔ ۲۱ ۸ ۔۔۔ ۲۵ ۸ و ۱۱۔

اَنْتُمْ۔ تم سب مرد یہ لفظ (۹۸) جگہ آیا ہے۔

اَنْتُمَا۔ تم دونون مرد۔ ۔۔۔ ۷۔

اِنْتَهَوْا۔ باز آوین وہ۔ باز رہین وہ ۔۔۔ ۸ ۔۔۔ ۹ ۱۹

اِنْتَهُوْا۔ یعنے امر حاضر باز رہو تم ان دو نون صیغون مین لفظی فرق نہین صرف معنوی فرق ہے جو اپنے اپنے محل پر مستعمل ہین۔ ۔۔۔ ۳ ۔۔۔ ۲۸ ۴۔

اِنْتَهٰی۔ یہ آیت سود مین نازل ہوئی ہے اور یہ ماضی کا صیغہ ہے یعنے سود لینے سے باز رہے پھر اُسکی طرف توجہ نہ کرے پوری تفصیل قرآن مجید مین دیکھو ۔۔۔ ۳ ۶۔

اُنْثٰی۔ مادہ عورت کو کہتے ہین۔ ۔۔۔

اُنْثَیَیْنِ۔ دو عورتین اور دونون فوطون کو بھی کہتے ہین۔ ۔۔۔ ۱۳ ۔۔۔ ۶ ۔۔۔ ۴۔

اَنْجٰنَا۔ نجات دیگا ہمکو بچایا ہمکو ۔۔۔ ۱۴۔

اَنْجَیْتَنَا۔ نجات دیا تونے ہمکو بچایا تونے ہمکو سلا ۸۔

اَنْجٰکُمْ۔ یعنے نجات دیا تمکو بچایا تمکو ۔۔۔ ۱۳

اِنْجِیْل۔ یہ وہی آسمانی کتاب ہے جو حضرت عیسےٰ پر نازل ہوئی تھی گو بعد کو تحریف ہوگئی۔ اور اصل کتاب مین حکمت و علوم ہین۔ ۔۔۔ ۹ و ۱۳ و ۱۵ ۔۔۔ ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ ۔۔۔ ۵ ۔۔۔ ۹ ۔۔۔ ۳ ۔۔۔ ۲۶ ۱۲ ۔۔۔ ۲۷ ۴۔

اَنْجَیْنَا۔ نجات دی ہمنے بچایا ہمنے۔ ۔۔۔ ۶ ۔۔۔ ۱۴ ۔۔۔ ۵ و ۶ و ۱۷ ۔۔۔ ۹ ۔۔۔ ۶ و ۱۱ ۔۔۔ ۱۲ ۱۰ ۔۔۔ ۳ ۔۔۔ ۱ ۔۔۔ ۱۹ ۸ و ۱۰ و ۱۹ ۔۔۔ ۲۰ ۱۴۔

اَنْجَیْنٰهُ۔ نجات دی اُسکو۔ ۔۔۔ ۲۰ ۱۵۔

اَنْجَیْنٰهُمْ۔ نجات دی اُنکو۔ سلا ۸

اِنْحَرْ۔ یہ امر حاضر ہے آنحضرت کو حکم ہوتا ہے کہ تو نحر کر قربانی کر اس سے معلوم ہوا کہ آنحضرت پر ہر حالت مین قربانی واجب تھی۔ ۔۔۔ ۳۰ ۳۳

اَنْدَادًا۔ یہ جمع ہے ندّ کی یعنے مثل کے۔ مثل و ذات اور مثل غیر دونون یکسان ہون جمیع اوصاف مین مشرکین اللہ تعالےٰ کے مثل بتون کو قرار دیتے تھے جامع الاوصاف کہتے تھے اسی ہی کو شرک باللہ کہتے ہین۔ ۔۔۔ ۳ ۔۔۔ ۴ ۔۔۔ ۱۳ ۔۔۔ ۱۷ ۔۔۔ ۲۳ ۱۰ ۔۔۔ ۲۳ ۱۵ ۔۔۔ ۲۴ ۱۶۔

اُنْذِرْ۔ ڈرا اُن ہین ۔۔۔ ۸ ۔۔۔ ۴ ۔۔۔ ۲۲ ۱۸۔

اَنْذِرْ۔ اسمین خطاب آنحضرت کیطرف ہے یعنے ڈرا تو اے محمد اُنکو جو ڈرتے ہین۔ ۔۔۔ ۱۲ ۔۔۔ ۶ ۔۔۔ ۱۳ و ۱ ۔۔۔ ۵ ۔۔۔ ۱۹ ۔۔۔ ۱۵ ۔۔۔ ۲۲ ۷ ۔۔۔ ۲۹ ۹ و ۱۵۔

اَنْذَرَ۔ ڈرایا اُسنے۔ ۔۔۔ ۲۶ ۳ ۔۔۔ ۹۔

آنْذَرْتُكُمْ۔ ڈراتا ہون مین تمکو۔ ۲۴ ۶ و ۳۰ ۱۷

آنْذَرْتَهُمْ۔ بمعنے ڈرایا تونے اُنکو۔ ۱ ۲۲ ۱۸ ۱

آنْذَرْنَا۔ ڈرایا ہم نے۔ ۳۰ ۲۔

آنْذِرُوْا۔ ڈراؤ تم ۱۴ ۷ ۱۵ ۲ ۲۶ ۱۔

اُنْزِلَ۔ اُتارا گیا وہ۔ ۱ ۱ و ۱۲ و ۱۶ ۲ ۷ (۳۴) جگہ آیا ہے۔

آنْزَلَ۔ اُتارا اُسنے ۱ ۲ و ۱۱ ۲ ۴ و ۵۔ (۴۸) جگہ آیا ہے۔

اِنْزِلْ۔ امر حاضر بمعنے اُتر تو۔ ۷ ۵۔

آنْزَلْتَ۔ اُترا تونے ۲ ۱۳ ۲۰ ۶۔

آنْزَلْتُ۔ اُتارا مین نے۔ ۱ ۵۔

اُنْزِلَتْ۔ اُتارے گئے وہ توراۃ انجیل ۳ ۱۵ ۱۰ ۷ ۱۱ ۵ ۲۰ ۱۲۔

آنْزَلْتُمُوْا۔ اُتارا تم نے اور مہمان کیا تم نے ۲۶ ۱۵۔

آنْزَلْنَا۔ اُتارا ہم نے۔ ۱ ۶ و ۱۲ ۲ ۳ (۳۹) جگہ آیا ہے۔

آنْزِلْنِیْ۔ اُتار تو مجھکو۔ ۱۸ ۲۔

آنْزَلَهٗ۔ اُتارا اُسکو۔ ۶ ۳ ۱۴ ۱۶ ۲۸ ۱۷

آنَسَ۔ دور سے دیکھا۔ ۲۰ ۷۔

اِنْسٌ۔ خلاف الجن جمع اسکی آناسیٌ ہے بمعنے آدمیون کے۔ ۱ ۱ و ۲ و ۳ و ۱۱ ۹ ۱۲ ۱۵ ۱۰ ۱۹ ۱۷ ۲۴ ۱۷ و ۱۸ ۲۶ ۲ ۲۷ ۲ و ۱۲ و ۳ ۲۹ ۱۱۔

آنْسَابَ۔ ذاتین قبائل اصل جڑ اصل مین نسب نسبت سے ہے کبھی نسبت طرف اب کے ہوتی ہے کبھی جد کیطرف کبھی ام کیطرف کبھی صنعت و حرفہ کیطرف کبھی بلند کیطرف کبھی قبیلہ کیطرف اسمین خدائتعالے نے بہت فوائد مرتب فرمائے ہین جنکو عقول انسانی کم ادراک کرسکتے ہین اور انساب جمع ہے نَسَبْ کی۔ ۱۸ ۶۔

اِنْسَانُ۔ اَلنَّاسُ سے مشتق ہے یہ اسم جنس ہے اسمین تذکیر و تانیث واحد و جمع یکسان ہین لیکن جمع اسکی آناسیٌ ہے۔ اسکے اشتقاق مین خلاف ہے بصریون کے نزدیک اَلْاِنْسُ سے مشتق ہے اور ہمزہ اصلی ہے بروزن فعلان کے اور کوفیون کے نزدیک النسیان سے ہے اور ہمزہ زائد ہے۔ ۵ ۳ ۱۱ ۷ ۱۲ ۲ و ۱۱ ۱۳ ۷ ۱۴ ۳ و ۷ ۱۵ ۲ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۱ و ۲۰ ۱۶ ۸ ۱۷ ۳ و ۱۶ ۱۸ ۱ ۱۹ ۱ ۲۰ ۱۳ ۲۱ ۱۱ و ۱۴ ۲۲ ۶ ۲۳ ۴ و ۱۵ ۲۴ ۲ ۲۵ ۱ و ۶ و ۷ ۲۶ ۲ و ۱۶ ۲۷ ۵ و ۷ و ۱۱ ۲۸ ۵ ۲۹ ۷ و ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ ۳۰ ۴ و ۵ و ۷ و ۹ و ۱۱ و ۱۴ و ۱۵ و ۲۰ و ۲۱ و ۲۴ و ۲۵ و ۲۸۔

آنْسَانِیْهُ۔ بھلا دیا مجھکو وہ مچھلی۔ اصل یہ واقعہ حضرت موسےٰ اور اُسکے رفیق کا ہے جب توشہ تلاش کیا تو نہ پایا تو یہ کہا۔ ۱۵ ۲۱۔

آنَسْتُ۔ بمعنے مین نے دیکھی ہے۔ ۱۶ ۱۰ ۱۹ ۱۶ ۲۰ ۷۔

آنَسْتُمْ۔ حاصل کرو تم۔ پاؤ تم۔ دیکھو تم ۴ ۱۲

اِنْسَلَخَ - باہر ہوگیا وہ - نکل گیا وہ - پورا ہوگیا تمام ہوگیا وہ - پ ۹ ع ۱۲ پ ۱۰ ع ۷ -

اَنْسَوْکُمْ - بھلا دیا اُنھون نے تمکو - پ ۱۸ ع ۶ -

اِنْسِیًّا - یہ مفعول ہے اُکَلِّمَ کا معنے انسان و آدمی کے - پ ۱۶ ع ۵ -

اَنْسٰہُ - بھلا دیا اُسکو - پ ۱۵ ع ۱۵ -

اَنْسٰہُمْ - بھلا دیا اُنکو - پ ۲۸ ع ۳ و ۶ -

اَنْشَأَکُمْ - پیدا کیا تمکو بے نمونہ و مادہ کے و ایجاد کیا تمکو - پ ۸ ع ۱ پ ۳ وہ پ ۱۲ ع ۶ پ ۱۸ ع ۵ پ ۲۳ ع ۵ پ ۲۷ ع ۱۴ پ ۲۹ ع ۲

اَنْشَأْتُمْ - پیدا کیا تم نے - ایجاد کیا تم نے پ ۲۷ ع ۱۵ -

اَنْشَأْنَا - پیدا کیا ہمنے - ایجاد کیا ہمنے پ ۷ ع ۲ پ ۱۸ ع ۱ و ۲ و ۳ پ ۲۰ ع ۸ پ ۲۷ ع ۱۴ -

اَنْشَرَهٗ - اصل مین نَشَرَ تھا بوجہ لازمی ہونیکے ہمزہ کے ساتھ متعدی کیا گیا یعنے اُس منتشر و متفرق گلے ہوے کو جلا اُٹھائیگا اللہ تعالے عزوجل نے پ ۳۰ ع ۵ -

اَنْشَرْنَا - جمع کیا ہمنے جلا دیا ہمنے جلا اُٹھایا ہمنے - پ ۲۰ ع ۷ -

اُنْشُزُوْا - یہ امر حاضر ہے از باب نصر معنی اُٹھو یا اُٹھ کھڑے ہو بلند ہو جاؤ کھڑے ہو جاؤ پ ۲۸ ع ۲

اِنْشَقَّ الْقَمَرُ - اور پھٹ گیا چاند - سبب نزول اس آیت کا یہ کہ کفار مکہ ابوجہل و سعید بن مغیرہ و عاص بن وائیل جمع ہوکے کہنے لگے اے محمد اگر تو سچا ہے تو چاند کے دو ٹکڑے کر دے آپ نے فرمایا اگر ایسا کرون تو تم ایمان لاؤ گے کہا ہان آپ نے فرمایا آسمان کیطرف دیکھو آپ نے انگشت مبارک سے اشارہ کیا چاند کے دو ٹکڑے ہوگئے اور یہ آیت اُتری اقتربت الساعة وانشق القمر ان یروا آیة یعرضوا و یقولوا سحر مستمر اس بحث کو عنان البیان فی سیرت النبی آخر الزمان مین شق القمر عالم علوی مین بیان کیا ہے دیکھو پ ۲۷ ع ۸

اِنْشَقَّتْ - پھٹ جاوے ٹکڑے ٹکڑے ہو جاوے آسمان - پ ۲۰ ع ۱۲ - پ ۲۹ ع ۵ پ ۳۰ ع ۹ -

اَنْصَابُ - یہ جمع ہے نُصُبُ بضمتین کی اصل مین مشرکین پتھرون کو تراش کرکے بلند مقام پر نصب کرکے اُنکی تعظیم و عبادت کرتے تھے - جانون کو اُنپر ذبح کرتے تھے اصنام و انصاب دونون ایک ہین بعض نے فرق کیا ہے پ ۷ ع ۲ -

اَنْصَارُ - مدد و اعانت کرنیوالے مددگار - پ ۳ ع ۵ و ۱۳ پ ۴ ع ۱۱ پ ۷ ع ۱۴ پ ۱۰ ع ۲ و ۳ پ ۲۸ ع ۱۰

اَنْصَارًا - ایضًا مددگار کرنیوالے مددگار - پ ۲۹ ع ۱۰

اِنْصَبْ - کھڑا ہو جا مستعد ہو جا عبادت کیلیے اے محمد - پ ۳۰ ع ۱۹ -

اَنْصِتُوْا - چپ ہو سکوت کرو تم یہ انصات استماع ہی ہے کیونکہ خود سنتا اور پڑھتا ہے پ ۹ ع ۱۴ پ ۲۶ ع ۶ -

اَنْصَحُ - نصیحت کرتا ہون مین نصیحت کرتا ہے وہ - پ ۸ ع ۱۵ پ ۱۲ ع ۶ -

اُنْصُرْ - مدد کر تو - پ ۳ ع ۱۷ پ ۱۷ ع ۸ پ ۲۰ ع ۶

ـہ اور ۲ و ۳ ـہ ۱۵۔

اِنْصَرَفُوْا۔ پھرے وہ پلٹ گئے وہ۔ ـہ ۵۔

اُنْصُرُوْا۔ مدد کرو تم۔ ـہ ۵۔

اَنْطَلَقَ۔ چلا وہ۔ ـہ ۱۷۔

اِنْطَلَقْنَا۔ چلے گئے ہم۔ ـہ ۱۷۔

اِنْطَلَقَ۔ چلا وہ۔ ـہ ۱۰۔

اِنْطَلَقَا۔ چلے وہ دونون۔ ـہ ۲ ـہ ۱۔

اِنْطَلَقْتُمْ۔ چلے تم سب۔ ـہ ۱۰۔

اِنْطَلِقُوْا۔ چلو تم سب۔ ـہ ۳ و ۲۔

اَنْظِرْ۔ انتظار کر تو۔ ـہ ۹ ـہ ۳ ـہ ۱۴

اُنْظُرْ۔ بفتح الہمزہ دیکھ تو نظر کر تو۔ ـہ ۷۔

اُنْظُرْ۔ بضم الہمزہ ایضاً۔ ـہ ۳ ـہ ۳

ـہ ۴ ـہ ۱۴ ـہ ۹ و ۱۱ و ۱۴ ـہ ۷ ـہ

۳ و ۷ ـہ ۹ و ۱۳ ـہ ۲ و ۵ ـہ ۱۴ ـہ

۱۶ ـہ ۱۲ و ۱۷ و ۱۹ ـہ ۷ ـہ ۸ ـہ ۶

و ۷ ـہ ۸۔

اُنْظُرُوْا۔ دیکھو تم سب۔ ـہ ۵ ـہ ۸ و ۱۸

ـہ ۱۸ ـہ ۱۵ ـہ ۱۱ ـہ ۲ و ۱۴ ـہ ۸

ـہ ۱۸۔

اُنْظُرِیْ۔ دیکھ تو ایک عورت۔ ـہ ۱۸ یا ۱۰۔

اَنْعَامُ۔ چوپائے مواشی کو کہتے ہین ـہ ۱

ـہ ۱۵ ـہ ۵ ـہ ۳ و ۴ ـہ ۱۲ ـہ ۸

ـہ ۷ و ۱۵ و ۱۷ ـہ ۱۱ و ۱۲ ـہ ۱ ـہ ۲

و ۱۱ ـہ ۱۶ ـہ ۱۵ ـہ ۱۴ ـہ ۳ و ۷

ـہ ۶۔

اَنْعَامًا۔ بمعنے ایضاً۔ ـہ ۳ ـہ ۴۔

اَنْعَامِکُمْ۔ جانور تمہارے چوپائے تمہارے

ـہ ۱۱ ـہ ۴ و ۵۔

اَنْعَامُھُمْ۔ چارپائے مواشی اُنکے ـہ ۱۶

اَنْعَمَ۔ انعام کیا احسان کیا اُسنے ـہ ۶ و ۷

ـہ ۸ ـہ ۷ ـہ ۲۔

اَنْعُمِ۔ نعمتین۔ ـہ ۲۱۔

اَنْعَمْتُ۔ احسان کیا مین نے انعام کیا مین نے

ـہ ۵ و ۶ و ۱۵۔

اَنْعَمْتَ۔ احسان کیا تو نے انعام کیا تو نے

اور اَنْعَمْتَ عَلَیْھِمْ سے مراد انبیاء وصدیقین

وشہدا وصالحین ہین۔ ـہ ۱۷ ـہ ۵ ـہ ۲

ـہ ۲۔

اَنْعَمْنَا۔ انعام کیا ہمنے احسان کیا ہم نے۔

ـہ ۹ ـہ ۱۲۔

اَنْعُمِہٖ۔ نعمتین اُسکی۔ ـہ ۱۲۔

اَنْعَمَھَا۔ انعام کیا اُس نعمت کو۔ احسان کیا

اُس نعمت کو۔ ـہ ۳۔

اَنْفَ۔ بمعنے ناک۔ ـہ ۱۱۔

اٰنِفًا۔ ابھی اسیوقت اسی آن مین۔ ـہ ۶۔

اِنْفَاقَ۔ خرچ ہو جانا۔ خرچ کرنا۔ ـہ ۱۱۔

اَنْفَالِ۔ یہ جمع نفل کی ہے جیسے سبب و اسباب

انفال وغنیمت دونون مین اختلاف ہے جو فتحیابی و

قتال سے مال حاصل ہوا اُسکو غنیمت کہتے ہین اور

جو صلح یا ما قبل قتال جہاد کے مال حاصل ہوا اُسکو نفل و

انفال کہتے ہین صرف فرق عموم وخصوص کا ہے اور
بعض یہ بھی کہتے ہین کہ جو بعد تقسیم غنائم کے بچا ہوا ملے
اُسکو نفل و انفال کہتے ہین جو نفل و زیادتی کے معنے
مین ہے - پ۹ ۱۵ -
اِنْفَجَرَتْ - جاری ہوگئین پھوٹ نکلین یعنے بارہ
نہرین - پ۱ ۷ -
اَنْفُخُ - پھونکتا ہون مین - پ۳ ۱۳ -
اَنْفُخُوا - یہ امر حاضر ہے یعنے پھونکو تم - پ۱۶ ۲
اَنْفُذُوا - نکلو تم - پ۲۷ ۱۲ -
اِنْفِرُوا - فرار ہو تم بھاگ جاؤ تم پ۵ ۷ پ۱۰ ۱۲
اَنْفُس - یعنے جان نفس و نفس کا اطلاق کئی
طرح سے آتا ہے کبھی ذات کبھی روح کبھی افراد شخاص
مراد ہوتے ہین اور نفس ایک ہوا ہے کہ بدن حیوان
مین داخل وخارج ہوتی رہتی ہے بذریعہ ناک و
مُنھ کے یہ غذائے بدن ہے اسکے انقطاع سے بدن
فنا ہوجاتا ہے اور نفس کے معنی کشادگی بھی آیا ہے
پ۳ ۵ پ۱۶ ۱۷ ۷ پ۲۲ ۲ پ۲۵ ۱۳ پ۲۷ ۵ -
اَنْفُسَکُمْ - یعنے جان تمھاری اَنْفُسَ دیکھو - پ۵
و ۶ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ - (۴۲) جگہ آیا ہے -
اَنْفُسَنَا - جانین ہماری یا جانون ہماری کو -
پ۳ ۱۴ پ۵ ۳ و ۹ -
اَنْفُسَهُمْ - جانین اُنکی پ۱ ۲ و ۶ و ۱۱ و ۱۲
(۵۷) جگہ آیا ہے -
اَنْفُسِهِنَّ - جانین اُن عورتون کی پ۲ ۱۲
و ۱۴ و ۱۵ -

اِنْفِصَامَ - ٹوٹنا - جُدا جُدا ہونا - الگ الگ
ہونا - پ۳ ۲ -
اِنْفَضُّوْا - بھاگ جاتے وہ پ۴ ۸ پ۲۸ ۱۲ -
اِنْفَطَرَتْ - یعنے پھٹ جائے - اصل مین
طولاً شق ہونا پھٹ جانا ہے کبھی بطریق صلاح ہوتا ہے اور کبھی بطریق فساد پ۳۰ ۷
اَنْفَقَ - خرچ کیا - پ۱۵ ۱۷ پ۲۷ ۱ -
اَنْفَقْتَ - خرچ کیا تونے - پ۱۰ ۳ -
اَنْفَقْتُمْ - خرچ کیا تم نے - پ۲ ۱۰ پ۳ ۵
پ۲۲ ۱۱ پ۲۸ ۸ -
اَنْفَقُوْا - خرچ کیا اُنھون نے - پ۳ ۴ پ۳
۹ پ۱۰ ۴ پ۲۲ ۱۶ پ۲۷ ۱ پ۲۸ ۸ -
اَنْفِقُوْا - بکسر الفا خرچ کرو تم - پ۲ ۸ پ۳ ۲ و ۵ پ۱۰ ۳
پ۲۳ ۲ پ۲۸ ۱۴ و ۱۶ و ۱۷ -
اِنْفَلَقَ - شق کیا اور بعض کو ظاہر کیا بعض سے
بعض کو پوشیدہ کیا - پ۱۹ ۱۳ -
اَنْقَذَ - بری کیا اُسنے خلاص کیا اُسنے چھوڑا
اُسنے رہا کیا اُسنے پ۴ ۲ -
اُنْقُصْ - کم کر تو تھوڑا کر تو - پ۲۹ ۱۳ -
اَنْقَضَ - توڑا اُسنے - پ۳۰ ۱۹ -
اِنْقَلَبَ - منقلب ہوا وہ - پلٹا وہ - رجوع کیا
وہ - پ۱۷ ۹ -
اِنْقَلَبْتُمْ - پلٹے تم - رجوع کیے تم - پ۴ ۹
پ۱۱ ۱ -
اِنْقَلَبُوْا - پلٹے وہ - رجوع کیے وہ - پ۴ ۹
پ۹ ۴ پ۱۳ ۲ پ۳۰ ۸ -

اِنَّكِ۔ تحقیق تو ایک عورت۔ پ۱۲ ر۱۳

اِنَّكَ۔ تحقیق تو ایک مرد۔ پ۱۱ ر۶ پ۱۲ ر۱ پ۱۴ ر۱۹ پ۲۲ ر۱۴۔

اِنَّكَ۔ تحقیق تو ایک مرد۔ پ۴ ر۵ و۱۵ پ۲ ر۱ و۱۷ پ۹ ر۱۱ و۱۲۔ (۵۷) جگہ آیا ہے۔

اَنْكَاثًا۔ ریزہ ریزہ۔ پارہ پارہ۔ ٹکڑے ٹکڑے۔ پ۱۴ ر۱۹۔

اَنْكِحَكَ۔ بفتح الکاف بوجہ اَن کے بمعنے نکاح کراؤں میں تجھکو۔ پ۲۰ ر۶۔

اَنْكِحُوْا۔ نکاح کراؤ تم۔ پ۲ ر۱۲ پ۱۸ ر۱۔

اَنْكِحُوْا۔ بمعنے نکاح کراؤ تم۔ پ۵ ر۱۰۔

اِنْكَدَرَتْ۔ زمین پر گر پڑیں۔ ٹوٹ پڑیں گویا ہوجائیں یعنے ستارے۔ پ۳۰ ر۶۔

اَنْكَرَ۔ مکروہ ناپسند چیز کو کہتے ہیں پ۲۱ ر۱۱۔

اِنَّكُمْ۔ تحقیق تم پ۱ ر۶ ... (۱۱۰) جگہ آیا ہے

اَنَّكُمْ۔ بیشک تم ... بہت جگہ آیا ہے۔

اِنَّمَا۔ بکسر الہمزہ اصل میں اِنَّ ما تھا یہ ملکر اِنَّمَا ہوا یہ کلمہ حصر کا ہے اسکے معنے فارسی میں بجز این نیست اُردو میں سوائے اسکے نہیں ہے۔ پ۲ و۱۲ و۱۴ و۱۶ پ۳ ر۵ و۶ پ۳ ر۶۔ (۱۱۹) جگہ آیا ہے۔

اَنَّمَا۔ بفتح الہمزہ۔ بمعنے جز این نیست سوائے اسکے نہیں۔ ان دونوں میں معنوی فرق نہیں ہے پ۹ ر۱۱ پ۳۔ (۲۰) جگہ آیا ہے۔

اَنَّنَا۔ بیشک ہم۔ پ۳ ر۱۵ پ۱۔

اِنَّنَا۔ تحقیق ہم۔ پ۱۰ پ۱۱ ر۱۱ پ۱۲ ر۶ ر۱۱ پ۲۲ ر۱۵ ر۱۱۔

اِنَّنِیْ۔ تحقیق میں نے۔ پ۸ ر۷ پ۱۱ ر۱۷ پ۱۰ ر۱۱ پ۲۲ ر۱۹ پ۲۵ ر۹۔

اِنَّهٗ۔ شان یہ ہے تحقیق شان یہ ہے۔ پ۱۲ ر۱۱ (۱۳۱) جگہ آیا ہے۔

اَنَّهٗ۔ تحقیق وہ۔ پ۲ ر۱ پ۳ ر۱۰۔ (۲۴) جگہ آیا ہے۔

اِنْهَ۔ بکسر الہمزہ وسکون النون وفتح الہاء۔ یہ امر حاضر ہے بمعنے منع کرتو۔ پ۲۱ ر۱۱۔

اَنَّهَا۔ تحقیق وہ۔ پ۸ ر۱۹ پ۹ ر۱۵ پ۱۱ ر۱۲ پ۲۵ ر۳۔

اِنَّهَا۔ بکسر الہمزہ بیشک وہ۔ پ۵ و۸ پ۸ ر۱ پ۱۲ ر۴ و۵۔ اور بہت جگہ آیا ہے

اَنْهَا۔ منع کر اسکو۔ پ۳ و۹ پ۳ ر۴ و۱۰ (۵۱) جگہ آیا ہے۔

اَنْهَارًا۔ پانی کی نہریں۔ پ۱۳ ر۷ پ۲۰ ر۱ پ۲۹ ر۹۔

اَنْهٰكُمَا۔ بمعنے منع کیا تم دونوں کو۔ پ۸ ر۹

اِنَّهُمْ۔ تحقیق وہ۔ بیشک وہ۔ پ۲ و۵ و۷ و۹ و۱۲ پ۳ ر۱۷ پ۳ ر۴ و۱۱ و۱۶۔ (۱۲۱) جگہ آیا ہے۔

اَنَّهُمْ۔ بیشک وہ دونوں پ۸ ر۱۵ پ۲۳ ر۲۵ ر۵۔

اِنَّهُنَّ۔ انہوں یعنے اصنام پ۱۳ ر۱۸۔

اَنْهٰكُمْ۔ منع کیا تم سب کو۔ پ۱۲ ر۸۔

اَنّٰی - بمعنے اَیْنَ آتا ہے مثلاً اَنّٰی تَجْلِسْ اَجْلِسْ
اور بمعنے مِنْ و اَیْنَ مثلاً یَا مَرْیَمُ اَنّٰی لَکِ ھٰذَا
و بمعنے کَیْفَ بھی آتا ہے جیسے اَنّٰی یُحْیِ ھٰذِہِ
اللّٰہُ بَعْدَ مَوْتِھَا اور بمعنے مَتٰی جیسے اَنّٰی شِئْتُمْ
یہ ظروف سے ہے دو فعل کو جزم دیتا ہے۔ یہ قرآن
مین (۲۸) جگہ آیا ہے۔
اِنِّیْ - تحقیق مین - یہ بھی بہت جگہ آیا ہے۔
اُنِیْبُ - یہ واحد متکلم کا صیغہ ہے رجوع کرتا
ہونمین - ۱۲ ۸ ۲۵ ۳ -
اَنِیْبُوْا - رجوع کرو تم - پلٹو تم - ۲۴ ۳ -
اٰنِیَۃٌ - برتن باسن یہ جمع انار کی ہے ۲۹ ۱۹
۳۱ ۱۳ و ۱۴ -

فصل الالف مع الواو

اَوَّابٌ - رجوع کرنے والا - توبہ کرنے والا
طرف خدا کے - ۲۳ ۱۱ ۹ ۱۲ و ۱۳ ۲۶ ۷
اَوَّابِیْنَ - اسم فاعل - بہت بڑے رجوع کرنیوالے
توبہ کرنیوالے - خدا کیطرف پھرنے والے -
۱۵ ۳ -
اُوَارِیَ - پوشیدہ کرتا ہونمین چھپاتا ہونمین
۶ ۹ -
اَوَّاہٌ - یہ وصف ہے حضرت ابراہیم کا بمعنے دردمند
تھا دعا مین و تضرع و عاجزی کرتا تھا آہ کرنیوالا
نرم دل - ۱۱ ۳ ۱۲ ۷ -
اَوْبَارِ - یہ خاص اونٹ و اونٹنی کے اُون کو
کہتے ہین - ۱۴ ۷ ۱ -
اَوِّبِیْ - رجوع کر تو ایک عورت ۲۲ ۸ -
اُوْتِ - دیا گیا وہ - ۲۹ ۵ -
اَوْتَادٌ - بمعنے میخین گھوڑون خیمون کی
اور کثرت افواج مراد ہے - ۲۳ ۱۰ ۳۰ ۱۴ -
اَوْتَادًا - بمعنے ایضاً ۳۰ ۱ -
اُوْتُوْا - لائے جاوینگے وہ - ۱ ۳ و ۱۲ ۱
۲ ۱۰ ۱ ۳ ۱۰ و ۱۱ ۴ ۱ و ۱۰ ۵ ۴ و ۱۵ ۱
و ۱۶ ۶ ۵ و ۱۳ ۷ ۱۱ ۸ ۱۰ ۱۴ ۱۰
۱۵ ۱۲ ۱۷ ۱۴ ۱۸ ۱۱ ۲۱ ۷ ۲۲ ۷
۲۶ ۶ ۲۷ ۱۸ ۲۵ ۲ و ۴ ۲۹ ۱۵ ۳۱ ۲۳
اُوْتِیَ - دیے گئے وہ - ۱ ۱۶ ۳ ۵ و ۱۷
۲ ۸ ۱۵ ۸ ۸ ۲۸ و ۱۱ ۲۹ ۵ ۳۰ ۹ -
اُوْتِیْتَ - دیا گیا تو - ۱۶ ۱۱ -
اُوْتِیَتْ - دیگئی وہ ایک عورت - ۱۹ ۱۷
اُوْتِیْتُمْ - دیے گئے تم ۳ ۱۶ ۱۰ ۱۰
۱۵ ۱۰ ۲۰ ۹ ۲۵ ۵ -
اُوْتِیْتُہٗ - دیا گیا مین وہ - ۲۰ ۱۱ ۲۴ ۲ -
اُوْتَیَنَّ - یہ واحد متکلم ہے دیا جاؤنگا مین
۱۵ ۸ -
اُوْتِیْنَا - دیے گئے ہم - ۱۹ ۷ و ۱۸ -
اَوْثَانِ - یہ جمع ہے وثن کی ہر ایک وہ
صورت جثہ وار ذی روح کی جو مٹی پتھر لکڑی
وغیرہ سے تیار کیجائے ۱۷ ۱۱ -
اَوْثَانًا - بمعنے ایضاً - ۲۰ ۱۴ و ۱۵ -

أَوْجَسَ - جی مین پوشیدہ کیا چھپایا دل مین ڈالا اُسنے ۔ ۱۲ ے ۱۶ ۱۲ ۲۶ ۱۹ ۔

أَوْجَفْتُمْ - دوڑایا تم نے ۔ ۲۸ ۴ ۔

أُوْحِيَ - وحی بھیجے گئے ۔ ۸ ۷ ۱۷ و ۱۹ ۵ ۱۱ ۴ ۱۳ ۱۵ ۱۴ ۱۵ ۱۵ ۴ و ۱۶ ۱۶ ۴ و ۱۱ ۲۱ ۱ ۲۲ ۴ و ۱۶ ۲۵ ۱۰ ۲۷ ۵ ۲۹ ۱۱ ۳۰ ۲۴ ۔

أُوْحِيْتُ - وحی کی مین نے ۔ وحی بھیجے مین نے ۔ ۵ ۔

أَوْحَيْنَا - وحی کی ہم نے ۔ وحی بھیجے ہم نے ۶ ۳ ۹ ۴ و ۱۰ ۱۱ ۶ و ۱۴ ۱۳ ۱۱ و ۱۲ ۱۳ ۱۰ ۱۴ ۲۲ ۱۵ ۸ و ۱ ۱۶ ۱۱ و ۱۳ ۱۷ ۵ ۱۸ ۲ ۱۹ ۸ ۲۰ ۴ ۲۲ ۱۶ ۲۵ ۶ و ۳ و ۶ ۔

أَوْدِيَتِهِمْ - یہ جمع وادی کی بمعنے جنگلون میدانون اُنکے ۱۶ ۳ ۔

أَوْدِيَةٌ - کثرت سے نالے ندیان بہانا یہ اسم فاعل کا صیغہ ہے ۔ اس وزن پر بھی ایک اسم فاعل آیا ہے فاعل حقیقی اُسکا اللہ تعالے ہے ۔ ۱۳ ۸ ۔

أُوْذُوْا - ایذا دیے گئے وہ ستائے گئے وہ ۷ ۱۱ ۱۰ ۔

أُوْذُوْا - ایذا دیے گئے وہ ۔ ۷ ۱۱ ۔

أُوْذِيَ - ایذا دیا گیا وہ ۲۰ ۱۳ ۔

أُوْذِيْنَا - ایذا دیے گئے ہم ۔ ۹ ۵ ۔

أُوْرِثْتُمُوْا - وارث کیے گئے ہو تم ۲ ۲۵ ۱۳

أَوْرَثَكُمْ - وارث کیا تمکو ۲۱ ۱۹ ۔

أَوْرَثْنَا - وارث کیا ہمنے ۹ ۶ ۱۹ ۸ ۲۲ ۱۱ ۲۵ ۱۴ ۔

أَوْرَثَنَا - وارث کیا ہمکو ۔ ۲۴ ۵ ۔

أُوْرِثُوْا - وارث کیے گئے وہ ۲۵ ۳ ۔

أَوْرَدَهُمْ - وارد کرلیگا اُنکو ۔ ۱۲ ۹ ۔

أَوْزَارَهُمْ - بوجھ اُنکا اور گناہ کا اسنے بھی آیا ہی ۷ ۱۰ ۱۳ ۹ ۲۶ ۵ ۔

أَوْزَارًا - بمعنے ایضًا ۔ ۱۶ ۱۳

أَوْزِعْنِيْ - ای أَلْهِمْنِيْ ۔ الہام کر تو مجھکو توفیق دے قوت طاقت دے تو مجھکو ۱۹ ۱۷ ۲۶ ۲ ۔

أَوْسَطُ - درمیان اور وسط کو کہتے ہین ۲ ۲

أَوْسَطُهُمْ - درمیان اُنکا ۔ ۲۹ ۳ ۔

أَوْصَانِيْ - وصیت کیا تو نے مجھکو ۱۶ ۵ ۔

أَوْضَعُوْا - گھوڑے دوڑاتے اور جلدی کرتے اور فساد برپا کرتے ۔ ۱۰ ۱۳ ۔

أَوْعٰى - نگاہ رکھی اُسنے ۔ ۲۹ ۱۷ ۔

أَوْعِيَتِهِمْ - خرجیان اُنکی جو شتر بانون کے پاس رہتی ہین ۔ ۱۳ ۳ ۔

أَوْفِ - پورا کرونگا مین ۔ ۱ ۵ ۱۳ ۲ ۔

أَوْفِ لَنَا - پورا تمام سب دو ہمکو ۔ ۱۳ ۴

أَوْفُوْا - پورا کرو ۔ وفاداری کرو ۔ ۱ ۵ ۶ ۵ ۶ و ۱۸ ۱۲ ۸ ۱۴ و ۱۵ ۴ ۱۹ ۱۴ ۔

اَوْفیٰ - پورا کیا اُسنے اچھا پورا کیا اُسنے۔ ۱۶ ۳ ۲۶ و ۷۔

اَوْقِدْ - یہ امر حاضر کا صیغہ ہے امر فرعون سے ہے مامور ہامان ہے۔ یعنے آگ جلا روشنی کر تو ہامان کہ مین موسے کے معبود کو دیکھون ۷

اَوْقَدُوا - آگ سلگائی اُنھون نے ۱۳

اَوَّلَ - پہلی بار۔ ۵ ۱ ۸ (۲۱) جگہ آیا ہے۔

اُوْلَاءِ - یہ اسماء اشارات سے ہے یعنے وہ لوگ

اُوْلَاتِ الْاَحْمَالِ - یہ جمع ہے ذات کی صاحب ولاد یا حمل والی عورتون کو کہتے ہین۔ ۱۷۔

اَوْلَادُ - یہ جمع ہے ولد کی۔ ۱۴ ۱۰ ۳ و ۱۳ ۳ و ۴ ۷ ۱۳ و ۱۷ ۴ و ۷ ۲۲ ۱۱ ۱۹ ۳ و ۷ و ۸ و ۱۴ و ۱۶۔

اَوْلَادًا - یعنے ایضا۔ ۱۵ ۱۰۔

اَوَّلُنَا - پہلا ہمارا۔ ۵۔

اُولُوا - صاحب عقل کے۔ ۵ و ۹ و ۱۰ ۱۲ ۶ و ۱۷ ۱۰ ۹ و ۱۹ ۹ ۱۸ ۱۷ ۲۳ ۲ و ۱۵ و ۱۶ ۴۔

اَوَّلُونَ - پہلے لوگ۔ سابقین۔ ۲ ۶ ۱ ۵ ۲۳ ۵ ۱۵۔

اَوْلیٰ - بہتر اچھا اور صاحب کے معنی ہین بھی آیا ہی ۶ و ۹ ۱۰ و ۱۵ ۱۱ ۵ و ۸ و ۱۰ و ۱۷ ۳ ۶ - یہ قرآن مجید مین اور بہت جگہ آیا ہے۔

اَوْلِیَاءَ - یعنے مقرب دوست محب ۳ و ۱۱ ۹ ۷۔ (۳۴) جگہ آیا ہے۔

اَوْلَیٰنِ - نزدیکی لوگون کو کہتے ہین اور تثنیہ کا صیغہ ہے یعنے دو نزدیک رہنے والے یعنے شہادت کیلیے دو شخص جو نزدیک رہتے ہون واقف ہون۔ ۴۔

اَوْلِیَائِکُمْ - دوستون تمہارے سے نزدیکی ومقرب تمہارے سے۔ ۱۷۔

اَوْلِیَاؤُھُمْ - دوستون محبون اُنکے سے۔ ۱۔

اُولٰئِکَ - یہ اسم اشارہ ہے یعنے وہ لوگ ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۹۔ (۱۲۱) جگہ آیا ہے تکرار کی ضرورت نہین۔

اُولٰئِکُمْ - یہ جماعت یہ لوگ۔ ۹ ۱۰۔

اَوَّلِیْنَ - پہلے لوگ کو کہتے ہین جو گذر چکے ۹ ۸ و ۱۹ ۱ و ۹ - یہ بھی بہت جگہ ہے۔

اُولٰھُمْ - پہلی جماعت اگلے لوگ اُنین سے ۱۱۔

اُولٰھُمَا - پہلا اُن دونون کا ۱۔

اَمُوْ - اہل ہین ذَامُوْ مکم ۷ ۱۴ و ۱۲۔

اٰوَوْا - بعد الھمزہ جگہ دی اُنھون نے ۱۰ ۱۵

آوھن ۔ بمعنے سست کمزور ضعیف نازک یعنے عنکبوت کا گھر۔ پ۲۰ ۔ ۱۶ ۔

آوِی ۔ واحد متکلم کا صیغہ ہے بمعنے جگہ کرتا ہون ٹھکانا کرتا ہون امن حاصل کرتا ہون پ۱۴ و ۷

اٰوٰی ۔ فعل ماضی ہے جگہ دیا وہ جگہ دی اُسنے جب حضرت یعقوب علیہ السلام مصر مین داخل ہوے اُسوقت یہودا کو یوسف کے پاس بھیجا اُنکے ساتھ ایکسنو نفر ہم قوم تھے جب حضرت یعقوب نزدیک مصر کے پہونچے اُنکے سر پر چھتر کیا گیا وقت ملاقات دونون نے معانقہ کیا اٰوٰی اَبَوَیْہِ سے حضرت یوسف کی خالہ اور حضرت یعقوب ہین کیونکہ خالہ کو عرب ام کہتے ہین بعد وفات والدہ کے اُنسے عقد ہوا تھا بوقت جدائی یوسف سات برس کے تھے اور بوقت ملاقات ستر برس کے ۔ پ۱۳ و ۵ پ۱۸ ۔

اٰوٰی ۔ جگہ پکڑی اُسنے ۔ پ۱۵ ۱۳

اٰوٰنکُمْ ۔ بدالہمزہ والواو ۔ جگہ دی تجھکو ۔ ٹھکانا دیا تجھکو ۔ پ۹ ۱۷ ۔

اَوَیْنَا ۔ جگہ پکڑی تھی ہمنے امن حاصل کیا تھا ہمنے ٹھکانا پایا تھا ہمنے ۔ پ۱۵ ۲۱ ۔

اٰوَیْنٰھُمَآ اِلٰی ۔ جگہ دی ہمنے اُن دونون کو یوسف جوان اور عیسٰے کو بلند زمین مین پ۱۸ ۳ ۔

فصل الالف مع الہاء

اَھَانَنِ ۔ اہانت کی ذلیل کیا حقارت کی میری واحد متکلم ہے ۔ پ۳۰ ۱۴

آھَبَ ۔ نصب باہر ہو جو لام ناصبہ کے ہے اصل مین لاَھَبَ تھا واحد متکلم بمعنے البتہ بخشدون عطا کرونین ۔ پ۱۶ ۵ ۔

اِھْبِطْ ۔ امر حاضر بمعنے اُترتو پ۸ ۹ پ۱۲ ۴ ۔

اِھْبِطَا ۔ اُترو تم دونون ۔ پ۱ و ۱۶ ۔

اِھْبِطُوْا ۔ اُترو تم سب یعنے آدم اور حوّا اور ابلیس اور سانپ پ۱ ۴ و ۷ پ۸ ۹ ۔

اِھْتَدُوْا ۔ راہ پاؤگے تم راستہ حاصل کروگے تم پ۱ ۱۶ پ۳ ۱۰ پ۱۶ ۷ پ۲۶ ۶ ۔

اِھْتَدٰی ۔ ہدایت کی راہ پائی اُسنے راستہ حاصل کیا اُسنے ۔ پ۱۱ ۱۹ پ۱۵ ۲ پ۱۶ ۱۳ و ۱۷ پ۲۰ ۳ پ۲۴ ۱ پ۲۷ ۶ ۔

اِھْتَدَیْتُ ۔ ہدایت پائی مین نے پ۲۲ ۱۲

اِھْتَدَیْتُمْ ۔ راستہ ہدایت کا پائے تم پ۷ ۱۴

اِھْتَزَّتْ ۔ حرکت کرتا ہے ہلتا ہے یعنے پانی مین کہ یہ وصف ہے اَلْمَآءُ کا پ۱۷ ۸ پ۲۴ ۱۹ ۔

اُھْجُرْ ۔ چھوڑ تو امر حاضر ہے ۔ پ۱۶ ۶ پ۲۹ ۱۳ و ۱۵ ۔

اُھْجُرُوْا ۔ چھوڑو تم ۔ پ۵ ۳ ۔

اٰھْدِ ۔ امر حاضر ۔ ہدایت راستہ سیدھا بتا تو پ۱۶ ۲۴ ۱۰ ۔

اِھْدُوْا ۔ ہدایت کرو تم راہ بتاؤ تم پ۲۳ ۶

اٰھْدٰی ۔ ہدایت بکثرت پانے والا بہت راہ مستقیم پانے والا ۔ پ۵ ۵ پ۷ پ۱۵ ۹ پ۲۰ ۹ پ۲۲ ۔ پ۲۵ ۱ پ۲۹ ۸ ۹ ۔

اَهْدِيَكَ۔ ہدایت دکھاؤنمین تجھکو۔ رستہ بتاؤن تیرے کو۔ ۳۔

اَهْدِكُمْ۔ ہدایت بتاؤنمین تجھکو ۲۴ ۹۔

اَهُشُّ۔ پتے جھاڑتا ہونمین۔ ۱۰۔

اَهْلُ۔ اہل مرد کی وہ ہے جنکو جمع کیا ہو اُسنے نسب مین یا دین مین یا ان دونون کے قائم مقام ہو جیسے اتحاد صنعت وحرفت مین اور گھر والے اور شہر والے بھی اہل کہلاتے ہین لیکن اصل اہل مرد کی وہ ہے جنکو اُسنے جمع کیا نسب مین اور زوجیت واتحاد فی الاسلام بھی شرعاً نسب ہے کیونکہ بہت احکام ہین درمیان اسلام وکفر کے نسب کو اُٹھا دیتے ہین جیسے اِنَّهٗ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهٗ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ اور حصول مال ترکہ۔ ۱۲ ۵ ۳ ۱۵ و ۱۶ ۱۰ و ۳ و ۴۔ (۴۰) جگہ آیا ہے۔

اُهِلَّ۔ اصلاً وَمَا اُهِلَّ بِهٖ لِغَيْرِ اللّٰهِ یہ عطف ہے اِنَّمَا حَرَّمَ پر اُهِلَّ مجہول الاہلال والتہلیل بمعنے رفع صوت اور ظاہر کرنا اور بآواز بلند پڑھنا زمانہ جاہلیت مین کفار مشرکین بالاشہاد اہلال بآواز بلند کیا کرتے پکار کر اپنے اپنے جانورون کو اصنام وبتون کے نام پر چھوڑتے اُنکے عقائد مین وہ جانور بتون کی ملک کہلاتے اُنکو نہ کوئی چھیڑتا نہ تکلیف دیتا بلکہ اُنکی عزت واحترام کرتے جیسے اس زمانہ مین ہندو دیویون پر گائے بیل اور جاہل مسلمان شیخ سدو وغیرہ کے نام پر بکرے نامزد کر دیتے ہین اُنکا احترام کرتے ہین اسلام نے اُن جانورون کو قطعاً حرام کر دیا ہے بدلیل آیت مذکورہ کے کہ غیر اللہ کے نام پر منسوب ہوگئے ہین اگر اُنپر عند الذبح بسم اللہ بھی پڑھی جاوے تو بھی حلال نہین ہوتے باتفاق اہل اسلام فقہا کے نزدیک اگر امیر کیلیے جانور ذبح کیا جاوے تو بھی حرام ہے کیونکہ غیر کا احترام آگیا غیر اللہ کی شہرت کے ساتھ ہی قطعاً ابداً حرام ہوگیا اور اُہِلَّ کو عند الذبح حمل کرنا خلاف منشا کتاب اللہ و شریعت ہے تفصیل اسکی تفسیرون مین دیکھو ۲ ۵ ۸

اَهْلَ الْبَيْتِ الآية۔ یہان لفظ اہل بیت مین اختلاف ہے لیکن سیاق آیت قرآن دال ہے کہ اہل بیت سے مراد اللہ تعالی کی ازواج مطہرات ہین کیونکہ ابتدا ہی سے ذکر ازواج مطہرات آیا ہے پس مراد اہل بیت سکنی ہین اور حدیث کسا سے اہل بیت نسبی ہین یعنے علی وفاطمہ وحسن وحسین اور مراد حرمت زکوۃ مین عباس وعقیل وعلی و فاطمہ وحسن وحسین مع اہلہم ہین ۲۲ ۱۔

اَهْلَكْتُ۔ ہلاک کیا مین نے۔ ۳ ۱۵

اَهْلَكَتْهُ۔ نابود کیا اُس نے اُسکو یہ مونث کا صیغہ ہے۔ ۳۔

اَهْلَكْتَهُمْ۔ ہلاک کیا تونے اُنکو ۹۔

اَهْلُكُمْ۔ اہل تمہاری ہے۔ اہل قرابت اسکی تفصیل اہل البیت مین دیکھو ۱۳ ۴۔

اَهْلَكْنَا۔ ہلاک کیا ہمنے۔ ۷ ۸

ٮ ٣ ٮ ٧ ٮ ١٤ ١ ٮ ١٥ ٢ و ٢٠ ٮ ٨ و ٩
و ١٦ و ١٧ ٮ ١ و ٧ و ١٣ ٮ ١٩ ١١ و ١٥ ١ ٮ ٢٠ ٨
و ٩ ٮ ٢١ ١٦ ٮ ٢٣ ١ و ١٠ ٮ ٢٥ ٧ و ١٥ ٮ ٢٦ ٤ و
٦ و ٧ ٮ ٢٧ ١٠ -

أَهْلَكَنِيْ - ہلاک کیا مجھکو - ٮ ٢٩ ٢ -

أُهْلِكُوْا - ہلاک کیے گئے وہ سب - غارت کیے گئے وہ سب - ٮ ٢٩ ٥ -

أَهْلِيْنَا - اہل ہماری ٮ ١٣ ٢ و ٤ ٮ ٢٧ ٣ -

أَهْلُوْنَا - اہل ہماری - ٮ ٢٦ ١٠ -

أَهْلُهٗ - اہل اُسکی - ٮ ١٥ ٮ ٨ و ١١ ٮ ٣ و ١٠ - (٢١) جگہ آیا ہے -

أَهْلِهَا - اہل اُسکی - ٮ ٣ و ٥ و ٧ (٢٠) جگہ آیا ہے -

أَهْلِهِمْ - اہل اُن لوگون سے ٮ ١٣ ٢ ٮ ٢٣ ٢ اہل البیت مین دیکھو ٮ ٨ -

أَهْلِهِنَّ - اہل اُن عورتون کی ٮ ١ -

أَهْلِيْ - اہل میری - ٮ ١٦ ٤ ٮ ١٦ ١١ ٮ ١٩ ١٣

أَهْلِيْكُمْ - اہل تمہاری ٮ ٢ ٮ ٢٥ ١٩ -

أَهْلِيْهِمْ - اہل اُنکی - ٮ ٢٣ ١٦ ٮ ٢٥ ٦ ٮ ٢٦ ١٠ -

أَهَمَّتْهُمْ - غم مین ڈالا اُسکو فکرمند کیا اُنکو - ٮ ٤ ٧ -

أَهْوَاءَ - خواہشین آرزوین نفس کی ٮ ٤ ١ ٮ ١ و ٤ ١ ٮ ١٣ ٮ ٥ ٮ ١٣ ١١ ٮ ١٤ ٮ ٢٠ ٨ ٮ ٢١ ٧ ٮ ٢٥ ٣ و ١٨ ٮ ٢٦ ٦

ٮ ٢٧ ٨ -

أَهْوَاءَهُمْ - خواہشین اُنکی - آرزوین اُنکی - ٮ ١ -

أَهْوَنُ - افعل تفضیل بمعنے بہت آسان ہے ٮ ٢١ ٩ -

أَهْوٰى - خواہشین آرزوین نفس کی اصل مین ہوا اُس خواہش نفس کو کہتے ہین جو شہوت کیطرف مائل کرے ٮ ٢٧ ٧

فصل الالف مع الیاء

أَيٌّ - یہ اسم معرب ہے برضمہ پانچ طرح کا ہوتا ہے ایک شرطیہ دوم استفہامیہ جیسے فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَهٗ يُؤْمِنُوْنَ تیسرے موصولہ ہوتا ہے جیسے اِذَا لَقِيْتَ بَنِيْ مَالِكٍ ÷ فَسَلِّمْ عَلٰى اَيِّهِمْ اَفْضَلُ - چوتھا صفت ہوتا ہے نکرہ کی پانچوان وصل ہوتا ہے واسطے ندا کے جو معرفہ بالام ہو جیسے يَا اَيُّهَا الرَّسُوْلُ ويَا اَيَّتُهَا النَّفْسُ بمعنے کون کونسا - ٮ ٨ و ٥ ١ ٮ ٩ ١٣ ٮ ١٥ ١٣ ٮ ١٦ ٨ ٮ ١٩ ١٥ ٮ ٢١ ١٣ ٮ ٢٤ ١٤ ٮ ٢٥ ٧ ١ ٮ ٢٧ ٧ و ١١ و ١٢ و ١٣ ٮ ٢٩ ٢١ و ٢٢ ٮ ٣٠ ٥ و ٦ -

اِيْ - یہ حرف جواب ہے بمعنے نعم کے یہ نہین واقع ہوتا مگر قبل قسم کے جیسے اِيْ وَاللّٰهِ اور کبھی اسکا ہمزہ ہا سے بدل دیتے ہین جیسے ہِیْ - ٮ ١١ ١٠ -

اَيًّا - یہ اسم مبہم ہے اسکے ساتھ تمام مضمرات ملائے جاتے ہین - ٮ ١٥ ١٣

آیَاهُمْ ۔ پہنا اُنکا مُرنا اُنکا ن۲۳ ۱۳۔

آیَاتٌ ۔ یہ جمع ہی آیۃ کی چند آیات کا مجموعہ سورت ہوتی ہے علاوہ عبارتی تحسین کے یہ بڑی خوبی ہی کہ جدا جدا مفصل عام احکام مروی ہوتے ہین کسی مین بشارت کسی مین نذارت کسی مین اُمید رحمت کسی مین خوف عذاب ۱ ۷ و ۱۲ و ۱۴ ۱ ۲ ۴ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۷ و ۱۳ ۴ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۵ (۱۱۲) جگہ آیا ہے

آیَاتِكَ ۔ نشانیان تیری احکام تیرے ۱ ۱۵ ۱۶ ۱۷۔

آیَاتِنَا ۔ نشانیان ہماری ۔ ۴ ۲ ۲ ۱۰ ۵ ۔ ۶۰ جگہ آیا ہے۔

آیَاتِهٖ ۔ احکام اُسکے نشانیان اُسکی ۔ ۱ ۹ ۷ و ۱۱ و ۱۵ ۲ و ۸ ۲ و ۹ و ۱۷ ۔ ۱۰ اور بہت جگہ آیا ہی تکرار کی حاجت نہین۔

آیَاتِهَا ۔ نشانیان اُسکی سے ہا ضمیر آسمان کیطرف ہے ۱۷ ۳

آیَاتِیْ ۔ نشانیان میری احکام میری ۔ ۱ ۵ ۱۱ ۵ و ۱۱ ۹ ۷ ۱۵ ۲۰ ۳ و ۱۱ ۳ ۴ و ۹ ۳ ۲۴ ۲۵ ۲۰ ۔

آیَاتُكُمْ ۔ یہ اسم اشارہ ہی بمعنے تم سب کو ۔ ۵ ۱۶ ۱۵ ۴ ۲۱ ۲ ۲۲ ۹ و ۱۱ ۲۵ ۷ ۔

آیَامٌ ۔ یہ جمع ہی یوم کی بمعنے بہت دن سب دن ۲ ۷ و ۸ و ۹ ۱۲ ۵ ۲ ۔ اور بہت جگہ آیا ہے ۔

آیَامًا ۔ بمعنے ایضًا ۔ ۱ ۹ ۲ ۷ ۱۱ ۲۲ ۸

آیَامٰی ۔ بیوہ عورتین ۔ ۱۸ ۱۰ ۔

آیَّانَ ۔ یہ ظرف زمان ہی مستقبل سے سوال ہوتا ہی اور کبھی اس سے عام زمانہ مراد لیا جاتا ہی مضارع کو جزم دیتا ہی بمعنے کدھر کس دن اور کب ۔ ۹ ۱۳ ۸ ۲۰ ۱۸ ۲۶ ۲۹

۱۷ ۲۸ ۴ ۔

آیَاتُنَا ۔ ہمکو ہمارے کو ۔ ۸ ۲۶ ۱۰ ۔

آیَاهُ ۔ اُسکو ۔ ۵ ۱۰ ۱ ۳ ۵ ۲۱ ۱۵ ۳ و ۷ ۲۷ ۱۹ ۔

آیَاهُمْ ۔ اُن سب کو ۔ ۵ ۶ ۔

آیَایَ ۔ مجھکو ۔ ۵ ۹ ۱۳ ۲ ۔

اِئْتِ ۔ آتو ۔ لاتو ۔ صفوا ایک تفصیل دیکھو ۱ ۷ ۔

اِیْتَاءِ ۔ دینا عطا کرنا بخشش کرنا ۹ ۱۵ ۱۱

آیَتُكَ ۔ نشانی تیری ۔ ۱۲ ۱۶ ۶

اُؤْتُمِنَ ۔ امین جانا گیا ہو لوگونمین امانت دار ہو ۷ ۔

اٰتِنَا ۔ دے ہمکو عطا کر بخشش کر تو ہمکو ۔ ۱۵ ۷ ۹ ۱۸ ۲۰ ۱۵ ۔

اِئْتُوْا ۔ آؤ تم امر حاضر ہی ۔ ۱۳ ۱۷ ۱ ۲ ۱۲ ۲۵ ۱۵ ۲۲ ۱ ۔

اَیُّهَا ۔ بمعنے کون ہی کیسا ہی ۔ ۳ ۳۰ ۱۴ ۔

اِئْتِیَا ۔ آؤ تم دونون ۔ ۲۴ ۱۶ ۔

آیَتَیْنِ ۔ دو نشانیان ۔ ۱۵ ۲ ۔

اَیْدٍ ۔ یہ آلہ ہی اصل اسکی یدی ہی اور جمع اسکی ایدی و یدی ہے اسکی تفصیل ید مین انشاءاللہ آئیگی ۹ ۱۴ ۲۷ ۲ ۔

اَیْدًا ۔ بمعنے ایضًا ۔ ۲۳ ۱۱ ۔

اَیَّدْتُكَ ۔ طاقت قوت دی مین نے تجھکو ۔ ۵ ۔

اَیَّدْنَا ۔ قوت دی و مستحکم کیا ہمنے ۔ ۱۱ ۱۰ ۔

اَیْدِیْ ۔ قوت اور ہاتھ مراد ہین ۔ ۸ ۲۳ ۱۲ ۲۶ ۱۱ ۲۵ ۴ ۵ ۔

اَیْدِیْكُمْ ۔ قوت طاقت ہاتھ تمہارے ۔ ۸ ۹ ۴

ت ۳ و ۹ و ۷ ۱۶ ۱۹ ۲۳ ۲۵ ۵ ۲۶ ۱۱

آیۡدِیۡھِمۡ - ہاتھ اُنکے یا قوت اُنکی ۔ و ۳ ۲ ۵ ۶ (۳۵) جگہ آیا ہے۔

آیۡدِیَھُنَّ - ہاتھ اُن عورتونکے ۔ ۱۴ ۱ ۸ ۔

اِئۡذَنۡ لِّیۡ - اجازت دے مجھکو پروانگی دے مجھکو ۱۳

اَیۡقَاظًا - بحالت جاگنے وبیداری کو کہتے ہین ۱۵

اَیُّکُمۡ - کون ہی کونسا ہی تمھارا۔ ۵ ۱ ۱۹ ۱ ۱۸ ۲۹ ۱ و ۳ ۔

اَیۡکَۃِ - اصلاً اصحاب الایکۃ ہی۔ ایک دوسرے سے ملفوف و لپٹے ہوئے گھنے درختونکو کہتے ہین اور اصحاب ایکہ بھی اُسکی طرف منسوب ہین جو مدینہ منورہ کے نزدیک تھا یا اسم بلد ہی شعیب بن مدین بن ابراہیم علیہم وعلی نبینا الصلوٰۃ والسلام انھین اور مدین والون کیطرف بھیجے گئے تھے طلاع ۱۴ ۵ ۱۹ ۱۴ ۲۳ ۱۰ ۲۶ ۱۵ ۔

اِیۡلٰفِ - الفت و محبت دینی۔ ۳۰ ۱ ۳ ۔

اِیۡلٰفِھِمۡ - محبت دلانی اُنکی۔ ۳۰ ۱ ۳ ۔

اَیَّمَا بمعنے جونسے کونسے ہر ایک سے۔ ۲۰ ۷ ۔

اِیۡمَانِ - بکسر الہمزہ الایمان اقرار کرنا کہ اللہ تعالیٰ ایک اکیلا ہے اور آنحضرت اُسکے رسول و نبی ہین اور تصدیق بالقلب و اقرار باللسان و عمل بالجوارح شریعت کے ساتھ حسب ۱۳ ۸ و و ۱۱ ۵ و ۹ ۲ ۲۰ و ۹ ۷ ۲۵ ۹ ۱۳ ۱۴ ۱۴ ۳ ۳ و ۴ ۔

اَیۡمَانَ - بفتح الہمزۃ بمعنے قسمین سوگندین اور داہنے ہاتھ کو بھی کہتے ہین ۲ و ۴ ۸ ۱۹ ۲۹ ۴ ۔

اِیۡمَانًا - بکسر الہمزہ ابھی اسکے معنے گذر چکے ہین اوپر دیکھو

۷ و ۱۵ ۵ ۹ ۱۱ ۲۶ و ۱۱ ۱۵ ۔

اِیۡمَانُکُمۡ - بہرسہ حرکات نون بمعنے ایمان و یقین تمھارا ۱۱ و ۱۳ ۱ ۱۲ ۱۱ و ۲ ۱ ۱۴ ۱ ۔

اَیۡمَانِکُمۡ - بفتح الہمزہ وبضم النون وکسرہا بمعنے قسمین تمھاری ۱۲ ۵ ۱ و ۲ و ۳ ۲ ۱۹ ۱۰ ۱ ۱۲ ۱۹ ۔

اِیۡمَانِہٖ - بکسر الہمزہ ایمان اُسکا۔ ۱۰ ۲۲ ۹ ۔

اِیۡمَانُھَا - بضم النون وکسرہا بمعنے ایمان اُس عورت کا ۷ ۱۵ ۔

اَیۡمَانَھُمۡ - بفتح الہمزہ وفتح النون وکسرہا بمعنے قسمین اُنکی۔ ۱۲ ۱۱ ۴ و ۹ ۱۵ و ۸ ۱۱ ۱۴ ۱ و ۱۳ ۲۳ ۳ و ۷ ۱ ۸ ۲۸ ۳ و ۱۳ و ۲۰ ۔

اَیۡمَانُھُنَّ - بفتح الہمزہ بمعنے قسمین اُن عورتون کی۔ ۱۰ ۲۲ ۴ ۔

اِیۡمَانِھِنَّ - بکسر الہمزہ ایمان وتصدیق اُن عورتون کی ۲۸ ۸ ۔

اَیۡمَنَ - برکت والا بہت برکت لانا ۷ ۱۴ ۲۰ ۷

اَئِمَّۃً - بفتح الہمزۃ الاولیٰ وکسر الثانیہ بمعنے سرداران پیشوا لوگونکو بھی کہتے ہین ۸ ۵ ۲ ۴ و ۱۶

اَیۡنَ - بفتح الہمزۃ وسکون الیاء یہ ظرف مکان ہی مبنی ہی فتح پر اس سے سوال ہوتا ہی مکان و جگہ ٹھکانے کا جیسے اَیۡنَ زَیۡدٌ کہان ہی زید کس جگہ ہے زید اور فارق ہوتا ہے درمیان دو چیزکے جیسے اَیۡنَ ہٰذَا مِنۡ ذَاکَ اور کبھی یہ معنی شرط مین آتا ہے اور اپنے معمول کو جزم دیتا ہی جیسے اَیۡنَ تَجۡلِسۡ اَجۡلِسۡ جہان تو بیٹھیگا مین بھی وہین بیٹھونگا۔ ۹ ۱۰ ۱

ف ۲۵ ، ۲۹ ، ف ۱۳ ، ۶ -

آیُّنَا ۔ کونسا ہم مین ۔ ۱۲ -

آیْنَمَا ۔ معنے جدہر جہان جسطرف جس جگہ اور لغوی معنے ابھی اَیْنَ مین گذر چکا ہے ۔ ۴ ۲ ۳ ۵ ۸ ۱۱ ۱۶ ۱۹ و ۲۲ ۵ ۲۷ ۱۳ ۲۷ ، ۱ ۲۵ ۲ -

اَیُّوب ۔ وہب بن منبہ و کعب احبار دونون سے روایت ہے کہ انکی پیشانی پر یہ مکتوب تھا اَلمُبتَلیٰ الصَّابِرُ اور نسب آپکا ایوب بن امرص بن تارخ بن روم بن عیصان بن اسحاق بن ابراہیم (علیہم الصلوٰة والسلام) انکی والدہ حضرت لوط کی بیٹی تھین انکی بی بی یوسف علیہ السلام کی پوتی تھین حضرت سے بہت مشابہ تھے خدا تعالےٰ نے انکو ہر قسم کا مال دولت و مویشی عطا کیا تھا پانسو غلام تھے اکثر یتیمون و بیوون کے ساتھ سلوک کرتے تھے اور بڑے مہمان نواز تھے ابر وقت سے کہا تو مسلمان ہوجا اُسنے کہا اس سقف رچھت کو بے دیوار کھڑا کر دو اُنکے معجزے سے دیوار کھڑی ہوگئی سب لوگ مسلمان ہوگئے اور ریتی کا میدان تھا کہا اسمین پانی ہوجائے پانی بھی ہوگیا مقام بثنیہ جابلیہ دمشق کے شہر مین وہان پیغمبر تھے شیطان کے کہنے سے انکا امتحان لیا گیا سب مال و دولت اولاد وغیرہ ہلاک کیے گئے اسمین بھی صابر شاکر ثابت قدم اُترے بدن مین کیڑے پڑگئے تھے سوائے بی بی کے سب نے چھوڑ دیا تھا پھر خدا تعالےٰ نے ایک چشمہ جاری کیا اسمین غسل کیا اچھے صحیح سالم ہوگئے اِنَّا وَجَدْنٰهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهٗ اَوَّابٌ انھین کے حق مین آیا ہی اٹھارہ برس مبتلا رہے اسپر سونے کی ڈنڈیان برسین زمین پر گرتے ہی انکو سمیٹا خدا نے فرمایا یہ کیا ہی

کما الاغنی عن بزرگتک کہتے ہین کہ دو سو برس تک زندہ ہے ۳ ۶ ۱ ۲ ۲۳ ۱۳ -

اٰیَةٌ ۔ ایک ٹکڑا مضمون کا یہ اصطلاحات سے آتی ہے ۔ ۱۳ و ۱۴ ۱ و ۱۰ و ۱۶ ۳ و ۱۰ و ۱۲ و ۱۳ (۶۸) جگہ آیا ہے ۔

اَیُّهَا ۔ یہ حرف تفسیر ہے معنے اَیْ کہ ۳ و ۱۳ ۳ و ۵ و ۶ و ۷ و ۹ ۲ و ۴ و ۵ و ۶ و ۷ (۱۱۱) جگہ آیا ہے

اَیُّهُمْ ۔ معنے کون اُنمین سے یا کونسا اُنمین کا ۔ ۱۳ ۳ ۱۵ ۶ و ۱۳ ۱۶ ۸ ۲۹ ۶ -

بَابُ الْبَاءِ

فصل الباء مع الالف

بَاءَ ۔ معنے پلٹا پھر آیا رجوع کیا باز آیا پشیمان ہوا ۸ ۹ ۱۶ -

بَابٌ ۔ دروازہ معروف ہے ۔ ۶ ۲ و ۸ ۹ ۱۰ ۲۲ ۱۳ ۶ و ۲۹ ۳ ۲۷ ۱۸ -

بَابًا ۔ معنے ایضاً ۔ ۱ ۴ -

بَابِلُ ۔ یہ مشہور شہر ہے کوفے کے نزدیک ۔ ۱۲ -

بَاخِعٌ ۔ قتل کرنیوالا اور گلگھوٹنے والا اپنے کو ہلاک کرنیوالا حسرت سے ۔ ۱۵ ۱۳ ۱۹ ۵ -

بَادٍ ۔ اصل مین اَلْبَادِ ہے معنے گانو سے آنیوالے کو کہتے ہین ۔ ۱۰ -

بَادُوْنَ ۔ کھُلے جنگل میدان مین رہنے والے ۸

بَادِیَ الرَّأْیِ - ظاہری رائے اور ابتر رائے کو بھی کہتے ہیں۔ پ۱۲ ع۳ -

بَارِدٌ - بمعنے ٹھنڈی سرد چیز کو کہتے ہیں۔ پ۲۳ ع۱۳ پ۲۷ ع۱۵ -

بَارِزُوْنَ - ظاہر ہونگے وہ قبروں سے باہر نکلینگے وہ بیرون آئینگے وہ۔ پ۲۴ ع۷ -

بَارِزَةً - بمعنے ظاہر باہر سطح زمین پر ظاہر ہونا پ۱۵ ع۱۸

بَارَكَ - برکت ہو تجھکو۔ پ۲۴ ع۱۶ -

بَارَكْنَا - برکت والا کیا ہمنے سرسبز کیا ہمنے میوہ دار کیا ہمنے خوشگوار کیا ہمنے۔ پ۹ ع۶ پ۱۵ ع۱ پ۱۷ ع۵ و ۶ پ۲۲ ع۸ پ۲۳ ع۷ -

بَارِئُ - پیدا کرنیوالا اللہ تعالےٰ۔ پ۲۸ ع۶ -

بَارِئِكُمْ - پیدا کرنیوالا تمھارا - پ۱ ع۶ -

بَازِغًا - روشن جھلکنے والا - پ۷ ع۱۵ -

بَازِغَةً - چمکنے والا - روشن - پ۷ ع۱۵ -

بَأْسٍ - بری حالت و لاشدت قتال کو بھی کہتے ہیں پ۲ ع۶ پ۵ ع۸ پ۷ ع۴ پ۱۵ ع۱ پ۱۹ ع۱۰ پ۲۱ ع۸ پ۲۲ ع۱۱ پ۲۶ ع۹ پ۲۷ ع۱۰ پ۱۹

بَأْسًا - اصل میں اَشَدُّ بَأْسًا ہے بمعنے خوف عذاب سخت لڑائی - پ۵ ع۸ پ۱۵ ع۱۳ -

بَأْسَاءِ - بمعنے تنگدستی مفلسی فقیری مسکینی سختی شدت فقر پ۲ ع۶ و ۱۰ پ۷ ع۱۱ پ۹ ع۲ -

بَاسِرَةٌ - اصل میں وُجُوْهٌ يَّوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ بمعنے کتنے چہرے منہ اُس دن قیامت میں برے اُداس سست پشیمان رنجیدہ ہونگے - پ۲۹ ع۱۷

بَاسِطٌ الخ - یعنے پھیلانے والا ہاتھوںکو بغرض کسی طلب شے و سوال کیلیے پ۱۳ ع۹ پ۱۳ ع۸ پ۵ ع۱۵ -

بَاسِطُوْا اَيْدِيْهِمْ - پھیلائے ہوئے کھولے ہوئے ہاتھوں کو یعنے فرشتے ہاتھوں کو پھیلائینگے بدکاروں کیلیے کہ روحوں کو بدن سے نکالو آج عذاب کا دن ہے پ۷ ع۱

بَاسِقَاتٍ - یہ جمع بَاسِقٌ کی اصل میں اَلنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ بمعنے کھجوریں طویل بلند ساق والی اور ہر ایک مستطیل بلند چیز کو کہتے ہیں پ۲۶ ع۱۵ -

بَأْسَكُمْ - تکلیف و عذاب و برائی تمھاری پ۱۷ ع۶ پ۱۶

بَأْسَنَا - عذاب و تکلیف ہماری - پ۷ ع۱۱ پ۸ ع۵ و ۸ پ۹ ع۲ پ۱۳ ع۶ پ۱۷ ع۲ پ۲۴ ع۱۴ -

بَأْسُهٗ - عذاب اُسکا - پ۸ ع۵ -

بَأْسُهُمْ - عذاب اُنکا - پ۲۸ ع۵ -

بَاشِرُوْهُنَّ - جماع کرنا اُنسے ملانا اُنسے مباشرت کرنا اُنسے اور بشرہ ظاہری جلد کو کہتے ہیں - پ۲ ع۷ -

بَاطِلٌ - یہ ضد ہے حقؒ کی بمعنے ناکارہ چیز بیکار ناحق کو کہتے ہیں - پ۱ ع۵ پ۲ ع۷ پ۳ ع۱۵ پ۵ ع۲ پ۶ ع۲ پ۹ ع۶ و ۱۵ پ۱۱ ع۱۱ پ۱۳ ع۲ پ۱۴ ع۸ پ۱۶ ع۱۴ پ۱۵ ع۹ و ۲۰ پ۱۷ ع۲ و ۱۵ پ۱۸ ع۲ و ۱۲ پ۲۲ ع۱۲ پ۲۴ ع۶ و ۱۹ پ۲۵ ع۴ پ۲۶ ع۵ -

بَاطِلًا - بمعنے ایضا - پ۴ ع۱۱ پ۲۳ ع۱۲ -

بَاطِنُ - پوشیدہ چھپی ہوئی چیز کو کہتے ہیں اور عز و جل کی صفت ہے اُسکے مقابل میں ظاہر ہے باطن میں اُن اشیا کا احاطہ ہے جنکو ابصار ادراک نہیں کر سکتی اور ظاہر میں اُن اشیا کا احاطہ ہے جنکو نظر و ابصار ادراک کر سکتی ہے بذریعہ شریعت پ۲۷ ع۱۷

بَاطِنَةً - بمعنے ایضا چھپی ہوئی پ۲۱ ع۱۲ -

بَاطِنُهٗ - بمعنے پوشیدہ اُسکا - پ۲۷ ع۱۸ -

بَاعِدْ ۔ یہ صیغہ امر حاضر ہے بمعنے دوری کر تو دور ڈالدے تو۔ پ۲۲ ۸ ۔

بَاغٍ ۔ حد شرع سے تجاوز کرنے کو کہتے ہین بغاوت دو طرح ہے ایک تجاوز عن الحق وہ غیر محمود و ناجائز ہے دوم تجاوز من الباطل ہے وہ محمود ہی پ۲ ۵ پ۵ پ۱۶ ۲۱ ۔

بَاقٍ ۔ ہمیشہ دائمی رہنے والا۔ باقی دو قسم پر ہے ایک بنفسہ اپنی ذات کے ساتھ باقی بغیر کسی مدد کے وہ باری تعالیٰ اُسکو فنا نہین ہی دوم باقی بغیر ہے اسکو ایک وقت فنا لازمی ہی وہ ماسوا اللہ ہے بقول آنحضرت ماسوا اللہ باطل پ۱۶ ۱۹۔

بَاقِيَاتُ ۔ الصلوات الخمس ۔ اور وہ عمل صالح جو پیچھے چھوڑ جاوین اُنکو بھی کہتے ہین۔ پ۱۵ ۱۸ پ۱۶ ۸ ۔

بَاقِينَ ۔ باقیماندہ چیز کو کہتے ہین پ۱۹ ۱۰ پ۲۳ ۷ ۔

بَاقِيَةٍ ۔ باقی رہنے والی چیز کو کہتے ہین پ۲۵ و پ۲۹ ۵

بَالُ ۔ بمعنے حال و حالت و ہیئت کو کہتے ہین پ۱۲ ، پ۱۶ ۱۱

بَالِغُ ۔ پہونچانیوالا احکام پ۳ پ۲۵ ۱۷ ۔

بَالِغُوا ۔ پہونچنے والے پ۱ ۔

بَالِغَة ۔ پہونچی ہوئی مستحکم چیز کو کہتے ہین پ۸ پ۱۵ ، پ۲۹

بَالِغِهِ ۔ پہونچنے والا اُسکو پانیوالا اُسکو پ۱۳ ۸ ۔

بَالِغِيهِ ۔ پہونچانے والے اُسکے پ۱۴ ، پ۲۴ ۱۱ ۔

بَالَهُمْ ۔ حال اُنکا حالت اُنکی پ۲۶ ۵ ۔

بَاؤُا ۔ پھر آئے وہ واپس آئے وہ لوگ ۔ پ۱ ، ۱۱ پ۱۴ ۳ ۔

بَائِسَ ۔ بمعنے سخت محتاج و بھوکے آیا ہے پ۱۷ ۱۱ ۔

بَايَعْتُمْ ۔ بیع تمہاری معاملہ کرنا تمہارا سوداگری کرنی تمہاری ہاتھ ملانا تمہارا ۔ پ۳ ۔

بَايِعْهُنَّ ۔ بمعنے بیعت قبول کر تو اے محمد یعنے اگر مسلمان عورتین تجھ سے بیعت چاہین تو تو بیعت قبول کر اُن عورتون کی آنحضرت کی بیعت عورتونکو قولی ہوا کرتی تھی نہ فعلی جیسے اس زمانہ کے جاہل پیر عورتون کو فعلی بیعت کرتے ہین۔ پ۲۸ ۸ ۔

فصل الباء مع الثاء المثلثہ

بَثَّ ۔ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ ۔ بمعنے ایجاد کیا ظاہر کیا پیدا کیا پھیلایا بکھیرا اُسنے زمین مین ہر ایک جانور سے پ۲ ۴ پ۱۱ ۱۲ پ۱۲ ۱۰ پ۲۵ ۶ ۔

بَثِّي ۔ اصل مین یہ مقولہ ہی یعقوب علیہ السّلام کا۔ بمعنے وہ غم میرا جسنے مجھکو پریشان و پراگندہ کردیا تردد مین ڈالدیا فکرمند کردیا۔ پ۱۳ ۴ ۔

فصل الباء مع الحاء المہملہ

بِحَارُ ۔ بحر اصل مین بہت پانی کو کہتے ہین جو خلاف بر ہے اور یہ جمع ہے اَلْبَحْر کی اور اَبْحُر و بُحُورٌ بھی جمع ہے تصغیر اُسکی اُبَيْحِرٌ ہے پ۳۰ ۶ و ۷ ۔

بَحْرٌ ۔ بمعنے دریا سمندر پ۱ ۶ پ۲ ۴ (۲۹) جگہ آیا ہے۔

بَحْرَانِ ۔ اصل مین بحر اُس مقام وسیع کو کہتے ہین جہان بہت کثرت سے پانی ہوا اور کبھی کھاری تلخ پانی کے دریا کو بحر کہتے ہین یہان کمال فصاحت سے کہ دونون کو بحران کہا اور کمال صنعت باری تعالےٰ ہی باوجود ایک جگہ ملنے کے ممیز ہین ایک کا پانی شیرین دوسرے کا پانی تلخ ہے اور دونونمین موتی و مرجان یکسان نکلتا ہی۔ پ۲۲ ۱۴ ۔

بَحْرَيْنِ - بمعنے دو دریا ایک بحر روم دوم بحر فارس یہ وہ مقام ہے جہان موسے علیہ السلام نے اپنے نوکر سے کھانا طلب کیا تھا بوقت تلاش حضرت خضر۔ پ۱۵ ع۲۱ ر۱۵ ع۳ ن۲۵ ا ۱۱۔

بَحِيْرَةٍ - بفتح البار زمانہ جاہلیت مین کفار مشرکین کی عادت تھی کہ جب اونٹنی پانچوین مرتبہ جنتی تو اُس کے دونون کان برابر نصفا نصف چیر دیتے اُسکو بت کے نام پر چھوڑ دیتے نہ اُسکا دودھ پیتے نہ اُسپر سواری کرتے نہ اُسکو ذبح کرتے اُسکا کھانا بھی حرام ہے گو اُسپر بسم اللہ بھی پڑھی جاوے عند الذبح کیونکہ وہ اُہِلَّ لِغَیْرِ اللّٰہِ مین شریک ہوگیا قطعی حرام ہے بت کی ملک ہے اور مثل اسکے جیسے زمانہ حال مین کرتے ہین۔ پ۷ ع۴۔

فصل الباء الخاء المعجمہ

بَخْسٍ - قیل معناہ بالجس ای ناقص وقیل مَبْخُوْسٌ ای منقوص یعنے غیر مروجہ اور اصل مین جو چیز بطریقہ ظلم ناقص ہو اُسکو بھی کہتے ہین۔ پ۱۲۔

بَخْسًا - بمعنے ایضاً غیر مروجہ ناقص ناکارہ چیز کو کہتے ہین۔ پ۲۹ ع۱۱۔

بُخْلُ - اصل مین بخل دو طرح کا ہے ایک خود بذاتہ بخیل ہونا دوم دوسرے کو بخل کا حکم کرنا مشورہ دینا اور جس مین بکثرت بخل موجود ہو اُس کو بخیل کہتے ہین۔ پ۵ ع۳ ۱۹۔

بَخِلَ - بمعنے بخیلی کیا وہ۔ پ۳۰ ع۱۷۔

بَخِلُوْا - بخیلی کیا اُنھون نے۔ پ۴ ع۹ ۱۶۔

فصل الباء مع الدال المهملہ

بَدَا - بفتح البار ومد الدال بمعنے ظاہر ہوگیا۔ یہ صیغہ ماضی معروف کا ہے پ۹ ع۱۲ ا۲۴ ع۲۵ ع۲۰ ع۲۸ ۷۔

بَدَاَ - پیدا کیا ظاہر کیا ابتدا اُس ابتدائی چیز کو کہتے ہین جس سے ابتدائی ترکیب ہو۔ پ۱۰ ع۱۳ ن۳ ع۲۰ ۱۴ ع۲۱ ۱۴۔

بَدَاْنَا - بمعنے شروع کیا ہمنے ابتدا پیدا کیا ہمنے پ۱۷۔

بَدَؤُا - ابتدا کیا شروع کیا اُنھون نے پ۱۰ ۷۔

بَدَتْ - ظاہر ہوئی بین ہوئی پ۸ ع۳ پ۹ ع۱۶ ۱۶

بِدَارًا - بمعنے گھبرانا جلدی تیزی شتابی کرنا۔ پ۴ ع۱۲۔

بَدْرٍ - یا ایک مقام یا پہاڑ کا نام ہے جانب مدینہ منورہ جہان آنحضرت نے لڑائی کی تھی مشہور جنگ ہے پ۴ ع۴۔

بَدِيْعُ - بمعنے ابتدا شروع نئی جدید چیز کو بھی کہتے ہین۔ پ۱ ع۱۴۔

بَدَّلَ - بدل ڈالا اُس نے۔ بدل دیا اُس نے پ۲ ع۶ پ۱۰ ع۱۶۔

بَدَلًا - بمعنے بدلا عوض۔ پ۱۵ ع۱۹۔

بَدَّلْنَا - بدل دیتے ہین ہم۔ پ۵ ع۵ پ۱۴ ع۲۰ ع۲۲۔

بَدَّلُوْا - بمعنے بدل ڈالا اُنھون نے پ۱۳ ع۱۷ ع۱۹۔

بَدِّلْهُ - بدل دے تو قرآن کو۔ کفار مکہ آنحضرت سے یہ خواہش کرتے کہ ہماری مرضی کے موافق دوسرا قرآن بدل لا اور بدل دے تو عوض دے تو اُسکو پ۱۱ ع۷۔

بُدْنَ - قربانی کے اونٹ کو کہتے ہین پ۱۷ ع۱۲

بِبَدَنِكَ - بدن تیرا اصل مین یہ خطاب ہے فرعون کو

بوقت غرق دریا۔ سلہ ۱۴۔
بَادُوْ۔ بمعنے جنگل گاؤن یا جنگلی گاؤن کے والا۔ سلہ ۵۔
بَدِیْعُ۔ بروزن فعیل بمعنے فاعل ہے بمعنے پیدا کرنیوالا
بنانے والا آسمانون اور زمینون کا بغیر آلہ و مادہ و زمانہ
و مکان کے یہ کمال صنعت اسی اللہ تعالے کیلیے خاص
ہے۔ سلہ ۱۴ ک ۱۹۔

فصل الباء مع الراء المہملہ

بِرٌّ۔ بکسر الباء بمعنے نیکی بھلائی خوبی اچھائی اور اصل
مین توسیع و کشادہ کرنا فعل خیر مین اور کبھی خدا کیطرف
منسوب ہوتا ہے جیسے البَرُّ الرَّحِیْمُ اور کبھی بندے کیطرف
منسوب ہوتا ہے بمعنے اطاعت فرمانبرداری الٰہی مین
مثلاً مِنَ اللّٰہِ الثَّوَابُ وَمِنَ الْعَبْدِ الطَّاعَۃُ پھر دو قسم پر
ہے ایک افعال مین دوسرے اعتقاد مین ساتھ صدق کے۔
سلہ ۵ ک ۷ و ۸ ک ۱ سلہ ۵ ک ۲۔
بَرٌّ۔ بفتح الباء البَرُّ خلاف البحر۔ زمین جنگل پہاڑ آباد
غیر آباد کو کہتے ہین اور کبھی خاص مکان مقام کو بھی کہتے
ہین ک ۳ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۸ سلہ ۸ سلہ ۷ ک ۱ سلہ ۳
و ۸ و ۱۳ ک ۳۔
بَرٌّ۔ بفتح الباء اصل مین مشتق اَلْبِرُّ بکسر الباء سے یہ اصطلاحات
قرآنی ہین۔ بمعنے سلوک نیکی خوبی خوش خلقی سلہ ۴ و ۵
بَرَآءٌ۔ یہ خبر ہے اِنَّنِیْ کی بمعنے بیزار ہون ناراض
ہون ناخوش ہون بُرے کامون سے فاعل اُسکا
مزدوج ہے۔ سلہ ۲۵ و ۲۵ ک ۷۔
بَرَآءَۃٌ۔ بمعنے بیزاری فارغخطی خلاصی قطعی جدائی و فیصلہ

سلہ ۷ ک ۱۰۔
بَرَّءَ۔ اصل مین فَبَرَّاَہُ اللّٰہُ بمعنے پاک صاف کیا موسے
(علیہ السلام) کو اللہ تعالے نے اُس الزام سے جو بنی اسرائیل نے
اُنکے ذمہ عائد کیا تھا کہ اُنکے فوطے خصیے بڑے و متورم ہین
سلہ ۲۲ ک ۶۔
بَرَدٌ۔ بمعنے سردی سلہ ۱۲۔
بَرْدًا۔ بفتح الباء وسکون الراء بمعنے سرد ٹھنڈی سلہ ۵ ک ۲۰۔
بَرَرَۃٍ۔ بمعنے نیکوکار پارسا صالحین کو کہتے ہین سلہ ۳۰ ک ۵
بَرَزَ۔ نکلا وہ بھر آیا وہ۔ ک ۷۔
بُرِّزَتِ الْجَحِیْمُ۔ نکالی جائیگی دوزخ ظاہر کیا جائیگی
دوزخ ظاہر ہونگے دوزخ سلہ ۱۹ ک ۳۰ ک ۴۔
بَرْزَخٌ۔ اَلْبَرْزَخُ مَا بَیْنَ کُلِّ شَیْئَیْنِ۔ برزخ ایک
حد ہے درمیان دو چیزون کے اور وہ جو درمیان دنیا و
آخرت کے ہے یعنے موت سے حشر تک یا موت سے بعث
تک اور برزخ قیامت مین حائل ہونگے درمیان انسان
اور اُسکے بلوغ منازل تک اُسکو العقبۃ بھی کہتے ہین۔
سلہ ۹ ک ۱۱۔
بَرْزَخًا۔ پردہ حجاب سلہ ۳۔
بَرَزُوْا۔ ظاہر ہوا آگاہی ہوئی ثابت ہوا اُنکو سلہ ۷
سلہ ۷ ک ۱۵ و ۱۹۔
بَرْقٌ۔ بفتح الباء وسکون الراء المہملہ بمعنے بجلی اصل مین برق
چمک کو کہتے ہین جیسے سَیْفٌ بَارِقٌ کہتے ہین۔ سلہ ۲ ک ۳
۸ سلہ ۴ ک ۲۹ ک ۱۔
بَرْقِہٖ۔ بمعنے ایضاً بجلی و چمک سلہ ۱۲
بَرَکَاتٌ۔ برکتین خوبیان سلہ ۲ ک ۴۔

بَرَکَاتِہٖ۔ برکتین اُسکی ۷۔

بُرُوْج۔ یہ جمع ہے بُرج کی اصل مین بُرج کے معنے انپے اپنے محل پر ہوتا ہے کیونکہ یہ اصطلاحات آنیہ مین جب بغیر کسی قید کے ذکر آیا تو قصور بڑے بڑے محل و قلعے مراد ہوتے ہین اور جب بروج النجوم کہا تو منازل مخصّصہ ستارونکے مراد ہونگے اور جب وَالسَّمَاۤءِ ذَاتِ الْبُرُوْجِ کہا تو آسمان مین طبقہ طبقہ و درجات مراد ہونگے اور جب فِیْ بُرُوْجٍ مُّشَیَّدَۃٍ کہا تو زمین مین قلعے مستحکم مکان بلند مراد ہونگے اور ثَوْبٌ مُبَرَّجٌ کہا تو اچھا خوبصورت کپڑا مراد ہوگا اور جب لَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِیَّۃِ الْاُوْلٰی کہا تو اُسوقت تکبری نخوت مراد ہوگی اور اَلْبُرُجُ خوبصورتی و کشادگی چشم بھی مراد ہوتی ہے ۸۔ ۱۰۔

بُرُوْجًا۔ بارہ برج ہین۔ حمل۔ ثور۔ جوزا۔ سرطان۔ اسد۔ سنبلہ۔ میزان۔ عقرب۔ قوس۔ جدی۔ دلو۔ حوت یہ منازل کواکب ہین۔ ۲۔ ۴۔

بُرْهَان۔ بوزن فعلان۔ یہ تاکید ہوتی ہے دلیل و حجت کی اور لامحالہ ہمیشہ مقتضی صدق ہوتی ہے اور دلائل پانچ قسم پر ہین ایک دلیل ہمیشہ مقتضی صدق ہوتی ہے دوئم دلیل ہمیشہ مقتضی کذب ہوتی ہے سوئم قریب صدق چہارم قریب کذب ہوتی ہے پانچوین درمیان انکے ۴۔ ۳۔ ۶۔

بُرْهَانَانِ۔ دو سندین دلیلین۔ ۷۔

بُرْهَانَكُمْ۔ ایسے دو دلائل تمہارے بخوب عوسے مین ۱۳۔ ۲۔ ۱۰۱۔

بَرِیْٓءٌ۔ مین بیزار ہون۔ ۸۔ ۱۵۔ ۲۔ ۷۔ ۱۰

۳۔ ۵۔ ۱۵۔ ۵۔

بَرِیْٓـًٔا۔ بیگناہ پاک صاف پاکیزہ۔ ۱۴۔

بَرِیَّۃِ۔ اصل مین یہ دو جگہ آیا ہے شَرُّ الْبَرِیَّۃِ وَخَیْرُ الْبَرِیَّۃِ یعنے بُری و بدخلق اور اچھے و بہتر خلق کو کہتے ہین یعنے اچھی و بُری پیدائش۔ ۲۳۔

بَرِیْٓـُٔوْنَ۔ تم بیزار ہونیوالے ہو اور بے تعلق ہو ۱۰

فصل الباء مع السین المهملہ

بَسًّا۔ اصل مین بُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا پہاڑون کے ریزہ ریزہ پارہ پارہ ٹکڑے ٹکڑے ہوجاوینگے ۲۷۔ ۱۴۔

بُسَّتِ۔ ریزہ ریزہ پارہ پارہ ٹکڑے ٹکڑے۔ ۲۷۔ ۱۴۔

بِسَاطًا۔ بچھونا فرش۔ ۲۹۔ ۹۔

بَسَرَ۔ اتنی جلدی کرنا کہ ابھی اُس شئے کا وقوع بھی نہین ہوا اور یہان یعنے مُنھ بنایا ترشروئی کی کڑوا کیا اُسنے۔ ۱۹۔ ۱۵۔

بَسَطَ۔ یعنے کشادہ کیا اُسنے بچھایا اُسنے۔ ۳۔ ۲۵۔ ۴

بَسَطْتَّ۔ یعنے کشادہ کریگا تو دراز کریگا تو طول دیگا تو۔ ۹۔

بَسْطَۃً۔ یعنے کشادہ کرنا طویل کرنا دراز کرنا کشایش اور طول و تمام اکثر طول ایکسو ذراع اور قصر ساٹھ ذراع۔ ۱۲۔ ۱۶۔

بِسْمِ اللّٰهِ۔ یعنے ساتھ نام مبارک اللہ تعالے کے اور ابدا بسم اللہ و بدأت باسم اللہ فحذف المضاف واقیم المضاف الیہ مقامہ

۴۔ ۲۔

فصل الباء مع الشين المعجمة

بَشَرٌ۔ قرآن مجید کا یہ خاصہ ہے کہ جہان بشر کا ذکر آئیگا اُس سے مراد ظاہری جسم و بشرا انسان مراد ہوگا اولاد آدمؑ کا۔ ۱ ۳ ۳ و ۱۲ ۱۱ و ۱۳ و ۱۶ ۷ ۱ ۷ ۱ ۷ و ۱۱ ۳ و ۶ و ۴ ۴ ۳ و ۱۳ و ۲۰ ۳ و ۵ ۱ و ۳ و ۲ ۲ و ۳ ۱۲ و ۴ ۴ و ۱۰ ۳ و ۱۳ و ۹ ۱۶ ۱۵ ۶ و ۸ و ۷ ۱ و ۱۵ ۱۵ و ۱۶ ۹۔

بَشَرًا۔ بمعنے ایضاً ۱۴ ۳ و ۴ ۳ ۱ و ۱۱ ۵ ۳ و ۳ ۱۴ ۹۔

بَشَّرْتُمُوْا۔ بشارت دی تم نے خوشخبری سُنائی تم نے ۴۔

بَشَّرْنَا۔ خوشخبری دی ہمنے خوشخبری سُنائی ہمنے۔ ۷ ۴ ۷۔

بَشِّرُوْا۔ خوشخبری و خوشی سُنائی اُنھوں نے۔ ۱۹۔

بُشْرٰی۔ خوشخبری۔ ۱۲ ۴ ۱۵ ۱۲ ۷ و ۱۲ ۱۸ و ۲۰ و ۱۶ ۱۶ ۱۲ ۲۔

بُشْرٰىكُمْ۔ خوشخبری ہو تمکو ۱۸۔

بَشَرَيْنِ۔ بمعنے دو آدمی موسےٰ و ہارون علیہما السّلام ۳۔

بَشِيْرٌ۔ فعیل بمعنے فاعل خوشخبری دینے والا خوشخبری سُنانیوالا ۷ و ۱۳ ۷ ۵۔

مُبَشِّرًا۔ بمعنے ایضاً خوشخبری سُنانیوالا۔ ۴ ۹ و ۱۵ ۱۵۔

فصل الباء مع الصاد المهملة

بَصَائِرُ۔ بمعنے ظاہر دلیلین واحد اسکا بَصِیْرَةٌ ہے ۹ و ۴ ۱۲ ۸ ۱۸۔

بَصُرَ۔ دیکھا اُس نے ۷ ۴ ۹ ۱۶ ۵ و ۱۰ ۱ و ۷ ۱۔

بَصُرْتُ۔ دیکھا مین نے۔ ۱۴۔

بَصُرَتْ۔ دیکھا اُس عورت نے۔ ۴۔

بَصَلِهَا۔ بمعنے پیاز اُس زمین کی۔ ۷۔

بَصِیْرٌ۔ فعیل بمعنے فاعل دیکھنے والا اور نام مبارک ہے اللہ تعالےٰ کا۔ ۱۱ و ۱۳ ۴ و ۱۵ ۴ و ۱۰ ۸ ۴ ۹ ۱۱ ۲ و ۱۰ ۸ ۱ ۵ و ۷ ۱۲ ۸ و ۱۵ و ۱۶ ۷ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۹ ۳ و ۴ ۴ ۷ ۱ و ۷ و ۵ ۲۔

بَصِیْرًا۔ دیکھنے والا۔ ۵ و ۱۶ ۴ و ۵ ۲ و ۳ و ۱۱ و ۱۶ ۷ ۷ ۱۸ ۷ ۱۱ ۱۹ ۹۔

بَصِیْرَةٌ۔ دیکھنے اور بینائی کو کہتے ہین۔ ۱۶ ۱۔

فصل الباء مع الضاد المعجمة

بِضَاعَتُنَا۔ پونجی و سرمایہ ہماری تجارت کا اصل مین بضاعۃ اُس مال کے قطعہ و فرو کشادہ کو کہتے ہین جو تجارت کیلیے وافر و کافی ہو۔ ۲۔

بِضَاعَتَهُمْ۔ پونجی و سرمایہ اُنکی تجارت کا۔ ۲۔

بِضَاعَةٍ۔ پونجی و سرمایہ تجارتی۔ ۱۲ ۴۔

بِضْعَ۔ بکسر الباء وسکون الضاد المعجمہ بمعنے المنقطع یعنے تین میں سے ایک حصّہ عدد کا دس تک اور بعض کے نزدیک پانچ سے زائد دس سے کم کے عدد کو بضع کہتے ہیں۔ پ۱۲ ع۱۵ پ۲۱ ع۴۔

فصل الباء مع الطاء المہملہ

بِطَانَۃً۔ بمعنے جان نثار دلی راز دار دوست کو کہتے ہیں اصلی حکم شرعی یہ ہے غیر مسلم کو دلی دوست و مشیرت بناؤ کہ آگے تم کو ندامت حاصل ہو۔ پ۴ ع۳۔

بَطَائِنُہَا مِنْ اِسْتَبْرَقٍ۔ بمعنے جنت کے فرش کا استر استبرق حریر کا ہوگا۔ پ۲۷ ع۱۴۔

بَطَرًا۔ بمعنے دولت مال و جاہ پر اترانا۔ پ۱۰ ع۲۔

بَطِرَتْ۔ اتراتی تھیں وہ۔ پ۲۰ ع۹۔

بَطَشَ۔ ائمہ سبعہ کے نزدیک از باب ضرب ہے اور باعتبار لغت از قتل آیا ہے بمعنے غیض و غضب یعنی سخت و کمال قوت کے ساتھ پکڑنا جسکو بلا کی پکڑ کہتے ہیں۔ پ۲۰ ع۱۰

بَطْشًا۔ بلا کی پکڑ۔ پ۲۵ ع۷ پ۲۶ ع۱۷۔

بَطَشْتُمْ۔ پکڑا تم نے۔ پ۱۹ ع۱۱

بَطْشَتَنَا۔ پکڑنا ہمارا۔ پ۲۷ ع۹۔

بَطْشَۃَ۔ بلا کی سخت پکڑ۔ پ۲۵ ع۱۴۔

بَطَلَ۔ بگڑا فاسد ہوا ساقط ہوا۔ پ۹ ع۴۔

بَطَنَ۔ پوشیدہ ہوا اور چھپی چیز کو بھی کہتے ہیں۔ پ۸ ع۶ و ۱۱ پ۲۷ ع۱۱۔

بَطْنِہٖ۔ پیٹ و شکم اسکا۔ پ۲ ع۱۲ پ۲۳ ع۹۔

بَطْنِیْ۔ پیٹ و شکم میرا۔ پ۳ ع۱۲۔

بُطُوْنِ۔ یہ جمع بطن کی بمعنے پیٹوں کے پ۵ ع۳ پ۱۲ ع۱

بُطُوْنِہٖ۔ بمعنے اُسکے پیٹوں میں سے۔ پ۱۴ ع۱۵۔

بُطُوْنِہَا۔ ہا ضمیر مؤنث کی راجع ہے طرف جماعت شہد کی مکھیوں کے بمعنے بطون اُن شہد کی مکھیوں کے پ۱۴ ع۱۵ ۱

بُطُوْنِہِمْ۔ پیٹوں اپنے میں۔ پ۵ ع۵ پ۱۲ ع۹

فصل الباء مع العین المہملۃ

بَعَثَ۔ بھیجا رسول کو اصل میں بعث کے معنی کسی کو متاثر کرنا متوجہ کرنا اُٹھانا زندہ کرنا کے ہیں اور بعث دو قسم پر ہے ایک بعث بشری ہے جیسے کوئی انسان کسی انسان کو اپنی حاجت کیلئے بھیجتا ہے دوم بعث الٰہی ہے پھر یہ بھی دو قسم پر ہے ایک باری تعالےٰ کے ساتھ خاص ہے جیسے ایجاد اعیان و اجناس و انواع ہے دوم مشترک ہے جیسے احیاء موتیٰ ہے کہ اللہ تعالےٰ نے اپنے خاص بندوں کو اسمیں شریک کردیا ہے جیسے حضرت عیسےٰ وغیرہ کو پ۱۰ ع۱ و ۱۶ ع۸ پ۹ ع۹ پ۱۵ ع۱۱ پ۱۸ ع۸ پ۲۵ ع۱۱۔

بُعْثِرَ مَا فِی الْقُبُوْرِ۔ اُٹھائے جاوینگے زندہ کیے جاوینگے جو قبروں میں ہیں۔ پ۳۰ ع۲۵۔

بَعَثْنٰکُمْ۔ زندہ کرنا تمہارا برانگیختہ کرنا تمہارا اور اُٹھانا تمہارا پ۱ ع۲۔

بَعَثْنَا۔ بفتحتین وسکون لغات میں بَعَثْنٰکُمْ مِّنْ بَعْدِ مَوْتِکُمْ اُٹھایا زندہ کیا ہم نے تمکو بعد موت تمہاری کے پ۱ ع۶ پ۶ ع۳ پ۱۳ ع۱۲ پ۱۵ ع۱ و ۱۳ و ۱۵ پ۱۹ ع۳۔

بَعَثَنَا۔ بہ سہ فتحات اصل میں مَنْ بَعَثَنَا ہے بمعنے کس نے اُٹھایا ہمکو کس نے ہوشیار کیا ہمکو۔ پ۲۳ ع۳۔

بَعَثَهٗ۔ اُٹھایا اُسکو زندہ کیا اُسکو یعنے مرنیکے بعد ۳ ۲

بَعْدَ۔ بفتح الباء وسکون العین یہ ظرف مبہم ہے بجز اضافت دوسرے کلمے کے اسکے معنے مفہوم نہین ہو سکتے زمانہ دراز کیلیے آتا ہی بمقابل قبل کے اگر زمانہ قریب مراد ہوتا ہی تو بُعَید تصغیر کیساتھ آتا ہے۔ ۳ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ و ۱ (۱۵۸) جگہ آیا ہے۔

بُعْدًا۔ بضم الباء وسکون العین یہ متعدی ہوتا ہے ساتھ ہمزہ وباکے مثلاً بَعُدْتُ بِهٖ واَبْعَدْتُ بِهٖ بمعنے ہلاکت ودوری ولعنت۔ ۴ و ۵ و ۶ و ۸ ۳۔

بَعِدَتْ۔ بضم العین وکسرہا بمعنے ایضاً دوری ہلاکت ولعنت کے۔ ۱۲ ۸۔

بَعْضٍ۔ بعض شے سے طائفہ وجماعت مراد ہوتی ہے اور بَعْضَهُمْ سے جزشے مراد ہوتی ہے اور یہ بھی ممکن وجائز ہے کہ بعض جز بڑی ہو باقی سے جیسے ثمانیہ جز ہے عشر کی اور نصف سے زائد ہے لیکن اس سے صرف تصدیق اس امر کی ہوتی ہے کہ ثمانیہ جز ہے عشر کی بعض علماء نحو کے نزدیک یہ بذاتہ معرفہ ہے علماء نحو وفقہا دونون متفق ہین کہ الباء کلام عرب مین تبعیض کے معنے مین آتا ہے جیسے قولہ تعالےٰ بِرُءُوسِكُمْ۔ ۴ و ۹ و ۱۰ ۱۔ (۷۵) جگہ آیا ہے۔

بَعْضُ۔ اصل مین يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ اٰيٰتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا اِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ فِيْٓ اِيْمَانِهَا خَيْرًا۔ جسدن تمہاری بعض نشانیان آجاوینگی اُسدن کسی شخص کو ایمان فائدہ نہ دیگا جو اسکے پہلے سے ایمان نہ لایا تھا اپنے ایمان مین کوئی نیک کام نہ کیا تھا اُسکا ایمان لانا کچھ بھی فائدہ نہ دیگا جمہور علماء ومفسرین کا اجماع ہے کہ مراد بعض آیات سے اس آیت شریفہ مین نکلنا آفتاب کا مغرب سے ہی عبداللہ بن مسعود کا بیان ہے دونون آفتاب ماہتاب مُعًا ملکر مغرب سے نکلین گے کذا فی اقتراب الساعۃ۔ ۷۔

بَعْضًا۔ بمعنے ایضاً۔ ۷ و ۱۵ ۲ ۳ و ۱۵ ۱۵ ۱۷ ۲۵ و ۲۶ ۱۴۔

بَعْضُكُمْ۔ بمعنے بعض تمہارے۔ ۶ ۷ ۱۱ و ۱۴ ۲ و ۱۴ ۷ و ۹ ۱۲ ۱۶ ۱۴ و ۱۵ و ۱۷ ۱۵ ۱۱ ۲۶ ۵ و ۱۳ و ۱۴۔

بَعْضُنَا۔ بعض ہمارے۔ ۵ ۲ ۲۳ ۱۱۔

بَعْضُهٗ۔ بمعنے اُسکا یا بعض اُس سے۔ ۱۸ ۱۱ ۲۵ ۱۹۔

بَعْضُهَا۔ بعض اُس سے۔ ۹ ۷ ۱۱

بَعْضُهُمْ۔ بعض اُن سے۔ ۹ ۱ و ۱۷۔ (۲۷) جگہ آیا ہے۔

بَعْلًا۔ بمعنے شوہر عورت اور کھجور وہر ایک درخت کو بھی کہتے ہین جو اپنے عروق سے پانی پی کر پھل دے اُسکو بارش وپانی دینے کی ضرورت نہو اور ہر ایک چیز کے مالک کو اور بوجھ کو بھی کہتے ہین جمع اسکی بعال وبعول وبعولۃ ہے بعلۃ مؤنث ہے از باب قتل ۲۳ ۸۔

بَعْلِهَا۔ اپنے شوہر سے۔ ۵ ۱۶۔

بَعْلِيْ۔ شوہر میرا۔ ۱۲ ۷۔

بُعُوْلَتُهُنَّ۔ بمعنے شوہر اُن عورتون کے ۱۲ ۱۵ ۱۲ ۱۵۔

بَعُوضَةٌ۔ بمعنے مچھر۔ پ۱ ع۳۔

بَعِيدٌ۔ بمعنے دور۔ پ۵ ع۵ پ۷ ع۷ و۸ پ۱۳ ع۱۳ و۱۵ پ۱۷ ع۷ و۹ و۱۴ پ۱۸ ع۷ پ۱۹ ع۱ پ۲۲ ع۷ و۱۲ پ۲۴ ع۱۹ پ۲۵ ع۳ و۱۳ پ۲۶ ع۱۵ و۱۶ و۱۷۔

بَعِيدًا۔ بمعنے ایضاً دور دراز۔ پ۵ ع۱۱ پ۶ ع۶ و۱۵ و۱۷ پ۱۳ ع۳ پ۲۹ ع۷۔

بَعِيرٍ۔ بمعنے شتر اونٹ۔ پ۱۳ ع۲ و۳۔

فصل الباء مع الغین المعجمة

بِغَاءِ۔ بمعنے زناکاری بدکاری۔ پ۱۸ ع۱۰۔

بِغَالَ۔ خچرین۔ پ۱۴ ع۷۔

بَغَتْ۔ سرکشی کی اُس نے۔ پ۲۶ ع۱۳۔

بَغْتَةً۔ اچانک کسی امر کا بیخبری مین واقع ہونا۔ پ۷ ع۱۰ و۱۱ پ۹ ع۲ و۱۳ پ۱۳ ع۶ پ۱۷ ع۳ و۱۴ پ۱۹ ع۱۵ پ۲۱ ع۲ پ۲۴ ع۳ پ۲۵ ع۱۲ پ۲۶ ع۶۔

بَغْضَاءَ۔ دشمنی عداوت ناخوشی ناراضی۔ پ۴ ع۳ پ۶ ع۷ و۱۳ پ۲۸ ع۲ پ۲۸ ع۷۔

بَغَوْا۔ سرکشی کرتی ہین وہ۔ پ۲۵ ع۴۔

بَغْيَ۔ بمعنے ایضاً سرکشی وحسد کو کہتے ہین۔ پ۲ ع۱۱ پ۳ ع۱۰ پ۱۴ ع۱۴ پ۲۵ ع۳ و۱۸۔

بَغِيًّا۔ اصل مین لَمْ اَكُ بَغِيًّا ہے یہ مقولہ حضرت مریمؑ کا ہے بمعنے نہین ہو مین بدکار فاجرہ۔ پ۱۶ ع۵۔

بَغْيُكُمْ۔ بغاوت وسرکشی تمہاری۔ پ۱۱ ع۸۔

بَغْيِهِمْ۔ بغاوت وسرکشی اُن کی۔ پ۸ ع۵۔

فصل الباء مع القاف

بَقَرَ۔ یہ اسم جنس ہے بمعنے گائے کے معروف جانور ہے اسمین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین بَقَرَ الشَّيْءَ از باب قتل بمعنے شق کرنا پھاڑنا کشادہ کرنا کھولنا اور مال و علم مین کشادہ و وسیع زیادہ ہونا اور زمین کو پھاڑنا ہل جوتنا اور بَقَرَ جمع ہے بَقَرَةٌ کی۔ پ۱ ع۸ پ۸ ع۴ و۵۔

بَقَرَاتٍ یہ جمع بَقَرَةٌ کی بمعنے گائین۔ پ۱۲ ع۱۶۔

بَقَرَةٌ۔ بمعنے گائے کے اسمین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین جمع اسکی بَقَرَاتٌ۔ اور ایک قسم کا پرندہ ہے اُسکو بھی کہتے ہین۔ پ۱ ع۸۔

بُقْعَةِ۔ بضم الباء اکثر آتا ہے اور جمع اسکی بُقَعٌ ہے مثل غُرْفَةٌ و غُرَفٌ ایک قطعہ زمین کو کہتے ہین۔ پ۲۰ ع۷۔

بَقْلِهَا۔ ہر ایک اُس ترکاری بیل کو کہتے ہین جو اپنے پاؤن پر کھڑی نہو سکے اور ہر ایک وہ ترکاری جو بے پکائے کھاوین اُسکو بقول بھی کہتے ہین۔ پ۱ ع۷۔

بَقِيَ۔ بچا ہوا بقیہ چیز کو کہتے ہین۔ پ۳ ع۶۔

بَقِيَّةٌ۔ باقی بقیہ بچی ہوئی اور بَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ الخ یہ تبرکات تھے دو نعلین ایک عصائے موسٰے اور عمامہ ہارون اور چند الواح توراۃ۔ پ۲ ع۱۶ پ۱۲ ع۸ و۱۰۔

فصل الباء مع الکاف

بِكَ۔ بمعنے ساتھ تیرے پ۳ ع۱۲ پ۵ ع۳ پ۹ ع۱۸ پ۱۱ ع۴ پ۱۲ ع۸ پ۱۹ ع۱۹ پ۲۰ ع۵ پ۲۵ ع۱۰۔

بَكَتْ۔ روئی وہ ایک عورت اور زمین و آسمان یا عقبا

صیغہ مونث کے۔ ۲۴ ۱۴۔

بِکْرٌ۔ بمعنے کنواری اور جسپر کبھی بوجھا نہ پڑا ہو اُس جانور سے ہل وغیرہ کا کام نہ لیا گیا ہو۔ ۱ ۸۔

بُکْرَۃً۔ صبح صادق کے وقت کو کہتے ہین ۲۶ ۴ و ۷ ۱۵ ۱۶ ۲۲ ۳ و ۵ ۲۶ ۹ ۲۷ ۹ ۲۹ ۲۰۔

بِکُمْ۔ بمعنے ساتھ تمھارے ۱ ۲ و ۶ (۳۴) جگہ آیا ہی۔

بُکْمٌ۔ جو پیدایش کا گونگا ہو ۱۲ ۱۶۔

بُکْمًا۔ بمعنے ایضًا پیدایشی گونگا۔ ۱۵ ۱۱۔

بَکَّۃَ۔ بتشدید کاف مکے کو کہتے ہین یہ پہلا گھر ہے دنیا مین بعض بطن مکہ کو بعض مسجد کو بعض مطاف کو بکہ کہتے ہین۔ ۴ ۱۔

بُکِیًّا۔ اصلہ بُکُوْیًا علی فعول فادغمت الواو فی الیاء فصارت بُکِیًّا جمع باکی۔ رونے والا اصل مین اُس رونے کو کہتے ہین جو بوجہ غم و حزن و تکلیف جسمانی و روحانی کے آنسو بہین۔ ۱۶ ۷۔

فصل الباء مع اللام

بَلَاءٌ۔ بفتح الباء والمد بوزن سلام بمعنے بوسیدہ و فنا ہونے کے آیا ہی جیسے بلی الثوب یا بلی المیت اور اضافت کے ساتھ جیسے بلاءٌ اللّٰہ بخیر یا بشر آیا ہی وہ بمعنے امتحان و آزمائش کے آتا ہی اور غم و حزن و تکلیف کو بھی بلاء کہتے ہین اسکی وجہ یہ ہی کہ ہر غم و حزن و تکلیف بھی جسم کو فنا کرتی ہی اسلیے اسکو بھی بلا کہتے ہین ۱ ۶ ۹ ۶ و ۱۶ ۱۳ ۱۳ ۲۳ ۷ ۲۵ ۱۵۔

بِلَادِ۔ بستیان اور شہرونکو کہتے ہین۔ ۴ ۱۱ ۲۴ ۶

۲۶ ۷ ۱ ۳۰ ۱۴ ۱۔

بَلَدَ۔ بمعنے شہر ۱۴ ۱۳ ۷ ۲۲ ۱۴ ۱ ۳۰ ۱۵ و ۲۰۔

بَلَدُ۔ اصل مین اَلْبَلَدَ اٰمِنًا یعنے مکہ وکان امنا قبل مبعث رسول اللّٰہ صلے اللّٰہ علیہ وسلم اور خون ناحق اور ظلم بنی نوع انسان وغیرہ وغیرہ ۱۳ ۱۸۔

بَلَدًا بمعنے ایضا شہر ۱ ۱۵۔

بَلْدَۃٌ۔ بمعنے ایضا۔ ۱۹ ۳ ۲۰ ۳ ۲۲ ۸ ۲۵ ۷۔

بَلَاغٌ۔ لفظ بلاغ مین انتہے قصی مقصد تبلیغ کا مقصود ہوتا ہی اور اسیطرح انتہے مکان و زمان اور دو امر مین سے ایک امر مقدر کا تصفیہ مقصود ہوتا ہی اتمام حجت کے لیے جیسے وما علینا الا البلاغ المبین ۳ ۱۰ ۲ و ۳ ۱۳ ۱۲ و ۱۹ ۱۴ ۱۱ و ۱۷ ۱۵ ۱۳ ۲۰ ۱۴ ۲۲ ۹ ۲۵ ۶ ۲۶ ۴ ۱۶۔

بَلَغَ۔ پہونچا۔ حاصل ہوا۔ پایا۔ حاصل کیا۔ ۸ ۱۲ ۳ ۱ ۱۶ ۲ ۱۵ ۱۴ ۲۰ ۵ ۲۳ ۷ ۲۶ ۲۔

بَلِّغْ۔ الخ۔ یہ صیغہ امر حاضر کا ہی اسمین خطاب آنحضرت کیطرف ہے بمعنے پہونچادے تو اے محمدؐ جو کچھ تو دیا گیا ہے اپنے رب کیطرف سے اگر تو نے ایسا نہ کیا تو تو نے کچھ بھی پیغمبری کا کام نہین کیا اس سے ظاہر ہی کہ اتباع الٰہی مین انبیا پر بہت سختی ہی بہ نسبت امتون کے اور انبیا نے تبلیغ احکام الٰہی کی پوری تعمیل کر دی ہی۔ ۶ ۱۴۔

بَلَغَا۔ یہ صیغہ تثنیہ مذکر کا ہی فاعل اسکا حضرت موسٰی و یوشع بن نون ہی یہ حضرت یوسف صدیق کے بڑے پوتے ہین حضرت موسٰی کی رفاقت مین اُنسے علم حاصل کرتے تھے بعد موسٰے اریحا کے نبی ہوے اٹھائیس ۲۸ برس تک امیر ملک شام ہے ایکسو تیس ۱۳۰ برس تک زندہ رہی کہ جبل افرائیم مین یا قدس صفد کے

گاؤں یا معرۃ النعمان میں دفن ہوئے۔ کذا فی طلاع المقدور ۲۱۔

بَلَغْتَ۔ پہونچا تو یا پایا تو حاصل کیا تونے اصل میں یہ مقولہ حضرت خضر کا ہو خطاب حضرت موسیٰ کیطرف سے ۷۶ و ۴۔

بَلَّغْتَ۔ بتشدید اللام ہو بمعنے پہونچایا تونے۔ ۱۴۔

بَلَغَتِ الْقُلُوْبُ الخ بمعنے پہونچگئے دل حلقوں تک ۱۸ و ۱۴ و ۱۷۔

بَلَغْنَ۔ اَجَلَهُنَّ۔ یعنے مطلقہ عورتیں پہونچیں اپنے وقت مدت کو یعنے اُنکی عدت پوری ہو جاوے۔ ۴ و ۱۴ و ۱۷۔

بَلَغْنَا۔ پہونچا یا ہمنے۔ ۲۔

بَلَغَنِيَ۔ پہونچا مجکو۔ ۱۲۔

بَلَغُوْا۔ پہونچے وہ۔ ۱۲ و ۱۱۔

بَلِيْغًا۔ اصل میں قولاً بلیغًا ہے بمعنے قول مؤثر بات اثر کرنیوالی۔ ۶۔

بَلَوْنَا۔ آزمایا ہمنے جانچا ہمنے۔ ۱۱ و ۳۔

بَلْ هُمْ۔ بمعنے بلکہ وہ لوگ۔ ۴ و ۲ و ۱ و ۱۴ و ۱۲ و ۱۴ و ۲۔

بَلٰى۔ بمعنے بلکہ اور ہاں کے یہ حرف تصدیق کا مثل نعم کے ہی ایجاب و نفی میں خبر اور استفہام دونوں میں آتا ہی اور توبیخ کیلیے بھی آتا ہی اور تقریری بھی ہوتا ہی۔ ۹ و ۱۳ و ۳ و ۱۶ و ۴ و ۹ و ۱۲ و ۱۰ و ۱۱ و ۴ و ۳ و ۵ و ۱۰ و ۳ و ۴ و ۱۵ و ۱ و ۷ و ۹۔

بِمَ۔ اسمیں باجارہ اور ما استفہامیہ ہی آخر کے لفظ کو وجوبًا حذف کر دیا بوجہ تشبیہ ساتھ ما موصولہ کے بمعنے ساتھ کس چیز کے اور ساتھ کس قسم کے ۴ و ۱۸۔

بِمَا۔ باجارہ ما موصول بمعنے ساتھ اُس چیز کے۔ ۱ و ۲ و ۹۵ و ۱۱ و ۹ و ۱۰۹ و ۱۰۔ یہ لفظ فرقان حمید میں بہت کثرت سے آیا ہی تکرار کی حاجت نہیں۔ (۲۲۶) جگہ آیا ہے۔

بِمَنْ۔ بفتح المیم و سکون النون باجارہ اور من مجرور محلاً بمعنے اُسکے اور اصل میں یہ پانچ قسم کا ہوتا ہی ایک شرطیہ جیسے مَنْ يَّعْمَلْ خَيْرًا يُّجْزَ بِهٖ دوم استفہامیہ جیسے مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَّرْقَدِنَا سوم اسم موصولہ اور اکثر استعمال اسکا ذی العقول کیلیے ہوتا ہی جیسے يَسْجُدُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ چہارم نکرہ موصوفہ ہوتا ہی جیسے مَرَرْتُ بِمَنْ پنجم حکایت کیلیے آتا ہی جیسے رَأَيْتُ زَيْدًا قُلْتُ مَنْ زَيْدًا۔ ۲۲ و ۶ و ۱۹ و ۷ و ۱۲ و ۷ و ۳ و ۱۱۔

فصل الباء مع النون

بِنَا۔ باجارہ نا ضمیر جمع متکلم ہی بمعنے ساتھ ہمارے ۱۳ و ۱۱ و ۴ و ۱۱ و ۴۔

بِنَاءً۔ چھت سقف ۳ و ۱۲۔

بَنَّاءٍ۔ معمار عمارت بنانیوالا۔ ۱۲۔

بَنَاتُ۔ جمع ہی بنت کی بمعنے بیٹیاں لڑکیاں ۱۵ و ۱ و ۱۳ و ۳ و ۹ و ۸ و ۴۔

بَنَاتِكَ۔ بیٹیاں تیری ۷ و ۵۔

بَنَاتُكُمْ۔ بیٹیاں تمہاری۔ ۱۵۔

بَنَاتِيْ۔ بیٹیاں میری۔ ۷ و ۵۔

بَنَانٍ۔ پورہ اُنگلیوں کے اطراف کناری کو کہتے ہیں ۱۶۔

بَنَانَهٗ - پوریان اُسکی - ۲۹ ۱۰ -
بَنَوْا - بفتح النون وسکون الواو بمعنے بنا ڈالی اُنھوں نے یا بنا کی اُنھون نے - ۲ -
بَنُوْا - بضم النون وسکون الواو بمعنے بیٹے اصل مین بَنُوْا اِسْرَائِیْل ہے بمعنے بیٹے حضرت یعقوب کے - ۱۴۱ -
بَنُوْنَ - بمعنے ایضاً بیٹے - ۸ ۱۹ و ۲۳ و ۴ -
بَنِیْ - اِسْرَائِیْل - بیٹے یعقوب وغیرہ کے دو جگہ بَنِیْ آدم آیا ہے - ۵ و ۶ و ۱۰ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۰ و ۱۶ (۴۰) جگہ آیا ہے -
بُنْیَانٌ - عمارت مستحکم کو کہتے ہین ۹ -
بُنْیَانًا - بمعنے عمارت مستحکم - ۱۵ ۲۳ ۷ -
بُنْیَانَهٗ - بمعنے عمارت اپنی - ۲ -
بُنْیَانُهُمْ - عمارت اُنکی - ۲ -
بَنِیْنَ - بیٹے فرزند - ۳ ۰ ۸ ۱۴ ۱۷ ۱۵ ۱۴ و ۱۴ ۱۱ ۲۳ و ۸ ۲۹ ۳ و ۹ و ۱۵ -
بَنَیْنَا - بنایا ہم نے تعمیر کیا ہم نے پیدا کیا ہم نے - ۲۶ ۵ ۲۷ ۲ ۱ -
بَنِیْهِ - بیٹے اُسکے - ۱۶ ۱۹ ۷ ۵ -
بَنٰهَا - اسمین ہا ضمیر راجع ہے طرف آسمان کے بمعنے پیدا کیا بنایا اللہ تعالٰی نے آسمان کو - ۱۶
بُنَیَّ - بمعنے میرے چھوٹے بیٹے اسمین واحد و تثنیہ و جمع یکسان ہے - ۱۶ ۱۱ ۲ و ۱۰ و ۱۷ ۱۱ ۲۳ ۷ -

فصل الباء مع الواو

بَوَّاَ - بمعنے جگہ دی ٹھکانا دیا استقرار حق کرایا - ۱
بَوَّاْنَا - بسکون الہمزة بمعنے جگہ دی استقرار کرایا ہم نے -
۱۵ ۱۱ -
بَوَارِ - اصل مین دَارَ الْبَوَارِ ہے قوم کیلیے بوار اور فرد کیلیے بار آتا ہے بمعنے جگہ ہلاکی کی تباہی کی بربادی کی فنا ہی کی - ۱۳ ۱۷ -
بُوْرًا - اصل مین حَتّٰی نَسُوا الذِّکْرَ وَکَانُوْا قَوْمًا بُوْرًا بمعنے یہانتک کہ بھول گئے اور ہوئی قوم ہلاک ہونیوالی - ۱۷ ۲۶ ۱۰ -
بُوْرِكَ - برکت دیا گیا وہ - ۱۹ ۱۶ -

فصل الباء مع الهاء

بِهٖ - با جارہ ہے ہ ضمیر واحد مذکر کی مجرور ہے بمعنے ساتھ اُسکے ۳ و ۵ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۶ ۴ و ۵ و ۸ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ - ۱۴ (۲۲۸) جگہ آیا ہے -
بِهَا - ہا ضمیر مؤنث کی مع مجرور ہے بمعنے ساتھ اُسکے - ۱۲ و ۱۶ ۲ ۷ ۳ ۳ و ۱۳ ۵ ۱ (۶۰) جگہ آیا ہے
بُهِتَ - اصل مین فَبُهِتَ الَّذِیْ کَفَرَ پس گھبرا گیا وہ کافر اور متحیر و حیران ہوگیا بمعنے نمرود - ۳ ۳ -
بُهْتَانٌ - بے اصل جھوٹ وکذب جس جھوٹ کے سُننے سے سامع حیران و متحیر ہو جاوے اُسکو بُہتان کہتے ہین - ۸ ۲۵ ۸ -
بُهْتَانًا - بمعنے ایضاً جھوٹ کذب کے - ۱۴ ۵ ۱۳ ۲ ۲۲ ۴ -
بَهِیْجٍ - بمعنے پھلدار درخت رونق دار سرسبز باغ خوبصورت خوش منظر کو کہتے ہین - ۱
بِهِمْ - با جارہ ہم ضمیر جمع مذکر کی ہے بمعنے ساتھ اُنکے

۲ ۲ ۴ ۸ ۳ ۱۱ ۳۔ (۳، ۳) جگہ آیا ہے۔

بِهِمَا۔ بمعنے اُن دونون کے۔ ۳ ۱۷ ۷۔

بِهِنَّ۔ بمعنے ساتھ اُن عورتون کے۔ ۱۲ ۲۲ ۳۔

بَهِيجٍ۔ اصل مین مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ہے ہر ایک قسم کے عمدہ و نفیس و اچھے خوشرنگ سبز پھول پھل درخت وغیرہ سے۔ ۸ ۲۶ ۱۵۔

بَهِيمَةِ۔ اصل مین اُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْاَنْعَامِ۔ بمعنے حلال کیے گئے واسطے تمھارے چارپائے چرنے والے اور بہیمہ اُس جانور کو کہتے ہین جسمین نطق نہو اور اُسکی آواز مین بھی ابہام ہو لیکن تعارف عرف مین سوائے درندون و پرندون کے مراد ہین۔ ۵ ۱۱ و ۱۲

فصل الباء مع الياء التحتانية

بِي۔ باجارہ (ی) علامت واحد متکلم کی ہی بمعنے ساتھ میرے۔ ۷ ۵ ۱۵ و ۱۶ ۸ ۵ ۶ ۱۱ ۱۳ ۱۳ ۱۱ ۲۶ ۱۔

بَيَاتًا۔ اصل مین بَأْسُنَا بَيَاتًا ہے بمعنے عذاب ہمارا رات کو شب مین۔ ۸ ۲ ۱۰۔

بَيَانٌ۔ لِلنَّاسِ۔ بمعنے بیان ظاہر بیّن کھلا واسطے لوگون کے۔ ۵ ۲۷ ۱۱۔

بَيَانَهُ۔ بیان کرنا اُسکا ظاہر کرنا ثابت کرنا اُسکا۔ ۲۹ ۱۔

بَيْتٌ۔ بمعنے گھر مکان۔ ۱۵ ۳ ۱ ۸ ۵ ۳ ۱۸ ۷ ۱۵ ۱۰ ۱۷ ۱۱ ۲۰ ۴ و ۱۲ ۲۲ ۲۷ ۱ و ۳ ۳۰ ۱۱۔

بَيْتًا۔ بمعنے گھر۔ ۱۲ ۲۰ ۲۰۔

بَيْتَكَ۔ الْمُحَرَّمِ۔ بمعنے گھر تیرا محرم مراد اس سے بیت اللہ ہے۔ ۱۵ ۱۳ ۱۰۔

بَيْتُهُ۔ بمعنے گھر اُسکا۔ ۵ ۱۱۔

بَيْتِهَا۔ ہا ضمیر واحد مونث کی راجع ہی طرف زلیخا کے بمعنے زلیخا کے گھر مین۔ ۱۲ ۱۳۔

بَيْتِيَ۔ بمعنے میرے گھر کو۔ ۱۵ ۱۱ ۲۹ ۱۰۔

بِئْرٍ۔ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ۔ بمعنے بہت کنوین بیکار ناکارے پڑے ہوے ہین اور بڑے بڑے محل بیکار خراب ویران پڑے ہین اصل اس واقعہ کی یون معلوم ہوتی ہے یہان کے لوگ لواطت مین مصروف تھے عورت عورت سے مرد مرد سے اُنپر خدا تعالیٰ نے صاعقہ ڈالا آخر شب مین سب کے سب خسف ہوگئے کئی سو سال تک زمین آبادی سے خالی رہی اسلیے خدا اُنکے متعلق فرماتا ہی کتنے زمانہ تک کتنے کنوین اور کئی محل ویران و بیکار معطل پڑے رہے یہ ارض یمامہ مین بستی تھی۔ ۱۳۔ کذا فی الاطلاع

بِئْسَ۔ یہ ضد ہی نِعْمَ کی ہر ایک بُرائی و بدی و مذموم و ذلیل مین اسکا استعمال کرتے ہین جیسے ہر ایک نعمت و خوبی مین نِعْمَ کا استعمال ہوتا ہی اور اسکا مضاف الیہ مضموم ہوتا ہی اگر معرفہ ہے جیسے قولہ تعالےٰ بِئْسَ الْقَرَارُ اگر نکرہ ہے تو منصوب ہوتا ہی جیسے قولہ تعالیٰ بِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ۱۲ و ۱۵ ۲ و ۱۰ ۷ و ۸ و ۱۰ و ۱۱ ۱۳ و ۱۵ ۱۶ ۱۶ ۹ ۸ و ۱۷ ۱۰ ۱۶ و ۱۹ ۹ و ۱۲ ۱۳ ۲۳ ۱۳ ۲۴ ۵ و ۱۳ ۲۵ ۱۰ ۲۶ ۱۴ ۱۰ ۲۸ ۲ و ۱۱ و ۱۵ و ۲۰ ۲۹ ۱۔

بِئْسَمَا۔ اسمین ما موصولہ ہے بمعنے بُری ہی وہ چیز ۱۱ ۸

بئس۔ بہت بڑی برائی کے۔ [illegible] ۱۱۔

بیض۔ سفید چیزیں۔ [illegible] ۶۔

بیضاء۔ سفید۔ [illegible]

بیع۔ بمعنے خرید و فروخت تجارت لین دین یہ لغت اضداد سے ہے۔ [illegible] ۱۲

بیعکم۔ بمعنے سودے سلوپ خرید و فروخت تمہارے کے۔ [illegible] ۳۔

بین۔ جو حصہ یا چیز یا فصل یا خلو درمیان دو چیزوں کے ہو اُسکو بین کہتے ہیں [illegible] (۸۲) جگہ آیا ہے۔

بیّنا الآیات۔ بمعنے بیان کی ہم نے نشانیاں اصل میں بیان دو قسم کا ہوتا ہے ایک جواز و عدم جواز اشیا جس میں کمال صنعت صانع ثابت ہوتی ہے قسم دوم اظہار اخبار اشیا ہوتے ہیں خواہ نطق سے ہوں خواہ کتابت سے خواہ بواسطہ میل خواہ بذریعہ اشارہ و کنایہ ہوں۔ [illegible] ۱۸۔

بیّنات۔ ظاہری مستحکم روشن دلیلیں [illegible] ۱۲۔ (۴۵) جگہ آیا ہے۔

بینک۔ درمیان تیرے۔ [illegible] ۱۰۔

بینکم۔ درمیان تمہارے۔ [illegible] (۳۵) جگہ آیا ہے۔

بیننا۔ درمیان ہمارے۔ [illegible]

[illegible]

بیّنات۔ ای آیات واضحات۔ [illegible]

بیّنوا۔ بمعنے بیان کیا ظاہر کیا انہوں نے [illegible] ۳۔

بیّنة۔ بتشدید یا یا بمعنے گواہ ثبوت دلیل حجت مستحکم۔ [illegible] ۲۴۔

بینه۔ بمعنے درمیان اسکے۔ [illegible] ۱۹۔

بینها۔ درمیان اُس برائی کے۔ [illegible] ۱۲۔

بینهم۔ درمیان اُن لوگوں کے۔ [illegible] (۵۶) جگہ آیا ہے۔

بینهما۔ درمیان اُن دونوں کے۔ [illegible] (۲۷) جگہ آیا ہے

بینهن۔ درمیان سات زمینوں کے۔ [illegible] ۱۸۔

بینی۔ درمیان میرے۔ [illegible] ۱۔

بیوت۔ یہ جمع بیت کی ہے بمعنے گھروں کے۔ [illegible] ۴۔

بیوتا۔ بمعنے ایضاً گھروں کے۔ [illegible] ۱۲۔

بیوتکم۔ گھر تمہارے۔ [illegible] ۱۴۔

بیوتکن۔ اصل میں وقرن فی بیوتکن ہے بمعنے تم اپنے گھروں میں ہا کرو اے عورتو۔ [illegible] ۱۔

بیوتنا۔ ہمارے گھر۔ [illegible] ۱۸۔

بیوتهم۔ گھر اُن کے۔ [illegible] ۴۔

بُیُوتِهِنَّ۔ گھر اُن عورتون کے۔ ۲۵ ۷۔

بَئِیْسٍ۔ یہ وصف ہے عذاب کی اصل مین بِعَذَابٍ بَئِیْسٍ ہے بمعنے ساتھ عذاب سخت بُرے کے۔ ۹ ۱۱۔

باب التاء الفوقانیہ

فصل التاء مع الالف

تَابَ۔ عَلَیْہِ۔ توبہ قبول کیا اُسپر اور توبہ شرع مین ترک معاصی قبیحہ و گناہ خبیثہ کو ندامت کے ساتھ ترک کرنے کو کہتے ہین اور آئندہ پھر اُسطرف ہرگز رُخ نہ کرے ۱ ۴ و ۶ ۲ ۷ ۶ ۱۰ و ۴ ۱۲ ۱۱ ۳ ۱۳ ۱۰ ۱۶ ۷ و ۱۳ و ۱۶ ۹ ۴ ۲۰ ۱۰ ۲۵ ۲ ۲۹ ۱۴۔

تَابَا۔ توبہ کرین وہ دونون۔ ۴ ۱۴۔

تَابِعٌ۔ یہ اسم فاعل ہے ماننے والا پیروی کرنیوالا حکم قبول کرنیوالا۔ ۲ ۱۔

تَابِعِیْنَ۔ غلامون نوکرون چاکرون سے گھر مین چلنے پھرنے والے رہنے سہنے والے اور اصطلاح مین صحابہ کے پیرو ۱۱ ۱۰

تَابُوا۔ توبہ کی بُرے کامون سے باز آئے اور نیک کامون پر قائم ہوئے۔ ۲ ۳ ۳ ۷ ۱ ۵ ۱۸ ۱ ۶ ۹ ۱ ۷ و ۴ ۱۴ ۲۱ ۱۸ ۷ ۲۴ ۶۔

تَابُوْتُ۔ اصل مین صندوق کو کہتے ہین لیکن یہان اس صندوق مین مفسرین مختلف ہین اکثر اسطرف گئے ہین کہ اسمین حضرت موسیٰ کا عصا وغیرہ اور حضرت ہارون کا عمامہ اور کچھ توراۃ کی تختیان تھین اس تابوت کو انبیاء علیہم السلام فوج ولشکر کے آگے رکھکر دشمن کا مقابلہ کرتے جب بنی اسرائیل نے گناہ کرنے شروع کیے تو اللہ تعالےٰ نے قوم عمالقہ کو اُنپر مسلط کر دیا وہ تابوت اُنسے اُٹھوا کر فرشتون کے ذریعہ سے طالوت کو دیا اور بعض نے کہا کہ اسمین انبیاء کی صورتین تھین اہل سیر نے کہا کہ تین گز لمبا دو گز چوڑا شمشاد کی لکڑی کا تھا اُسپر سونیکا ملمع تھا اُسکے اندر ایک طشت تھا لوح کے ٹکڑے موسےٰ کا عصا و نعل و ہارون کا عمامہ تھا وہ بقیۃ مما ترک موسیٰ و اٰل ھارون۔ ۲ ۱۶ ۱۲ ۱۱۔

تَأْبٰی۔ بفتح التاء وسکون الہمزۃ وہ انکار کررہے ہین ۱۰ ۸

تَأْتِ۔ طَائِفَۃٌ۔ آئے طائفہ گروہ جماعت۔ ۵ ۱۲۔

تَأْتِنَا۔ بِہٖ مِنْ اٰیَۃٍ۔ فرعون نے حضرت موسیٰ سے کہا کہ لاتو ہمارے لیے ساتھ اسکے کوئی آیت معجزہ نشانی عذاب سے۔ ۹ ۶۔

تَأْتُوْنِیْ۔ اُسکو میرے پاس لے آؤ تم یہ مقولہ یوسفؑ (یعنے میرے بھائی کو) کا ہے جبکہ اُنھون نے اپنے بھائیون کو روانہ کرچکے تھے۔ ۱۳ ۲۔

تَأْتُوْا۔ تم اُسکو لاؤ۔ ۲ ۸ ۱۳ ۲۔

تُؤْتُوْنِ۔ مَوْثِقًا۔ تم مجھکو پکا عہد وپیمان دو ۱۳ ۲۔

تَأْتُوْنَ۔ تم آتے ہو یا تم کرتے ہو۔ ۵ ۷ ۱ ۸ ۱ ۹ ۱۳ و ۱۹ ۲۰ ۱۵ ۳۰ ۱۔

تَأْتُوْنَنَا۔ تم ہمارے پاس آتے تھے۔ ۲۳ ۶۔

تَأْتِهِمْ۔ بِاٰیَۃٍ۔ لاتے ہو تم کوئی خاص معجزہ نشانی۔ ۹ ۱۴ ۱۶ ۱۷۔

تَأْتِیْ۔ کُلُّ نَفْسٍ۔ آئیگا ہر ایک شخص یعنے قیامت مین ۱۴ ۱ ۲ ۱۵ ۱ ۱۰ ۲۵ ۱۴۔

تَأْتِیْکُمْ۔ آئیگا قیامت کا دن تمہارے لیے ۹ ۱۳ ۲۲ ۱۰

تَأْتِيْنَا۔ اٰيَةٌ ۔ آتی ہمارے پاس کوئی علامت خاص یا معجزہ پ۱۴ ع۵ پ۱۵ ع۱ پ۲۲ ع۷۔

تَأْتِيَنَّكُمْ ۔ آئیگا تمھارے پاس یعنے اللہ تعالےٰ۔ پ۲۲ ع۷

تَأْتِيْهِمْ۔ مِنْ اٰيَةٍ ۔ لاتو اُنکے پاس کوئی نشانی یا معجزہ پ۷ ع۱۰ پ۷ ع۱۱ پ۱۴۔(۱۵) جگہ آیا ہے۔

تَأْثِيْمٌ ۔ گناہگاری بدکاری۔ پ۲۷ ع۳۔

تَأْثِيْمًا ۔ گناہگاری بدکاری۔ پ۲۷ ع۱۴۔

تَأْجُرَنِيْ ۔ نوکر اجیر مقرر کرے مجھکو۔ پ۲۰ ع۶۔

تَأْخُذُ ۔ اصل اسکی یون ہے لَا تَأْخُذُهٗ الخ نہین آتی اللہ تعالےٰ کو اونگ۔ پ۳ ع۲ پ۱۴ ع۱ پ۷ ع۲۳ ع۲۔

تَأْخُذُوْا ۔ اصل مین اَنْ تَأْخُذُوْا۔ یہ کہ واپس لو تم یعنے جو تم نے عورتون کو دیا تھا اُسکو واپس لینا جائز نہین پ۲ ع۱۳ پ۴ ع۱۴ پ۲۶ ع۱۰۔

تَأْخُذُوْنَهٗ ۔ لیتے ہو تم اُسکو یعنے دیے ہوئے مال کو عورتونسے واپس کرتے ہو تم اُسکو۔ پ۴ ع۱۴۔

تَأْخُذُوْهَا ۔ ہا ضمیر اسمین خیبر کی غنیمت کیطرف راجع ہے یعنے تم حاصل کروگے غنیمت خیبر کو۔ پ۲۶ ع۱۱۔

تَأَخَّرَ ۔ دیر کرے پیچھے ٹھہرا رہے۔ پ۲ ع۹ پ۲۶ ع۹۔

تَأَذَّنَ۔ رَبُّكَ ۔ یاد دلاوے اور پکارے تجھکو رب تیرا۔ پ۹ ع۱۱ پ۱۳ ع۱۴۔

تَارِكٌ ۔ چھوڑنے والا ہی تو۔ پ۱۲ ع۲۔

تَارِكُوْا۔ اٰلِهَتِنَا ۔ اپنے معبودون کو چھوڑ دین ہم پ۲۳ ع۶۔

تَارِكِيْ۔ اٰلِهَتِنَا ۔ اپنے معبودون کو چھوڑنے والے ہین ہم یعنے ہم معبودون کو ہرگز نہین چھوڑینگے۔ پ۱۲ ع۵

تَارَةً ۔ مرتبہ باری۔ پ۱۵ ع۷ پ۲۶ ع۱۲۔

تَأْسَ ۔ اصل مین فَلَا تَأْسَ۔ تو افسوس نہ کر کہ کافر ایمان نہین لائے۔ پ۶ ع۸ و ۱۴۔

تَأْسِرُوْنَ۔ فَرِيْقًا ۔ قید کرتے ہو تم ایک فرقے کو پ۲۱ ع۱۹

تَأْسَوْا ۔ افسوس کرو تم۔ پ۲۷ ع۱۹۔

تَأْفِكَنَا ۔ اصل مین لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ہے پورا معنی کیا محمدؐ تم اسواسطے آئے ہو کہ ہمکو اپنے معبودون کی عبادت سے دور کردو پھیر دو۔ پ۲۶ ع۳۔

تَأْكُلُ ۔ چرے کھائے اونٹنی صالح علیہ السلام کی۔ پ۸ ع۱۷ پ۱۲ ع۶ و ۱۵ پ۱۹ ع۱۲ پ۲۲ ع۸ پ۲۶ ع۶۔

تَأْكُلُوْا ۔ کھاؤ تم۔ پ۲ ع۷ پ۴ ع۵ و ۱۲ پ۵ ع۲ پ۶ ع۱۶ پ۸ ع۱۴

تَأْكُلُوْنَ ۔ کھاتے ہو تم۔ پ۳ ع۱۳ پ۱۲ ع۶ پ۱۴ ع۱ پ۱۸ ع۷ پ۱۹ ع۳ پ۲۲ ع۴ پ۲۳ ع۷ پ۲۴ ع۴ پ۲۵ ع۱۳ پ۲۶ ع۹ پ۳۰ ع۱۴۔

تَأْكُلُهُ۔ النَّارُ ۔ کھاوے اُسکو آگ۔ پ۴ ع۱۰۔

تَأْلَمُوْنَ ۔ تم تھک گئے اور تکلیف پائی ہو پ۵ ع۱۲۔

تَالِيَاتِ ۔ اصل مین فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا۔ قسم ہے اُن جماعتون کی جو ذکر خدا کرتی ہین اور تلاوت قرآن مجید کیا کرتی ہین ذکر الٰہی مین مشغول رہی ہین پ۲۳ ع۵۔

تَأْمُرُكَ ۔ حکم کرتی ہے تجھکو یعنے نماز تیری۔ پ۱۲ ع۸ پ۱۹ ع۳ پ۲۷ ع۴۔

تَأْمُرُوْنِيْ ۔ تم مجھے کہتے ہو تم مجھے حکم کرتے ہو۔ پ۲۴ ع۴۔

تَأْمُرُوْنَ ۔ تم کہتے ہو تم حکم کرتے ہو۔ پ۱ ع۵ پ۹ ع۳ پ۹ ع۴ پ۱۹ ع۷۔

تَأْمُرُنَا ۔ تم حکم کرتے ہو ہمکو۔ پ۲۲ ع۱۰۔

تَأْمُرِيْنَ ۔ تم لوگ حکم و مشورہ دیتے ہو۔ پ۱۹ ع۱۸۔

تَأْمَنَّا ۔ اصل مین لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوْسُفَ تم ہم کو

یوسف پر ہمین نہین بناتے تم یوسف کے بارے مین ہمپر بھروسہ
کیون نہین کرتے۔ ۱۲ ۱۲۔

تَأْمَنْهُ۔ امانت دے تو اُسکو۔ ۱۶ ۳۔

تَأْوِيْلُ۔ اصل مین اول سے ہے بمعنے علم اور جاننے کے اور
اصل کیطرف رجوع کرنا فعلاً ہو یا علماً ہو بیان کا ہوا اور خوبی
معانی کی بیان کرنا ۱۱ و ۱۳ و ۱۶ ۵ ۱۔

تَأْوِيْلاً۔ بمعنے ایضاً۔ ۵ ۴۔

تَأْوِيْلُهٗ۔ بیان اُسکا۔ ۹ ۱۳ ۹ ۱۵ و ۱۶ ۱۔

تَائِبَاتٍ۔ توبہ کرنیوالی عورتین۔ ۱۹۔

تَائِبُوْنَ۔ توبہ کرنیوالے مرد۔ ۳۔

تُبْ۔ توبہ کر تو امر حاضر ہے۔ ۱۵۔

تَبَّ۔ ہلاک ہو جاوے وہ اور باعتبار لغت کے جو شخص ہمیشہ
نقصان و خسارے مین رہے اُسکو کہتے ہین۔ ۳۰ ۲۶۔

تَبَابٍ۔ ہمیشہ کے نقصان و خسارے و ہلاکت کو کہتے ہین ۲۴

تَبَارًا۔ ہلاکت بربادی۔ ۲۹ ۱۔

تَبَارَكَ۔ بزرگی برکت عزت کو کہتے ہین۔ ۸ ۴ ۱۸ ۲
و ۱۶ و ۱۷ ۱۸ ۴ ۲۲ ۲۵ ۱۳ ۲۷ ۱۳ ۲۹ ۱۔

تُبَاشِرُوْا۔ ہمبستری کرو تم جماع کرو تم۔ ۲ ۷۔

تَبَايَعْتُمْ۔ خرید و فروخت کرو تم بیع و شرا کرو تم یہ
لغت اضداد ہے۔ ۳ ۷۔

تُبْتُ۔ توبہ کیا مین نے یہ واحد متکلم کا صیغہ ہے ۵ ۴
۹ ۷ ۲۲ ۱۲۔

تَبَّتْ۔ يَدَاهُ۔ ہلاک ہون دونون ہاتھ اُسکے لغت تَبَّ
مین دیکھو۔ ۳۰ ۲۶۔

تَبْتَغُوْا۔ چاہتے ہو تم رغبت کرتے ہو تم ۹ ۱

۸ ۱۸ و ۷ ۱۰ ۱۰ ۲۱ ۸ ۲۲ ۱۴ ۲۵ ۱۸۔

تَبْتَغُوْنَ۔ چاہتے ہو تم حاصل کرتے ہو تم۔ ۵ ۱۰۔

تَبْتَغِيْ۔ نصب یا پر اُن کیوجسے آئی ہے چاہتا ہے تو ڈھونڈتا
ہے تو تلاش کرتا ہے تو۔ ۱۰ ۲۸ ۱۹۔

تَبَتَّلْ۔ اِلَيْهِ تَبْتِيْلاً۔ اسمین خطاب آنحضرت کیطرف ہے
یعنے منفرد ہو جا تو اے محمد خالص نیت کے ساتھ عبادت
الٰہی مین۔ ۲۹ ۱۳۔

تُبْتُمْ۔ اصل مین اِنْ تُبْتُمْ۔ اگر توبہ کرتے ہو تم ۳ ۷

تَبْتَئِسْ۔ اصل مین فَلَا تَبْتَئِسْ ہے خطاب
حضرت نوح کیطرف ہے یعنے اے نوح تو کافرون کے ایمان
نہ لانے پر افسوس مت کر یا یوس نہ ہو۔ ۱۲ ۴ ۳۔

تَبْتِيْلاً۔ منفرد و تنہا ہونا۔ ۲۹ ۱۳۔

تَبْخَسُوا۔ النَّاسَ۔ کم نہ دو خرید و فروخت مین لوگون کو
وزن مین کمی نہ کر دلیین دین مین لوگون سے۔ ۸ ۱۸ ۱۲ ۹ ۱۴

تَبْخَلُوْا۔ بخیلی کروگے بخالت کروگے۔ ۲۶ ۸۔

تُبْدَ۔ لَكُمْ۔ ظاہر کر دیجاوین تمھارے لیے۔ ۷ ۴۔

تُبَدَّلُ۔ اصل مین يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ جس دن
بدل جاوے گی زمین سوائے اس زمین کے۔ ۱۳ ۹۔

تُبْدُوْا۔ ظاہر کرو تم ۳ ۵ و ۱۱ ۵ ۲۲ ۴۔

تُبْدُوْنَ۔ ظاہر کرتے ہو تم۔ ۴ ۷ ۳ ۱۸ ۱۔

تُبْدُوْهَا۔ ظاہر کرتے ہو تم اُس کتاب کو۔ ۷ ۱۷۔

تُبْدِيْ۔ اصل مین لَتُبْدِيْ بِهٖ۔ البتہ ظاہر کر دیتی
تو موسےٰ کی پوشیدگی کو جسوقت اُسکو صندوق مین بند
کیا تھا یعنے اسمین خطاب حضرت موسیٰ کی والدہ کیطرف ہے ۲۰

تَبْدِيْلَ۔ بدلنا۔ خواہ اصلاً ہو یا مقاماً ۔ ۱۴ ۲۱ ۱

تَبْدِيْلًا۔ بدلنا۔

تُبَذِّرْ۔ اصل مین وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيْرًا۔ اور بے حاجت خرچ کرنا تبذیر و خلاف شرع ہے۔

تَبْذِيْرًا۔ بمعنے ایضاً۔

تَبَرَّأَ۔ بیزار ہوگئے۔

تَبَرَّأْنَا۔ بیزار آگئے ہم۔

تَبَرَّجْنَ۔ تَبَرُّجَ۔ بناؤ سنگار کرو تم بمعنے بناؤ سنگار جاہلیت کا۔

تَبَرُّجَ۔ بمعنے ایضاً۔

تَبَّرْنَا۔ تَتْبِيْرًا۔ ہلاک کیا ہمنے ہلاک کرنا تباہ کیا ہمنے تباہ کرنا فنا کیا ہمنے فنا کرنا۔

تَبَرَّؤُا۔ مِنَّا۔ بیزار کرین وہ ہمکو۔

تَبَرُّوْا۔ هُمْ۔ احسان کرو تم اُنسے۔

تُبْرِئُ۔ الْاَكْمَهَ۔ اچھا کرتا ہے مادر زاد اندھون کو

تَبْسُطْهَا۔ کھولدے تو کشادہ کرے تو ہاتھ اپنے کو

تُبْسَلَ۔ نَفْسٌ۔ ہلاکت مین ڈالا جاوے نفس ہلاکت مین سونپا جاوے نفس۔

تَبَسَّمَ۔ ضَاحِكًا۔ حضرت سلیمانؑ مسکراتا ہوا ہنستا ہوا یعنے چیونٹی کی بات سُننے سے۔

تُبَشِّرُ۔ بِهِ الْمُتَّقِيْنَ۔ بشارت دی ساتھ اُسکے پرہیزگارون کو۔

تُبَشِّرُوْنَ۔ بشارت دیتے ہو تم مجھکو۔

تُبْصِرُ۔ دیکھے گا تو۔

تُبْصِرُوْنَ۔ تم دیکھوگے۔

تَبْصِرَةً۔ دکھلانے کیلیے۔

تُبْطِلُوْا۔ باطل کرو تم۔

تَبِعَ۔ پیروی کرے اتباع کرے فرمانبرداری کرے

تُبَّعٍ۔ یہ لقب بادشاہ یمن کا تھا قبل اسلام کے کہتے ہین کعبہ کو پہلے پہل پردہ اسی نے پہنایا ہے۔

تَبَعًا۔ بمعنے تابع فرمانبردار۔

تُبْعَثُنَّ۔ اصل لَتُبْعَثُنَّ۔ منکر بعث ... قیامت کو اُٹھائے جاؤگے۔

تُبْعَثُوْنَ۔ اُٹھائے جاوینگے تم دن قیامت کے۔

تَبِعَكَ۔ پیروی کرے تیری

تَبِعَنِيْ۔ پیروی کرے میری فرمانبرداری کرے میری

تَبِعُوْا۔ پیروی کرو تم فرمانبرداری کرو تم۔

تَبْغِ۔ الْفَسَادَ۔ اسمین ضمیر اَنْتَ پوشیدہ راجع ہے طرف قارون ماقبل ذکر کے کہ تو فساد کو مت اختیار کر۔

تَبْغُوْا۔ اصل مین فَلَا تَبْغُوْا الخ بمعنے مت ڈھونڈھو مت تلاش کرو اُسپر اُن عورتون کے راستے۔

تَبْغُوْنَ۔ چاہتے ہو تم۔

تَبْغِيْ۔ سرکشی کرتی گروہ بغاوت کرتی ہے جماعت

تُبْقِيْ۔ اصل مین لَا تُبْقِيْ وَلَا تَذَرُ۔ نہین باقی رکھتے اور نہین چھوڑتے۔

تَبْكُوْنَ۔ روتے ہو تم۔

تَبْلُغَ۔ الْجِبَالَ طُوْلًا۔ اصل مین لَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُوْلًا ہے ہرگز نہین پہونچیگا ایک بھی تمہارا پہاڑون کو طول مین۔

تَبۡلُغُوٓا۔ اصل مین لِتَبۡلُغُوٓا اَشُدَّكُمۡ۔ البتہ ہو پہنچو تم جوانی اپنی کو یعنے تم بالغ وجوان ہو جاؤ۔ ۱۲ و ۱۴

تَبۡلُوٓا۔ كُلُّ نَفۡسٍ۔ ہر ایک نفس ہر ایک شخص قیامت مین پائیگا جو اُسنے آگے کیا ہے عمل سے۔ ۸

تُبۡلَوُنَّ۔ اصل مین لَتُبۡلَوُنَّ فِيٓ اَمۡوَالِكُمۡ۔ البتہ آزمائے جاؤ گے تم اپنے اموال مین۔ ۱

تُبۡلَى۔ اصل يَوۡمَ تُبۡلَى السَّرَآئِرُ۔ یعنے اُسدن ظاہر کیجاوینگی پوشیدہ باتین۔ ۱۱

تَبۡنُوۡنَ۔ بنالیتے ہو تم تعمیر کر لیتے ہو تم۔ ۱۱

تَبُوٓءَ۔ اصل مین اَنۡ تَبُوٓءَ بِاِثۡمِيۡ وَاِثۡمِكَ کہ پھر آوے تو ساتھ میرے گناہ اور اپنے گناہ دونون کے۔ ۹

تُبَوِّئُ۔ الۡمُؤۡمِنِيۡنَ۔ جگہ دیتی تھی تو نے مسلمانون کو یعنے دن احد کے اسمین خطاب آنحضرت کیطرف ہے۔ ۴

تَبَوَّاٰ۔ تم دونون موسےٰ و ہارون جگہ تعمیر کرو بناؤ۔ ۱۴

تَبَوَّؤُا۔ الدَّارَ۔ جگہ پکڑی اُنھون نے دار کو گھر یعنے مدینہ منورہ کو اپنا گھر قرار دیا۔ ۴

تَبُوۡرَ۔ اصل مین لَنۡ تَبُوۡرَ ہے ہرگز ہلاک نہونگے نقصان نہ اُٹھائینگے۔ ۱۶

تَبۡهَتُهُمۡ۔ حیران پریشان کریگا اُنکو۔ ۳

تِبۡيَانًا۔ ظاہر بیان۔ ۱۸

تَبِيۡدَ۔ اصل مین اَنۡ تَبِيۡدَ هٰذِهٖ۔ یہ کہ ہلاک ہوئے یہ باغ۔ ۱۷

تَبۡيَضُّ۔ سفید ہونگے۔ ۲

تَبِيۡعًا۔ پیروی کرنیوالا پیچھا کرنیوالا۔ ۷

تَبَيَّنَ۔ ظاہر ہو۔ واضح ہو بتین ہو۔ ۱۳ ۲ و ۳ ۴ و ۱۸ ۱۹ ۳ ۱۹ ۱۲ و ۱۴ ۶ ۱۶ ۷ و ۶

تَبَيَّنَتِ۔ اصل مین فَلَمَّا تَبَيَّنَتِ الۡجِنُّ۔ پس جب حضرت سلیمان گر گئے تو جنون کو معلوم ہوگیا اصل قصہ یہ کہ حضرت سلیمان جنون کے ہاتھ سے مسجد بیت المقدس تعمیر کراتے تھے جب اُنکو معلوم ہوا کہ میری اجل آگئی ہے تو عمارت کا نقشہ جنون کو دیکر عبادت الٰہی مین مصروف ہوگئے بعد انتقال ایک سال تک جن اسیطرح تعمیر کرتے رہے جب پوری بن چکی تو جس عصا پر آپ ٹیک لگا کر کھڑے تھے وہ گھن کے کھانے سے گرا اور آپ بھی گرے تب سب پر وفات ثابت ہوگئی اس آیت سے تردید ہوتی ہے اُنکی جو جنون کے علم غیب کے قائل ہین۔ ۸

تُبَيِّنُنَّهٗ۔ بیان کروگے تم اُسکو ظاہر کروگے تم اُسکو۔ ۹

تَبَيَّنُوۡا۔ ظاہر کرلو تم تحقیق کرلو تم۔ ۱۰ ۱۳

فصل التاء مع التاء

تَتَبَدَّلُوا۔ بدل ڈالو۔ ۱۲

تَتَّبِعَ۔ مِلَّتَهُمۡ۔ پیروی کرے تو اے محمد دین اُن مشرکون کی۔ ۱۴

تَتَّبِعۡ۔ اصلاً وَلَا تَتَّبِعۡ اَهۡوَآءَهُمۡ ہے اور اے محمد مت پیروی کر تو اُنکی خواہشون کی۔ ۱۱ ۵ ۷ ۱۱ ۳ و ۱۸

تَتَّبِعٰنِّ۔ اصل مین وَلَا تَتَّبِعٰنِّ مت پیروی فرمانبرداری کرو تم دونون اے موسےٰ و ہارون۔ ۱۴

تَتَّبِعَنِ۔ اصل مین اَلَّا تَتَّبِعَنِ۔ کیون نہین پیروی کی تو نے میری یا کیون نہین مانا تو نے حکم میرا اے ہارون ۱۶ ۱۴

تَتَّبِعُوا۔ اصل مین وَلَاتَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ مت پیروی کرو تم قدمون شیطان کی۔ ۲؎ ۵ و ۹ ۵؎ ۱۷ و ۱۴ ۸؎ ۴ و ۶ و ۸ ۱۸؎ ۹ ۲۲؎ ۱۰۔

تَتَّبِعُونَ۔ پیروی کرتے تم ۵؎ ۵ ۱۵؎ ۵ ۱۸؎ ۱۶۔

تَتْبَعُهَا۔ الرَّادِفَةُ۔ پیچھے اسکے آویگی لگاتار آنیوالی آواز صور کی۔ ۳۰؎ ۳۔

تَتْبِيب۔ ہلاکت خسار نقصان کرنا۔ ۱۲؎ ۹۔

تَتْبِيرًا۔ ہلاک کرنا ویران کرنا۔ ۱۵؎ ۱ ۱۹؎ ۲۔

تَتَجَافىٰ جُنُوبُهُمْ الخ۔ ہٹ جاتے ہین پہلو اُنکے اُنکے فرشون بسترون سے اللہ کے خوف سے۔ ۲۱؎ ۱۵۔

تَتَّخِذُ۔ پکڑتا ہی تو مقرر کرتا ہی تو۔ ۱؎ ۸ ۷؎ ۵ ۱۶؎ ۲۔

تَتَّخِذُوا۔ پکڑتے ہو تم۔ ۲؎ ۱۳ ۳؎ ۱۶ ۴؎ ۳ ۵؎ ۹ و ۱۸ ۶؎ ۱۲ و ۱۳ ۱۰؎ ۹ ۱۴؎ ۱۳ و ۱۹ ۱۵؎ ۱ ۲۸؎ ۷۔

تَتَّخِذُونَ۔ قرار دے لیتے ہو تم بنا لیتے ہو تم ۸؎ ۱۷ ۱۴؎ ۱۵ و ۱۹ ۱۹؎ ۱۱۔

تَتَّخِذُونَهُ۔ گردانتے ہو تم اسکو پکڑتے ہو تم اُسکو یعنے شیطان کو تم لوگ دوست بنا لیتے ہو۔ ۱۵؎ ۱۹۔

تَتَذَكَّرُونَ۔ نصیحت پکڑتے ہو تم وعظ حاصل کرتے ہو تم ۸؎ ۱۵ ۲۱؎ ۱۴ ۲۴؎ ۱۱

تَتْرُكُوا۔ چھوڑ دیے جاؤ تم ۱۰؎ ۸۔

تُتْرَكُونَ۔ چھوڑ دیے جاؤ گے تم ۱۹؎ ۱۲۔

تَتْرُكْهُ۔ چھوڑ دیا تو اُسکو۔ ۱۹؎ ۱۲۔

تَتْرَىٰ۔ یہ متواتر کے معنے مین آتا ہی یعنے پے در پے ۱۸؎ ۳

تَتَفَرَّقُوا۔ فِيهِ۔ متفرق و جدا ہو تم اُسمین۔ ۲۵؎ ۳۔

تَتَفَكَّرُوا۔ غور کرو تم فکر کرو تم۔ ۲۲؎ ۱۲۔

تَتَفَكَّرُونَ۔ غور و تامل و فکر کرو تم ۲؎ ۱۱ ۳؎ ۴ ۷؎ ۱۱

تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ۔ بدل جاویگے پھر جاوینگے اُسمین دل قلوب۔ ۱۸؎ ۱۱۔

تَتَّقُوا۔ پرہیزگاری کرو تم تقوے اختیار کرو تم ۲؎ ۱۲ ۳؎ ۱۱ ۴؎ ۳ و ۴ و ۹ و ۱۰ ۵؎ ۱۴ ۸؎ ۵ ۹؎ ۱۰ ۲۶؎ ۸

تَتَّقُونَ۔ بچو پرہیزگاری کرو تم ۱؎ ۳ و ۸ ۲؎ ۶ و ۷ ۵؎ ۶ و ۷ ۹؎ ۱۱ ۱۱؎ ۹ ۱۲؎ ۱۳ ۱۸؎ ۲ و ۵ ۱۹؎ ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ ۲۳؎ ۸ ۲۹؎ ۱۳۔

تَتَكَبَّرَ۔ تکبر کرے تو۔ ر پر نصب بوجہ اَن ناصبہ کے آیا ہی ۸؎ ۹۔

تَتَلَقّٰهُمُ الْمَلَائِكَةُ۔ ملاقات کرینگے آوینگے اُنکے پاس فرشتے یہ واقعہ قیامت کو ہوگا ۱۷؎ ۷۔

تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ پڑھتے ہین شیطان ۱؎ ۵ ۱۱؎ ۱۲ ۱۳؎ ۱۰ ۲۰؎ ۸ ۲۱؎ ۱

تَتْلُونَ۔ پڑھتے ہین ۱؎ ۵۔

تُتْلىٰ عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ۔ پڑھی جاتی ہین اوپر تمھارے آیات باریتعالے کے۔ ۴؎ ۱ ۹؎ ۱۸ ۱۱؎ ۷ ۱۶؎ ۷ و ۸ ۱۷؎ ۱۶ ۱۸؎ ۴ و ۶ ۲۱؎ ۱۰ ۲۲؎ ۱۱ ۲۵؎ ۱۷ و ۱۹ و ۲۰ ۲۶؎ ۱ ۲۹؎ ۴ ۳۰؎ ۸۔

تَتَمَارىٰ۔ شک کرتے ہو تم جھگڑا کرتے ہو تم ۲۷؎ ۷۔

تَتَمَنَّوْا۔ اصل مین وَلَاتَتَمَنَّوْا۔ آرزو مت کرو تم یعنے جو تمپر خدا نے کسی دوسرے کو فضیلت دی ہی ۵؎ ۲۔

تَتَنَاجَوْا۔ اصل فَلَاتَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ۔ پس مت مصلحت کرو تم ساتھ گناہ و برائی کے۔ ۲۸؎ ۲۔

تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ۔ اُترتے ہین اُنپر فرشتے یعنے وقت موت کے۔ ۲۴؎ ۱۸۔

تَتُوبَا۔ اصل مین اِنْ تَتُوبَا اِلَى اللّٰهِ ہی اگر تم دونون توبہ کرتے ہو طرف خدا کے اسمین خطاب حضرت حفصہ

وماﺋشہ کیطرف ہے۔ ۲۵ ۱۹۔

تَتَوَفّٰهُمُ الْمَلَائِكَةُ۔ قبض کرتے ہین فرشتے روحین اُنکی۔ ۱۰۔

تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِيْنَ۔ پھر جاؤ تم گناہگار و مجرم ہوکے ۱۲ ۵ ۲۶ ۸ و ۱۰ ۲۵ ۸۔

فصل التاء مع الثاء المثلثہ

تَثْبِيْتًا مِّنْ اَنْفُسِهِمْ۔ اعتقاداً اپنے نفسون سے کہ اسکا بدلہ خدائے تعالے سے ضرور بضرور نیک ملیگا ۳ ۴ ۵ ۶۔

تَثْرِيْبَ۔ اصل مین لَا تَثْرِيْبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ نہین ٹھکان تمپر آج کے دن اور نہ کسی قسم کی تکلیف ہے تمپر ۱۳ ۴۔

تَثْقَفَنَّهُمْ۔ پاوے تو اے محمد اُنکو۔ ۱۰ ۳۔

تُثِيْرُ الْاَرْضَ۔ ہل جوتی ہے زمین مین یعنے کھیتی مین مصروف ہے۔ ۱ ۸ ۲۱ ۸ ۲۲ ۱۴۔

فصل التاء مع الجيم

تُجَادِلُ۔ اصل مین لَا تُجَادِلُ ہے بمعنے مت جھگڑا کر تو خائنون سے۔ ۵ ۱۳ ۲۱۔

تُجَادِلُكَ۔ یہ صیغہ واحد مونث کا ہے۔ (ک) خطاب آنحضرت کیطرف ہے جھگڑا کرتی تھی تجھسے ای محمد ۲۸ ۱

تُجَادِلُوْا۔ اَهْلَ الْكِتَابِ الخ۔ مناظرہ مت کرو تم اہل کتاب سے مگر عمدہ طریقہ پر۔ ۲۱ ۱۔

تُجَادِلُوْنَنِيْ۔ جھگڑتے ہو تم مجھ سے مناظرہ کرتے ہو تم مجھ سے۔ ۱۶ ۱۔

تِجَارَتُهُمْ۔ تجارت ولین دین اُنکا۔ ۱ ۲۔

تَجْئَرُوا الْيَوْمَ آج کے دن فریاد مت کرو یعنے فریاد نہ کرو آج تجھ کو کچھ بھی ہمسے مدد نہ ملیگی۔ ۱۸ ۴۔

تَجْئَرُوْنَ۔ فریاد کرتے ہو تم۔ ۱۴ ۱۳۔

تِجَارَةً حَاضِرَةً۔ سوداگری بیوپار ہاتھون ہاتھ نقدی۔ ۳ ۵ ۲ ۹ ۱۱ ۲۲ ۱۶ ۲۸ ۱۰ و ۱۱۔

تُجَاهِدُوْنَ۔ جہاد کرو تم۔ ۲۸ ۱۰۔

تَجْتَنِبُوْا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ۔ بچو تم بڑے گناہون سے جو منع کیے جاتے ہین مدد و دو اسے ۵ ۲۔

تَجِدُ۔ پائیگا تو۔ ۱۱ ۵ و ۹ و ۱۸ ۱ ۹ ۸ و ۱۰ ۱ ۱۱ و ۱۴ و ۱۶ و ۱ ۲ ۶ ۲۲ ۵ و ۱۷ ۲۳ ۲۶ ۲۸

تَجِدَنَّ۔ اصل مین لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً البتہ پائیگا تو سب لوگونسے زیادہ سخت عداوت مین ۶ ۵

تَجِدَنَّهُمْ۔ ضرور پائیگا تو اُنکو۔ ۱۱

تَجِدُوْهُ۔ پاؤگے تم اُسکو۔ ۳ ۳ ۷ ۴ ۶ ۱۵ ۷ ۱۰ ۲ ۲۹ ۱۴۔

تَجِدُوْنَ۔ اصل مین سَتَجِدُوْنَ ہے۔ البتہ پاؤگے تم اُنکو۔ ۵ ۹۔

تُجْرِمُوْنَ۔ گناہ کرتے ہو تم برا کام کرتے ہو تم اصل مین یہ لفظ میوے کے توڑنے برباد کرنے مین مستعمل تھی ہان سے لیکن ہر ایک برے و مکروہ و حرام کام مین مستعمل کرنے لگے ۱۲ س

تَجْرِيْ۔ چلتی و جاری ہین یعنے نیچے اُسکے نہرین۔ ۱ ۳ ۴ ۴ و ۱ ۵ ۱۳ ۵ و ۵ ۱ ۷ ۱ و ۲ و ۷ ۱۴ ۵ ۱ ۷ ۱ ۲ و ۶ ۴ ۱۱ ۱۶ ۱ و ۷ ۱ ۱۰ ۱۶ ۱۲ ۹ و ۹ و ۱۰ و ۱۶ ۷ ۱ ۲ و ۱۳

۲۳ ۲ ۱۲ و ۱۹ ۱۵ ۱۱ و ۱۸ ۲۶ ۶ و ۹ و ۱۰ ۲۱ ۸ و ۱۸ ۲۸

۲۳ و ۱ و ۱۵ و ۱۸ و ۲۰ ۳۵ ۱۰ و ۲۳۔

تَجْرِیَانِ۔ اصل مین عَیْنَانِ تَجْرِیَانِ ہے دو چشمے ہمیشہ جاری و چلتے ہین۔ ۲۷ ۱۳۔

تُجْزَوْنَ۔ بدلا و جزا دیے جاوٗگے تم۔ ۷ ۱ ۱۰ ۲۰ ۳ ۲۳ ۳ و ۶ ۲۵ ۲۰ ۲۶ ۲ ۲۷ ۳ ۲۵ ۱۹۔

تَجْزِیْ۔ کام آویگا کفایت کریگا بدلا ہوگا۔ ۱ ۶ و ۱۵ ۲۶ ۱۰ ۲۲ ۷ ۲۵ ۱۹ ۳۰ ۱۷۔

تَجَسَّسُوْا۔ اصل مین لَا تَجَسَّسُوْا ہے تلاش و جاسوسی مت کرو تم تجسّس نہ کرو تم کسی اہل اسلام کے حالات کی جاسوسی مت کرو تم۔ ۲۶ ۱۴۔

تَجْعَلْ۔ کیا تو نے۔ ۴ ۱۵ ۲ و ۳ و ۴ ۱۶ ۲ ۲۵ ۴۔

تَجْعَلْنَا۔ اصل مین لَا تَجْعَلْنَا ہے مت کر تو ہمکو یعنے تو منظالمون سے۔ ۸ ۱۲ ۱۱ ۱۴ ۲۸ ۷۔

تَجْعَلْنِیْ۔ اصل مین وَلَا تَجْعَلْنِیْ مت کر تو مجھکو یعنے ظالمون سے۔ ۹ ۸ ۱۸ ۱۶۔

تَجْعَلُوْا۔ کرو تم۔ ۳ ۱۲ ۵ ۸ ۱۱ ۱۵ ۲۷ ۲۔

تَجْعَلُوْنَ۔ کرتے ہو تم ٹھہراتے ہو تم ۲۴ ۱۶ ۲۷ ۱۶۔

تَجْعَلُوْنَهٗ۔ کرتے ہو تم اوسکو۔ ۷ ۱۷۔

تَجَلّٰی۔ ظاہر ہوا روشن ہوا ۹ ۷ ۳۰ ۱۷۔

تَجْمَعُوْا۔ اکٹھا کرو تم جمع کرو تم یعنے دو بہنون کو ایک نکاح مین۔ ۵ ۱۵۔

تَجُوْعَ۔ بھوکا رہے تو۔ آدم۔ ۱۶ ۱۶۔

تَجْهَرْ۔ پکارے تو جہر کرے تو بلند آواز کرے تو۔ ۱۵ ۲ ۱۶ ۱۰۔

تَجْهَرُوْا۔ اصل مین لَا تَجْهَرُوْا ہے۔ آواز کو مت بلند کرو تم۔ ۲۶ ۱۳۔

تَجْهَلُوْنَ۔ نادانی کرتے ہو تم جہالت کرتے ہو تم۔ ۹ ۶ ۱۲ ۳ ۱۹ ۱۹ ۲۶ ۳۔

فصل التاء مع الحاء

تُحَاجُّوْنَ۔ اصل مین لِمَ تُحَاجُّوْنَ فِیْ اِبْرَاهِیْمَ اسمین مخاطب اہل کتاب یہود و نصارے ہین کہ تم اہل اسلام سے کیون جھگڑتے ہو تورات و انجیل تو بعد ابراہیم کے اُتری ہین۔ ۳ ۱۵

تُحَاجُّوْنَنَا۔ فِی اللّٰهِ۔ یعنے کیا جھگڑتے ہو تم ہم سے ہمسے خدا کے بارے مین وہ تو سب کا رب ہے۔ ۱ ۱۶

تُحَاجُّوْنِّیْ۔ فِی اللّٰهِ۔ یعنے کیا بہت جھگڑتے ہو تم مجھ سے درباے باریتعالی وہ سب کا راہبر و ہادی الحقیقی ہے۔ ۷ ۱۵۔

تَحَاضُّوْنَ۔ عَلٰی طَعَامِ الْمِسْکِیْنِ۔ باہم آپسین ایک دوسرے کو کیون نہین رغبت دیتے مسکین فقیر کے کھلانے پر۔ ۳۰ ۱۴۔

تَحَاوُرَ کُمَا۔ باہم آپسین گفتگو تمھاری جواب سوال تمھارا۔ ۲۸ ۱۔

تُحْبَرُوْنَ۔ یہ وصف اہل جنت کی عورتون کا ہے کہ وہ بناوٗ سنگار کرا دیجائینگی جنت مین اہل محبت کے لیے ۲۵ ۱۳۔

تَحْبِسُوْنَهُمَا۔ هُمَا ضمیر دونون گواہون کیطرف راجع ہے کہ تم دونون گواہون کو روک رکھو۔ ۷ ۴۔

تَحْبَطَ۔ اصل مین اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُکُمْ۔ یہ کہ مٹ جاوین

ضائع ہو جاوین اعمال تمہارے۔ ۱۴۲۔

تُحِبُّوا. شَيْئًا۔ یعنے جا وہ کرنا انکو اچھا معلوم ہوتا ہو لیکن حقیقت مین وہ برا ہو تمہارے لیے۔ ۱۰

تُحِبُّونَ۔ اصل مین اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ۔ اگر تم دوست رکھتے ہو اللہ تعالے کو پس محمدؐ کی پیروی کرو۔ ۱۲
۱، ۱، ۹، ۱۴۔

تُحِبُّونَهَا۔ دوست رکھتے ہو تم اسکو چاہتے ہو تم اسکو ۱

تُحِبُّونَهُمْ۔ دوست رکھتے ہو تم کفار کو بوجہ قرابت کے ۳۔

تَحْتَ۔ یہ ضد ہے فوق کی ظرف مبہم ہو اسکے معنے ظاہر نہین ہوتا مگر اضافت سے یعنے نیچے کے۔ ۱۴
۱۰، ۲، ۱۸، ۱۱، ۲۔

تَحْتَكِ۔ اسمین خطاب حضرت مریم کیطرف ہے یعنے اللہ تعالے نے تیرے نیچے چشمہ پانی کا جاری کر دیا ہے۔ ۵۔

تَحْتَهُ۔ نیچے اسکے۔ ۱۔

تَحْتِهَا۔ اَنْهَارُ۔ نیچے ان جنت کے نہرین جاری ہین ۳
۴، ۵، ۱۳، ۵، ۱۵، ۱، ۹
۲، ۱۱، ۱۶، ۱۰، ۵، ۱۲، ۹، ۱۰
۲، ۱۶، ۲۰، ۹، ۱۰، ۱۸، ۲، ۱۰
۱۸، ۲۰، ۱۰، ۲۳۔

تَحْتِهِمْ۔ نیچے انکے۔ ۱۴، ۱۱، ۱

تَحْتِي۔ نیچے میرے۔ ۱۱۔

تُحَدِّثُ۔ اصل مین يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا۔ زمین اسدن اپنی باتین ظاہری و باطنی خیر و شر عمل نیک و بد جو اسپر ہوئی ہین انکو بیان کریگی۔ ۲۴۔

تُحَدِّثُونَهُمْ۔ خبر دیتے ہو تم انکو کہدیتے ہو تم انکو

بیان کر دیتے ہو تم اُنسے۔ ۹۔

تَحْذَرُونَ۔ ڈرتے ہو تم اصل مین باعتبار لغت کے بچنا اس چیز سے جس سے انسان کو ڈر خوف ہو۔ ۱۴۔

تَحْرُثُونَ۔ بوتے ہو تم کھیتی کرتے ہو تم عمل کرتے ہو تم۔ ۱۵۔

تَحْرِصْ۔ حرص کرو تو اے محمدؐ کہ انکو ہدایت ہو۔ ۱۱۔

تُحَرِّكْ۔ اصل مین لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ۔ ہے اے محمدؐ مت ہلا ساتھ قرآن مجید کے زبان اپنی کو کہ جلدی جلدی یاد کر لون بلکہ ہم تم کو خوب یاد کرا دینگے۔ ۲۹، ۱۔

تُحَرِّمُ۔ اصل مین يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا اَحَلَّ اللهُ لَكَ۔ اے نبی کیون حرام کرتا ہو تو اُس چیز کو کہ حلال کیا اسکو اللہ تعالے نے تیرے لیے۔ ۱۹۔

تُحَرِّمُوا۔ اصل لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ۔ مت حرام کرو تم پاکیزہ چیزون کو جو اللہ تعالے نے تمہارے لیے حلال کر دیا ہے۔ ۲۔

تَحَرَّوْا۔ رَشَدًا۔ ارادہ کیا قصد کیا انھون نے نیکی و بھلائی کا۔ ۱۱۔

تَحْرِيرُ۔ رَقَبَةٍ۔ آزاد کرنا ایک غلام مسلمان کا۔ ۱
۲، ۱۔

تَحْزَنْ۔ اصل مین لَا تَحْزَنْ ہے مت غم کھا تو اے ابوبکر قائل آنحضرت ہین۔ ۱۲، ۶، ۲۲، ۱۱
۲، ۴، ۱۶۔

تَحْزَنُوا۔ اصل مین لَا تَحْزَنُوا ہے۔ انتم خطاب عام مسلمانون کیلیے ہے مت غم کھاؤ تم۔ ۵، ۱

تَحْزَنُونَ۔ غمگین ہوگے تم۔ ۱۲، ۲۵، ۱۲۔

تُخْزِنِیْ - اصل مین اَلَّا تُخْزِنِیْ - اسمین ضمیر حضرت مریم کیطرف ہے یہ کہ مت کہا تو غمکو - ۱۶ ۵ ۲۰ ۴ -

تُحِسُّ - محسوس کیا دیکھاہے تونے - ۱۶ ۹ -

تَحْسَبُ - گمان کرتاہے تو اے محمد - ۱۹ ۲ -

تَحْسَبَنَّ - اصل مین لَا تَحْسَبَنَّ ہے مت گمان کرتو اے محمد کہ وہ مرے ہین شہداء بدر کے - ۴ ۸ و ۱۰ ۱۳ ۱۹ ۱۸ ۳ -

تَحْسَبُهُمْ - گمان کرتو اُنکو - ۱۴ ۱۰ -

تَحْسَبُوْا - گمان کرو تم - ۳ ۷ ۱۸ ۸ -

تَحْسَبُوْنَهٗ - گمان کرتے تھے وہ اُسکو - ۱۸ ۸ -

تَحْسَبُهَا - گمان کرتاہے تو اُسکو - ۲۰ ۳ -

تَحْسَبُهُمْ - گمان کرے تو اُنکو - ۱۵ ۱۵ ۲۸ ۵ -

تَحْسُدُوْنَنَا - حسد کرتے ہو تم ہمارے سے - ۲۶ ۱

تَحَسَّسُوْا - اسمین خطاب حضرت یعقوب کے فرزندون کیطرف ہے کہ تم یوسف کو تلاش کرو ڈھونڈو تفحص کرو ۱۳ ۱

تُحْسِنُوْا - احسان کرو تم - ۵ ۱۶ -

تَحُسُّوْنَهُمْ بِاِذْنِهٖ - بھگاتے تھے تم اُنکو اقتل کررہے تھے تم اُنکو ساتھ حکم اللہ تعالے کے - ۴ ۷ -

تُحْشَرُوْنَ - اکٹھے کیے جاؤگے تم جمع کیے جاؤگے تم - ۲ ۹ ۳ ۱ ۷ ۸ ۹ ۳ و ۱۵ ۹ ۱۷ ۱۸ ۱ ۵ ۲۸ ۲ ۲۹ ۲ -

تَحَصُّنًا - اصل مین اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا - اگر وہ عورتین ارادہ کرین زنا سے بچنے کا تو اُنپر جبر مت کرو ۱۸ ۱

تُحْصِنَكُمْ - تمکو بچاوے تمہاری حفاظت کرے تمکو مضبوط کرے یعنے لوہے کی زرہ بنانا - ۱۷ ۶ -

تُحْصِنُوْنَ - بچارکھو تم اُسکو باقی رہجاوے وہ - ۱۳ ۱۲

تُحْصُوْا - اصل مین لَا تُحْصُوْهَا - احاطہ نکرسکوگے شمار نہ کرسکوگے - ۱۳ ۱۷ ۱۴ ۸ ۲۹ ۱۴ ۱ -

تُحِطْ - اصل مین لَمْ تُحِطْ بِهٖ - نہین احاطہ کیا نگھیرا تونے اُسکو - ۱۵ ۱ ۲ ۱۹ ۱۷ ۱ -

تَحْكُمُ - حکم کرے تو - ۵ ۱۳ ۲۴ ۲ -

تَحْكُمُوْا - بِالْعَدْلِ - حکم کرو تم ساتھ انصاف کے ۵ ۵

تَحْكُمُوْنَ - حکم کرتے ہو تم ۱۱ و ۲۳ و ۲۹ ۴ -

تَحِلُّ - اصل مین فَلَا تَحِلُّ لَهٗ - پس نہین حلال ہوتی اُسکے لیے - ۲ ۱۳ ۱۳ ۱۰ -

تَحْلِقُوْا - رُءُوْسَكُمْ - اصل مین لَا تَحْلِقُوْا رُءُوْسَكُمْ مت حلق کرو مت سر منڈاؤ تم جبتک قربانی اپنی جگہ تک نہ پہونچ جاوے یعنے بیت اللہ مین - ۲ ۸ -

تُحِلُّوْا - اصل مین لَا تُحِلُّوْا شَعَآئِرَ اللّٰهِ بے حرمتی مت کرو تم اللہ تعالے کے احکام و نشانیونکی - ۶ ۵ -

تَحِلَّةَ - کھولنا جائز کرنا حلال کرنا - ۲۸ ۱۹ -

تَحْمِلْ - اصل مین لَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا - مت رکھ تو (اے اللہ) ہمپر بوجھ - ۳ ۸ ۹ ۱۲ ۱۳ ۸ ۱۴ ۷ ۲۱ ۲ ۲۲ ۱۴ ۲۵ ۱ -

تُحَمِّلْنَا - اصل مین لَا تُحَمِّلْنَا مت رکھ مت اٹھوا ہمسے جسکی ہمکو طاقت نہ ہو - ۳ ۸ -

تُحْمَلُوْنَ - سوار کیے جاتے ہو تم - ۱۸ ۱ ۲۴ ۱۴ -

تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ - اُٹھاوینگے اُسکو فرشتے ۲ ۱۶ ۵

تَحْمِلُهُمْ - اصل مین لِتَحْمِلَهُمْ - یہ کہ سوار کردے تو اے محمد اُنکو - ۱۰ ۱۸ -

تَحْنَثْ۔ اصل مین لَا تَحْنَثْ ہے۔ مت چھوڑا کر تو قسم اپنی کو اور اصل مین حنث گناہ کو کہتے ہین اسواسطے چھوٹی قسم کو بھی حنث کہنے لگے کیونکہ اسمین ایک قسم نہین ہوتی ۔ ۲۳ ۱۲

تَحْوِيْلًا۔ بدل ڈالنا متغیر کر دینا ۔ ۱۵ ۶ و ۸ ۲۲ ۱۷۔

تَحِيَّتُهُمْ فِيْهَا سَلَامٌ۔ تحفہ باہم آپسمین بوقت ملاقات اہل جنت کے اسلام علیکم ہوگا ۔ ۱۱ ۶ ۱۳ ۲۶ ۲۲ ۳

تَحِيْدُ۔ کنارا کشی کرتا تھا تو اور مڑجاتا تھا تو ۔ ۲۶ ۱۶

تُحِيْطُوْا۔ اصل مین لَمْ تُحِيْطُوْا بِهَا۔ احاطہ نہین کیا گھیرا نہین تم نے اسکو ۔ ۲۰ ۳۔

تَحْيَوْنَ۔ جیوگے تم زندہ رہوگے تم ۔ ۸ ۹۔

تَحِيَّةً۔ دعاے خیر کو کہتے ہین ۵ ، ۱۴ ۱۸ ، ۱۹ ۴۔

تُحْيِي۔ زندہ کرتا ہے تو جلاتا ہے تو مجھکو ۔ ۲۶ ۳۔

فصل التاء مع الخاء

تَخَاصُمُ اَهْلِ النَّارِ۔ نزاع کرنا جھگڑنا دوزخ والون کا ۔ ۲۳ ۱۳۔

تُخَاطِبْنِيْ۔ اصل مین لَا تُخَاطِبْنِيْ ۔ مت گفتگو کرو میرے سے ۔ ۱۲ ۴ ۱۸ ۲۔

تَخَافُ۔ اصل مین لَا تَخَافُ ہے۔ نہ ڈریگا تو ۔ ۱۶ ۱۳

تَخَافَا۔ اصل مین لَا تَخَافَا ہے مت ڈرو کسی قسم کا خوف نہ کرو تم (دونون موسے وہارون) ۱۶ ۱۱۔

تُخَافِتْ۔ اصل مین وَلَا تُخَافِتْ بِهَا۔ اور بہت آہستہ نہ کر آواز کو نماز میں کے ۔ ۱۵ ۱۲

تَخَافَنَّ۔ مِنْ قَوْمٍ۔ ڈرے تو اپنی قوم سے ۔ ۱۰ ۳

تَخَافُوْهُمْ۔ اصل مین لَا تَخَافُوْهُمْ ۔ مت ڈرو تم اُنسے ۔ ۴ و ۲۲ ۱۸۔

تَخَافُوْنَ۔ ڈرتی ہو تم یہ صیغہ جمع مونث مخاطب کا ہے ۵ ۳ ۵ ، ۱۵ ، ۱۷ ، ۱۲ ۱۲۔

تَخَافُوْنَهُمْ۔ ڈرتے ہو تم اُنسے ۔ ۲۱ ۷۔

تَخَافِيْ۔ اسمین خطاب حضرت موسے کی والدہ صاحبہ کیطرف ہے مت ڈر تو موسے پر ۔ ۲۰ ۴۔

تُخَالِطُوْهُمْ۔ ملالو تم انکو شریک کر لو اُن کو اپنے ساتھ لغت جمع کرنا دو چیزوں کا خواہ سالمہ ہو یا غیر سالمہ ۲ ۱۱

تُخْبِتَ۔ لَهٗ قُلُوْبُهُمْ۔ عاجزی و نرمی کرین واسطے اُسکے دل اُنکے ۔ ۱۷ ۱۴۔

تَخْتَانُوْنَ۔ خیانت کرنیوالے ہو تم ۔ ۲ ۷۔

تَخْتَصِمُوْا۔ لَدَيَّ مت جھگڑا کرو تم میرے پاس ۲۶ ۲

تَخْتَلِفُوْنَ۔ اختلاف کرتے ہو تم اور مختلف فیہ ہو تم (حضرت عیسے کے سولی دینے مین) ۳ ۱۴ ۶ ۱۱ ۱۵ ۱۳ ۱۹ ۱۷ ۲۵ ۱۲۔

تَخِرُّ الْجِبَالُ۔ قیامت کو پہاڑ پارہ پارہ ٹکڑے ٹکڑے ریزہ ریزہ ہوکے گرپڑینگے ۔ ۱۶ ۹۔

تُخْرِجُ۔ نکالتا ہے وہ ۔ ۳ ۱۱ ۷ ۵ ۱۳ ۱۳۔

تَخْرُجُ۔ نکلتے ہین اوپر آتے ہین ۔ ۵ ۱۳ ۱۶ ۱۰ ۱۸ ۱۹ ۲۰ ، ۲۳ ۶ ۲۵ ۱۔

تُخْرِجَنَا۔ اصل مین لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا۔ تاکہ نکال دیوے تو ہمکو ہماری زمین سے اپنے جادو کے زور سے (اے موسے) ۱۶ ۱۲۔

تُخْرِجُوْا۔ اصل مین هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوْهُ کیا ہے تمہارے پاس کچھ علم پس نکالو تم اُسکو ۔ ۸ ۵

۴ پ۱۷ ۱۷، ۲۵ ۱۷۔

تُخْرِجُوْنَ۔ بکسر الراء۔ نکال دوگے تم۔ پ۱۰۔

تُخْرَجُوْنَ۔ بفتح الراء۔ نکالے جاؤگے تم۔ پ۹۔ پ۲۲ ۵ پ۲۵ ۷۔

تَخْرُجُوْنَ۔ نکل آؤگے تم۔ پ۲۱ ۶۔

تَخْرُصُوْنَ۔ اٹکل کرتے ہو تم جھوٹ بولتے ہو تم۔ پ۸ ۵۔

تَخْرِقَ۔ اصل میں لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ۔ ہرگز نہیں پھاڑ سکیگا تو زمین کو۔ پ۱۵ ۴۔

تُخْزِ۔ اصل میں لَا تُخْزِنَا یَوْمَ الْقِیٰمَةِ۔ مت رسوا کرنا ہمکو دن قیامت کے۔ پ۴ ۱۱ پ۱۹ ۹۔

تُخْزُوْنِ۔ اصل لَا تُخْزُوْنِ ہے۔ مت رسوا کرو تم مجھکو۔ پ۱۲ ۷ پ۱۴ ۵۔

تُخْسِرُوْا۔ اصل میں لَا تُخْسِرُوا الْمِیْزَانَ ہے تول میں تم کم مت کرو لغت خسر اس المال میں نقصان واقع ہوا اسکو کہتے ہیں پ۱۹ ۷ پ۲۷ ۵۔

تَخْسِیْرٍ۔ ٹوٹا دینا نقصان پہنچانا۔ پ۱۲ ۶۔

تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ۔ عاجزی کریں دل انکے۔ خشوع کا استعمال قلب جوارح دونوں کے ساتھ مستعمل ہے لیکن قلب کے خشوع یعنے عاجزی سے جوارح خود عاجز ہوجاتے ہیں۔ پ۲۷ ۱۸۔

تَخْشَوْا۔ اصل میں فَلَا تَخْشَوْهُمْ۔ مت ڈرو تم اُنسے۔ پ۲ ۲ پ۵ ۵ پ۱۱ پ۶ ۸۔

تَخْشَوْنَ۔ ڈرتے ہو تم۔ پ۱۰ ۹۔

تَخْشَوْهُمْ۔ ڈرتے ہو تم اُنسے۔ پ۱۰ ۸۔

تَخْشٰی۔ ڈرے تو خطرہ کرے تو سواس کرے تو پ۱۳ پ۱۶ ۲ پ۲۰ ۳۔

تَخْشٰهُ۔ ڈرے تو اُس سے۔ پ۲۲ ۲۔

تَخْضَعْنَ۔ نرمی و ملائمت کرو تم۔ پ۲۲ ۱۔

تَخْطَفُهُ۔ الطیر۔ اٹھا لیجاویں اسکو اُچک لیجاتے اسکو پرندے جانور۔ پ۱۷ ۱۱۔

تَخُطُّهٗ۔ لکھتا تو تحریر کرتا تو اسکو۔ پ۲۱ ۱۔

تَخَفْ۔ اصل میں لَا تَخَفْ ہے مت ڈر تو پ۱۲ ۷ پ۱۶ ۱۰ و ۱۲ پ۱۹ ۱۶ پ۲۰ ۲ و ۷ و ۱۶ پ۲۳ ۱۱ پ۲۶ ۱۹۔

تُخْفُوْا۔ چھپاؤ تم پوشیدہ کرو تم۔ پ۳ ۵ و ۸ و ۱۱ پ۶ ۱ پ۲۲ ۴۔

تُخْفُوْنَ۔ چھپاتے تم پوشیدہ کرتے تم پ۷ پ۸ ۱۹ پ۱۶

تُخْفِیْ۔ چھپاتا تھا تو اسمیں خطاب زید کی طرف ہے پ۲۲ ۳ پ۲۲ ۷۔

تَخْفٰی۔ اصل میں لَا تَخْفٰی مِنْكُمْ خَافِیَةٌ۔ نہ چھپی رہیگی تم میں کوئی بات پوشیدہ یعنے آخرت میں۔ پ۲۹ ۵۔

تَخْفِیْفٌ۔ آسان اور خفیف بات کو کہتے ہیں پ۲ ۶

تَخَلَّتْ۔ خالی ہوجاوے۔ پ۳۰ ۹۔

تَخْلُدُوْنَ۔ ہمیشہ رہوگے تم اصل اسکی یوں ہے کہ یہ لوگ بڑے بڑے بلند عمارات بناتے اپنی ناموری کیلیے اللہ تعٰ فرماتا ہے کہ کیا تم ہمیشہ رہوگے اس زمین میں۔ پ۱۹ ۱۱۔

تُخْلِفَ۔ اصل میں لَا تُخْلِفُ الْمِیْعَادَ اسمیں خطاب اللہ تعالیٰ کیطرف ہے کہ تو اللہ خلاف نہیں کرتا اپنے وعدہ میں۔ پ۳ ۱۱۔

تُخْلَفَهٗ۔ اصل میں لَنْ تُخْلَفَهٗ۔ تو ہرگز نہ پیچھے چھوڑا

جائیگا آخرت مین اپنے حصول وعدہ مین۔ ۱۴
تَخْلُقُ۔ بناتا تھا تو پیدا کرتا تھا تو۔ ۵
تَخْلُقُونَ۔ اِفْكًا۔ بنا لیتے ہو تم اُسکو جھوٹ ۱۴
تَخْلُقُونَهُ۔ پیدا کرتے ہو تم اُسکو بنا لیتے ہو تم اُسکو۔ ۱۵
تَخَوُّفُ۔ بمعنے ڈرانے ترسانے کے آیا ہے اور کسی چیز کا کم ہوتے ہوتے بالکل فنا ہوجانا ۱۲
تَخُونُوا۔ اصل مین وَلَا تَخُونُوا اللهَ وَالرَّسُولَ مت خیانت کرو تم اللہ کی اور اُسکے رسول کی ۷
تَخْوِيفًا۔ بمعنے ڈرانے وخوف کرنے و ترسانے کے ۱۵
تَخَيَّرُونَ۔ اختیار کرو تم پسند کرو تم۔ ۴

فصل التاء مع الدال المهملہ

تَدَارَكَهُ۔ اصل مین اَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ۔ پالیا اُسکو نعمت نے۔ ۴
تَدَايَنْتُمْ۔ لین دین کرو تم معاملہ کرو تم۔ ۷
تَدَّخِرُونَ۔ ذخیرہ کرتے ہو تم پیچھے کیلیے رکھ دیتے ہو تم۔ ۱۳
تُدْخِلِ۔ اصل مین مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ۔ جسکو تو داخل کرے آگ مین۔ ۱۱
تَدْخُلُنَّ۔ داخل ہوگے تم۔ ۱۲
تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ۔ داخل ہوگے تم جنت مین ۱۰ ۵ ۱۳ ۲ ۱۰ ۴
تَدْرُسُونَ۔ درس دیتے ہو تم پڑھتے ہو تم ۷ ۴
تُدْرِكَ۔ الْقَمَرَ۔ پالیوے تو چاند کو ۴
تُدْرِكُهُ۔ اصل مین لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ۔ دنیا کے پردہ پر اللہ تعالے کو کوئی آنکھین نہین پاسکتین ۱۰
تَدْرُونَ۔ اصل مین لَا تَدْرُونَ تم نہین جانتے ۱۲
تَدْرِي۔ اصل مین مَا تَدْرِي نَفْسٌ نہین جانتا کوئی نفس نہین جانتا کوئی شخص۔ ۱۳ ۴ ۱۷
تَدْعُ۔ اصل مین لَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللهِ۔ مت پکار تو سوائے خدا کے دوسرے کو مت عبادت کر تو سوائے خدا کے غیر کی۔ ۶ ۵ ۱۲ ۱۵
تَدْعُوا۔ هُمْ۔ بلاؤ تم اُنکو دعوت دو تم اُنکو۔ ۱۴ ۶ ۴ ۱۷ ۱۴ ۵ ۳ ۸ ۷ ۱۱
تَدْعُونَ۔ پکارتے ہو تم۔ ۱۰ ۱۳ ۱۱ ۴ ۷ ۶ ۷ ۹ ۴ ۱۰ ۸ ۱۲
تُدْعَوْنَ۔ بضم التاء۔ پکارے جاتے ہو تم ۷ ۸ ۹
تَدْعُونَنَا۔ پکارتے ہو تم ہمکو۔ ۱۴
تَدْعُونَنِي۔ اِلَى النَّارِ۔ پکارتے ہو تم مجھکو طرف آگ کے۔ ۱۰
تَدْعُونَهُ۔ پکارتے ہو تم اُسکو۔ ۱۴
تَدْعُهُمْ۔ بلاوے تو اُنکو۔ ۲۰
تُدْعَى۔ پکاری جاویگی اُمت۔ ۲۰
تُدْلُوا۔ بِهَا اِلَى الْحُكَّامِ۔ کھینچ لیجاؤ اُنکو طرف حکام ظالمو نکے تاکہ کھاوے ایک فریق مال دوسرے فریق کا ظلم وستم سے۔ ۷
تَدَلَّى۔ اُتر آیا۔ ۵
تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ۔ ہلاک کرتی ہے

ساتھ حکم خدا کے۔ ۲۷ ۳۔

تدمیرًا۔ اصل مین فدمرنٰھا تدمیرًا۔ پس ہلاک کرتے ہین ہم اُسکو ہلاک کرنا۔ ۱۵ ۲ ۱۹ ۲۔

تدر اعینھم۔ پھرتی ہین آنکھین اُنکی۔ ۲۱ ۱۸

تدھن۔ سستی کرے تو۔ ۲۹ ۳۔

تدیرونھا۔ گردان کراتے ہو تم پھراتے ہو تم اُسکو ۳ ۷

فصل التاء مع الذال المعجمہ

تذبحوا۔ ذبح کرو تم۔ ۱ ۸۔

تذر۔ موسٰی و قومہ۔ چھوڑ دیتا ہے تو موسٰے اور اوسکی قوم کو۔ ۹ ۵ ۱۳ ۱۹ ۱۰ و ۱۵ ۱۔

تذرن۔ چھوڑو تم۔ ۲۹ ۱۰۔

تذرنی۔ چھوڑ تو مجھ کو۔ ۱۷ ۶۔

تذروھا۔ چھوڑ دو تم اسکو۔ ۸ ۱۶۔

تذروہ الریاح۔ اُڑاتی ہین اُسکو ہوائین ۱۵ ۸

تذکر۔ احدٰھما الاخرٰی۔ بکسر الکاف یاد دلاوے ایک اُن دو مین سے دوسرے کو۔ ۳ ۷۔

تذکر۔ اصل مین ما یتذکر فیہ۔ اسقدر کہ پند نصیحت پکڑتے ہین آمین۔ ۲۲ ۱۶۔

تذکر۔ یاد کرتا تو۔ ۳ ۴۔

تذکروا۔ یاد کرلیتے ہین وہ۔ ۹ ۱۴۔

تذکروا نعمۃ ربکم۔ یاد کرو تم نعمت پروردگار اپنی کی۔ ۱۵ ۷۔

تذکرون۔ نصیحت پکڑو تم۔ ۸ ۶ و ۸ و ۱۴ ۱۱ ۶ ۲ و ۳ ۸ و ۱۹ ۵ و ۷ و ۱۰ ۲۰ ۱ ۱۵ ۱۹ ۲۷ ۲ و ۱۵ ۲۹ ۶۔

تذکرون۔ یاد کروگے تم۔ ۲۴ ۱۰۔

تذکرونھن۔ ذکر کروگے تم اُنکا یعنے عورتوں کا ۲ ۱۴

تذکرۃ۔ یہ نصیحت ہے۔ ۱۶ ۱۰ ۲۷ ۱۵ ۲۹ ۵ و ۶ و ۱۳ و ۱۶ و ۲۰ ۳۰ ۵۔

تذکیری۔ نصیحت کرنی میری وعظ سنانا میرا اُنکو ۱۱ ۱۳۔

تذل۔ ذلت دیتا وہ ذلیل کرتا ہے وہ۔ ۳ ۱۱۔

تذلیلًا۔ ذلیل کرنا۔ ۲۹ ۱۹۔

تذودان۔ اصل مین امراتین تذودان۔ وہ دو عورتین ہٹاتی تھین بکریوں کو۔ ۲۰ ۶۔

تذوقوا السوٓء۔ جھکوگے تم عذاب عقوبت کو ۱۴ ۱۹

تذھب ریحکم۔ جاتی رہیگی قوت شجاعت تمھاری۔ ۱۰ ۲ ۲۳ ۱۴ ۱۔

تذھبوا۔ لیلو تم۔ ۴ ۱۴ ۱۲ ۱۲۔

تذھبون۔ اصل این تذھبون۔ کہان جاتے ہو تم کہان بھاگتے ہو تم۔ ۳۰ ۶۔

تذھل۔ بھول جاویگی ۱۷ ۸۔

فصل التاء مع الراء المہملہ

تر۔ اصل الم تر الی الذین۔ کیا نہین دیکھا تونے اُن لوگون کیطرف۔ ۲ ۱۶ ۳ ۳ و ۸ ۴ و ۵ و ۶ و ۸ ۱۲ و ۱۷ ۱۱ ۹ و ۱۵ ۹ و ۱۶ ۱۵ ۱۲ ۱۹ ۳ و ۱۵ ۱۳ ۲۲ ۶ ۲۳ ۱۶ ۲۲ ۱۳ ۲۹ ۲ و ۳ و ۵ ۳۰ ۱۴ ۱۔

تروا۔ اصل مین الم تروا۔ کیا نہین دیکھا تمنے۔ ۲۱ ۱۲۔

تراء الجمعان۔ پسمین دیکھنے لگین دونون جماعتین ۱۰ ۸

تَرَاءَتِ ۔ اصل مین فلما تراءت الفئتان۔ پس جب نمودار ہوئین دونون جماعتین مسلمان وکافر ف ۲

تُرَابٌ ۔ مٹی خاک غبار ۔ ۴ و ۱۴ ۔ ۱۳ ۔ ۲۵ ۱۷ ۔ ۸ ۔ ۲۱ ۹ ۔ ۲۲ ۱۴ ۔ ۲۲ ۱۲۔

تُرَابًا ۔ یعنے ایضاً ۔ ۷ ۔ ۵ و ۵ ۔ ۳۰ ۲ ۔ ۲۳ ۵ و ۶ ۔ ۲۶ ۱۵ ۔ ۲۔

تُرَاثَ ۔ میراث کے مال کو کہتے ہین ۔ ۱۴۔

تَرَاضٍ ۔ رضامندی سے ۔ ۱۴ ۔ ۲۔

تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ ۔ رضامندی آپسین فریقین مین ۔ ۱۴ ۔ ۲۔

تَرَاضَيْتُمْ بِهٖ ۔ رضامندی ہوئی ساتھ اُسکے ۔ ۱۔

تَرَاقِيَ ۔ تَرْقُوَةٌ ۔ مقدم حلق کو کہتے ہین جو اعلا صدر ہے جہان سے نفس روح آتی جاتی ہے ۔ ۲۹ ۱۷۔

تُرَاوِدُ فَتٰهَا ۔ زلیخا اپنے غلام سے یعنے زلیخا یوسف سے بات چیت گفت و شنید کرتی ہے ۔ ۱۴۔

تَرَائِبِ ۔ عورت کی چھاتیون کو کہتے ہین ۔ ۳۰ ۱۱۔

تَرَبُّصُ ۔ انتظار کرے عورت لغت ربص کسی چیز کے حصول یا زوال یا کسی صلے کے انتظار کرنیکو کہتے ہین ۔ ۱۳

تَرَبَّصْتُمْ ۔ منتظر تھے تم انتظار کرتے رہے تم ۔ ۱۸۔

تَرَبَّصُوْا ۔ انتظار کرو تم ٹھہرے رہو تم ۔ ۹ و ۱۳ ۱۷ ۔ ۲ ۔ ۶۔

تَرَبَّصُوْنَ ۔ انتظار کرتے رہے تھے ۔ ۱۳۔

تَرْتَابُوْا ۔ شک مین پڑتے ہو تم شک شبہ کرتے ہو تم ۔ ۷

تَرْتَدُّوْا ۔ اصل مین لا ترتدوا ۔ مت مرتد ہو تم مت گمراہ ہو تم مت پھر جاؤ تم راستہ اسلام سے ۔ ۶۔

تَرْتِيْلًا ۔ اصل مین رتلنٰه ترتیلا ۔ آہستہ آہستہ تم ٹھہر پڑھایا ہمنے اُسکو آہستہ پڑھانا ۔ ۱ ۔ ۲۹ ۱۳۔

تَرِثُوا النِّسَآءَ ۔ وارث ہو جاؤ تم عورتونکے ۔ ۱۴۔

تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ۔ پھیر جاتے ہین یا پھر جاتے ہین طرف اُسکے سب کام یعنے اللہ کیطرف ۔ ۲ و ۲ ۔ ۱ ۔ ۷ ۔ ۱۳ ۔ ۲۷ ۱۷ ۱۔

تَرْجِعُوْا ۔ اصل مین فلا ترجعوهن ۔ دکسر الجیم مت پھراؤ تم اُن عورتون کو یعنے کفار کیطرف ۔ ۲۸ ۸۔

تُرْجَعُوْنَ ۔ بفتح الجیم ۔ پھر جاؤگے تم پلٹ جاؤگے تم ۔ ۳ ۔ ۲ ۔ ۹ ۔ ۱۱ ۔ ۳ ۔ ۳ ۔ ۶ ۔ ۲۰ ۔ ۱۰ و ۱۲ و ۱۴ ۔ ۲ و ۵ و ۱۴ ۔ ۲۳ ۱ و ۴ ۔ ۲۴ ۲ و ۱۷ ۔ ۲۵ ۱۳ و ۱۸ ۔

تَرْجِعُوْنَهَا ۔ پھیر لاسکتے ہو تم اُس روح کو ۔ ۲۷ ۱۶۔

تَرْجُفُ الْاَرْضُ ۔ کانپیگی زمین لغت مین رجف کہتے ہین سخت پریشانی و اضطراب کو ۔ ۲۹ ۱۳ ۔ ۳۰ ۳۔

تَرْجُمُوْنَ ۔ رجم کروگے تم مجھکو سنگسار کرو تم مجھکو ۔ ۲۵ ۱۴

تَرْجُوْهَا ۔ اُمید رکھتا تو اُسکی ۔ ۱۵ ۲ ۔ ۲۰ ۱۲۔

تَرْجُوْنَ ۔ اُمید رکھتے ہو تم ۔ ۱۲ ۔ ۲۹ ۹۔

تُرْجِيْ ۔ موقوف رکھے تو یا ڈھیل دیوے تو ۔ ۲۲ ۳

تَرْحَمْنَا ۔ مہربانی رحم کریگا تو ہمکو ۔ ۹۔

تَرْحَمْنِيْ ۔ رحم کریگا تو مجھکو ۔ ۱۲ ۴۔

تُرْحَمُوْنَ ۔ رحم کیے جاؤگے تم ۔ ۵ ۔ ۱۵ ۔ ۱۳ ۔ ۱۹ ۱ ۔ ۲۳ ۲ ۔ ۲۶ ۱۳۔

تُرَدُّ ۔ پھیری جاوینگی بدلی جاوینگی قسمین ۔ ۴۔

تُرَدُّوْنَ ۔ پھیرے جاؤگے روانہ کیے جاؤگے ۔

تَرَدّٰى ۔ ہلاک ہو جاوے فنا ہو جاوے تو ۔ ۳۰ ۱۷

تُرْدِيْنِ ۔ ہلاک کرے گمراہ کردے تو مجھکو پ۲۳ ع۶

تَرْزُقُ ۔ رزق دیتاہے تو پ۳ ع۱۱ ۔

تُرْزَقَانِهٖ ۔ رزق دیے جاؤگے تم پ۱۲ ع۱۵ ۔

تُرْضِعُ ۔ اصل میں فَسَتُرْضِعُ لَهٗ پس دودھ پلادیگی اُسکے لیے دوسری عورت پ۲۸ ع۱۷ ۔

تَرْضَوْا ۔ اصل میں لِتَرْضَوْا البتہ راضی ہو تم پ۱۰ ع۱ ۔

تَرْضَوْنَ ۔ پسند کرو تم یعنے گوارا ہو انکو پ۳ ع۷ ۔

تَرْضَوْنَهَا ۔ پسند کرتے ہو تم اُن گھروں کو پ۱۰ ع۹ ۔

تَرْضٰى ۔ راضی ہونگے پ۱ ع۱۴ پ۱۰ ع۱۳ و ۱۷ پ۱۳ ع۱۸ ۔

تَرْضَهُ ۔ راضی ہوے وہ اُنسے پ۷ ع۱۱ و ۱۷ پ۲۸ ع۲ ۔

تَرْضٰهَا ۔ خوش ہوگا تو رضی ہوگا اُس قبلہ سے پ۲ ع۱ ۔

تَرْغَبُوْنَ ۔ رغبت کرتے ہو تم پ۵ ع۱۶ ۔

تُرْفَعُ ۔ اونچا کیا جاے بلند کیجاے پ۱۸ ع۱۱ ۔

تَرْفَعُوْا ۔ اصل میں لَا تَرْفَعُوْا اَصْوَاتَكُمْ الخ مت بلند کرو تم اپنی آوازونکو نبی کی آواز پر یہ حکم عام ہے ہر زمانہ کیلیے اگر آنحضرت موجود نہیں تو آپکے اقوال و افعال تو موجود ہیں پس ہر ایک مسلمان کو واجب فرض ہے کہ وہ ہر ایک مجلس وعظ و حدیث و درس حدیث میں یا کسیکا قول آنحضرت کے قول و فعل پر ترجیح و فوقیت نہ دے اگر دیگا تو اسکے اعمال ضائع برباد ہوجائینگے اُسکو معلوم تک نہوگا ۔ پ۲۶ ع۱۳ ۔

تَرْقُبْ ۔ اصل میں لَمْ تَرْقُبْ قَوْلِيْ تو نے میرا انتظار نہیں کیا ۔ پ۱۶ ع۱۴ ۔

تَرْقٰى ۔ فِي السَّمَاءِ چڑھ جاے تو آسمان کیطرف پ۱۵ ع۱۰ ۔

تَرَكَ ۔ چھوڑ جاے وہ پ۲ ع۶ و ۱۶ پ۴ ع۱۲ و ۱۳ پ۵ ع۲ پ۶ ع۴ پ۱۴ ع۱۰ پ۲۲ ع۱۰ ۔

تَرْكَبُنَّ ۔ اصل میں لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ البتہ سوار ہوگے تم ایک حالت پر ایک حالت سے یعنے درجہ بدرجہ ترقی پاؤگے پ۳۰ ع۹ ۔

تَرْكَبُوْا ۔ اصل میں لِتَرْكَبُوْهَا تاکہ تم سوار ہو اُن جانوروں پر یعنے گھوڑے خچر و گدھے پر پ۸ ع۷ پ۱۴ ع۱۴ ۔

تَرْكَبُوْنَ ۔ سوار ہوتے ہو تم پ۲۵ ع۷ ۔

تَرَكْتُ ۔ چھوڑ دیاہے میں نے پ۱۲ ع۱۵ پ۱۵ ع۹ ۔

تَرَكْتُمْ ۔ چھوڑ دیا تم نے پ۴ ع۱۳ پ۶ ع۱۷ ۔

تَرَكْتُمُوْهَا ۔ چھوڑ دیا تمنے اُسکو پ۲۸ ع۴ ۔

تَرْكُضُوْا ۔ اصل میں لَا تَرْكُضُوْا مت دوڑو بھاگو ۔ پ۱۷ ع۲ ۔

تَرَكْنَا ۔ یُوْسُفَ ہم چھوڑ گئے تھے یوسف کو پ۱۲ ع۱۲ پ۱۳ ع۲ پ۱۶ ع۱۶ پ۲۳ ع۷ و ۸ پ۲۸ ع۸ و ۹ ۔

تَرْكَنُوْا ۔ اصل میں لَا تَرْكَنُوْا مت جھکو تم مت مائل ہو تم پ۱۲ ع۱۰ ۔

تَرَكُوْا ۔ چھوڑ جاویں وہ پ۴ ع۱۲ پ۱۵ ع۱۴ پ۲۵ ع۲ ۔

تَرَكَهٗ ۔ چھوڑ دیا تنے اُسکو پ۳ ع۴ ۔

تَرَكَهُمْ ۔ چھوڑ دیا تنے اُنکو پ۱ ع۲ ۔

تَرْمِيْ ۔ اصل میں اِنَّهَا تَرْمِيْ بیشک وہ پھینکتی ہیں یعنی چنگاریاں پ۲۹ ع۲۱ ۔

تَرْمِيْهِمْ بِحِجَارَةٍ ۔ مارتی تھیں پھینکتی تھیں پتھروں کو جماعت جماعت (ابابیل کی) پ۳۰ ع۳۰

تَرٰى ۔ دیکھتاہے تو پ۱۵ ع۱۷ ۔

تَرَوْهَا ۔ دیکھا تم نے اُنکو پ۱ ع۱۰ و ۱۲ پ۲۲ ع۱۲ و ۱۸ پ۲۹ ع۹ ۔

تَرَوْنَهَا - دیکھتے ہو تم اُسکو یعنے بلند آسمان کو -
۲ ، ۱۰ ، ۲ -

تَرَوْهُمْ - دیکھتے ہو تم اُنکو ۱۰ -

تُرْهِبُوْنَ - خوف دلاؤگے ڈراؤگے تم ۴ -

تُرْهِقْنِيْ - اصل مین لَا تُرْهِقْنِيْ مِنْ اَمْرِيْ عُسْرًا مجھپر میرے کام کیوجہ سے تنگی مت کرو اسمین خطاب حضرت موسے کیطرف ہی ۲۲ -

تَرْهَقُهَا - قَتَرَةٌ قیامت کے دن اکثر چہرونکو ڈھانکتی ہے سیاہی یعنی منھ اُسدن بداعمالی کیوجہ سے سیاہ ہونگے ۵ -

تَرْهَقُهُمْ - پوشیدہ کریگی اُنکو ڈھانک لیگی اُنکو ۸ و ۴ -

تَرٰى - دیکھتا ہے تو ۱۲ و ۱۳ و ۱۵ ، ۸ ، ۱۴ و ۱۸ ، ۱۵ ، ۸ ، ۱۲ ، ۳ ، ۸ و ۱۵ ، ۱۰ و ۱۲ و ۱۴ ، ۲۲ ، ۳ و ۵ و ۱۹ ، ۲۵ ، ۴ و ۲۰ ، ۱۸ ، ۱ و ۵ -

تُرِيْحُوْنَ - چراگاہ لاتے ہو تم جنگل سے چرا لاتے ہو تم ،

تُرِيْدُ - ارادہ کرتا ہے تو یعنے حیات و زینت دنیا کا ۱۴ ، ۵ -

تُرِيْدُوْنَ - ارادہ کرتے ہو تم ۱۳ ، ۹ و ۱۸ ، ۵ ، ۱۴ ، ۷ -

تَرَيِنَّ - دیکھے تو ۵ -

تَرٰىنِيْ - دیکھ سکیگا تو مجھکو اصل مین ۷ -

تُرِيَنِّيْ - دکھلائے تو مجھکو ۵ -

تَرَوْنَهٗ - اصل مین فَتَرَوْنَهٗ پس دیکھیگا تو اُسکو ۱۱

تَرٰهُمْ - دیکھیگا تو اُنکو ۱۲ -

فصل التاء مع الزاء المعجمة

تَزَالُ - ہمیشہ رہیگا تو ۷ -

تَزٰوَرُ - جھک جاتا ہے ۱۵ -

تَزِدِ - اصل مین لَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ مت زیادہ کر الٰہی ظالمونکو ۱۰ -

تَزْدَادُ - زیادہ بڑھاتے ہین زیادہ کرتے ہین ۸ -

تَزِرُ - اصلا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى اصل مین ثقل اور بوجھ کو کہتے ہین اسی اعتبار سے گناہ پر محمول کیا گیا یعنے نہین اُٹھاتا گناہ و وبال کا بوجھ ایک کا دوسرا البتہ جس نے کوئی طریقہ یہ جاری کیا اُسپر دوسرون نے عمل کیا تو وہ دونون وبال مین شریک ہی ۵ ، ۱۵ ، ۲۲ ، ۱۵ ، ۱۳ ، ۲۷ ، ۷ -

تَزْرَعُوْنَ - کھیتی کاشت کروگے تم ۱۶ -

تَزْرَعُوْنَهٗ - اصل مین ءَاَنْتُمْ تَزْرَعُوْنَهٗ کیا تم اُسکو اُگاتے ہو پیدا کرتے ہو ۱۵ -

تَزْعُمُوْنَ - تم زعم کرتے ہو دعوے کرتے ہو تم ۱۷ و ۱۰ -

تُزِغْ - اصل مین لَا تُزِغْ قُلُوْبَنَا مت کج دار کر تو دلون ہمارے کو ۹ -

تُزَكُّوْا - اصل مین فَلَا تُزَكُّوْا مت پاک صاف کہو تم اپنے نفسون کو ۶ -

تَزَكّٰى - پاک شدہ کو کہتے ہین ۱۶ ، ۲۲ ، ۱۲

تُزَكِّيْهِمْ - پاکیزہ کرے تو اُنکو ۲ -

تَزِلَّ۔ پھسل جاویگا ڈگ جاویگا ۱۹۔

تَزَوَّدُوا۔ توشہ خرچ ہمراہ رکھو تم پرہیزگاری کرو تم لغت مسافر کا سفری توشہ از قسم کھانا پانی ۔

تَزُولَ۔ ٹل جاوین بدل جاوین ہٹ جاوین ۱۹

تَزُولَا۔ زمین و آسمان اپنی جگہ سے ہٹ جاوین بدل جاوین ٹل جاوین ۱۷۔

تَزْهَقَ۔ نکل جاوین نیست و نابود ہو جاوین مرجاوین بالکل جاوے مرجاوے نیست و نابود ہو جاوے ۱۰۔

تَزِيدُونَنِي۔ زیادہ کروگے تم مجھکو ۶۔

تَزَيَّلُوا۔ جدا ہو جاتے مسلمان علیحدہ ہو جاتے مسلمان کافرون سے ممیز ہو جاتے مسلمان کافرون سے ۱۱۔

فصل التاء مع السین المهملة

تَسَاءَلُونَ۔ آپسمین ایک دوسرے سے سوال کرتے ہو تم مانگتے ہو تم ۱۲۔

تُسَاقِطْ۔ ڈالیگا تیرے پر کھجورون کو ۵۔

تُسْئَلُ۔ پوچھا جائیگا تو ۱۴۔

تُسْئَلُنَّ۔ پوچھے جاؤگے تم سوال کیے جاؤگے تم ۱۳ و ۱۹ و ۲۷۔

تَسْئَلْنِ۔ اصل مین فلا تسئلن مت سوال کر مت دریافت کر تو مین سے جس چیز کا تم کو علم نہین ہے ۴۔

تَسْئَلْنِي۔ اصل مین فلا تسئلني مت سوال کرنا آئندہ تو اے موسیٰ ہمین خطاب حضرت موسیٰ کیطرف ہے

تَسْئَلُوا۔ سوال کرو تم دریافت کرو تم ۴۔

تُسْئَلُونَ۔ اصل مین ولا تسئلون نہ پوچھے جاؤگے تم یعنے جو کرتے تھے اُس سے نہ پوچھے جاؤگے ۱۔ ۱۶ ۲۲ و ۲۵ ۱۰۔

تَسْئَلُهُمْ۔ سوال کرتا ہے تو اُنسے مانگتا ہے تو اُنسے ۵ ۴ ۲۹ ۴۔

تَسْأَمُوا۔ سستی کاہلی کرو تم نامردہ بن کرو تم ۶

تُسَبِّحُ۔ ساتھ تسبیح کرتی ہین اُسکے لیے ساتون آسمان و ساتون زمین ۴۔

تُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا۔ تسبیح کرو تم اُس کی صبح و شام ۹۔

تُسَبِّحُونَ۔ تسبیح کہتے ہو تم تسبیح کرتے ہو تم خدا کی

تَسْبِقُ۔ اصل مین ما تسبق من امة اجلها نہین سبقت کرتی نہین آگے نکلجاتی کوئی امت اپنے وقت سے پہلے ۳۔

تَسُبُّوا۔ گالی دو تم بُرا کہو تم طعن کرو تم ۱۹۔

تَسْبِيحَهُ۔ تسبیح اُسکی ۱۲۔

تَسْبِيحَهُمْ۔ تسبیح اُنکی ۵۔

تَسْتَأْخِرُونَ۔ پیچھے ہوگے تم ۹۔

تَسْتَأْنِسُوا۔ اذن طلب کرو تم اذن چاہو تم

تَسْتَبْدِلُونَ۔ بدلتے ہو تم بدلنا چاہتے ہو تم ۷

تَسْتَبِينَ۔ بین ہو جاوے ظاہر ہو جاوے روشن ہو جاوے ۱۲۔

تَسْتَتِرُونَ۔ تم پوشیدہ ہوسکتے چھپ سکتے ہو

تَسْتَجِيبُونَ۔ جواب دوگے تم ۵۔

تَسْتَخْرِجُوْا ۔ نکالوگے تم باہر کرو تم پ۸ ۔
تَسْتَخْرِجُوْنَ ۔ نکالتے ہو تم پ۲۲ ۱۴ ۔
تَسْتَخِفُّوْنَهَا ۔ خفیف و ہلکا جانتے ہو تم اُسکو پ۱۴ ۱۷ ۔
تَسْتَرْضِعُوْا ۔ دودھ پلوالو تم پ۲ ۱۴ ۔
تَسْتَطِعْ ۔ اصل میں لَمْ تَسْتَطِعْ نہیں کرسکتا تو نہیں ہوسکتا تیرے سے پ۱۶ ۱ ۔
تَسْتَطِيْعَ ۔ اصل میں لَنْ تَسْتَطِيْعَ تو ہرگز نہیں کرسکتا تم سے ہرگز نہیں ہوسکتا پ۱۵ ۱۷ و ۱۲ و ۱۲ پ۱۶ ۱ ۔
تَسْتَطِيْعُوْا ۔ اصل میں لَنْ تَسْتَطِيْعُوْا ہرگز نہ ہوسکیگا تم سے تم کو ہرگز استطاع نہیں تمسے ہرگز نہیں ہوسکتا پ۵ ۱۶ ۔
تَسْتَطِيْعُوْنَ ۔ کرسکتے ہو تم تمسے ہوسکتا ہی پ۱۵ ۱۷ ۔
تَسْتَعْجِلْ ۔ اصل میں لَا تَسْتَعْجِلْ مت جلدی کر تو مت شتابی کرو تم پ۲۶ ۴ ۔
تَسْتَعْجِلُوْا ۔ جلدی کرو تم پ۱۴ ۷ ۔
تَسْتَعْجِلُوْنَ ۔ جلدی کرتے ہو تم پ۷ ۱۳ پ۱۱ ۱۰ پ۱۹ ۱۹ پ۲۰ ۲ پ۲۶ ۱۸ ۔
تَسْتَعْجِلُوْنِ ۔ جلدی کرو تم مجھسے پ۱۷ ۳ ۔
تَسْتَغْفِرْ ۔ بخشش مانگ تو اے محمد پ۱۰ ۱۶ پ۲۵ ۱۳
تَسْتَغْفِرُوْنَ ۔ بخشش مانگتے ہو تم پ۱۹ ۱۹ ۔
تَسْتَغِيْثُوْنَ ۔ استغاثہ کرتے تھے تم فریاد چاہتے تھے تم پ۹ ۱۵ ۔
تَسْتَفْتِ ۔ سوال کر تو استفتا طلب کر تو پ۱۵ ۱۵ ۔
تَسْتَفْتِحُوْا ۔ تم فتح چاہتے ہو تم اپنی کامیابی چاہتے ہو پ۹ ۱۶
تَسْتَفْتِيَانِ ۔ تم دونوں دریافت کرتے ہو تم دونوں سوال کرتے ہو پ۱۲ ۱۵ ۔

تَسْتَقْدِمُوْنَ ۔ پیش قدمی کرو تم آگے بڑھوگے تم شتابی کرو تم سبقت کروگے تم پ۲۲ ۹ ۔
تَسْتَقْسِمُوْا ۔ قسمت معلوم کرتے ہو تم رمالی کرتے ہو تم تیر فال سے نیک شگونی و بدشگونی لیتے ہو تم پ۶ ۵
تَسْتَكْبِرُوْنَ ۔ تکبری و غرور کرتے ہو تم پ۷ ۱۰ پ۱۳ ۵ پ۲۶ ۲ ۔
تَسْتَكْثِرُ ۔ بہت کرتا ہی تو کثرت کو چاہتا تو پ۲۹ ۱۵
تَسْتَمِعُوْنَ ۔ سُنتے ہو تم پ۱۹ ۲ ۔
تَسْتَوُوْا ۔ سوار ہوتے ہو تم چڑھتے ہو تم قرار پکڑتے ہو تم پ۲۵
تَسْتَوِيْ ۔ برابر ہوتی ہی وہ پ۸ ۱۸ پ۲۲ ۱۹ ۔
تَسْتَهْزِءُوْنَ ۔ تمسخر کرتے ہو تم ٹھٹھا کرتے ہو تم پ۲۵ ۷ ۔
تَسْجُدَ ۔ سجدہ کیا تو نے سجدہ کرتا ہی تو پ۹ و پ۲۳ ۴
تَسْجُدُوْا ۔ سجدہ کرتے ہو تم پ۲۴ ۱۹ ۔
تَسْحَرْ ۔ سحر جادو کریگا تو پ۹ ۶ ۔
تُسْحَرُوْنَ ۔ سحر جادو کیے جاؤگے تم پ۱۸ ۵ ۔
تَسْخَرُوْا ۔ تمسخر و ٹھٹھا کرتے ہو تم پ۱۲ ۱۴ ۔
تَسْخَرُوْنَ ۔ ٹھٹھے کرتے ہو تم پ۱۲ ۴ ۔
تَسُرُّ ۔ بفتح التا و لضمتین خوش کرتی ہی وہ پ۱ ۸ ۔
تَسْرَحُوْنَ ۔ چرانے کو لیجاتے ہو تم صبح کے وقت یعنے جانوروں کو پ۱۴ ۷ ۔
تُسْرِفُوْنَ ۔ بیجا خرچ کرتے ہو تم اسراف کروگے تم پ۴ و ۱۰ ۔
تُسِرُّوْنَ ۔ خوشی کرتے ہو تم پ۱۸ پ۲۸ ۷ و ۱۵ ۔
تَسْرِيْحٌ ۔ مطلقہ کو بے تکلیف رخصت کرنا ۔

تَسْتَطِعْ۔ کرسکا تو ہوسکتا ہے تیرے سے طاقت رکھتا ہے تو۔ فائدہ اسمین ی کو نہین لایا دو وجہ ہین ایک علم کے دوسرے انقطاع رفاقت سفری پ۱۶ ۱۔

تِسْعَ۔ نو کے عدد کو کہتے ہین پ۱۵ ۱۲ پ۱۹ ۱۶ پ۲۳ ۱۱۔

تِسْعًا۔ یعنے ایضا نو کو کہتے ہین پ۱۵ ۱۶۔

تِسْعُوْنَ۔ نوے کو کہتے ہین پ۲۳ ۱۱۔

تِسْعَةَ۔ نو کو کہتے ہین پ۱۹ ۱۹۔

تِسْعَةَ عَشَرَ۔ انیس کو کہتے ہین پ۲۹ ۱۵۔

تَسْعٰی۔ دوڑتا ہے تو پ۱۶ ۱۰ و ۱۲

تَسْفِکُوْنَ۔ خونریزی کروگے تم پ۱ ۱۰۔

تَسْقُطُ۔ گرتا ہے وہ یعنے پتا وغیرہ پ۷ ۱۳ پ۱۵ ۱۰۔

تَسْقِی۔ پانی پلاتی ہے وہ کھیتی وغیرہ کو پ۱ ۸۔

تُسْقٰی۔ پانی پلایا جاویگا پلائے جاوینگے وہ پ۳۰ ۱۳

تُسْکَنْ۔ آباد کیا بسایا انمین پ۲۰ ۹۔

تَسْکُنُوْا۔ سکونت کرو تم آرام پکڑو تم پ۱۱ ۱۳ پ۲۰ ۱۰ پ۲۱ ۶ پ۲۴ ۱۲۔

تَسْکُنُوْنَ۔ سکونت کرتے ہو تم آرام پکڑتے ہو تم پ۲۰ ۱۰۔

تَسْلُکُوْا۔ چلتے پھرتے ہو تم پ۲۹ ۹۔

تُسَلِّمُوْا۔ سلام کرو تم پ۱۸ ۱۰۔

تُسْلِمُوْنَ۔ فرمانبردار و مطیع ہوگے تم حکم مانوگے تم پ۲۶ ۱۷۔

تَسْلِیْمًا۔ سلام کرنا اور فرمانبرداری بجالانا پ۵ ۶ پ۲۱ ۹ پ۲۲ ۴۔

تُسْمِعُ۔ تو سناتا ہے اسمین خطاب آنحضرت کیطرف ہے تو مردے کو سنا ہی نہین سکتا سمع کا تعلق حیات سے ہے پ۱۱ ۱۰۔ پ۲۱ ۸۔ پ۲۵ ۱۰۔

تَسْمَعُ۔ سنتا ہے تو پ۱۶ ۹ و ۱۵ پ۱۸ ۱۳ پ۳۰ ۱۳۔

تَسْمَعُنَّ۔ ضرور سنوگے تم پ۴ ۱۰۔

تَسْمَعُوْا۔ سنو کان رکھو پ۲۴ ۱۸۔

تَسْمَعُوْنَ۔ سنتے ہو تم پ۹ ۱۷ پ۲۰ ۱۰۔

تُسَمّٰی۔ نام رکھا جاتا ہے پ۲۹ ۱۹۔

تَسْمِیَةَ۔ نام کو کہتے ہین پ۲۷ ۶۔

تَسْنِیْمٍ۔ یہ جنت کی نہر یا چشمہ کا نام ہے جسکا پانی نہایت خوش گلدار و سفید ہوگا پ۳۰ ۸۔

تَسُؤْھُمْ۔ ناگوار ہوتا ہے انکو برا معلوم ہوتا ہے انکو ناخوش کرتی ہین انکو پ۴ ۳ پ۱۰ ۱۳۔

تَسُؤْکُمْ۔ برا لگتا ہے تمکو ناخوش کرتا ہے تمکو پ۷ ۴۔

تَسْوَدُّ وُجُوْہٌ۔ کالے ہونگے منہ سیاہ ہونگے چہرے پ۴ ۲۔

تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ۔ اصل مین یہ واقعہ حضرت داؤد کا ہے محراب سے مراد بلند مسجد عبادت خانہ ہے یعنے وہ دیوار سے چڑھکر مسجد عبادت خانہ مین آگئے یعنے فرشتے پ۲۳ ۱۱۔

تُسَوّٰی۔ برابر کیجاوے پ۵ ۳۔

تَسُرُّ۔ خوش کرتی ہے وہ پ۱ ۸۔

تَسِیْرُ الْجِبَالُ۔ پہاڑ چلنے لگین گے قیامت کو پ۲۷ ۳۔

تُسِیْمُوْنَ۔ چراتے ہو تم چگاتے ہو تم پ۱۴ ۸۔

فصل التاء مع الشین المعجمۃ

تَشَاءُ۔ چاہتا ہے تو جسکو چاہے تو ۳ ۱۱ و ۲۲ ۲

تَشَابَہَ۔ مشتبہ ہوگئے ہین وہ شبہ مین پڑا وہ ملگئے اُسپر وہ ۸ ۳ ۹ ۱۳ ۸۔

تَشَابَھَتْ۔ قُلُوبُھُمْ مشابہ ہوگئے برابر ہوگئے یکسان ہوگئے دل اُنکے ۱ ۱۴۔

تُشَاقُّوْنَ۔ ضد کرتے ہو تم جھگڑتے ہو تم ۱۴ ۱۰

تَشَاوُرٍ۔ آپسمین ایکدوسرے سے مشورہ لینا صلاح کرنا ۲ ۱۴۔

تَشَاؤُنَ۔ چاہتے ہو تم ۱۹ ۲۰ ۳ ۶۔

تَشْتَرُوْا۔ مول لیتے ہو تم خریدتے ہو تم ۱ ۵ ۶ ۱۱ ۱۴ ۱۹۔

تَشْتَکِیْ۔ اِلَی اللّٰہِ گلہ کرتے تھے شکایت و شکوہ کرتے تھے وہ ۲۸ ۱۔

تَشْتَھِیْ۔ اَنْفُسُکُمْ جا ہین طلب کرین خواہش کرین نفس تمہارے ۲۴ ۱۸۔

تَشْتَھِیْہِ۔ الْاَنْفُسُ چاہین خواہش کرین نفس اُنکے ۲۵ ۱۳۔

تَشْخَصُ۔ فِیْہِ الْاَبْصَارُ کھلےکے بندھ جاوین چڑھ جاوین اُنمین نظرین یعنے موت کی گھڑی آپڑی ہو ۱۳ ۱۹

تَشْرَبُوْنَ۔ پیتے ہو تم ۱۸ ۳ ۲ ۱۵۔

تُشْرِکْ۔ اصل مین اَنْ لَّا تُشْرِکَ بِیْ نہ شریک کرے تو ساتھ میرے ساجھی نہ مقرر کرے تو میرے لیے ۱۷ ۱۱ ۱۳ ۲۲ ۱۱۔

تُشْرِکُوْا۔ اصل لَا تُشْرِکُوْا بِہٖ شَیْئًا مت شریک مقرر کرو تم ساتھ اللہ تعالےٰ کے کسیکو ۵ ۳ ۶ و ۱۱۔

تُشْرِکُوْنَ۔ شریک مقرر کرتے ہو تم ۸ ۱۰ و ۱۴ و ۱۵ ۱۲ ۵ ۲۴ ۱۳۔

تُشْطِطْ۔ اصل مین لَا تُشْطِطْ ہے بہت ظلم و جور و زیادتی مت کرتو ۲۳ ۱۱۔

تَشْعُرُوْنَ۔ اصل مین لَا تَشْعُرُوْنَ ہے تم نہین سمجھتے۔ تم آگاہ ہے شعور نہین تمکو ۲ ۳ ۱ ۱۳ ۳ ۱۳ ۱۳۔

تَشَقَّقُ۔ پھٹ جاویگا یا پھٹ جاویگی اسمین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین ۱ ۲۲ ۱۷۔

تَشْقٰی۔ اصل مین لِتَشْقٰی ہے اسمین اَنْتَ ضمیر مخاطب آنحضرت کیطرف راجع ہے تاکہ رنج و محنت و مشقت و تکلیف اُٹھائے تو اے محمد ۱۶ ۱۰ و ۱۶ ۱۔

تَشْکُرُوْا۔ شکر کرو تم لغت مین اظہار نعمت منعم و تصور نعمت کو کہتے ہین ۲۳ ۱۵۔

تَشْکُرُوْنَ۔ شکر کرو تم ۱ ۶ ۲ ۷ ۱۴ ۴ ۲ ۸ ۹ ۱۷ ۱۳ ۸ و ۱۷ ۲ ۱۵ ۵ ۲۱ ۸ و ۱۴ ۲۲ ۱۴ ۲۵ ۱۸ ۲۹ ۲۔

تُشْمِتْ۔ اصل مین فَلَا تُشْمِتْ بِیَ الْاَعْدَآءَ مت خوش کر میرے ساتھ دشمنون کو در اصل یہ مقولہ ہارون علیہ السلام کا ہے ۹ ۸۔

تَشْھَدُ۔ اصل مین فَلَا تَشْھَدْ ہے مت گواہی دے تو اے محمد ۵ ۷ و ۲۳ ۳۔

تَشْھَدُوْنَ۔ تم حاضر و گواہ تھے ۱۰ ۳۱ ۱۴

ت ۹ ن ۱۰ و ۱۹ ۔

تَشِيعَ ۔ اصل میں اَن تَشِيعَ الفَاحِشَةُ ہے کہ بیحیائی پہلے شائع ہو ۱۸ ع ۸ ۔

فصل التاسع الصاد المهملة

تُصَاحِبْنِي ۔ اسکے اول لا ہے مت صحبت میں رکھ تو مجھکو مت رفیق بنا تو مجھکو ۱۵ ع ۱ ۔

تُصْبِحُ ۔ ہوجاوے ۲۲ ع ۱۷ و ۱۸ ع ۱۵ ۔

تُصْبِحُوا ۔ ہوجاؤ تم یعنے اپنے فعل کردہ پر نادم ۲۶ ع ۱۳ ۔

تُصْبِحُونَ ۔ صبح کرتے ہو تم ۲۱ ع ۵ ۔

تَصْبِرُ ۔ صبر کریگا تو لغت میں صبر نفس کو روکنا برائیاں شرعی و عقلی سے اور یہ لفظ عام ہے ہر ایک برائی پر صادق ہے ۱۵ ع ۲۱ ۔

تَصْبِرُوا ۔ صبر کرو تم ۳ ع ۵ و ۱۰ ۵ ع ۱ ۲۷ ع ۳ ۔

تَصْبِرُونَ ۔ صبر کرتے ہو تم ۱۸ ع ۱۷ ۔

تُصِبْكَ ۔ پہونچے تجھکو ۱۰ ع ۱۳ ۔

تُصِبْكُمْ ۔ پہونچے تمکو ۴ ع ۳ ۔

تُصِبْهُمْ ۔ پہونچے انکو ۵ ع ۹ و ۲۱ ع ۶ و ۲۵ ع ۶ ۔

تَصَدَّقَ ۔ خیرات کرے وہ معاف کرے وہ بخشدے وہ قصاص وغیرہ کو ۵ ع ۱۱ ۔

تَصَدَّقْ ۔ خیرات کر تو معاف کر تو سورہ یوسف ۱۳ ع ۴

تَصَدَّقُوا ۔ نیکی خیرات کرو تم ۳ ع ۶ ۔

تُصَدِّقُونَ ۔ اصل میں فلولا تصدقون پس اگر ہو یقین باور کر لیتے تم جبکہ اول بار تمکو پیدا کیا ہے جنہیں دوبارہ زندہ کرنا کون مشکل ہے ۲۷ ع ۱۵ ۔

تَصُدُّوا ۔ در اصل اَن تَصُدُّونَا ہے کہ روکو تم ہمکو (عبادت سے) ۱۳ ع ۱۳

تَصُدُّونَ ۔ روکتے ہو تم بند کرتے ہو تم اور یہ صدود کئی طرح کا ہوتا ہے ایک روکنا صرف و اسراف مال سے اور کبھی امتناع اعمال خیر سے ہوا کرتا ہے ۴ ع ۱ ۵ ع ۱۸ ۔

تَصَدّٰى ۔ تقید کرتا ہے مقابل کرتا ہے پے در پے ہوتا ہے تو خطاب آنحضرت کیطرف ہے ۔ ۳۰ ع ۵

تَصْدِيقَ ۔ نصب بوجہ لن اول میں داخل ہونیسے آیا ہے یہ قرآن مجید سچا کرنے والا ہے تصدیق کرتا ہے کہ میں کلام رب العالمین ہوں ۔ ۱۱ و ۱۳ ع ۶

تَصْدِيَةً ۔ تالیاں بجانے کو کہتے ہیں ۹ ع ۱۸ ۔

تَصْرِفْ ۔ اصل میں مقولہ یوسفؑ کا ضمیر انت خدا تعالیٰ کیطرف اِلَّا اسکے اول آیا ہے اگر پھیریگا تو مکر و فریب ان عورتون کو سلے خدا ۱۲ ع ۱۴ ۔

تُصْرَفُونَ ۔ اصل میں انی تصرفون ہے کہاں جاتے ہو تم کہاں سے پھیرے جاتے ہو تم ۱۱ و ۲۳ ع ۱۵ ۔

تَصْرِيفِ ۔ پھیرنا گھومنا ۲ ع ۴ و ۲۵ ع ۱ ۔

تَصْطَلُونَ ۔ آگ سے تاپو تم گرمی حاصل کرتے تم ۱۹ ع ۱۶ ۲۰ ع ۷ ۔

تُصْعِدُونَ ۔ اصل میں اِذْ تُصْعِدُونَ ہے جو قت تم بھاگتے تھے شہر چھوڑے چلے جاتے تھے ۴ ع ۷ ۔

تُصَعِّرْ ۔ اصل میں لا تُصَعِّرْ خَدَّكَ ہے مت پھیر مت موڑ رخسارے اپنے کو ۲۱ ع ۱۱ ۔

تَصْغٰى ۔ اصل میں لِتَصْغٰى ہے جھکیں مائل ہوں ٹیڑھے ہوں یعنے دل تمہارا کیا ان نہیں لاتے) ۸ ع ۱

تَصِفُ ۔ اَلْسِنَتُهُمْ ۔ بیان کرتے ہیں زبانیں انکی

ت۱۸ ۱۴ و ۲ -

تَصۡفَحُوۡا - درگذر کرو تم معاف کرو تم پ۲۸ ۱۶ -

تَصِفُوۡنَ - بیان کرتے ہو تم وصف کرتے ہو تعریف کرتے ہو تم پ۱۴ ۱۲ پ۱۷ ۳ پ۲۳ ۲ و ۷ -

تُصَلِّ - اصل مین وَلَا تُصَلِّ عَلٰۤی اَحَدٍ ہے مت پڑھ نماز جنازہ تو اے محمد کسی منافق کافر پر پ۱۰ ۱۷ -

تَصِلُ - اصل مین لَا تَصِلُ اِلَیۡہِ نہین پہونچتے تھے ہاتھ اُنکی طرف اُسکے (گائے کا بچا تلا ہوا) پ۱۲ ۷ -

تُصۡلِحُوۡنَ - صلح کرو تم اور صلح لغت مین خلاف فساد کو کہتے ہین پ۱۲ ۱۲ پ۵ ۱۲ -

تَصۡلٰی - نارًا داخل ہونگے آگ مین پہونچے وہ آگ مین اصل صَلٰی آگ کی گرمی کو کہتے ہین پ۳۰ ۱۳ -

تَصۡلِیَۃُ - پہونچانا داخل کرنا دوزخ مین پ۲۷ ۱۶ -

تُصۡنَعَ - پرورش کیا جاوے تو اے موسٰی پ۱۶ ۱۱ -

تَصۡنَعُوۡنَ - کرتے ہو تم عمل کرتے ہو تم پ۲۱ ۱ -

تَصُوۡمُوۡا - خَیۡرٌ لَّکُمۡ روزے رکھے تو بہتر ہے تمھارے لیے پ۲ ۷ -

تُصِیۡبَکُمۡ - پہونچ جاوے تمکو پ۲۶ ۱۱ -

تُصِیۡبَنَّ - پہونچے اُنکو پ۹ ۱۷ -

تُصِیۡبَنَا - پہونچا ہمکو پ۱۰ ۱۲ -

تُصِیۡبُوۡا - پہونچاؤ تم پ۲۶ ۱۳ -

تُصِیۡبَہُمۡ - ایمین اُن ناصبہ ہے پہونچ جاوے اُنکو پ۱۸ ۱۵ -

تُصِبۡہُمۡ - پہونچتی ہے اُنکو نیکی یا بدی پ۵ ۸ پ۲۰ ۸ پ۲۵ ۶ -

تُصِیۡبَہُمۡ - پہونچ جاویگی اُنکو پ۱۳ ۱۰ -

تَصِیۡرُ - الۡاُمُوۡرُ پھر جاتے ہین تمام کاروبار کام کاج آسمان وزمین کے اللہ کی بستی مین جاتے ہیں - پ۲۵ ۶

فصل التاء مع الضاد المعجمۃ

تُضَآرَّ - اصل لَا تُضَآرَّ وَالِدَۃٌ ماں پر جبر و ضرر نہیں پ۲

تُضَآرُّوۡہُنَّ - اصل لَا تُضَآرُّوۡہُنَّ ہو مت ایذا دو اُن عورتون کو پ۲۸ ۱۷ -

تَضۡحَکُوۡنَ - ہنستے ہو تم مسخری کرتے ہو تم پ۱۸ ۶ پ۲۷ ۷ -

تَضۡحٰی - اصل مین وَلَا تَضۡحٰی اور نہ اُسکو دھوپ کھاوے نہ اُسکو گرمی آفتاب پہونچے پ۱۶ ۱۶ -

تَضۡرِبُوۡا - اصل مین لَا تَضۡرِبُوۡا مت بیان کرو تم پ۱۴ ۱۶

تَضَرُّعًا - عاجزی کرنا نرم ہونا اور ضعیف ہونا - اصل مین ضَرَعَ یَضۡرَعُ از باب تَعَبَ - پ۷ ۱۴ پ۸ ۱۴ پ۹ ۱۴ -

تَضَرَّعُوۡا - عاجزی کی اُنھون نے گڑگڑائے وہ پ۷ ۱۱

تَضُرُّوۡ - اصل مین لَا تَضُرُّوۡہُ شَیۡـًٔا نہین نقصان دوگی اُسکو کچھ بھی پ۱۰ ۱۲ -

تَضُرُّوۡنَہٗ - اصل مین لَا تَضُرُّوۡنَہٗ شَیۡـًٔا کچھ بھی نقصان وضرر نہ دوگی وہ اُسکو پ۱۲ ۵ -

تَضَعُ - کُلُّ ذَاتِ حَمۡلٍ ڈالدیگی ہر ایک حمل والی اپنے حمل کو لغت وضع ہر ایک چیز کی ایجاد و پیدائش کو کہتے ہین پ۱۷ ۸ پ۲۲ ۱۴ پ۲۸ ۱۵ پ۲۸ ۱۵ -

تَضَعُوۡا - رکھدو چھوڑ دو تم یعنے ہتھیار اُنکو پ۵ ۱۲ -

تَفۡضَحُوۡنِ۔ سہتے ہو تم نکالتے ہو تم ت ۱۵ ۱۴۔

تَضِلُّ۔ بھول جاتا ہے تو اصل میں ضلالت طریقہ مستقیم سے انحراف کرنا خلاف کرنا خلاف شرع احکام جاری کرنا جس مین رضامندی الٰہی نہ ہو عمداً ہو یا سہواً قلیل ہو یا کثیر ہو اور کبھی خطار و غلطی و بھول و کثرت محبت پر مستعمل ہوتا ہے اور کبھی علوم نظریہ مین جیسے معرفتِ الٰہی و توحید الٰہی و معرفت انبیاء و ملائکہ اور کتب سماویہ کا انکار کرنا اور کبھی کسی کو نیک کام کرنے سے روکنے کو بھی کہتے ہین اور کبھی ضلالت و موت کو بھی کہتے ہین اور مصر علی الابطال و باطل کا معنی بھی آتا ہے ت ۳ ۷۔

تُضِلُّ۔ بضم التار۔ گمراہ کرتا ہے تو ت ۹ ۹۔

تَضِلُّوۡا۔ بہک جاؤ تم بہکتے ہو تم ت ۵ ۴ ت ۶ ۴۔

تَضۡلِیۡلٍ۔ گمراہ کرنا اور غلطی و خطار مین ڈالنا ت ۳۰ ۳۰۔

تُضَیِّقُوۡا۔ تنگی کر دگے تم اصل مین ضیق خلاف وسعت کو کہتے ہین اور فقر و بخل و غم و تنگیِ دل و حرج و تنگ زمین و مکان و تکلیف کو بھی کہتے ہین ت ۲۸ ۱۷۔

فصل التاء مع الطاء المہملہ

تَطَاوَلَ۔ عَلَیۡہِمُ۔ دراز ہوئی لمبی ہوئی وہ اونپر اصل میں طول و قصر یہ دونون اسمار اضافیہ سے ہیں یہ اعیان و اعراض دونون پر مستعمل ہے ت ۲۰ ۸۔

تَطۡرُدِ۔ دراصل لَاتَطۡرُدِ الَّذِیۡنَ ہے مت دور کر تو اے محمد اونکو جو پکارتے ہیں اللہ کو لغت طرد کا معنی کسی کو حقارت و استخفاف کرنا کسی کو دور کرنا علیحدہ کرنا ت ۷ ۱۲۔

تُطِعۡ۔ تابعداری کرے گا تو ت ۸ ۱۵ ۱۶ ت ۱۹ ۳ ت ۲۱ ۱۷ ت ۲۲ ۳ ت ۲۹ ۸ و ۲۰۔

تُطۡعِمُوۡنَ۔ اصل میں مَاتُطۡعِمُوۡنَ اَہۡلِیۡکُمۡ جو کھانا کھلاتے ہو تم اپنی اہل و عیال کو ت ۷ ۲۔

تُطِعۡہُ۔ تابعداری کرو تو اوسکی ت ۳۰ ۲۱۔

تُطِعۡہُمَا۔ فرمانبرداری کر تو اون دونون کی پ ۲۰ ۱۲ پ ۲۱ ۱۱۔

تَطۡغَوۡا۔ اصل مین لَاتَطۡغَوۡا ہے بہت سرکشی کر تو لغت طغیان حد سے تجاوز کرنا معصیت مین مبتلا ہونا پ ۱۲ ۱۱ پ ۲۷ ۱۱ پ ۱۲ ۱۱۔

تَطَّلِعُ۔ خبردار ہوتا ہے تو ت ۶ ۷ ت ۳۰ ۲۹۔

تَطۡلُعُ۔ نکلتا ہے چڑھتا ہے آفتاب ت ۱۶ ۲۔

تَطۡمَعُوۡنَ۔ توقع رکھتے ہو تم امید کرتے ہو تم ت ۱ ۹۔

تَطۡمَئِنَّ۔ آرام پاوین اطمینان حاصل کرین آرام پکڑین یا آرام پکڑے وہ ..... ت ۴ ۴ ت ۷ ۵ ت ۹ ۱۵ ت ۱۳ ۱۰۔

تَطَئُوۡا۔ اصل مین لَمۡ تَطَئُوۡہَا ہے اسمین ہا ضمیر راجع ہے طرف لفظ ارضاً ماقبل کے یعنی اوس زمین خیبر کو تمنے نہین روندا تھا نہ کھندلا تھا اور نہ تم اسپر چلے تھے پ ۲۱ ۱۹ پ ۲۶ ۱۱۔

تَطَوَّعَ۔ اپنی طرف سے دیا اوس نے لغت فرمانبرداری و اطاعت مین تکلف کرنا اور زیادہ کرنا ت ۲ ۳ و ۷۔

تُطَہِّرُ۔ ہُوَ اس مین ضمیر اَنۡتَ مخاطب راجع ہے آنحضرت کیطرف پاک کرے تو اے محمد اُن کو ت ۱۱ ۲۔

تَطَہَّرۡنَ۔ پاک ہوئین وہ عورتین پاک ہوجاوین وہ عورتین۔ لغت تطہیر دو قسم پر ہے ایک خود پاک ہونا جیسے بدن و کپڑا وغیرہ دوم متعدی ہے دوسرے کو پاک کرنا جیسے پانی وغیرہ کہ دوسرے کو پاک کرتا ہے ت ۲ ۱۲۔

تَطۡہِیۡرًا۔ پاک کرنا پاک ہونا ت ۲۲ ۱۔

تَطَیَّرۡنَا۔ نامبارک سمجھتے مین ہم بد جانتے ہین ہم ت ۲۲ ۱۱۔

تُطِیۡعُوۡا۔ فرمانبرداری کرو تم کہنا مانو تم پیروی کرو تم ت ۱۵ ۱۔

پ۱۸ ع۱۲ پ۱۹ ع۱۲ پ۲۶ ع۱۰ و ۱۴۔

فصل التاء مع الظاء المعجمۃ

تَظَاھَرَا۔ آپس میں ایک دوسرے کا معین و مددگار رہے یا ایک دوسرے نے آپس میں مدد کی پ۲۰ ع۸ پ۲۸ ع۱۹۔

تَظَاھَرُونَ۔ ظہار کرتے ہو تم یعنی اپنی عورت کو ماں بہن کے ساتھ تشبیہ دیتے ہو تم ظہار کا مسئلہ کتب حدیث اور فقہ میں بالتفصیل بیان کیا گیا ہے پ۱ ع۱۰ پ۲۱ ع۱۷۔

تَظْلِمْ۔ اصل میں وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْہُ ہے نہ کم کیا اوس میں سے نہ نقصان کیا اوس نے پ۱۵ ع۱۷۔

تُظْلَمُ۔ اصل میں لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَیْئًا نہ ظلم کیا جاویگا کوئی نفس کچھ بھی لغت اہل لغت و اکثر اہل علم کے نزدیک ظلم کے معنی تجاوز عن الحق ہے گو نقصان کے ساتھ ہو یا زیادتی کے ساتھ برابر ہے گناہ کبیرا ہو یا صغیرا اور بعض حکما کہتے ہیں کہ ظلم تین طرح پر ہے ایک کفر و شرک و نفاق دوم ظلم درمیان ظالم و لوگوں کے سیوم وہ ظلم جو درمیان اوسکے اور اوسکے نفس کے ہو پ۱۷ ع۴ پ۲۳ ع۳۔

تَظْلِمُوْا۔ اصل میں فَلَا تَظْلِمُوْا مت ظلم کرو تم پ۱۰ ع۱۱

تَظْلِمُوْنَ۔ ظلم کرتے ہو تم پ۳ ع۶۔

تُظْلَمُوْنَ۔ ظلم کئے جاؤ گے تم پ۳ ع۵ و ۶ پ۵ ع۸ پ۱۰ ع۴

تَظْمَؤُ مخاطب کا صیغہ ہے پیاسا ہوگا تو پ۱۶ ع۱۶

تَظُنُّ۔ گمان کرتا ہے تو خیال کرتا ہے تو لغت اَلظَّنُّ یہ مصدر ہے از باب نصر سے کبھی بمعنی یقین کے مستعمل ہوتا ہے اور یہ حاصل ہوتا ہے شک سے جب کبھی وہ رفع ہو جاتا ہے تو ظن و یقین ہو جاتا ہے۔ پ۲۹ ع۱۷

تَظُنُّوْنَ۔ گمان کرو گے تم جانو گے تم پ۱۵ ع۵ پ۲۱ ع۱۸۔

تُظْهِرُوْنَ۔ ظاہر کرتے ہو تم پ۲۱ ع۵۔

فصل التاء مع العین المہملۃ

تَعَارَفُوْا۔ اصل میں لِتَعَارَفُوْا ہے تاکہ تم ایک دوسرے کو آپس میں پہچان لو لغت معرفت و عرفان اوس ادراک شئی کو کہتے ہیں جو تفکر و تدبر سے حاصل ہو پ۲۶ ع۱۴۔

تَعَاسَرْتُمْ۔ تم آپس میں کشمکش کرو متنازع ہو تم پ۲۸ ع۱۷

تَعَاطٰی۔ اصل میں فَتَعَاطٰی پھر پکڑ لیا اوس نے یا پھر ہاتھ چلایا اوس نے پ۲۷ ع۹

تَعَالَوْا۔ آؤ تم سب مرد پ۳ ع۱۴ و ۱۵ پ۴ ع۸ پ۵ ع۶ پ۸ ع۶ پ۲۸ ع۱۳۔

تَعَالٰی۔ یہ وصف باری تعالیٰ ہے بلند مرتبہ والا پ۸ ع۱۸ پ۹ ع۱۴ پ۱۱ ع۷ پ۱۴ ع۷ پ۱۵ ع۵ پ۱۶ ع۱۵ پ۱۸ ع۱۵ و ۶ پ۲۰ ع۱ و ۱۰ پ۲۱ ع۷ پ۲۴ ع۴ پ۲۹ ع۱۱۔

تَعَالَيْنَ۔ آؤ تم سب عورتیں پ۲۱ ع۲۰۔

تَعَاوَنُوْا۔ امداد کرو تم نیکی پر پ۶ ع۵۔

تَعْبَثُوْنَ۔ بے فائدہ و عبث کام کرتے ہو تم کھیلتے ہو تم اصل میں العبث دو قسم پر ہے ایک کسی بے فائدہ و لغو کار بلا میں شریک کرنا دوم طعام میں کسی چیز کو شریک کرنا مخلوط کرنا پ۱۹ ع۱۱

تَعْبُدُوْا۔ اصل میں اَلَّا تَعْبُدُوْا اِلَّا اللہ مت عبادت کرو تم مگر اللہ ہی کی لغت عبودیت کمال اظہار تذلیل کو کہتے ہیں اور عبادت الٰہی میں بھی بہت تذلیل ہے اور عبادت کا مستحق و لائق وہی ہوتا ہے جو سب سے افضل و اعلا ہو سو وہ باری تعالےٰ ہی ہے۔ اسی واسطے کہتے ہیں کہ عبادت

کی جائیگی مگر وہی اللہ کی ت ۷۔ ا ت ۱۳ ۳ و ۱۵ ا ت ۱۵
ت ۱۱ ۳ ت ۱۳ ۱۶ ا ت ۲۶ ۳۔

تَعْبُدُوْنَ۔ عبادت کرتے ہو اور کروگے۔ پوجتے ہو تم اور پوجوگے تم ت ۱ ۱۰ و ۱۶ ت ۲ ۵ و ت ۹ ۱۴ ا ت ۱۱ ۸ و ۱۶ ت ۱۲ ۱۵ ت ۱۴ ۲۱ ت ۱۷ ۵ و ۷ ت ۱۹ و ت ۲ ۱۴ ا ت ۲۳ ۷ و ۹ ت ۲۴ ۱۹ ت ۲۵ و ت ۲۸ ۷ ت ۳۰ ۲۴۔

تَعْبُرُوْنَ۔ تعبیر کرتے ہو تم لغت اصل مین العبر نہر اور کنارہ نہر کو کہتے ہین جہان سے آر پار جاتے ہین اسی واسطے خواب کی تعبیر کو کہتے ہین اس مین بھی ایک قسم کی حقیقی معانی کی تفصیلی نجات ہے ت ۱۲ ۱۶۔

تَعْتَدُوْا۔ حد سے تجاوز کرتے ہو تم ت ۲ ۸ و ۱۳ ا ت ۶ ۵ ت ۷

تَعْتَدُّوْنَهَا۔ گنتی کرو تم عدت کو شمار کرو تم اسکو یعنی اگر قبل جماع کے تم طلاق دیدو تو اوسی عدت کے لئے عدت نہین کہ تم اوسکی عدت مقرر کرو فوری دوسرا نکاح کر سکتی ہے ت ۲۲ ۳۔

تَعْتَذِرُوْا۔ عذر بہانے کرتے ہو تم ت ۱ ۱۴ ا ت ۱۱ ا ت ۲۸ ۱۹۔

تَعْثَوْا۔ اصل مین وَلَا تَعْثَوْا فِی الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ ہے مت پھرو تم زمین مین فساد و خرابی مچاتے ہوئے لغت مین سیاہی مائل رنگ اور موٹے احمق کو کہتے ہین ت ۱ ۷ ت ۱۷ ت ۱۲ ۸ ت ۱۹ ۱۴ ا ت ۲۰ ۱۹۔

تَعْجَبُ۔ اصل مین اِنْ تَعْجَبْ ہے اس مین ضمیر اَنْتَ آنحضرت کیطرف راجع ہے اگر تمکو ای محمد تعجب ہو حیرت مین پڑتا ہے تو لغت تعجب یہ ایک حالت معلومہ ہے کہ حاصل ہوتی ہے بعد جہل کے اسی لئے بعض حکما کہتے ہین اللہ تعالے کے لئے تعجب نہین کہ خدا کو جہل اشیا نہین بلکہ سب اشیا سے علم ہے ت ۳ ۷۔

تُعْجِبُكَ خوش کرتی ہے وہ تیرے کو ت ۳ ۱۰ و ۱۳ ا ت ۱۵ ۱۹

تَعْجَبُوْنَ۔ تعجب کرتے ہو تم اچنبا جانتے ہو تم ت ۲۷ ۷۔

تَعْجَبِيْنَ۔ اس مین اَنْتِ ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے طرف حضرت سارا بی بی ابراہیم کے کیا تعجب کرتی ہو تو ت ۱۲ ۷۔

تَعْجَلْ۔ اصل فَلَا تَعْجَلْ پس مت جلدی کر تو لے محمد ت ۱۶ ۹ و ۱۵ ا ت ۲۹ ۱۷۔

تَعَجَّلَ۔ اصل فَمَنْ تَعَجَّلَ فِیْ یَوْمَیْنِ پس جسکو جلدی کرنا ہو دو دن مین اصل اس کے یون ہے کہ منی مین تین روز تک قیام کرنا مسنون ہے اگر جلدی کرکے دو ہی روز مین مکہ چلا آوے تو گناہ نہین ہے ت ۲ ۹۔

تَعْدُ۔ اصل مین وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ اور نہ پھر جاوین دونون تو آنکھین تیری کہ خطاب آنحضرت کیطرف ہے ت ۵ ۱۶ و ۱۷ ا ت ۱۲ ۳ ت ۲۶ ۳۔

تَعِدَانِنِیْ۔ وعدہ کرتے ہو تم دونون مجھکو ت ۳۶ ۲۔

تَعْدِلْ۔ اصل مین اِنْ تَعْدِلْ اگر تو بدلا دیوے لغت اَلْعَدْلُ بفتح العین وَالْعِدْلُ بکسر العین یہ دونون قریب المعانی مین لیکن اَلْعَدْلُ بفتح العین اشیاء نظریہ مین مستعمل ہے اور بکسر العین حسابی وزنی عددی کیالی اشیا مین مستعمل ہے اور عدل کی پہچان شرع شریف سے ہوتی ہے جسکو شرع عدل کہے وہ عدل ہے اور جسکو غیر عدل کہے وہ غیر عدل ہے ت ۱۸ ۱۴

تَعْدِلُوْا۔ انصاف و عدل کرتے ہو تم ت ۱۱ ت ۵ ت ۶ ۶

تَعُدُّوْا۔ گنو شمار کرو تم ت ۱۳ ۷ ا ت ۱۴ ۱۸۔

تَعُدُّوْنَ گنتے ہو شمار کرتے ہو تم ت ۱۷ ۱۳ ا ت ۲۱ ۱۴۔

تُعَذِّبُ۔ عذاب و عقوبت کرے تو عُذُب کی جمع ہے بمعنی شیرین خوش گوار پانی کے اور اصلا کلام عرب میں

اسم ہے کہ ہر ایک عقوبت وعذاب وامر شاقہ مین مستعمل ہے اسواسطے کہتے ہین السفر قطعة من العذاب زبان کا کنارا اور سوط کوڑے کا کنارا اور درخت کے شاخین اور ترازو کی چوٹی کو بھی کہتے ہین عذبة کی جمع عذاب ہے ب ۲۔

تعذبهم۔ اصل مین ان تعذبهم ہے اگر تو عذاب کرے ان کو ب ۶ ع ۱۱۔

تعرج۔ الملئکة۔ اوپر چڑھتے ہین فرشتے اصل مین عرج بلندی وا اوپر چڑھنے کو کہتے ہین اور عروج ہر ایک چیز کے انتہی تک پہونچنے کو کہتے ہین یا انتہا مقصود تک پہنچنا ب ۲۹ ع ۷۔

تعرض۔ اصل مین ان تعرض عنهم اگر تو مونہ پھیرلے ان سے العرض خلاف الطول ہے اصل مین اس کا استعمال اجسام مین ہے پھر ہوتے ہوتے غیر مین بھی مستعمل ہوگیا ب ۶ ع ۱۰۔

تعرض۔ عنهم۔ مونہ پھیرلے تو اون سے احمد ب ۱۵ ع ۳۔

تعرضوا۔ مونہ پھیردگے تم اعتراض کروگے تم ب ۵ ع ۱۵۔

تعرضون۔ پیش کئے جاوگے سامنے کئے جاوگے تم ب ۲۹۔

تعرف۔ جانتا پہچانتا ہے تو لغت معرفت وعرفان فکر وتدبیر سے ادراک شی کو کہتے ہین اور یہ خاص ہے علم کے ساتھ اور علم اسکی انکار ہے اور یہ خاصہ بشر کا ہے نہ خدا کا کیونکہ خدا کو فکر وتدبیر کی ضرورت نہین ہے اسمین علم بعد جہل کے ہوتا ہے اور خدا تعالی اس سے بری ہے ب ۱۲ ع ۵۔

تعرفنهم۔ تو اون کا شناسا اور پہچانتا ہے ب ۲۶ ع ۸۔

تعرفونها۔ تم اونکو جانتے ہو اس مین ہا ضمیر واحد مؤنث پھرا جع ہے طرف لفظ آیات ماقبل الذکر کے ب ۲۰ ع ۳۔

تعرفهم۔ تو اونکو جانتا پہچانتا ہے ب ۳ ع ۵۔

تعری۔ اصل مین ولا تعری ہے نہ ننگا ہوے تو اے آدم جنت مین ب ۱۶ ع ۱۲۔

تعز۔ من تشاء۔ عزت دیتا ہے تو جسکو چاہتا ہے تو لغت العزة یہ ایک حالت ہے انسان کی غیر کے غلبہ سے مانع ہوتی قولاً وفعلاً ب ۳ ع ۱۱۔

تعزروه۔ مدد کرو تم اسکی قوت دو تم اسکو لغت تعزیر اصل مین اور نصرت وامداد کو کہتے ہین جو تعظیماً واقع ہو سوال تعزیر تو حد کو بھی کہتے ہین جواب وہ بھی ایک قسم کی نصرت وامداد ہے ظالم کیواسطے جیسے مظلوم کے لئے نصرت وامداد ب ۲۶۔

تعزموا۔ اصل مین ولا تعزموا عقدة النكاح اور مت مضبوط محکم کرو تم گرہ نکاح کو لغت العزم والعزيمة اور ارادہ وعقد کو وقصد قلب کو کہتے ہین جو اجرا بر کار مین ہو ب ۲ ع ۱۴۔

تعسا۔ لهم۔ ہلاک ہونا وگر پڑنا ہے واسطے اونکے لغت تعس از باب نفع بمعنی مونہ کے بل اوندھا گرنا یہ متعدی ہوتا ہے ساتھ ہمزہ وحرکت کے ب ۲۶ ع ۵۔

تعضلوا۔ اصل مین فلا تعضلوهن مت منع کرو اور مت روکو تم اون عورتون کو کہ نکاح کرین اسمین خطاب اولیا یا ازواج کیطرف ہے ب ۲ ع ۱۴ ب ۴ ع ۱۴۔

تعظون۔ نصیحت وعظ کرتے ہو تم لغت وعظ زجر خوف تنبیہ وتذکیر بالاخبار کو کہتے ہین ب ۹ ع ۱۱۔

تعفف۔ نہ سوال کرنا نہ مانگنا لغت عف عن الشی یعف از باب ضرب اپنے نفس کو سوال سے روکنا اور یہ متعدی ہوتا ہے ساتھ ہمزہ کے ب ۳ ع ۵۔

تعفوا۔ معاف کرو تم ب ۲ ع ۵ ب ۶ ع ۱ ب ۱۸ ع ۱۲۔

تعقلوا۔ سمجھتے ہو تم عقل رکھتے ہو تم لغت العقل یہ ایک

قوت ہے کہ حصول علم کے لئے پھر یہ دو قسم پر ہے ایک عطیہ الٰہی ہے جو خدائے تعالیٰ اپنے بندوں کو حصول علم الٰہی کیلئے عطا کرتا ہے دوم کسبی و تجربہ ہے جو عام ہر ایک کو حاصل ہو سکتی ہے اسکو عثمان اللغات مین تفصیل سے بیان کیا گیا ہے پ ۱ ۵ و ۹ - پ ۲ ۱۵ پ ۳ ۵ پ ۴ ۳ پ ۷ ۱۰ پ ۸ ۲ پ ۹ ۱۱ پ ۱۱ ۷ پ ۱۲ ۵ و ۱۱ پ ۱۳ ۴ پ ۱۷ ۱ و ۵ پ ۱۸ ۵ و ۱۴ پ ۱۹ ۴ پ ۲۰ ۹ پ ۲۳ ۳ و ۸ پ ۲۴ ۱۲ پ ۲۵ ۷ پ ۲۷ ۱۸ -

تَعْلَمُ۔ جانتا ہے تو لغت العلم حقیقت شئ کے ادراک کو کہتے ہین پھر دو قسم پر ہے ایک ادراک ذات شئ ہے دوم ادراک حکم شئ ہے ساتھ وجود شئ کے کہ وہ موجود ہے اوس مین یہ پھر دو قسم پر ہے ایک علم باری تعالےٰ کا کہ وہ ابدی ازلی و قدیم ہے دوم علم انسان وغیرہ کا جو بعد جہل حاصل ہوتا ہے یہ حادث ہے پ ۱ ۱۲ پ ۵ ۱۴ پ ۶ ۱۰ پ ۷ ۶ پ ۱۰ ۱۳ پ ۱۱ ۷ پ ۱۳ ۸ پ ۱۶ ۷ پ ۱۷ ۱۶ پ ۲۰ ۴ پ ۲۱ ۱۵ -

تَعَلِّمَنِ۔ سکھلا دے تو مجھکو پ ۱۵ ۱۲ -

تَعْلَمَنَّ۔ جانو نگے تم پ ۱۶ ۱۲ پ ۲۳ ۱۴ -

تَعْلَمُوْا۔ جانو سمجھو تم پ ۵ ۴ پ ۷ ۳ و ۷ پ ۱۱ ۶ پ ۱۳ ۴ پ ۱۵ ۲ پ ۲۱ ۷ پ ۲۶ ۱۱ و ۱۲ پ ۲۸ ۱۸ -

تُعَلِّمُوْنَ۔ الکِتٰبَ تعلیم دیتے ہو تم سکھاتے ہو تم کتاب یعنے توراۃ انجیل کو اسمین خطاب اہل کتاب کی طرف ہے اور بتخفیف اللام و تشدید ہا دو نون آیا ہے پ ۳ ۱۶ پ ۲۶ ۱۴ -

تَعْلَمُوْنَ۔ تم جانتے ہو پ ۱ ۳ و ۴ و ۵ و ۹ پ ۲ ۲ و ۵ و ۷ و ۱۰ و ۱۴ و ۱۵ پ ۳ ۲ و ۱۵ پ ۴ ۱۴ و ۵ پ ۵ ۳ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۵ و ۱۷ پ ۶ ۴ و ۷ پ ۱۰ ۱۲ پ ۱۱ ۱۲ پ ۱۲ ۴ و ۸ پ ۱۳ ۴ و ۵ پ ۱۴ ۷ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۹ پ ۱۶ ۷ پ ۱۷ ۱ پ ۱۸ ۵ و ۶ و ۸ پ ۱۹ ۷ و ۱۱ پ ۲۰ ۴ پ ۲۱ ۷ و ۹ پ ۲۴ ۱۶ و ۱۷ پ ۲۵ ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ پ ۲۶ ۱۲ و ۱۶ پ ۲۷ ۱۶ و ۲۰ پ ۲۸ ۱۶ -

تَعْلَمُوْهُمْ۔ جانتے ہو تم اون کو پ ۱۰ ۴ -

تُعَلِّمُوْنَهُنَّ۔ سکھاتے ہو تم اون کو پ ۶ ۵ -

تَعْلَمُهَا۔ جانتا ہے تو اوسکو پ ۱۲ ۶ -

تَعْلَمُهُمْ۔ جانتا ہے تو اون کو پ ۱۱ ۲ -

تَعْلُنَّ۔ اصل مین لَتَعْلُنَّ عُلُوًّا کَبِیْرًا ہے البتہ غالب آوگے تم غالب ہونا بہت بڑا ہے پ ۱۵ ۱ -

تُعْلِنُوْنَ۔ اعلان کرتے ہو تم ظاہر کرتے ہو تم لغت یہ ضد ہے سر کی اکثر اس کا استعمال معانی مین ہوتا ہے نہ اعیان مین پ ۱۴ ۸ پ ۱۹ ۱۷ پ ۲۸ ۱۵ -

تَعْلُوْا۔ سرکشی کرو اصل مین اَلَّا تَعْلُوْا عَلَیَّ تم مت سرکشی کرو تم مت تکبری کرو اور نہ بلندی کو اختیار کرو مجھپر خطاب بلقیس اور قوم بلقیس کیطرف ہے پ ۱۹ ۱۷ پ ۲۵ ۱۴ -

تَعَمَّدَتْ۔ قُلُوْبُکُمْ قصد کرین دل تمہارے لغت از باب ضَرَبَ کسی شئ کا ارادہ و فعل بنیت عمد و قصد کرنا پ ۲۱ ۱۷

تَعْمَلُ۔ کرتی تھی وہ بستی۔ اسمین ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے طرف لفظ اَلْقَرْیَۃُ کے پ ۱۷ ۵ پ ۱۲ ۱ -

تَعْمَلُوْنَ۔ کام کرتے ہو تم پ ۱ ۹ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۶ پ ۲ ۲ و ۴ و ۱۵ پ ۳ ۴ و ۵ و ۷ پ ۴ ۱ و ۷ و ۸ و ۹ پ ۵ ۱۰ و ۱۶ و ۱۷ پ ۶ ۶ پ ۷ ۴ و ۱۳ پ ۸ ۱۲ پ ۹ ۵ پ ۱۰ ۶ و ۸ پ ۱۱ ۲ و ۷ و ۸ و ۱۰ و ۱۲ پ ۱۲ ۸ و ۱۰ پ ۱۴ ۱۰ و ۱۷ پ ۱۶ ۱۸ پ ۱۸ ۴ و ۱۰ و ۱۳ پ ۱۹ ۱۴ و ۱۵ پ ۲۰ ۳ و ۱۳ پ ۲۱ ۲ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۵ و ۱۷ و ۱۸ پ ۲۲ ۸ و ۹ پ ۲۳ ۲ و ۶ و ۷ و ۸ پ ۲۴ ۱۷ و ۱۹ پ ۲۵ ۳ و ۲۰ پ ۲۶ ۱۰ و ۱۱ و ۱۴ پ ۲۷ ۳ و ۱۷ پ ۲۸ ۱ و ۲ و ۶ و ۷ و ۱۱ و ۱۴ و ۱۹ پ ۲۹ ۲۲ -

تَعْمَی:۔ اصل مین لَا تَعْمَی الْاَبْصَارُ ہے نہین اندہی ہوجاتی ہین آنکھین لغت بصارت وبصیرت کا مفقود ہونا ہے

تَعُوْدُنَّ:۔ اصل مین لَتَعُوْدُنَّ فِیْ مِلَّتِنَا البتہ تم پہر آؤگے پلٹ آؤگے ہماری دین مین البتہ ضرور الضرور تم لوگ ذاتاً قولاً ہماری دین متین مین آؤگے پ ۹ ا ۱۳ ۱۵۔

تَعُوْدُوْا:۔ اصل مین اِنْ تَعُوْدُوْا نَعُدْ اگر تم عود کروگے تو ہم بھی عود کرینگے پ ۹ ع ۱۷ ۱۸۔

تَعُوْدُوْنَ:۔ تم دوبارہ عود کروگے تم پھر اوس کے پاس لوٹکر جاؤگے پ ۸ ع ۱۰۔

تَعُوْلُوْا:۔ اصل مین اَلَّا تَعُوْلُوْا ہے کہ انصاف کو ترک نکرو تم بے انصافی نہ کرو تم پ ۴ ع ۱۲۔

تَعِیَهَا:۔ اُذُنٌ یاد رکھے اوسکو کوئی کان اس مین ھَا ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے طرف طوفان نوح کے پ ۲۹ ع ۵۔

فصل التاء مع الغین المعجمۃ

تَغَابُنُ:۔ اصل مین ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ یہ دن ہے قیامت کا لغت اصل مین غبن کا معنی ہار جیت اور معاملہ مین دوسرے کو نقصان دینا کچھ غبن کرنا دھوکا دینے کو کہتے ہین اسی لئے اللہ تعالی فرماتا ہے کہ یہ دن بدکارون کے نافرمانی کی وجہ سے نقصان اُٹھانیکا ہے پ ۲۸ ع ۵۔

تَغْتَسِلُوْا:۔ نہالو تم نہاؤ تم غسل کرو تم پ ۵ ع ۴۔

تَغْرُبُ:۔ ڈوبتا ہے آفتاب پ ۱۵ ع ۲۔

تُغْرِقَ:۔ اصل مین لِتُغْرِقَ اَهْلَهَا ہے تاکہ ڈبادوے تو لوگون کو کشتی سے۔ پ ۱۵ ع ۲۲۔

تَغُرَّنَّكُمُ:۔ فریب دیتی ہے تمکو حیات دنیا کی پ ۲۱ ع ۱۴۔

تَغْشٰی وُجُوْهَهُمُ النَّارُ:۔ ڈھانپ لیگی اونکی چہرون کو آگ

تَغَشّٰهَا:۔ چھپالیا حمل نے حوا کو حاملہ ہوگئے پ ۹ ع ۱۴۔

تَغْفِرْ:۔ معافی چاہ تو معافی چاہی اوس نے پ ۹ ع ۹ پ ۱۲ ع ۴ پ ۲۹ ع ۴۔

تَغْفِرُوْا:۔ بخشش مانگئے تم معافی چاہو تم پ ۲۸ ع ۱۶۔

تَغْفُلُوْنَ:۔ غافل ہو تم بے خبر ہو تم لغت سہواً اصلی مطلب کو چھوڑدے پ ۵ ع ۱۲۔

تَغْلِبُوْنَ:۔ غالب ہوگے تم لغت غلبہ ایک قوت قاہری جو دوسرے پر غالب آجاتی ہے پ ۳ ع ۱۰ پ ۲۴ ع ۱۸۔

تَغْلُوْا:۔ مبالغہ کرتے ہو تم حد سے تجاوز کرتے ہو تم پ ۶ ع ۳ و ۱۴۔

تُغْمِضُوْا:۔ چشم پوشی کرتے ہو تم اغماض کرتے ہو تم پ ۳ ع ۵۔

تُغْنِ:۔ اصل مین فَلَمْ تُغْنِ بس نہین کفایت کی کثرت تمہاری نے پ ۱۰ ع ۱۰ پ ۲۳ ع ۸۔

تَغْنَ:۔ اصل مین لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ کل کے روز بستی ہی نہین تھی پ ۱۱ ع ۸۔

تُغْنِیَ:۔ اصل مین لَنْ تُغْنِیَ عَنْهُمْ ہے نہ کفایت کرینگے اونسے اون کے مال و دولت پ ۳ ع ۱۰ پ ۴ ع ۳ پ ۹ ع ۱۷ پ ۱۵ ع ۱ پ ۲۷ ع ۶ پ ۲۸ ع ۱۳۔

تَغِیْضُ:۔ الْاَرْحَامُ۔ خراب کرتی ہین فاسد کرتی ہین اور ناقص کرتی ہین رحمین مدت حمل کی پ ۱۳ ع ۸۔

تَغَیُّظًا:۔ غصہ کھانا لغت یہ ایک حرارت دموی ہے کہ غصہ کے وقت قلب مین فوراً پیدا ہوتی ہے جسکا تھامنا مشکل ہوجاتا ہے اس حرارت کو ٹھنڈا کرنے کو غیظ کہتے ہین پ ۱۸ ع ۱۔

فصل التاء مع الفاء

تَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ۔ بڑائی کرتے ہو تم آپس مین لغت مال و دولت جاہ و اشیاء خارجہ سے انسان پر بڑائی اور فخر کرنا ت ۲۷ ۱۹۔

تُفَٰدُوهُمْ۔ تاوان بدلہ فدیہ قیدرہائی کا دیکے اونکو چھوڑا لیتے ہو تم خطاب یہود ما قبل الذکر کیطرف ہے ت ۱ ۱۰۔

تَفَاوُتٍ۔ بمقتضائے حکمت خداوندی کچھ نقص و چوکہ و کسر و فرق (نہ دیکھیگا تو خلق السماء مین) ت ۲۹ ۱۔

تُفَتَّحُ۔ اصل مین لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَآءِ نہ کھولے جاوینگے اون کے لئے دروازے آسمان کے ت ۸ ۱۲۔

تَفْتَرُوْا۔ افترا و جھوٹ باندھتے ہو تم۔ ت ۱۴ ۱۲ ت ۱۶ ۱۲

تَفْتَرُوْنَ۔ افترا و جھوٹ باندھ لیتے ہو تم ت ۱۱ ۱۱ ت ۱۴ ۱۳۔

تَفْتَرِيَ۔ افترا و جھوٹ باندھ لیوے تو ت ۱۵ ۸۔

تُفْتَنُوْنَ۔ تم آزمائش و امتحان کئے جاتے ہو ت ۱۹ ۱۹۔

تَفْتِنِّيْ۔ اصل میں لَا تَفْتِنِّيْ فتنہ و فساد مین نہ ڈال مجھکو ت ۲۰ ۱۳۔

تَفْتَؤُا۔ ہمیشہ رہیگا تو خطاب ہے حضرت یعقوب کیطرف ت ۱۳ ۴

تَفْثَهُمْ۔ میل کچیل اپنی ت ۱۷ ۱۱۔

تَفْجُرَ۔ لنا جاری کرے تو ہمارے لئے چشمہ پانی کا ت ۱۵ ۱۰۔

تَفْجِيْرًا۔ چشمہ جاری کرنا ت ۱۵ ۱۰ ت ۲۹ ۱۹۔

تَفْرَحْ۔ اصل لَا تَفْرَحْ مت خوش ہو تو لغت لذات بے پائیدار بدنیہ اور کشادگی صدر ت ۲۰ ۱۱۔

تَفْرَحُوْا۔ اصل مین وَلَا تَفْرَحُوْا مت خوش ہو تم ت ۲۷ ۱۹۔

تَفْرَحُوْنَ۔ تم ہی خوش ہو (اسمین مخاطب بلقیس اور اوسکی قوم ہے ت ۱۹ ۱۸ ت ۲۴ ۱۳۔

تَفْرِضُوْا۔ لَهُنَّ مقرر کیا تمنے اون عورتوں کیلئے مہر لغت فرض اوسی قطعی حکم کو کہتے ہین جسکی تعمیل واجب العمل ہو ت ۲ ۱۵۔

تَفَرَّقَ۔ متفرق کردینگے تمکو یہ عطف بیان ہے ما قبل کا ت ۸ ۱۲

تَفَرَّقُوْنَ۔ متفرق ہو جدا ہو علیحدہ ہو تم ت ۴ ۲ ت ۱۵ ۲۔

تَفِرُّوْنَ۔ بھاگتے ہو تم ت ۲۸ ۱۱۔

تَفْرِيْقًا۔ جدائی و تفریق کرنا ت ۱۱ ۲۔

تَفَسَّحُوْا۔ فِي الْمَجَالِسِ توسیع کرو کشادگی کرو تم مجلسون مین اپنی بھائی مسلمان کیلئے ت ۲۸ ۲۔

تُفْسِدُنَّ۔ اصل مین لَتُفْسِدُنَّ البتہ ضرور فساد کروگے تم ت ۱۵ ۱

تُفْسِدُوْا۔ اصل مین لَا تُفْسِدُوْا ہے مت فساد کرو تم ت ۱ ۲ ت ۸ ۱۴ و ۱۸ ت ۲۶ ۷۔

تَفْسُقُوْنَ۔ فسق کرتے ہو تم لغت از باب قعد فہو فَاسِقٌ جمع اسکی فُسَّاقٌ ہے لیکن یہ لغت زمانہ جاہلیت کا نہین بلکہ کتاب عزیز مین پائی گئی ہے جو اطاعت و فرمانبرداری سے نکلنے کو کہتے ہین ت ۲۶ ۲۔

تَفْسِيْرًا۔ کھلا بیان اور تفصیل کرنا ت ۱۹ ۱۔

تَفْشَلَا۔ نامردی بزدلی کرو گے تم دونون ت ۴ ۴۔

تَفْشَلُوْا۔ نامردی و بزدلی کروگے تم ت ۱ ۲۔

تَفْصِيْلَ۔ تشریح و تفصیل ت ۱۱ و ت ۱۳ ۶۔

تَفْصِيْلًا۔ تشریح و تفصیل ت ۸ ۶ ت ۹ ۷ ت ۱۵ ۲۔

تَفْضَحُوْنَ۔ رسوا کرتے ہو تم ت ۱۴ ۵۔

تَفْضِيْلًا۔ درجہ بزرگی و بڑائی لغت فضیلت ایک کو دوسرے پر فضیلت بزرگی دینا یہ دو قسم پر ہے ایک محمود جیسے فضل علم مین دوسرا مذموم جیسے غضب وغیرہ پھر یہ بھی من حیث الجنس ہے جیسے فضیلت حیوان کی نباتات اور نوعی جیسے فضیلت انسان کی اپنے غیر پر اور من حیث ذات ہے جیسے فضیلت گھوڑے کی گدھے پر اور عرضی ہے جیسے مال و دولت و جاہ مین اور کبھی کسی سے

جیسے مجاہدین کی فضیلت قاعدین پر پ ۵ ع ۱۵ ر ۲ د ۷۔

تَفْعَلْ۔ اصل مین وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ اور اگر تونے ایسا نہ کیا پ ۶ ع ۱۴

تَفْعَلُوْا۔ کروگے تم پ ۱ ر ۳ ع ۲ و ۹ و ۱۰ اور ۳ ع ۶ و ۷ ر ۵ ع ۲ ا پ ۱

ع ۱۱ ر ۷، ا ع ۲۸ ر ۲۔

تَفْعَلُوْنَ۔ کرتے ہو تم ع ۱۴ و ا ع ۲۰ ر ۳ ع ۲۵ ر ۴ ع ۲۸ و ع ۳۰ ر ۷،

تَفَقَّدَ۔ الطَّيْرَ تلاش کیا ڈھونڈا سلیمان علیہ الصلوٰۃ والسلام نے

پرندون کو اَلتَّفَقُّدُ اَلتَّعَرُّفُ پ ۱۹ ر ۱۷۔

تَفْقِدُوْنَ۔ اصل مین مَاذَا تَفْقِدُوْنَ کیا چیز نہین پاتے ہو

تم کیا چیز کھوئی گئی ہے تمہاری کس کی تلاش مین ہو تم پ ۱۳ ر ۳۔

تَفْقِدُوْنَ۔ اصل مین مَاذَا تَفْقِدُوْنَ کیا چیز نہین پاتے ہو تم

کیا چیز کھوئی گئی ہے تمہاری کس کی تلاش مین ہو تم پ ۱۳ ر ۳۔

تَفْقَهُوْنَ۔ سمجھتے ہو تم فقہ تفقہ طلب وتحقیق الشرع پ ۱۵ ر ۵

تَفَكَّهُوْنَ۔ تعجب کرتے ہو تم۔ باتین بناتے ہو تم پ ۲۷ ر ۱۵۔

تُفْلِحُوْا۔ اصل مین لَنْ تُفْلِحُوْا ہرگز تم کامیاب نہ ہوگے پ ۱۵ ر ۱۵

تُفْلِحُوْنَ۔ فلاح پاؤ اور مراد کو پہنچو۔ پ ۲ ر ۸ ع ۲ ر ۵ و ا ع ۶ ر ۱۰

ر ۲ و ۳ ر ۸ ر ۱۶ ا ع ۱ ر ۲ ع ۱۷ ر ۱۷ ع ۱۸ ر ۱ ع ۲۸ ر ۱۲۔

تُفَنِّدُوْنَ۔ اصل مین لَوْلَا اَنْ تُفَنِّدُوْنَ اگر تم مجھکو بہکا

ہوا بیوقوف وبے عقل نہ کہو پ ۱۳ ر ۱۵

تَفُوْرُ۔ جوش کرتی ہوگی جوش مین ہوگی جہنم پ ۲۹ ر ۱

تَفِيْءَ۔ اصل مین حَتّٰى تَفِيْءَ اِلٰى اَمْرِ اللّٰهِ یہان تک کہ آوے

وہ طائفہ طرف حکم اللہ تعالے کے۔ پ ۲۶ ر ۱۳۔

تَفِيْضُ۔ آنسو بہاتی ہین آنکھیں پ ۷ ر ۱۰ ع ۱۰ ر ۱۔

تُفِيْضُوْنَ۔ شروع کرتے تھے تم اخذ کرتے تھے تم پ ۱۱ ر ۱۲ ع ۲۶

فصل التاء مع القاف

تَقِ۔ اصل مین مَنْ تَقِ جسکو بچایا تونے نگاہ رکھا تونے پ ۲۴۔

تُقَاتِلُ۔ ایک جماعت لڑتی ہے پ ۳ ر ۱۰۔

تُقَاتِلُوْا۔ لڑو تم قتل کرو تم پ ۲ ر ۸ و ۱۶ ا ع ۱ ر ۱۷۔

تُقَاتِلُوْنَ۔ جہاد کرتے ہو تم لڑتے ہو تم اونسے پ ۲۶ ر ۱۔

تُقَاتِهٖ۔ اصل مین حَقَّ تُقَاتِهٖ ہے اوس سے ڈرنیکا جو

حق ہے۔ یعنی ایسا ڈرنا خدا سے جیسے چاہیئے پ ۴ ر ۲۔

تَقَاسَمُوْا۔ بِاللّٰهِ قسم کھائی آپس مین اُنہون نے اللہ تعالیٰ کی

قسم لیک قسم حلف ہے اور حلف معاہدہ ہے پ ۱۹ ر ۱۹۔

تَقَبَّلْ۔ امر حاضر ہے قبول کر تو لے اللہ پ ۱ ر ۱۵ پ ۳ ع ۱۲ پ ۱۳ ع ۱۸

تُقْبَلَ۔ اصل مین فَلَنْ تُقْبَلَ ہے پس ہرگز قبول نہ کیا جاویگا

اَبَدًا لَنْ نفی ابدی مستقبل کے لئے آتا ہے پ ۱۳، ر ۱ ع ۱۳۔

تُقْبَلُ۔ اصل مین مَا تُقْبَلُ قبول نہوگا فدیہ اونکا پ ۶ ر ۹ و ۱۰۔

تَقْبَلُوْا۔ اصل مین لَا تَقْبَلُوْا ہے مت قبول کرو تم شہادت انکی پ ۱۸ ع ۶

تَقَبَّلَهَا۔ رَبُّهَا اس مین ہا ضمیر راجع ہے طرف مریم علیہا السلام

کے قبول کیا مریم کو اوسکے رب نے پ ۳ ر ۱۲۔

تَقْتُلَنِىْ۔ مار ڈالے قتل کرے تو مجھکو پ ۶ و ع ۲۰ ر ۵۔

تَقْتُلُوْا۔ اصل مین وَلَا تَقْتُلُوْا اَنْفُسَكُمْ مت مارو تم اپنے

آپ کو پ ۵ ر ۲ ع ۸ ر ۳ ع ۸ ر ۶ پ ۹ ر ۱۶ ا ع ۱۲ ر ۱۲ ع ۱۵ ر ۱۴ ع ۲۰ ر ۴۔

تَقْتُلُوْنَ۔ قتل کرتے ہو مار ڈالتے ہو تم پ ۱ ر ۱۰ ا ع ۲۱ ر ۱۹ پ ۲۰ ع ۲

تَقْتِيْلًا۔ قتل کرنا مار ڈالنا پ ۲۲ ر ۵۔

تَقْدِرُوْا۔ قدرت ہو تم کو یا قدرت پاؤ تم پ ۶ ر ۹ ع ۲۶ ر ۱۱۔

تَقَدَّمَ۔ مِنْ ذَنْبِكَ آگے کیا ہو تونے پہلے گناہون سے اور اصل

ذنب اثم ہے اور اثم اوس فعل کو کہتے ہین جسکے عقب مین ذمیل ہو پ ۲۶

تُقَدِّمُوْا۔ لِاَنْفُسِكُمْ آگے کروگے تم اپنے نفسوں کے لئے

پ ۱ ر ۱۳ ا ع ۲۶ ر ۱۳ ع ۲۸ ر ۲ ع ۲۹ ر ۱۴۔

تَقْدِيرُ:- اُس اندازہ و مقدار معینہ کو کہتے ہین جو مقتضی حکمت الٰہی مقرر ہوا ہمین کمی و بیشی نا ممکن ہو پ ۸ ت ۲۳ ع ۲ ت ۲۴ ع ۱۶ -

تَقْدِيرًا:- یعنی الیضًا پ ۱۸ ت ۱۶ ع ۲۹ ت ۱۹ -

تَقَرَّ عَيْنُهَا:- ٹھنڈی ہون مسرور ہون آنکھین اوسکی پ ۱۶ ع ۱۱ پ ۲۰ ع ۲ ت ۲۲ ع ۳ -

تَقْرَأَهُ:- اصل مین لِتَقْرَأَهُ تاکہ پڑھی تو اوسکو اے محمد قرآن کو لوگون پر) پ ۱۵ ع ۱۲ -

تَقْرَبَا:- اصل مین لَا تَقْرَبَا ہے مت جاؤ تم دونون (یعنی اس درخت کے پاس) اس مین خطاب آدمؑ و حواؑ دونون کی طرف پ ۱ پ ۸ ع ۸ ع ۹ -

تُقَرِّبُكُمْ:- نزدیک قریب کرے تم کو پ ۲۲ ع ۱۱ -

تَقْرَبُوا:- نزدیک جاؤ تم اصل مین فَلَا تَقْرَبُوهَا ہے مت جاؤ تم نزدیک حدود الٰہی کے پ ۲ ع ۷ و ۱۲ پ ۵ ع ۴ پ ۸ ع ۶ پ ۱۵ ع ۴

تَقْرَبُونَ:- اصل مین وَلَا تَقْرَبُونَ ہے میرے نزدیک تم مت آؤ۔ (اس مین حضرت یوسفؑ اپنے بھائیون کو خطاب کرتے ہین یہ زجر امتحانی و آزمائشی ہے پ ۱۳ ع ۲

تُقْرِضُوا:- اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا اگر تم اللہ تعالےٰ کو قرض دو قرضا اچھا لعنت مال دنیا اس شرط پر کہ اسکا معاوضہ بجنسہ ہو پ ۲۸ ع ۱۹

تَقْرِضُهُمْ:- کترا جاتا ہے (آفتاب اصحاب کہف سے غروب کے نزدیک) پ ۱۵ ع ۱۴

تُقْسِطُوا:- عدل و انصاف کرو تم لغت یہ لغت امداد سے ہے یعنی عدل و انصاف و جور و ظلم کے ۔ پ ۴ ع ۱۲ پ ۲۸ ع ۸ -

تَقْسِمُوا:- اصل مین لَا تُقْسِمُوا مت قسم کھاؤ تم پ ۱۸ ع ۱۳ -

تَقْشَعِرُّ:- بال کھڑے ہو جاتے ہین (ان لوگون کے جو خدا سے ڈرتے ہین) قشعریرہ پیدا ہو جاتا ہے پ ۲۳ ع ۱۷ -

تَقْصُرُوا:- کم کرو تم ۔ کوتاہ کرو تم (نماز سے یعنی بعض رکعت نماز کو بوجہ خوف و فتنہ کفار کے کچھ کم کرکے پڑھو تو گناہ نہ ہوگا لیکن قرآن حمید مین اس پوری آیت سے یہ ثابت ہوتا ہے کہ خوف و فتنہ کفار قصر نماز کے لئے شرط ہے ورنہ قصر نہین اور احادیث مین آنحضرت صلعم کا سفر مین قصر و غیر قصر دونون ثابت ہے یا سفر مین قصر کی رخصت ہے پ ۵ ع ۱۲ -

تَقْصُصْ:- اصل مین لَا تَقْصُصْ اس مین خطاب حضرت یوسفؑ کیطرف ہے کہ "تو مت اظہار کرنا" (اپنے خواب کا بھائیون کے سامنے اس سے صاف ظاہر ہے کہ بعض حق کا اخفا واجب ہے پ ۱۲ ع ۱۱

تَقْضِي:- اصل مین اِنَّمَا تَقْضِي بجز اسکے نہین تو حکم کریگا یعنی اسی حیات دنیا مین) پ ۱۶ ع ۱۲ -

تُقَطَّعَ اَيْدِيهِمْ:- بضم التاء کاٹے جاوین ہاتھ اونکے پ ۶ ع ۹ -

تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ:- جدا کیا کٹ گیا علاقہ تمہارا پ ۷ ع ۱۱ ع ۲ -

تَقَطَّعَتْ:- کٹ جائین گے منقطع ہو جائین گے یا جدا ہو جائین گے علاقے ۔ دوستی ۔ قرابت ۔ پیری ۔ وغیرہ پ ۲ ع ۴

تُقَطِّعُوا:- اَرْحَامَكُمْ کاٹو گے تم اپنے قرابتین (بوجہ فساد و فتنہ کے) (جو قرابت ایک ہی رحم سے پھیلی ہو ۔ پ ۲۶ ع ۷

تَقْطَعُونَ:- السَّبِيلَ کاٹتے ہو تم راستہ (اولاد کے پیدا ہونے کا) بوجہ بدکاری لواطت کے ۔ پ ۲۰ ع ۱۵ -

تَقَعَ:- گر پڑے تو پ ۱۷ ع ۱۶ -

تَقْعُدْ:- اصل مین فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰی الخ مت بیٹھ تو (اے محمد بعد یاد آنے کے ظالمون کے ساتھ پ ۷ ع ۱۴ پ ۱۵ ع ۲۲

تَقْعُدُوا:- اصل مین فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ ہے مت بیٹھو تم لوگ ساتھ اون کے (اس مین خطاب اہل اسلام کیطرف ہے کہ مت بیٹھو کفار و مشرکین کی مجلسون مین اور دین و اسلام

کے ساتھ مسخرا پن و ٹھٹھا کرین اور نادون کے ساتھ شرکت معاملہ کرو ت ۵ ۱۷۔ ت ۸ ۱۸۔

تَقْفُ۔ ٹھہر پیروی کر اصل مین وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اور مت پیروی کر اوسکی جسکے ساتھ تیری کو (اے محمدؐ) علم نہین ہے ت ۱۵ ۴۔

تَقُلْ۔ کہہ۔ اصل مین فَلَا تَقُلْ لَّهُمَآ اُفٍّ تم اپنے مان باپ کو اُف تک مت کہو ت ۱۵ ۳۔

تَقَلُّبُ۔ وَجْهِكَ پلٹنا پھرنا چہرا تیرا (مبارک اے محمدؐ) ت ۲ ۱۔

تُقَلَّبُ۔ بضم التا پلٹ دیئے جاوین گے پھر جاوین گے (مونھ اون کے) ت ۲۲ ۵۔

تَقَلُّبَكَ۔ فِي السّٰجِدِيْنَ پھرنا تیرا (اے محمدؐ) سجدہ کرنے والون مین ت ۱۹ ۱۵۔

تُقْلَبُوْنَ۔ پلٹائے جاؤگے پھیرے جاؤگے تم (طرف اُس خدا کے) ت ۲۰ ۱۴۔

تَقَلُّبُهُمْ۔ آمد و رفت چلنے پھرنے اُنکے یا انمین۔ آنا جانا۔ چکر لگانا پھرنا ت ۱۴ ۱۲ ت ۲۴ ۹۔

تَقُمْ۔ اصل مین فَلْتَقُمْ پس چاہئے کہ کھڑے ہوے (جماعت) ت ۵ ۱۲ ت ۱۷ ت ۱۱ ۲۔

تَقْنَطُوْا۔ اصل مین لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ مت نا امید ہو تم رحمت الٰہی سے ت ۲۴ ۲

تَقُوْلُ۔ کہتا ہے تو اور کہتی ہے وہ ت ۲ ۴ ت ۵ ۸ ت ۱۲ ۸ ت ۱۴ ۱۱ و ۱۲ ت ۲۲ ۲ ت ۲۴ ۳ ت ۲۶ ۱۷ ت ۲۹ ۶ و ۱۱۔

تَقُوْلَنَّ۔ اصل مین وَلَا تَقُوْلَنَّ لِشَیْءٍ اور تم ہرگز مت کہو کسی چیز کیلئے ت ۱۵ ۱۶۔

تَقُوْلُوْا۔ کہو تم۔ کہوگے تم کہتے ہو تم ت ۱ ۱۳ ت ۲ ۱۳ ت ۵ و ۱۴ ت ۵ ۱۰ ت ۶ ۳ و ۸ ت ۷ ۸ و ۱۱ ت ۹ ۱۲ ت ۱۴ ۱۲ ت ۲۵ ۲ ت ۲۸ ۹۔

تَقُوْلُوْنَ۔ کہتے ہو تم ت ۱ ۹ و ۱۶ ت ۵ ۴ ت ۷ ۱۷ ت ۸ ۱۰ ت ۱۱ ۱۲ و ۱۳ ت ۱۵ ۱۴ ت ۱۸ ۸ و ۷ ت ۲۸ ۹۔

تَقَوَّلَهٗ۔ بنالیا ہے قرآن کو (حضرت محمد علیہ الصلوٰۃ والسلام نے) ت ۲۷ ۴۔

تَقُوْمُ۔ کھڑا ہو تو۔ کھڑا ہوگا تو ت ۱۱ ۲ ت ۱۹ ۵ و ۱۸ ت ۲۱ ۵ و ۶ و ۹ ت ۲۴ ۱۰ ت ۲۵ ۲۰ ت ۲۷ ۴ ت ۲۹ ۱۴۔

تَقُوْمُوْا۔ قائم رکھو تم کھڑے ہو تم ت ۵ ۱۶ ت ۲۲ ۱۲۔

تَقْوٰى۔ پرہیزگاری ت ۲ ۹ و ۱۵ ت ۶ ۵ و ۶ ت ۸ ۱۰ ت ۱۱ ۲ ت ۱۶ ۱۷ ت ۱۷ ۱۱ و ۱۲ ت ۲۶ ۱۱ و ۱۳ ت ۲۸ ۲ ت ۲۹ ۱۶ ت ۳۰ ۲۱۔

تَقْوِيْمٍ۔ اصل مین فِيْ اَحْسَنِ تَقْوِيْمٍ خوبصورت و اچھی ترکیب مین (یعنی انسان کی پیدائش) ت ۳۰ ۲۰۔

تَقْوٰهَا۔ پرہیزگاری اُسکی ت ۳۰ ۱۶۔

تَقْهَرْ۔ اصل مین فَلَا تَقْهَرْ مت قہر کر تو لغت غلب و تذلیل دونون کا معاً وقوع مین آنا ت ۳۰ ۱۸۔

تَقِيًّا۔ پرہیزگار تھا یہ وصف ہے یحییٰ علیہ و علیٰ نبینا الصلوٰۃ والسلام کا کہ انکو ایک لڑکے نے بلایا کھیلنے کیلئے تو کہا ہم اس واسطے نہین پیدا کیئے گئے) ت ۱۶ ۴ و ۵ و ۷۔

تَقِيْكُمْ۔ بچاتے ہین تمہارے کو ت ۱۴ ۱۷۔

تُقِيْمُوا۔ التَّوْرٰىةَ الخ قائم کرو تم توریت و انجیل کو عملاً ت ۶ ۱۴۔

تُقٰىةً۔ بچنا (برائیون سے اور) پرہیزگاری کرنا ت ۳ ۱۱۔

فصل التاء مع الكاف

تَكُ۔ ہو۔ اصل مین اِنْ تَكُ اگر ہو ت ۵ ۳ ت ۱۲ ۲ و ت ۱۴ ۲۲ ت ۱۶ ۴ ت ۲۱ ۱۱ ت ۲۴ ۱۰۔

تَكَاثُرٌ۔ ایک دوسرے سے کثرت کرنا زیادتی کرنی ہے

دولت و اولاد مین ۲۵ و ا ف ۲۷ ۔

تکاد ۔ نزدیک ہے یہ افعال مقاربہ سے ہے ۱۶ پ ۱۹ پ ۔

تکبروا ۔ اللہ بڑائی بیان کرو تم اللہ تعالیٰ کی ۲ ، ۱۲ ۔

تکبیرا ۔ تکبیر کہنا بڑائی بیان کرنا ۱۵ ۱۲ ۔

تکتب ۔ لکھی جاویگی رگواہی اونکی ۲۵ ۸ ۔

تکتبوا ۔ لکھو تم ۳ ۷ ۔

تکتموا ۔ اصل مین لا تکتموا ہے مت پوشیدہ کرو تم مت چھپاؤ تم (گواہی یا حق بات) ۱ ۵ ۷ ۔

تکتمون ۔ چھپاتے ہو تم پوشیدہ کرتے ہو تم ۱ ۱۴ و ۵ ۲ و ۱ ۳ ، ۷ ۱۰ ۔

تکتمونہ ۔ چھپاتے ہو تم اس کو ۴ ۱۰ ۔

تکذبان ۔ تکذیب کرتے ہو تم دونون جھٹلاتے ہو تم اس مین خطاب جن و بشر دونون کیطرف ہے لغت ازباب ضرب کذب یکذب کذبا معنی خلاف اصل کے اخبار کا ظاہر کرنا عمداً ہو یا سہواً عمد مین کذب موجب اثم ہے اور سہو مین عفو ہے ۔ ۲۷ ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ ۔

تکذبوا ۔ جھٹلاتے ہو تم ۱۸ ۲ ۲۱ ۵ ا ف ۲۲ ۱۱ و ۹ ا ۱۳ ۵ ۲۰ ۳ و ۱۴ ۲۹ ۲ ا ۳۰ ۷ و ۸ ۔

تکذیب ۔ جھٹلانا ۳۰ ۱۰ ۔

تکرمون ۔ اصل مین لا تکرمون الیتیم تم لوگ یتیمون کا احترام و عزت نہین کرتے ہو اور جب مضاف الی اللہ ہو اظہار انعامات و احسانات الٰہی مراد ہوتے ہین اور جب یہ وصف انسانی ہو تو اوس وقت اظہار اخلاق حمیدہ و افعال محمودہ ہوتے ہین اور کبھی پرہیزگاری و تقویٰ اور کبھی صلۂ رحم کبھی اکرام ضیف ۳۰ ۔

تکرہ ۔ الناس زبردستی کرتا ہے تو لوگون پر لغت کرہ بفتح الکاف و کرہ بضم الکاف مثل دونون کا ایک ہی معنی ہے بعض نے کرہ بفتح الکاف اوس مشقت کو کہتے ہین خارج سے انسان کو پہنچے اور وہ اوسکا متحمل بھی کرھاً ہو سکا اور کرہ بضم الکاف جو انسان کو اوسکی ذات سے پہنچے اور وہ شرعاً و عقلاً اوسکا متعارف بھی ہو ۔ ۱۱ ۱۵ ۔

تکرھوا ۔ مکروہ رکھو تم ۳ ۱۰ ۴ ۱۴ ۔

تکرھوا ۔ بضم الکاف اصل مین ولا تکرھوا ہے اور مت جبر و زبردستی کرو تم ۱۸ ۱۰ ۔

تکسب ۔ کسب کرتا ہے عمل کرتا کمائی کرتا وہ نفس ۸ ، ۱۳ ۱۲ ا ۲ ۱۳ ۔

تکسبون ۔ عمل کرتے ہو تم کماتے ہو تم یا کاؤ گے تم ۷ ، ۱۱ ۱۰ ۲۳ ۱۰ ۔

تکفر ۔ فلا تکفر مت کافر ہو تم مت کفر کر تو لغت کسی چیز کا پوشیدہ کرنا اور کفران نعمت اور اندھیری رات اور کسان کو بھی کہتے ہین کہ وہ بھی زمین مین دانہ پوشیدہ کرتا ہے اور بڑا کفر یہ ہے کہ جحود و انکار توحید الٰہی و شریعت و نبوت محمدی صلی اللہ علیہ وسلم ۱ ۱۲ ۔

تکفروا ۔ کفر یا انکار کرو تم ۵ ۶ ف ۳ ۱۳ ۱۴ ۲۳ ۱۵ ۔

تکفرون ۔ کفر کرتے ہو تم ۱ ۳ و ۱۰ ۲ ۲ کل چودہ جگہ آیا ہے ۔

تکلف ۔ لا تکلف نفس تکلیف نہین دیا جاتا کوئی نفس لغت تکلف اسم ہے اوس فعل و صنعت کا جو مشقت سے حاصل ہو صادر ہو پھر یہ تکلف دو قسم پر ہے ایک محمود جو امور الٰہی مین صادر ہو دوم مذموم جو اسکے برعکس ہو ۲ ۱۴ ا ۵ ۸ ۔

تکلم ۔ الناس لوگون سے بات کریگا تو ۳ ۱۲ ا ۱۶ پ ۱۶ ۱۴ ۔

تکلمنا ۔ ایدیھم باتین کرین گے ہم سے ہاتھ اونکے ۲۳ ۔

تکلمون ۔ ولا تکلمون اور مت باتین کرو تم ہم سے ۱۸ ۶ ۔

تُکَلِّمُھُمْ ۔ باتیں کریگی وہ ان سے اس میں فاعل دَآبَّۃٌ ہے اور مفعول ھُو ہے پ ۲۰ ر ۲۔

تَکْلِیْماً ۔ باتیں کرنا پ ۶ ر ۲۔

تُکْمِلُوا الْعِدَّۃَ ۔ پورا کرو تم کامل کرو تم گنتی عدت کی پ ۲ ر ۷

تَکُنْ ۔ ہو تو ۔ پ ۴ ر ۲ پ ۵ ر ۱۱ اکتیس جگہہ آیا ہے

تَکْنِزُوْنَ ۔ الذَّھَبَ ذخیرہ و خزانہ کرتے ہیں سونے کو پ ۱۱ ر ۱۱۔

تَکُوْنُ ۔ اصل لَا تَکُوْنُ نہ رہ تو پ ۸ تیس جگہہ آیا ہے پ ۱۰

تَکُوْنَا مِنَ الظّٰلِمِیْنَ ہو جاوگے تم دونوں (آدم و حوا) ظالموں سے

تَکُوْنُوْا ۔ ہو تم پ ۱ ر ۲ [illegible] جگہ آیا ہے۔

تَکُوْنَنَّ ۔ ہو تو البتہ پ ۲ ر ۱ [illegible] گیارہ جگہہ آیا ہے

تَکُوْنُوْنَ ۔ اصل میں فَتَکُوْنُوْنَ سَوَآءً پس ہو جاوگے تم برابر (اس میں خطاب اہل اسلام کی طرف ہے اگر تم کافروں کا راستہ اختیار کروگے تو تم دونوں برابر ہو جاوگے کفر میں پ ۵ ر ۹۔

تُکْوٰی ۔ اصل میں فَتُکْوٰی بِھَا جِبَاھُھُمْ ہے داغ دیئے جاویں گے ساتھ اوس کے (سونے و چاندی کو جو جمع کر رکھے تھے مگر زکوۃ ادا کی ادا نہیں کی تھی) انکی پیشانیاں وغیرہ یعنی داغ دیا جائیگا پ ۱۰ ر ۱۱۔

فصل التاء مع اللام

تَلَاقِ ۔ اصل میں یَوْمَ التَّلَاقِ ان ملاقات کا یعنی جس دن خدا سے ملاقات ہوگی اور سوا اس کے کوئی بادشاہ یا حاکم نہ ہوگا پ ۲۴ ر ۲

تِلَاوَتِہٖ ۔ پڑھنا اوس کا یعنی جیسے کتاب اللہ نازل ہوئی ہے اسیطرح اسکو پڑھا کرو پ ۱ ر ۱۴۔

تَلَبَّثُوْا ۔ اصل میں مَا تَلَبَّثُوْا بِھَا ڈھیل کریں گے اور نہ توقف کریں گے وہ اوس میں پ ۲۱ ر ۱۸۔

تَلْبِسُوْا ۔ ملاؤ تم غلط ملط کرو تم یعنے حق و باطل اور حق کو چھپاؤ گے تم

تَلْبِسُوْنَ ۔ اصل میں لِمَ تَلْبِسُوْنَ الْحَقَّ کیوں خلط ملط کرتے ہو تم حق کو جھوٹ (باطل) کے ساتھ پ ۳ ر ۱۵۔

تَلْبَسُوْنَھَا ۔ پہنتے ہو تم اسکو اسمیں ھا ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے لفظ حِلْیَۃً ماقبل الذکر کے ۔ پ ۱۴ ر ۸ پ ۲۲ ر ۱۴۔

تَلَذُّ ۔ الْاَعْیُنُ لذت حاصل کریں گی آنکھیں پ ۲۵ ر ۱۳۔

تَلَظّٰی ۔ شعلہ مارتی ہے لغت یہ واحد مؤنث وغیر منصرف ہے لظی جہنم کے طبقوں میں سے ایک طبقہ کا نام ہے پ ۳۰

تَلْفِتَنَا ۔ اصل میں لِتَلْفِتَنَا ہے تاکہ تو پھیر دے ہمکو ہمارے دین سے اسمیں خطاب حضرت موسیٰ کیطرف ہے فائدہ مشرکین نے آپ کو کہا تو اس لئے آیا ہے کہ ہم کو ہمارے دین سے پھیر دے پ ۱۱ ر ۱۳۔

تَلْفَحُ ۔ وُجُوْھَھُمُ النَّارُ روسیاہ کردے گی جلا دے گی چہرے انکے آگ دوزخ کی پ ۱۸ ر ۶۔

تِلْقَآءَ ۔ بمعنی طرف رخ جہت کے پ ۸ ر ۱۲ پ ۲۰ ر ۷

تَلْقَفُ ۔ مَا یَاْفِکُوْنَ نگل لیتا ہے وہ جو چیز وہ باندھ لیتے تھے اصل اس کی یوں ہے کہ عصا حضرت موسیٰ کا نگل لیتا تھا جو کچھ مشرکین ساحرین سحر و جادو سے تیار کرتے تھے پ ۹ پ ۱۶ پ ۱۹

تُلْقُوْا ۔ اصل میں لَا تُلْقُوْا ہے مت ڈالو تم یعنے اپنے ہاتھوں سے ہلاکت میں مت پڑو ۔ پ ۲ ر ۸۔

تَلْقَوْا ۔ اصل میں اَنْ تَلْقَوْا بفتح التاء والقاف ہے کہ ملاقات کرو تم اوس سے پ ۴ ر ۵۔

تُلْقُوْنَ ۔ پہنچاتے ہو تم اور خطوط رسانی کرتے ہو تم پ ۲۸ ر ۷۔

تَلَقَّوْنَہٗ ۔ اصل میں اِذْ تَلَقَّوْنَہٗ اسمیں ضمیرہ راجع ہے طرف افک ماقبل الذکر کے یعنی جسوقت تم اُس افک (تہمت کا ذکر) اپنی زبانوں پر لاتے تھے پ ۱۸ ر ۸۔

تَلَقّٰی: اصل مین فَتَلَقّٰٓی اٰدَمُ بعض نے دال کو نصب دیا ہے قراءۃ اول مین سیکھے چند کلمے آدم نے دوسری قراءۃ مین الہام ہوا چند کلمون کا آدم کو یعنی توبہ کے متعلق رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا آخر آیت تک پ ۱۴۔

تُلَقّٰی: اصل مین اَنْ تُلْقِیَ ہے خطاب اسمین حضرت موسیٰ کیطرف ہے۔ ڈالوگے پ ۹ ع ۱۲۔

تُلْقٰی: ڈالدیا جائیگا تو۔ ڈالاجائیگا تو پ ۱۵ ع ۱۴۔

تُلَقَّی: اصل مین لَتُلَقَّی ہے سکھلایا جاتا ہے تو اے محمدؐ یعنی دیا گیا ہے تجھے اے محمدؐ قرآن بڑے حکیم وعلیم پ ۱۹ ع ۱۶۔

تِلْکَ: یہ پ ۱۳ و ۱۴ و ۲ و ۷ و ۸ و ۱۳ چالیس جگہہ آیا ہے۔

تِلْکُمَا: تِلْ اسم اشارہ ہے کُمَا ضمیر تثنیہ ہے مخاطب حضرت آدمؑ وحواؑ ہین یعنی یہ دونوں۔ پ ۹۔

تِلْکُمُ الْجَنَّۃُ: یہ ہے بہشت تمہارے لئے ہے پ ۱۲۔

تَلْمِزُوْا: اصل مین لَاتَلْمِزُوْا عیب مت کرو تم اور عیب کا اشارہ بھی مت کرو تم پ ۲۶ ع ۱۴۔

تَلْوٗا: اصل مین اِنْ تَلْوٗا ہے اگر تم پیچ داریات کروگے یا شہادت مین تحریف کروگے فائدہ ایک قراءۃ مین ایک واو کو حذف کردیا ہے تخفیف کیلئے پ ۵ ع ۱۷۔

تَلُوْتُہٗ: پڑھتا ہون مین اُسکو یعنی قرآن کو پ ۱۱ ع ۷۔

تَلُوْمُوْا: اصل مین فَلَاتَلُوْمُوْنِیْ پس مت ملامت کرو تم مجھکو پ ۱۳ ع ۱۶۔

تَلْوٗنَ: اصل مین وَّلَا تَلْوٗنَ ہے تم کسی طرف مڑکر بھی نہ دیکھتے تھے پ ۴ ع ۷۔

تَلَّہٗ: پچھاڑا اوس نے اوسکو یعنی حضرت ابراہیمؑ نے حضرت اسماعیلؑ کو پیشانی کے بل گرایا پ ۲۳ ع ۷۔

تُلْہِکُمْ: اصل مین لَاتُلْہِکُمْ اَمْوَالُکُمْ نہ غافل وہلاک کرے تمکو مال تمہارا پ ۲۸ ع ۱۴۔

تَلَہّٰی: غفلت کرتا ہے تو دور رکھتا ہے تو اسمین خطاب آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کی طرف ہے پ ۳۰ ع ۵۔

تُلْہِیْہِمْ: اصل مین لَاتُلْہِیْہِمْ تِجَارَۃٌ نہین غافل کرتی اونکو تجارت (یاد الہی سے) پ ۱۸ ع ۱۱۔

تُلِیَتْ: پڑھی جاتی ہین پ ۹ ع ۱۵۔

تَلِیْنُ: جُلُوْدُہُمْ نرم پڑجاتے ہین چمڑے اونکے پ ۲۳ ع ۱۷۔

تَلٰہَا: وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰہَا قسم ہے رب چاند کی جب پے درپے آتا ہے یعنی اودھر سے اُترتا ہے اودھر نکل آتا ہو پ ۳۰ ع ۱۲۔

فصل التاء مع المیم

تَمَّ: تمام ہوا پورا ہوا۔ پ ۹۔

تَمَاثِیْلُ: صورتین جو تصور حقیقی شَی کا ظاہر کرین ذی روح سے خواہ فوٹو ہو یا قلمی پ ۲۲ ع ۸۔

تُمَارِ: اصل مین فَلَاتُمَارِ ہے پس مت جھگڑا کر تو لغت مین مَوْر بہت جلدی تیز چلنے کو کہتے ہین اور خون کا چھری پر گرنا بہنا پ ۱۵ ع ۵۔

تَمَارَوْا: بِالنُّذُرِ شک کیا اُنہون نے ڈرانے والون سے آخرت کے ڈرانے مین یعنی انبیا کا فرمان نہ مانا پ ۲۷ ع ۹۔

تُمَارُوْنَہٗ: جھگڑتے ہو تم اوس سے وحی سے پ ۲۷ ع ۵۔

تَمَامًا: تمام و پورا پ ۸ ع ۷۔

تَمَّتْ: کَلِمَتُ تمام و پورے ہوگئے کلمات یعنی رب تیرے کے اے محمد صلعم پ ۸ ع ۱ و ۹ ع ۱۲ ، ۲۴ ع ۱۰ ، ۲۔

تَمْتَرُنَّ: اصل مین فَلَا تَمْتَرُنَّ ہو مت شک وشبہہ کرو

اس مین خطاب جملہ اہل اسلام کی طرف ہے ت ۲۵ ۱۲۔

تَمْتَرُوْنَ۔ شک مین پڑتے ہو تم شبہ کرتے ہو تم ب ۷ پ ۲۵۔

تَمَتَّعَ۔ بِالْعُمْرَةِ اِلَی الْحَجِّ۔ عمرہ کو حج سے ملا کر فائدہ حاصل کرے **فائدہ** اگر کوئی شخص صرف حج کا احرام باندھے تو اوسکو متمتع کہتے ہین اور اگر دونون کا احرام باندھے تو اوسکو قارن کہتے ہین اب یہان اگر کوئی شخص عمرہ کا احرام باندھکر چاہیے کہ اوسکے ساتھ حج کو بھی ملا لون تو اوسکو چاہیئے کہ وہ قربانی کرے اگر قربانی نہ ہو سکے تو تین ۳ روزے مکہ مین رکھے اور سات ۷ روزے گھر مین آکر رکھے یون دس ۱۰ روزے پورے کرے ۲ ع ۸۔

تَمَتَّعْ۔ اصل مین قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ ہے کہدے اے محمد ﷺ فائدہ اوٹھاؤ تم ساتھ کفر اپنے کے ت ۲۳ ۱۵۔

تَمَتَّعُوْا۔ فِیْ دَارِكُمْ فائدہ حاصل کرو تم اپنے گھر مین ت ۱۲ ۶ ت ۱۳ ۷ ۱۷ ۱۳ ۲۱ ۷ ت ۲۷ ۱ ۲۹ ۲۲۔

تَتَمَتَّعُوْنَ۔ فائدہ دیئے جاؤ گے تم فائدہ پاؤ گے تم ۲۱ ۱۸۔

تَمَثَّلَ۔ صورت پکڑے صورت انسانی پائی انسان بنگیا ب ۱۶ ۵۔

تَمُدَّنَّ۔ اصل مین لَا تَمُدَّنَّ ہے مت دراز کر مت لمبی کر تو (آنکھین) ۱۴ ۶ ت ۱۶ ۱۷ ۱۔

تُمِدُّوْنَنَ۔ ہمارا مدد دیتے ہو تم مجھکو ساتھ مال کے ب ۱۹ ۱۸۔

تَمُرُّ۔ چلی جاتی ہین مرور کرتی ہین ت ۲۰ ۲۔

تَمْرَحُوْنَ۔ تم ناز کرتے ہو اتراتے ہو تم لغت بہت کثرت سے خوش ہونا ت ۲۴ ۱۳۔

تَمُرُّوْنَ۔ تم گذرتے ہو گذر کرتے ہو تم ت ۲۳ ۸۔

تَمْسَسْكُمْ۔ لگے تمکو پہنچے تمکو چھو جائے تمکو ت ۴ ۳۔

تَمْسَسْهُ۔ مس کرے اوسکو لگے اوسکو ت ۱۸ ۱۱۔

تَمْسَسْكُمْ۔ پہنچے تمکو لگے تم کو ت ۱۲ ۱۰۔

تُمْسِكُوْهُنَّ۔ روک رکھو تم اونکو بند کر رکھو تم اون عورتون کو ت ۲۵ ب ۴۔

تَمَسَّنَا۔ پہنچے ہمکو لگے ہمکو ت ۹ ۱۳ ۱۱۔

تَمَسُّوْا۔ اصل مین مَا لَمْ تَمَسُّوْهُنَّ ہے جب تک تم نے اون عورتون سے مس نہین کیا معنی اونسے جماع نہین کیا ت ۵ ۱۵ ۷ ۱۲ ت ۶ ۱۴ ۱۲ ۲۲ ۳۔

تُمْسُوْنَ۔ شام کرتے ہو تم ۲۱ ۵۔

تَمْشِ۔ اصل مین لَا تَمْشِ ہے مت چل تو ۱۵ ۴ ت ۲۱ ۱۱۔

تَمْشُوْنَ۔ چلوگے تم چلتے ہو تم ت ۲۷ ۲۰۔

تَمْشِیْ۔ چلتا ہے سیر کرتا ہے ت ۱۶ ۱۱ ۲۰ ۶۔

تَمْكُرُوْنَ۔ مکر کرتے ہو تم فریب کرتے ہو تم بداندیشی کرتے ہو تم ت ۱۱۔

تَمْلِكُ۔ مالک ہوگا تو قابو پائیگا تو ت ۶ ۱ ۳ ۷۔

تَمْلِكُوْنَ۔ مالک ہو تم مالک ہوگے تم ت ۱۵ ۱۱ ت ۲۶ ۱۔

تَمْلِكُهُمْ۔ بادشاہی کرتی ہے انکی (عورت) ت ۱۹ ۱۷۔

تُمْلٰی۔ پڑھے جاتے ہین یعنی قصے کہانیان ت ۱۸ ۱۶۔

تَمْنَعُهُمْ۔ منع کرتے ہین اونکو ت ۱۰ ۴۔

تَمْنُنْ۔ اصل مین لَا تَمْنُنْ ہے مت کسی کو زیادہ دے مت احسان جتا تو نہ احسان رکھ تو ت ۲۹ ۱۵۔

تَمَنَّوُا۔ اصل مین فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ پس آرزو کرو تم موت کی ت ۱ ب ۱۱۔

تَمَنَّوْا مَكَانَهٗ۔ آرزو کرتے تھے اوسکی جگہ کی ت ۲۰ ۱۱۔

تَمُنُّوْا بفتح التاء وضم المیم والنون احسان رکھو تم احسان کرو تم ت ۲۶ ۱۴۔

تَمَنَّوْنَ۔ آرزو کرتے ہو تم (موت کی) ت ۴ ۵۔

تُمْنُوْنَ۔ بضم التاء والنون وسکون المیم والواو منی ڈالتے ہو تم منی ٹپکاتے ہو تم نطفہ رکھتے ہو تم قائم کرتے ہو تم ت ۲۷ ۱۵۔

تَمُنُّهَا۔ احسان رکھا ہے تو نے اوس کا اسمین ھَا ضمیر واحد مونث کی راجع ہے طرف لفظ نِعْمَةٌ کے ت ۱۹ ۶۔

تَمَنّٰۤى:۔ آرزو کرتا تھا۔ ک ۱۴ ا ۲۷ ۵۔

تُمْنٰی:۔ ٹپکایا جاتا نطفہ یعنے رحم مین ک ۲۷ ۷۔

تَمُوْتَ:۔ اصل مین اَنْ تَمُوْتَ یہ کہ جاوے جان ک ۴ ۶

تَمُوْتُ:۔ مرتی ہے وہ جان ا ۲۱ ۱۳۔

تَمُوْتُنَّ:۔ اصل مین فَلَا تَمُوْتُنَّ ہے ہرگز نہ مرو تم (مگر مسلمان مرو تم) ا ۱۶ ا ۴ ۲۔

تَمُوْتُوْنَ:۔ مروگے تم ت ۸ ۹۔

تَمُوْرُ:۔ السَّمَآءُ پھٹ جاویگا آسمان لرزیگا آسمان اسمین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین ک ۲۷ ۳ ت ۲۹ ۲۔

تَمْهِيْدًا:۔ بچھونے اور ہر ایک آسان و سہل کام ت ۲۹ ۱۵۔

تَمِيْدَ:۔ اَنْ تَمِيْدَ بِكُمْ الیسا نہو حرکت کرے ہل جاوے زمین ساتھ تمہارے از باب باع ماد یمید میدا نا اذا تحرک اس سے یہ ثابت ہوا کہ زمین بذاتہ اپنے آپ متحرک نہین ہے کیونکہ یہ مامور او محیط با حاملہ واجب الوجود ہے اور ہر ایک مامور حادث ہوتا ہے اور ہر ایک حادث قابل کون فناہ ہے ت ۱۴ ۸ ک ۱۷ ۳ ا ۲۱ ۱۰۔

تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ:۔ پھٹ جاوے جدا جدا ہو جاوے ت ۲۹ ۱۔

تَمِيْلُوْا:۔ جھک جاؤ تم ت ۵ ۲ و ۱۶۔

فصل التاء مع النون

تَنَابَزُوْا:۔ اصل مین لَا تَنَابَزُوْا بِالْاَلْقَابِ مت بدنام کرو تم آپس مین ساتھ برے لقبون کے لغت آپس مین ایک دوسرے کو برے القابون سے مثل یا کافر ون یا فاسق کہو ت ۲۶ ۱۴۔

تَنَاجَوْا:۔ اصل مین یَتَنَاجَوْنَ باہم آپس مین مصلحت کرتے ہین اور اسمین کانون مین باتین کرتے ہو تم ت ۲۸ ۲۔

تَنَاجَيْتُمْ:۔ آپس مین مصلحت کرو تم کانون مین باتین کرو تم۔ تخلیہ کرو تم ت ۲۸ ۲۔

تَنَادِ:۔ اصل مین یَوْمَ التَّنَادِ آپس مین ایک دوسرے کو پکارنے کا دن ہے ت ۲۴ ۹۔

تَنَادَوْا:۔ آپس مین ایک دوسرے کو پکارنے لگے ت ۲۹ ۳۔

تَنَازَعْتُمْ:۔ جھگڑتے ہو تم آپس مین ت ۴، ث ۵ ت ۱۰ ۱۔

تَنَازَعُوْا:۔ اصل مین وَلَا تَنَازَعُوْا اس مین خطاب جملہ مسلمانون کیطرف ہے کہ آپس مین ایک دوسرے سے مت جھگڑو (اسکی وجہ سے تمین سستی و کاہلی بددلی پیدا ہو جاویگی اور شجاعت و بہادری و اتفاق صبر و قناعت جاتی رہیگی) ت ۲ ت ۱۶ ۱۲۔

تَنَاصَرُوْنَ:۔ آپس مین ایک دوسرے کی مدد کرو تم ت ۲۳ ۶۔

تَنَالُوْا:۔ اصل مین لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ ہے ہرگز تم نہ پہونچوگے نیکی کو۔ ہرگز نہ پاؤگے آپس مین تم نیکی کو ت ۴ ۳۔

تَنَالُهٗ:۔ اَيْدِيْكُمْ پہنچتے ہین اوس شکار کو ہاتھ تمہارے ب ۳۔

تَنَاوُشُ:۔ اصل مین اَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ ہے کیسا پاسکتے ہین وہ ایمان کو۔ اَلتَّنَاجُوْشُ اَلتَّنَاوُلُ اس آیت مین اشارہ ہے کہ جسنے یہان دنیا مین قرآن و حدیث پر عمل نہین کیا آخرت مین کیسا فائدہ ایمان پاسکتا ہے ت ۱۴ ۱۲۔

تُنْبِتُ:۔ الْاَرْضُ اُگاتی ہے اوسکو زمین (ترکاریان وغیرہ سے) ا ۷، ت ۲۳ ۲۔

تُنْبِتُ:۔ بضم التاء و سکون النون نکلتا ہے یعنی اوس درخت سے روغن نکلتا ہے ت ۱۸ ۱۔

تُنْبِتُوْا:۔ اصل مین اَنْ تُنْبِتُوْا اور نہ اُگاؤ تم یا اُگا لیتے تم یعنی درختون کو زمین سے۔) ت ۲۰ ۔

تُنَبِّئُهُمْ:۔ خبر دیگا تو انکو تنبیہ کریگا تو اونکو ت ۱۲ ۱۲۔

تُنَبِّؤُنَ اللّٰہَ۔ خبر دیتے ہو تم اللہ تعالےٰ کو پ ۱۱ ع ۷۔

تُنَبَّؤُنَ۔ بفتح الباء متنبہ کئے جاؤ گے تم خبر دئے جاؤ گے تم (جو کچھ تم نے دنیا میں عمل کیا ہے) پ ۲۸ ع ۱۵۔

تُنَبِّئُوْنَہٗ۔ بکسر الباء متنبہ کرتے ہو تم اوسکو خبر دار کرتے ہو تم اللہ تعالیٰ کو کہ وہ خود خبر دار نہیں ہے۔ پ ۱۳ ع ۱۱۔

تُنَبِّئْھُمْ۔ خبر دار کیا تو نے انکو پ ۱ ع ۴۔

تَنْتَشِرُوْنَ۔ ہر جگہ منتشر چلتے پھرتے ہو تم پ ۲۱ ع ۶۔

تَنْتَصِرَانِ۔ اصل میں فلا تنتصران پس نہیں بدلا لے سکتے تم دونوں نہ مقابلہ کر سکتے ہو پ ۲۷ ع ۱۲۔

تَنْتَہِ۔ اصل میں لئن لم تنتہ باز نہ آویگا تو اس میں خطاب حضرت ابراہیم علیہ السلام کی طرف ہے پ ۱۶ ع ۶۔

تَنْتَھُوْا۔ اصل میں ان تنتھوا ہے اگر باز آتے ہو تم باز رہتے ہو تم پ ۹ ع ۱۹

تُنْجِیْکُمْ۔ نجات دیوے تمکو (آخرت کے عذاب سے) پ ۲۸ ع ۱۰۔

تَنْحِتُوْنَ الْجِبَالَ بُیُوْتًا۔ کھودتے ہو تم تراش لیتے ہو پہاڑوں کو اپنے رہنے کے گھر پ ۸ ع ۱۷، پ ۱۹ ع ۱۳ پ ۲۳ ع ۷۔

تُنْذِرْ۔ اصل میں لم تنذرھم نہ ڈرایا تو نے اونکو پ ۱ دو جگہ آیا ہے۔

تَنْزِعُ الْمُلْکَ۔ چھین لیتا ہے تو ملک و سلطنت کو پ ۳ ع ۱۱ ع ۸۔

تُنَزِّلَ۔ نازل کرے اُتارے اوپر کتاب پ ۶ ع ۱۵ ع ۱۔

تُنَزَّلَ التَّوْرٰىۃُ۔ اُتارے جاوے نازل کی جاوے توریت پ ۴ ع ۱۔

تَنَزَّلَتْ۔ اترے نازل ہوئے پ ۱۹ ع ۱۵۔

تَنْزِیْلٌ۔ اُتارا گیا ہے پ ۱۹ ع ۱۵ پ ۲۱ ع ۴ گیارہ جگہ آیا ہے۔

تَنْزِیْلًا۔ اُتارنا آہستہ آہستہ پ ۱۵ ع ۱۲ پ ۱۷ پ ۱۹ ع ۲۰۔

تَنْسَ۔ اصل میں لا تنس مت بھول لغت نسیان اوس ضبط و محفوظ کو کہتے ہیں جسکا تحفظ ضرور تھا اور یہ تین طرح کا ہوتا ہے ایک بوجہ ضعف قلب کے دوم بوجہ غفلت کے سوم قصداً اور قصد میں مواخذہ ہے جیسے فَذُوْقُوْا بِمَا نَسِیْتُمْ پ ۲۰ ع ۱۱۔

تَنْسَوُا۔ اصل میں وَلَا تَنْسَوُا ہے مت بھول جاؤ تم پ ۲ ع ۱۵۔

تَنْسَوْنَ۔ بھول جاتے ہو تم پ ۱ ع ۵ ع ۱۔

تُنْسٰی۔ بھلایا جاویگا تو خدا فرمائیگا جیسا ہمارے احکام قرآن کو تو بھول گیا اسی طرح ہم بھی تمکو آج بھول گئے خدا کو بھول نہیں پ ۱۶ ع ۱۷

تَنْشَقُّ الْاَرْضُ۔ پھٹ جاوے زمین پ ۱۶ ع ۹۔

تَنْصُرُ۔ مدد کرتا ہے تو پ ۲۶ ع ۵۔

تَنْصُرُوْہُ۔ مدد کرنا اوسکی اس میں ہ ضمیر واحد کی راجع ہے آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم کیطرف پ ۱۰ ع ۱۷۔

تَنْصُرُوْا۔ مدد کرو گے تم پ ۱۲ ع ۲۶ ع ۵۔

تُنْصَرُوْنَ۔ مدد دیئے جاؤ گے تم پ ۱۳ ع ۱۵ ع ۴ پ ۲۴ ع ۳۔

تَنْطِقُوْنَ۔ اصل میں مالکم لا تنطقون کیا ہوا ہے تمکو کہ نہیں بولتے کیوں نہیں تم باتیں کرتے قائل اس کا حضرت ابراہیم ہے اور خطاب بتوں کیطرف جو نمرود نے اپنی عبادت کیلئے بنا رکھے تھے چونکہ نمرود کے نزدیک بہت ہی ناطق و ذوی العقول تھے اسلئے حضرت ابراہیم نے انکو مثل ناطق کے خطاب کیا کہ تمکو کیا ہوا کہ تم کیوں نہیں باتیں کرتے ہو پ ۲۳ ع ۶، پ ۱۳ ع ۱۔

تَنْظُرْ۔ دیکھے نفس اپنے عمل کو۔ پ ۲۸ ع ۶۔

تُنْظِرُوْنِ۔ اصل میں فلا تنظرون پس مت ڈھیل دو تم مجھکو مت مہلت دو مت انتظار کرو تم میرا پ ۹ ع ۱۴ پ ۱۱ ع ۱۳ ع ۵۔

تَنْظُرُوْنَ۔ تم دیکھتے تھے تم دیکھ رہے تھے پ ۱ ع ۶ پ ۴ ع ۲۵ ع ۱۷۔

تَنْفُخُ۔ پھونکتا تھا تو اسمیں خطاب حضرت عیسیٰ ع کیطرف ہے پ ۷ ع ۵

تَنْفَدَ۔ تمام ہوں آخر ہوں پورے ہو جاویں یعنی کلمات اللہ تعالیٰ پ ۱۵ ع ۱۱

تَنْفُذُوْا۔ پار گذر جاؤ تم پ ۲۷ ع ۱۲۔

تَنْفُذُوْنَ۔ اصل میں لا تنفذون الا بسلطان نفوذ

نہیں کرنے گا تم کو ساتھ غلبہ و قوت کے پ ۱۰ ع ۱۲۔

تَنْفِرُوْا۔ اصل میں اِلَّا تَنْفِرُوْا اگر تم نہ نکلو گے (یعنی اگر تم جہاد کیلئے نبی کے ساتھ نہ نکلو گے تو اللہ تعالے تمکو سخت عذاب دیگا) پ ۱۰ ع ۱۱۔

تَنَفَّسَ۔ دم لیوے یعنے روشنی صبح کی خوب ضو نسیم ہو جاوے پ ۳۰ ع

تَنْفَعُ۔ اصل میں لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ نہ فائدہ دیگی اسکو شفاعت پ ۱ ع ۱۵ پ ۲۲ پ ۲۶ ع ۲۔

تَنْفَعَكُمْ۔ اصل میں لَنْ تَنْفَعَكُمْ ہرگز نہ فائدہ دینگے تمکو نہ تمہارے قرابت والے اور نہ تمہاری اولاد پ ۲۸ ع ۷۔

تَنْفَعَهُ۔ الذِّكْرٰى فائدہ دیگی اوسکو نصیحت پند پ ۳۰ ع ۵۔

تَنْفَعُهَا۔ اصل میں لَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ نہ فائدہ دیگی انکو شفاعت (سفارش) اسمیں ہا ضمیر راجع ہے طرف نفس کے پ ۱ ع ۱۵ پ ۷۔

تَنْفَعُهُمْ۔ شَفَاعَةٌ نہ فائدہ دیگی انکو سفارش اور شفاعت

تُنْفِقُوْا۔ خرچ کرو تم پ ۳ ع ۵ پ ۴ ع ۱ پ ۸ پ ۲۸ ع ۱۲۔

تُنْفِقُوْنَ۔ خرچ کرو تم پ ۳ ع ۵۔

تُنْقِذُ۔ مَنْ فِي النَّارِ خلاص کرے تو اوسکو نکالے اسکو جو کہ دوزخ میں ہے پ ۲۳ ع ۱۴۔

تَنْقُصُ۔ اصل میں مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ جو کچھ کم کر دیتی ہے زمین پ ۲۶ ع ۱۵۔

تَنْقُصُوْا۔ اصل میں لَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيْزَانَ مت کم کرو تم پیمانہ اور تول کو فائدہ کم تولنے و ناپنے سے قحط اور کال پڑتا ہے جس سے اچھے برے ہلاک ہوجاتے ہیں پ ۱۲ ع ۸۔

تَنْقُضُوْا۔ اصل میں لَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ مت توڑو تم اپنی قسموں اور عہد پیمان کو۔ پ ۱۴

تَنْقَلِبُوْا۔ خَاسِرِيْنَ پھرو گے تم ذلیل و خوار اور ہو جاؤ گے تم نقصان اور خسارہ میں پ ۴ ع ۸۔

تَنْقِمُ۔ عیب پکڑتا ہے تو عقوبت دیتا ہے تو پ ۹ ع ۴۔

تَنْقِمُوْنَ۔ عیب پکڑتے ہو تم بیر رکھتے ہو ہم سے پ ۶ ع ۱۳

تَنْكِحَ۔ نکاح کرے وہ ایک عورت پ ۲ ع ۱۳۔

لَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِيْنَ مت نکاح کرو مشرکوں سے۔ پ ۲ ع ۱۱

تَنْكِحُوْا۔ اصل میں لَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ مت نکاح کرو مشرک

تُنْكِرُوْنَ۔ انکار کرو گے تم۔ پ ۲۴ ع ۱۴۔

تَنْكِصُوْنَ۔ پھر جاتے ہو تم پ ۱۸ ع ۴۔

تَنْكِيْلًا۔ عذاب کرنا بند کرنا قید کرنا پ ۵ ع ۸۔

تَنُوْءُ۔ اصل میں لَتَنُوْءُ البتہ وزنی و بھاری ہوتی تھیں یعنے (کنجیاں خزانہ قارون کی کہتے ہیں ستر سپاہی انکا وزن تھیں) پ ۲۰

تَنُّوْرٌ۔ یہ معروف ہے جس میں روٹی پکاتے ہیں اوسکو فارسی معرب بتایا ہے پ ۱۲ ع ۴ پ ۱۸ ع ۳۔

تَنْهَرْ۔ اصل میں لَا تَنْهَرْهُمَا اپنے ماں باپ کو مت ڈانٹ۔ مت جھڑکی دے بلند آواز سے اونکو مت کچھ کہہ پ ۱۵ ع ۳ ع ۸۔

تَنْهَوْنَ۔ بفتح التاء منع کرتے ہو تم پ ۴ ع ۳

تُنْهَوْنَ۔ بضم التاء منع کئے جاتے ہو تم پ ۵ ع ۲۔

تَنْهٰى۔ منع کرتی ہے (نماز برائیوں سے) پ ۲۱ ع ۱۔

تَنْهٰنَا۔ اصل میں اَتَنْهٰنَا کیا منع کرتا ہے تو ہمکو اسمیں خطاب صالح علیہ الصلوٰۃ والسلام کیطرف ہے پ ۱۲ ع ۶۔

تَنِيَا۔ اصل میں لَا تَنِيَا مت سستی کرو تم دونوں یعنی موسیٰ و ہارون۔ پ ۱۶ ع ۱۱۔

فصل التاء مع الواو

تَوَّابٌ۔ یہ صیغہ مبالغہ کا ہے بہت کثرت سے توبہ کرنے والا اور بہت کثرت سے توبہ قبول کرنے والا توبہ شرع میں ندامت ہے ترک

معاصی توبہ کو کہتے ہین اور اسکا تدارک ساتھ اعمال صالح کے ہونا
چاہیئے تاکہ محل توبہ صحیح ہوجاے پ ۴ ع ۹ و ۵ ...
تَوَّابًا۔ یہ منصوب ہے بوجہ ماقبل اِنَّ کے ہے بہت کثرت سے توبہ
قبول کرنے والا پ ۱۴ ...
تَوَّابِیْنَ۔ بہت کثرت سے توبہ کرنے والے پ ۱۲۔
تُؤَاخِذْنَا۔ اصل مین لَا تُؤَاخِذْنَا ہے مت پکڑ تو ہمکو اسمین
خطاب اللہ تعالیٰ کیطرف ہے پ ۳ ...
تَوَارَتْ۔ بِالْحِجَابِ چھپ گیا پوشیدہ ہوگیا آفتاب پردہ مین
تَوَاصَوْا۔ ایک دوسرے کو باہم اسمین نصیحت کی ...
تَوَاعَدْتُّمْ۔ ایک دوسرے سے باہم آپس مین عذر مقرر کرلیتے تم ...
تُوَاعِدُوْ۔ وعدہ کرو تم پ ۲ ...
تَوْبٌ۔ اصل مین قَابِلِ التَّوْبِ ہے قبول کرنیوالا توبہ کا ...
تَوْبَتُهُمْ۔ توبہ اونکی پ ۱۷۔
تُوْبُوْا۔ توبہ کرو تم ...
تَوْبَةً۔ توبہ ...
تُؤْتُوْهَا۔ بضم التاء دو تم اوسکو ...
تُؤْتُوْا۔ بضم التاء الاولیٰ وفتح الثانیہ اصل مین لَوْ تُؤْتَوْهُ ہے
نہ دی جاؤ تم وہ اصل اسکی یہ ہے کہ جب یہودی اور نصاریٰ کو
کچھ مل جاتا تو وہ آنحضرت کے اوصاف کو توراۃ انجیل سے
تحریف کرنے والا چھوڑ دیتے پ ۱۰۔
تُؤْتُوْنِ۔ دو تم مجھکو (عہد سچا) پ ۱۳ ع ۲۔
تُؤْتِی۔ الْمُلْكَ دیتا ہے تو اے اللہ ملک وسلطنت ...
تُؤْثِرُوْنَ۔ اختیار کرتے ہو تم دنیا کی زندگی ...
تُؤْتُوْهُنَّ۔ دیتے ہو تم ان عورتوں کو ...
تَوْجَلْ۔ اصل مین لَا تَوْجَلْ ہے مت ڈر تو

مت غمگین ہو تم اس مین خطاب حضرت ابراہیم علیہ السلام کی طرف
ہے ... ۴۔
تَوَجَّهَ۔ متوجہ ہوا (موسیٰ علیہ السلام) ...
تَوَدُّ۔ دوست رکھتا ہے نفس لغت وُدّ محبت وتمنا
شئے کو کہتے ہین۔ ...
تُؤَدُّوا۔ الْاَمَانٰتِ ادا کرو تم امانتین حقدارون کو حق
دارون کے حقوق پہنچا دو فائدہ یہ آیت دلیل ہے کہ بیت
المال وخزانہ شاہی مین جنکے حقوق شرعی ہین وہ ادا کئے
جاوین اور جو لوگ حصول السلطنت مین یا اونکی آباواجداد حصول
سلطنت مین خون بہا چکی ہین وہ خون بہائی کیوجہ سے شریک
حصہ دار ہین سلطنت وخزانہ شاہی مین اور سلطان امین ہے ...
تَوَدُّوْنَ۔ دوست رکھتے تھے ارادہ کرتے تھے ...
تُؤْذُوْا۔ ایذا دو تم تکلیف پہنچاؤ تم ...
تُؤْذُوْنَنِیْ۔ ایذا دیتے ہو تم مجھکو ...
تُوْرُوْنَ۔ روشن کرتے ہو تم ...
تَوْرٰىةُ۔ معنی اسکے ضیاء ونور کے ہین تا اس مین مقلوب ہے
کوفیون کے نزدیک بناء اسکی وَوْرَیَۃٌ ہے بوزن تَفْعِلَةٌ
اور بعض نے یہ بھی کہا ہے کہ اونکی زبان مین تفعل کے وزن پر
اسم نہین آیا۔ بصریون کے نزدیک وَوْرَیَ بوزن فَوْعَلَ
مثل حوقل کے آیا ہے ... چودہ جگہہ آیا ہے
تَؤُزُّهُمْ۔ اَزًّا۔ ابھارا اونکو ابھارنا لغت اصل مین اَزّ
پانی کھولنے کی آواز کو کہتے ہین جبکہ اوسکا غلیان زیادہ ہوت...
تُوَسْوِسُ۔ خطرہ کرتا ہے وسوسہ ڈالتا ہے یعنی نفس اوسکا ...
تُوْصُوْنَ۔ وصیت کرجاؤ تم پ ۱۳۔
تَوْصِیَةً۔ وصیت کرنا ... ۲۔

تُوعِدُونَ بکسر العین ڈراتے ہو تم خوف دلاتے ہو تم ۸۔

تُوعَدُونَ بفتح العین وعدہ کی جاتے ہو تم وعدہ دئے جاتے ہو تم ۲ ،۱ ، ۱۸ ۳ دس جگہوں پر آیا ہے۔

تُوعَظُونَ نصیحت دی جاتے ہو تم وعظ و پند کئے جاتے ہو تم ۲۸

تَوَفَّتْهُ قبض کرتے ہیں روح کو (یعنی فرشتے) ۷ ۱۴ ۱

تَوَفَّتْهُمُ قبض کرینگے اونکو (فرشتے) ۲۶،

تُؤْفَكُونَ پھرے جاتے ہو تم ایمان سے پلٹے جاتے ہو تم ایمان سے ۷ ۱۸ ۱۱ ۹ ۲۲ ۱۳ ۲۴ ۱۲۔

تَوَفَّنَا مار تو ہمکو۔ اس میں خطاب اللہ تعالے کیطرف ہے ۹ ۱۰ ۱۱

تَوَفَّنِي مار تو مجھکو ۱۳ ۵۔

تُوَفَّوْنَ پورا دئے جاؤ گے تم (بدلہ و اجرت عمل صالح کی روز قیامت میں۔ ۴ ۱۰۔

تُوَفَّى پورا دیا جائیگا ۳ ۶ ۴ ۸ ۱۴ ۱۲۔

تَوَفَّيْتَنِي قبض کیا تونے مجھکو مار ڈالا تونے مجھکو ۷ ۶۔

تَوْفِيقًا موافقت کرنا ۵ ۶۔

تَوْفِيقِي توفیق میری اور طاقت میری ۱۲ ۸۔

تَوَفَّاهُمُ قبض کرتے ہیں اونکو (فرشتے) ۵ ۱۱۔

تُوقِدُونَ روشن کرتے ہو تم سلگاتے ہو تم ۲۳ ۴۔

تُوَقِّرُوهُ تعظیم کرو تم اوسکی (یعنی آنحضرت کی) ۲۶ ۹۔

تُوقِنُونَ یقین کرو تم یقین لاؤ تم ۱۳ ۷۔

تَوَكَّلْ اعتماد کر تو لغت دوسرے پر بھروسا کرنا اعتماد کرنا دوسرے کو اپنا جملہ امور و کار و بار سپرد کر دینا خدا پر پورا بھروسہ وکیل کرنا ۱۲ ۸۔ ۲۸ جگہوں پر آیا ہے۔

تَوَكَّلْتُ میں نے توکل کیا بھروسہ کیا کام سپرد کر دیا ۱۱ ۵ و ۸ ۱۳ ۲ و ۱۰ ۱۵ ۳۔

تَوَكَّلْنَا بھروسہ کیا ہمنے ۹ ۱۱ ۴ ۲۸ ۹ ۲۔

تَوَكَّلُوا بھروسہ کرو تم ۹ ۸ ۱۱ ۱۴۔

تَوْكِيدِ مضبوطی و استحکام ۱۴ ۱۹۔

تَوَلَّ عنہم پھر تو اونکے پاس سے ۹ ۷ ۲۳ ۹ ۲۷ ۲ و ۸۔

تُولِجُ الیل داخل کرتا ہے (اللہ) رات کو دن میں) ۳ ۱۱

تُوَلُّوا بضم التاء موڑ کر دو تم پھیر دو تم اور دوستی کرو تم ۱۴ ۲ ۹ ۳ ۲ ۲۷ ۸

تَوَلَّوْا بفتح التاء پھر جاویں وہ ۱ ۶ ۲۳ تیس جگہ آیا ہے۔

تُوَلُّونَ پیٹھ پھیرے جاؤ گے تم منقلب پھر جاؤ گے تم ۲۴ ۹۔

تَوَلَّى حکمراں ہوتا ہے یا حاکم ہوتا ہے ۲ ۹ بیس جگہ آیا ہے

تَوَلَّيْتُمْ پھر گئے تم روگرداں ہوگئے تم اعراض کیا تمنے ۱ ۸ جگہ آیا

تَوَلَّاهُ اصل میں مَنْ تَوَلَّاهُ جس نے دوستی کی شیطان کی ہ ضمیر واحد مذکر کی راجع ہے طرف شیطان کی ۱۷ ۸۔

تُؤْمَرُ حکم کیا جاتا ہے تو یا حکم دیا گیا تو ۲۳ ۷۔

تُؤْمَرُونَ حکم کئے جاتے ہو تم یا حکم دیا جاتا ہے تمکو ۱ ۱۴

تُؤْمِنْ اصل میں اَوَلَمْ تُؤْمِنْ ہے نہیں ایمان لایا تو خطاب حضرت ابراہیم علیہ السلام کیطرف ہے ۳ ۳ ۱۰ ۱۱ ۱۵۔

تُؤْمِنُنَّ اصل میں لَتُؤْمِنُنَّ البتہ ضرور ایمان لاؤ تم ۳ ۱۷

تُؤْمِنُوا ایمان لاؤ تم مطیع و فرمانبردار ہو جاؤ تم ۳ ۱۶ دس جگہ آیا

تُؤْمِنُونَ ایمان لاتے ہو تم یا تصدیق کرتے ہو تم ۱ ستائیس جگہ آیا

تُؤْوِي جگہ دیوے تو ملائیو تو یعنی جسکو چاہے اس میں خطاب اللہ تعالیٰ کیطرف ہے ۲۲ ۳۔

تُؤْوِيهِ جگہ دیتا ہے تو اپنے قبیلہ کنبہ کو ۲۹ ۷۔

فصل التاسع الهاء

ھ ہ

هَاجَرُوا وطن چھوڑ کر جاتے تم لغت اصل میں ھجر از

قتل مفارقت وجدائی بدنی مالی لسانی قلبی ملفی کو کہتے ہیں ب ۱۱

تَہْتَدُوْا۔ ہدایت پاؤ تم راستہ پاؤ لغت الہدایۃ دلالۃ بلطف ب ۱۹ ب ۸ ۱۵ ۱۳۔

تَہْتَدُوْنَ۔ ہدایت راہ پاؤ تم سیدھی راستے پر آؤ تم پ ب ۲ ب ۲ ب ۱۰ ب ۱۴ ۸ ۲۵ ۷۔

تَہْتَدِیْ۔ راستہ ہدایت پاتی تو اس میں انت ضمیر واحد مخاطب مونث کی راجع ہے طرف بلقیس بی بی حضرت سلیمان کے ب ۱۸۔

تَھْتَزُّ۔ ہلتا تھا حرکت کرتا تھا یہ وصف ہے عصا حضرت موسیٰ کا بوقت القا جادوگران ازباب قتل ب ۱۹ ب ۱۶ ۲۰ ۷۔

تَہَجَّدْ۔ پس نماز تہجد کی پڑھ تو ساتھ قرآن مجید کے اس میں ضمیر انت آنحضرت صلعم کیطرف ہے لیکن حکم عام ہے ہر ایک مسلمان کیلئے ب ۱۵ ۹۔

تَہْجُرُوْنَ۔ بیہودہ بکتے تھے انصاف و حق کو چھوڑ دیتے تھے یعنے مشرکین ب ۱۸ ۴۔

تَہْتَدُوْا۔ راستے پر آؤ گے تم ہدایت کرو گے تم ب ۹۔

تَہْدِیْ۔ راہ دیکھتا ہے تو راہ راست پر لگاتا ہے تو راہ نمائی کرتا ہے تو ب ۹ ب ۱۱ ب ۱۰ ۲۰ ب ۹ ۲۵ ۷ ۱۰۔

تَہْلُکَۃ۔ ہلاکت اور ہر ایک وہ چیز جسکی عاقبت ہلاکت ہو اوسکو کہتے ہیں ب ۲ ۸۔

تَہِنُوْا۔ سستی کرو گے تم اصل میں ولا تھنوا مت سستی کرو تم خطاب صحابہ کیطرف ہے ب ۴ ۵ ب ۵ ب ۲۶ ۸۔

تَہْوٰی۔ اصل میں لا تھوی انفسکم نہیں چاہتے نفس تمہارے نہیں قبول کرتے نفوس تمہارے پ ب ۱ ۴ ۲۵ ۸۔

تَیْئَسُوْا۔ اصل میں لا تیئسوا اے ناامید و مایوس مت ہو تم قائل اسکے حضرت یعقوب ہیں مخاطب سب بیٹے۔ دس

تَیَسَّرَ۔ میسر ہو آسان ہو ب ۲۹ ۱۴۔

تَیَمَّمُوْا۔ بتشدید المیم الاولیٰ قصد کرو تم تیمم کرو تم ب ۵ ب ۶ ب ۵

تِیْنِ۔ انجیر والتین والزیتون یہ دونوں پہاڑ ہیں ملک شام میں ب ۳۰ ۲۰۔

باب الثاء المثلثہ

فصل الثاء مع الالف

ثَابِتٌ۔ ثابت و محکم پیدا لغت ثبت الشئ یثبت ثبوتا بمعنی محکم دائمی ہمیشہ مستقر استقرار یہ فعل لازمی ہے متعدی ہوتا ہے ساتھ ہمزہ و تضعیف کے ب ۱۳ ۱۶۔

ثَاقِبٌ۔ چمکتا ہوا ب ۲۳ ۵ ب ۳ ۱۱۔

ثَالِثُ۔ تیسرا ب ۶ ۱۴ ب ۲۳ ۱۹۔

ثَالِثَۃَ۔ تیسرا یعنی تین میں کا تیسرا ب ۱ ۵۔

ثَامِنُھُمْ۔ کلبھم آٹھواں ان کا کتا تھا ب ۱۵ ۱۵۔

ثَانِیْ۔ دوسرا ب ۱۲ ب ۱۰ ۸۔

ثَاوِیًا۔ قیام کرنا رہنا ٹھہرنا سکونت کرنا قرار پکڑنا ازباب ثوی یثوی ثواء ب ۲۰ ۸۔

فصل الثاء مع الباء الموحدۃ

ثُبَاتٍ۔ متفرق جدا جدا ب ۵ ۷۔

ثَبِّتْ۔ یہ امر حاضر ہے ثابت و قائم رکھ تو ب ۲ ۷ ب ۱۱ ۶۔

ثَبَّتْنَا۔ ثابت و قائم رکھ ہمکو ب ۱۵ ۸۔

ثَبِّتُوْا۔ ثابت و قائم رکھو تم ب ۹ ۱۶۔

تثبطهم۔ بند کیا اونکو روکا اونکو حرکت وغیرہ سے ت ۱۰ ۱۳۔

تثبیتا۔ ثابت ہونے اوسکے ت ۱۴ ۱۹۔

ثبورا۔ ہلاکت اور اوس فساد کو کہتے ہین جو ہلاکت کا باعث ہو ت ۱۸ ۱۷ ا ن ۳۰ ۹۔

فصل الثا مع الجیم و الثا مع العین

ثجاجا۔ پانی بارش اس کا کثرت سے برسنا کہ جس سے نالے ندیان بہ نکلین .... اور الثج رفع صورت تلبیہ کو کہتے ہین ت ۳۰ ۱۔

ثری۔ گیلی مٹی جو بارش کی کثرت سے ہو اور مراد اس سے ساتون زمینین ہین اصل وما تحت الثری ہے ت ۱۶ ۱۰۔

ثعبان۔ اژدہا اور بہت بڑے سانپ کو کہتے ہین مصر مین بہت بڑے بڑے اژدہا سانپ تھے اس لئے یہ معجزہ حضرت موسیٰ علیہ الصلوٰۃ والسلام عطا ہوا اس مین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین ت ۹ ۳ ت ۱۹ ۲۔

فصل الثا مع القاف

ثقال۔ اصل اسکی یون ہے السحاب الثقال بادل بھاری لغت اصل مین ثقل وزنی اشیا میں تہا پھر ہوتے ہوتے معانی مین بھی مستعمل ہو گیا کبھی یہ انسان مین کبھی گناہ مین کبھی مدح اور تعریف وذم مین استعمال کیا جاتا ہے ت ۱۳ ۸۔

ثقالا۔ بمعنی ایضا ت ۴ ا ت ۱۰ ۱۲۔

ثقفتموا۔ ہم پاؤ وصال کر دتم ت ۲ ۸ ت ۵ ۹۔

ثقفوا۔ پائے جائین دو ت ۴ ۳ ت ۲۲ ۵۔

ثقلان۔ جن و بشر دونون گروہ ت ۲۷ ۱۲۔

ثقلت۔ بھاری ہوئی وزنی ہوئی یعنی عمل انسان ث ۹ ث ۱۳ پ ۸ ت ۳۰۔

ثقیلا۔ اصل یوما ثقیلا دن بھاری یعنی دن قیامت کا ت ۲۹ ۲۰۔

فصل الثا مع اللام

ثلاث۔ تین اور تین تین ت ۴ ۱۲ ا ت ۱۱ ۱۳۔

ثلاث۔ بمعنی ایضا ت ۱۶ ۴ ت ۱۸ ۴ بارہ جگہ آیا ہے۔

ثلاثۃ۔ بمعنی ایضا ت ۲ ۸ و ۱۲ ت ۳ ۱۱ ت ۴ تیرہ جگہ آیا ہے۔

ثلث۔ تیسرا حصہ سیوم حصہ ت ۴ ۱۳۔

ثلثا۔ دو تہائی دو سوم حصہ ت ۴ ۱۳۔

ثلثان۔ دو تہائی دو سوم حصہ ت ۹ ۴۔

ثلاث مائۃ۔ تین سو ت ۱۵ ۱۶۔

ثلثون۔ تیس کا عدد ت ۲۶ ۲۔

ثلثہ۔ تہائی اوسکی یعنی رات کی ت ۲۹ ۱۴۔

ثلثی۔ دو تہائی ت ۲۹ ۱۴۔

ثلاثین۔ تیس ت ۹ ۷۔

ثلۃ۔ بڑی جماعت کثیرہ ت ۲۷ ۱۴ و ۱۵۔

فصل الثا مع المیم

ثم۔ بفتح الثا ظرف مکان۔ وہان ہین ت ۱ ۱۴ ت ۱۹ پ ۱۹ ت ۲۔

ثم۔ بضم الثا پھر پس کے ت ۱ ۳ و ۶ و ۹ و ۱۰ اور دوسو چپن جگہ آیا۔

ثمانی۔ آٹھ کے عدد کو کہتے ہین ت ۳۰ ۶۔

ثمانین۔ اسی کے عدد کو کہتے ہین ت ۱۸ ۷۔

ثمانیۃ۔ آٹھ کا عدد ت ۲۳ ۴ ت ۱۵ ا ت ۵۔

ثمر۔ میوہ پھل ت ۱۸ ۱ ت ۵ ۴ ت ۱۵ ۱۷ ا ت ۲۳ ۲۔

ثمرات۔ میوے پھل ت ۱ ۳ و ۱۵ ا ت ۱ ۳ پندرہ جگہ آیا ہے

ثَمَرَةٍ۔ میوہ ہر قسم کا پھل پ ۳۔

ثُمُنُ۔ آٹھوان حصہ پ ۱۳۔

ثَمَنٍ۔ قیمت شے جو بیع شرا مین نقد بدلہ ہو پ ۱۲۔

ثَمَنًا۔ خرید و فروخت مین نقد بدلہ پ ۵ و ۹ دس جگہ آیا ہے

ثَمُوْدُ۔ یہ قوم بڑے قد اور لنبی چوڑی تھے ان مین بقیہ قوم عاد کی شریک تھی انکی طرف حضرت صالح علیہ السلام کو ساتھ معجزہ ناقہ کے بھیجے گئے تھے لیکن انہون نے ایک لوہے کا بت بنا رکھا تھا اُسہی کو پوجتے تھے شیطان بت مین گھس کر باتین کرتا تھا یہ لوگ درمیان حجاز و شام کے رہتے تھے پہاڑون کو تراش کر کے گول کر لیتے تھے خوش معاش تھے اب تک انکے انکے گھرون کے آثار موجود ہین بائیس جگہ آیا

فصل الثاء مع الواو و مع الیاء

ثَوَابًا۔ اوس بدلہ و جزا کو کہتے ہین جو فعل بد و عمل خیر کے عوض مین منجانب اللہ حاصل ہو پ ۴ پ ۱۵ و ۱۸ پ ۱۶ ۔

ثُوِّبَ الْكُفَّارُ۔ بدلہ دیئے گئے کفار جو انہون نے عمل کئے تھے پ ۳۰

ثِيَابُ۔ جمع ہے لباس کپڑے پ ۹ پ ۲۹ ۔

ثِيَابًا۔ ایضاً۔ لباس کپڑے پ ۱۵ ۔

ثِيَابَكَ۔ کپڑے تیرے پ ۲۹ ۔

ثِيَابَكُمْ۔ کپڑے تمہارے پ ۱۸ ۔

ثِيَابَهُمْ۔ کپڑے اونکے پ ۱۱ پ ۲۹ ۔

ثِيَابَهُنَّ۔ کپڑے اون عورتون کے پ ۱۸ ۔

ثَيِّبَاتٍ۔ وہ عورتین جو خاوندون سے مل چکی ہون پ ۲۸ ۔

باب الجیم

فصل الجیم مع الالف

جَآءَ۔ یہ فعل ماضی مذکر کا صیغہ ہے آیا وہ شخص پ ۱ ایکسو اکتیس جگہ

جَآءَتْ۔ آئی وہ ایک عورت پ ۹ پ ۱۲ و ۱۳ ۔

جَآءَتْكَ۔ صیغہ واحد مؤنث کا ہے آئی ہین تیرے پاس اے نفس نشانیان قیامت و قرآن کریم الخ پ ۲۴ ۔

جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنٰتُ۔ آئین تمہارے پاس دلیلین خداوندی تین جگہ

جَآءَتْنَا۔ آئین ہمکو آئین ہمارے پاس دلیلین الٰہی برہان خداوندی

جَآءَتْهُ۔ اسمین ہٗ ضمیر ماقبل لفظ مَنْ يُبَدِّلْ کیطرف راجع ہے یعنی آئی اوسکے پاس آیت و احکام الٰہی پ ۲ پ ۱۲ پ ۶۔

جَآءَتْهَا۔ آجاتی ہے اس مین ہا ضمیر راجع ہے طرف کشتیونکی

جَآءَتْهُمْ۔ آئین اونکی پاس دلیلین ظاہر پ ۲۔ ابیس جگہ آیا۔

جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ۔ تراشتے تھے پہاڑونکو جنگل وادی القری مین یہ واقعہ ثمود کا ہے انکا تفصیل بیان ثمود مین دیکھو پ ۳۰ ۔

جٰثِمِيْنَ۔ زانون پر گری ہوئی گھٹنون کے بل مرے پڑی ہوئی لاشین مردون کی اوندھے منہ پڑی ہوئی یہ واقعہ زلزلہ حضرت شعیب کی بد دعا کا ہے یہ لوگ مدین مین درمیان مصر و شام کے تھے باقی شعیب مین دیکھو پ ۸ پ ۱۲ پ ۲۰ ۔

جَاثِيَةً۔ زانون پر گرے ہوئے گھٹنون کے بل مرے پڑے ہوئے یہ حالت قبل از حشر ہوگی ہر ایک امت کی پ ۲۵ ۔

جَادَلْتُمْ۔ جھگڑتے ہو تم آپس مین پ ۵ ۔

جَادَلْتَنَا۔ اے نوح تو ہم سے بہت جھگڑا کرتا ہے مکابرہ کرتا ہے پ ۱۲

جَادِلُوْا۔ جھگڑتے ہین وہ لوگ پ ۱۶ پ ۲۴ ۔

جَادِلْهُمْ۔ جھگڑ کر تو انسے اسمین ہم ضمیر امت کے راجع ہے طرف آنحضرت کے

جَارِ۔ ہمسایہ پڑوسی اور والجار الجنب ہمسایہ اور اجنبی اور

پڑوسی اور ساکت ۵ پ ۳ ن ۱ ر ۲۔

جَارِیَاتُ۔ پھرنے چلنے والی کشتیاں ۲۶ ن ۱۸۔

جَارِیَةٌ۔ کشتی چلتی پھرتی اور کنواری لڑکی بوجہ تیز رفتاری کے ہوتے ہوتے کنواری عورت کو بھی کہنے لگے ۲۹ پ ۵ ن ۳۰ ر ۱۱۔

جَارٌ۔ بدلا معاوضہ کسی چیز کا یا گناہ کا ۲۱ پ ۱۳۔

جَاسُوْا۔ بیٹھ گئے وہ لوگ اور جو کسی چیز کے تلاش و طلب میں پریشان و متردد ہو کے بیٹھ جاوے ۱۵ پ ۱۔

جَاعِلٌ۔ بنانیوالا کرنے والا پیدا کرنیوالا اسم فاعل … ۲۲ ر ۱۴۔

جَاعِلُكَ۔ میں کرنے والا ہوں تم کو پ ۱ ر ۱۵۔

جَاعِلُوْا۔ کرنیوالے وہ لوگ ۳۰ ن ۴۔

جَاعِلُوْنَ۔ کرنے والے ہیں وہ ۱۵ پ ۱۳۔

جَالُوْتُ۔ یہ عمالقہ کا بادشاہ تھا بنی اسرائیل پر غالب آگیا تھا بنی اسرائیل نے کہا ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُّقَاتِلْ فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ حکم ہوا طالوت کو تمہارا بادشاہ کیا گیا یہ سبط میں بن یعقوب علیہ السلام سے تھا یہ شکیل جمیل تھا اس کے قبول کرنے میں بحث رہی آخر تابوت کا آنا نشان صحت ٹھہرا فرشتے تابوت کو لائے سامنے طالوت کے رکھدیا طالوت نے جالوت پر چڑھائی کی تین سو تیرہ آدمی ہمراہ تھے انہیں میں اشیاء داؤد علیہ السلام بھی تھے ان کے تیرہ بیٹوں میں داؤد سب سے چھوٹے تھے شمویل کو دے آئے کہ جالوت کو بھی قتل کریں گے خلیفہ ہوں گے جب جالوت ہاتھ سے داؤد کے مارا گیا طالوت داؤد کے خلیفہ ہوگئے طالوت نے چالیس برس تک حکمرانی کی شمویل بارہ برس زندہ رہے انکی قبر بیت المقدس کے قریب ہے طالوت کی قبر دمشق میں جبل قابو پر ہے مطالعہ … ۲

جَامِدَةٌ۔ جمی ہوئی چیز بوجہ ثقل کے ایک جگہ استادہ رہنا قائم رہنا عظمت و بوجہ کہ جسے ایک جگہ ٹھہرے رہنا ۲۰ ن ۲۔

جَامِعُ۔ یہ اسم فاعل ہے جمع کرنیوالا اکٹھا کرنیوالا …

جَانٌّ۔ جن کی جمع قرآن شریف سے ثابت ہے کہ جنوں کی پیدائش آگ کی لُو سے ہے جسکو نار سموم کہتے ہیں یہ قبل انسان کے ہیں … ۱۳۔

جَانِبٌ۔ ایک رخ و طرف و کنارہ جانب و کروٹ … جگہ ہے

جَانِبِهٖ۔ اس میں ہٗ ضمیر واحد مذکر ما قبل لفظ انسان کی طرف راجع ہے یعنی وہ انسان ایک رخ و کروٹ پر ہوتا ہے …

جَآءُوْا۔ آئے وہ جمع کا صیغہ ہے … اکثر جگہ آیا ہے۔

جَاوَزَ۔ پار اترا۔ اس طرف گذر گیا پار پڑ گیا ۲ ر ۱۷۔

جَاوَزَا۔ دونوں گذر گئے اس طرف پار پڑ گئے یہ صیغہ تثنیہ کا ہے …

جَاوَزْنَا۔ جمع متکلم دریا سے پار اتار دیا ہمنے پار لگا دیا …

جَاهَدَ۔ اسم فاعل ہے جہاد کیا تمام قوت طاقت بدنی سے کوشش کیا اللہ کی راہ میں … ۹ ن ۱۳۔

جَاهِدْ۔ امر حاضر جہاد کر تو کفار سے … ۲۰۔

جَاهَدَا۔ جھگڑا کریں وہ دونوں کوشش کریں وہ دونوں …

جَاهَدُوْا۔ بفتح الہا جہاد کیا ان لوگوں نے اللہ کی راہ میں

جَاهِدُوْا۔ بکسر الہا جہاد کرو محنت کرو اللہ تعالیٰ کی راہ میں …

جَاهِلٌ۔ جاہل بے علم ان پڑھ … ۵۔

جَاهِلُوْنَ۔ جمع کا صیغہ ہے بے علم بے خبر نادان …

جَاهِلِیْنَ۔ جمع کا صیغہ ہے جاہل لوگ لغت جہل میں قسم پر ہے ایک نفس علم شئے سے خالی بے خبر دوم خلاف حق کے اعتقاد رکھنا سیوم کسی کام و فعل کا خلاف حق کرنا اعتقادًا ہو یا عملًا ہو حق کو پوشیدہ رکھنا۔ …

جَاهِلِیَّةٌ۔ اصل میں جاہلیت اس زمانہ کو کہتے ہیں جو درمیان دو انبیاء کے آوے جیسے حضرت عیسیٰ تا آنحضرت جو زمانہ گذرا اسکو

زمانہ جاہلیت کہتے ہیں پ ۵ ع ۷ پ ۲۲ ع ۱۱ پ ۲۶ ع ۱۱۔

جَائِرٌ کجی و کج رفتاری حق سے منحرف ہونا پ ۱۴ ع ۷۔

فصل الجیم مع الباء الموحدہ

جُبّ۔ اوس کنوئیں کو کہتے ہیں جو اوپر سے ہر وقت کشادہ ہو بغیر ڈھکنے کے اسمیں تذکیر و تانیث دونوں برابر ہیں اور جمع اسکی اَجْبَابٌ و جِبَابٌ و جِبَبَۃٌ ہے پ ۱۲ ع ۱۲۔

جَبَّارٌ۔ وہ ذات جو اپنی مخلوق کو جبر او قہر اپنے ارادہ و تعمیل امر نہی پر مجبور کرے۔ کذا قال الخطابی اور اصلاح شئی ساتھ ضرب و قہر کے پ ۱۳ ع ۵ پ ۱۶ ع ۵ پ ۲۲ ع ۷ پ ۲۸ ع ۶۔

جَبَّارًا۔ بمعنی الیضًا پ ۱۶ ع ۴ پ ۵ ع ۵۔

جَبَّارِیْنَ جبر کرنے والے پ ۶ ع ۸ پ ۱۹ ع ۱۱۔

جِبَالٌ۔ اور اَجْبُلٌ یہ دونوں جمع ہیں جَبَلٌ کی پہاڑ کو کہتے ہیں پ ۷ ع ۱۲ پ ۱۳ ع ۱۰ پ ۱۴ ع ۴۔ اکتیس ۳۱ جگہ آیا ہے۔

جِبَاهُهُمْ۔ یہ جمع ہے جَبْهَۃٌ کی سجدہ کی جگہ پیشانی و سردار و اعیان الناس و سواری کا گھوڑا پ ۱۰ ع ۱۱۔

جِبْتِ۔ سحر جادو اور ہر ایک معبود سوائے خدا کے پ ۵ ع ۵

جِبْرِیْلُ جِبْرَائِیْلُ اسمیں کی لغت ہیں عبد اللہ پ ۱ ع ۱۲ پ ۲۸ ع ۱۹

جَبَلٌ۔ پہاڑ پ ۳ پ ۹ ع ۷ پ ۱۲ ع ۴ پ ۲۸ ع ۶۔

جِبِلًّا کثیرًا خلق بہت مخلوق کی کثرت پ ۲۳ ع ۳۔

جِبِلَّۃَ۔ خلقت مخلوق خلائق پ ۱۹ ع ۱۴۔

جَبِیْنِ۔ کنارا چہرہ کا یا ایک طرف منہ کا کلا رخسار پ ۲۳

فصل الجیم بالثاء المثلثہ

جِثِیًّا۔ زانوؤں پر گرے ہوئے گھٹنوں کے بل پڑی ہوئی

یہ صفت اہل دوزخ کی بیان کی گئی ہے پ ۱۶ ع ۷۔

فصل الجیم بالحاء المهملہ

جَحَدُوْا۔ انکار کیا انہوں نے باوجود علم کے کیونکہ جحد کا معنی انکار بعد علم ہونیکے ہے پ ۱۲ ع ۵ پ ۱۹ ع ۱۶۔

جَحِیْمٌ۔ اوس دوزخ کو کہتے ہیں جسمیں شدت غضب الٰہی سے تیز آگ ہوگی پ ۱۴ ع ۱ اُنیس ۱۹ جگہوں پر آیا ہے۔

جَحِیْمًا۔ بمعنی الیضًا پ ۲۹ ع ۱۳۔ اعوذ باللہ منہا

فصل الجیم بالدال المهملہ

جَدُّ رَبِّنَا۔ عزت و عظمت اور فیضان رب ہمارے کا پ ۲۹ ع ۱۱

جِدَارٌ۔ دیوار پ ۱۶ ع ۱۔

جِدَارًا۔ بمعنی الیضًا دیوار پ ۱۶ ع ۱

جِدَالٌ۔ جھگڑنا لغت اصل میں جدال اوس لڑائی و جھگڑے کو کہتے ہیں جسمیں انسان کا غیر کو سخت زمین پر گرانے و پٹکنے کا ارادہ ہو پ ۲ ع ۹۔

جَادَلْتَنَا۔ یہ جمع متکلم کا صیغہ ہے جھگڑا ہم سے پ ۱۲ ع ۳۔

جُدَدٌ۔ بضم الجیم۔ راہیں پہاڑوں میں گھاٹیاں راستے صاف اور خطوط کو بھی کہتے ہیں پ ۲۲ ع ۱۶۔

جُدُرٍ۔ دیواریں جمع جدار ہے پ ۲۸ ع ۵

جَدَلًا۔ جھگڑا فساد پ ۱۵ ع ۲۰ پ ۲۵ ع ۱۲

جَدِیْدٍ۔ نیا یا کوئی نئی چیز پ ۱۵ ع ۵ و ۱۱۔

فصل الجیم بالذال المعجمہ

جُذَاذًا۔ بضم الجیم ٹکڑے یا قطعہ ٹکڑے ٹکڑے جدا جدا کر کے

یا سونے وغیرہ سے ث ۵ ۔

جذع النخلۃ۔ کھجور کے درخت کا تنہ یا جڑ درخت کی ت ۱۶ ۵

جذوع النخل۔ شاخیں کھجور کی تانے جڑیں پیڑ کی ط ۱۶ ۱۱

جذوۃ۔ بضم الجیم و فتحہا۔ وہ آگ جو لکڑیاں جلکر باقی رہ گئی انگار یعنی ب ۲۰ ۷ بیس جگہہ آیا ہے۔

فصل الجیم بالراء المهملة

جرادٌ۔ موٹی ٹڈی یا معروف ہیں ۹ ت ۶ ۲۷ ۸۔

جرحتم۔ زخم یا زخمی کیا تمنے ت ۷ ۱۳۔

جرزاً۔ صاف زمین بے گھاس وغیرہ لغت میں اوس زمین کو کہتے ہیں جسکو جانوروں نے چر کر بالکل صاف کر دیا ہو ب ۲۱ ۱۶

جرزاً۔ بضمتین معنی الصفات ۱۵ ۱۳۔

جرف۔ بضمتین و بضم الجیم کھائی یا کنواں یا گڑھی کا وہ کنارہ جہاں سے فوری گر پڑے اور وہ کنارا نالے و ندی کا جسکو پانی کے سیل نے بالکل فنا کر دیا ہو اور قریب ہو کہ وہ طرف گر پڑے ت ۱۱ ۲

جرم۔ اصل میں لاجرم از باب ضرب فرائے کہا کہ اصل میں بمعنی لابد و لامحالہ کے ہے پھرتے ہوتے کثرت استعمال سے بمعنی قسم و حق کے ہو گیا پس اب اسکا استعمال لاجرم کے ہو گیا بمعنے کوئی شک نہیں کچھ چارہ نہیں ت ۱۲ ۹ ۱۴ ت ۲۴ ۱

جروح۔ یہ جمع ہے جرح کی بمعنی زخموں کے اور لغت میں انثودآ فی الجلد ت ۶ ۱۱

جرین۔ جاری ہوتی ہیں کشتیاں ساتھ ہواؤں کے ت ۱۱

فصل الجیم بالزاء المعجمة

جزاء۔ بدلا معاوضہ لغت میں اوس معاوضہ یا بدلے کو کہتے ہیں جو بدلا کافی ہو مقابلہ معاوضہ میں خیر کے بدلے میں خیر و شر کے بدلے میں شر ا ۱ پچیس ۲۵ جگہہ آیا ہے۔

جزءٌ۔ ٹکڑا کل کا ایک حصہ ت ۳ ۱۴ ۳ ف ۱۵ ۔

جزعنا۔ اضطراب کریں ہم اور جزع اوس مصیبت کو کہتے ہیں کہ انسان اوس سے تحمل نہ کر سکے اور رسی درمیان سے ٹوٹ جانا اور وہ جنگل جو اطراف سے مقطوع الاطراف اور اور مضطر و متغیر لون ت ۱۳ ۱۵۔

جزوعاً۔ اضطراب کرنیوالے ت ۲۹ ۷۔

جزیتھم۔ دینے جزا یا بدلا یا معاوضہ دیا اونکو ت ۱۸ ۶

جزینا۔ جزا یا بدلا دیا ہمنے ث ۵ ت ۲۲ ۸۔

جزیۃ۔ بکسر الجیم و سکون الزاء المعجمۃ اوس مال کو کہتے ہیں جو کفار اہل ذمہ سے اہل اسلام معاوضہ اونکی جان کے حفاظت کریں ت

جزاؤھم۔ جزا و بدلہ اونکا ت ۲۹ ۹ ۔

فصل الجیم بالسین المهملة

جسداً۔ بمعنی جسد جمع اجساد کی ہے بجز انسان و ملائکہ و جن کے بنت الارض پر صادق نہیں آتا بعض کے نزدیک خون و زعفران کو کہتے ہیں ۱۲ ت ۱۶ ت ۳۳ ۔

جسوم۔ بدن جسد جسم جملہ بدن کو کہتے ہیں اور ہر ایک حیوانات جمادات نباتات پر بولا جاتا ہے ت ۲ ۱۶ ۔

فصل الجیم بالعین

جعل۔ کیا بنایا پیدا کیا ا ۸ ت ۱۴ ۱۲ ۔

جعل۔ کیا گیا وہ ت ۱۴ ۱۲ ۔

جعلا۔ کیا اون دو مردوں نے ت ۹ ۱۴ ۔

جَعَلْتُ۔ کیا مین نے پ ۲۹ ع ۱۵۔

جَعَلْتُمْ۔ کیا تم نے ن و ب ۱۱ ع ۱۹۔

جَعَلْتُهُ۔ یہ صیغہ واحد مؤنث کا ہے اس مین ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے طرف لفظ الرِّیحُ ما قبل الذکر کے اور ہ ضمیر واحد مذکر کی راجع ہے طرف لفظ شَیٔ کے بنا کر ڈالتی تھی اس شئی کو

جَعَلَکُمْ۔ کیا تمکو پیدا کیا تم کو پ ۸ و ۱۱ ع ۷ و ۱۲ و ۱۷ الخ۔

جَعَلْنَا۔ کیا ہم نے پ ۸ و ۱۵ ع ۲۲ پ (۷) جگہ آیا ہے

جَعَلَنِیْ۔ کیا مجھکو پ ۱۶ ع ۵ پ ۲۳ ع ۱۹۔

جَعَلُوْا۔ کرتے ہین وہ مقرر کرتے ہین پ ۸ اسی جگہ آیا ہے۔

جَعَلَهُ۔ کیا اوسکو مقرر کیا اوسکو پ ۴ سات جگہ آیا ہے۔

جَعَلَهَا۔ کیا اس خواب یا کلمہ کو پ ۱۳ ع ۵ پ ۲۵

جَعَلَهُمْ۔ کیا ان کو پ ۲۵ پ ۳۰

فصل الجیم بالفاء

جُفَاءً۔ ناکاری بیکار چیز کف کوڑا کچرا اور باطل چیز پ ۱۳

جِفَانٍ۔ لگنین اور بڑے بڑے تھالے سینی پ ۲۲ ع ۸۔

فصل الجیم باللام

جَلَاءَ۔ جلاوطن کرنا ملک سے نکالدینا غریب الوطن کردینا پ ۲۸

جَلَابِیْبِهِنَّ۔ چادرین اون عورتون کی اصل مین کہنچنے اور ایک شہر سے دوسرے کو کوئی چیز لیجانا کہنچنا پ ۲۲ ع ۵۔

جَلَالِ۔ بزرگی عزت جلال پ ۲۷ ع ۱۲ و ۱۳۔

جِلْدَةً۔ دُرہ ایک معروف قمچی کی قسم سے چمڑے سے اجزائے حدود کے لئے تیار کیا جاتا ہے پ ۱۸ ع ۷۔

جُلُوْدُ۔ یہ جمع جلد کی ہے بمعنی چمڑے کھالین پ ۵ پانچ جگہ آیا ہے

جُلُوْدًا۔ بمعنی ایضًا پ ۵۔

جَلّٰهَا۔ روشن کیا جلا کیا ظاہر کیا دن نے پ ۳۰ ع ۱۶۔

فصل الجیم مع المیم

جَمًّا۔ بہت کثیر جماعت کثیر پ ۳۰ ع ۱۴۔

جَمَالٌ۔ حسن خوبی جمال زینت پ ۱۴ ع ۷۔

جِمٰلَتٌ۔ یہ جمل سے ہے بمعنی اونٹون کی قطار مین پ ۲۹ ع ۲۱

جَمَعَ۔ اکٹھا کیا اوس نے پ ۱۶ ع ۱۱ پ ۲۹ ع ۷ پ ۳۰ ع ۹۔

جُمِعَ۔ اکٹھا کیا گیا وہ پ ۱۱ ع ۷ پ ۲۹ ع ۱۷۔

جَمْعُ۔ بفتح الجیم جماعت پ ۲۵ ع ۲ پ ۲۷ ع ۱۰ پ ۲۸ ع ۱۵۔

جَمْعًا۔ بمعنی ایضًا پ ۱۶ ع ۲ ن ۲۰ ع ۱۱ پ ۳۰ ع ۲۵۔

جَمْعَانِ۔ دو فوجین دو جماعتین پ ۴ ع ۷ و ن ۱۹ ع ۸۔

جَمْعُکُمْ۔ جمع و جماعت تمہاری پ ۸ ع ۱۳۔

جَمَعْنَا۔ اکٹھا کیا ہم نے پ ۳ ع ۱۱ پ ۱۶ ع ۲ پ ۲۹ ع ۲۱۔

جَمَعُوْا۔ جمع یا اکٹھا کیا انہون نے پ ۴ ع ۹۔

جُمُعَةِ۔ یہ ایک دن کا نام ہے کہ اس مین ایک وقت مسلمان نماز کو جمع ہوتے ہین اسواسطے اسکو جمعہ کہتے ہین پ ۲۸ ع ۱۲۔

جَمْعَهٗ۔ جمع یا اکٹھا کرنا اوسکا پ ۲۹ ع ۱۷۔

جَمَعَهُمْ۔ اکٹھا کیا اوس نے انکو پ ۷ ع ۱۰۔

جَمْعِهِمْ۔ جمع یا اکٹھا کرنے اونکے پ ۲۵ ع ۴۔

جَمَلُ۔ اونٹ ابن عباس کی قرأۃ مین حَتّٰی یَلِجَ الْجُمَّلُ فِیْ سَمِّ الْخِیَاطِ کشتی کھینچنے کی رسی ہے پ ۸ ع ۱۲۔

جُمْلَةً۔ اصل مین لَوْلَا نُزِّلَ عَلَیْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً کیون نہ اتارا گیا قرآن اوپر آنحضرت کے ایکبارگی سب کا سب سوال کیا فائدہ ہے کہ قرآن مجید متفرق نازل ہوا۔ اول یہ کہ آمین

آنحضرت کی فضیلت ہے کہ روزانہ جبرئیل سے ملاقات ہوتی تھی دوم اگر ایک بار نازل ہوتا تو حفظ مین مشکل ہوتی سیوم ناسخ و منسوخ نہین ہوتا تو عمل مشکل تھا پ ۱۹ ع ۱ -

جَمِيعٌ ۔ سب کے سب او جماعت پ ۱۸ ع ۲۳ و ع ۳۰ ۔ ۱ -

جَمِيعًا ۔ معنی ایضاً پ ۳ و ۴ و ۶ و ۸ و ۱۲ جگہ آیا ہے

جَمِيلٌ ۔ بہتر خوب صورت حسین پ ۱۲ ع ۱۳ ع ۴ و ۶ -

جَمِيلًا ۔ معنی ایضاً پ ۲۰ ع ۲۹ و ۱۳ -

فصل الجیم بالنون

جِنٌّ ۔ بکسر الجیم الجن و الجنۃ خلاف الانس اصل مین جنین کو کہتے ہین کیونکہ وہ جبتک مان کے پیٹ مین پوشیدہ رہتا ہے اوسکو جنین کہتے ہین اس لئے اونکو بھی جن کہتے ہین کہ یہ بھی نظرون سے پوشیدہ رہتے ہین انکا جسم ہوائی ہے مختلف اشکال پر قادر ہین انکو عقل و فہم مثل انسانون کے ہے و اصل اسکا جنی ہے انکی کئی قسمین ہین ایک ہوا مین اڑتے ہین دوم سانپ کی پھرتے ہین سیوم مثل آدمیون کے اونپر حساب و کتاب و عقاب ہے ایک مثل بہائم کے حکم انکا تمام اہل اسلام متفق ہین کہ آنحضرت جن و بشر کیطرف مبعوث ہوئے ہین عبد اللہ بن عباسؓ سے ایک روایت ہے کہ تمام مخلوق چار قسم پر ہے ایک سب جنتی ہین وہ فرشتے ہین دوم دوزخی ہین وہ شیاطین ہین سیوم کچھ جنتی ہین کچھ دوزخی ہین وہ جن و بشر ہین اور بعض معتزلہ انکو وجود کے منکر ہین حالانکہ قرآن انکے وجود پر ناطق ہے اور ایسے صحیح احادیث و مشاہدہ صحابہ ہے پ ۷ ع ۱۸ انیس جگہ آیا ہے

جَنَّا ۔ بفتح الجیم معنی دو جنت گھنے گھنے باغ درختوں والے پ ۲۱

جَنّٰتٌ ۔ سب باغین گھنے گھنے باغات جنت کے جمع ہے

اَلْجَنَّۃُ کی پ ۱ ع ۴ و پ ۳ ع ۱۰ ع ۵ و ۱۱ و ۱۳ (۶۵) جگہ آیا ہے

جُنَاحٌ ۔ بضم الجیم گناہ جو مقابل حق کے ہو یا برائی پ ۲

جَنَاحَكَ ۔ بفتح الجیم بازو اطراف تیرا پ ۱۶ ع ۱۹ ب ۲ ع ۱۹ ب

جَنَاحَيْهِ ۔ دونون بازو اوسکے پ ۷ ع ۱ ۔ ۱۰ -

جَنْبٌ ۔ پہلو کروٹ ایک طرف جانب پ ۵ ع ۳ ع ۲۵ ۳ -

جُنُبٌ ۔ بضمتین اجنبی غیر قرابت دالا یا غیر ملکی مسافر سفری دوست رفیق اصل اَلْجَارِ الْجُنُبِ ہے پ ۵ ع ۳

جُنُبٍ ۔ اصل فَبَصُرَتْ بِهٖ عَنْ جُنُبٍ پس دیکھتی تھی اوسکو دور کنارہ سے پ ۲۰ ع ۴ -

جُنُبًا ۔ ناپاکی جنابت وجوب غسل پ ۵ ع ۴ پ ۶ -

جَنْبِهٖ ۔ اوسکی پہلو مین پ ۱۱ ع ۷ -

جَنَّتَانِ ۔ دو باغ بہشت پ ۲۲ ع ۸ پ ۲۷ ع ۱۳ -

جَنَّتَكَ ۔ تیرے باغ مین یا اپنے باغ مین پ ۱۵ ع ۱۷ ۔ ۱ -

جَنَّتَهٗ ۔ اوسکے باغ مین یا اپنے باغ مین پ ۱۵ ع ۱۷ -

جَنَّتِيْ ۔ میری جنت مین میری بہشت مین پ ۳۰ ع ۱۴ -

جَنَّتَيْنِ ۔ دو باغ پ ۱۵ ع ۱۷ پ ۲۲ ع ۸ پ ۲۷ ع ۱۳ -

جَنَّتَيْهِمْ ۔ دو باغ اون کے پ ۲۲ ع ۸ -

جَنَحُوْا ۔ جھکین مائل ہون پ ۱۰ ع ۴ -

جُنْدٌ ۔ بضم الجیم و سکون النون فوج لشکر پ ۲۳ چھ جگہ آیا ہے

جُنْدًا ۔ معنی ایضاً پ ۱۶ ع ۸ -

جَنَفًا ۔ طرفداری پ ۲ ع ۶ -

جُنُوْبِكُمْ ۔ پہلو تمہاری کروٹین تمہاری پ ۵ ع ۱۲ -

جُنُوْبُهَا ۔ اوسکے پہلو پ ۱۷ ع ۱۴ -

جُنُوْبُهُمْ ۔ پہلو اونکے پ ۴ ع ۱۱ ف ۱۱ پ ۲۱ ع ۱۵ -

جُنُوْدٌ ۔ فوجین لشکر پ ۲ ع ۷ ف ۱۲ چودہ جگہ آیا ہے -

جُنُوْدًا۔ بمعنی ایضاً و میں شکر ف ۱۰ ت ۲۱ ۱۸۔

جَنَّۃٌ۔ بفتح الجیم بمعنی باغ بہشت ف ۱۴ و ۹ و ۱۳ (۵۲) جگہ آیا ہے

جِنَّۃٌ۔ بکسر الجیم جنون کو کہتے ہیں اور نیز دیوانگی دپ ۱ آٹھ جگہ۔

جُنَّۃٌ۔ بضم الجیم۔ ڈھال اصل ہیں جن کے معنی پوشیدہ ستر کا ہے اسواسطے ڈھال کو کہنے لگے کیونکہ یہ بھی اپنے صاحب کو مار سے پوشیدہ کرتی ہے اور چھپاتی ہے۔ ۲۸ ع ۳

جَنِیًّا۔ تازہ میوہ اصل ہیں رُطبًا جَنِیًّا تر و تازہ کھجور ف ۱۶ ع ۵

فصل الجیم بالواو

جَوٌّ۔ ادھر جوف۔ خلو۔ خالی حصہ ہر چیز کا اصل ہیں جو حصہ درمیان زمین و آسمان کے خلو ہے اسکو جو کہتے ہیں ۱۴ ع ۱۷

جَوَابٌ۔ سوال کی ضد بولنا جواب دینا اور جواب نہیں ہوتا مگر بعد طلب کے اور جمع اوسکی جوابات ہے پ ۱ پ ۲ ذیا ۲۲

جَوَارِ۔ کشتیاں چلنے والیاں ۲۵ ع ۵ ف ۱۱ ع ۶۔

جَوَارِحٌ۔ یہ جمع جارح کی ہے ہر ایک شکاری درندے پرندے جو سہار کرکھاویں اور ہاتھ پاؤں اور کل اعضاء ف ۶ ع ۵۔

جُوْدِیٌ۔ یہ وہ پہاڑ ہے جہاں حضرت نوح کی کشتی ٹھہری ہوئی تھی یہ پہاڑ بلند و مستطیل ہے یہاں کے شہر کا نام نصیبین ہے اسکی تعریف و شرح مقامات حریری میں خوب کی ہے ف ۱۲ ع ۴

جُوْعٌ۔ بضم الجیم و سکون الواو بھوک اور کہا بابیمار مرنے کو یا نشے کو بھوک کہتے ہیں ف ۲ ع ۳ ف ۱۴ ع ۲۱ ف ۱۳ و ۳۱۔

جَوْفِہٖ۔ پیٹ اوسکا اوسکے پیٹ میں ہر ایک اندرونی حصہ کو جوف کہتے ہیں جو خالی ہو۔ خلوف ۲۱ ع ۱۷۔

جِهَادٌ۔ الجُهد و الجَهد بفتح الجیم و ضمہا بمعنی طاقت و مشقت کے بعض نے کہا ہے کہ بفتح الجیم بمعنی مشقت کے و بضم الجیم بمعنی توسیع کے بعض نے کہا کہ بضم الجیم یہ خاص انسانوں پر اطلاق ہوتا ہے جیسے لَا یَجِدُوْنَ اِلَّا جُهْدَهُمْ کفار سے اعلاء کلمۃ اللہ میں تمام و کمال قوت بشری سے مقابلہ و مقاتلہ کرنے کو جہاد و مجاہدہ کہتے ہیں اور جہاد تین قسم پر ہے جہاد کفار دشمن دین اور مجاہدہ شیطان اور مجاہدہ نفس اور جہاد دوسرے دو قسم پر ہے جہاد ہاتھ سے اور جہاد زبان سے اس فن میں کتب جہاد بہت کثرت سے ہیں ف ۱ و ۱۵ ع ۱۷۔

جِهَادًا۔ بمعنی ایضاً جنگ لڑائی قتال ف ۱۹ و ۳ ع ۲۵ ع ۷۔

جِهَارًا۔ ظاہراً ف ۲۹ ع ۹۔

جَهَازٌ۔ اسباب خانہ داری وغیرہ سے جو انسان کے ضرورت کا ہو ف ۱۳ ع ۱

جَهَالَۃٌ۔ نادانی جہل تین قسم پر ہے اول خلو نفس از علم اصل ہے دوم اعتقاد کسی شئے کا بخلاف اصل کے سیوم کسی فعل کا کرنا جو خلاف حق ہو خواہ دانائی سے ہو یا اعتقاد صحیح سے کرے یا فاسد سے جیسے تولے الصلوٰۃ متعمدًا ف ۴ ع ۱۲ ف ۱۴ ع ۲۱ ع ۳ ف ۱۳۔

جَهْدٌ۔ بفتح الجیم اسکا معنی جہاد میں گذر گیا ہے پ ۱ پانچ جگہ ہے

جُهْدٌ۔ بفتح الجیم اسکا معنی بھی لفظ جہاد میں گذر گیا ہے ف ۱۱۔

جَهْرًا۔ بمعنی ظہر ظاہر ف ۱ ف ۹ ف ۱۴ ع ۱۸ ف ۱۲ ف ۱۳

جَهَرَ۔ ظہور ظاہر کیا پکارا اور نے ف ۱۳ ع ۸۔

جُهْرًا۔ ظاہراً ف ۱۲۔

جَهْرَۃً۔ پکار کر ظاہر کھلا ف ۶ ت ۲ ف ۱۱۔

جَهَنَّمُ۔ یہ نام اللہ تعالیٰ کی آگ کا ہے جو ہر وقت جلتی رہتی ہے اور بعض کہتے ہیں اصل میں فارسی معرب ہے جہنم سے واللہ اعلم بالصواب ف ۲ ع ۱۹ ف ۱ ترانسی جگہ قرآن مجید میں اسکا ذکر آیا ہے اعوذ باللہ من جہنم۔

جَهُوْلًا۔ بڑا نادان جہالۃ میں دیکھو ف ۲۲ ع ۶۔

فصل الجیم مع الیاء التحتانیہ

جِیْئَ۔ صیغہ واحد مذکر غائب کا ہے لایا جائیگا ۲۴ ف ۴ ۳۰ ف ۴ ۱۔

جِیَادُ۔ جمع جُوْدٌ۔ رجل جُوْدٌ و فرس جُوْدٌ بڑے بہتر بہادر گھوڑے کو کہتے ہیں جو بہتر او نہایت شریف مزاج قیام میں ساکت دوڑ میں سب سے سبقت کرنیوالا ہو یہاں داؤد علیہ السلام کا واقعہ ہے کہ اونکے پاس ایک ہزار گھوڑا جہاد سے لایا گیا لڑتے لڑتے مغرب ہوگئے جو اگلی آیت سے ظاہر ہوتا ہے ۲۳ ف ۱۲۔

جَیْبِکَ۔ گریبان تیرا ۱۹ ف ۱۶ ۲۰ ف ۷۔

فصل الجیم مع الہمزہ

جِئْتَ۔ لایا تو یالائی تو ۱ ف ۸ ۹ ف ۴ ۱۵ ف ۱۲ ۱۶ ف ۵ و ۱۱۔

جِئْتُکَ۔ لاؤں میں تیرے پاس ۱۹ ف ۶ و ۱۷۔

جِئْتُکُمْ۔ لاؤں میں تمہارے پاس ۳ ف ۱۳ ۹ ف ۳ ۲۵ ف ۸ و ۱۲۔

جِئْتُمُوْ۔ لائی ہو تم آئی ہو تم ۷ ف ۱۳ ۱۶ ف ۹۔

جِئْتُمُوْا۔ آئی تم ف ۷ ۱۵ ف ۱۸۔

جِئْتَنَا۔ آیا تو ہمارے پاس ف ۱۶ سات جگہ آیا ہے

جِئْتَهُمْ۔ آیا تو اونکے پاس ف ۵ ۲۱ ف ۹۔

جِیْدِ۔ گردن ۳۰ ف ۳۶۔

جِئْنَا۔ لاوینگے ہم جمع کرینگے ہم اکٹھا کرینگے ہم ۵ ف گیارہ جگہ

جُیُوْبِهِنَّ۔ گریبانوں اون عورتوں کے ۱۸ ف ۱۰۔

باب الحاء المہملہ

فصل الحاء المہملہ مع الالف

حَاجَّ۔ اِبْرَاهِیْمَ جھگڑا کیا محاورہ و مباحثہ کیا (نمرود نے حضرت ابراہیم علیہ السلام سے ابراہیم میں دیکھو) ۳ ف ۳۔

حَاجِّ۔ سِقَایَةَ الْحَاجِّ پانی پلانا حاجیوں کو جو سفر میں ہوں ۱۰ ف

حَاجَجْتُمْ۔ جھگڑا کیا تمنے جھگڑتے ہو تم ۳ ف ۱۵۔

حَاجَةً۔ احتیاج خطرہ خیال ۱۳ ف ۲ ۲۴ ف ۱۴ ۲۸ ف ۴۔

حَاجِزًا۔ پردا کرنا منع کرنا درمیان دو کے حائل و فاصل ہونا ۲۰ ف

حَاجِزِیْنَ۔ باز رکھنے والا منع کرنے والا ۲۹ ف ۶۔

حَاجَّکَ۔ جھگڑا کیا اوس نے تجھ سے ۳ ف ۱۴۔

حَاجُّوْا۔ جھگڑا کیا انہوں نے ۳ ف ۱۰۔

حَاجَّهٗ۔ جھگڑا کیا اوس نے اوس سے ۷ ف ۱۵۔

حَادَّ۔ مقابلہ مباحثہ کرتا تھا وہ ماضی ہے ۲۸ ف ۳۔

حٰذِرُوْنَ۔ صاحب اسباب و قوت سلاح والے ۱۹ ف ۸

حَارَبَ۔ لڑائی کی اوس نے ۱۱ ف ۲۔

حَاسِبْنَا۔ حساب لیا ہم نے ۲۸ ف ۱۸۔

حَاسِبِیْنَ۔ حساب لینے والے گننے والے ۱۷ ف ۴ ۱۸ ف ۱۴

حَاسِدٍ۔ حسد کرنے والا ۳۰ ف ۳۸۔

حَاشَ۔ بے عیب اور پاک ہے ۱۲ ف ۱۴ و ۱۷۔

حَاشِرِیْنَ۔ جمع کرنے والے اکٹھا کرنے والے نقیب لوگ ۹ ف ۴ ۱۹ ف ۵ و ۲

حَاصِبًا۔ تند ہوا و بارش جسمیں پتھر و سنگ ریزے برسیں جیسے قوم لوط پر پتھر برسے تھے ۱۵ ف ۸ ۲۰ ف ۱۱ ۲۷ ف ۹ ۲۹ ف ۲۔

حَاضِرًا۔ حاضر روبرو ۱۵ ف ۱۸۔

حَاضِرَةً۔ ہاتھوں ہاتھ دست بدست ۳ ف ۷ ۹ ف ۱۱۔

حَاضِرِی۔ شہر کے رہنے والے باشندے ۲ ف ۸۔

حَافِرَةِ۔ اصل میں حافرہ پہلی حالت کو کہتے ہیں یہاں مراد یہ ہے کہ انسان کو مرکر زندہ کیا جائیگا پہلی حالت پر ۳۰ ف ۳

حَافِظٌ۔ نگہبان نگہبانی حفاظت کرنے والے فرشتے مراد ہین اول تو وہ بلاؤن سے بچاتے ہین ورنہ پھر انسان کے عمل لکھتے ہین ۔

حَافِظًا۔ نگہبان محافظ ۔

حَافِظَاتٌ۔ نگہبانی کرنے والی عورتین اپنی شرمگاہونکی ۔

حَافِظُوا۔ نگہبانی کرو تم حفاظت کرو تم ۱۵۔

حَافِظُونَ۔ نگہبانی کرنے والے ۔ چھ جگہ آیا ہے۔

حَافِّينَ۔ گرداگرد کھڑے رہنے والے عرش معلی کے ۵۔

حَاقَ۔ گھیر لیا اطراف سے گرداگرد کھڑے ہو جانا ۔ نو جگہ آیا ہے

حَاقَّةُ۔ قیامت واقع ہونے والی ۵۔

حَاكِمِينَ۔ فیصلہ کرنے والے ۸ ۔

حَالَ۔ حائل ہو۔ درمیان واقع ہو۔ آڑ ہو ۔

حَامٍ۔ زمانہ جاہلیت مین جب اونٹ دس ضرب جفتی مادہ سے کر لیتا تھا اوسکو بتون کے نام پر چھوڑ دیتے تھے اور اوس سے سواری وغیرہ کا کچھہ کام نہین لیتے تھے اوسکو حامی کہتے تھے ۔

حَامِدُونَ۔ تعریف کرنے والے سراہنے والے ۔

حَامِلَاتِ۔ اوٹھانیوالی عورتین حاملہ عورتین ۱۸۔

حَامِلِينَ۔ اوٹھانے والے مرد ۔

حَامِيَةٌ۔ سخت تیز جلتی ہوئی آگ ۱۲ و ۲۶۔

فصل الحاء مع الباء الموحدة

حَبَّ۔ بفتحتین صیغہ ماضی معروف دوستی کی اوس نے حَبٌّ دانہ غلہ وغیرہ ۸ ۱ ۵ ۱۱۔

حُبَّ۔ بضم الحاء صیغہ ماضی معروف دوستی کی اوس نے ۔

حَبًّا۔ بفتح الحاء دانہ غلہ ۱۸ ۲ ۱ و ۵۔

حُبًّا۔ بضم الحاء محبت دوستی ۲ ۱۲ ۱۴۔

حِبَالُهُمْ۔ بکسر الحاء رسیان اونکی جمع اسکی حبل ہے ۱۲ ۱۹۔

حَبَّبَ۔ چاہا۔ دوستی کیا۔ پیار کیا اوس نے ۲۶ ۱۳۔

حَبِطَ عَمَلُهُ۔ کھوئے گئے عمل اوسکے ناچیز ہوئے عمل اوس کے یہ عمل دو قسم پر ہین ایک دُنیوی ہے وہ آخرت مین کام نہین آتا دوم جو بغیر رضامندی الٰہی ہو یا ریاکی واسطے کیا جاوے وہ بھی آخرت مین بیکار و ضائع ہو جاتا ہے ۵ ۶ ۱۳ ۲۔

حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ۔ باطل ہو گئے کھوئے گئے عمل اون کے ۔

حُبُكِ۔ بضمتین راہ اور راستے اصل مین والسماء ذات الحبک قسم ہے آسمان راستے والون کی ۲۶ ۱۸۔

حَبْلٌ۔ رسی اور عہد پیمان معاہدہ ۲ و ۳ ۲۶ ۱۶ ۳۰ ۲۶۔

حَبَّةٌ۔ دانہ غلہ ۳ ۴ ۱۳ ۱۵ ۴ ۲۱ ۱۱۔

حُبِّهِ۔ اوسکی محبت دوستی ۲ ۶ ۲۹ ۱۹۔

فصل الحاء بالتاء الفوقانية

حَتْمًا۔ ضروری لازمی اور الْقَضَاءُ الْمُقَدَّرُ ۱۶ ۸۔

حَتَّىٰ۔ جبتک یہ حرف جر ہے اور حرف ناصب بھی ہے بتقدیر ان ۶ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ یہ لفظ قرآن مجید مین کچھ اوپر سو جگہ آیا ہے لیکن اسکی صد مذکور بعدکی ماقبل کے حکم مین داخل ہوتی ہے کتب نحو مین دیکھو۔

فصل الحاء مع الثاء المثلثة

حَثِيثًا۔ دوڑتا ۸ ۱۴۔

فصل الحاء مع الجیم

حَجٌّ۔ بفتح الحاء اصل مین ارادہ ہی احکام حج کیلئے بیت اللہ کو

حاملجو ہے از باب قتل فہو حاجٌ الحجج وبکسر الحا اسم حج ہے اور الحج مصدر ہے پ ۲ و ۸ و ۹ و پ ۱، پ ۱۱۔

حِجَابٌ:- پردہ ستر پ ۸ پ ۱۲ پ ۲۲ پ ۲۳ پ ۲۵ پ ۲۶۔

حِجَابًا:- معنی ایضا پردہ پ ۱۵ پ ۱۶۔

حِجَارَۃٌ:- پتھر کنکر پ ۱ و ۳ و ۹ پ ۱۸ تو جگہ یہ آیا ہے قرآن مجید مین

حُجَّتُنَا:- دلیل ہماری پ ۱۶۔

حُجَّتُهُوْ:- دلیل اونکی پ ۲۵ و ۱۹ و ۳۔

حِجَجٍ:- بکسر الحا و فتح الجیم الاولی برس یا سال پ ۲۰۔

حَجَرٌ:- پتھر سنگ بوجہ سختی پتھر کہتے ہین پ ۱، پ ۹، ۱۰۔

حِجْرٌ:- بکسر الحا و سکون الجیم اچھوتی چیز کو کہتے ہین اصل اسکی یون ہے کہ زمانہ جاہلیت مین مشرکین جدید کھیتی اور جانوروں کو بتوں کو اور ان کے خدامون کو نذر کرتے پھر خود استعمال کرتے یہان دونون چیزون کا ذکر آیا ہے لیکن ہندوستان مین قدیم سے یہ عام دستور تھا کہ جب شادی ہوتی تو پہلی رات دلہن کو دیول مین بت کے حوالہ جب بت اوس سے جماع کرے اور علامات ازالہ بکارت ثابت ہوتے تو شوہر کے کام کی ہوتی ورنہ وہ عورت بدکار مان باپ کو واپس کردیجاتی جونہ گڈھ کے قریب اوس زمانہ مین ایک راجہ کی ریاست تھی راجہ کی بیٹی کی شادی ہوئی حسب دستور دلہن کو ایک رات دیول مین بُت کے پاس بھیجا گیا اوس وقت شیخ سعدی راجہ کے پاس وزیر تھا سعدی بھی خفیہ طور سے دلہن کے ہمراہ چلا گیا کہ حقیقت دریافت کرے کچھ رات گذرے بعد ایک پوجاری برآمد ہوا اور لڑکی پر قابو پانا چاہا بت نے حرکت تک نہ کی اور وہ بیچارہ بیجان حرکت کیسے کرسکتا تھا شیخ سعدی نے اوس کا سر کاٹ کر ساتھ لے آیا صبح کو سحر چرچا ہوا کہ دلہن بدکار تھی کوئی علامات کو اُسے پن ازالہ بکارت نمودار نہین ہین (یہ بھی دستور تھا کہ اگر دلہن باکرہ ثابت نہ ہوتی تو مان باپ کو واپس کردی جاتی) جب یہ واپس کی گئی تو بدکاری کی شہرت ہوئی اوس وقت مجبوراً دلہن نے شہادت شیخ سعدی راجہ کو اطلاع دی اصلی ماجرا بیان کیا گیا سعدی نے مقتول کا سر پیش کیا تحقیق سے یہ ثابت ہوا کہ اچھوتی دلہنوں کو پجاری خراب کرتے ہین راجہ نے اس رسم بدکاری کو اُٹھانا چاہا لیکن پجاری غالب رہے آخر یہ طے ہوا کہ چوپٹ میدان مین ہنومان کا لنگ (ذکر) نصب کیا جاوے اور اچھوتی دلہن پہلے پہل اوس لنگ پر اپنا فرج مس کرے پھر اوس کا شوہر استعمال کرے جو آج تک تمام ہندوستان کے جملہ مشرکین مین ہنوز اچھوتی بدکاری کا دستور ہر ایک جگہ مین جاری ہے۔ اور یہی دستور بعض اہل اسلام مین نذر و نیاز کا پہلے پہل میوہ وغیرہ یا کھانا وغیرہ پیرون کی نذر کیا جاتا ہے پ ۸ پ ۱۴ پ ۱۹۔

اَصْحٰبُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِيْنَ حجر سے مراد ثمود کا مسکن مقام جو درمیان شام و مدینہ منورہ کے ہے یہان کے لوگ پہاڑون کو تراش کر گھر بنالیتے اور پیغمبرون کی تکذیب کرتے پ ۸ پ ۱۴ پ ۱۴ پ ۲۵۔

حِجْرًا:- بازرکھنا منع کرنا روکنا پ ۱۹ و ۲۔

حُجُرَاتٌ:- جمع ہے حجرہ کی کوٹھریان گھر سے چاردیوارین پ ۲۶۔

حُجُوْرٌ:- بضمتین و سکون الواو گود مین پرورش زیر نگرانی پ ۴ پ ۱۵۔

حُجَّۃٌ:- دلیل پ ۲ پ ۳ پ ۶ پ ۸ پ ۲۵۔

فصل الحاء مع الدال المہملہ

حِدَادٌ:- تیز چیزین پ ۲۱ پ ۱۸۔

حَدَائِقُ:- جمع ہے حدیقہ کی بمعنی باغون کے پ ۲۰ پ ۳۰ و ۲۔

حَدَبٌ:- بلند مکان اصل مین پشت کو کہتے تھے اس لحاظ سے ایک بلند مقام ارض کو کہنے لگے جیسے قبر گور پ ۱۷۔

حَدَثٌ:- بات کر بات کہہ پ ۳۰ پ ۱۸۔

حُدُود۔ حدود مقرر حد بندی لغت مین فصل اور منع کو کہتے ہین کہ اوس فصل و حد سے تجاوز کرنا ممنوع ہو پ۲ سات جگہ آیا

حَدِیث۔ بات سخن بیان حدیث کرنا ت۱۷ ۱ اٹھارہ جگہہ

حَدِیثًا۔ بمعنی ایضًا ت۵ ۸۳ ت۱۳ ۶ ت۲۵ ۱۹۔

حَدِید۔ لوہا اور تیزی تلوار وغیرہ ت۱۵ ۲ پانچ جگہے آیا ہے

حَدِیدًا۔ بمعنی ایضًا ت۱۵ ۵۔

فصل الحاء مع الذال المعجمة

حَذَر۔ ڈر خوف پ۱ ت۲ ۱۶۔

حِذْر۔ بکسر الحاء و سکون الذال المعجمة بچاؤ مراد اوس سے ڈرنیوالی خوف دلانیوالی چیزین و تلوار ہتھیار مین ت۵ ۷ و ۱۲۔

فصل الحاء مع الراء المهملة

حُرّ۔ بضم الحاء خلاف ہے غلام کے احرار مونث حُرَّة

حَرّ۔ بفتح الحاء گرمی تپش خلاف برد۔ پ۱۴ ۱۰۔

حَرًّا۔ بمعنی ایضًا گرمی حرّ یحرّ حرًّا فہو حارّ۔ پ۱۰ ۱۷۔

حَرَام۔ جو چیز شرعًا و عقلًا ممنوع الاستعمال ہو لغت حرام دو قسم پر ہے ایک برضامندی و اختیار الہٰی دوم بغضب و قہر الہٰی جمع اسکی حُرُمَات بضمتین ہے پ۱۲ ۲۔ سولہ جگہے آیا ہے۔

حَرَامًا۔ بمعنی ایضًا ت۱۱ ۱۱۔

حَرْب۔ لڑائی جنگ ت۳ ۲ ت۶ ۱۳ ت۱۰ ۳ ت۲۶ ۵۔

حَرْث۔ کھیتی پ۱ ۸ پ۹ ۱۰ و ۱۲ پ۳ ۳ پ۲ ۴ پ۸ ۲ پ۱۷ ۴ پ۲۵ ۴

حَرْثِکُمْ۔ کھیتی تمہاری ت۳ ۱۲ ت۲۹ ۳۔

حَرْثِہٖ۔ کھیتی اوس کی ت۲۵ ۴۔

حَرَج۔ کسی چیز کا مجتمع ہونا تنگ ہونا خواہ وہ تنگی نفس انسانی ہو یا روحی ہو یا دینی ہو اور گناہ گار ہونا ت۶ ۱۱ ت۱۸ ۸۔ آٹھ جگہے آیا ہی

حَرَجًا۔ بمعنی ایضًا ت۶ ت۱۵ ۲۔

حَرْد۔ بخالت کی کنجوسی کی سختی و تیزی و غضب سے کسی کو منع کرنا بخالت کرنا سخاوت سے منع کرنا ت۲۹ ۳۔

حَرَسًا۔ چوکیدار (یہان فرشتے نگہبان مراد ہین) ت۲۹ ۱۱۔

حَرَصْتَ۔ لالچ طمع کیا تو نے ت۵ ۱۶۔

حَرَصْتُم۔ لالچ و طمع کی تم نے ت۵ ۱۶۔

حَرِّض۔ امر حاضر خطاب آنحضرت کی طرف ترغیب دلا و مومنوں کو ایمان و جہاد پر پ۱۰ ت۵

حَرَضًا۔ بڑھاپا ضعف اضمحلال ہلاکت ت۱۳ ۴۔

حَرْف۔ کنارہ طرف ایک رخ ت۱۷ ۱۹۔

حَرِّقُوْہُ۔ جلا دو اسکو یعنے حضرت ابراہیمؑ کو یہ واقعہ بوقت مباحثہ نمرود ہوا تھا (اسے بحث ابراہیمؑ مین دیکھو) ت۱۷ ۵ ت۲۰ ۱۵

حَرَّمَ۔ حرام کیا (ابھی گذرا ہے لفظ حرام مین دیکھو) پ۲ ۵ چودہ جگہہ آیا

حُرِّمَ۔ حرام کیا گیا ت۳ ۱۳ ت۲ ۳ ت۱۵ ۷۔

حُرُم۔ بضمتین احرام باندھی ہوئے (عمرے یا حج کیلئے) پ۶ ۵ چار جگہ

حُرُمًا۔ بضمتین احرام کی حالت محرم ت۷ ۳۔

حَرَمًا۔ بفتحتین زمین حرم (مکہ معظمہ مین جہان تک حدود زمین حرم ہین اسکو حرم کہتے ہین کیونکہ بہت سے کام خدا تعالیٰ نے وہان حرام کر دئے ہین ت۲۰ ۹ ت۲۱ ۳۔

حُرُمَاتُ۔ بضمتین یہ جمع ہے حرمت کی عزت کی چیزین جنکا احترام واجب ہو ت۲ ۸۔

حُرِّمَتْ۔ حرام کئے گئے منع کئے گئے وہ پ۴ ۱۵ پ۶ ۵ پ۸ ۲۔

حَرَّمْنَا۔ حرام کیا ناجائز کیا ہمنے پ۶ ۲ پ۸ ۵ ت۱۴ ۱۱ و ۲۱ ت۲ ۴۔

حَرَّمُوْا۔ حرام کیا انہون نے ت۸ ۴۔

حَرَّمَهَا۔ احترام کیا اوسنے اوسکا یعنے عزت دی اور احترام کیا

اللہ تعالیٰ نے مکہ معظمہ کا) ف ۲۰ ۳۰۔

حَرَّمَهُمَا۔ حرام کیا اون دونون کو یعنے اللہ تعالیٰ نے پانی دروزی دونون کو قیامت مین کافرون پر حرام کیا ہے ف ۱۳ ۱۱

حَرُورُ۔ دھوپ وگرم ہوا باد سموم ف ۲۲ ۱۵۔

حَرِیرٌ۔ ہر ایک وہ کپڑا جو ابریشم سے بنایا گیا ہو ف ۱۷ پ ۲۲

حَرِیرًا۔ بمعنی ایضاً ف ۲۹ ۱۹۔

حَرِیصٌ۔ بوزن فعیل بمعنی فاعل ومفعول لالچی طامع بڑے طمع والے ف ۱۱ ۵۔

حَرِیقُ۔ جلانے والے جلا ہوا یہ فعیل کا وزن ہے فاعل و مفعول دونون معنون مین آتا ہے ف ۴ ا پ ۲۳ ف ۱۷ ۱۰۔

فصل الحاء مع الذال المعجمة

حِزْبٌ۔ گروہ طائفہ جماعت لوگون کی جمع اسکی احزاب ہے اور حزب ورد کو بھی کہتے ہین اور یوم الاحزاب یوم الخندق کو کہتے ہین) ف ۶ ۱۲ ف ۱۵ ۴ ف ۲۱ ۷ ف ۲۵ ۳۔

حِزْبَهُ۔ گروہ اپنا یا گروہ اس کا ف ۲۲ ۱۳۔

حِزْبَیْنِ۔ دو گروہ قبیلے جماعت ف ۱۵ ۱۳۔

حُزْنٌ۔ غم ورنج اور یہ متعدی ہے لغت قریش وبنی تمیم مین متعدی بالالف ہے ف ۱۳ ۵۔

حَزَنَ۔ غمگین کیا اوس نے ف ۲۲ ۱۶۔

حَزَنًا۔ غمگین ورنجیدہ ہونا ف ۱۸ ف ۳ ۱۰ و ۱۱ و ۲۰ بیس جگہ آیا ہے

فصل الحاء مع السین

حِسَابٌ۔ حساب کرنا گنتا شمار کرنا عمل کردہ از روئے حساب کے دریافت کرنا ف ۲ ۱۰ و ۱۰۔ بائیس جگہ آیا ہے۔

حِسَابًا۔ بمعنی ایضاً ف ۲۸ ۱۸ ف ۳۰ ۱ و ۲ و ۹۔

حِسَابَکَ۔ حساب تیرا ف ۷ ۱۲۔

حِسَابَهُ۔ حساب اوسکا ف ۱۸ ۶ و ۱۱۔

حِسَابُهُمْ۔ حساب انکا یا اونکے حساب سے پ ۷ ۱۲ ۱۴ پانچ جگہ آیا ہے

حِسَابِیَهْ۔ حساب اپنے سے یا حساب میرا آخرت مین جب اعمال نامے ہاتھوں مین دیے جاوین گے تو وہ جنہوں نے حضرت محمد صلی اللہ علیہ وسلم کی پیروی نکی ہوگی اگلے زمانہ کے لوگون نے اپنے اپنے نبیون پر ایمان نہین لائے تو کہین گے کہ ہم نہین جانتے کہ ہمارا حساب کیا ہے ف ۲۹ ۵۔

حِسَانٌ۔ یہ جمع ہے حسن کی مثل جبل جبال عمدہ اچھے حسین چیزین جو پسندیدہ ہون ف ۲۷ ۱۳۔

حَسِبَ۔ گمان کیا اوس نے پ ۱۲ ۸ پ ۳ ۱۴ پ ۱۸ ۸ پ ۲۶۔

حُسْبَانٌ۔ گردش وحساب مقرر جیسے چاند وآفتاب کہ اپنے اپنے منازل مین اپنے اپنے گردش حسابی روز مرہ کی کرتے جاتے ہیں ف ۷ پ ۷

حُسْبَانًا۔ بمعنی ایضاً ف ۱۸ ۱۵ ۱۷۔

حَسِبْتَ۔ گمان کیا ہے تو نے ف ۱۵ ۱۳۔

حَسِبْتُمْ۔ گمان کیا ہے تمنے ف ۲ ۱۰ ف ۱۸ ۵ ف ۱۸ ۶۔

حَسِبَتْهُ۔ گمان کیا اوسکو بلقیس زوجہ حضرت سلیمان نے ف ۱۹ ۱۸۔

حَسِبْتَهُمْ۔ گمان کیا تو نے ان کو انت ضمیر آنحضرت کیطرف ہے اور ہم ضمیر جمع مذکر کی ولدان کیطرف ہے یعنی اللہ تعالیٰ فرماتا ہے کہ اے محمد اگر تو اون لڑکیون کو جو اہل جنت کی خدمتگار ہون گی دیکھے تو گمان کرے گا کہ یہ تو موتی ہین منتشر بکھرے ہوئے ف ۲۹ ۱۹۔

حَسْبُکَ۔ کافی ہے تجھکو بس ہے تجھکو ف ۱۰ ۴۔

حَسْبُنَا۔ کافی ہے بس ہے ہمکو ف ۴ و ف ۱۰ ۴ ف ۷ ۱۳۔

حَسِبُوا۔ گمان کیا انہون نے سمجھے وہ ف ۲۶ ۱۴۔

حَسْبُهٗ۔ کافی ہے اوسکو بس کرتی ہے اوسکو ت۲ و ت۱۹ ۱۷۔

حَسْبُهُمْ۔ کافی ہے انکو ت۱۵ ۱ ت۲۸ ۲۔

حَسْبِیَ۔ کافی ہے مجھکو بس ہے مجھکو ت۱۱ ۵ ت۱۳ ۱۔

حَسَدَ۔ رشک حسد کیا اوس نے حسد دو قسم کا ہوتا ہے اول ایک تمنی کرنا زوال نعمت مستحق سے دوم کوشش کرنا زوال نعمت مستحق میں اور یہی آیا ہے کہ مومن تو غبطہ کرتا ہے منافق حسد کرتا ہے ت۳۰

حَسَدًا۔ بمعنی ایضًا ت۱ ۱۳۔

حَسَرَاتٍ۔ افسوس پشیمانیاں ت۲ ت۴ ت۲۲ ۱۴۔

حَسْرَتَنَا۔ افسوس ہمکو افسوس ہے ہمپر ت۷ ۱۔

حَسْرَتٰی۔ افسوس ہے پشیمانی ہے ت۲۴ ۲۔

حَسْرَةً۔ افسوس مافات پر کرنا جسکی واپسی کی امید نہو ت۲ ت۹

حَسَنٌ۔ نیک اچھا ت۳ ۱۲۔

حَسَنًا۔ نیک اچھا ہے ت۵ ۲۔

حُسْنًا۔ حسن اور اچھی ت۳ ۱ ت۴ ۲۸ ۱۱ ۱۲ شات جگہہ آیا ہے

حَسَنًا۔ نیک اچھا ت۲ ۱۶ ت۳ ۱۲ بارہ جگہہ آیا ہے۔

حُسْنًا۔ حسن اچھا نیک خوبصورتی ت ت ت ت ت ت ت۲۵

حَسَنَاتٍ۔ نیکیاں ت۹ ۱۱ ت۱۲ ۱۱ ت۱۹ ۴۔

حَسُنَتْ۔ نیک ہوئی وہ ت۱۵ ۷ ت۱۹ ۶۔

حَسَنَةً۔ بھلائی نیکی ت۲ و ت۴ ۳ تیئس جگہہ آیا ہے۔

حُسْنُهُنَّ۔ حسن اُن عورتوں کا ت۲۲ ۳۔

حُسْنٰی۔ احسن (مونث) ت۵ ۱۰ سولہ جگہہ قرآن مجید میں آیا ہے

حُسْنَیَیْنِ۔ دو نیکیاں دو بھلائیاں ت۱ ۱۳۔

حُسُوْمًا۔ نہایت نحس و شوم ت۲۹ ۵۔

حَسِیْبًا۔ حساب لینے والا ت۴ ۱۲ ت۵ ۸ ت۱۵ ۲ ت۲۲ ۲۔

حَسِیْرٌ۔ تھکا ماندہ ت۲۹ ۱۔

حَسِیْسَهَا۔ حس اوسکی کھنکا اوسکا ہا ضمیر راجع ہے طرف لفظ الحسنٰے کے یعنی جنت میں کسیطرح کا ملال مرنی نہوگا ت۱۵ ۷۔

فصل الحا مع الشین المعجمة

حَشْرٌ۔ قیامت کا دن (اسکو حشر اس لئے کہتے ہیں کہ اس روز سب مخلوق ایک جگہ جمع ہوگی ت۲۶ ۷ ت۲۸ ۱ ۴۔

حَشَرَ۔ جمع کیا اوس نے ت۳۰ ۳۔

حُشِرَ۔ جمع کیا گیا وہ ت۱۹ ۷ ت۲۶ ۱ ت۲۸ ۴۔

حُشِرَتْ۔ جمع یا اکھٹے کئے جاوینگے وہ ت۳۰ ۲۔

حَشَرْتَنِیْ۔ اُٹھایا تونے مجھکو (اس میں خطاب اللہ تعالٰے کی طرف ہے کہ تونے مجھکو اندھا اوٹھایا) ت۱۶ ۱۶۔

حَشَرْنَا۔ اُٹھایا اوس نے ہمکو ت۸ ت۱۵ ۱۸۔

فصل الحا مع الصاد المهملة

حَصَادِ۔ کھیتی و زراعت کی کٹائی ت۸ ۴۔

حَصَبُ۔ ایندھن ہر ایک وہ چیز جس سے آگ سلگائی جاوے اور ہر ایک وہ شی جو دوزخ میں جلائی جاوے ت۱۷ ۷۔

حَصْحَصَ۔ ظاہر ہوا یا کھل گیا وہ ت۱۲ ۱۷۔

حَصَدْتُّمْ۔ کاٹو تم یعنے کھیتی کو ت۱۳ ۱۶۔

حَصِرَتْ۔ تنگ ہوئی وہ ت۵ ۹۔

حُصِّلَ۔ حاصل کیا گیا وہ ت۳۰ ۲۵۔

حَصُوْرًا۔ محصور کو کہتے ہیں باوجود قوت رکھتے ہوئے کبھی عورت کے پاس نجاوے جیسے کہ حضرت یحیٰی کی ہے ت۳ ت۱۲

حُصُوْنُهُمْ۔ جمع ہے حصن کی ان کے قلعے ت۲۸ ۴۔

حَصِیْدٌ۔ کٹا ہوا بوزن فعیل فاعل و مفعول دونوں معنوں

مین آتا ہے پ ۱۲ و پ ۲۶ ع ۱۵۔

حَصِیْدًا۔ بمعنی ایضًا پ ۱۱ ع ۸ ت ۲۔

حَصِیْرًا۔ گھیرنیکی جگہ یا بندی خانہ قید خانہ احاطہ گھیرنیکا یہ وصفِ جہنم ہے کہ وہ کافرون کے گھیرنیکی جگہ ہے پ ۱۵ ع ۱۔

فصل الحاء مع الضاد المعجمہ

حَضَرَ۔ روبرو ہوا مقابل مین ہوا حاضر ہوا وہ پ ۴ پ ۱۲ ع ۶

حَضَرُوْا۔ حاضر ہوئے یا موجود ہوئے وہ پ ۲۶ ع ۴۔

فصل الحاء مع الطاء المہملہ

حُطَامًا۔ ریزہ ریزہ ہر ایک چیز کا پ ۲۳ ع ۱۷ پ ۲۷ ع ۱۵ اور ۱۹۔

حَطَب۔ لکڑیان جلانیکی ہر ایک وہ چیز جس سے آگ سلگائی جلائی جاوے خواہ حجر ہو یا شجر اوسکو حطب کہتے ہین پ ۳۰ ع ۲۶۔

حَطَبًا۔ بمعنی ایضًا پ ۲۹ ع ۱۱۔

حُطَمَۃُ۔ یہ لغت قرآنی ہے اللہ تعالیٰ اسکے معنی فرماتا ہے کہ تو کیا جانے اے محمدؐ کہ حطمہ کیا چیز ہے وہ ایک خاص آگ ہے دوزخ کی جنکے دلون مین ایمان نہین ہے وہ آگ قیامت مین اونکے دلون تک پہنچے گی (اعوذ باللہ منہا) پ ۳۰ ع ۲۹۔

حِطَّۃٌ۔ بکسر الحاء دراصل قولوا حطۃ ہے بنی اسرائیل کو حکم ہوا کہ قولوا حطۃ یعنی کہو یہ کلمہ دعائیہ ہے بمعنی بخش دے گناہ ہمارے انہون نے ہنسی سے بدل کر کہا حِنطۃ جس کے معنی سرخ گیہون کے ہوتے ہین تب اللہ تعالیٰ نے انپر عذاب نازل کیا پ ۱ ع ۶ پ ۹ ع ۱۰۔

فصل الحاء مع الظاء المعجمہ

حَظُّ۔ حصہ مقررہ نصیب معینہ پ ۴ ع ۱۳ پ ۶ ع ۴ پ ۲ ع ۱۱ پ ۲۴ ع ۱۹

حَظًّا۔ حصہ مفروضہ مقررہ پ ۴ ع ۹ ۔ ۷۔

فصل الحاء مع الفاء

حَفَدَۃً۔ پوتے اولاد کی اولاد بعض نے پوتے نواسے دونو کو کہا ہے پ ۱۴ ع ۱۶۔

حُفْرَۃٍ۔ گڑھا۔ قبر۔ اصل مین اوس مٹی کو کہتے ہین جو گڑھے مین سے نکالکر اطراف مین ڈال دیتے ہین پ ۴ ع ۲۔

حَفِظَ۔ محافظت کی اوس نے پ ۵ ع ۳۔

حِفْظًا۔ حفاظت و نگہبانی کرنا پ ۲۳ ع ۵ پ ۲۴ ع ۱۲۔

حَفِظْنَا۔ حفاظت کی ہم نے پ ۱۴ ع ۲۔

حَفَظَۃً۔ حفاظت کرنے والے فرشتے پ ۷ ع ۱۴۔

حِفْظُھُمَا۔ حفاظت اون دونون کی پ ۳ ع ۲۔

حَفِظْنَا۔ گھیر لیا و محفوظ کیا ہمنے پ ۱۵ ع ۱۷۔

حَفِیٌّ۔ سوال مین مبالغہ کرنیوالا مباحثہ کرنیوالا سوال مین الحاح و زمی کرنا او مسئول کے انعامات احسانات کا اظہار اور اظہار الفت و محبت کرنا پ ۹ ع ۱۳۔

حَفِیًّا۔ بمعنی ایضًا پ ۱۶ ع ۶۔

حَفِیْظًا۔ نگہبان پ ۵ ع ۹ پ ۱۲ ع ۵ و ۸ پ ۱۳ ع ۸ پ ۲۵ ع ۲ پ ۳ ع ۵

حَفِیْظًا۔ بمعنی ایضًا پ ۵ ع ۸ پ ۷ ع ۱۹ پ ۲۵ ع ۶۔

فصل الحاء مع القاف

حَقُّ۔ اصل مین الحقّ ہے بمعنی مطابقت و موافقت وجوب مین اور الحقّ مین کئی توجیہین ایک الحقّ بمعنی موجد شے کا جو مناسب تھا حکمت الٰہی مین جیسے ہُوَ الْحَقُّ

هُوَ الْحَقُّ اور رَبُّكُمُ الْحَقُّ دوم یہ کہ موجد حقیقی جس چیز کو ایجاد کرے مقتضی حکمت کے وہ حق ہے لہذا ہر ایک فعل موجد حقیقی حق ہوا سیوم اعتقاد کسی شئے کا موافق ایجاد کے جیسے اعتقاد یوم البعث و ثواب و عقاب و جنت و نار پر کہ یہ حق ہیں چہارم یہ کہ وقوع قول و فعل بقدر وجوب حق کے جیسے قَوْلُكَ حَقٌّ وَفِعْلُكَ حَقٌّ اور حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ احقاق حق دو قسم پر ہے ایک اظہار ادلہ آسمانی و حجۃ قویہ۔ دوم اکمال الشریعۃ علی کافۃ الناس جیسے وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ اور دِيْنِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّيْنِ كُلِّهِ ت ۳ و ۵ و ۷ و ۸ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ پندرہ جگہ آیا ہے

حُقُبًا۔ الحُقُبُ کی جمع اَحْقَابٌ ہے بمعنی ایک زمانہ کے جسکو برسوں تک کہتے ہیں اور اسی برس کو بھی کہتے ہیں لیکن اسکا صحیح زمانہ متعین نہیں ہے ت ۱۵ ۲۱۔

حَقَّتْ۔ ثابت ہوئی بات ت ۱۱ و ۱۵ ت ۲۴ ت ۳ ۹۔

حَقَّهٗ۔ اوسکا حق ث ۴ ت ۱۵ ۳ ت ۲۱ ۷۔

حَقِيْقٌ۔ جو ثابت قدم ہو ف ۹ ۴۔

فصل الحاء مع الکاف

حُكَّامِ۔ یہ جمع ہے حاکم کی جسکو اجرائے حکم کی قوت و اختیار ہو ت ۲۔

حُكْمٌ۔ وہ قوت و زور جس سے اجرائے حکم ہو لوگوں میں پ ۳ (۱۷) جگہ۔

حَكَمَ۔ فیصلہ کیا حکم جاری کیا اوس نے ت ۲۴ ۱۰۔

حَكَمًا۔ فیصلہ یا حکم کرنیوالا منصف ث ۵ ۴ ت ۳۰ ۵۔

حُكْمًا۔ اسکے معنی حُكْمٌ میں دیکھو ت ۱۲ ت ۱۳ ت ۱۶ ت ۱۹ ت ۳۰۔

حَكَمْتَ۔ حکم کرے تو یا کیا تو نے ت ۶ ۱۰۔

حَكَمْتُمْ۔ حکم کرو تم ث ۵ ۵۔

حِكْمَةٌ۔ اس سے مراد وہ علم ہے جو قرآن میں آیا ہے ت ۱۵ (۱۹) جگہ آیا

حُكْمِهٖ۔ حکم اوسکا یا حکم اوس سے ت ۱۳ ۱۲ ت ۱۵ ۱۶ ت ۲۰ ۵ ت ۲۵ ۳۔

حُكْمِهِمْ۔ اونکے حکم سے ت ۱۷ ۶۔

حَكِيْمٌ۔ صاحب حکمت بالغہ کا خلق عباد و حیوانات وغیرہا میں اور اجرائے احکام میں العباد ت ۱ ۴ و ۱۵ (۷۵) جگہ آیا ہے۔

حَكِيْمًا۔ بمعنی ایضاً ت ۴ ۱۳ و ۱۴ (۱۳) جگہ آیا ہے۔

فصل الحاء مع اللام

حِلٌّ۔ حلال ہے جو ضد ہے حرام کی ت ۶ ۵ ت ۲۸ ۔ ت ۳۰ ۱۵۔

حِلًّا۔ حلال ہے جو ضد ہے حرام کی ت ۴ ۱۔

حَلَّافٍ۔ بہت کثرت سے قسم کھانے والا یا ہر ایک باطل قسم کھانے والا ت ۲۹ ۳۔

حَلَالٌ۔ حلال اور جائز ہے ت ۱۴ ۲۱۔

حَلَالًا۔ بمعنی ایضاً ت ۲ ۵ ت ۱۲ ت ۱ ۵ ت ۱۱ ۱۱ ت ۱۴ ۲۱۔

حَلَائِلُ۔ بیٹوں کی منکوحہ جوروئیں یعنے بہوئیں ت ۴ ۱۵۔

حَلَفْتُمْ۔ قسم کھائی تم نے ت ۲۔

حُلْقُوْمَ۔ گلا۔ اندرون گلے کا حصہ ت ۲۷ ۱۶۔

حَلَلْتُمْ۔ حلال ہوئی تم پر احرام حج یا عمرے کا۔ احرام کا کھولنا ت ۶ ۵

حُلُمَ۔ بضمتین عقل اور خواب جوانی سن شعور بلوغ ت ۱۸ ۱۴ ۱۔

حُلُّوْا۔ پہنائے جاوینگے وہ یعنی زیور جنت میں ت ۲۹ ۱۹۔

حَلِيْمٌ۔ بردبار و متحمل مزاج عند الغضب اور الحلم اصل میں ضبط نفس و طبع بوقت ہیجان غضب و غصہ ہے جمع اسکی احلام ہے اور جہاں بِغُلَامٍ حَلِيْمٍ آیا ہے اوس سے مراد یہ ہے کہ اوس میں قوت حلم کی پائی گئی ہے اور جہاں وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ اس سے مراد زمانہ بلوغ ہے کہ یہ اسوقت عقل و شعور

وتحمل مین آگیا ہے پ ۱۲ و ۱۴۔ (۱۱) جگہ قرآن مین آیا ہے۔

حَلِيمًا۔ بمعنی ایضاً ۱۵ ۵ پ ۲۲ ۳ و ۱۷۔

حِلْيَةً۔ زیور وزینت پ ۱۳ ۸ ۱۴ ۸ پ ۲۲ ۱۴ پ ۲۵ ۸۔

حُلِيِّهِمْ۔ اونکے گہنے اور زیور پ ۹ ۸۔

فصل الحا مع المیم

حٰمٓ۔ یہ حرف مقطعات سے ہے پ ۲۴ ۶ و ۱۵ (۷) جگہ آیا ہے۔

حَمَإٍ۔ گارا کیچڑ کالی سیاہ مٹی پ ۱۴ ۳۔

حَمَّالَةَ۔ خوب اُٹھانیوالی ا یہ صفت ابی لہب کی جورو کی ہے پ ۳۰

حَمِدَ۔ سراہا تعریف وشکر کیا حَمَدَ يَحْمَدُ سے ۱۴ (۳۸) جگہ آیا

حُمْرٌ۔ بضم اوجہ سکون المیم سرخ لال رنگ ہر ایک چیز کا پ ۲۲ ۱۴

حٰمٓ عٓسٓقٓ۔ پ ۲۵ ۲۔

حِمْلُ۔ بکسر الحاء وسکون المیم بوجھ یا وزن پ ۱۳ ۳۔

حَمَلَ۔ اُٹھایا اوس نے پ ۱۶ ۱۵۔

حَمْلٌ۔ گابہ اوس مؤنث حیوان کو کہتے ہین جسکے پیٹ مین

بچہ ہو پ ۱۵ ۸ پ ۲۸ ۱۷۔

حُمِلَ۔ لادا گیا وہ پ ۲۸ ۱۳۔

حَمْلًا۔ بوجھ پیٹ حمل پ ۹ ۱۴۔

حِمْلًا۔ بوجھ وزن پ ۱۶ ۱۴۔

حَمَلَتْ۔ صیغہ مؤنث ہے بمعنی اُٹھائی ہے پ ۵ پ ۹ ۱۴

حُمِلَتِ۔ الارض اُٹھائی جاویگی زمین پ ۲۹ ۵۔

حَمَلَتْهُ۔ رکھا تونے اوس کو۔ پ ۲۱ ۸۔

حَمَلْنَا۔ سوار کرائے تمہے ہم چڑھائے تمہے ہم اُٹھاتے ہم پ ۹ و ۱۶

حُمِّلْنَا۔ اُٹھوائے گئے ہم تکلیف دیئے گئے ہم پ ۱۶ ۱۳۔

حُمِّلُوا۔ اُٹھائے گئے وہ پ ۲۸ ۱۱۔

حَمْلُهُ۔ بوجھ اوسکا حمل وپیٹ اوسکا پ ۲۶ ۲۔

حَمَلَتْهَا۔ اٹھایا اوس نے اوسکو پ ۱۵ ۸ پ ۲۲ ۶۔

حِمْلَهَا۔ بوجھ اپنا بوجھ اوسکا پ ۲۲ ۱۵۔

حَمْلَهُنَّ۔ حمل اون عورتون کا پ ۲۸ ۱۷۔

حَمُولَةً۔ بوجھ اوٹھانیوالے جانور پ ۸ ۴۔

حَمِيدٌ۔ سراہا گیا تعریف کیا گیا وزن فعیل کا ہے بمعنی فاعل و

مفعول دونون کے آتا ہے پ ۳ ۵ (۱۶) جگہ آیا ہے۔

حَمِيدًا۔ تعریف کیا گیا ستودہ پ ۵ ۱۶۔

حُمُرٌ۔ یہ جمع ہے حمار کی گدھے پ ۱۴ ، پ ۲۱ ۱۱۔

حَمِيمٌ۔ بہت نہایت سخت گرم پانی دوزخ کا اور ہر ایک

گرم پانی کو بھی کہتے ہین اور حمام بوجہ گرم پانی کے اور حمی بوجہ

شدت گرمی کے اور دوست کو بھی حمیم بوجہ کثرت گرمی محبت کے

کہتے ہین پ ۱۴۔ قرآن کریم مین (۱۵) جگہ آیا ہے۔

حَمِيمًا۔ بمعنی ایضاً پ ۲۶ ۶ پ ۲۹ ۷ پ ۳۰ ۱۔

حَمِئَةٍ۔ گارے وکیچڑ دلدل لفظ عین مین تفصیلاً آئیگا پ ۱۶ ۲

حَمِيَّةَ۔ غیرت پ ۲۶ ۱۱۔

فصل الحا مع النون

حَنَاجِرَ۔ یہ جمع ہے حَنْجَرَة کی منتہی حلقوم پ ۲۱ ۸ ۱۴ پ ۲۴ ۷۔

حَنَانًا۔ مہربانی وشفقت فرط محبت گاڑہی دوستی پ ۱۶ ۴۔

حِنْثِ۔ اصل مین الحنث العظیم ہے جھوٹی قسم اور

قسم کا توڑنا اور بڑے گناہ کو بھی کہتے ہین پ ۲۷ ۱۵۔

حُنَفَآءَ۔ سیدھی مسلمان۔ فرمان بردار مطیع توحید پر پکے موحدین

اور عادلون کو بھی کہتے ہین پ ۱۷ ۱۱ پ ۳۰ ۲۳۔

حَنِيذٍ۔ گائے بکری ہر ایک نر مادہ چھوٹا بڑا جانور جو

ملا ہوا ہوا دسکو حنیف کہتے ہین ٹ ۳ ۷

حَنِيفًا - بمعنی مُسلمًا مُستقیمًا علی الہدایت اور وہ شخص جو دین ابراہیمؑ پر قائم ہو اور جاہلیت مین جو حج بیت اللہ کرے اور آجکل خاص مسلمان اور حضرت ابراہیمؑ کو بھی کہتے ہین کیونکہ انہون نے کفر و شرک سے انحراف کیا ۱ ۱۶ ۳ ۱۵ ۴ ۱ (۹) جگہ آیا ہے۔

حُنَيْنٍ - یہ ایک مقام کا نام ہے جہان جنگ ہوئی تھی اور مراد اس سے جنگ حنین ہے درمیان مکہ و طائف ۱۰ ۱۰۔

فصل الحاء مع الواو

حَوَارِيِّيْنَ - یہ اکثر شکاری تھے اور اکثرون نے یہ کہا کہ یہ لوگ دھوبی و رنگریز تھے مددگار حضرت عیسیٰ علیہ و علیٰ نبینا الصلوٰۃ والسلام اور بعض نے کہا کہ یہ لوگون کے دلون کو دھوتے تھے اسیواسطے انکو دھوبی کہتے ہین ۳ ۱۳ ۲۸ ۵ ۱۰۔

حَوَايَا - انتڑیان یا آنتین چربی کی ۵ ۸۔

حُوبًا - گناہ یتیمون کا مال ناحق کھانا حوب ہے ۴ ۱۲۔

حُوتُ - مچھلی ۱۵ ۲۱ ۲۳ و ۲۹ ۴۔

حُوتَهُمَا - مچھلی اون دونون کی یعنی حضرت موسیٰؑ اور آپکے رفیق یوشعؑ بن نون یہی آپ کے بعد پیغمبر بھی ہوئے ۱۵ ۲۱۔

حُورٌ - نہایت خوب صورت آنکھ وجسم والی جو دنیا و آخرت مین اپنے مثل اپنے سوا نرکھے ۲۵ ۱۶ ۲۷ ۳ و ۱۳ ۱۴ و ۱۴۔

حَوْلٌ - برس سال اصل مین تغیر شئی و انفصال شئی علی الغیر کیونکہ سال مین بھی باعتبار انقلاب زمان و دوران آفتاب کے اپنے مطلع مین متغایر ہوتا ہے ۲ ۵ ۱۶ ۱ ۲۴ ۵۔

حِوَلًا - بکسر الحاء وفتح الواو پھرنا گھومنا بدلنا ۱۶ ۳۔

حَوْلَكَ - گرد تیرے اطراف تیرے کنارے تیرے ۴ ۸۔

حَوْلَهُ - بفتح الحاء وسکون الواو گرد اطراف کنارے اوسکے پ ۵ (۵) جگہ آیا

حَوْلَهَا - کنارے و گرد اوسکے ۷ ۱۹ ۱۶ ۲۵ ۲۔

حَوْلَهُمْ - گرد اطراف اونکے ۱۱ ۴ ۲۱ ۳۔

حَوْلَيْنِ - دو برس دو سال ۲ ۱۴۔

فصل الحاء مع الیاء التحتانیہ

حَيٌّ - الحی الدائم بالبقاء ۳ ۲ و ۹ و ۱۱ (۱۱) جگہ آیا ہے

حَيًّا - بمعنی ایضًا ۱۶ ۴ و ۵ و ۸ ۲۳ ۴۔

حِيتَانُهُمْ - مچھلیان اونکی ۹ ۱۱۔

حَيْثُ - جس جگہ یا جہان ۱ ۴ و ۹ (۲۰) جگہ آیا ہے۔

حَيْثُمَا - جہان کہین کہان ۱۲ ۲۔

حَيْرَانَ - بہکا بھٹکا پریشان ۷ ۱۵۔

حِيلَ - بَيْنَهُمْ پردہ ڈالا گیا درمیان اونکے یا جدائی کی گئی درمیان اون کے ۲۲ ۱۲۔

حِيلَةً - بہانہ چارہ حیلہ ۵ ۱۱۔

حِينَ - اصل مین الحین وقت بلوغ الشئی او حصول الشئی کو کہتے ہین اور یہ وقت مبہم ہوتا ہے اور یہ خاص ہے ساتھ مضاف الیہ کے ۱ ۴ ۲ ۴ (۲۸) جگہ آیا ہے۔

حِينَئِذٍ - اوسوقت یا اِسوقت ۲۷ ۱۹۔

حَيُّوا - یہ امر حاضر کا صیغہ ہے وعاد و ۵ ۸۔

حَيَوَانُ - زندگانی زندگی حیات ۲۱ ۳۔

حَيٰوتِكُمْ - زندگی حیات تمہاری ۲۶ ۲۔

حَيٰوتُنَا - زندگی یا حیات ہماری ۹ ۱۸ ۳ ۱۵ ۱۴۔

حَيٰوتِي - زندگی یا حیات میری ۳۰ ۱۴۔

حَيٰوةٌ - زندگانی حیات دنیا کی مراد ہے اور نفس کو سختی سے

روکنا کہ گناہ و قبائح کے نزدیک نہ جاوے اور ترک معاصی پ ۱۱ ع ۱۲ جگہ

حَیَّۃٌ ۔ سانپ و بہت بڑا سانپ پ ۱۶ ع ۱۰

حُیِّیْتُمْ ۔ دعا چاہو اور سلامتی طلب کرو تم پ ۵ ع ۸ ۔

باب الخاء

فصل الخاء مع الالف

خَابَ ۔ خسارا میں آیا نامراد ہوا جو چاہا سو نہ پایا یَخِیْبُ
خَیْبَۃً پ ۳ ع ۱۵ پ ۱۳ ع ۱۲ و پ ۱۵ ع ۱۶ ۔

خَاتَمُ ۔ النَّبِیّٖنَ بفتح التاء آنحضرت ختم کرنے والے ہیں تمام
نبیوں کے و بکسر التاء اور خاتم ختم سے باعتبار عادت کے کہ آخر
فرمان میں و خطوط کے اوسکو چھاپ دیتے ہیں تاکہ دلالت کرے
ختم مضمون پر اور آیہ ہے اسمیں نہی عنہ سے اور ہر ایک آنے
والے سے خواہ وہ بالذات آوے یا بالصفات اور بکسر التاء نفس
نبوت ہی ختم ہوگی جب نفس نبوت ہی ختم ہو چکی تو نزاع ہی باقی نہ رہی پ ۲۲

خَادِعُہُمْ ۔ دھوکہ فریب دینے والے ہیں انکو پ ۵ ع ۱۸ ۔

خَارِجٌ ۔ نکلنے والا باہر ہونے والے پ ۸ ع ۲ ۔

خَارِجِیْنَ ۔ وہ سب نکلنے والے ہیں پ ۳ ع ۴ پ ۶ ع ۱۰ ۔

خَازِنِیْنَ ۔ ذخیرہ و نقود جمع کرنے والے پ ۱۴ ع ۲ ۔

خَاسِرُوْنَ ۔ نقصان پانے والے خسارہ اٹھانے والے
خواہ دنیوی ہو یا اخروی پ ۳ و ۱۴ (۱۴) جگہ آیا ہے

خَاسِرِیْنَ ۔ نقصان اٹھانے والے پ ۸ ع ۱۷ (۱۷) جگہ

خَاسِئًا ۔ ذلیل خوار بوجہ عدم ادراک کے پ ۲۹ ع ۲ ۔

خَاسِئِیْنَ ۔ ہلاک ہونے والے ٹوٹا اٹھانے والے دنیا سے
برباد ہونے والے پ ۸ ع ۹ ۱۱ ۔

خَاشِعًا ۔ عاجزی و انکساری کرنے والا پ ۲۸ ع ۶ ۔

خَاشِعَاتٌ ۔ ڈرنے والیاں پ ۲۲ ع ۲ ۔

خَاشِعُوْنَ ۔ عاجزی کرنے والے پ ۱۸ ع ۱ ۔

خَاشِعَۃً ۔ ڈرنے والی پ ۲۴ ع ۱۹ پ ۲۹ ع ۴ و پ ۳۰ ع ۲ و ۱۳

خَاشِعِیْنَ ۔ ڈرنے والے پ ۵ ع ۴ پ ۱۱ ع ۲ پ ۲۳ ع ۲۵ ۔

خَاصَّۃً ۔ چنی ہوئی خالص کی ہوئی پسندیدہ پ ۹ ع ۱۷

خَاضِعِیْنَ ۔ نیچے کرنے والے نظریں خضوع کرنے والے جھکنے والے پ ۱۹ ع ۵

خَاضُوْا ۔ بحث کی تمنے خوض کیا تمنے اصل میں خاض پانی پر پیر تنے
کو کہتے ہیں لیکن باعتبار شرع کے قرآن مجید نے گناہ و ذم برائی کے
ساتھ بیان کیا ہے پ ۱۰ ع ۱۵ ۔

خَاطِبُہُمْ ۔ بات کرتے ہیں خطاب کرتے ہیں انسے پ ۱۹ ع ۴ ۔

خَاطِئُوْنَ ۔ گناہگار لوگ اور بعض نے کافرون کو اسمیں شریک کیا ہے پ ۲۹ ع ۵

خَاطِئَۃٌ ۔ گناہ خطا لواطت عورتوں کا باہمیں بدکاری کرنا یہ
لفظ قوم لوط کی بدکاری میں آیا ہے پ ۲۹ ع ۵ پ ۳۰ ع ۲ ۔

خَاطِئِیْنَ ۔ گناہ گار پ ۱۲ ع ۱۳ پ ۱۳ ع ۴ و پ ۲۰ ع ۴ ۔

خَافَ ۔ ڈرا وہ خوف کیا وہ پ ۲ ع ۱۲ پ ۹ ع ۱۴ پ ۱۳ ع ۱۵ پ ۱۶ ع ۲ ۔

خَافَتْ ۔ ڈرے وہ پ ۵ ع ۱۶ ۔

خَافِضَۃٌ ۔ نیچے کرنے والی جماعت پ ۲۷ ع ۱۴ ۔

خَافُوْا ۔ خوف کرو تم ڈرو تم پ ۴ ع ۱۲ ۔

خَافُوْنِ ۔ مجھسے خوف کرو ڈرو پ ۴ ع ۹ ۔

خَافِیَۃٌ ۔ چھپی ہوئی بات پ ۲۹ ع ۵ ۔

خَالَاتِکَ ۔ خالائیں تیری پ ۲۲ ع ۳ ۔

خَالَاتِکُمْ ۔ خالائیں تمہاری پ ۴ ع ۱۵ پ ۱۸ ع ۱۴ ۔

خَالِدٌ ۔ ہمیشہ کو کہتے ہیں بغیر کسی تبدل و تغیر زمان کے جسکی

انتہا زمانہ ہو ت ۲۶ ۶ -

خَالِدًا بمعنی ایضاً ت ۱۳ ش ۱۰ ن ۱ ۱۴ -

خَالِدُوْنَ ۔ یہ خَالِدٌ کی جمع ہے بمعنی ہمیشہ بقا بلا تغیر و تبدل و نقص کے ب ۱ ۳ و ۴ و ۹ ت ۱۱ ۳ ۲ و ۶ (۲۱) جگہ آیا ہے

خَالِدِیْنَ بمعنی ایضاً ت ۲ ۳ (۴۰) جگہ آیا ہے -

خَالِصُ ۔ خالص ہو بری ہو پاک ہو غیر اپنے سے اور غیر سے علاقہ اتصالی نہ ہو ت ۲۳ ۱۵ -

خَالِصًا بمعنی ایضاً ۔ ت ۱۴ ۱۵ -

خَالِصَةٌ بمعنی ایضاً خالص ب ۱ ۱۱ ش ۸ ۳ و ۱۱ ب ۲۲ ۳ ت ۲۳ ۱۳ -

خَالِفِیْنَ ۔ پیچھے رہنے والے ضعیف وغیرہ لوگوں سے ن ۱۰ ۱۷ -

خَالِقُ ۔ بے نمونہ پیدا کرنے والا ت ۱۹ ۱۳ ۸ (۸) جگہ آیا ہے

خَالِقُوْنَ ۔ بنانے والے ت ۱۸ ۱ ۲۳ ۸ ۔

خَالِكَ ۔ خالہ تیری ت ۲۲ ۴ -

خَالِیَةٌ ۔ گذرے ہوئے دن خالی دن ت ۲۹ ۵ ۔

خَامِدُوْنَ ۔ بجھے ہوئے ساکت مری ہوئی فنا کی ہوئی مثل آگ وغیرہ جبکہ وہ بجھ جاوے ت ۲۳ ۱ -

خَامِدِیْنَ بمعنی ایضاً ت ۱۷ ۲ -

خَامِسَةُ ۔ پانچویں بار یا چیز یا عدد ت ۲۸ ۷ -

خَانَتَا ۔ خیانت کی اون دو عورتوں نے ت ۲۸ ۲۰ -

خَانُوْا ۔ خیانت کی تھی انہوں نے ت ۱۰ ۶ -

خَاوِیَةٌ ۔ گرا ہوا افتادہ ویران ت ۳ ۳ (۵) جگہ آیا ہے -

خَائِبِیْنَ ۔ نامراد ناامید ہونے والے ت ۴ ۴ -

خَائِضِیْنَ ۔ بحث و مناظرہ کرنے والے ت ۲۹ ۱۶ -

خَائِفًا ۔ خوف کرنے والا ت ۲ ۵

خَائِفِیْنَ ۔ خوف زدہ ڈرتے میں ب ۱ ۱۴

خَائِنَةٌ ۔ خیانت اور خائن عورت کی آنکھ کو بھی کہتے ہیں

خَائِنَةَ الْاَعْیُنِ خیانتِ چشم یعنی آنکھ سے اشارہ کرنا خفیہ یا نظر ثانی عمداً کرنا ت ۲۴ ۷ پوری تفصیل خیانت میں دیکھو۔

خَائِنِیْنَ ۔ خیانت کرنیوالے ت ۵ ۱۳ ۱ ۳ ت ۱۲ ۱۷ -

فصل الخاء المعجمۃ مع الباء الموحدۃ

خَبْأَ ۔ پوشیدہ چھپی ہوئی چیز ت ۱۹ ۱۷ -

خَبَالًا ۔ تباہ کرنا فتنہ انگیزی کرنا ت ۴ ۳ ت ۱۰ ۱۳ -

خَبَائِثَ ۔ یہ جمع ہے اوس چیز کو کہتے ہیں جو عقلاً و طبعاً و شرعاً قبیح اور بری ہو ت ۹ ۹ ت ۱۷ ۵ -

خَبَتْ ۔ آگ کے بجھانے میں آیا ہے اور نیچے کو جھکنا عاجز ہونا ت ۱۵ ۱۱ ۔

خَبُثَ ۔ خبیث کفر برے افعال بدکاری لواطت فحش حرام ت ۸ ۱۴ ۔

خُبْرًا ۔ کسی چیز کا علم حاصل کرنا اشیاء معلومہ سے بذریعہ خبر کے

خُبْرًا ۔ بضم الخاء و سکون الباء سمجھ عقل ت ۱۵ ۲۱ ت ۱۶ ۲ ۔

خُبْزًا ۔ روٹی نان ت ۱۲ ۱۵ -

خَبِیْثَ ۔ خبیث خبائث میں دیکھو ت ۳ ۵ (۵) جگہ آیا ہے -

خَبِیْثًا بمعنی ایضاً خبائث میں دیکھو ت ۱۸ ۹ -

خَبِیْثُوْنَ ۔ خباثت کرنیوالے ناپاک گندے لوگ ت ۱۸ ۹ -

خَبِیْثَةٍ بمعنی ایضاً ت ۱۳ ۱۶ -

خَبِیْثِیْنَ بمعنی ایضاً گندے خبیث لوگ ت ۱۸ ۹ -

خَبِیْرٌ ۔ یہ وصف باری تعالیٰ ہے وہ عالم و خبردار ہے تمام اعمال ظاہری و باطنی ہر فرد بشر کے بغیر کسی مخبر کے ب ۲ ۱۴ (۳۲) جگہ

خَبِیْرًا بمعنی ایضاً ت ۳ و ۱۰ و ۱۶ و ۱۷ ت ۱۱ ۳۳ ت ۲۶ ۱۰ -

فصل الخاء مع التاء

خَتَّارٍ۔ عہد شکن عہد توڑنے والا ت ۲۱ ۱۳۔

خِتَامُهٗ۔ مہر کرنے کا آلہ اصل اسکی یون ہے کہ جنت مین بے نشہ شراب اہل جنت کیلئے مشک کی مہر لگی ہوئی ہوگی ت ۳۰ ۱۸۔

خَتَمَ۔ مہر لگائی اوس نے ت ۱ ک ۱۱ ت ۲۵ ۱۹۔

خَدَّ۔ گال رخسارہ ت ۲۱ ۱۱۔

فصل الخاء مع الدال المعجمة

خُذْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے لے تو لیجا تو ت ۳ (۸) جگہ آیا ہے

خُذُوا۔ لو تم پکڑو تم لیلو تم۔ ت ۸ و ۱۱ (۱۲) جگہ آیا ہے۔

خَذُولًا۔ خوار خستہ ذلیل اصل مین اوس ذلیل شخص کو کہتے ہین جسکی نصرت امداد و اعانت ترک کئے گئے ہو ت ۱۹ ۱۔

فصل الخاء مع الراء المهملة

خَرَّ۔ گرا وہ۔ از باب ضرب ت ۹، ت ۱۳ ت ۱۲ ت ۲۱ ت ۲۳ ۱۱۔

خَرَابِهَا۔ خرابی و بربادی و ویرانی انکی ها ضمیر واحد مونث کی راجع ہے طرف مساجد کے ت ۱ ۱۴۔

خَرَاجُ۔ محصول مال خزانہ ت ۱۸ ۴۔

خَرَّاصُونَ۔ اٹکل مارنے والے۔ اٹکلنے والے جھوٹ بولنے والے خراص اصل مین اوس شخص کو کہتے ہین جو میوے یا غلے کو کھلیان یا درخت وغیرہ پر اندازہ کرے چونکہ غالب ظن سے ہوتا ہے اسواسطے اٹکلنے سے کہ جھوٹا کذاب کہتے ہین ت ۲۶ ۱۸۔

خَرَجَ۔ نکلا وہ ایک شخص ت ۱۶ ۴ ت ۲۰ ۵ و ۱۱۔

خَرَجَا۔ نکلنا ت ۱۶ ۲ ت ۱۵ ۴۔

خَرَجْتَ۔ نکلا تو ت ۳ ۲۔

خَرَجْتُمْ۔ نکلے تم سب ت ۲۵ ۷۔

خَرَجْنَ۔ نکلین وہ سب عورتین ت ۲ ۱۵۔

خَرَجْنَا۔ نکلے ہم ت ۱ ۱۲۔

خَرَجُوا۔ نکلے وہ سب مرد ت ۲ ت ۱۶ ت ۲۶ ۷۔

خَرْدَلٍ۔ رائی کو کہتے ہین معروف ہے ت ۱۷ ۴ ت ۲۱ ۱۱۔

خُرْطُومِ۔ ناک جمع اسکی خَرَاطِيمُ ہے ت ۲۹ ۳۔

خَرَقْتَهَا۔ تراشا پھاڑا تونے اوسکو ت ۱۵ ۲۲۔

خَرَقُوا۔ تراشا پھاڑا انہوں نے ت ۷ ۱۸۔

خَرَقَهَا۔ تراشا پھاڑا اوس نے اوسکو ت ۱۵ ۲۲۔

خَرُّوا۔ گرے وہ لگ جھکے وہ لوگ ت ۱۳ ۵ ت ۱۶، ت ۲۱ ۱۵۔

خُرُوجِ۔ نکلنا ت ۱۳ و ۱۷، ت ۱۴، ت ۲۶ ۱۵ و ۱۷۔

فصل الخاء مع الزاء المعجمة

خَزَائِنُ۔ یہ جمع ہے خزانہ کی ت ۱۱ (۷) جگہ آیا ہے۔

خَزَائِنُهٗ۔ خزانے اوسکے ت ۱۴ ۲۔

خَزَنَتُهَا۔ خزانچی اوسکے ت ۲۴ ۵ ت ۲۹ ۱۔

خَزَنَةِ۔ خزانچی۔ ت ۲۳ ۱۰۔

خِزْيٌ۔ رسوائی ذلت خواری ت ۱۰ (۱۱) جگہ آیا ہے۔

فصل الخاء مع السين المهملة

خَسَارًا۔ ٹوٹا نقصان ت ۱۵ و ت ۲۲ ۱۷ ت ۲۹ ۱۰۔

خَسِرَ۔ ذلیل و نقصان مند ہوا وہ ت ۱۵ (۷) جگہ آیا ہے۔

خُسْرٍ۔ نقصان ٹوٹا ت ۳۰ ۲۸۔

خُسْرًا۔ ایضاً نقصان خسارا ٹوٹا ت ۳۰ ۲۸۔

خُسْرَانُ۔ خسارہ ٹوٹا نقصان ت ۱۷ و ت ۲۳ ۱۶۔

خُسْرَانًا۔ نقصان ٹوٹا ذلت خواری خسارہ ت ۵ ۱۵۔

خَسِرُوا۔ ٹوٹا پایا انہوں نے نقصان اوٹھایا انہوں نے پ (۷) جگہ ہے

خَسَفَ۔ دھسا دیا اوس نے (زمین میں) ف ۲۰ ر ۱۱ ف ۲۹ ر ۱۷۔

خَسَفْنَا۔ دھسا دیا ہمنے ف ۲۰ ر ۱۱ و ۱۶۔

فصل الخاء مع الشين

خُشُبٌ۔ بضمتین لکڑیاں جمع ہے خَشَبٌ بالفتحتین کی ف ۲۸ ر ۱۳۔

خُشَّعًا۔ کسی خوف سے آنکھوں کا پست و نیچے ہونا ف ۲۷ ر ۸۔

خَشَعَتِ۔ ہے وہ اور پست ہو نیچے ہو جاوینگے یعنی نظر اونکی ف ۱۶

خُشُوعًا۔ جھکنا نیچے ہونا پست ہونا ف ۱۵ ر ۱۲۔

خَشِيَ۔ ڈرا وہ خوف کیا اوس نے یہ لفظ خاص علما کیلئے آیا ہے جیسے اِنَّمَا یَخْشَی اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُا کیونکہ یہ عظمت و خوف الٰہی سے ڈرتے ہیں یہ دوسروں میں نہیں ہیں ف ۱ (۴) جگہ ہے

خَشِيتُ۔ ڈرا میں خوف کیا میں نے پوری تفصیل خَشْيَة میں ہے

خَشْيَةَ۔ ڈرا اور ڈرنا ف و ف ۸ ر ۱۵ ر ۴ و ۱۱ ف ۱۵ ر ۱۴ ف ۲۵ ر ۶

خَشِينَا۔ ڈرے ہم ف ۱۶ ر ۱۔

خَشْيَتِهٖ۔ اوسکے ڈر سے ف ۱ و ۲۔

فصل الخاء مع الصاد المهملة

خَصَاصَةٌ۔ تنگی فقیری محتاجی ف ۲۸ ر ۴۔

خِصَامِ۔ بہت بڑا جھگڑالو ف ۲ و ف ۲۵ ر ۸۔

خَصْمٌ۔ جھگڑنے والا ف ۲۳ ر ۱۱۔

خَصْمَانِ۔ بہت بڑے دو جھگڑنے والے ف ۱۷ ر ۹ ف ۲۳ ر ۱۱۔

خَصِمُونَ۔ وہ سب جھگڑنے والے ف ۱۵ ر ۱۲۔

خَصِيمٌ۔ جھگڑالو ف ۱۴ ف ۲۳ ر ۴۔

خَصِيمًا۔ بمعنی ایضاً ف ۵ ر ۱۳۔

فصل الخاء مع الضاد المعجمة

خُضْتُمْ۔ خوض مناظرہ کیا تمنے قدم ڈالا تمنے ف ۱۰ ر ۱۵۔

خَضِرٌ۔ بضم الخاء سکون الضاد۔ ہر ایک سبز یا ہری چیز ف ۲۹ (۴) جگہ

خَضِرًا۔ سبز شاخ و ہر ایک سبزی ترکاری ف ۱۸ ف ۱۵ ر ۱۶۔

فصل الخاء مع الطاء المهملة

خِطْأً كَبِيرًا۔ وہ بڑی خطا یا گناہ کبیرہ جس سے انسان کو مواخذہ کیا جاوے خطاء تین قسم پر ہے ایک تو عدول و تجاوز کرنا کسی جانب سے اور دوسرے فعل حسن کا ارادہ کرنا لیکن غلطی سے خلاف صادر ہو تیسرے فعل غیر مستحسن کا ارادہ کیا لیکن اتفاق سے فعل مستحسن صادر ہوا پس یہ مخطی فی الارادہ اور مصیب بالفعل ہے ف ۱۵ ر ۱۰۔

خِطَابٌ۔ سے بات مراد ہے اور باعتبار لغت کے بات کو ٹکڑا کرنا ف ۲۳

خِطَابًا۔ خطاب کرکے بات کرنا ف ۳۰ ر ۲۔

خَطَايَا۔ خطائیں ف ۱ ر ۶ ف ۱۶ ر ۱۲ ف ۱۹ ر ۷ ف ۲۰ ر ۱۳۔

خَطْبُكَ۔ تیرا کیا حال ہے سامری ف ۱۶ ر ۱۴۔

خَطْبُكُمْ۔ تمہاری شکلیں کیسی یعنی مطالب انبیاء ہیں ف ۱۴ ر ۴۔

خَطْبُكُمَا۔ حال تمہارا کاروبار تمہارا ف ۲۰ ر ۹۔

خَطْبُكُنَّ۔ حال تم عورتوں کا ف ۱۲ ر ۱۶۔

خِطْبَةِ۔ عورتوں کی منگنی پیغام ف ۲ ر ۱۴۔

خَطِفَ۔ اوچک لیا اوس نے بہت جلدی اوٹھا لیا اوس نے جیسے چیل کوا اٹھا لیتا ہے جھپٹ لیتا ہے ف ۲۳ ر ۵۔

خَطْفَةَ۔ اچک لینا بہت جلدی سے اٹھا لینا ف ۲۳ ر ۵۔

خُطُوَاتِ الشَّيْطٰنِ۔ قدموں شیطان کے اصل میں خُطْوَ اوس ایک مرتبہ کو کہتے ہیں جو چلتے وقت درمیان قدموں وارد کے

ہو اور بیاں قدموں سے مراد شیطان کی پیروی ہے جو خلاف خدا و رسول ہو پ ۲ ع ۵، ۹ ع ۲ پ ۱۸ ع ۹۔

خَطٰیٰکُمْ۔ تمہارے گناہون سے پ ۲۹ ع ۱۰۔

خَطِیْئَتُهٗ۔ خطا و برائی و گناہ اوس کا پ ۱ ع ۹۔

خَطِیْئَتِیْ۔ خطا و غلطی گناہ میرا پ ۱۹ ع ۹۔

خَطِیْئَةً۔ برائی خطا گناہ بھول چوک پ ۵ ع ۱۳۔

فصل الخاء مع الفاء

خِفَافًا۔ ثِقَالًا۔ خفیف ہلکے اور ثقیل بھاری۔ خوش و غمگین قوی و ضعیف۔ اغنیا و فقرا پ ۱۰ ع ۱۲۔

خَفَّتْ۔ ہلکے ہوئے۔ وزن مین کم ہوئے یعنی اعمال و اقوال پ ۸ ع ۱ پ ۱۸ ع ۶۔

خِفْتُ۔ خفیف و ہلکا ہوا مین خفیف و ہلکی ہوئی مین ڈرا مین پ ۴ پ ۲۰

خِفْتُکُمْ۔ ڈرا و خوف کیا مین نے تجہسے پ ۱۹ ع ۶۔

خِفْتُمْ۔ ڈرو تم خوف کرو تم پ ۲ ع ۱۴ و ۱۵۔ (۶) جگہ آیا ہے۔

خَفَّفَ۔ تخفیف و ہلکا کیا اوس نے پ ۱۰ ع ۵۔

خَفِیٌّ۔ چھپی پوشیدہ چیز پ ۲۵ ع ۶۔

خُفْیَةً۔ آہستہ پوشیدہ چھپی ہوئی چیز پ ۲۶ ع ۴۔

خُفْیَةً۔ چھپکے پوشیدہ آہستہ پ ۷ ع ۱۴، پ ۸ ع ۱۴۔

فصل الخاء مع اللام

خَلَا۔ اکیلا تنہا ہوا وہ بے ہو وہ پ ۱ و پ ۲۲ ع ۲۵۔

خِلَافٍ۔ مختلف اطراف داہنے ہاتھ بائین پاون سے کاٹے جاوین گے پ ۶ و پ ۹ ع ۱۴۔

خِلَافَ۔ مقابل آگے پیچھے ضد ہے پ ۱۰ ع ۷، پ ۱۶ ع ۱۲ پ ۱۹ ع ۷۔

خِلَافَكَ۔ پیچھے تیرے خلاف تیرے پ ۱۵ ع ۱۴۔

خَلَاقٍ۔ حصہ انسان کی بہتر کمائی و اخلاق و فضیلت پ ۱ پ ۲ پ ۱۰

خَلَّاقُ۔ پیدا کرنے والا سبحانہ تعالیٰ پ ۱۴ ع ۴ پ ۲۳ ع ۴۔

خَلَاقِکُمْ۔ بہتر حصے تمہارے پ ۱۰ ع ۱۵۔

خَلَاقِهِمْ۔ بہتر حصے اونکے پ ۱۰ ع ۱۵۔

خِلَالٌ۔ وہ دوستی جو آخرت مین کام آوے پ ۱۳، پ ۱۵ ع ۱۔

خِلَالَکُمْ۔ بکسر الخا، درمیان اپنا یا درمیان تمہارا پ ۱۰ ع ۱۲۔

خِلَالِهٖ۔ خلو یا درمیان اوسکے پ ۱۸ ع ۱۲ پ ۲۱ ع ۸۔

خِلَالَهَا۔ درمیان اوسکے پ ۱۵ ع ۱۰، پ ۲۰ ع ۱۔

خِلَالَهُمَا۔ درمیان اون دونون کے پ ۱۵ ع ۱۷۔

خَلَآئِفَ۔ الْاَرْضِ۔ جانشین بادشاہان زمین پ ۸ ع ۱۴ پ ۱۱ ع ۱۲ پ ۲۲ ع ۱۲

خَلَتْ۔ گذر گئی پ ۱ ع ۱۶، پ ۴ ع ۵ و ۶ (۱۳) جگہ قرآن مین آیا ہے

خُلْدُ۔ ہمیشہ۔ اوس زمانہ کو کہتے ہین جسکی انتہا نہ ہو ابد الآباد ہمیشگی پ ۱۶ ع ۱۶ (۵) جگہ

خَلَصُوْا۔ خالص کیا انہون نے تنہائی علیحدگی کی انہون نے اور الگ ہوئے وہ پ ۱۳ ع ۴۔

خُلَطَآءِ۔ دو شریک ہم پیشہ پ ۲۳ ع ۱۱۔

خَلَطُوْا۔ ملایا انہون نے یعنی عمل آپکو پ ۱۱ ع ۲۔

خَلْفُ۔ پیچھے عقب پس پشت پ ۹ ع ۱۱ پ ۱۶ ع ۷۔

خَلَفَ۔ خلیفہ کیا جگہ دی قائم مقام کیا پیچھے چھوڑا اونے پ ۹ پ ۱۰ پ ۱۶ ع ۷

خُلَفَآءَ۔ جانشین قائم مقام پ ۸ ع ۱۶، پ ۷، پ ۲۰ ع ۱۔

خِلْفَةً۔ پیچھے متعقب آنے والے پ ۱۹ ع ۴۔

خَلَفْتُمُوْنِیْ۔ پیچھے متعقب کیا تم نے پ ۹ ع ۸۔

خَلْفَكَ۔ تیرے بعد پیچھے پ ۱۱ ع ۱۴۔

خَلْفَکُمْ۔ پیچھے و متعقب تمہارے پ ۲۳ ع ۲۔

خَلْفَنَا۔ پیچھے و متعقب ہمارے پ ۱۶ ع ۷۔

خُلِّفُوْا۔ پیچھے رہ گئے اصل اسکی یون ہے کہ غزوہ تبوک مین یہ تین شخص

پیچھے رہ گئے تھے یعنی کعب بن مالک ہلال بن امیہ مرارۃ بن ربیع
بوجہ کاہلی شریک جنگ نہیں ہوسکے ان کیلئے یہ آیت اُتری پ ۱۱ ۲۔

خَلْفِهٖ:۔ بعد اوسکے پیچھے اوسکے پ ۳ پ ۲۴ پ ۲۶ پ ۲۹ ۱۲۔

خَلْفَهَا:۔ بعد اونکے ضمیر ہا راجع ہے طرف قِرَدَۃً کے پ ۱ ۸۔

خَلْفَهُمْ:۔ پیچھے اونکے پ ۳ ۲ پ ۴ ۸ (۱۲) جگہ قرآن میں آیا ہے

خَلَقَ:۔ پیدا کیا اوس نے اصل میں تقدیر مستقیم کو کہتے ہیں استعمال میں
ابتدا پیدائش بغیر اصل و نمونہ کے اور مجازاً ایجاد شی از شی کو کہتے ہیں
جیسے خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ پ ۳ (۵۲) جگہ آیا ہے۔

خَلْقٌ:۔ مخلوقات خدائے عزوجل پ ۲ ۴ (۲۷) جگہ آیا ہے۔

خُلِقَ:۔ پیدا کیا گیا وہ پ ۵ ۲ پ ۱۷ ۳ پ ۲۹ ۷ پ ۳۰ ۱۱۔

خُلُقٍ عَظِيمٍ:۔ وہ محاسن و فضائل اکتسابی انسان کے جو اُخروی
ذخیرہ ہوں پ ۱۹ ۱۱ پ ۲۹ ۳۔

خَلْقًا:۔ پیدائش پ ۱۵ ہ و ۱۱ پ ۱۸ ۱ پ ۲۲ ۵ و ۵ ۱ پ ۳۰ ۴۔

خَلَقْتَ:۔ پیدا کیا تونے بنایا تونے پ ۴ ۱۱ پ ۱۵ ۷۔

خَلَقْتُ:۔ پیدا کیا میں نے پ ۲۳ ۴ ۱ پ ۲۷ ۲ پ ۲۹ ۱۵۔

خُلِقَتْ:۔ پیدا کئے گئے وہ بنائے گئے وہ پ ۳۰ ۱۳۔

خَلَقْتُ:۔ پیدا کیا مینے تجھکو بنایا مینے تجھکو پ ۱۶ ۴۔

خَلَقْتَنِي:۔ پیدا کیا تونے مجھکو بنایا تونے مجھکو پ ۸ و پ ۲۳ ۴۔

خَلَقْتَهٗ:۔ پیدا کیا بنایا تونے اوسکو پ ۸ پ ۱۴ ۳ پ ۲۳ ۴ ۱۔

خَلَقَكَ:۔ پیدا کیا برابر کیا بنایا تجھکو پ ۱۵ ۷ پ ۳۰ ۷۔

خَلَقَكُمْ:۔ پیدا کیا تجھکو پ ۱ ۳ پ ۴ ۱۲ (۱۹) جگہ آیا ہے۔

خَلْقُكُمْ:۔ پیدائش تمہاری یا پیدائش تمہاری سے پ ۲۱ ۱۲ پ ۲۵ ۷ ۱۔

خَلَقْنَا:۔ پیدا کیا ہمنے بنایا ہمنے پ ۷ ۱ (۳۳) جگہ آیا ہے

خَلَقَنِي:۔ پیدا کیا اوس نے مجھکو پ ۱۹ ۹۔

خَلَقُوا:۔ پیدا کیا انہوں نے پ ۱۳ ۹ پ ۲۲ ۱ پ ۲۶ ۱ پ ۲۷ ۴۔

خُلِقُوا:۔ پیدا کئے گئے بنائے گئے وہ پ ۲۷ ۴۔

خَلَقَهٗ:۔ پیدا کیا اوس نے اوسکو پ ۳ ۴ پ ۲۱ ۱۴ پ ۳۰ ۵۔

خَلْقَهٗ بفتح القاف پیدائش اوسکی بکسر القاف پیدائش ہوسکی سے

خَلَقَهَا:۔ پیدا کیا ہے اوس نے اوسکو پ ۱۴ ۷۔

خَلَقَهُمْ:۔ پیدا کیا ہے اونکو پ ۸ پ ۱۲ ۱۰ پ ۲۴ ۱۲ ۱ پ ۲۵ ۱۳۔

خَلْقَهُمْ:۔ پیدائش اونکی پ ۲۵ ۸۔

خَلَقَهُنَّ:۔ پیدا کیا ہے هُنَّ ضمیر مؤنث کی راجع ہے طرف لیل و
نہار و شمس و قمر کے انکو تانیث سے تعبیر کیا ہے باعتبار آلات
ہونے کے پ ۲۴ ۱۹ پ ۱۵ ۷۔

خَلَقَهُنَّ:۔ پیدا کرنے اونکے ضمیر جمع مؤنث کی راجع ہے
طرف سات سموات و ارض کے پ ۲۶ ۴۔

خَلَوْا:۔ علیحدہ ہوتے ہیں وہ الگ ہوتے ہیں وہ پ ۱ (۷) جگہ

خَلُّوْا:۔ چھوڑ دو آزاد کر دو اونکو پ ۱۰ ۵

خُلُوْدٌ:۔ اصل میں یَوْمُ الْخُلُوْدِ دن ہمیشہ رہنے کا پ ۲۶ ۱۷۔

خُلَّةٌ:۔ خدا کیلئے دوستی پ ۳ ۲۔

خَلِيْفَةً:۔ جانشین کرنا پ ۱ ۴ پ ۲۳ ۱۱۔

خَلِيْلًا:۔ دوست رفیق پ ۵ ۵ پ ۱۵ ۸ پ ۱۹ ۱۔

فصل الخاء مع المیم

خَمْرٌ:۔ شراب اصل میں خمر ما خامر العقل جو عقل کو
زائل کردے ڈھانپ لے پوشیدہ کرلے بے عقل کردے
اور یہ عام ہے ہر ایک مسکر کا آنحضرت نے فرمایا ہے کہ من اسکر
کثیرہ فقلیلہ حرام جو کثیر نشہ لاوے اوسکا ایک قطرہ بھی
حرام ہے گو بعض نے خمر کو عنب و نخل کے ساتھ خاص کیا ہے
لیکن وہ بے اصل ہے اونکے لئے کوئی دلیل شرعی نہیں ہے پ ۲ ۱۱ پ ۷ پ ۲۶

خُمُرِ۔ بضمتین یہ جمع ہے خمار کی۔ اوڑھنیاں چادریں پ ۱۸ ۱۰۔

خَمْرٌ۔ شراب خمر میں دیکھو پ ۱۲ ۱۵۔

خَمْسَۃٌ۔ پانچ پ ۴ ۴ پ ۱۵ ۱۵ ا ۲۵ ۲۔

خُمُسَہٗ۔ پانچواں حصہ اوسکا پ ۱۰ ا۔

خَمْسِیْنَ۔ پچاس پ ۲۰ ۴ ا ۲۹ ۷۔

خَمْطٍ۔ کڑوا بدمزہ میوا ۲۲ ۸۔

خَنَازِیْرَ۔ یہ جمع ہے خنزیر کی سوروں کو کہتے ہیں جس کی حرمت ابدی وکلی ہے پ ۶ ۱۳۔

خَنَّاس۔ اوسکو کہتے ہیں جو بوقت ذکر الٰہی ذاکر کے دل کو پیچھے قبض کرلے خواہ وہ از قبیلہ شیطان ہو یا انسان ہو پ ۳۰ ۱۹۔

خِنْزِیْر۔ خنازیر میں دیکھو پ ۲ پ ۵ پ ۵ پ ۱۴ ۲۱۔

خُنَّسِ۔ پھر جانے والے ستاروں سے اور ذنکو غائب ہو جانے والے ستاروں سے یہ پانچ ستارے ذنکو پیچھے ہٹ کر اپنے مخرج میں چھپ جاتے ہیں زحل مشتری مریخ زہرہ عطارد فرا کا قول ہے کہ یہ اپنے مجرا سے ہٹ کر چھپ جاتے ہیں جیسے ہرن اپنے غار میں چھپ جاتی ہے پ ۳۰ ۶۔

فصل الخاء مع الواو

خُوَارٌ۔ بضم الخاء گائے کی آواز کو کہتے ہیں پ ۹ ۱۶ ۸ ۱۳۔

خَوَالِفِ۔ پیچھے رہنے والیاں پ ۱۰ ۱۸ ۱۰

خَوَّانٍ۔ بڑا خائن دبڑا دغا باز پ ۱۷ ۱۲۔

خَوَّانًا۔ بمعنی ایضاً پ ۵ ۱۳۔

خَوْضٍ۔ جھگڑا باتیں بنانا پ ۲۷ ۳۔

خَوْضِہِمْ۔ بیچ جھگڑنے اونکے پ ۷ ۱۔

خَوْفٌ۔ خوف ڈر پ ۱ ۴ ۸ و ۱۳ (۱۹) جگہ آیا ہے۔

خَوْفًا۔ ڈر خوف پ ۸ ۱۴ ا ۱۳ پ ۲۱ ۸ ۶ و ۱۵۔

خَوْفِہِمْ۔ ڈر خوف اونسے پ ۱۸ ۱۳۔

خَوَّلْنَا۔ دیا تھا ہمنے بخشا تھا ہمنے پ ۷ ا ۲۴ ۲۔

خَوَّلَہٗ۔ دیا اوسکو عطا کیا اوسکو پ ۲۳ ۱۵۔

فصل الخاء مع الیاء التحتانیہ

خِیَاطِ۔ سوئی کپڑے سینے کا مشہور آلہ ہے پ ۸ ۱۲۔

خِیَامِ۔ ڈیرے خیمے یہ جمع ہے خیمۃ کی پ ۲۷ ۱۳۔

خِیَانَتَکَ۔ خیانت تیری اس میں خطاب آنحضرتؐ کی طرف ہے اور خیانت خلاف حق اور نقیض امانت ہے اور متعدی بنفسہ ہے اہل لغت نے خائن وسارق وغاصب میں فرق کیا ہے خائن وہ ہے جو امانت میں خیانت کرے خواہ وہ امانت مال ہو یا عہدہ معاہدہ ہو سارق وہ ہے جو خفیہ طور پر مقام یا مکان محفوظ میں سے غیر مملوکہ مال کو حاصل کرے جسکا حاصل کرنا اوسکو ممنوع تھا۔ غاصب وہ ہے جو اپنی قوت سے جبراً و قہراً غیر کا مال حاصل کرے

خِیَانَۃً۔ خیانت کرنا خیانتک میں دیکھو پ ۱۰ ۳۔

خَیْرُ۔ بھلائی نیکی ہر ایک مرغوب وپسندیدہ نافع ہو عقلاً وعدلاً ضد شر کی پھر خیر دو قسم پر ہے ایک بہر حال مرغوب ہو جیسے راحت و جنت جو ضد ہے نار وتکلیف کی دوسرے مال ہے زید کیلئے خیر ہے اور عمر کیلئے شر ہے پ ۱ ۶ و ۱۲ و ۱۳ (۱۱۱) جگہ آیا ہے۔

خَیْرًا۔ بمعنی ایضاً پ ۲ ۳ ۶ و ۷ (۳۳) جگہ آیا ہے۔

خَیْرَاتِ۔ بھلائیاں نیکیاں اور نیکیت پ ۲ ۲ (۹) جگہ ہے

خِیَرَۃُ۔ اختیار کسی چیز یا ملکیت میں پ ۲۰ ۱۰ ۲۲ ۲۔

خَیْطُ الْاَبْیَضُ مِنَ الْخَیْطِ الْاَسْوَدِ۔ سفیدی ذنکی سیاہی رات کی تاکہ سفید تاگہ سیاہی سے صبح صادق صبح کاذب سے پ ۲ ۷۔

خِیفَتِکُمْ۔ ڈرتے ہو تم خوف کرتے ہو تم پ ۲۱ ع ۷۔

خِیفَتِہٖ۔ سے اپنے رعد اور مراد رعد سے ملائکہ ہیں جو بارش پر مِنْ اَمْرِ اللہ مامور ہیں پ ۱۳ ع ۸۔

خِیفَۃً۔ اللہ تعالیٰ کے ڈر و خوف سے پ ۹ ع ۱۴ (۴ جگہ ہے)

خَیْلٌ۔ گھوڑا یا گھوڑے ہیں واحد تثنیہ جمع یکساں ہے پ ۳ ع ۱ (۴ جگہ)

خَیْلِکَ۔ میرے گھوڑے سے پ ۱۵ ع ۷۔

بَابُ الدَّالْ

فصل الدال مع الالف

دَأْبِ۔ عادت۔ چال چلن پیدرپے متواتر بلا انفصال پ ۳ ع ۱ (۲۳ جگہ)

دَأَبًا۔ محنت سے اور پیچھے در پے کرنا پ ۱۲ ع ۱۶۔

دَابِرًا۔ پیٹھ پشت پیچھے پ ۷ ع ۱۱ پ ۹ ع ۱۶ پ ۱۴ ع ۱۵ ع ۱۵۔

دَآبَّۃٌ۔ ہر ایک زمین پر چلنے والی جاندار جمع اسکی دَوَابُّ ہے پ ۲ ع ۴

دَاحِضَۃٌ۔ ہر ایک باطل و زائع ہونیوالی چیز پ ۲۵ ع ۳۔

دَاخِرُوْنَ۔ ذلیل ہونے والے پ ۱۴ ع ۱۲ پ ۲۳ ع ۵۔

دَاخِرِیْنَ۔ ذلیل و خوار پریشان ہونیوالے پ ۲۰ ع ۳ پ ۲۴ ع ۱۱۔

دَاخِلُوْنَ۔ داخل ہونیوالے ہیں پ ۶ ع ۸۔

دَاخِلِیْنَ۔ داخل ہونیوالے پ ۲۸ ع ۲۰۔

دَارُ۔ گھر ٹھکانہ قیامگاہ سکونت پ ۱ ع ۱۱ پ ۱۰ (۲۸) جگہ آیا ہے

دَاعِ۔ پکارنیوالا پ ۲ ع ۷ پ ۲۷ ع ۸۔

دَاعِیَ۔ بلانیوالا پکارنیوالا پ ۱۶ ع ۱۵ پ ۲۶ ع ۴۔

دَاعِیًا۔ معنی ایضاً پ ۲۲ ع ۳۔

دَافِعٌ۔ ٹھکانیوالا دفع کرنیوالا پ ۲۷ ع ۲۹ ع ۷۔

دَافِقٍ۔ اصل میں مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ ہے پانی اچھلنے والے پانی کودنے والے پانی جھندہ سے پانی سے جلدی تیزی سے نکلنے والے

دَامَتِ۔ ہمیشہ رہے وہ پ ۱۲ ع ۹۔

دَامُوْا۔ ہمیشہ رہیں وہ لوگ پ ۶ ع ۸۔

دَانٍ۔ نزدیک ہیں بہت قریب ہیں پ ۲۷ ع ۱۳۔

دَانِیَۃً۔ نزدیک ہونیوالے پ ۸ ع ۱۸ پ ۲۹ ع ۵ و ۱۹۔

دَاوٗدُ۔ یہ ایک بہت بڑے عظیم الشان نبی کا عجمی نام مبارک ہے یہ اولاد یہود سے ہیں پستہ قد زرد رنگ دبلے بدن سیدھے بال و لانبی ڈاڑھی خوش آواز تھے پاک باطن اور عظیم الخلق تھے انکو خدا نے قوت عطا فرمائی زمین کا خلیفہ مقرر کیا ملک و سلطنت بخشی حکمت عطا فرمائی بیت المقدس انکا دار السلطنت تھا انپر عبرانی زبان میں زبور اتری یہ بہتر آواز سے اسکو پڑھتے انس و جن اور وحوش طیور اسکو سنتے پانی بہنے سے ہوا چلنے سے رک جاتی حکما سے کہا ہے کہ یہ باجے و نغمے و ساز و سرا انہی کے خوش الحانی حسن صوتی سے نکلے گئے ہیں پتھر ریتی آپ کے ساتھ ساتھ تسبیح کرتے ایک روز روزہ رکھتے اور ایک دن افطار کرتے اپنے وقت کے ملک السلاطین تھے لوہا انکے ہاتھ میں موم ہو جاتا تھا زرہ بناتے فروخت کرتے حکیم لقمان ان کے شاگرد ہیں انکی نناوے بی بیاں تھیں چالیس برس سلطنت کی ایک سو چھ ماہ کی عمر میں اس دنیائے فانی سے انتقال فرمایا آپ کے جنازے پر چالیس ہزار راہب علماء عباد تھے علاوہ اور لوگوں کے پ ۲ ع ۱۷ (۱۶) جگہ کلام مجید میں آیا ہے۔

دَائِبَیْنِ۔ یہ وصف ہے اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ کا معنی یہ دونوں ہمیشہ مسخر ہیں دائماً مطیع ہیں پ ۱۳ ع ۱۷۔

دَائِرَۃُ۔ گردش زمانہ مصیبتیں تکلیفیں اسکی پ ۶ ع ۱۲ پ ۱۱ ع ۱ پ ۲۶ ع ۲

دَائِمٌ۔ ہمیشہ رہنے والا اور آرام پانیوالا آرام کرنیوالا ساکن د

غیر متحرک رہنے والا ت ۱۳ ۱۱۔

دَائِمُوْنَ۔ ہمیشہ رہنے والے آرام وسکون پانیوالے پ ۲۹۔

فصل الدال بالباء الموحدۃ

دُبُرٌ۔ بفتحتین پیچھے سے پیٹھ سے پس پشت پ ۹ پ ۱۲ ت ۲۷ ۱۰۔

فصل الدال بالحاء المهملة

دُحُوْرًا۔ بہت دور ڈالے جائیں گے ت ۲۳ ۵۔

دَحٰهَا۔ پھیلا دیا اوسکو یعنی بچھا دیا زمین کو ت ۳۰ ۴۔

فصل الدال بالخاء المعجمة

دُخَانٌ۔ دھواں دھواں اُن اجزاء دخانیہ کو کہتے ہیں کہ جسمیں قوت تماسک نہ ہو اور یہاں مراد دخان سے مثل دخان ہے

دَخَلَ۔ اندر آیا۔ داخل ہوا وہ ت ۳ ۱۲ ت ۱۲ ۵ ا ت ۱۵ ، ا ت ۲ ۵ پ ۲۹

دَخَلًا۔ بمعنی الضیاث ۱۴ ۱۹۔

دَخَلَتْ۔ گذری ہیں یعنی پہلے اس کے لئے جماعتیں گذر چکی ہیں داخل ہو چکی ہیں ت ۱۸ ۱۱۔

دَخَلْتَ۔ داخل ہوا تو ت ۱۵ ۱۷۔

دَخَلَتْ۔ داخل کئے گئے وہ ت ۲۱ ۱۸۔

دَخَلْتُوْ۔ داخل ہوئے تم ت ۴ ۵ ا ت ۱۸ ۱۴۔

دَخَلْتُمُوْهُ۔ اندر آگئے تم داخل ہو گئے تم ت ۶ ۷۔

دَخَلُوْا۔ اندر آئے۔ داخل ہوئے وہ ت ۶ ۱۳ ۔۱۰ ا جگہ

دَخَلَهٗ۔ داخل کیا اوسکو ت ۴ ۱

فصل الدال بالراء المهملة

دَرَاسَتِهِمْ۔ پڑھنے اونکے کتاب اونکی ت ۸ ۷۔

دَرَاهِمَ۔ یہ جمع ہے درہم کی بمعنی چند درہم یعنی چند چونیاں تھے اصل میں درہم ۳ ماشہ کا ہوتا ہے جسکو مثقال کہتے ہیں ت ۱۲ ۱۱۔

دَرَجَاتٌ۔ یہ جمع ہے درجہ کی بمعنی صاحب عزت و درجے و مرتبے

دَرَجَةٌ۔ پایہ و درمرتبہ عقل و شعور و سیاست و قوت میں و ذی عزت کو بھی کہتے ہیں ت ۱ ۱۲ ت ۵ ۱۰ ت ۱ ۹ ت ۲۷ ۱۷۔

دَرَسْتَ۔ پڑھا تونے یا تعلیم پایا تونے یہودی زبان میں مل کر پڑھنے کو کہتے ہیں ت ۱۹۔

دَرَسُوْا۔ پڑھا یا تعلیم پائی انہوں نے ت ۹ ۱۱۔

دَرْكِ۔ طبقہ دوزخ کا اصل میں درک مثل درجہ کے ہے لیکن فرق یہ ہے کہ درجہ بلندی کیلئے ہوتا ہے اور درک نیچے کا طبقہ یا نیچے اترنا اور درک اسفل و اقصی قعر دریا کو بھی کہتے ہیں اور اقصی شی اور غایۃ شی کو بھی کہتے ہیں ت

دَرَكًا۔ بمعنی الضیاث ۱۶ ۱۳۔

دُرِّیٌّ۔ اصل میں کَوْكَبٌ دُرِّیٌّ ہے ایک تارا ہے چمکتا ۔ درکیساتھ تشبیہ دی گئی ہے چمک میں ت ۱۸ ۱۱۔

دُسُرٍ۔ بضمتین کشتی باندھنے کی رسیاں یا لوہے کی میخیں ت ۲۷ ۸۔

فصل الدال بالسين

دَسّٰهَا۔ چھپا دیا یا پوشیدہ کر دیا زمین میں گاڑ دیا اسکو ھا ضمیر واحد مؤنث کی راجع ہے طرف نفس کے ت ۳۰ ۱۶۔

فصل الدال بالعين

دَعْ۔ چھوڑ تو ت ۲۲ ۳۔

دَعَا۔ پکارا اوسنے بلایا اوسنے ت ۳ ۱۳ دس جگہ پر آیا ہے

دَعَا۔ پکارنا طلب کرنا دھکیلنا پ۲۷ ۳۔

دُعَآءِ۔ طلب کرنا پکارنا بلانا پ۲ ۵ (۱۱) جگہ آیا ہے۔

دَعَانِ۔ پکارتا ہے وہ مجھکو پ۲ ۷۔

دُعَائِكَ۔ پکارنا تیرا پ۱۶ ۴۔

دُعَائِهِمْ۔ پکارنے اونکے سے پ۲۶ ۱۔

دُعَائِیْ۔ دعا میری بلانا میرا دعوت اسلام میری پ۲۹ ۹۔

دُعُوْا۔ بصیغہ مجہول بلائے جاوین گے وہ پ۳ پ۱۸ ۱۲ و ۱۳۔

دَعَوْا۔ بصیغہ معروف پکارین گے وہ پ۱۵ ۱۹ (۵) جگہ آیا ہے۔

دَعَوُا۔ پکارتے ہین وہ پ۱۱ ۸ پ۲۱ ۳ و ۴۔

دَعَوَا۔ دعا مانگی اون دونون نے یعنی آدمؑ و حوّا نے پ۹ ۱۴۔

دَعَوْتُ۔ پکارا مین نے پ۲۹ ۹۔

دَعْوَتُكَ۔ پکارنا تیرا پ۱۱ ۱۹۔

دَعَوْتُكُمْ۔ پکارا مین نے تجھکو پ۱۳ ۱۶۔

دَعْوَتُكُمَا۔ پکارا مین نے تم دونون کو پ۱۱ ۱۴۔

دَعَوْتُمُوْا۔ پکارا تمنے پ۹ ۱۴۔

دَعَوْتُهُمْ۔ پکارا مین نے انکو پ۲۹ ۹۔

دَعْوَةٌ۔ پکارنا پ۲ ۷ پ۱۳ ۸ پ۲۱ ۶ پ۲۴ ۱۰۔

دَعْوٰهُمْ۔ پکارنا اون کا قول و ندا پ۸ پ۱۱ ۶ پ۲۶ ۲۔

دُعِیَ۔ پکارا گیا وہ پ۲۴ ۷۔

دُعِیْتُمْ۔ پکارے گئے تم پ۲۲ ۴۔

فصل الدال مع الفاء

دِفْءٌ۔ گرمی کے اسباب پوشاک لباس یعنے جانورونکی اون اور ہر ایک چیز جس سے نفع لیوین پ۱۴ ۷۔

دَفْعُ۔ معروف کرنا علیحدہ کرنا پ۲ ۱۷ پ۱۷ ۱۳۔

دَفَعْتُمْ۔ دور کیا تمنے پ۴ ۱۲۔

فصل الدال بالکاف

دَكًّا۔ ریزہ ریزہ ٹکڑے ٹکڑے پارہ پارہ گرادیا ڈھادیا پہاڑ کو پ۹ ۱۴ پ۳۰ ...

دَكَّآءَ۔ ریزہ ریزہ کرنا پارہ پارہ کرنا ڈھانا پ۱۶ ۲۔

دُكَّتِ الْاَرْضُ۔ توڑے جائین گے زمین پارہ پارہ ریزہ ریزہ کی جائیگی زمین پ۳۰ ۱۴۔

دُكَّتَا۔ ریزہ ریزہ کی گئی زمین اور پہاڑ پ۲۹ ۵۔

دَكَّةً۔ بمعنی ایضًا پ۲۹ ۵۔

فصل الدال باللام

دَلْوٌ۔ ڈول معروف ظرف کنوئین سے پانی نکالنے کا برتن پ۱۲ ۱۲۔

دُلُوْكِ۔ ڈھلنا یعنے آفتاب کا ڈھلنا پ۱۵ ۹۔

دَلّٰهُمْ۔ راستہ بتایا اوس نے اونکو پ۲۲ ۸

دَلِيْلًا۔ یہ وصف ہے شمس کا بمعنی حجت دلیل روشن پ۱۹ ۳

دَلّٰهُمَا۔ راستہ بتایا اون دونون کو شیطان نے یعنی آدمؑ و حواؑ کو پ۸ ۹

فصل الدال بالمیم

دَمٌ۔ خون لہو بوجہ خوبصورتی کے اوسکو دم کہتے ہین اصل مین خوبصورت رنگ کو کہتے ہین پ۲ ۵ (۶) جگہ آیا ہے۔

دَمًا۔ بمعنی ایضًا خون پ۸ ۵۔

دِمَآءَ۔ یہ جمع دَمٌ کی بمعنی خون کے پ۱ ۴ و ۱۰ پ۱۷ ۱۲۔

دُمْتُ۔ مسرہا مین اور رہا تو پ۳ ۱۲ پ۷ پ۱۶ ۱۵۔

دُمْتُمْ۔ رہے تم پ۳۰ ۱۶۔

دَمْدَمَ۔ الٹ مارا اوس نے اور ہلاک کیا اون کو پ۳۰ ۱۶۔

دَمَّرْنَا۔ ہلاک کیا ہمنے پ۹ ع۱۵ ر۲ ع۱۹ و۳ و۱۳ و۱۹ ع۲۳ و۸۔

دَمْعٌ۔ آنسو۔ آنکھ کے اُس سیال پانی کو کہتے ہین جو کسی عشق یا رنج مین بہ نکلے پ۷ ع۱۸۔

فصل الدال مع النون

دَنیٰ۔ نزدیک ہوا قریب ہوا پ۲۷ ع۵۔

دُنْيَا۔ بضم الدال۔ ذلیل و نزدیک ہے باعتبار زمانہ آخرت و مرتبہ کے اور یہ عالم سفلی ہے باعتبار آخرت کے پ۱ ع۱۰ و ۱۴ و ۱۶ پ۲ ع۹ و ۱۰ و ۱۱ پ۳ ع۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ (۹۵) جگہ آیا ہے

فصل الدال مع الواو

دَوَابُّ۔ اُن چوپائے جانورون کو کہتے ہین جو زمین پر چلین پھرین یہ جمع ہے دابۃ کی پ۹ ع۱۷ ر۲ پ۳ ع۱۴ پ۹ ع۲۲ ۱۶

دَوَائِرَ۔ گردشین زمانے کی پ۱۱ ع۱۔

دَوْلَةً۔ تونگری غنا کو کہتے ہین پ۲۸ ع۴۔

دُوْنَ۔ سولے۔ حقیر۔ تھوڑا۔ کم۔ پ۱ ع۳ و ۱۱ و ۳ پ۲ ع۴ پ۳ ع۱۱ و ۱۵ و ۱۶ پ۵ ع۴ و ۱۵۔ (۷۸) جگہ

دُوْنِكَ۔ سولے تیرے بغیر تیرے پ۱۴ ع۱۸ پ۱۵ ع۱۷۔

دُوْنِكُمْ۔ سولے اپنے سولے تمہارے پ۴ ع۳۔

دُوْنِنَا۔ سولے ہمارے پ۱۷ ع۴۔

دُوْنِهٖ۔ سولے اُسکے پ۵ ع۱۵ پ۱۲ (۲۹) جگہ آیا ہے۔

دُوْنِهِمْ۔ سولے اُنکے پ۴ ع۱۶ پ۵ ع۲۰ پ۶ ع۲۲ ۱۱۔

دُوْنِهِمَا۔ سولے اُن دونون کے پ۱۶ ع۲ پ۲۷ ع۱۳

دُوْنِيْ۔ سولے میرے پ۱۵ ع۱ و ۱۹ پ۱۶ ع۳۔

فصل الدال مع الہاء

دِهَاقًا۔ بھرا ہوا چھلکتا ہوا پیالہ وغیرہ۔ پ۳۰ ع۲۔

دِهَانٌ۔ بکسر الدال۔ سُرخ نہری کو کہتے ہین۔ اللہ تعالیٰ فرماتا ہے جسوقت آسمان پھٹ جاوینگے اور مثل سُرخ نہری چمڑے کے ہوجاوینگے تو کیا اُسوقت بھی انسان میری تکذیب کریگا۔ پ۲۷ ع۱۲۔ از کاتب حروف رَبَّنَا اٰمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ فَاجْعَلْنَا مِنَ الصّٰلِحِيْنَ (اسوقت پورے تین بجے رات ہے)

دَهْرٌ۔ زمانہ۔ اصل مین ابتدائے زمانہ سے لیکر آخر انقضائی عالم تک دہر ہے لیکن ہر ایک قلیل و کثیر مدت کو بھی زمانہ و دہر کہتے ہین پ۱۹ ع۱۹ پ۲۹ ع۱۹۔

دُهْنٌ۔ ہر ایک قسم کا گھی و تیل اور یہان روغن زیتون یا درخت زیتون مراد ہے پ۱۸ ع۱۔

فصل الدال مع الیاء التحتانیة

دِيَارٌ۔ جمع ہے دار کی بمعنے گھر و مکان و منزل اسیطرح بلدہ و ساری دُنیا کو کہنے لگے جیسے دار الدنیا و دار الآخرۃ اور دار السلام سے جنت مراد ہے اور دار البوار سے جہنم پ۱ ع۱۰ پ۲ ع۱۶ پ۴ ع۱۱ پ۵ ع۶ پ۶ ع۲ پ۸ ع۱۲ پ۹ ع۱۶ پ۱۰ ع۱ پ۱۲ ع۱۳ پ۱۳ ع۱۹ پ۲۸ ع۴ و

دَيَّارًا۔ زمین پر رہنے بسنے والا و پھرنے چلنے والا لیکن اس سے مراد کفار ہین پ۲۹ ع۲۔

دِيْنٌ۔ اطاعت۔ فرمانبرداری شریعت۔ الدِّين عند اللہ الاسلام ہے پ۱ ع۱۶ پ۲ ع۸ پ۳ ع۲ و ۱۰ و ۱۷ (۵۱) جگہ

دَيْنٌ۔ بفتح الدال قرض کو کہتے ہین پ۳ ع۷ پ۴ ع۱۳۔

دِيْنًا۔ بکسر الدال۔ دین مذہب اطاعت فرمانبرداری خدا و رسول پ۳ ع۱۷ پ۵ ع۱۵ پ۶ ع۵ پ۸ ع۷۔

دِيْنَارٌ۔ یہ ایک سکہ کا نام ہے تخمیناً یہان کے سکہ سے

ڈھائی روپیہ بھر ہوتا ہے فارسی ہے پ ۱۶ ع ۱۳ ۔

دِیۡنَکُمۡ ۔ بکسر الدال اسکو دین مین دیکھو یعنے دین تمھارا پ ۱۱ ع ۱۶ ات ۳ و ۵ و ۱۳ و ۱۴ ان ۸ ع ۱۷ ف ۸ ع ۱۴ ات ۳ ۳۴

دِیۡنِہٖ ۔ دین اسکا پ ۱۱ ع ۱۲

دِیۡنَھُمۡ ۔ دین انکا پ ۱۰ ع ۱۴ ات ۳ و ۷ و ۱۳ ات ۳ ف ۹ و ۱۳ ع ۷ ۔

دِیۡنِیۡ ۔ میرا دین پ ۱۱ ع ۱۶ پ ۲۳ ع ۱۶ ۔

دِیَةٌ ۔ خون بہا ۔ خون کے بدل مین جو روپیہ وغیرہ ورثا مقتول کو دیا جاتا ہی پ ۵ ع ۱۰ ۔

باب الذال المعجمہ

فصل الذال مع الالف

ذَا ۔ یعنے صاحب ۔ اسکی نحو مین پوری تفصیل کر دی ہے پ ۱۰ و ۱۱ و ۱۶ ع ۳ ۲ (۴۰) جگہ آیا ہے ۔

ذَاالۡکِفۡلِ ۔ علیہ السلام انکا نام بشر ہے ایوب علیہ السلام کے بیٹے ہین ارض روم کیطرف مبعوث ہوئے لوگ انپر ایمان لائے جہاد کا حکم ہوا انکی دعا سے قوم کی عمر بڑھی یہ شام مین رہتے تھے پچھتر سال زندہ رہکر کفل مین اعمال نابلس سے دفن ہوئے پ ۱۷ ع ۶ پ ۲۳ ع ۱۳ ۔

ذَاالنُّوۡنِ ۔ آپ کا اسم گرامی یونس بن متی ہے بوزن شتی یہ حزقیا بادشاہ کے وقت مین نبی مبعوث ہوئے تھے اور النون الحوت ہی یعنے مچھلی کو کہتے ہین مچھلی کے نگل جانے سے ذاالنون کہلانے لگے انکی قوم فلسطین مین رہتی ہی قوم کی نافرمانی کیوجہ سے انکو وعدہ عذاب کا کیا عذاب کے آنے مین کچھ دیر ہوگئی انکو گمان ہوا کہ اللہ تعالے شاید عذاب کے بھیجنے پر قادر نہین وہان سے بھاگے راستے مین مچھلی نے بحکم خدا عز وجل انکو نگل لیا مختصرًا باقی کتب سیر مین دیکھو پ ۱۷ ع ۶ ۔

ذَاتِ ۔ یعنے صاحب کے پ ۱۳ و (۲۵) جگہ آیا ہی ۔

ذَارِیَاتِ ۔ ہوا مین اڑانے والی پریشان کرنے والی بکھیرنے والی پ ۲۶ ع ۱۸ ۔

ذَاقَا ۔ چکھا ان دونون نے یعنے آدم وحوا نے پ ۸ ع ۹

ذَاقَتۡ ۔ چکھا اسنے پ ۲۸ ع ۱۸ ۔

ذَاقُوۡا ۔ چکھا ان سب نے چکھا انھون نے پ ۵ ع ۵ پ ۷ ع ۵ و ۱۵

ذَاکِرَاتِ ۔ یاد کرنیوالیان پ ۲۲ ع ۲ ۔

ذَاکِرِیۡنَ ۔ یاد کرنیوالے پ ۱۲ ع ۱۰ پ ۲۲ ع ۲ ۔

ذَانِکَ ۔ یہ دو دلیلین ہین پ ۲۰ ع ۷ ۔

ذَاھِبٌ ۔ مین جانیوالا ہون پ ۲۳ ع ۷ ۔

ذَائِقُوۡا ۔ چکھنے والے وہ یعنے عذاب آخرت پ ۲۳ ع ۶ ۔

ذَائِقَةُ ۔ چکھنا یا چکھنے والی پ ۴ ع ۱۰ پ ۱۷ ع ۲ پ ۲۱ ع ۲ ۔

فصل الذال المعجمة مع الباء الموحدة

ذُبَابٌ ۔ مکھی پ ۱۷ ع ۱۷ ۔

ذُبَابًا ۔ یعنے ایضا مکھی پ ۱۷ ع ۱۷ ۔

ذُبِحَ ۔ ذبح کیا گیا وہ پ ۶ ع ۵ ۔

ذِبۡحٍ ۔ اصل مین بِذِبۡحٍ عَظِیۡمٍ آیا ہی بدلہ ذبح عظیم کے یعنے بجائے اسمعیل علیہ السلام کے دنبہ مقرر ہوا پ ۲۳ ع ۷ ۔

ذَبَحُوۡا ۔ ذبح کیا انھون نے پ ۱ ع ۸ ۔

فصل الذال مع الراء المهملة

ذَرْ۔ چھوڑ تو ت ۱۴ و ۱۷ و ۸ (۱۳) جگہ آیا ہے۔
ذِرَاعًا۔ ایک ہاتھ از روئے پیمائش کے ۲۹ ۵۔
ذِرَاعَیْہِ۔ دونوں ہاتھ اُسکے ۱۵۔
ذَرَءَ۔ زمین سے پیدا کیا زمین میں پھیلا دیا بکھیر دیا
۳ ۸ ۵ ۲۔
ذَرَأْنَا۔ پیدا کیا ہمنے پھیلا دیا ہمنے بکھیر دیا ہمنے زمین میں ۱۲
ذَرْعًا۔ ایک ہاتھ طولاً ۷ ۱۶۔
ذَرْعُهَا۔ ہاتھ اُسکا ۵۔
ذَرُوْا۔ چھوڑ تو تم ۶ ۱ و ۱۷ ۱۲ ۶ و
۱۶ ۸ ۱۰ ۱۲۔
ذَرْوًا۔ ہوا اور زمین کے بخارات۔ ۱۸۔
ذَرَّةٍ۔ چیونٹی یا چیونٹی کا وزن مراد ہے ۳ ۱۲
۷ و ۹ ۴ ۲۔
ذُرِّیَّاتِنَا۔ سب اولاد ہماری سے ۴۔
ذُرِّیَّاتِهِمْ۔ سب اولاد اُنکی سے ۱۶ ۹
ذُرِّیَّتِنَا۔ اولاد ہماری۔ ۱۵۔
ذُرِّیَّتَهٗ۔ اولاد اُسکی ۱۶ ۷ و ۱۵
ذُرِّیَّتَهَا۔ اولاد اُسکی۔ ۱۲۔
ذُرِّیَّتَهُمْ۔ اولاد اُنکی ۱۲ ۲ ۳۔
ذُرِّیَّتِهِمَا۔ اولاد اُن دونوں کی ۷ ۲۰۔
ذُرِّیَّتِیْ۔ اولاد میری۔ ۱۵ ۱۸ ۲۔
ذُرِّیَّةً۔ اولاد ۶ و ۱۲ ۱۲ ۳ ۱۲
۱۴ ۱۲ ۱ ۷۔

فصل الذال مع القاف

ذُقْ۔ بضم الذال و سکون القاف۔ چکھ تو۔ ۲۵ ۱۶۔

فصل الذال مع الکاف

ذَکَرَ۔ ذکر کیا یاد کیا اُسنے ۱۲ ۱۱ و ۱۳ ۱۵
۴ ۹ ۱۰ ۱۴ ۵ ۱۸ ۷ و ۱۸۔
ذَکِّرْ۔ یاد کر تو ذکر کر تو ۱۴ ۱۶ ۱۳ ۱۲ و ۱۳
ذُکِّرَ۔ یاد کیا گیا وہ یاد کرایا گیا وہ ۲۰ ۱۵۔
ذِکْرٌ۔ بکسر الذال و سکون الکاف۔ ذکر کرنا تذکرہ کرنا یاد
کرنا۔ اطاعت۔ ثواب۔ نماز پنجگانہ۔ پند و نصیحت کرنا۔
قرآن مجید تورات وغیرہ پڑھنا و شرف و لوح محفوظ اور
ثنا کرنا اور وحی رسول نماز جمعہ و اسکے کئی معنے ہیں ۱۴
۱۲ ۵ و ۱۶ ۱۵ ۵۔ (۴۲) جگہ آیا ہے
ذُکِرَ۔ بضم الذال و کسر الکاف یاد کیا گیا ۱ ۱۵
۱۲ ۲ ۷۔
ذَکَرَ۔ بوزن فَعَلَ یاد کیا اُسنے ذکر کیا اُسنے ۹ ۱۲
ذِکْرًا۔ یاد کرنا ذکر کرنا ۲۱ ۱۸ ۱۵ و ۲۱
ذُکْرَانَ۔ یہ جمع ہے ذَکَرْ کی بمعنے مرد و نکے ۱۳۔
ذُکْرَانًا۔ لڑکے بیٹے ذکور اولاد ۶۔
ذِکْرٰی۔ نصیحت تذکرہ وعظ کیا تو نے ۵۔
ذَکَّرْتُمْ۔ نصیحت کیے جاتے ہو تم متنبہ کیے جاتے ہو تم ۱۹
ذَکِّرُوْا۔ یاد کریں وہ تذکرہ۔ ۵ ۱۵۔
ذُکِّرُوْا۔ نصیحت کیے گئے وہ ۷ ۱۱ ۱۱
۴ ۱۵ ۵۔
ذَکِّرْهُ۔ یاد کرے وہ اُسکو ۲۹ ۱۶ ۵۔
ذِکْرِیْ۔ یاد کرنا یاد آنا ۱۴ و ۱۶ (۱۸) جگہ آیا ہے۔

ذِكْرِي۔ بکسر الذال و سکون الکاف یاد آئے میری۔
ب۲ ع۲ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۶ ۳۰ ع۶ ۲۳ ع۱۰۔

ذَكَرَيْنِ۔ دو نرین یا دو مذکر نر ۸ ع۴۔

ذِكْرٰهَا۔ یاد اُسکی یعنے قیامت کی ہا ضمیر واحد مونث راجع ہے طرف الساعۃ کے ۳۰ ع۴۔

ذِكْرُهُمْ۔ پند نصیحت اُنکی ۱۷ ع۲۔

ذُكُوْرٌ۔ بضم الذال یہ جمع ہے ذکر کی یعنے مرد ۸ ع۶ ۲۵۔

ذَكَّيْتُمْ۔ ذبح کرو تم (بسم اللہ کیساتھ) ۶ ع۵۔

فصل الذال مع اللام

ذُلٌّ۔ تحقیر ذلت خواری ۱۵ ع۳ و ۱۲ ۲۵ ع۶۔

ذٰلِكَ۔ یہ۔ اسم اشارہ ہی کتب نحو مین دیکھو ۱ و ۲ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ (۲۲۲) جگہ آیا ہے۔

ذٰلِكُمْ۔ یہ سب مرد ۱ ع۶ ۳ ع۱۴ ۷ (۴۸) جگہ آیا ہی

ذٰلِكُمَا۔ یہ دو مرد (اسم اشارہ ہی) ۱۲ ع۱۵۔

ذٰلِكُنَّ۔ یہ سب عورتین ۱۲ ع۱۴۔

ذُلُلًا۔ ذلیل خوار حقیر مسخر ۱۴ ع۱۵۔

ذُلِّلَتْ۔ نزدیک کیے گئے تابع و مسخر کیے گئے (میوے جنت کے) ۲۹ ع۱۹

ذَلَّلْنَا۔ ذلیل و منقاد فرمانبردار کیا ہمنے ۲۳ ع۴۔

ذَلُوْلٌ۔ یہ وصف ہے بقرہ کی یعنے مسخر و ذلیل فرمانبردار ہل جوتا ہوا ۱ ع۸۔

ذَلُوْلًا۔ یہ وصف ارض ہی ہر ایک کا فرش ہی ۲۹ ع۲۔

ذِلَّةٌ۔ ذلت خواری ۱ ع۸ ۳ ع۸ و ۹ ۲۹ ع۸ ۴

فصل الذال مع المیم

ذِمَّةً۔ عہد پیمان جو کسی نقصان ہی پر کیا جائے ۱۰ ع۸

فصل الذال مع النون

ذَنْبٌ۔ گناہ جمع اسکی ذنوب ہے ۲۷ ع۶ ۱۰ ع۶۔

ذَنْبِكَ۔ گناہ تیرا ۱۲ ع۱۳ ۲۴ ع۶ و ۹۔

ذَنْبِهٖ۔ اُسکے گناہ سے ۲۰ ع۱۶ ۲۷ ع۱۲۔

ذَنْبِهِمْ۔ اُنکے گناہ سے ۲۹ ع۱ ۳۰ ع۱۶۔

ذُنُوْبٌ۔ بضم الذال گناہون سے ذنب کی جمع ہی۔
۳ ع۵ ۱۵ ع۲ ۱۹ ع۳ ۲۶ ع۳۔

ذَنُوْبٌ۔ بفتح الذال بہت بڑا ڈول پانی کا ۲۷ ع۲۔

ذَنُوْبًا۔ بفتح الذال بمعنے ایضاً ۲۷ ع۲۔

ذُنُوْبَكُمْ۔ بضم الذال تمہارے گناہ یا تمہارے گناہون سے
۳ ع۱۰ ۶ ع۷ ۱۳ ع۱۴ ۲۲ ع۱۷ ۲۶ ع۴ ۲۸ ع۱۰ ۲۹ ع۹۔

ذُنُوْبَنَا۔ بضم الذال ہمارے گناہون سے یا گناہ ہمارے
۳ ع۱۰ ۴ ع۷ و ۱۱ ۱۳ ع۵ ۲۴ ع۷۔

ذُنُوْبِهِمْ۔ بضم الذال گناہ اُنکے یا اُنکے گناہون سے
۳ ع۱۰ ۶ ع۵ ۹ ع۱۱ ۱۰ ع۳ ۱۳ ع۲ ۲۰ ع۱۱ ۲۶ ع۸

فصل الذال مع الواو

ذُوْ۔ صاحب۔ مالک ۱ ع۱۳ ۲ ع۱۶ و ۱۷ (۴۳) جگہ آیا ہے

ذَوَا۔ بفتحتین دو صاحب یا مالک ۷ ع۸ و ۴۔

ذَوَاتَا۔ اَفْنَانٍ دونون بہشت شاخون والی ہین ۲۷ ع۱۳

ذَوَاتَيْ۔ اُكُلٍ یہ دونون وصف جنتین کے ہین یعنے وہ دونون جنتین میوے والی ہین ۲۲ ع۸۔

ذُوْقُوْا۔ چکھو تم ذائقہ ۲ ع۱۰ و ۴ ع۹ ۷ ع۱۱

ف ۲۶ و ۷ ع ۳ و ۲۰ ف ۱۰ - (۲۰) جگہ آیا ہے۔

ذَوِی۔ الْقُرْبیٰ صاحب قرابت کے رشتہ دار ۲ ع ۶۔

ذَوَیْ۔ دو صاحب دو آدمی ۷ ع ۱۷۔

فصل الذال مع الهاء

ذَهَابٍ۔ جانا لیجانا چلے جانا ۱۸ ع ۱۔

ذَهَبَ۔ گیا وہ ایک مرد۔ ۲ ع ۲ ۱۲ ع ۱۰ ۱۰ ع ۱۰ ۱۸ ع ۵ ۲۹ ع ۱۸۔

ذَهَبٍ۔ سونے ایضاً ۱ ع ۱۱ ۱۵ ع ۱۰ ۱۶ ع ۱۱ ۲۵ ع ۱۴ ع ۱۳۔

ذَهَبَا۔ جانا چلے جانا۔ ۳ ع ۱۷۔

ذَهَبَتْ۔ چلی گئی وہ ایک عورت ۲ ع ۸۔

ذَهَبْنَا۔ گئے ہم ۱۲ ع ۱۲۔

ذَهَبُوْا۔ چلے گئے وہ سب مرد ۱۲ ع ۱۲

فصل الذال مع الياء

ذِی۔ الْقُرْبیٰ۔ قرابت والا رشتہ دار ۱ ع ۳۔ (۲۱) جگہ آیا ہے۔

ذِئْبُ۔ بھیڑیا۔ لانڈگا۔ ۱۲ ع ۱۲۔

باب الراء المهمله

فصل الراء المهمله مع الالف

رَاٰ۔ یہ واحد مذکر کا صیغہ ہے دیکھا اُسنے ۷ ع ۱۵۔ (۱۶) جگہ آیا ہے

رَابِطُوْا۔ دل لگائے رہو تم اور مضبوط و قائم اور قوی و مستحکم رہو تم خدا کے راستہ جہاد میں ۴ ع ۱۱

رَابِعُهُمْ۔ چوتھا اُنکا ۱۵ ع ۱۵ ع ۲۔

رَابِیًا۔ پانی کی کف جھاگ ۱۳ ع ۸۔

رَابِیَةٍ۔ بلندی کو کہتے ہیں لیکن یہاں سخت مضبوط گرفت مراد ہے۔ ۲۹ ع ۵۔

رَاٰتْهُ۔ دیکھا اُسنے اُسکو (دیکھا بلقیس نے محل سلیمانؑ کو) ۱۹ ع ۱۸

رَاَتْهُمْ۔ دیکھا اُسنے اُنکو ۱۸ ع ۱۷۔

رَاجِعُوْنَ۔ رجوع کرنے والے پھرنے پھر جانے والے۔ ۵ ع ۵ ۳ ع ۶ ع ۱۶ ع ۴۔

رَاجِفَةُ۔ اصل میں تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ کانپیگی کانپنے والی سخت تیز لرزا مضطر ہوگی مضطر ہونے والی یعنے زمین دن قیامت کے ۳۰ ع ۳۔

رَاحِمِیْنَ۔ رحم کرنیوالے شفقت مہربانی کرنیوالے ۹ ع ۸ ۱۳ ع ۲ و ۴ ع ۱۷ ع ۶ ۱۸ ع ۶۔

رَآدٌّ۔ پھیرنے والا پلٹنے والا متوجہ کرنے والا یعنے خدا کے فضل و کرم کیطرف پھیرنیوالا ۱۱ ع ۱۶ ع ۱۲۔

رَادِفَةُ۔ پیچھے آنیوالی یعنے صور کی آواز آنیوالی ۳۰ ع ۳

رَآدُّوْا۔ اِنَّا رَآدُّوْهُ بیشک پھیرنیوالے ہیں ہم اُسکو ۲۰ ع ۲۔

رَآدِّیْ۔ پھیر دینے والی ۱۴ ع ۱۶

رَازِقِیْنَ۔ رزق دینے والے یہ اسم فاعل لفظاً جمع ہے ۵ ع ۷ ع ۲ ع ۵ ۱۳ ع ۴ ۲۲ ع ۱۱ ۲۸ ع ۱۲

رَاْسُ۔ سر اصل اصل الشی ۹ ع ۸ ۱۶ ع ۴۔

رَاسِخُوْنَ۔ فِی الْعِلْمِ مضبوط و مستحکم و متحقق و ثابت قدم علم دین میں ۳ ع ۹ ع ۲۔

رَاْسِهٖ۔ اُسکے سر سے ۲ ع ۸ ۱۳ ع ۱۵ ۲۵ ع ۱۶

رَاْسِیْ۔ میرا سر ۱۳ ع ۱۵ ۱۶ ع ۱۴

رَاسِیَاتٍ۔ ایک جگہ ثابت قائم دھری رہنے والی ہین اصل مین قُدُوۡرٍ رَّاسِیَاتٍ یعنے حضرت سلیمانؑ کے مطبخ خانہ کی بڑی بڑی دیگین ایک جگہ دھری رہتی ہین ۲۲ ۸

رَاشِدِیۡنَ۔ دین پر ثابت رہنے والے بھلائی پانیوالے راہ راست پر قائم رہنے وچلنے والے ۲۶ ۱۴۔

رَاضِیَۃً۔ خوش وپسندیدہ ۲۹ ۵ ۳۰ ۱۳ و ۱۴ او ۲۶۔

رَاعِنَا۔ اصل مین لَا تَقُوۡلُوۡا رَاعِنَا ہی مت کہو تم لفظ راعنا کیونکہ یہ رعونۃ سے ہی یہود کی زبان مین گالی ہے اس سے صحابہؓ کو منع فرمایا اور ہدایت ہوئی کہ اُنْظُرْنَا کہو یعنے انتظار کرو ہمارا ۱ ۱۳ ۵ ۴۔

رَاعُوۡنَ۔ رعایت کرنیوالے ۲۹ ۷۔

رَاغَ۔ اصل فَرَاغَ ہے پوشیدہ گیا وہ یعنے ابراہیمؑ ۲۳ ، ۲۶ ۱۹۔

اَرَاغِبٌ۔ اصل مین اَرَاغِبٌ اَنۡتَ کیا تو اعراض کرتا اور کیا تو روگردانی کرتا ہی اسمین خطاب حضرت ابراہیم کیطرف ہے ۱۶ ۶۔

رَاغِبُوۡنَ۔ رغبت کرنیوالے متوجہ ہونیوالے ۱۰ ۱۳ ۲۹ ۲

رَافِعُكَ اِلَیَّ۔ الآیۃ اُٹھانیوالا ہون مین تجھکو طرف اپنے۔ رفعہ کے کئی اعتبار ودرجات ہین اور قدر منزلت اور رفعہ کہین اجسام موضوعہ مقرہ مین ہوتا ہی جیسے وَرَفَعۡنَا فَوۡقَكُمُ الطُّوۡرَ اور اَللّٰهُ الَّذِیۡ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَیۡرِ عَمَدٍ تَرَوۡنَهَا اور کہین رفعہ بنا، وتعمیر مین ہوتا ہی جیسے وَاِذۡ یَرۡفَعُ اِبۡرٰهِیۡمُ الۡقَوَاعِدَ مِنَ الۡبَیۡتِ اور کبھی ذکر مین ہوتا ہی جیسے وَرَفَعۡنَا لَكَ ذِكۡرَكَ اور رَفِیۡعُ الدَّرَجٰتِ ذُو الۡعَرۡشِ اور کبھی حقیقی وقدر منازل کیلیے ہوتا ہی جیسے رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَیۡهِ یہ بھی احتمال ہے کہ یہ رفعہ تشریفی ہو جیسے قولہ تعالےٰ خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ اور اِلَی السَّمَآءِ كَیۡفَ رُفِعَتۡ پس اس سے دو معنے ثابت ہین ایک مخصوص باعلامکان دوسرے ارتفاع مراتب وقدر اور ارتفاع نسبتی بھی ہوتا ہی جیسے فُرُشٍ مَّرۡفُوۡعَةٍ بمعنے فرش شریفہ اور مثالین بہت ہین اور لفظ رَافِعُكَ دال ہے حضرت عیسیٰ پر کیونکہ یہ رفعہ مخصوصہ ہی نہ عام اگر عام ہوتا تو ہر ایک میت کیلیے عام ہوتا حالانکہ ایسا نہین ہے اگر ہی تو یہ رفع خاص ہی حضرت عیسےٰ کیلیے بحیات جسد مبارک اور یہ لفظ اسم فاعل ہی کسی زمانہ ومدت کے ساتھ محدود نہین اور جیسا کہ کلام الٰہی پارہ ۶ چھٹہ رکوع دو دال ہی کہ یقینی قتل نہین ہوا اور قبل موت انکے اہل کتاب ضرور بضرور انکے ساتھ ایمان لاوینگے تو انکار حیات حضرت عیسےٰ سے انکار کتاب اللہ لازم آتا ہی جو موجب تضلیل وتکفیر ہے۔ ۳ ۱۴۔

رَافِعَةٌ۔ اونچا وبلند کردینے والی اور اُٹھانیوالی قیامت ۲۷ ۴

رَاۡفَةٌ۔ مہربانی نرمی تلطف ۱۸ ، ۲۷ ۲۰۔

رَاقٍ۔ رقیہ گنڈہ جھاڑ پھونک تعویذ کرنیوالا ۲۹ ۱۷۔

رَاكِعًا۔ رکوع وعاجزی کرنیوالا جھکنے والا ۲۳ ۱۱۔

رَاكِعُوۡنَ۔ جھکنے والے رکوع کرنیوالے ۶ ۱۲ ۱۱ ۳

رَاكِعِیۡنَ۔ رکوع کرنیوالے جھکنے والے ۱ ۵ ۳ ۱۳

رَانَ۔ زنگ پکڑا اُسنے اصل مین رَانَ عَلٰی قُلُوۡبِهِمۡ ہی شرکی زنگ آلودگی نے انکے دلون کو معرفت الٰہی و حق وخیر سے بیکار کردیا ہے ۳۰ ۸۔

رَاَوۡا۔ دیکھا انھون نے ۲ ۴ ۹ ۸ ۱۱ ۱۱ ۱۳ ۱۴ ۱۶ ۸ ۲۹ ۲ ۱۰ ۱۱ ۸ ۱۳ ۱۰ ۲۱ ۵ ۲۲ ۴ ۲۵ ۶ ۲۶ ۳

[illegible]

ت ۲۸ ۱۲ ف ۲۹ ۲ و ۳ و ۱۲ ن ۳۰ ۸ -

رَاوَدْتُّنَّ - بہلایا پھسلایا تمنے یا پھسلانا چاہا تمنے پ ۱۲

رَاوَدَتْنِي - اُس (زلیخا) نے بہلایا پھسلایا مجھکو پ ۱۲

رَاوَدَتْهُ - چاہا اُسنے اُسکو یعنے زلیخانے یوسف کو ت ۱۲ ۳

رَاوَدُوا - طلب کیا اُنھون نے چاہا اُنھون نے ت ۲۷ ۹ -

رَأَى - دیکھنا - ت ۳ ۱۰ ا ت ۱۲ ۳ -

رَأَيْتُ - بصیغہ واحد متکلم دیکھا مین نے یہ قول اصل مین یوسفؑ کا ہی جبکہ خواب مین دیکھا تھا یوسف نے اُسوقت اُنکی عمر سات برس کی تھی و بصیغہ مخاطب دیکھا تونے ت ۵، ت ۱۲ ا ت ۱۲ ۱۱ ت ۱۵ ۱ ۲ (۱۴) جگہ آیا ہے -

رَأَيْتُكَ - دیکھا مین نے تجھکو ت ۱۵ ۷ -

رَأَيْتُكُمْ - دیکھا مین نے تمکو ت ۱۰ و ۱۱ -

رَأَيْتُمْ - دیکھا تمنے ت ۱۱ ۱۰ و ۱۱ ت ۱۲ (۱۵) جگہ آیا ہی

رَأَيْتُمُوا - دیکھ لیا تمنے ت ۴ ۵

رَأَيْتَهُ - دیکھا تونے اُسکو ت ۲۸ ۶

رَأَيْتُهُمْ - بصیغہ متکلم دیکھا مین نے اُنکو و بصیغہ مخاطب دیکھا تونے اُنکو ت ۱۲ ۱ ت ۱۶ ۱۴ ت ۲۱ ۱۸ ت ۲۸ ۱۳ ت ۲۹ ۱۹

رَأَيْنَهُ - دیکھا اُن عورتون نے یوسف کو ت ۱۲ ۱۴ -

فصل الراء مع الباء الموحدہ

رَبٌّ - اصلاً رب کے معنے تربیت و پرورش اور پیدا کرنا شے کا ایک حالت سے دوسری انتہی حالت شے تک جمع اسکی اَرْبَابٌ ہی اور گویہ مصدر ہے لیکن فاعل کے معنے مین مستعمل ہے اور بجز باریتعالے کے کسی غیر پر صادق نہین آتا مگر بصورت مضاف الیہ جیسے رَبُّ الدَّارِ و رَبُّ الفرس اور جیسے اُذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ وغیرہ پ ۱۵ و ۱۶ ۱۰ - اسکا ذکر قرآن مجید مین ۹۵ جگہ آیا ہی -

رَبًّا - بمعنے ایضاً ت ۷ -

رِبَاطِ الْخَيْلِ - باندھنے گھوڑون کے پ ۴ -

رُبَاعَ - چار چار ت ۴ ۱۲ ت ۲۲ ۱۳ -

رَبَّانِيُّونَ - خداپرست لوگ درویش و علماء اللہ والے اصل مین یہ لفظ یونانی زبان کا ہی رب کے معنے پرورش و تربیت کا ہے اور یہ لوگ بھی علم و تقوے کیا تربیت و پرورش کرتے ہین اسلیے اُنکو ربانی کہتے ہین ت ۶ ۱۱ و ۱۳ -

رَبَّانِيِّينَ - بمعنے ایضاً خداپرست لوگ ت ۳ ۱۶ -

رَبَائِبُكُمْ - بیٹیان زوجہ تمھاری کی دوسرے خاوند سے یہ جمع ہی ربیبۃ کی بمعنے بیٹی زوجہ کی غیر سے ت ۴ ۱۵ -

رَبَتْ - اُگاتی ہی یعنے زمین اُگاتی ہی ت ۱۷ ۵ ت ۱۴ ۱۹ -

رَبِحَتْ - فائدہ پایا حاصل کیا رِبْحٌ اصل مین جو اصل سے زائد بیع مین حاصل ہو اُسکو کہتے ہین پھر ہوتے ہوتے ہر ایک کام مین جو فائدہ حاصل ہو اُسکو کہنے لگے اور رِبْحٌ کبھی صاحب تجارت کیلیے ہوتا ہے اور کبھی نفس مال تجارت مین ہوتا ہی جیسے فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ مین آیا ہی کہ نہ فائدہ پایا تجارت اُنکی کما قال اَنَّ اَهْلَ الدُّنْيَا قَدْ ضَلُّوا فَبَانَتْ خَسَارَتُهُمْ بَاعُوا الدِّيْنَ بِالدُّنْيَا فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ - پ ۲ -

رَبِطْنَا - فائدہ دیا تھا ہمنے ت ۱۵ ۱۴ ت ۲۰ ۴ -

رُبُعُ - چوتھائی حصے کو کہتے ہین ت ۴ ۱۳ -

رَبُّكَ - رب تیرا رَبٌّ مین دیکھو پ ۴ (۱۵۰) جگہ آیا ہی -

رَبُّكُمْ - پالنے والا پروردگار تمھارا پ ۳ و ۴ (۲۰۰) جگہ آیا ہی -

رَبُّكُمَا۔ پروردگار تم دونون کا ت ۹ ع ۱۶ ۱۱ ع ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ ا
رُبَمَا۔ اکثر اوقات بہت وقت ع ۱۷ ا
رَبَّنَا۔ رب ہمارا پروردگار ہمارا ۱۵ ا (۶۷) جگہ آیا ہی
رِبٰو۔ بکسر الراء زمخشری نے کشاف مین بالواو لکھا ہے
اور آخر مین الف زیادہ کیا ہی تاکہ واو جمع کے ساتھ تشبیہ نہو
اور فتح الباری نے رِبَا یَرْبُو۔ الف کے ساتھ لکھا ہی اور رسم
خط قرآنیہ واو کے ساتھ اور فراء بھی اسیطرف گیا ہی اور
حمزہ وکسائی امالہ کے ساتھ پڑھتے ہین بوجہ کسر را کے اور
اکثرون نے بالالف والواو والیاء کے ساتھ کتابت کو
جائز رکھا ہی اور فتح الباری مین اصل الربا زیادتی کو کہتے
ہین خواہ وہ نفس شئے مین ہو یا بالمقابل ہو جیسے دِرْہَمٌ
بِدِرْہَمَیْنِ ہی اور امام راغب کہتے ہین کہ جو زیادتی کہ راس
المال پر ہو اسکو ربا کہتے ہین یہ شرع مین خاص ہے
اَلزِّیَادَۃُ عَلٰی وَجْہٍ دُوْنَ وَجْہٍ وقولہ تعالے
وَمَا اٰتَیْتُمْ مِنْ رِبًا لِیَرْبُوَا فِیْ اَمْوَالِ النَّاسِ
فَلَا یَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰہِ رَبَتَہٗ بقولہ یَمْحَقُ اللّٰہُ الرِّبَا
وَیُرْبِی الصَّدَقَاتِ اور ربا کا اطلاق ہر ایک حرام بیع پر
ہوتا ہے اور جمیع اہل اسلام متفق ہین کہ ربا حرام ہے لیکن
اُسکی تفاصیل مختلف ہین بعض علماء نے دار حرب مین ربا
کو جائز رکھا ہی حالانکہ یہ اُنکی غلط فہمی ہی کیونکہ آیت سورہ
بقر پارہ تین رکوع چھ دار حرب مکہ مین اُتری ہی اور مکہ
سنہ آٹھ ہجری مین دار الاسلام ہوا ہی وہ یہ ہی کہ ایمان لاؤ
اور اللہ سے ڈرو اور سود ربا کو چھوڑ دو جو باقی ہے تمہارے
لین دین سے اگر تم ایمان والے ہو اگر تم ایسا نہ کروگے
تو پھر تم اللہ اور اُسکے رسول کے ساتھ جنگ کیلیے تیار ہو جاؤ
اگر اب بھی تم توبہ کرلو سود لینے سے پس اپنا راس المال لے لو
اور سود نہ لو سود لینے مین ظلم ہی ظلم نہ کرو کہ تم بھی ظلم نہ کیے
جاؤگے اور سورۂ آل عمران پارۂ چار رکوع پانچ لے لوگو
ایمان لاؤ اور سود مت کھاؤ دو دنا اور اللہ تعالے سے ڈرو
سود کھانے مین کہ آخرت مین تمکو نجات ہو ورنہ وہ آگ
تمہارے لیے تیار ہی جو کفار کیلیے تیار کیگئی ہی سود کا کھانا
عدم ایمان لانا ہی اور مال کی بربادی دنیا کی رسوائی اور
اللہ تعالے سے جنگ و دوزخ کا مقابلہ ہی یہ سب خوشخبریان
سود خورون کیلیے ہین اور پارۂ چھ رکوع دو سورۂ نساء
مین اللہ تعالے فرماتا ہی کہ ہمنے یہود کو حلال و پاکیزہ چیزین
حرام کردیا تھا بوجہ اسکے اُنھون نے اللہ کے راستے
بند کردیے تھے اور سود کھاتے تھے کہ وہ اُس سے منع کیے
گئے تھے اس آیت سے صاف معلوم ہوا کہ امم سابقہ پر بھی سود
حرام کیا گیا تھا اُسوقت اہل جاہلیت نے جائز کر رکھا تھا
جیسے اسوقت کے جاہلون نے سود کو دار حرب کے حیلے مین جائز
کر رکھا ہی اور حدیث مین آیا ہی سود خور اور کاتب و گواہ پر
خدا کی لعنت ہے اور اسکی ستر شاخ ہین منجملہ اُنکے ایک
مان کے ساتھ زنا کرنا آیا ہے۔ پ ۳ ع ۵ پ ۴ ع ۱۴
رَبْوَۃٍ۔ بکسر الباء بلندی رَبْوَۃٌ بفتح الراء و رِبْوَۃٍ بکسر
الراء و رُبْوَۃٍ بضم الراء و رَبَاوَۃٌ و رِبَاوَۃٌ بکسر و فتح بمعنے
اجود اچھی چیز کو کہتے ہین۔ پ ۳ ع ۴ پ ۱۸ ع ۳
رَبُّہٗ۔ رب اُسکا اَلرَّبُّ معرفہ ہی ساتھ الف لام باریتعالی پر
اطلاق ہوتا ہی اور مالک الشئے بصورت مضاف الیہ جیسے رَبُّ
الدَّیْنِ و رَبُّ الْمَالِ اور سید سردار کے معنی مین بھی آیا ہے
ت ۴ و ۱۳ و ۱۵ و ۱۹ (۴۳) جگہ آیا ہے۔

رَبُّهَا ۔ پروردگار اُسکا پ ۲ ع ۱۳ پ ۱۶ ع ۶ پ ۳ پ ۲۸ ع ۱۳ و ۲۰ پ ۲۹ ع ۱ پ ۳۰ ع ۹ ۔

رَبُّهُمْ ۔ پروردگار اُنکا پ ۱ و ۳ و ۵ و ۸ و ۱۶ ۔ (۹۶) جگہ آیا ہے ۔

رَبُّهُمَا ۔ پروردگار اُن دونوں کا پ ۹ ع ۱۴ پ ۱۶ ع ۱

رَبِّي ۔ پروردگار میرا پالن ہار میرا پ ۳ و ۱۳ پ ۱۶ ع ۱۴ (۶۹) جگہ آیا ہے ۔

رَبَّيٰنِي صَغِيرًا ۔ مجھکو چھوٹا اُنھوں نے پالا پرورش کی پ ۱۵ ع ۳

رِبِّيُّونَ ۔ خدا کے لوگ یعنے وہ سپاہی جو انبیاء کے ساتھ جہاد کریں جنکی تعداد ایکہزار سے کم نہو اور بعض نے دس ہزار بیان کیا یعنے فقہا و علماء و اتقیاء و حکماء سے پ ۴ ع ۶ ۔

فصل الراء مع التاء

رَتْقًا ۔ ملے ہوئے یعنے زمین و آسمان دونوں آپس میں ملے ہوئے تھے پھر اللہ تعالٰے نے دونوں کو جدا جدا اور ممیز کر دیا پ ۱۷ ع ۳

رَتِّلِ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے آہستہ آہستہ پڑھ تو قرآن کو اور باعتبار لغت کے ارسال کلمہ کو منہ سے بسہولت و استقامت نکالنا کہ انتظام نظم حرف میں فرق نہ آئے پ ۲۹ ع ۱۳ ۔

رَتَّلْنٰا ۔ ٹھہر ٹھہر کر پڑھا یا ہم نے (رتل میں دیکھو) پ ۱۹ ع ۱ ۔

فصل الراء مع الجیم

رَجًّا ۔ ہلائی جانا مضطرب و متزلزل پریشان ہونا پ ۲۷ ع ۱۴

رِجَالٌ ۔ بہت مرد اور پیادے لوگ پ ۲ ع ۱۲ (۱۵) جگہ آیا ہے

رِجَالًا ۔ بمعنے ایضًا پ ۲ ع ۱۵ پ ۴ ع ۱۲ پ ۵ ع ۱۳ پ ۶ ع ۱۳ پ ۱۳ ع ۱۳ پ ۱۷ ع ۱۰ و ۱۱ پ ۲۳ ع ۱۳

رِجَالِكُمْ ۔ تمہارے مردوں سے پ ۳ ، پ ۲۲ ع ۲ ۔

رُجَّتِ ۔ الارض رجًّا بمعنے اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا یعنے سخت زلزلہ و اضطراب پ ۲۷ ع ۱۴

رِجْزٍ ۔ بکسر الراء و سکون الجیم عذاب اضطراب پ ۹ ع ۶ و ۱۶ پ ۲۲ ، پ ۲۵ ع ۱ ۔

رُجْزَ ۔ بضم و سکون پلیدی صنم و گناہ وغیرہ پ ۲۹ ع ۱۵ ۔

رِجْزًا ۔ بکسر و سکون بمعنے عذاب ۔ اہل تفاسیر فرماتے ہیں اس عذاب سے مراد آسمان سے ایک آگ اٹھی تھی اور یہ بھی کہتے ہیں اُن پر طاعون نازل کیا گیا تھا ایک ساعت میں چار ہزار اور ایک قول میں ستر ہزار آدمی مر گئے ۔ اسوقت حیدر آباد دکن میں سخت اضطراب و پریشانی ہے بوجہ طاعون کے یہ تیئیسویں مرتبہ ہے دن بدن بد کاریاں بھی ترقی پر ہیں اور یہ بھی ساتھ ہے اللھم اعوذ بک من جمیع سخطک

رِجْسٌ ۔ بکسر و سکون پلیدی آفت و رجس چار طرح پر ہے ایک من حیث طبع نجس و ناپاک ہو دوئم عقلاً ناپاک و نجس ہو سوئم جسکو شرع نے ناجائز و ناپاک قرار دیا ہو چہارم من کل الوجوہ ناپاک و نجس ہو جیسے مردار غیر مذبوحہ اور شراب اور جو شرعًا و عقلاً نجس ہیں ان دونوں سے اجتناب واجب لازم ہے غیر اہل اسلام نے بھی ان دونوں کی حرمت کو پسند کیا ہے اجتناب کو واجب ضروری و لازمی قرار دیا ہے پ ۲ ع ۲ و ۵ و ۱۶ ع ۱۱ و ۱۵ پ ۱۷ ع ۱۱

رِجْسًا ۔ بمعنے ایضًا پ ۱۱ ع ۵ ۔

رِجْسِهِمْ ۔ نجاست اُنکی پ ۱۱ ع ۵ ۔

رَجَعَ ۔ پھر او عود کیا اُسنے اپنے قول یا فعل یا مکان پر جہاں سے اُسنے شروع کیا تھا پ ۹ ع ۸ پ ۱۶ ع ۱۳ ۔

رَجْعٌ - پھرنا پ۲۶ ع۱۵ آ۱۱

رُجِعْتُ - پھرایا گیا مین پلٹایا گیا مین پ۲۵ ع۱ -

رَجَعْتُمْ - پلٹے پھرے تم پ۲ ع۸ آ۱ -

رَجَعَكَ - پھرایا اُسنے تجھکو پ۱۰ ع۱۷ آ۱ -

رَجَعْنَا - پھرے ہم پ۲۶ ع۱۱ آ۲۵ ۱۳ -

رَجَعُوْا - پھرے وہ لوگ پ۱۱ ع۴ آ۱۳ ۲ ع۱۷ ۵ -

رَجْعِهٖ - اصل مین عَلٰی رَجْعِهٖ لَقَادِرٌ ہے اور پھیرنے اُسکے عدم کیطرف اللہ تعالیٰ قادر ہی پ۳۰ ع۱۱ -

رُجْعٰی - پھر جانا پلٹ جانا پ۳۰ ع۲۱ -

رَجْفَةُ - بہت سخت اضطراب زلزلے زمین وطوفان واضطراب ریا اور بھونچال کو بھی کہتے ہین پ۸ ع۱۵ و۱۶ ن۱۹

رَجُلٌ - ایک مرد پ۳ ع۲۴ ۱۳ ع۸ ۱۵ و۱۶ (۱۶) جگہ آیا ہی

رَجُلًا - معنے ایضاً پ۹ ع۹ و۱۵ ۵ و۷ ع۱۸ ۱۶ آ۲۴ ۱۰ ۹ ن۲۲

رَجُلَانِ - دو مرد - رجل کی لفظ انسان کیساتھ خاص ہے پ۶ ع۸

رِجْلِكَ - پاؤن تیرا پ۲۳ ۱۳

رَجِلِكَ - بفتح الراء وکسر الجیم پیادے سپاہ تیرے پ۱۵ ،

رَجُلَيْنِ - بفتح الراء وضم الجیم دو مرد پ۳ ع۱۴ ۱۶ ع۱۷ ۵ ع۲۵

رِجْلَيْنِ - بکسر وسکون دو پاؤن دو پیر پ۱۵ ۱۲ -

رَجْمًا - بات پھینکتے ہین اصل رجم پتھر پھینکنے و مارنے و سنگ سازی کو کہتے ہین استعارۃً بات پھینکنا لی گئی پ۱۵ ع۱۵ ۱

رَجَمْنَا - سنگباری کیا ہمنے پتھر مارے ہمنے پ۱۲ ع۸ -

رَجُوْمًا - مارنا سنگباری کرنا پتھر مارنا پ۲۹ ع۱ -

رَجِيْمٌ - کھدیڑا گیا ہانکا گیا رحمت سے دور کیا گیا لعنت کیا گیا پ۱۴ ع۱۲ آ۲ و۳ و۱۹ آ۲۳ ع۱۴ آ۳۰ ۶ -

فصل الراء مع الحاء الحطی

رِحَالِهِمْ - اُنکے بوجھی کجاوے اونٹ کا بوجھ پ۱۳ ع۲ -

رَحُبَتْ - کشادہ ہوئی یعنے زمین پ۱۰ ع۱۰ آ۳ -

رَحْلِهٖ اُسکا بوجھ پ۱۳ ع۳ -

رَحِمَ - رحم کیا - اور رحم کے کئی معنے آئے ہین - ایمان اسلام جنت - بارش نعمت - نبوت - قرآن مجید - رزق مدد وفتح - عافیت - دوستی - کشائش - عصمت پ۱۲ ع۴ ۱۳ ع۱۰ و۱ ع۲۵ ۵

رُحْمًا - مہربانی کرنا تلطف وترحم کرنا پ۱۶ ع۱ -

رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ - مہربانی ونرم دل رحم دل آپسمین اور حدیث مین آیا ہی اِنَّمَا يَرْحَمُ اللّٰهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءُ اسمین شک نہین اللہ تعالےٰ رحم فرماتا ہی اُن بندونپر جو آپسمین ایک دوسرے کے ساتھ نرم دلی و رحم دلی سے پیش آتے ہین یہ کامل دلیل ہی اتفاق کی پ۲۶ ۱۲

رَحْمَتِكَ - رحمت تیری اسمین خطاب اللہ تعالیٰ کیطرف ہے پ۹ ع۸ آ۱۴ ع۱۹ ۱۷ -

رَحْمَتِنَا - رحمت اپنی پ۱۳ ع۱۶ و۶ و۷ ع۱۷ ۵ و۶ -

رَحْمَتُهٗ - اُسکی رحمت پ۸ ع۸ و۱۳ آ۳ ۱۲ پ۵ ۸ و۱۴ پ۱۰ و۱۱ پ۱۵ ۱۴ و۶ و۷ و۸ و۹ ع۱۸ پ۹ ۳ ع۱۰ و۱ پ۱۱ ۸ ع۲۱ ۲ و۲ و۲۰ پ۱۸ ۱۱ پ۲۵ ۱۱ پ۲۷ ۲۰ پ۲۹ ۲۰

رَحِمْتَهٗ - مہربانی ورحم کیا تونے اُسکو پ۲۴ ۶ -

رَحْمَتِيْ - مہربانی میری وشفقت میری پ۹ ع۹ پ۲۰ ۱۵ -

رَحْمٰن - اس لفظ کا بجز باریتعالیٰ کسی غیر پر استعمال نہین ہوتا کیونکہ اللہ تعالےٰ کی رحمت ہر ایک چیز کو گھیرے ہوئے ہی ہر ایک چیز پر رحمٰن کی رحمت وسیع ہی وہ رحمٰن الدنیا ورحیم الآخرۃ ہی کیونکہ احسان اُسکا دنیا مین عام ہی ہر ایک مومن وکافر کو شامل ہی اور آخرت مین مومنین کے ساتھ خاص ہی اگر ایسا نہوتا تو کسی کافر کو دنیا مین ایک قطرہ

پانی تک میسر نہ ہوتا ب ۳ س ۱۳ ، ۱۰ ن ۱۲ ، ۱۲ ن ۱۶ ، ۵ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۴ و ۱۵ ، ۱ ک ۲ و ۳ و ۴ (۳۵) جگہ آیا ہے۔

رَحِمْنَا ۔ اصل مین وَلَوْ رَحِمْنٰھُمْ اور اگر مہربانی کرین ہم اُنپر۔ ب ۲۹ ۲۔

رَحْمَةً ۔ رحمت مہربانی ب ۳ و ۶ و ۱۱ س ۹ ک ۲ و ۸ ث ۱۰ ن ۶ ۴ ک ۸ و ۱۲ (۷۳) جگہ آیا ہے۔

رَحِیْقِ ۔ شراب خالص نجاست و نشہ سے ب ۳۰ ۸۔

رَحِیْمٌ ۔ اسکے معنے رحمٰن مین دیکھو ب ۴ و ۶ و ۱۵ (۷۴) جگہ آیا ہے۔

رَحِیْمًا ۔ بمعنے ایضًا ب ۴ و ۱۴ و ۱۵ (۱۸) جگہ آیا ہے۔

فصل الراء مع الخاء

رُخَآءً ۔ نرم ۔ ملائم ب ۲۳ ۱۲۔

فصل الراء مع الدال

رَدَّ ۔ پھیر لینا پھیر دینا اور پھیر دیا اُسنے ب ۲ ۱۲ ، ک ۱۳ ، ۱ ب ۲۱ ۱۹

رِدْءً ۔ مددگار مدد دینا ۔ سلوک کرنا ۔ ب ۲ ۷۔

رُدَّتْ ۔ پھیرے گئے وہ واپس پلٹے گئے وہ ب ۱۳ ۲۔

رُدِدْتُّ ۔ پھیر اگیا مین واپس کیا گیا مین ب ۵ ۱۷۔

رَدَدْنَا ۔ پھیرا ہمنے ب ۱۵ ، ۱ ب ۲۰ ، ۴ ب ۳۰ ۲۰۔

رَدِفَ ۔ پس پشت ہوا وہ پیٹھ پیچھے ہوا وہ ب ۲۰ ۲۔

رَدْمًا ۔ موٹی دیوار اور پتھر سے سوراخ بند کرنا ب ۱۶ ۲۔

رُدُّوْا ۔ بضمتین امر حاضر ہے پھیر او تم ب ۵ و ۸ و ۹ ک ۹ و ۱۴ ، ب ۱۱ ۸ ب ۲۳ ۱۲۔

رَدُّوْا ۔ بفتح الراء پھیرتے وہ لوگ ب ۵ ۸ ب ۱۳ ۱۴۔

فصل الراء مع الزاء المعجمه

رَزَّاقُ ۔ رزق دینے والا اس لفظ کا اطلاق بجز باریتعالےٰ کے غیر پر جائز نہین ہے ب ۲۷ ۲۔

رِزْقٌ ۔ بکسر الراء و سکون الزاء المعجمہ روزی جسمین قابلیت غذا ہو اور مال و جاہ و علم کو بھی کہتے ہین ب ۱ ، ب ۸ ۱۱ ب ۹ ۱۵ ، ب ۶ ب ۱۱ (۲۶) جگہ آیا ہے۔

رِزْقًا ۔ بمعنے ایضًا ب ۳ ب ۳ ۱۲ ، ب ۱۲ ۸ ب ۱۳ (۱۴) جگہ آیا ہے

رَزَقَکُمُ ۔ روزی دی تجھکو اُسنے ب ۲ ، ب ۴ و ۱۳ ، ب ۹ ۱۸ ، ب ۱۴ ۱۶ و ۲۱ ب ۲۱ ، ب ۲۳ ۲ ب ۲۴ ۱۲۔

رِزْقُکُمْ ۔ روزی تمہاری ب ۲۶ ۱۸ ، ب ۲۷ ۱۶۔

رَزَقْنَا ۔ روزی دی ہمنے ب ۱ و ۶ ب ۲ ۵ ب ۳ ۲ ب ۹ ۱۰ و ۱۵ ، ب ۱۱ ۱۵ ، ب ۱۳ ۹ و ۱۷ (۲۱) جگہ آیا ہے۔

رُزِقْنَا ۔ روزی دیے گئے ہم ب ۱ ۳۔

رَزَقَنِیْ ۔ روزی دی اُسنے مجھکو ب ۱۲ ۸۔

رُزِقُوْا ۔ روزی دیے گئے وہ ب ۱ ۳۔

رِزْقُهٗ ۔ روزی اُسکی ب ۲۸ ۷ ، ۱ ب ۲۹ ۲ ب ۳۰ ۱۴۔

رِزْقُهَا ۔ روزی اُسکی ب ۱۲ ، ۱ ب ۱۴ ۲۱ ب ۲۱ ۱۔

رَزَقَهُمُ ۔ روزی دی اُسنے اُنکو ب ۵ ۳ ب ۳ ، ۳ ب ۸ ۱۱ و ۲

رِزْقُهُمْ ۔ روزی اُنکی ب ۱۴ ۱۶ ب ۱۶ ۷۔

رِزْقُهُنَّ ۔ روزی اُن عورتون کی ب ۲ ۱۴۔

فصل الراء مع السین المهمله

رَسَّ ۔ اہل رس نے اپنے نبی کو قتل کیا تو خدا تعالےٰ نے اُنکو ہلاک کر دیا بعض نے یہ بھی کہا ہے کہ اہل رس دو ہین ایک رس بدو بھیڑ بکری والے تھے اُنھون نے جب اپنے نبی کو قتل کیا تو دوسری قوم آئی اُنکو بھی اسیطرح قتل کیا

رسّ نہر کا نام تھا یہ نہر آذربائیجان اور آرمینہ کے درمیان
ہے آرمینہ کے لوگ بت پرست تھے آذربائیجان کے
لوگ آتش پرست تھے انکے پاس تیس نبی ایک مہینہ مین
آئے سبکو قتل کیا اور ایک نبی آیا اُسکو خدا نے نجات
کیا نہر دریا مین جا ملی خشکی سے تباہ ہونے لگے اُسوقت اکیس
آدمی ایمان لائے انھین کچھ عورتین و بچے بھی تھے باقی چھ
لاکھ بھوکے پیاسے مرگئے دو سو برس تک یہ بستی خالی رہی
پھر ایک ایسا قرن آیا کہ صالح قوم آباد ہوئی بعدہ یہ بھی
فحش مین مبتلا ہوگئے بیٹی بہن بی بی کو آدمی بلاتا دوست
پڑوسی اُس سے جماع کرتے پھر یہ عورت عورت سے مرد مرد سے
مشغول ہوگئے اللہ تعالٰے نے اول شب مین انپر صاعقہ
ڈالا سب کے سب خسف ہوگئے کذا فی طلاع ۱۹ ۲ ۱۵ ۲۶

رِسَالَاتِ۔ یہ جمع ہے رسالت کی سب پیغام ۱۵ ۵
و ۱۶ ۱ ۹ ۱ ۲۲ ۲ ۲۹ ۱۲۔

رِسَالَاتِهٖ۔ تمام پیغام اُسکے ۲۹ ۱۲۔

رِسَالَاتِیْ۔ سب پیغام اپنے ۲۹ ۱۲۔

رِسَالَاتَهٗ۔ تمام پیغام اُسکے ۶ ۱۴ ۵ ۲۔

رِسَالَتَہٗ۔ پیغام رسالت احکام الٰہی کا پہونچانا ۱۔

رُسُلُ۔ یہ لفظ جمع ہی رسول کی پیغمبران اور کبھی ملائکہ
مراد ہوتے ہین اور یہ عام ہی کہ وہ رسول مبشر ہو یا منذر
بکسر الذال ۱۱ ۱۱ ۶ ۱۰ ۳ ۷ و ۱۴ ۵ و ۷
۱۰ ۲ و ۳ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ ۷ و ۱۰ ۱۳ ۶ و ۱۱ (۳۳) جگہ

رُسُلًا۔ بضمتین بمعنے ایضا۔ ۳ و ۱۴ ۱۱ ۱۳ ۱۳
۱۳ ۱ ۱۱ ۸ ۲۲ ۱۳ ۲۴ ۱۳۔

رُسُلِكَ۔ بضمتین رسول پیغمبران تیرے ۱۴ ۱۱۔

رُسُلُكُمْ۔ سب رسول و پیغمبر تمہارے ۲۴ ۱۱۔

رُسُلُنَا۔ ہمارے پیغمبرون سے ۶ ۹ ۱۴ ۵ ۱۱
۸ و ۱۰ ۵ ۱۶ ۷ ۱۵ ۳ ۱۱ ۱۶ و ۱۳ (۱۴) جگہ آیا ہی۔

رُسُلِهٖ۔ اُسکے پیغمبرون سے۔ ۱۲ ۳ ۸ ۴ ۵ ۹ ۱۷
۱ و ۳۔ (۱۲) جگہ آیا ہے۔

رُسُلُهُمْ۔ اُنکے پیغمبرون سے یا اُنکے تمام رسول پیغمبر
۳ ۱۵۔ (۱۰) جگہ آیا ہے۔

رَسُوْلٌ۔ پیغمبر ۱۱ و ۱۲ ۱۰ ۱۳ ۸ و ۱۲ و ۱۳ (۹) جگہ آیا ہی

رَسُوْلًا۔ پیغمبر ۱۵ ۲ ۳ ۱۳ ۴ ۸ (۲۲) جگہ آیا ہی۔

رَسُوْلُكُمْ۔ رسول پیغمبر تمہارا ۱۳ ۱۹ ۲۔

رَسُوْلُنَا۔ رسول ہمارا یا ہمارے رسول سے ۶ ۱۲

رَسُوْلُهٗ۔ بھیجا ہوا اُسکا رسول ۳ ۲ ۱۱ و ۱۳ (۵۲) جگہ آیا ہی

رَسُوْلُهَا۔ ہا ضمیر ما قبل لفظ اُمّۃ کیطرف راجع ہے پیغمبر
اُس امت کا ۱۸ ۳۔

رَسُوْلُهُمْ۔ پیغمبر اُنکا ۱۰ ۱۸ ۳ ۲۴ ۲۔

رَسُوْلِیْ۔ پیغمبر و رسول بھیجا ہوا میرا ۵۔

فصل الراء مع الشین المعجمہ

رَشَادِ۔ بھلائی نیکی ہدایت خوبی عقل ۲۴ ۹ و ۱۰۔

رُشْدِ۔ عقل۔ فہم۔ سن بلوغ ہدایت نیک بختی ۳ ۲
۶ ۷ ۱۵ ۲۹ ۱۱۔

رُشْدًا۔ بضم الراء بھلائی نیکی ہدایت عقل ۱۲ ۱۵ ۱۲

رَشَدًا۔ بفتحتین بھلائی و خیر ۱۵ ۱۳ و ۱۶ ۲۹ ۱۱ ۱۲

رَشِیْدًا۔ صالح نیک بخت ۱۲ ۷ و ۸ و ۹۔

فصل الراء مع الصاد المہملۃ

رَصَدًا۔ گھات لگائے ہوئے یعنے جیسے شکاری اپنے شکار مین گھات لگائے ہوئے ہوتا ہے پ۲۹ ۱۱ و ۱۲۔

فصل الراء مع الضاد المعجمة

رَضَاعَةَ۔ دودھ پلانیکو کہتے ہین پ۲ ۱۴ ع ۱۵۔

رَضُوْا۔ راضی ہوئے وہ خوش ہوئے وہ پ۶ ۱۳ و ۷ و ۱۸ پ۱۰ ۲ و ۴ پ۲۸ ۳ پ۳۰ ۲۳۔

رِضْوَانٌ۔ بکسر الراء رضامندی اور بہت بڑی خوشنودی اللہ تعالےٰ سے اور رضا بندہ کی وہ ہے من اللہ قضا و قدر پر راضی رہے اور امر پر ثابت قدم رہے بطیب نفس سے اور نہی سے منتہی رہے پ۳ ۱۰ پ۴ ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۵ پ۱۰ ۳ پ۲۶ ۱۹ و ۲۰۔

رِضْوَانًا۔ خوشنودی ہونا پ۶ ۵ ۱۲ پ۲۸ ۴۔

رِضْوَانَهٗ۔ رضامندی خوشنودی اُسکی پ۶ ۷۔

رَضِيَ۔ راضی ہوا وہ خوش ہوا وہ پ۶ ۲ پ۱۱ ۲ پ۱۶ ۱۵ پ۲۶ ۱۱ پ۲۸ ۳ پ۳۰ ۱۳۔

رَضِيًّا۔ پسندیدہ چنندہ پ۱۶ ۴۔

رَضِيْتُ۔ پسند کیا مین نے پ۶ ۵۔

رَضِيْتُمْ۔ راضی ہو گئے تم پ۱۰ ۱۱ و ۱۷۔

فصل الراء مع الطاء المهملة

رَطْبٍ۔ پہلے اللہ تعالےٰ نے فرمایا کہ مفاتیح الغیب اسی کے پاس ہین خزائن ارض و سما یعنے نزول ثواب و عقاب و قضا و قدر و اجل عباد سعادت و شقاوت و خواتم اعمال و ما کان و ما یکون انکا علم بھی بجز خدا کے کسیکو نہین پھر فرمایا دریا اور خشکی مین ذرہ سے ذرہ چیز کو جانتا ہے اور کوئی پتہ بھی بجز اُسکے علم کے نہین گرتا اور کہان گریگا اور کب گریگا اور دانہ بیج اندرون اندھیری زمین کے اور نہ رطب و یابس مگر خدا نے انکو لوح محفوظ مین درج کر رکھا ہے اور یہان وہ رطوبت و خشکی مراد ہے جو رطوبت خشک ہونے سے پتہ گرتا ہے گویا یہانتک کہ جمیع موجودات ذرہ سے ذرہ خدا کے علم سے باہر نہین ہے اور یہ آیت کمال تردید دہریہ کی جو صانع حقیقی کے منکر ہین پ۷۔

رُطَبًا۔ بضم الراء و فتح الطاء تازہ اور یہان تازہ کھجور مراد ہے پ۱۶ ۵۔

فصل الراء مع العين المهملة

رِعَاءُ۔ چرواہا نگاہبان محافظ جانوران پ۲۰ ۶۔

رِعَايَتِهَا۔ نگاہ رکھنا اُسکی ہا ضمیر واحد مؤنث راجع ہے طرف لفظ رضوان کے پ۲۷ ۲۰۔

رُعْبَ۔ یہ ایک کیفیت ہے کہ کسی ڈر و خوف سے نفس انسان وغیرہ مین دہشت پیدا ہوجاتی ہے اُسوقت اُسوقت انسان کے حواس صحیح نہین رہتے پ۴، پ۹ ۱۶، پ۲۱ ۱۹ پ۲۸ ۴۔

رُعْبًا۔ بمعنے ایضاً پ۱۵ ۱۔

رَعْدُ۔ ابر کی آواز یا اُس فرشتے کی جو ابر کو چلاتا و ہانکتا و پھیلاتا ہے۔ پ۱ ۲ پ۱۳ ۸۔

رَعَوْهَا۔ رعایت نگہداشت لحاظ طرفداری کی اُسکی پ۲۷ ۲۰۔

فصل الراء مع الغين المعجمة

رَغَبًا۔ رغبت توجہ توقع خواہش پ۱۷ ۶۔

رَغَدًا۔ بہت کثرت فراغت سے پ۱ ۴ و ۹ پ۱۴ ۲۱۔

فصل الراء مع الفاء

رُفَاتًا - اصل میں عظاما و رفاتا - گلی ہوئی ہڈیاں ریزہ ریزہ - چورا چورا پ ۱۵ ع ۵ و ۱۱ -

رَفَثَ - یہ کنایہ ہے جماع سے پ ۲ ع ۷ و ۹ -

رِفْدُ - بخشش عطیہ انعام اعانت امداد پ ۱۲ ع ۹ -

رَفْرَفٍ - یعنے چاندنیون قالینون اور بہترین فرش اور تکیون کے آیا ہے پ ۲۷ ع ۱۳ -

رَفَعَ - بلند کیا اُسنے پ ۳ ع ۱ ، پ ۱۳ ع ۵ و ، پ ۳۰ ع ۴ -

رُفِعَتْ - بلند کیے گئے یعنے آسمان پ ۳۰ ع ۱۳ -

رَفَعْنَا - بلند کیا ہمنے پ ۱ ع ۸ و ۱۱ پ ۶ ع ۲ ...

رَفَعَهُ - بلند کیا اُسنے اسکو پ ۶ ع ۲ -

رَفَعَهَا - بلند کیا اُسنے آسمان کو پ ۲۷ ع ۱۱ -

رَفِيعُ - بوزن فعیل بمعنے فاعل و مفعول دونوں آتا ہے بلند مرتبہ والا بلند مرتبہ کرنیوالا اور اونچا کرنیوالا پ ۲۴ ع ۷ -

رَفِيقًا - رفیق اُس دوست کو کہتے ہیں جو سفر حضر میں ہر طرح غمخوار و معین رہے پ ۵ ع ۶ -

فصل الراء مع القاف

رَقٍّ مَنْشُورٍ - کشادہ ورقون میں کھلی کتاب یعنے توریت یا قرآن مجید یا لوح محفوظ مراد ہے پ ۲۷ ع ۳ -

رِقَابِ - آزاد کرنا مکاتبون کا اور چھوڑنا قیدیون کا پ ۲ ع ۶ ، پ ۱۰ ع ۷ ، پ ۲۶ ع ۵ -

رَقَبَةٍ - گردن - جان - غلام پ ۵ ع ۱ ، پ ۲۸ ع ۲ ، پ ۳۰ ع ۱۵ -

رُقُوْدٌ - سونیوالے یا سوتے ہیں وہ پ ۱۵ ع ۱۵ -

رَقِيْبٌ - نگہبان محافظ پ ۴ ع ۱۲ ، پ ۲۶ ع ۱۶ -

رَقِيْبًا - بمعنے ایضاً پ ۱۲ ع ۳ -

رُقِيِّكَ - منتر تیرا - جادو تیرا جن بھوت تیرا - چڑھ جانے والا تیرا پ ۱۵ ع ۱۰ -

رَقِيْمِ - یہ ایک سیسی کی تختی تھی جسمیں اصحاب کہف کا نام و نسب نامہ لکھا ہوا تھا آنحضرتؐ سے سوال کیا گیا تو یہ آیت نازل ہوئی عبد اللہ بن عباس سے مروی ہے کہ رقیم اُس جنگل کو کہتے ہیں جہان اصحاب کہف رہتے تھے اور کعب الاحبار کہتا ہے کہ یہ اُس گانوٴن کا نام ہے جہان اصحاب کہف رہتے تھے پ ۱۵ ع ۱۳ -

فصل الراء مع الکاف

رِكَابٍ - اونٹ یعنے شتر بے مہار - پ ۲۸ ع ۴ -

رُكَامًا - تہ بتہ تلے اوپر پ ۱۸ ع ۱۲ -

رُكْبُ - سوار - کاروان - قافلہ پ ۱۰ ع ۱ -

رَكِبَا - دونون سوار ہوے یعنے خضرؑ و موسٰےؑ پ ۱۵ ع ۲۲ -

رُكْبَانًا - سوار یا بحالت سواری پ ۲ ع ۱۵ -

رَكَّبَكَ - ترکیب یا تجھکو جوڑ دیا اُسنے تجھکو پ ۳۰ ع ۷ -

رَكِبُوا - سوار ہوے وہ سب پ ۲۱ ع ۳ -

رِكْزًا - کھٹکا اور خفی تنگ آواز کو کہتے ہیں پ ۱۶ ع ۹ -

رُكَّعِ - رکوع کرنیوالے پ ۱ ع ۱۵ پ ۱۱ ع ۱۱ -

رُكَّعًا - یعنے ایضاً رکوع کرنیوالے پ ۲۶ ع ۱۲ -

رُكْنٍ - قبیلہ یا قلعہ مراد ہے پ ۱۲ ع ۷ -

رُكْنِهِ - قوت اپنی پ ۲۷ ع ۱ -

رِكَابُهُمْ - سواری اُنکی پ ۲۳ ع ۴ -

فصل الراء مع المیم

رِمَاحُکُمْ - نیزے برچھے تمہارے پ ۳ ۔

رِمَادٍ - راکھ ۱۳ ۱۵ ۔

رُمَّانٌ - انار پ ۸ ۱۸ پ ۲۷ ۱۳ ۔

رَمْزًا - ہاتھ سر آنکھ ہونٹھ خفی آواز سے اشارہ کرنا پ ۳ ۱۲

رَمَضَانَ - نام ہے روزون کے مہینے کا اور اصل مین رمض شدت گرمی آفتاب کو کہتے ہین اس اعتبار سے اسکو بھی رمضان کہنے لگے پ ۲ ۷ ۔

رَمٰی - پھینکا مارا ۔ پ ۹ ۱۶ ۔

رَمَیْتَ - پھینکا تو نے مارا تو نے پ ۹ ۱۶ ۔

رَمِیْمٌ - خاک و بوسیدہ گلی ہوئی ہڈیان پ ۲۳ ۴ ۱

فصل الراء مع الواو

رَوَاحُهَا - آخر شام کی سیر ہوا خوری حضرت سلیمان کیلیے ایک ماہ کی مسافت تھی خدا عز وجل نے حضرت سلیمان کیلیے ہوا کو مسخر کر دیا تھا کہ وہ ہوائی جہاز مین سطح جو مین ایک ساعت مین ایک ماہ کی مسافت تک سیر کرین اس وقت کے ہوائی جہاز نہین باوجود دو قوتون کے یعنے ہوا و آگ کے اسقدر تیز رفتار نہین ہین پ ۲۲ ۸ ۔

رَوَاسِیَ - پہاڑون کو کہتے ہین اصل مین بلندی اور ممتاز چیز کو بھی کہتے ہین جیسے رأس اور رائیس سے
[illegible]

رَوَاکِدَ - تھمی ہوئی ٹھہری ہوئی یعنے پانی پر کشتیان ٹھہری ہوئی ہین من امر اللہ پ ۲۵ ۵ ۔

رُوْحُ الْقُدُسِ - یہان روح سے مراد حضرت جبرئیل ہین اور روح ایک لطیف جسم غیر مرئی ہے اسمین

پھر دو قسمین ہین روح حیات دوم روح سیر ہے جو رویا وغیرہ کرتی پھرتی ہے اکثر مسلمان اسپر ہین کہ روح جسم ہے اسی پر کتاب و سنت و اجماع صحابہ ہے اسلیے ہے کہ روح کا وصف آیتون حدیثون مین توفی ۔ قبض ۔ امساک ۔ ارسال ۔ تناول ۔ اخراج ۔ خروج ۔ تنعیم ۔ تعذیب ۔ رجوع ۔ دخول رضا ۔ انتقال ۔ تردد برزخ ان سب کے ساتھ روح کی وصف آئی ہے کہ وہ کھاتی پیتی چرتی پھرتی قرار پکڑتی بولتی پہونچاتی ہے اور بھی اوصاف ہین اور شیخ عزالدین ابن عبد السلام نے کہا جسد مین روحین ہین ایک بیداری کی دوم روح حیات ہے اور روح حیات مرتی نہین باقی رہتی ہے فلاسفہ نے اسمین خلاف کیا ہے ہماری دلیل کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۔ یعنے ہر جی موت کو چکھنے والی ہے اور ظاہر ہے کہ چکھنے والی بعد اسکے باقی رہے جسکو چکھا ہے دوسرے دلائل قرآن و حدیث مین روح کو فنا نہو گی اقرب یہی ہے کہ بدلائل الا من شاء اللہ تعالٰے استثنا کیا ہے اور اسمین علماء کی بڑی بڑی ضخیم کتابین ہین جیسے کتاب الروح ابن قیم و شرح صدور سیوطی وغیرہ اور بمعنے حکم ۔ وحی ۔ قرآن ۔ رحمت ۔ حیات زندگی ۔ جبرئیل اور فرشتون کی نوع ۔ روح جان بدن کذا فی الاتقان
[illegible]

رَوْحٌ - بفتح الراء فیض و رحمت پ ۱۳ ۴ پ ۲۷ ۱۶ ۔

رُوْحًا - روح جان کو کہتے ہین اور پر روح القدس مین لکھ

رُوْحَنَا - بفتح الحاء روح اپنی کو اور بکسر ہا روح ہماری سے پ ۱۶ ۵ پ ۲۸ ۶ ۲۰ ۔

رُوْحِهٖ - اپنی روح سے پ ۲۱ ۱۴ ۔

رُوحِی ۔ روح اپنی سے ۲۲ ۲ ۲۳ ۱۴۔

رُؤُسُ ۔ یہان اصل مال مراد ہے اور یہ جمع ہے رأس کی اور سر کو بھی کہتے ہین کیونکہ یہ جسم مین اصل ہے ۳ ۶ ۲۳ ۶۔

رُؤُسَکُم ۔ سر تمھارا یا تمھارے سر ۲ ۸ ۲ ۶ ۲۶ ۱۲

رُؤُسِہِم ۔ سر اُنکے یا سر اُنکے ۳ ۱۹ ۱۵ ۵ ۵ ۹ ۲۱ ۱۵ ۲۵ ۱۳۔

رَوْضَاتِ ۔ و رِیَاض جمع رَوْضَۃٌ کی بمعنے اُس سائل زمین کو کہتے ہین جسمین چشمے پانی و نہرین وغیرہ جاری ہون اور سرسبز و شاداب باغات ہون ۲۵ ۴۔

رَوْضَۃٍ ۔ بمعنے ایضًا باغ جمع اسکی روضات ہے ۲۱ ۵

رَوْعُ ۔ خوف و ڈر کا حاصل ہونا دلمین پہونچنا ۔ ۱۲ ۷

رَؤُفٌ ۔ شفقت کرنیوالا بہت بڑی مہربانی کرنیوالا ۲ ۱ ۹ ۳ ۱۱ ۳ ۵ ۱۳ ۷ ۱۲ ۱۴ ۱۶ ۸ ۲۷ ۱۷ ۱۰ ۴

رُوْمُ ۔ اس سے مراد قوم رومی ہین اہل کتاب کیونکہ فارس عبدۃ اوثان ہین ۲۱ ۴۔

رُؤْیَا ۔ اُسکو کہتے ہین جو بحالت نیند انسان دیکھے بوزن فعلی ہے اور حدیث مین آیا ہے کہ مبشرات نبوت سے ہین رویا صادقہ باقی ہین ۱۲ ۱۱ ۱۶ ۱۳ ۵ ۱۵ ۶ ۲۳ ۷ ۲۶ ۱۲۔

رُوَیْدًا ۔ ایک مدت معین و تھوڑے دن کا تقرر ۳۰ ۱۱

فصل الراء مع الهاء

رِہَانٌ ۔ گروہ ۔ رہن ۳ ۷۔

رَہَبٌ ۔ اصل الرَّہَبُ ہے بفتحتین و فتح الراء و سکون الہاء و فتح الراء و ضم الہاء بھی آیا ہے بمعنے خوف و ڈر ۲۰ ۱۴

رَہَبًا ۔ ڈرنا خوف کرنا یہ عام ہے ۱۷ ۶۔

رُہْبَانٌ ۔ اہل کتاب کے فقیرون درویشون کو کہتے ہین اسمین واحد جمع یکسان ہے ۱۰ ۱۱۔

رُہْبَانًا ۔ بضم الراء و سکون الہاء بمعنے ایضًا ۶ ۱۵۔

رُہْبَانَہُمْ ۔ بضم و سکون اہل کتاب کے فقیر درویش ۱۰ ۱۱

رَہْبَانِیَّۃً ۔ گوشہ نشینی کرنا اور ترک دنیا و عورتون کو چھوڑ دینا عبادت خانہ مین گوشہ تنہائی اختیار کرنا اسکو آنحضرت نے منع فرمایا کہ لَا رَہْبَانِیَّۃَ فِی الْاِسْلَامِ ۲۷ ۲۰۔

رَہْبَۃً ۔ ڈرنا خوف کرنا ۲۸ ۵۔

رَہْطٌ ۔ قوم کے چند اشخاص بھائی بند ۱۹ ۱۹۔

رَہْطُکَ ۔ تیری قوم تیرا قبیلہ ۱۲ ۸۔

رَہْطِی ۔ میری قوم میرا قبیلہ ۱۲ ۸۔

رَہَقًا ۔ سرکشی تکبر کرنا سر چڑھنا ۲۹ ۱۱۔

رَہْوًا ۔ خشک کشادہ کھلا راستہ یہ اصل مین صفت دریا ہے ۲۵ ۱۴

رَہِیْنٌ ۔ گرفتار ۔ رہن ۔ گروہ ۔ قید فعیل کا وزن فاعل مفعول دونون کیلیے آتا ہے ۲۷ ۳۔

رَہِیْنَۃٌ ۔ گروہ رہن اپنے عملون کے بدے گرفتار قید رہن ۲۹ ۱۶

فصل الراء مع الهمزة

رِئْیًا ۔ بکسر الراء و سکون الہمزۃ قبل الیاء بمعنے ہیئت و منظر و نموداری خوش منظری و رِیًا بغیر الہمزہ بھی جائز ہے اور رِیًّا بھی پڑھا گیا ہے اور یہ تینون بمعنے منظر ہین ۱۶ ۸

فصل الراء مع الیاء التحتانیة

رِیَاءً ۔ وہ کام جو اللہ تعالے کی خوشنودی کیلیے نہ کیا جاوے بلکہ دکھلانے کو کیا جاوے تاکہ لوگ اُسکو بہتر اچھا عابد زاہد

خیال کریں ۳۱ ۴ ۵ ۳ ۲۔

رِیَاحَ۔ ہوائیں چلنے والی یہ معروف اور عام ہے کہ جہاں اللہ تعالےٰ نے ارسال الریح کا ذکر مفرد کیا ہے وہاں مراد عذاب الٰہی ہے اور جہاں بلفظ جمع ذکر کیا ہے وہاں مراد رحمت الٰہی ہے۔ ۲ ۴ ۵ ۱۴ ۱۴ ۲ ۱۵ ۱۸ ۱۹ ۳ ۲۰ ۱ ۲۱ ۸ ۲۲ ۱۴ ۲۵ ۱۷۔

رَیْبَ۔ ظن۔ گمان۔ شک جو ضد ہے یقین کی اور گردشِ چرخ کو بھی کہتے ہیں۔ ۱ و ۳ ۳ ۹ و ۱۱ و ۱۴ ۱۷ ۸ ۲۱ ۱۴ ۲۴ ۱۱ ۲۵ ۲ و ۱۹ و ۲۰ ۲۷ ۴۔

رِیْبَةً۔ بمعنے ایضاً شک و گمان ۱۱ ۲۔

رَیْبِهِمْ۔ شک اپنے میں ۱۰ ۱۱۔

رِیْحَ۔ ہوا اسکو ریاح میں دیکھو ۴ ۳ ۱۱ ۸ ۱۳ ۵ و ۱۴۔ (۱۳) جگہ آیا ہے۔

رِیْحًا۔ ہوا چلنے والی ریاح میں دیکھو ۲۱ ۱۴ و ۸ ۱۴ ۱۹ ۲۸ ۸

رَیْحَانَ۔ رزق روزی یا پھول خوشبو اور فرزند کو بھی کہتے ہیں۔ ۲۷ ۱۱ و ۱۶۔

رِیْحُکُمْ۔ قوت و دولت و شجاعت تمہاری اصلی معنے ریح کے ہوا متحرک کے ہیں اور قوت و دولت و شجاعت بھی متحرک ہے مثل ریح کے ۱۰ ۲۔

رِیْشًا۔ پنا و از زینت کا اور رونق اور لباس تجمل و زینت کا اصل میں ریش پرندوں کے پروں کو کہتے ہیں کہ اسمیں زیب و زیبائش ہے اسلیے انسان کے لباس تجمل سے تعبیر کیگئی ۸ ۱۰۔

رِیْعٍ۔ یعنے ہر ایک اُس بلند و مرتفع مکان کو کہتے ہیں جو اپنی بلندی و علیحدگی میں ممتاز ہو ۱۹ ۱۱۔

باب الزاء المعجمة

فصل الزاء المعجمة مع الالف

زَاجِرَاتِ۔ ڈانٹنے والے یعنے فرشتے جو ابر کو چلاتے ہیں اور اُسکو ڈانٹتے ہیں ۲۳ ۵۔

زَادِ۔ توشہ سفر خرچ ۲ ۹۔

زَادَ۔ هُمُ اللهُ۔ بڑھا دیا اُنکو اللہ تعالےٰ نے افزون کیا اُنکو اللہ تعالےٰ نے۔ ۲ ۱۶ ۹ ۱۶ ۹ ۱۹ ۲۲ ۲۶۔

زَادَتْهُ۔ زیادہ کیا اُسنے ۱۱ ۵۔

زَادَهُمْ۔ زیادہ کرتی ہیں اُنکو نشانیاں اللہ تعالےٰ کی ۹ ۱۵ ۱۱ ۵

زَادُوْا کُمْ۔ زیادتی کرتی ہے تمکو ۱۲ ۹ ۲۹ ۱۱۔

زَارِعُوْنَ۔ کسان کھیتی کرنیوالے ۲۷ ۱۵۔

زَاغَ۔ الْبَصَرُ۔ کجی کی نظر نے ۲۷ ۵۔

زَاغَتِ۔ الْاَبْصَارُ۔ کجدار ہوئیں نظریں بصارت ۲۱ ۱۸ ۲۳ ۱۳

زَاغُوْا۔ کجروی کی اُنہوں نے حق سے پھرے وہ نبوت و اسلام سے پہلو تہی کی اُنہوں نے ۲۷ ۹۔

زَالَتْ۔ اصل میں فما زالت ہے بمعنے ہمیشہ رہی ۱۷ ۲۔

زَالَتَا۔ زائل ہو دونوں (زمین و آسمان) ۲۲ ۱۷۔

زَانٍ۔ زنا کرنیوالا یعنے زانی مرد ۱۸ ۷۔

زَانِیْ۔ زنا کرنیوالا مرد ۱۸ ۷۔

زَانِیَةُ۔ زنا کرنیوالی عورت ۱۸ ۷۔

زَاهِدِیْنَ۔ بیزار بے رغبت یعنے یوسف کے بھائی یوسف سے بیزار و بے رغبت تھے جسوقت

اُنھوں نے مصر کے سوداگروں کے ہاتھ فروخت کیا کہتے ہیں
بیس بائیس درہم سے یوسف فروخت کیے گئے پ۱۲ ۱۲۔
زَاهِقٌ۔ فنا ہوجاتا ہے چلا جاتا ہے ڈھانپ
لیتا ہے بے نور ہونے والا پ۱۷ ۲۔

فصل الزاء مع الباء الموحدة

زَبَانِيَةَ۔ پیادہ فرشتے جو دوزخ پر متعین ہیں یہ فرشتے
نہایت سخت وہیب ہیں کہتے ہیں انیس ہیں واللہ اعلم پ۳۰ ۲۱
زَبَدٌ۔ کف۔ جھاگ یعنی پانی وغیرہ کا مراد ہی اور مکہ پ۱۳ ۸
زَبَدًا۔ یعنی ایضاً۔ پ۱۳ ۸۔
زُبُرَ۔ یہ جمع ہی اُلزُبرۃ کی یعنی بڑی بڑی تختیاں
لوہے کی پ۱۰ ۱۴ ۱۲ ۱۶ ۲ ۱۹ ۱۵ ۲۲ ۱۵ ۱۷ ۱۰
زُبُرًا۔ بضمتین ٹکڑے ٹکڑے پارہ پارہ پ۱۸ ۴۔
زَبُوْرِ۔ بفتح الزاء اور بضم الزاء بھی پڑھا ہی یعنی مفعول
لکھی ہوئی آسمانی کتاب ہے جو داؤد علیہ الصلوۃ والسلام
پر اُتری تھی اور ہر ایک سخت کتاب کو زبور کہتے ہیں پ۱۷ ۷
زَبُوْرًا۔ بفتح الزاء یعنی ایضاً پ۶ ۳ پ۱۵ ۶۔

فصل الزاء مع الجیم المهملة

زُجَاجَةٌ۔ شیشہ کی قندیل یہ لفظ واحد ہی اور بضم الزاء
مشہور ہی بائع کو زجاج کہتے ہیں اور نسبت طرف اسکے
زجاجی اور صانع کو زجاج مثل نجار وعطار کے پ۱۸ ۱۱۔
زَجْرًا۔ بفتح الزاء وسکون الجیم۔ ڈانٹنا۔ ڈانٹ دینا
جھڑکنا زجر کرنا پ۲۳ ۵۔
زَجْرَةٌ۔ بفتح الزاء وسکون الجیم یعنی منع کرنا۔
ڈانٹنا ڈانٹ دینا جھڑکنا زجر کرنا پ۲۳ ۵ پ۳۰ ۳۔

فصل الزاء مع الحاء

زُحْزِحَ۔ بضم الزاء وسکون الحاء اصل میں فَمَنْ
زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ دور کیا گیا آگ سے محفوظ رکھا گیا
نار دوزخ سے پ۴ ۱۰۔
زَحْفًا۔ بفتح الزاء وسکون الحاء بہت بڑا لشکر جمع
اسکی زُحُوْفٌ ہی مثل فَلْسٌ وفُلُوْسٌ پ۹ ۱۶۔

فصل الزاء مع الخاء المعجمة

زُخْرُفَ۔ بضم الزاء وسکون الخاء المعجمة اصل میں
زُخْرُفَ الْقَوْلِ ملمع دار پیچیدہ بات بظاہر اچھی
حقیقت میں برعکس پ۸ ۱۵ ۱۰۔
زُخْرُفًا۔ سونا۔ تجمل۔ زینت سنگار پ۲۵ ۹۔
زُخْرُفَهَا۔ بناؤ سنگار زینت اسکی (زمین کی) پ۱۱ ۸

فصل الزاء مع الدال المهملة

زِدْ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہی اصل میں زِدْنِیْ ہی زیادہ
دے تو مجھ کو پ۱۶ ۱۵ پ۲۳ ۱۳ پ۲۹ ۱۳۔
زِدْنَا۔ زیادہ کیا یعنے بڑھایا ہمنے پ۱۴ ۱۸ پ۱۵ ۱۱ ۱۴

فصل الزاء مع الراء المهملة

زَرَابِیُّ۔ مسند ہی بہترین فرش جنت کے پ۳۰ ۱۳۔
زُرَّاعَ۔ کھیتی وزراعت کرنیوالے پ۲۶ ۱۲
زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ۔ ملو تم قبروں سے پ۳۰ ۲۷۔

زَرْعٌ کھیتی ۱۴ ۱۷ ۱۶ ۲۱ ۱۶ ۲۳ ۱۶ ۔

زُرْقًا ۔ بضم الزاء وسکون الراء المہملۃ نیلی آنکھین ۲۶ ۱۴

زُرُوْعٍ ۔ یہ جمع ہی زرع کی بمعنے کھیتون کے ۱۹ ۱۲ ۲۵ ۱۴

فصل الزاء مع العين المهملة

زَعَمَ ۔ بہر سہ حرکات الزاء ۔ گمان کیا دعوی کیا اسمین تین لغت ہین بفتح الزاء اہل حجاز کے نزدیک اور بضم الزاء قبیلۂ اسد کے نزدیک اور بکسر الزاء بعض قیس کے نزدیک از باب قتل ۲۸ ۱۵ ۔

زَعَمْتَ ۔ گمان کیا تونے ۱۵ ۱۰ ۔

زَعَمْتُمْ ۔ گمان کیا تمنے ۷ ۱۶ ۱۵ ۱۸ ۱۹ ۹ ۲۲ ۱۱ ۲۸ ۔

زَعْمِهِمْ ۔ اُنکے گمان مین ۸ ۳ ۔

زَعِيْمٌ ۔ گمان کرنیوالا ۱۳ ۳ ۲۹ ۴ ۔

فصل الزاء مع الفاء

زَفِيْرٌ ۔ گدہے کی پہلی آواز کو کہتے ہین ۱۲ ۹ ۱۷ ۱۵

زَفِيْرًا ۔ بمعنے ایضًا ۱۸ ۱۷ ۔

فصل الزاء مع القاف

زَقُّوْمٌ ۔ سینڈہ ۔ جپل سینڈہ معروف ہے ۔ ۲۳ ۶ ۲۵ ۱۶ ۲۷ ۱۵ ۔

فصل الزاء مع الكاف

زَكَرِيَّا ۔ بن برخیا یہ اولاد یہود یا اولاد سلیمانؑ سے ہین نجار تھے یا اینٹ بناتے تھے بخت نصر نے ایلیا مین رات دن بدعات نکالا اللہ تعالے نے انکو بھیجا یہ گناہ سے روکتے حدود شرعی جاری کرتے نذر خدا کرتے بے اذن کسیکو مسجد مین جانے نہ دیتے انکی اور عمران کی بی بی دونون بہنین تھین یہ عمران بن ماتان مریم علیہا السلام کے باپ تھے حضرت موسیٰ کے عمران اور یہ عمران انمین اُنمین دو ہزار آٹھ سو برس کا فاصلہ ہی یہ مریم علیہا السلام کے کفیل تھے جب یحییٰ بن زکریا قتل ہوے زکریا بھاگ کر وادی اشجار ایلیا مین چلے گئے ایک درخت نے پکار کر کہا میرے پاس آؤ وہ پھٹ گیا یہ اسمین چھپ گئے شیطان نے قوم کو انکا پتہ دیا آرہ سے درخت کو چیرا یہ بھی دو ٹکڑے ہو گئے اسوقت انکی عمر سو برس کی تھی بعد ولادت مسیح قتل ہوے مغارہ ارواح مین بیچے صحرا ایلیا کے دفن کیے گئے طلاع ۳۳ ۱۲ ۱۶ ۱۶ ۴ ۱۷ ۶

زَكٰوةَ ۔ اصل مین جو نمو حاصل ہو برکت الٰہی سے خواہ امور دنیاوی مین ہو یا اُخروی مین اور مال کو پاک کرنا اور اسمین سے حسب حکم الٰہی حصہ مقررہ دینا ۱ ۵ و ۱۰ و ۱۳ ۳ ۶ ۳ ۶ ۸ ۶ ۲ و ۷ و ۱۲ ۹ ۹ ۱ ۷ و ۸ و ۹ و ۵ ۱۰ ۱ و ۴ و ۸ و ۷ ۱۱ ۵ و ۱۳ و ۱۷ ۱۶ ۱ و ۱۱ و ۱۳ ۱۹ ۱۶ ۲۱ ۷ و ۱۰ ۲۲ ۲۴ ۱۵ ۱۸ ۲ ۲۹ ۴ ۳۰ ۳ ۲۴ ۔

زَكٰى ۔ پاک ہوا وہ اور سنوارا اُسنے ۱۸ ۹ ۔

زَكِيًّا ۔ پاکیزہ ستھرا یعنے ساتھ نبوت کے یہ وصف عیسٰی علیہ الصلوٰۃ والسلام کا ہی ۱۶ ۵ ۔

زَكِيَّةً ۔ پاک بے گناہ نفس ۱۵ ۱۲

زَكّٰهَا ۔ پاک کیا اُسکو یعنے پاک کیا نفس کو اسمین ہا ضمیر راجع ہی طرف نفس کے ۳۰ ۱۶ ۔

فصل الزاء مع اللام

زِلْتُم۔ ہمیشہ رہے تم یعنے شک میں ۲۴ ۹۔

زِلْزَالًا۔ ہلائے جانا حرکت دی جانا ۲۱ ۱۸۔

زِلْزَالَهَا سخت زلزلہ و حرکت کرنا زمین کا (قیامت میں) ۳۰

زُلْزِلَتِ۔ الارض ہلائی جائے زمین (قیامت میں) ۳۰

زُلْزِلُوا۔ ہلائے گئے وہ ۲ ۱۰ ا ۲۱ ۱۸۔

زَلْزَلَةَ۔ الساعۃ۔ زلزلہ قیامت کا بھونچال قیامت کی ۱۷

زُلَفًا۔ بضمتین اول ساعت آنکی واحد اسکا زُلْفَۃ ہے ۱۲ ۱۰

زُلْفَۃً۔ بضم الزاء و سکون اللام نزدیک قریب پاس ۲۹ ۲

زُلْفٰى۔ بضم الزاء قریب کا مرتبہ ۲۲ ۱۱ و ۱۲ و ۱۵۔

زَلَقًا۔ بفتح الزاء پھسلنا مزلق ہونا ۱۵ ۱۷۔

زَلَلْتُم۔ مرلگئے تم گرے تم لغزش پائی تمنے ۲ ۹

فصل الزاء مع المیم

زُمَرًا۔ بضم الزاء و فتح المیم یہ جمع زُمْرَۃ کی ہے بمعنے تھوڑی سی جماعت ۲۴ ۵۔

زَمْهَرِيرًا۔ جاڑا۔ سردی بہت سخت ٹھنڈا ۲۹

فصل الزاء مع النون

زِنًا۔ وطی۔ جماع دخول کرنا کسی عورت سے بغیر عقد شرعی کے ۱۵

زَنْجَبِيلًا۔ خوشگوار سونٹھ جنت ۲۹ ۱۹

زَنِيم۔ وہ شخص جو کسی قوم کیطرف منسوب ہو لیکن اُس میں سے نہ ہو اُس کو بے نصیب و لدزنا سے بدنام کرتے ہیں ۲۹ ۳۔

فصل الزاء مع الواو

زَوَالٍ۔ اپنی جگہ سے دوسری جگہ چلے جانا حرکت کرنا منتقل ہونا یہ فعل لازمی ہے متعدی نہیں ہوتا ۱۳ ۱۹

زَوْجٌ۔ زوجین۔ جنت رطب و یابس۔ ذکر و انثی لیل و نہار۔ حلو و مر۔ ہر ایک جوڑا جو ضد ہو فرد کی اور اصناف و الوان کو بھی زوج کہتے ہیں جمع ازواج و زوجات ہے ۲۶ ۱۵

زَوْجًا۔ بمعنے ایضًا ۲ ۱۳۔

زَوْجَانِ۔ دو قسمیں ۲۷ ۱۳۔

زُوِّجَتْ۔ ملائی جاوینگی جمع کیجاوینگی ۳۰ ۶۔

زَوْجُكَ۔ بی بی تیری ۲۲

زَوَّجْنَا۔ بیاہ دیا نکاح کر دیا ہمنے ۲۵

زَوْجَهٗ۔ زوجہ۔ جورو اُسکی ۱ ۱۲ ۱۷ ۶۔

زَوْجَهَا۔ بی بی۔ جورو اُسکی ہا ضمیر راجع ہے طرف نفس ماقبل الذکر کے ۲۵ ۱۔

زَوْجَيْنِ۔ جوڑا ۲۹ ۱۸

زُوْرٌ۔ بضم الزاء و سکون الواو جھوٹ اصل میں حق سے مائل ہوکے جھوٹ پر قائم ہونیکو کہتے ہیں ۱۹

زُوْرًا۔ بمعنے ایضًا جھوٹ خلاف حق و صدق اور ہر ایک وہ چیز جسمیں یا وغیر اللہ عبادت کیجاوے فَهُوَ زُوْرٌ ہے ۱۸ ۱۲ ۲۵ ۱۔

فصل الزاء مع الہاء

زَهْرَةَ۔ آرائش۔ تازگی زیب و زینت آرائش دنیا ۱۶

زَهَقَ - الباطل. نابود وزائل برباد ناچیز کفر شرک پ۱۵ ۹

زَهُوقًا - نابود ہونا ناچیز ہونا برباد کفر شرک پ۱۵ ۹۔

فصل الزاء مع الیاء التحتانیة

زِیَادَةٌ - اصل مین اِنَّمَا النَّسِیٓءُ زِیَادَةٌ الخ سوار اسکے نہین کہ آگے پیچھے کرلینا زیادتی ہی اصل اسکی یون ہے کہ ہمیشہ دین ابراہیمی مین چار مہینے حرام تھے ذیقعدہ وذیحجہ ومحرم ورجب انہین لڑنا حرام تھا انکو عربون نے حج وغیرہ کیلیے احترامًا چھوڑ رکھا تھا اہل جاہلیت کبھی انکو آگے پیچھے نام رکھکے جنگ وجدال لڑائی کرلیتے حکم ہوا کہ ایسا خلط ملط کرنا گمراہی ہی پ۱۰ ۱۱

زِیَادَةٌ - اسکے معنے جو نیکی کرینگے انکو بدلہ دیا جائیگا اور زیادہ انکو دیدار الٰہی ہوگا پ۱۱ ۸۔

زَیْتُونٌ - نام ہی ایک مشہور درخت میوہ دار کا۔ پ۸ ۱ پ۱۴ ۸ پ۳۰ ۲۰۔

زَیْتُونًا - بمعنے ایضًا پ۳۰ ۵۔

زَیْتُونَةٍ - بمعنے ایضًا درخت زیتون پ۱۸ ۱۱۔

زَیْتُهَا - زیتون کے تیل کو کہتے ہین پ۱۸ ۱۱۔

زَیْدٌ - بن حارثہ بن شراحیل الکلبی مولی رسول اللہ صلے اللہ علیہ وسلم اسکو آنحضرت نے مکہ معظمہ مین متبنی کیا تھا آنحضرت سے دس سال کم تھا اکثر لوگ آپ کا بیٹا کہتے یہ آیت نازل ہوئی ادعوھم لاباءھم انکو انکے باپون کیطرف پکارو پ۲۱ ۲۔

زَیْغٌ - کجی المیل عن الاستقامة پ۳ ۹۔

زَیَّلْنَا - قسما قسم ممیز جدا جدا کیا ہمنے پ۱۱ ۸۔

زُیِّنَ - زینت دیا گیا وہ سنوارا گیا وہ پ۲ پ۳ پ۷ پ۱۰ پ۱۱ پ۱۲ پ۱۳ پ۲۴ پ۲۶ ۶ و ۱۰۔

زَیَّنَ - زینت دیا اُسنے سنوارا اُسنے پ۱۱ پ۱۵ پ۲ پ۱۴ پ۱۹ پ۱۷ پ۱ پ۲۰ ۱۶۔

زَیَّنَّا - زینت دی ہمنے سنوارا ہمنے پ۷ پ۱۴ پ۱۹ پ۲۳ پ۲۴ پ۲۶ پ۲۹۔

زِیْنَتَکُمْ - زینت اپنی لیکن یہان وہ لباس مراد ہی جو ستر عورت کیلیے کافی ہو پ۸ ۱۰۔

زِیْنَتِهٖ - آرائش وتجمل اپنے مین یعنے قارون اپنی قوم پر ساتھ کثرت سوارون وپیادون ولباس فاخرہ زرین وحریر کے نکلا ہ ضمیر راجع ہی طرف قارون کے پ۲۰ ۱۱

زِیْنَتَهَا - تجمل وآرائش وزینت دنیا کی ہا ضمیر راجع ہی طرف حیوٰۃ الدنیا کے پ۱۲ ۲ پ۱۵ ۹ پ۲۱ ۲۰۔

زِیْنَتَهُنَّ - تجمل وزینت وآرائش اپنی انہین عورتون کو حکم ہی کہ وہ اپنا لباس وزیور وغیرہ غیر محرمون پر ظاہر نہ کرین پ۱۸ ۱۰۔

زَیَّنُوْا - آراستہ وزینت وسنوارتے ہین یعنے اُن کے ہمنشین پ۲۴ ۱۷۔

زِیْنَةً - تجمل وزینت وآرائش پ۲۲ (۱۵) جگہ آیا ہی۔

زَیَّنَهٗ - زینت دیا اُسکو پ۲۶ ۱۳۔

باب السین المهملة

فصل السین مع الالف

سَاءَ - بُرا ہی اور بد ہی پ۴ پ۵ پ۱۴ (۱۸) جگہ آیا ہے

سَاءَتْ۔ بُری بدہے ت ۱۱ و ۴ ۱ ت ۱۵ ۱۶ ۱ ت ۱۹ ۴ ت ۲۶ ۹

سَابِحَاتِ در اصل وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا قسم ہے رب کی ان فرشتون کی کہ تسبیح کرتے ہین تسبیح کرنا ساتھ حکم اللہ تعالے کے ت ۳۰ ۳۔

سَابِغَاتٍ۔ اصل مین آنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ یہ کہ بنا توانے داوُد زرہین کشادہ ت ۲۲ ۲۔

سَابِقٌ۔ سبقت کرنیوالا نیکی مین ت ۲۲ ۱۶ ت ۲۳ ۲۔

سَابِقَاتِ۔ سبقت کرنیوالے فرشتے ت ۳۰ ۳۔

سَابِقُوا۔ سبقت کرو تم ت ۲۷ ۱۹۔

سَابِقُونَ۔ سبقت کرنے والے آگے بڑھ جانے والے ہجرت وغیرہ مین ت ۱۱ ۲ ت ۱۸ ۴۔

سَابِقِينَ۔ سبقت کرنیوالے آگے نکل جانیوالے ت ۲۰ ۱۶

سَاجِدًا۔ حالانکہ سجدہ کرنیوالے ت ۲۳ ۱۵۔

سَاجِدُونَ۔ سجدہ کرنیوالے ہین ت ۱۱ ۳۔

سَاجِدِينَ۔ سجدہ کرنیوالون سے ت ۸ ۹ ت ۹ ۴ ت ۱۲ ۱۱ ت ۱۴ ۳ و ۶ ت ۱۹ ۷ و ۹ ت ۲۳ ۱۴۔

سَاحَتِهِمْ۔ اُنکے میدان مین صحن و انگنائی اُنکی ت ۲۳ ۹

سَاحِرٌ۔ جادوگر۔ جادو کرنیوالے ت ۹ ۴ ت ۱۱ ۶ و ۱۳ ت ۱۲ ۱۶ ت ۱۹ ۷ ت ۲۳ ۱۰ ت ۲۴ ۸ ت ۲۵ ۱۱ ت ۲۷ ۱ و ۲۔

سَاحِرَانِ۔ دونون جادوگر یعنے موسیٰ و ہارون ت ۱۶ ۱۲

سَاحِرُونَ۔ سب جادوگر ت ۱۱ ۱۴۔

سَاحِلِ۔ دریا سمندر کا کنارہ ت ۱۹ ۱۱۔

سَاخِرِينَ۔ مسخر و ٹھٹھا کرنیوالون سے ت ۲۴ ۳۔

سَادَتَنَا۔ سردار ہمارے ت ۲۲ ۵۔

سَادِسُهُمْ۔ چھٹا اُنکا ت ۱۵ ۱۵ ت ۲۸ ۲۔

سَارَ۔ رخصت ہوا۔ روانہ ہوا یعنے حضرت موسیٰ مصر کو ہمراہ اپنی اہل و عیال کے ت ۲۰ ۷۔

سَارِبٌ۔ چلنے والا ہے پھرنیوالا اور چلتا پھرتا ہے ت ۱۳ ۱۰

سَارِعُوا۔ یہ صیغہ امر حاضر کا ہے جلدی کرو تم ت ۴ ۵

سَارِقٌ۔ جو محفوظ متاع اسباب کو چوری کرے اُسکو سارق کہتے ہین ت ۶ ۱۰۔

سَارِقُونَ۔ سب چوری کرنیوالے ت ۱۳ ۳۔

سَارِقَةُ۔ چوری کرنیوالی ایک عورت ت ۶ ۱۰۔

سَارِقِينَ۔ چورون سے ت ۱۳ ۳۔

سَاعَةَ۔ قیامت۔ ب ۷ ب ۹ ب ۱۳ ب ۱۵ ب ۲۷ جگہ آیا ہے

سَافِلَهَا۔ نیچے اُسکے ہا ضمیر راجع ہے طرف قریٰ اہل لوط کے ت ۱۲ ۷ ت ۱۴ ۵۔

سَافِلِينَ۔ سب سے نیچے۔ ت ۳۰ ۲۰۔

سَاقِ۔ پنڈلی کو کہتے ہین ت ۲۹ ۴ و ۱۷۔

سَاقِطًا۔ افتادہ۔ گرتا ہوا۔ ت ۲۷ ۴۔

سَاقَيْهَا۔ دونون پنڈلی اپنی سے یعنے ہر دو پنڈلی بلقیس سے ت ۱۹ ۱۸۔

سَاكِنًا۔ تھما ہوا۔ ساکن۔ ٹھہرا ہوا ت ۱۹ ۳۔

سَأَلَ۔ پوچھا۔ سوال کیا اُسنے ت ۲۹ ۷۔

سَأَلَتْ۔ سوال کیا پوچھا اُس ایک عورت نے ت ۱۳ ۸۔

سَأَلْتُكَ۔ پوچھتا ہون مین تجھ سے ت ۱۶ ۱۔

سَأَلْتُكُمْ۔ دریافت کرتا ہون مین تم لوگون سے ت ۲۲ ۱۲

سَأَلْتُمْ۔ پوچھا تم نے ت ۱ ۷۔

سَأَلْتُمُوا۔ طلب کرو تم یا مانگو تم ت ۲۲ ۴۔

سَأَلْتَهُمْ۔ سوال کیا تو نے اُنسے ت ۱۰ ۱۴ ب ۲۱ ت ۲۲ ب ۲۵ ۱۳

سَأَلَكَ - سوال کرین یا دریافت کرین تجھ سے [illegible] ،

سَالِمُوْنَ - بے علت و بے عیب سالم اچھے بھلے [illegible] ۴

سَأَلَهُمْ - دریافت کیا اُنسے ۲۹ ۱ -

سَامِدُوْنَ - تم غافل ہو تم غفلت مین ہو [illegible] ،

سَامِرًا - قصہ خوانی کرتے ہین فسانہ گوئی کرتے ہین وہ شب مین اصل مین شب کی فسانہ گوئی کو کہتے ہین [illegible]

سَامِرِیُّ - یہ وہ شخص ہی جو حضرت موسے کے طور پر جانیکے بعد زیور سے گوسالہ بناکر قوم کو اُسکی عبادت پر لگا دیا تھا [illegible] ۳ و ۱۴ ۱ -

سَاوٰی - برابر کر دیا یعنے تعمیر دیوار درمیان دونون پہاڑونکے جسکو سد سکندری کہتے ہین [illegible] ۲ -

سَاهِرَةِ - روئ زمین - منظ ارض مراد ہی یا زمین قیامت حقیقت اسکی یہ ہی کہ تمام لوگ زمین پر چلنا ہو [illegible]

سَاهَمَ - قرعہ ڈالا - یہ واقعہ کشتی کا ہی یونس علیہ الصلوۃ والسلام مین قرعہ ڈالا گیا تھا - یہ مشہور واقعہ ہی [illegible] ۹ -

سَاهُوْنَ - بھولے ہین - بھولنے والے [illegible]

سَائِبَةِ - سائبہ اُس اونٹنی کو کہتے ہین جو نذر صحت بیماری سے ہو یا منذورہ واپسی سفر ہو اسکو اہل جاہلیت چھوڑ دیتے ہین جہان جی چاہے پانی پی لے جہان چاہے چرے اُسکو کوئی منع نہین کرتا جیسے اسوقت پیرون کے نام کے بکرے اور دیول کی گائین [illegible]

سَائِحَاتٍ - روزہ رکھنے والیان عورتین یا ہجرت کرنے والیان عورتین [illegible] ۱۹ -

سَائِحُوْنَ - روزہ رکھنے والے اور عبادت کرنیوالے امر [illegible]

سَائِغٌ - مزہ دار ہی شیرین ہی خوشگوار ہی [illegible] ۱۵ -

سَائِغًا - شیرین - آسانی سے گذرنیوالا خوشگوار راحت و صحت دینے والا یعنے دودھ [illegible] ۱۵ -

سَائِقٌ - ہانکنے والا - سے چلنے والا روانہ کرنیوالا یعنے فرشتہ بروز قیامت - [illegible] ۱۶ -

سَائِلٌ - سوال کرنیوالا اسم فاعل کا صیغہ ہے [illegible] ۱۸ ، [illegible] ۱۸ -

سَائِلِیْنَ - مانگنے والے سوال کرنیوالے [illegible]

فصل السین مع الباء

سَبَأٍ - بفتحتین یہ ایک قبیلے کا نام تھا ملک یمن مین اصل مین جدا علا کا نام تھا جیسے قریش اور نام شہر بلقیس کا بیان ہی [illegible] ، [illegible] ۸ -

سُبَاتًا - آرام و راحت کو کہتے ہین [illegible] ۱ -

سَبَبٍ - رسی کو کہتے ہین [illegible] ۹ -

سَبَبًا - راستہ - سامان [illegible] ۲ -

سَبْتُ - ہفتہ کے دن کو کہتے ہین [illegible] ۸ [illegible] ۴ [illegible] ۲ [illegible] ۱۱ [illegible] ۲۲ -

سَبْتِهِمْ - ہفتہ کے دن اُنکے [illegible] ۱۱ -

سَبِّحْ - امر حاضر ہی تسبیح کر تو [illegible] ۱۲ [illegible]

سَبَّحَ - تسبیح کرتے ہین پاکی بیان کرتے یا تسبیح کرتا ہے [illegible] ۱۷ [illegible] ۴ و ۹ -

سَبْحًا - تسبیح کرنا پاکی بیان کرنا - [illegible] ۳ -

سُبْحَانَ - کیا پاک ہے وہ جملہ عیبون سے [illegible] ۳ [illegible] ۱۰ [illegible] ۲ و ۴ و ۹

ث، و ۱۳ ث ۲۴ ۳ ث ۲۱ ۶ ث ۲۹ ۳۔

سُبْحَانَكَ۔ پاک و بے عیب ہے تو ب ۴ ت ۱۱ ث ۶ ف ۱۱، ث ۶ ث ۱۸ و ۱۷ ت ۲۲ ۱۱۔

سُبْحَانَهٗ۔ پاکی ہو اُسکو پ ۴ پ ۱۲ ب ۱۱ ب ۱۲ و ب ۲۴ پ ۱۵ ب ۵ ب ۲۳ پ ۲۵ ب ۲۴۔

سَبِّحُوا۔ یہ صیغہ امر حاضر کا ہی تسبیح کرو تم ب ۴ ب ۱۵ ب ۲۲ ب ۳

سَبِّحْهُ۔ پاکی بیان کر تو اُسکی تسبیح کر تو اُسکی۔ ت ۲٦ ۱۷ ث ۲۷ ۴ ث ۲۹ ۲۰۔

سَبْعٍ۔ سات کے عدد کو کہتے ہین ب ۱ ب ۴ ب ۱۲ (۱۱) جگہ

سَبُعُ۔ بفتح السین وضم البا ہر ایک درندہ حملہ ور نسانیر ب ۶ ب ۵

سَبْعًا۔ سات ت ۱۵ ۲ ت ۳ ۱۔

سَبْعُونَ۔ ستر ب ۱۹ ۵۔

سَبْعَةُ۔ سات ب ۲ ب ۱۳ پ ۱۵ ب ۱۲۔

سَبْعِينَ۔ ستر ف ۹ ن ۱۶۔

سَبَقَ۔ دوڑا وہ۔ پہلے گذرا وہ ب ۵ ب ۱۲ ب ۱۴ ب ۱۶ ب ۲۵ ب ۲

سَبْقًا۔ سبقت کرنا۔ آگے نکلجانا ب ۳۰ ۳۔

سَبَقَتْ۔ سبقت لیگئے وہ۔ آگے ہوئے وہ ب ۱۲ ب ۱٦ ت، ت ۲۳ و ت ۲۴ ۲۰ ث ۲۵ ۳۔

سَبَقُكُمْ۔ آگے کیا تمکو ب ۱۷ ن ۲۱ ۱۵۔

سَبَقُوا۔ آگے ہوئے وہ ن ۴ ت ۲٦ ۲ ث ۲۸ ۴۔

سُبُلَ۔ بضمتین راہین راستے ب ۱۱ ب ۱۳ ب ۱۵ ب ۲۹ ب ۹

سُبُلَنَا۔ بضمتین راستے ہمارے ت ۱۳ ۱۴ ث ۲۱ ۳۔

سَبِيلَ۔ راستہ۔ راہ ب ۱۳ ب ۲ و ۳ و ۶ و ۸ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۴ (۸۸) جگہ آیا ہے۔

سَبِيلًا۔ ایضًا راستہ ت ۱۰ و ۱۴۔ (۲۳) جگہ آیا ہی۔

سَبِيلَكَ۔ راستہ تیرا یا تیرا راستے مین ب ۴ ب ۱۲ ب ۲۴

سَبِيلَنَا۔ راستہ ہمارا ث ۲ ۱۳۔

سَبِيلِهٖ۔ راستہ اُسکا یا اُسکے راستہ سے ت ۱ ۱۰ ث ۱۶ و ۱ (۱۲) جگہ آیا ہے۔

سَبِيلِهِمْ۔ اُنکا راستہ ن ۱ ۷۔

سَبِيلِي۔ میرے راستہ مین ب ۱۱ ب ۱۳ ب ۲۸۔

فصل السین مع التاء

سِتْرًا۔ پردہ ت ۱٦ ۲۔

سِتَّةِ۔ چھ ب ۱۴ ب ۸ ب ۱ ب ۱۹ ب ۲۱ ب ۱۷ ب ۲۷

سِتِّينَ۔ ساٹھ۔ ت ۲۸ ۱۔

فصل السین مع الجیم

سَجَدَ۔ سجدہ کیا اُسنے ت ۱۴ ۳ ت ۲۳ ۱۴۔

سُجَّدًا۔ سجدہ کرتے ہوئے یا سجدہ کیحالت مین ب ۱ ب ۶ ب ۹ ب ۱۳ ب ۱۲ ب ۱۵ ب ۱۶ ب ۱۹ ب ۲۱ ب ۲۶

سَجَدُوا۔ سجدہ کیا انھون نے ب ۱ ب ۸ ب ۱۴ ب ۱۵ ب ۱۹ ب ۲۶

سُجِّرَتْ۔ اصل مین اِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ جبکہ دریا جھونکے جاوینگے یعنے دریا کا پانی دھوان و آگ ہوجاویگا محشر مین بے ایمانونکو اسمین جھونکین گے تاکہ جل بھن جاوین ت ۳۰ ۶۔

سِجِلِّ۔ طومار یعنے کاغذون کا طومار ت ۱۷۔

سِجْنَ۔ قیدخانہ جمع اسکی سجون مثل حمل وحمول۔

ٹ۱۴ و ۱۵ ا۱۳ ۵ ۔

سُجُودِ ۔ سجدہ کرنا اور پیشانی زمین پر رکھنا ٹ۱۵ ا ۱۵ ٹ۱۱ ا ۲۶ ۱۲ و ۱۷ ، ٹ۲۹ ۴ ۔

سَجیٰ ۔ اصل ہین وَاللَّیْلِ اِذَا سَجٰی ۔ قسم ہے رات کی جب ڈھانک لیتی ہے روشنی کو اندھیرا ہوجاتا ہے ٹ۳۰ ۱۸

سِجِّیْلٍ ۔ کنکریان مٹی و پتھر دونوں باہم مخلوط تھے اور یہ بھی کہتے ہین کہ یہ لغت فارسی ہے یعنے سنگ و گل ، اور یہ بھی کہتے ہین یہ پتھر تھے ہر ایک کا نام اُنپر مکتوب تھا ٹ۱۲ ، ٹ۱۴ ۵ ٹ۳۰ ۴ ۔

سِجِّیْنٌ ۔ اسکی تفسیر خود خدا عز و جل نے فرما دی کہ کِتٰبٌ مَّرْقُوْمٌ دفتر ہے لکھا ہوا ہے فجارین بدکارونکے اعمال نامے نام بنام اُسمین درج ہین اور سجین علیین کے بازو مین ہے اور یہ بھی کہتے ہین کہ ساتوین زمین کا نام ہے

لطیفہ جس جگہ اللہ تعالے نے مَا اَدْرٰکَ کے ساتھ ذکر فرمایا ہے وہان اُسکی تفسیر بھی فرما دی ہے اور جہان وَمَا یُدْرِیْکَ ذکر فرمایا ہے وہان ترک کر دیا ہے ٹ۳۰ ۸ ۔

فصل السین مع الحاء

سَحَابٌ ۔ ابر ۔ بدلی ٹ۲ ۴ ٹ۱۳ ۸ ٹ۲۰ ۳ ٹ۲۴ ۴ ۔

سَحَابًا ۔ بمعنے ایضًا ابر و بدلی ٹ۸ ۱۲ ٹ۱۳ ۸ ٹ۲۲ ۱۴

سَحَّارٍ ۔ بہت بڑا جادوگر ٹ۱۹ ۷ ۔

سُحْتَ ۔ ہر ایک وہ چیز جسکا ذکر عار کو لازم کرے مثل گوشت کتے بلی رشوت کے ٹ۶ ۱۰ و ۱۳ ۔

سِحْرِ ۔ جادو اسکی بہت قسمین ہین کہتے ہین کہ اسکا علم جائز ہے اور عمل حرام ہے اور تاثیر اسکی حق ہے کیونکہ سحر حق آیا ہے ٹ۱۲ ٹ۱۵ و ٹ۱۴ ٹ۱۱ (۱۹) جگہ آیا ہے ۔

سِحْرٌ ۔ بمعنے ایضًا سحر جادو ٹ۲۷ ۹ ۔

سٰحِرٰنِ ۔ دو جادوگر ہین ٹ۱۶ ۸ ۔

سَحَرُوْا ۔ جادو کیا اُنھون نے ٹ۹ ۴ ۔

سَحَرَةُ ۔ سب جادوگر جادوگرون کی جماعت ٹ۹ ۴ ٹ۱۱ ۱۳ ٹ۱۶ ۱۲ ٹ۱۹ ۷ ۔

سِحْرِہٖ ۔ اصل مین بِسِحْرِہٖ ہے ساتھ جادو اپنے کے ٹ۱۹ ۷ ،

سُحْقًا ۔ دوری اور دور ہونا ٹ۲۹ ۱ ۔

سَحِیْقٍ ۔ دوری و دور ہونا و باریک پسی ہوئی دوا ٹ۱۷ ۱۱

فصل السین مع الخاء

سَخِرَ ۔ ہنسی مسخری ٹھٹھا کیا اُسنے ٹ۱۰ ۱۶ ۔

سَخَّرَ ۔ فرمانبردار و مسخر کیا اُسنے ٹ۱۳ ۷ و ۱۷ ٹ۱۴ ۸ ٹ۲۱ ۱۲ و ۱۶ ٹ۲۲ ۲ و ۱۳ (۱۲) جگہ آیا ہے ۔

سَخَّرْنَا ۔ فرمانبردار کیا ہمنے ٹ۱۷ ۶ و ۱۲ ٹ۲۳ ۱۱ و ۱۲ ۔

سَخِرُوْا ۔ مسخر و ٹھٹھا کرتے تھے وہ ٹ۷ ٹ۱۴ ٹ۱۸

سِخْرِیًّا ۔ بکسر السین و سکون الخا مسخرہ ٹ۱۸ ٹ۲۳ ٹ۲۵

سَخَطِ ۔ سخت غضب جو موجب ہے عقاب و عذاب کا ٹ۶ ۸

سَخِطَ ۔ غصہ ہوا وہ ٹ۶ ۱۵ ۔

فصل السین مع الدال

سَدًّا ۔ دیوار و حد جس سے آمد و رفت محال ہو اور یہ دیوار درمیان دو بڑے بڑے پہاڑونکے محدود ہے ٹ۱۶ ٹ۱۸

سِدْرِ ۔ بیری کا درخت معروف ہے ٹ۲۲ ۸ ٹ۲۵ ۱۴ ۔

سِدْرَۃِ ۔ یہ وہ خاص مقام ہے جہان آنحضرت

صلے اللہ علیہ وسلم شب معراج مین فیضان آلٰہی سے مشرف ہوئے پ
سُدُسٍ۔ یعنے چھٹا حصہ پ ۱۳
سُدًی۔ بیکار۔ مہمل۔ نکما پ ۲۹ ۱۸۔
سَدِیْدًا۔ سیدھا محکم۔ مستحکم پ ۱۲ ۲۲ ۲۔
سَدَّیْنِ۔ دو دیوارین پ ۱۶ ۲۔

فصل السین مع الراء المہملۃ

سِرَّ۔ بھید چھپا۔ پوشیدہ بات پ پ پ پ پ
سِرًّا۔ بھید۔ پوشیدہ۔ پ پ پ پ ۲۲۔
سَرَّاءُ۔ خوشی۔ آسائش پ ۵ پ ۲۔
سَرَابٍ۔ ریگ۔ ریت پ ۱۱۔
سَرَابًا۔ ریت ریگ پ ۱۔
سَرَابِیْلَ۔ بڑے بڑے خوشنما کرتے قمیصین پ
سَرَابِیْلُھُمْ۔ بڑے بڑے کرتے قمیصین اُنکی پ ۱۹
سِرَاجًا۔ چراغ یعنے آفتاب روشن۔ یہ وصف آنحضرت کا ہی یعنے ابدی روشنی اور روشنی دو قسم پر ہی ایک دنیوی دوم دینی جیسے نور عقل و نور قرآن یہ دونون آنحضرت کے ساتھ خاص ہین پ پ پ پ پ۔
سَرَاحًا۔ رخصت و رخصت کرنا پ ۲۰ ۲۲ ۳۔
سُرَادِقُھَا۔ پردون کو کہتے ہین اور ہا ضمیر راجع ہی ماقبل لذکر لفظ نار کے یعنے ظالمون کیلیے آگ کے پردے ہین کہ اُنھون نے ظالمون کا گھیر واحاطہ کرلیا ہی لغت یہ لفظ فارسی معرب ہے کیونکہ کلام عرب مین کوئی کلمہ ایسا نہین ہی کہ اسم مفرد ہو اور تیسرا حرف الف ہو اور بعد الف کے دو حرف ورہون پ ۱۶
سِرَاعًا۔ جلدی کرنا پ ۲۶ ۱۷ پ ۲۹ ۸۔
سَرَائِرُ۔ پوشیدہ و چھپی باتین یہ جمع ہی سریرۃ کی اور اسیطرح اسرار بھی جمع ہی پ ۳۰ ۱۱۔
سَرَبًا۔ سرنگ۔ نقب۔ خشک راستہ دریا مین اصل اسکی یون ہی کہ حضرت موسیٰ جب حضرت خضر کی تلاش مین نکلے راستے مین دریا کے کنارے پہونچکر سو رہے اور یوشع جو ہمراہ تھے وہ دریا سے وضو کرنے لگے وہ تلی ہوئی مچھلی جو اُنکے پاس تھی زندہ ہوگئی دریا مین نکل پڑی اور جس راستے گئے وہان سرنگ طاق سا کھلا رہگیا اُنکو دیکھکر تعجب ہوا چاہا کہ جب موسےٰ جاگین گے ذکر کرونگا وہ جاگے تو دونون آگے چل کھڑے ہوئے کہنا بھول گئے پ ۱۵
سَرِّحُوْاھُنَّ۔ نکالدو تم اُنکو یعنے عورتونکو اچھی طرح سے رکھو یا اُنکو چھوڑدو و طلاق دیدو پ ۲ ۱۳ پ ۲۲ ۳۔
سَرْدِ۔ کڑیان اور زرہ بُننا زرہ کی کڑیان ایک دوسرے مین پرونا۔ زرہ بنانا پ ۲۲ ۸۔
سُرُرٍ۔ تختون کو کہتے ہین سریر سے ہی پ ۱۴ ۴ پ ۲۳ ۲ پ ۳ و ۱۴ پ ۳۰ ۱۳۔
سُرُرًا۔ یعنے ایضاً تختونکے پ ۲۵ ۹۔
سَرَقَ۔ چرایا تھا اُسنے چوری کی تھی اُسنے پ ۱۳ ۳ و ۴
سَرْمَدًا۔ ہمیشہ۔ مدام پ ۲۰ ۱۰۔
سُرُوْرًا۔ خوش ہونا۔ خوشی پ ۲۹ ۱۹۔
سَرِیًّا۔ چشمہ پانی۔ اصل اسکی یون ہی کہ فرشتہ نے حضرت مریم کو آواز دی زمین مین ایک چشمہ پانی نکل پڑا بوقت ولادت بیٹے پ ۱۶ ۵۔
سَرِیْعُ۔ جلدی تیزی سے پ ۲ ۹ پ ۳ ۱۰ پ ۷ ۱۱ پ ۸ ۵

پ۲، پ۱۵ ۱۱ پ۱۳ ۱۲ و ۹ پ۱۸ ۱۱ پ۲۴ ۱۷۔

فصل السین مع الطاء

سُطِحَتْ۔ بچھائی گئی یعنے زمین یہ آیت اور کئی آیتیں اور ہیں جو تردید کر رہی ہیں علماء ہیئت کی کہ زمین گول مثل گیند کے ہے پ۳۰ ۱۳۔

فصل السین مع العین

سَعَتِهٖ۔ کشائش اپنی سے یعنے اللہ تعالے ہر ایک کو اپنی کشائش سے غنی فرماتا ہے پ۵ ۱۶ پ۲۸ ۱۷۔

سُعِدُوْا۔ سعید و نیکبخت کیے گئے۔ پ۱۲ ۹۔

سَعِیْدٌ۔ نیکبخت علامت سعید کی یہ ہے کہ تلاوت قرآن اور رات کو جاگنا اور مجالس علما اور عمل صالح کرنا پ۱۲ ۹

سُعُرٌ۔ بضمتین جہالت و آگ سے جلنا و جنون دیوانگی پ۲۷ ۹ و ۱۰۔

سُعِّرَتْ۔ روشن کیگئی وہ یعنے دوزخ پ۳۰ ۶۔

سَعَوْا۔ کوشش کی انہوں نے پ۱۷ ۱۲ پ۲۲ ۱۷۔

سَعَةٍ۔ کشادگی و فراخی پ۲ … پ۱۵ … پ۲۲ پ۲۸ …

سَعْیًا۔ دوڑتے ہوئے پ۳ ۳۔

سَعِیْرٌ۔ حمیم فہو فعیل بمعنے مفعول التہاب و جلانیوالے شعلہ نار پ۵ … پ۲۲ پ۲۵ پ۲۹۔

سَعِیْرًا۔ بمعنے ایضًا پ۴ ۱۲ (۸) جگہ آیا ہے۔

سَعْیَکُمْ۔ کوشش و محنت تمہاری پ۲۹ ۱۹ و پ۳۰ ۱۷ و ۱

سَعْیِهٖ۔ بکسر الیاء سعی و کوشش انکی سے و بفتح الیاء کوشش و سعی اسکی پ۱۷ ۷ پ۲۷ ۱۷۔

سَعْیُهَا۔ سعی و کوشش اسکی ہا ضمیر راجع ہے ماقبل لفظ الآخرۃ کے یعنے جو کوشش کرتا ہے آخرت کیلیے وہ مومن ہے پ۱۵ ۲ پ۳۰ ۱۳۔

سَعْیُهُمْ۔ کوشش و سعی انکی پ۱۵ ۲ پ۱۶ ۳۔

فصل السین مع الفاء

سَفَاهَةٍ۔ بیوقوفی و نادانی سفلہ پن ناقص العقل پ۸ ۱۶

سَفَرٍ۔ راستہ چلنا غیر جگہ جانا گھر چھوڑنا مشکل رستہ کو اختیار کرنا۔ والکشف الغطاء پ۲ پ۳ پ۵ پ۶ پ۱۵

سَفَرًا۔ بمعنے ایضًا پ۱۰ ۱۲۔

سَفَرَةٍ۔ لکھنے والے یعنے لوح محفوظ سے فرشتے اسکو لکھتے ہیں اسکے موافق وحی اترتی ہے پ۳۰ ۵۔

سُفْلٰی۔ بہت ہی نیچے پ۱۰ ۱۲۔

سَفِهَ۔ نادان ہوا بیوقوف ہوا وہ پ۱ ۱۶۔

سَفَهًا۔ بیوقوف بے عقلی سے پ۸ ۳۔

سُفَهَاءُ۔ سب کے سب بیوقوف احمق اس سے مراد یہود ہیں اور بعض نے کہا رفاعۃ بن قیس و قردم بن عمرو و کعب بن الاشرف و رافع بن حرملۃ و الحجاج بن عمرو و الربیع بن الحقیق کذا قال ابن جریر و غیرہ پ۱ ۲ پ۲ ۱ پ۴ ۱۲ پ۹ ۹۔

سَفِیْنَةٍ۔ کشتی پ۱۵ ۱۲ پ۱۶ ۱ پ۲۰ ۱۴۔

سَفِیْهًا۔ نادان بیوقوف پ۳ ۷۔

سَفِیْهُنَا۔ بیوقوف ہمارا جاہل ہمین کا پ۲۹ ۱۱۔

فصل السین مع القاف

سِقَايَةَ ۔ پانی پلانا۔ اور پانی پلانے کے برتن کو بھی کہتے ہیں ۹ ۳ ۔

سَقَرَ ۔ یہ نام ہی جہنم کا ۱۰ ۵ ۔

سُقِطَ ۔ نادم ہوئے (ظالم) وپشیمان ہوے وہ ڈالا گیا وہ

سَقَطُوا ۔ گرے وہ ۱۳ ۔

سَقْفُ ۔ چھت ۱۰ ۳ ۔

سَقْفًا ۔ ایضاً یعنے چھت ۳ ۔

سُقُفًا ۔ بضمتین چھتیں یہ جمع ہی سُقُفٌ کی جیسے فَعْلٌ کی جمع فُعُلٌ بضمتین اور یہ نادر ہی ۹ ۔

سُقْنَا ۔ اصل میں یہ سُقْنَهُ ہی اور ہ ضمیر راجع ہی طرف لفظ سحاب کے یعنے ہانک لے جاتے ہیں ابر کو جہان اسکی ہمکو ضرورت ہوتی ہی ۴ ۱۴ ۔

سُقُوا ۔ مَاءً حَمِيمًا ۔ دوزخیونکو سخت گرم پانی پلایا جاویگا

سَقَى ۔ پانی پلایا اُسنے ۶ ۔

سُقْيَهَا ۔ ہا ضمیر راجع ہی طرف اونٹنی صالح علیہ الصلوٰۃ والسلام کے اونٹنی کے پینے کا پانی ایکدن اور قوم کا ایکدن

سَقَيْتَ ۔ پانی پلایا تونے ۶ ۔

سَقِيمٌ ۔ بیمار (آگے خوف ڈرتے ہے) ۷ و ۹ ۔

سَقٰهُمْ ۔ پلا ویگا اُنکو پروردگار اُنکا شراب بے نشہ پاک صاف جنت کی ۱۹ ۔

فصل السین مع الکاف

سُكَارٰى ۔ بیہوش لوگ اور عذاب ۴ ۸ ۔

سَكَتَ ۔ ٹھہرا اور سکوت کیا وچپ ہوا تو ۹ ۔

سُكْرًا ۔ بیہوش ہونا ۱۵ ۔

سُكِّرَتْ ۔ بیہوش کیے گئے وہ ۱ ۔

سَكْرَتِهِمْ ۔ بیہوشی ومستی اپنی مین ۵ ۔

سَكْرَةُ ۔ سختی وبیہوشی موت کی ۱۶ ۔

سَكَنَ ۔ سکونت کیا وآرام پکڑا اُسنے ۸ ۲

سَكَنًا ۔ سکونت کرنا ۸ ۱۷ ۔

سَكَنْتُمْ ۔ سکونت کی ۔ قیام کیا بسے تم

سِكِّينًا ۔ چاقو چھری یہ اسم جنس ہی ۱۴ ۔

سَكِينَتَهُ ۔ اطمینان اپنا تسکین اپنی ۱۱

سَكِينَةً ۔ تسکین آرام چین ۱۶ ۹ و ۱۱ ۔

فصل السین مع اللام

سَلْ ۔ سوال کر تو یہ صیغہ امر حاضر کا ہی ۱۰ ۔

سَلٰسِلَ ۔ زنجیرین آہنی ۱۴ ۱۹ ۔

سُلٰلَةٍ مِّنْ طِيْنٍ ۔ پاک صاف تمام زمین سے چنی ہوئی کھنکھناتی مٹی سے اور یہ بھی کہتے ہیں سلالۃ سے مراد نطفہ مقصورہ کچھکی کیساتھ ہی ۱ ۱۴ ۔

سَلَامٌ ۔ اصل مین السَّلَامُ ہی یعنے لفظ السلام علیکم یا السلام علیک ۱۰ (۱۳) جگہ آیا ہے ۔

سَلَامًا ۔ اے سَلِّمُوا سَلَامًا سلام کیا اُنھون نے سلام کرنا ۔

سَلْسَبِيْلًا ۔ جنت کے ایک چشمے کا نام ہی وجہ تسمیہ یہ ہی کہ اسکا پانی نہایت شفاف وخوشگوار سریع الہضم و جلدی نفوذ کرنے والا ہے ۱۹ ۔

سِلْسِلَةٍ ۔ زنجیر آہنی ۵ ۔

سُلْطَانٌ ۔ غلبہ ودلیل حجت (۱۹) جگہ

سُلْطَانًا۔ یعنے ایضاً پ (۱۱) جگہ آیا ہے۔

سُلْطَانٌ۔ حجت و دلیل و غلبہ اسکا ... ۱۹

سُلْطَانِیَہْ۔ حکومت و سلطنت و بادشاہی میری اور قوت و دولت میری اور حساب و کتاب و دفتر میرا پ ۲۹ ع ۵۔

سَلَّطَهُمْ۔ تعین و مسلط کیا اُسنے ... ۹۔

سَلَفَ۔ گذر گیا آگے ہوا وہ ...

سَلَفًا۔ آگے کرنا ... ۱۱۔

سَلَقُوا۔ زبان درازی کرتے ہین وہ ... ۱۸۔

سَلَكَ۔ چلایا اور دخل کیا اُسنے روانہ کیا اُسنے ...

سَلَكَكُمْ۔ داخل کیا تمکو لیگئی تمکو ... ۱۶۔

سَلَكْنَا۔ چلاتے ہین ہم اُسکو ... ۱۵۔

سَلَكَهُ۔ چلایا اُسنے اُس کو ... ۱۶۔

سِلْمِ۔ اسلام و مسلمانی۔ صلح کرنی اسمین کسر السین و فتح دونون برابر ہین ... ۹۔

سَلَمَ۔ صلح کی اُسنے۔ منقاد ہوا وہ۔ مطیع ہوا وہ گردن رکھی اُسنے ... ۹ ... ۱۰ و ۱۸۔

سَلَّمَ۔ سلامت و نگاہ رکھا اُسکو ... ۱۔

سَلَمِ۔ بفتح السین و سکون النون صلح و فرمانبرداری ...

سُلَّمًا۔ سیڑھی ... ۱۰۔

سَلَمًا۔ صحیح سلامت ... ۱۷۔

سَلَّمْتُمْ۔ سونپو حوالہ کرو تم ... ۱۴۔

سَلِّمُوا۔ السلام علیکم کرو تم ... ۱۴ ... ۴۔

سَلْوٰی۔ نام پرندہ کا ہے دریا کے کنارے رہتا ہے (لوا) ... ۱۰ ... ۱۳۔

سَلْهُمْ۔ دریافت کرو سوال کرو اُنسے ... ۴۔

سَلِیْمٌ۔ بے عیب صحیح تندرست ... ۷۔

سُلَیْمَانُ۔ یہ میانہ قد جسیم جمیل سیاہ چشم تھے سفید لباس پہنتے تھے بہت بڑے عقیل و عالم تھے خدا نے انکو ایسا ملک عطا کیا جو دوسرے کسیکو مخلوق مین سے نہ دیا ساری روے زمین کے مالک و بادشاہ ہو گئے تیرہ برس کی عمر مین اپنے باپ کے خلیفہ ہوئے بیت المقدس انھون نے بنایا ہے تین سو منکوحہ سات سو لونڈی رکھتے تھے۔ آدمی ہوا جانور جن پر انکی حکومت تھی سب پرندون درندون کی بولی جانتے سمجھتے چیونٹی تک کی بات سمجھ لیتے انکا قصہ و بلقیس کا قصہ قرآن مجید مین آیا ہے اور باقی حالات جیسے بھی ہون کتب قصص مین ذکر ہی ... ۱۲ ... ۱۶ ... ۱۷ ... ۱۸ ... ۸ ... ۱۲۔

فصل السین مع المیم

سَمِّ۔ سوئی کے ناکے اور سوراخ کو بھی کہتے ہین ...

سَمَآءً۔ ہر ایک چیز جو تیرے سر پر بلند ہو اور تجھ پر سایہ کرے اُسکو سما کہتے ہین ...

سَمّٰعُوْنَ۔ سننے والے ہین ... ۱۰ ... ۱۳۔

سِمَانٍ۔ موٹی فربہ تیار ... ۱۶۔

سَمِعَ۔ سنا اُسنے ...

سَمْعًا۔ سنا ... ۲ ... ۳۔

سَمِعَتْ۔ سنا اُس ایک عورت نے ... ۱۴۔

سَمِعْتُمْ۔ سنا تم سبنے ... ۱۷۔

سَمِعْنَا۔ سنا ہم سبنے ... ۸۔

سَمۡعَكُمۡ - کان تمھارے سمع تمھارا ک ۱۱ ت۲۴ ۱۷ ۔
سَمِعۡنَا - سُنا ہمنے ل ۱۱ ت۳ ۸ (۱۵) جگہ آیا ہے۔
سَمِعُوۡا - سُنا اُنھون نے ث ۱ پ۱۲ ۹ پ۲۲ ۱۴ پ۲۹ ۱ و ۴
سَمِعَهٗ - سُنا اُسنے اُسکو ت۲۵ ۱۹ ۔
سَمۡعِهِمۡ - کان اُنکے ل ۱ و ۲ ۔
سَمۡعُهُمۡ - کان اُنکے ت۲۴ ۱۷ ت۲۶ ۳ ۔
سَمۡكَهَا - مٹاپا - ارتفاع بلندی اُسکی ہا ضمیر راجع ہے طرف اَلسَّمَآء کے ت۳۰ ۴ ۔
سَمُّوۡا - نام رکھو تم ت۱۳ ۱۱ ۔
سَمٰوٰتِ - یہ جمع اَلسَّمَآء کی ل ۳ و ۴ و ۱۳ و ۱۴ ت۲ ۴ ت۳ ۲ (۱۴۲) جگہ آیا ہے۔
سَمُوۡمُ - گرم ہوا کو کہتے ہین ت۱۴ ۳ ت۲۷ ۳ و ۱۵ ۔
سَمِيًّا - ہمنام اُنکے نام پر دوسرا نام ت۱۶ ۴ و ۷ ۔
سَمَّيۡتُمُوۡا - نام رکھا تم نے نامزد کیا تم نے پ۸ پ۱۲ ۱۶ ۱۵ پ۲۷ ۵
سَمَّيۡتُهَا - نام رکھا مین نے اُسکا ت۳ ۱۲
سَمِيۡعُ - سُننے والا ل ۱۵ و ۱۶ ت۲ ۶ و ۱۲ و ۱۶ ت۳ ۲ و ۱۲ پ۶ ۴ پ۹ ۱۴ ث ۱ پ۵ ۱۴ و ۱۶ پ۱۱ ۱ و ۳ و ۴ (۴۰) جگہ آیا ہے
سَمِيۡعًا - سُننے والا ت۵ ۵ و ۱۶ ت۱۶ ۱ ت۲۹ ۱۹ ۔
سَمّٰكُمۡ - نام رکھا تمھارا (مسلمان) ت۱۷ ۱۷ ۔
سَمِيۡنٍ - موٹے تازے فربہ - تلے بھونے ہوے ت۲۶ ۱۹

فصل السین مع النون

سِنَّ - دانت - دندان - سفید ہڈی ت۶ ۳ ۔
سَنَا - بَرۡقِهٖ - چمک روشنی اُسکی کے یعنے ابر مین بجلی کی چمک ت۱۸ ۱۲ ۔

سَنَابِلَ - خوشی ہڈی ت۳ ۴ ۔
سُنۡبُلٰتٍ - خوشی ہڈی ت۱۲ ۱۶ ۔
سُنۡبُلَةٍ - بالی - خوشہ گیہون وغیرہ سے اس مین تائے وحدۃ کی ہی اور نام ہی ایک برج کا ت۳ ۴ ۔
سُنۡبُلِهٖ - اُسکی بالیون خوشون مین ت۱۲ ۱۶ ۔
سُنَّتِنَا - عادت طریقہ روش ہماری ت۱۵ ۸ ۔
سُنۡدُسٍ - یہ ایک قسم کا باریک کپڑا ہوتا ہی اسکو دیباج بھی کہتے ہین ت۱۵ ۱۶ ت۲۵ ۱۶ ت۲۹ ۱۹ ۔
سُنَنٌ - جملہ طریقے و روش و دستور اصطلاح شرع مین طریقہ و احکام آنحضرت و صحابہ کے ت۴ ۵ ت۵ ۲ ۔
سَنَةٍ - بفتحتین ایک سال برس اصل مین اُس سال کو کہتے ہین جسمین تکلیف و خشک سالی و قحط ہو ورنہ عام کہتے ہین پ۱ ۱۱ پ۶ ۱۳ پ۱۷ ۱۴ پ۲۰ ۲ پ۲۱ ۲ پ۲۶ ۲ پ۲۹ ۲ ۔
سِنَةٌ - بکسر السین وفتح النون اونگھ ہلکی نعاس نیند ت۳ ۲
سُنَّةَ - بضم السین وفتح النون مع التشدید طریقہ روش عادت اور وَلَنۡ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبۡدِيۡلًا سنت الٰہی دین الٰہی اُسی فطرت کا نام ہی جسکا بدلنا ابدالآباد محال ہی کیونکہ اس جملہ پر لَنۡ داخل ہوا ہی جو مستقبل ابدالآباد کی نفی کرتا ہی کسی تبدیلی زمانہ یا رفتار زمانہ سے دین نہین بدلتا تمام انبیا کا اسپر اتفاق ہی آنحضرت نے فرمایا ہی سب اُمتین ایک ہین انبیا سب بھائی بھائی ہین باپ ایک ہے مائین مختلف ہین دین پر مواخذ ہوتا ہے پ۹ ۱۹ ت۱۴ ۱ پ۱۵ ۸ و ۲۰ ت۲۲ ۲ و ۵ و ۱۷ ت۲۴ ۱۴ ت۲۶ ۱۱
سِنِيۡنَ - بہت برس و سال و قحط و تنگی و خشک کے سال ہین پ۸ ۱ پ۱۲ ۱۵ و ۱۶ پ۱۵ ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ پ۱۶ ۶ پ۱۸ ۱۱ پ۱۹ ۱۵ و ۱۶ پ۲۱ ۴

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ - درجہ بدرجہ کھینچ لیجائینگے ہم انکو تھوڑا تھوڑا قلیل قلیل مثل درجات سیڑھی کے پکڑ لینگے ہم انکو ف ۹ ۱۲

فصل السین مع الواوٗ

سَوَاءً - برابر اور درمیان اچھا ہونا ب ۳ و ۱۵ ب ۱۳ ب ۲ ۱۷ (۲۷) جگہ

سَوْاٰتِکُمْ - شرمگاہ تمہاری ث ۱۰ -

سَوْاٰتِهِمَا - شرمگاہ انکی ہا ضمیر راجع ہی طرف حضرت آدم وحوا کے ث ۹ و ۱۰ ۱۶ ۱۶ -

سُوَاعًا - یہ نام بت کا ہی کہ اسکو قوم نوح وغیرہ پوجتی تھی یہ ایک عورت کی صورت پر تھا فائدہ وُدّ - سواع یغوث - نسر - یہ نیک لوگ تھے ایک ہی مہینے میں سب مرگئے انکے کنبے والون کیلیے ایک شخص ولد قابیل سے پانچ صورتین بنالایا ہر ایک ان نیک لوگون کی صورت پر تھی ہر ایک شخص انکے پاس آتا جاتا تھا قرن بعد قرن انکی تعظیم ہونے لگی ہوتے ہوتے انکو اپنا شفیع ٹھہرایا اللہ تعالیٰ نے انکی طرف حضرت ادریس کو بھیجا انکو جھٹلایا اللہ تعالےٰ نے انکو اٹھا لیا پھر حضرت نوح کو بھیجا انکا قصہ مشہور ہی اور یہ بھی کہتے ہین کہ یغوث بنی مذحج کیلیے اور یعوق ہمدان کیلیے اور نسر قبیلہ حمیر وکلاع کیلیے اور لات طائف مین بنی ثقیف کیلیے اور منات یثرب مین خزرج کیلیے عزیٰ بنی کنانہ اور اطراف واکناف مکہ کیلیے - اساف ونائلہ صفا و مروہ پر ب ۲۹ ۱

سَوَال - مانگنا سوال کرنا ۲۳ ۱۱ -

سُوْءَ - برا سخت تر - عذاب - اور سختی اور کونچین کاٹنا اور زنا اور سفید داغ برص اور عذاب اور شرک اور سب شتم گالی اور گناہ اور آفت رنج اور قتل و شکست از اتقان ب ۲ ب ۵ ب ۱۱ ب ۱۳ ۹ و ۱۴ - (۱۴۱) جگہ آیا ہے

سُوْاٰی - برا بد قبیح اور اس سے مراد دوزخ ہی ۲۱ ۴

سَوْءَةَ - لاش - میت - مردہ - مردار اس سے مراد لاش ہابیل ہی ۹ -

سُوْدٌ - سیاہی کالا پن ۲۲ ۱۶ -

سُوَرٍ - سورتین یہ جمع ہی سورۃ کی جو ایک کامل ٹکڑا ہو قرآن مجید کا ۱۲ ۲ -

سُوْرٍ - بضم السین وسکون الواو - دیوار - اوٹ آڑ بعض نے اس سے مراد دیوار اعراف لیا ہی ۲۷ ۱۸

سُوْرَةٌ - ایک سورۃ قرآن مجید سے ۳ ۱۱ ۱۴ و ۱۷ ۱ ۵ و ۹ ۱۸ ۷ ۲۶ ۷ -

سَوْطَ - کوڑی کو کہتے ہین لیکن یہان ایک ہی دفعہ یا ایک قسم مراد ہے ۳۰ ۱۴ -

سَوْفَ - نزدیک ہے قریب ہی کتب نحو مین دیکھو ث ۲ و ۵ و ۷ و ۱۴ و ۱۸ ۱۱ و ۷ و ۱۲ (۳۶) جگہ آیا ہی -

سُوْقِ - بازار - اصل چیز - پنڈلی - جڑ پیڑ ۲۳ ۱۲

سُوْقِهٖ - اصل وجڑ اسکی ۲۶ ۱۲ -

سَوَّلَ - آراستہ کیا وزینت دی فریب یا اسنے ۲۶ ۷

سَوَّلَتْ - آراستہ کی وزینت دی بنالی اور حیلہ کی فریب دی وہ ۱۲ ۱۲ ۱۳ ۴ ۱۶ ۱۴ -

سُؤْلَكَ - سوال مراد درخواست تیری ۱۶ ۱۱ -

سُوًى - بضم السین وکسرہا دونون طرح آیا ہی سیدھا ہموار سہل آراستہ برابر ۱۶ ۱۲ -

سَوِّیْ - برابر وسیدھا درست و راست ۱۶ ۱۷

سَوّٰی۔ برابر کیا آراستہ کیا اُسنے پ ۲۹ ت
سَوِیًّا۔ صحیح وتندرست ۱۶ ۴ و ۵ و ۶ ۲۹ ۲۔
سَوَّیْتُہٗ۔ درست کرلون مین اُسکو برابر و کامل کرون مین اُسکو ۱۴ ۳ ۲۳ ۱۴۔
سَوّٰلَکَ۔ برابر تندرست کامل کیا تجھکو پ ۱۵ ۳۰
سَوّٰہُ۔ برابر کیا اُسکو تندرست کیا اُسکو ۲۱ ۱۴۔
سَوّٰھَا۔ برابر درست کامل کیا آسمان کو ہا ضمیر راجع ہے طرف آسمان کے ۳۰ ۴ و ۱۶۔
سَوّٰھُنَّ۔ برابر کیا درست کیا اُن آسمان کو ۱ ۳

فصل السین مع الھاء

سُھُوْلِھَا۔ نرم زمین سے یہ جمع ہے سہل کی ۸ ۱۶

فصل السین مع الیاء

سَیِّأً۔ بُرا بدنا جائز گناہ ۱۱ ۲۔
سَیِّاٰتُ۔ گناہ معاصی برائیان ۱۴ ۹ و ۱۱ ۲۰ ۲۲ ۲۳ ۲۵ ...
سَیِّاٰتِکُمْ۔ برائیان و معاصی تھلے ...
سَیِّاٰتِنَا۔ گناہ و برائیان ہماری ۴ ۱۱۔
سَیِّاٰتِہٖ۔ گناہ و برائیان اُسکی ۲۸ ۱۵ و ۱۷۔
سَیِّاٰتِھِمْ۔ گناہ و برائیان اُنکی ... ۲۶ ...
سَیَّارَۃٌ۔ مسافر قافلہ پھرنیوالے سوداگر ۱۲ ۳ ۱۳
سِیْحُوْا۔ سیر کرو تم۔ پھرو تم۔ چلو تم ۱۰ ۷۔
سَیِّدًا۔ سردار۔ پیشوا ۳ ۱۲۔
سَیْرًا۔ چلنا۔ پھرنا ۲۷ ۸۔

سَیْرًا۔ یعنے ایضًا چلنا پھرنا ۲۷ ۳۔
سُیِّرَتْ۔ جلائے گئے وہ ۳۰ ۱۰ ا ۳ ۱۔
سِیْرَتَھَا۔ عادت خصلت اُسکی ۱۶ ۱۰۔
سِیْرُوْا۔ سیر کرو تم چلو پھرو تم ۷ ۵ ۸ ۱۴ ۱۱ ۲۰ ۲ و ۱۴ ۲۱ ۸ ۲۲ ۸۔
سِیْقَ۔ چلا گیا وہ کھینچا گیا وہ ۲۴ ۵۔
سَیْلَ۔ نالہ ندی بہاؤ و تالاب ۲۲ ۸ ۱۳ ۸۔
سُئِلَ۔ سوال کیا گیا وہ ۱ ۱۳۔
سُئِلَتْ۔ سوال کیجاوے پوچھی جاوے وہ ۳۰ ۶۔
سَأَلْتُکُمْ۔ دریافت کرتا ہون نہین تجھ سے ۱۱ ۷
سَأَلْتُمُوْا۔ سوال و دریافت کرتے ہو تم ۱۳ ۱۷۔
سَأَلْتَھُمْ۔ سوال کیا تھا تمنے اُنسے ۱۴ ۱۔
سَأَلُوْا۔ سوال کیا تھا اُنھون نے ۶ ۲۔
سُئِلُوْا۔ سوال کیے جاوین پوچھے جاوین وہ ۲۱
سَأَلَھَا۔ سوال کیا اُسنے ۷ ۴۔
سِیْمَا۔ نشانی علامت چہرے مین او رقیافہ ۳ ۵ ۱۲ ۱۳ و ۱۳ ۱۶ ۸ و ۱۲ ۲۶ ۱۲۔
سَیْنَآءَ۔ یہ ایک پہاڑ کا نام ہے جہان حضرت موسےٰ کو توراۃ عطا ہوئی تھی ۱۸ ۱۔
سِیْنِیْنَ۔ یہ اُسی پہاڑ کو کہتے ہین جہان حضرت موسیٰ کو توراۃ مرحمت ہوئی تھی ۳۰ ۲۔
سِیْٓءَ۔ گناہ کیا گیا برا کیا گیا ۱۲ ۱۷ ۲۰ ۱۶ ۱۔
سَیِّئٌ۔ بتشدید الیا برائی گناہ ۲۲ ۱۷۔
سِیْٓئَتْ۔ وُجُوْہُ۔ سیاہ ہوجاوینگے اور برے بنجا دینگے چہرے ۲۹ ۹۔

سَيِّئَةً ۔ برائی بدکاری پ ۵ و پ ۴ ۳ (۱۹) جگہ آیا ہے۔
سَيِّئَةٌ ۔ بد فعلی اسکی پ ۱۵ ۴۔

باب الشين المعجمة

فصل الشين مع الالف

شَآءَ ۔ چاہا اُسنے پ ۱ و ۱۸ ۲ (۱۶) جگہ آیا ہے۔
شَاخِصَةٌ ۔ چڑھ رہے ہیں اوپر لگ رہے ہیں اوپر لگنے والی ہیں پ ۱۷ ۷۔
شَارِبُوْنَ ۔ سب پینے والے ہیں وہ پ ۲۷ ۱۵۔
شَارِبِيْنَ ۔ پینے والے پ ۱۴ ۱۵ پ ۲۶ ۲۔
شَارِكْهُمْ ۔ شریک بن تو اُنکا شریک ہو جا اُنکے ساتھ اسمین خطاب شیطان کیطرف ہے۔ پ ۱۵ ۷۔
شَاطِئِ ۔ کنارے جانب طرف پ ۲۰ ۷۔
شَاعِرٌ ۔ شعر کہنے والا مشہور ہے پ ۱۷ پ ۲۳ پ ۲۹ ۔
شَافِعِيْنَ ۔ شفاعت کرنیوالے سفارش کرنیوالے پ ۱۹ ۹ پ ۲۹ ۱۶
شَاقُّوْا ۔ مخالفت کی اُنھوں نے پ ۹ پ ۲۶ پ ۲۸ ۔
شَاكِرٌ ۔ شکر کرنیوالا احسان ماننے والا پ ۲ ۳۔
شَاكِرًا ۔ شکر گذار پ ۵ ۱۸ پ ۱۴ ۱۲ پ ۲۹ ۱۹۔
شَاكِرُوْنَ ۔ سب شکر کرنیوالے پ ۱۷ ۶۔
شَاكِرِيْنَ ۔ شکر کرنیوالے شکر گذار پ ۴ ۶ پ ۱۲ و ۱۴ پ ۵ ۹ و ۷ و ۱۴ پ ۱۱ ۸ پ ۲۴ ۴۔
شَاكِلَتِهٖ ۔ اپنے طریقہ۔ جہت۔ عادت پر یعنے ہر ایک شخص اپنی روش و طریقہ و عادت کے موافق عمل کرتا ہے جسپر وہ پیدا کیا گیا ہے۔ انسان مین ایک خاص جبلی حالت و قوت ہے اور بعض کے نزدیک دو قوتین ہین ہر ایک اُنمین سے اپنے اپنے عمل و طریقہ کے حاصل کرنیمین سرگرم رہتی ہے اور اپنے اپنے مسلک و طریقہ کو اختیار کرتی ہے اور قصد کرتی رہتی ہے اپنی ذاتیات اغراض مین اور کبھی ان دونومین اتفاق و کبھی نفاق ہوتا ہے پ ۱۵ ۹۔
شَامِخَاتٍ ۔ مرتفع بلند پ ۲۹ ۲۱۔
شَأْنٍ ۔ کسی حال مین کسی شغل مین پ ۱۱ پ ۱۸ پ ۳۰
شَأْنِهِمْ ۔ اپنے کاروبار و کام کاج مین پ ۱۸ ۱۵۔
شَانِئَكَ ۔ دشمن تیرا پ ۳۰ ۳۳۔
شَاهِدٌ ۔ مِنْ اَهْلِهَا ۔ گواہ اہل اُسکی سے یعنے اُسکے گھر کا گواہ تھا یہ لفظ کئی مقام پر آیا ہے لیکن یوسفؑ کے قصہ مین جو گواہ تھا وہ نہایت کم عمر صغیر سات دن کا لڑکا تھا جس نے یوسف کی برات مین گواہی دی تھی پ ۱۲ ۲ و ۱۳ پ ۱۴ ۱ پ ۳۰ ۱۰۔
شَاهِدًا ۔ گواہ ہونا پ ۲۲ ۳ پ ۲۶ ۹ پ ۲۹ ۱۳۔
شَاهِدُوْنَ ۔ گواہی دینے والے پ ۲۳ ۹۔
شَاهِدِيْنَ ۔ یہنے ایضاً پ ۳ پ ۷ پ ۱۱ پ ۱۷ پ ۲۰

فصل الشين مع الباء

شُبِّهَ ۔ مشتبہ کیا گیا وہ شبہ کئی طرحکا ہوتا ہی قائم مقامی ذات و معنی یا امر مختلف ذات مین اور ذاتاً و معنے ملتبس ہو اشکال مین اور یہاں اشکال و قائم مقامی مراد ہی پ ۶ ۲۔

فصل الشين مع التاء

شِتَآءِ ۔ جاڑے کے دن ایام سرما پ ۳۰ ۱۳۔

شَتّٰی ۔ پراگندہ مختلف قسما قسم اقسام اقسام ۔ وانواع مختلف [illegible] ۱۷ ۔

فصل الشین مع الجیم

شَجَر ۔ درخت ہر ایک وہ درخت جو اپنی جڑ پیڑ پر کھڑا رہے اُسکو شجر کہتے ہین [illegible]

شَجَرَھَا ۔ درخت اُسکا [illegible] ۱۵ ۔

شَجَرَۃ ۔ درخت ۔ فائدہ جس درخت سے حضرت آدم کو منع کیا گیا وہ درخت گندم یا انگور یا انجیر یا کھجور یا بادام یا اترج کا تھا [illegible] ۔

فصل الشین مع الحاء

شُحّ ۔ بخل مع حرص کو کہتے ہین ۔ رَجُلٌ شَحِیحٌ وَقَوم اَشِحَّۃٌ [illegible] ۔

شُحُومَھُمَا ۔ دو چربیان گردے و آنت کی چربی یہ دونون یہود پر حرام تھین [illegible] ۵ ۔

فصل الشین مع الدال

شَدِید ۔ سخت زبردست پریشان [illegible] ۱۹

شَدِیدًا ۔ سخت [illegible] ۔

شَدَدْنَا ۔ سخت کیا ہمنے [illegible] ۲۰ ۔

شُدُّوا ۔ سخت محکم و مضبوط کرو تم [illegible] ۵ ۔

شِدَاد ۔ سخت و مضبوط [illegible] (۳۹) جگہ آیا ہے ۔

اَشَدُّ ۔ سخت ہونا [illegible] ۱۳

[illegible] ۱۱ ۔

فصل الشین مع الراء

شَرّ ۔ برائی بدی اور خواہشات نفس جو موجب ہلاکت ہون اور تکلیفات [illegible] ۔

شَرًّا ۔ برائی بدکاری [illegible] ۲۴ ۔

شَرَاب ۔ پینا پینے کی چیز [illegible] ۔

شَرَابًا ۔ ایضاً پینا [illegible] ۔

شَرَابُکَ ۔ پینا تیرا پینے کی چیز تیری [illegible] ۳ ۔

شَرَابَہٗ ۔ پینا اُسکا [illegible] ۔

شَرِبَ ۔ پیا اُسنے [illegible] ۱۷ ۔

شِرْب ۔ حصہ پانی کا [illegible] ۹ ۔

شُرْب ۔ پینا پینے کی چیز [illegible] ۱۵ ۔

شَرِبُوا ۔ پیا اُنھون نے [illegible] ۱۷ ۔

شَرَحَ ۔ تشریح کی و کھولا اُسنے [illegible] ۱۷ ۔

شَرِّدْ ۔ متفرق جدا و علیحدہ کر تو [illegible] ۳ ۔

شِرْذِمَۃٌ ۔ جماعت گروہ بنی اسرائیل [illegible] ۸ ۔

شَرَرٍ ۔ چنگاریان شعلے آگ کے [illegible] ۲۱ ۔

شَرَعَ ۔ مقرر کیا اور راستہ ڈالا اُسنے [illegible] ۲ ۔

شُرَّعًا ۔ ظاہر یعنے پانی پر مچھلیان ظاہر ہوتی تھین یہ یہود کا واقعہ ہے [illegible] ۱۱ ۔

شَرَعُوا ۔ مقرر کیا ہوا اُنھون نے ٹھہرایا اور راستہ ڈالا اُنھون نے [illegible] ۴ ۔

شَرِیعَۃٍ ۔ شریعت کے قواعد اور دستور دین و اسلام [illegible] ۱۱

شَرْقِیًّا ۔ مشرق کیطرف جانب شرق سمت شرقی [illegible]

شَرقِيَّةً ۔ آفتاب نکلنے کیطرف مشرق کیطرف ۱۸ ۱۱۔
شِرك ۔ ساجھا اور اللہ تعالیٰ کیساتھ کسیکو ساجھی بنانا
شرک چار قسم پر ہے ایک یہ کہ اللہ تعالےٰ کی ذات پاک
کیساتھ شریک کرنا دوم اُسکے صفات مین شریک کرنا
جیسے اللہ تعالیٰ سمیع و بصیر ہے ویسا ہی دوسرا بھی ہے
سوم اسکی عبادت و عطا مین شریک کرنا یہ زیادہ قبیح
وکفر ہے اسکو خدا تعالےٰ نہ بخشیگا جیسے من یشرک باللہ
فقد حرم اللہ علیہ الجنۃ وان اللہ لا یغفر ان یشرک بہ
چہارم جیسے مراعات غیر اللہ بعض امور مین ۱۷ ۱۶ و ۱۲ ۱۰
شُرَكَاءَ ۔ مراد شرکا سے اصنام وغیرہ ہین کیونکہ اُنکے اعتقاد
مین یہ نافع اور ضار ہین جو مراد اُنسے مانگتے ہین وہ دیتے ہین
۷ ۱۳ ۹ و ۱۰ و ۱۸ ۸ و ۱۲ و ۱۳ ۱۳ ۸ و ۱۱
۱ ۲ ۲۲ ۹ و ۱۷ ۲۳ ۲۵ ۲۹ ۔
شُرَكَاؤُكُمْ ۔ شریکون تمہارے سے ۱۱ و ۱۱ ۔
شُرَكَاؤُنَا ۔ شریکون ہمارے سے ۳ ۔
شُرَكَاؤُهُمْ ۔ شریکون اُنکے سے ۲۱ ۲۹ ۔
شُرَكَائِيَ ۔ شریکون میرے سے ۱۵ ۲۰ ۱۵ ۔
شِرْكِكُمْ ۔ شرک تمہارے سے شریک مقرر کرنا تمہارا ایسے ۲۲ ۱۴ ۔
شَرَوْهُ ۔ خرید یا بیچا انہون نے ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۔
شَرِيعَةٍ ۔ وہ سیدھا راستہ مقرر کردہ خداوندی ہے جو بذریعہ
قرآن مجید واحادیث شریف ہم تک آیا ہے ۲۵ ۱۸ ۔
شَرِيكَ ۔ شریک ساجھی ہمسر ہم صفات ۱۵ ۱۵

فصل الشین مع الطاء

شَطْأَهُ ۔ پٹھا خوشہ درخت غلہ سے ۲۶ ۱۲ ۔
شَطْرَ ۔ جانب طرف ایک رُخ ۲ ۱ و ۲ ۔
شَطَطًا ۔ زیادہ بات یا جھوٹ دروغ غیر اللہ کو الٰہی قرار
کفران نعمت کرنا ۱۵ ۱۴ ۱۹ ۱۱ ۔

فصل الشین مع العین

شَعَائِرِ ۔ قربانیون کا مکہ کو روانہ کرنا جبتک ذبح نہون
جبتک احرام نہین توڑنا احرام مین رہنا اور باقی احکام
حج کے اسکی تفصیل کتب حج مین ہے اور نشانیان و عبادات
و احکام حج وغیرہ کے ۲ ۳ ۵ ۱۱ و ۱۲ ۔
شُعَبٍ ۔ شاخین یا جماعتین فرقے فرقے
شِعْرَ ۔ بکسر الشین وسکون العین جمع اسکی شعور ہے ۔
مثل فلس و فلوس کے اور بفتح الشین جمع اسکی اشعار ہے
مثل سبب و اسباب اور شعر اصل مین کلام موزون و مقفےٰ
و علم کا نام ہے اور اسمین عاشقانہ الفاظ و کذب ہوتا ہے
لہذا خدا تعالےٰ نے اپنے نبی کریم کو اس
سے محفوظ رکھا ۲۳ ۴ ۔
شُعَرَاءُ ۔ شعر کہنے والے حکماء نے کہا کہ ہمنے کبھی کسی شاعر
کو صادق اللہجہ نہین دیکھا اور اسی پاس اللہ تعالیٰ انکی تعریف
مین فرماتا ہے کہ انکی پیروی گمراہ کرتی ہے ۱۹ ۱۵ ۔
شِعْرَى ۔ بکسر الشین و سکون العین یہ ایک ستارہ ہے
زمانہ جاہلیت مین ایک قوم عرب سے اسکو اپنا معبود و
پروردگار کہتے تھے ۲۷ ۷ ۔
شُعُوبًا ۔ قبائل و شاخین بڑی جماعتین ۲۶ ۱۴ ۔
شُعَيْبُ ۔ یہ مدین بن ابراہیم کی اولاد مین ہین انکی
والدہ دختر لوط تھین انکو خطیب الانبیاء کہتے ہین

شَهِدُوْا۔ گواہی دی اُن سبھوں نے ۳ ۱۷،
۱۴ ۳ ۵ و ۱۱ ۲۵ ۸۔

شَهْرُ۔ ماہ ۲ ۲ ۵ ۷ ۲۲ ۳۰۔

شَهْرًا۔ ایضاً ماہ ۱۱ ۲۶ ۲۔

شَهْرَيْنِ۔ دو ماہ دو مہینے ۵ ۱۰ ۲۸ ۱۔

شَهَوَاتِ۔ خواہشیں ۳ ۵ ۲۶۔

شُهُوْدُ۔ سب کے سب گواہ یا بہت گواہ ۳۰ ۱۰

شُهُوْدًا۔ گواہ اور حاضر ہونیوالے ۱۱ ۱۲ ۲۹ ۱۵۔

شُهُوْرِ۔ بہت مہینے جمع شہر ۱۰ ۱۱۔

شَهْوَةً۔ جی چاہنا خواہش نفس ۸ ۱۷ ۱۹۔

شَهِيْدٌ۔ بوزن فعیل بمعنے فاعل و مفعول گواہ شاہد
۳ ۴ ۵ ۶ ۱۰ ۱۱ ۲۲ ۲۵ ۲۶ ۱۷
۲۸ ۱۰ و ۲۵۔

شَهِيْدًا۔ ایضاً گواہ ۵ ۳ ۷ و ۸ ۳ ۵
۱۳ ۱۴ ۱۵ ۱۷ ۲۰ ۲۲ ۲۳ ۲۸ ۱ و ۱۲۔

شَهِيْدَيْنِ۔ دو گواہ ۳ ۷۔

شَهِيْقٌ۔ آخر آواز گدھے کو کہتے ہیں ۱۲ ۹۔

شَهِيْقًا۔ بمعنے ایضاً ۲۹ ۱۔

فصل الشین مع الیاء

شَیْءٌ۔ چیز۔ یہ لفظ متکلمین کے نزدیک مشترک المعنی ہے
من اللہ و من غیرہ اور یہ موجودات و معدومات دونوں
میں مستعمل ہے اور مشیئۃ من اللہ مقتضی وجود شے
کی ہوتی ہے جیسے ما شاء اللہ کان و لم یشاء
لم یکن اور ارادہ اللہ تعالےٰ مقتضی مراد ہوتا ہے

لامحالہ اور جب اسکا وصف غیر اللہ کیجاتی ہے تو
اُسوقت معنے مَشِیْءٌ کے ہوگا ۱ ۲ و ۳ و ۱۳ و
۱۴ ۲ ۳ و ۶ و ۱۳ (۶۴) جگہ آیا ہے۔

شَیْئًا۔ بمعنے ایضاً

شَيَاطِيْنَ۔ یہ جمع شیطان کی اور عام ہے ہر سرکش جن
بشر و حیوانات پر پوری تفصیل شیطان میں دیکھو ۱ ۱۵ ۱۲
۱ و ۱ ۵ ۶ ۸ ۹ ۱۴ ۱۵ ۱۹ ۲۳ ۱۹ ۱۱۔

شَيَاطِيْنِهِمْ۔ بمعنے ایضاً ۱ ۲۔

شَيْبًا۔ بفتح الشین بڑھاپا ۱۶ ۴۔

شِيْبًا۔ بکسر الشین و سکون الیاء بوڑھی ۲۹ ۱۲۔

شَيْبَةً۔ بالوں کی سفیدی و بڑھاپا ۲۱ ۹۔

شِئْتَ۔ چاہا تونے ۹ و ۱۶ ۱ ۱۵ ۱۔

شِئْتُمْ۔ چاہا تم سب نے ۱ ۴ ۱۲ ۱۰ ۹ ۲۳ ۱۶ ۲۴ ۱۹

شِئْتُمَا۔ چاہا تم دونوں نے ۱ ۴ ۸ ۹۔

شَيْخٌ۔ بوڑھا بڈھا جو تیس برس سے متجاوز ہو اور عالم
کو بھی کہتے ہیں بوجہ فضل علم و کثرت تجارت
و معارف کے ۲۰ ۶۔

شَيْخًا۔ بمعنے ایضاً ۱۲، ۱۳ ۳۔

شَيْطَانُ۔ اسمیں نون اصلی ہے شطن سے ہے اسکی
پیدائش آگ سے ہے اور مشتق ہے ساتھ کثرت فرط قوت
و غضب کے حضرت آدم کیلیے سجدہ سے انکار کیا
رحمت الٰہی سے دور غضب میں شریک ہوا سرکشوں
کا سردار لعنت کا مستحق ۱ ۴ ۲ ۵ و ۹ ۳ ۵ و
۱۲ و ۶ (۵۳) جگہ آیا ہے۔

شَيْطَانًا۔ بمعنے ایضاً ۵ ۱۵ ۲۵ ۱۰ ۱۔

شِیَعٌ - فرقے ۱۱۔

شِیَعًا - فرقے ۔

شِیْعَتِہٖ - اپنی قوم سے اپنے فرقے سے

شِیْعَۃٍ - جماعت فرقے امت ۸۔

شِئْنَا - چاہا ہمنے ۔

شُیُوْخًا - جمع شیخ کی ہے بڑے لوگ ۱۲۔

شِیَۃَ - داغ دھبا ۸۔

باب الصاد المهملة

فصل الصاد مع الالف

صَابِرًا - صبر کرنیوالا ۱۳۔

صَابِرَاتِ - صبر کرنیوالی عورتیں ۲۔

صَابِرُوْا - صبر کرو تم ۱۱۔

صَابِرُوْنَ - صبر کرنیوالے ۔

صَابِرَۃٌ - صبر کرنیوالی ۵۔

صَابِرِیْنَ - صبر کرنیوالے ۔

صَابِئُوْنَ - ستارہ پرست تاروں کو پوجنے والے یہ ایک قوم و فرقے کا نام ہے نوح علیہ الصلوۃ والسلام کے دین پر تھے ایک دین سے نکلکر دوسرے دین میں داخل ہوئے اُسکو صابی کہتے ہیں ۱۴۔

صَابِئِیْنَ - بمعنے ایضا ۹۔

صَاحِبُ - رفیق دوست یار ۴۔

صَاحِبَتِہٖ - بی بی اپنی سے ۵

صَاحِبُکُمْ - صاحب تمہارا ۔

صَاحِبَۃٌ - زوجہ بی بی جورو ۱۱۔

صَاحِبِہٖ - رفیق اپنے سے ۷۔

صَاحِبُھُمْ - صاحب رفیق دوست اُنکا

صَاحِبُھُمَا - رفیق ان دونوں کا ۱۱۔

صَاحِبِیِ - رفیق میرے ۵۔

صَاخَّۃُ - سخت آواز کان پھوڑ دینے والی ۵۔

صَادِقٌ - سچا صادق ضد کاذب ۔

صَادِقًا - بمعنے ایضا سچا ضد کاذب ۹۔

صَادِقَاتِ - سچ بولنے والیاں ۲۔

صَادِقُوْنَ - سچ بولنے والے ۴۔

صَادِقِیْنَ - سچ کہنے والے (۵۰) جگہ آیا ہے۔

صَارِمِیْنَ - کاٹنے والے قطع کرنیوالے ۴۔

صَاعِقَۃُ - بجلی رعد سے اترنیوالی

صَاغِرُوْنَ - ذلیل خوار ہونیوالے ۔

صَاغِرِیْنَ - ذلیل خوار لوگ

صَافَّاتِ - یہ جمع ہے صف کی پرندوں کا ہوا میں پروں کو کھولکر بغیر حرکت کے صف باندھکر کھڑے رہنا ۲۔

صَافِنَاتُ - گھوڑے تین پاؤں پر کھڑے رہنے والے

صَافُّوْنَ - صفیں قطار باندھنے والے ۹۔

صَالِ - لمجانا پیوستہ ہونا پہونچنا ۹۔

صَالِحٌ۔ نیک۔ نیکبخت شخص پ ۳ ۱۳ ۱۳ ۴ و ۶ و ۹ ۱۲ ۱۲ ۱۴ ۲۵ ۱۹۔

صَالِحًا۔ ایضاً نیکبخت شخص پ پ پ ۱۹ پ پ پ ۱۱ ا و ۲ و ۳ (۲۲) جگہ آیا ہے۔

صَالِحُوْنَ۔ نیکبخت اشخاص پ پ پ ۱۹۔

صَالِحِیْنَ۔ نیک سب مرد پ پ ۱۳ (۲۵) جگہ

صَالُوْا۔ ملنے والے پہونچنے والے پ ۲۳ پ۔

صَامِتُوْنَ۔ چپ رہنے والے پ ۹ ۱۴۔

صَائِمَاتِ۔ روزے رکھنے والیاں ۲۲ ۲۔

صَائِمِیْنَ۔ روزے رکھنے والے ۲۲ ۲۔

فصل الصاد مع الباء

صَبَّ۔ ڈالا اُسنے بہایا اُسنے ۳۰ ۱۴۔

صَبًّا۔ ڈالنا بہانا ۳۰ ۵۔

صَبَاحُ۔ صبح صادق ہونا اُجالا ہونا ۲۳ ۹۔

صَبَّارٍ۔ بڑا صابر بہت بڑا صبر کرنیوالا۔ ۱۳ ۱۳ ۲۱ ۱۳ ۲۲ ۸ ۲۵ ۵۔

صَبَبْنَا۔ ڈالا ہمنے ۳۰ ۵۔

صُبْحُ۔ بضم الصاد و سکون الباء اول حصہ دن کا اول النہار ۱۲ ۷ ۲۹ ۱۶ ۳۰ ۲۔

صُبْحًا۔ ایضاً صبح صادق ۳۰ ۲۵۔

صَبَّحَهُمْ۔ فجر کی اُنہوں نے ۳۰ ۹۔

صَبْرٌ۔ صبر کرنا۔ جزع فزع سے نفس کو روکنا پ پ پ پ پ ۵ پ ۳۰ ۱۵ و ۲۰۔

صَبْرًا۔ صبر کرنا پ پ ۱۵ پ ۱۶ پ ۲۹۔

صَبَرْتُمْ۔ صبر کیا تمنے ۱۳ و ۱۳ ۲۲۔

صَبَرْنَا۔ صبر کیا ہمنے ۱۳ ۱۵ ۱۹ ۲۔

صَبَرُوْا۔ صبر کیا اُنہوں نے پ پ پ پ ۱۳ ۱۲ و ۱۹ و ۲۰ ۱۱ ۶ ۱۹ ۹ و ۹ ۱۲ ۲ و ۱۹ ۲۴ ۱۹ ۲۴ ۱۳ ۲۹ ۱۹۔

صِبْغٌ۔ سالن طعام ۱۸ ۱۔

صِبْغَةً۔ رنگ ۱ ۴۔

صُبِّحُوْا۔ ڈالے گئے وہ ۲۵ ۱۶۔

صَبِيًّا۔ لڑکا پن ۱۶ ۴ و ۵۔

فصل الصاد مع الحاء

صِحَافٍ۔ طباق رکابیاں ۲۵ ۱۳۔

صُحُفٌ۔ کتابیں پہلے انبیا کی پ پ ۳۰ ۵ و ۶ و ۱۲

صُحُفًا۔ ایضاً سابقہ زمانہ کی باتیں پ ۲۶ پ ۳۰ ۔

فصل الصاد مع الخاء

صَخْرٌ۔ پتھروں کو کہتے ہیں ۳۰ ۱۴۔

صَخْرَةٌ۔ ایک پتھر سنگ ۱۵ ۱۲ ۲۱ ۱۱۔

فصل الصاد مع الدال

صَدٌّ۔ روکنا ۳ ۱۱ ۲۔

صَدَّ۔ یَصُدُّ۔ از ضرب منع کیا روکا اُس نے ۵ ۵ ۱۹ ۱۷ و ۱۸ ۲۰ ۱۶۔

صُدَّ۔ روکا گیا وہ ۲۴ ۹۔

صَدَدْتُّمْ۔ روکا تمنے ۲۴ ۱۹۔

صَدَدْنَا۔ روکا ہمنے ۲۲ ۱۔

صَدْرِ۔ سینہ ...

صَدْرًا۔ ایضاً سینہ ۲۰۔

صَدْعٍ۔ سوراخ ہونا پھٹنا چیز از مین غیرہ مین دراڑ ۱

صَدَفَ۔ پہلوتہی کی اُسنے کترایا وہ اصل مین پہاڑ کے سوراخ کو کہتے ہین ۷۔

صَدَفَيْنِ۔ درمیان دو پہاڑون کے خلو ۲۔

صَدَقَ۔ سچ کہا اُسنے ...

صِدْقٍ۔ صدق وہ سچ جو مطابق قول صحیح کے ہو اور صدق وکذب یہ دونون قولاً فعلاً ہوتے ہین خواہ ماضی یا مضارع ہو اور وعدہ ہو یا وعدہ نہو ۶ و ۱۵ ...

صِدْقًا۔ یہ صدق اُس شخص کیلیے ہے جو ایمان پر ہو۔

صَدَقَاتِ۔ یہ جمع ہے صدقہ کی خیراتین ۵ و ۶ ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ ۲ ۲۔

صَدَقَاتِكُمْ۔ خیرات تمہاری ۴۔

صَدُقَاتِهِنَّ۔ بفتح الصاد وضم الدال مہران عورتون کے

صَدَقَتْ۔ سچ کہا اس عورت نے ۱۳۔

صَدَقْتَ۔ سچ کہا تو نے ۱۷۔

صَدَّقْتَ۔ سچا پایا تونے تصدیق کی تونے ۷۔

صَدَقْتَنَا۔ تصدیق کی تونے میری اور سچ کہا تونے ہم سے ۵۔

صَدَقَكُمْ۔ سچا کیا انکو تصدیق کی تمہاری ۷۔

صَدَقْنَا۔ سچا کیا ہمنے ۱۔

صَدَقَنَا۔ سچا کیا ہم سے ۴۔

صَدَقُوا۔ سچے ہوئے وہ ...

صَدَقَةً۔ خیرات ...

صَدَقَهُمْ۔ سچ اُنکا ۱۷ و ۱۹۔

صَدُّوا۔ روکا اُنھون نے ۳ و ۸ ۱۱ ۱۸ ۵ و ۸ و ۱۱ ۳ و ۱۳۔

صُدُودًا۔ روکنا اور منھ پھیرنا ۶۔

صُدُورُ۔ سینے ۱۱ ۳ و ۶ (۳۰) جگہ آیا ہے

صَدِيدٍ۔ پیپ ۱۵۔

صِدِّيقٌ۔ بہت بڑا سچا ۱۶۔

صَدِيقٍ۔ دوست سچا ۹۔

صِدِّيقًا۔ بہت سچا ۶ و ۷۔

صَدِيقِكُمْ۔ دوست تمہارے سے ۱۴۔

صِدِّيقُونَ۔ بہت سچے لوگ ۱۸۔

صِدِّيقِينَ۔ ایضاً بہت بڑے سچے ۶۔

فصل الصاد مع الراء

صُرْ۔ انکو اپنے ساتھ ہلا عادت ڈال اُنکی صورت پہچان رکھ انکو اپنے سے مانوس کرے ۳۔

صِرٌّ۔ بکسر الصاد بہت سخت سرد پالے کو کہتے ہین ۳۔

صِرَاطَ۔ بکسر الصاد راستہ راہ طریقہ اسلام ۱ و ۱۰ ... ۱۳ و ۷ و ۱۵ ۸ ۵ الخ

صِرَاطًا۔ بکسر الصاد راستہ ... ۹ و ۱۱۔

صِرَاطِي۔ راستہ میرا ۶۔

صَرْحٍ۔ ہر ایک بلند تعمیر و بنا کو صرح کہتے ہین ۱۸

صَرْحًا۔ ایضاً ۷ ۹۔

صَرْصَرٍ ۔ اُس تند ہوا کو کہتے ہیں جو ہوش وحواس پریشان کرے ۲۹ ۵ ۔

صَرْصَرًا ۔ بمعنے ایضًا ۲۴ ۶ ۲۷ ۱ ۔

صَرْعٰی ۔ گرے ہوئے بیہوش کو کہتے ہیں اور ایک مرض بھی ہے جسمیں بیہوش ہوجاتے ہیں ۲۹ ۵ ۔

صَرَفَ ۔ پھیر دیا اُسنے ۱۱ ۵ ۱۲ ۱۴ ۔

صَرْفًا ۔ پھیرنا ۱۵ ۱۷ ۔

صُرِفَتْ ۔ پھیرے گئے وہ ۸ ۱۲ ۔

صَرَفَكُمْ ۔ پھیرا تمکو ۴ ۷ ۔

صَرَّفْنَا ۔ مکرر پھیرا ہمنے ۱۵ ۵ و۱۰ ۱۶ ۱۵ ۱۹ ۲ ۲۶ ۴

صَرَّةٍ ۔ حیرت وتعجب ومتحیر ہونا ۲۶ ۱۹ ۔

صَرِيخَ ۔ فریادرس اور سخت واویلا کرنا اور یہ نزدیک جزع ومصیبت کے ہوتا ہے ۲۳ ۲ ۔

صَرِيمِ ۔ کھیتی کا زمین پر گر کر برباد وتباہ وفنا ہوجانا جیسے جڑ سے کٹی ہوئی ۲۹ ۳ ۔

فصل الصاد مع العين

صَعَدًا ۔ سخت مشقت اصل میں بلند مکان پر چڑھنے واُترنے کو کہتے ہیں یہاں سخت عذاب مراد ہے دوزخ میں ایک پہاڑ کا نام ہے کافرونکو اُسپر چڑھائینگے آگ کے فرشتے زنجیروں سے کھینچیں گے آگ کے گرزوں سے ہانکینگے چالیس برس کی مدت میں چڑھینگے پھر نیچے ڈالیں گے پھر چڑھائیں گے اسیطرح ابدالآباد تک یہی دور رہیگا اعوذ باللہ منہا ۔

صَعِقَ ۔ بیہوش ہونا اور موت روز قیامت آگ وعذاب کو بھی کہتے ہیں ۲۷ ۴ ۔

صَعِقًا ۔ بمعنے ایضًا ۹ ۷ ۔

صَعُودًا ۔ پستی سے بلندی کو چڑھنا ۲۹ ۱۵ ۔

صَعِيدًا ۔ غبار مٹی اور ہر ایک مستوی برابر ہموار زمین کو صعید کہتے ہیں ۵ ۴ ۶ ۲ ۱۵ ۱۳ و۱۷ ۔

فصل الصاد مع الغين

صَغَارٌ ۔ ذلت وخواری اسکی تفصیل صغیر میں دیکھو ۸ ۲

صَغَتْ ۔ کجدار ہو وہ ٹیڑھے ہوئے وہ ۲۸ ۱۹

صَغِيرٍ ۔ صغیر وکبیر یہ دونوں اعتباری چیزیں ہیں ایک کے مقابل میں صغیر ہے دوسرے کے مقابل کبیر ہے کبھی کوئی چیز صغیر ہوتی ہے کبھی وہی کبیر ہوتی ہے بہ نسبت دوسرے کے اور یہ کئی طرح پر ہے کبھی باعتبار زمان کے کبھی باعتبار قدر ومنزلت اور کبھی باعتبار قدر وجثہ کبھی باعتبار خیر وشر کے کبھی باعتبار عزت وذلت کے کبھی باعتبار اسلام وکفر کے ۲۸ ۱ ۔

صَغِيرَةً ۔ چھوٹی ۱۱ ۴ ۱۵ ۱۸ ۔

فصل الصاد مع الفاء

صَفًّا ۔ صف باندھکر قطار برابر کرکے ۱۵ ۱۸ ۱۶ ۱۲ ۲۳ ۵ ۲۸ ۹ ۳۰ ۲ و۱۴ ۔

صَفَا ۔ مکہ میں بیت اللہ کے قریب ایک پہاڑی کا نام ہے ۲ ۳

صَفْحَ ۔ کنارہ پکڑنا درگذر کرنا ۱۴ ۶ ۔

صَفْحًا ۔ درگذر کرنا کنارہ کشی کرنا ۲۵ ۷ ۔

صُفْرٌ ۔ زردی یا زرد رنگ ۲۹ ۲۱ ۔

صَفْرَاءُ۔ بہت ہی زرد رنگ کو کہتے ہین ۸۔

صَفْصَفًا۔ صاف میدان یا ہموار میدان ۱۵۔

صَفْوَانٍ۔ ہموار صاف چکنا پتھر اور صاف سل سنگی

فصل الصاد مع الکاف

صَکَّتْ۔ وَجْهَهَا۔ اپنے منہ پر طمانچہ مارا ۲۶ ۱۹۔

فصل الصاد مع اللام

صَلِّ۔ نماز پڑھ تو ۱۱ ۲ ۳۰ ۲۳۔

صُلْبِ۔ بضم الصاد و سکون اللام پشت پیٹھ مرد کی ۳۰ ۱۱

صَلَبُوْا۔ سولی چڑھایا دار پر کھینچا انھون نے ۶ ۲۔

صُلْحُ۔ صلح اتفاق موافقت ۱۶۔

صَلَحَ۔ صلح کیا اتفاق موافقت کی اُسنے ۱۳ ۹ ۲۴ ۶

صُلْحًا۔ صلح کرنا اتفاق کرنا ۱۶۔

صَلْدًا۔ سخت اور صاف ۳ ۴۔

صَلْصَالٍ۔ خشک بجنے والی مٹی ۱۴ ۳ ۲۷ ۱۱۔

صَلُّوْا۔ درود و برکت بھیجو تم ۲۲ ۴ ۲۹ ۵۔

صَلَوَاتٌ۔ یہ جمع ہی صلوۃ کی بمعنے برکت درود ۲ ۳ و ۱۵ ۱۱ ۱ ۱۲۔

صَلَاتِیْ۔ میری نماز ۸۔

صَلَاتُكَ۔ نماز تیری ۱۱ ۱ ۱۲ ۸ ۱۵ ۱۲۔

صَلَاتُهٗ۔ نماز اُسکی ۱۸ ۱۲۔

صَلَاتِهِمْ۔ نماز اُنکی ۱۷ ۹ ۱۸ ۱۴ ۱ ۱۹ ۷ ۳۰ ۲۲۔

صَلَاتِهِمْ۔ نماز اُنکی سے ۱۸ ۱۔

صَلٰوةَ۔ نماز و درود۔ نماز پنجگانہ۔ نماز جمعہ۔ نماز جنازہ دعا۔ دین قرأت رحمت استغفار مسجد از اتقان ۱ و ۵ و ۱۰ و ۱۳ ۲ ۳ و ۶ و ۱۵ ۵ ۴ و ۸ و ۱۲ و ۱۸ ۱ الخ

صَلّٰی۔ نماز پڑھی ۸ ۱ ۳۰ ۱۲ و ۲۱۔

صِلِیًّا۔ بکسر الصاد و فتحہا دوزخ مین داخل ہونا ملجانا ۱۶ ۸

فصل الصاد مع المیم

صُمٌّ۔ بہرے ۲ ۵ ۱۰ ۱۴ ۱۱ ۴ ۲ ۸ ۲۵ ۱۔

صُمًّا۔ بہرا پن ۱۱ ۱۹ ۴۔

صَمَدُ۔ بے پروا بے احتیاج ہی کھانے پینے وغیرہ سے اسکی مخلوق سب اُسکی محتاج ہی اور وہ سب کا ملجا و معین و مدد گار و پروردگار ہے ۳۰ ۳۷۔

صَمُّوْا۔ بہرے ہوے وہ ۶ ۱۴۔

فصل الصاد مع النون

صَنَعَ۔ صنعت بنانا کاریگری کرنا ۲۰ ۳۔

صُنْعًا۔ کاریگری کرنا ۱۶ ۳۔

صَنَعُوْا۔ بنایا اُنھون نے ۲ ۱۰ ۱۲۔

صَنْعَةَ۔ بنانا کاریگری کرنا حرفہ پیشہ کرنا ۶۔

صِنْوَانٍ۔ اُس شاخ کو کہتے ہین جو دوسرے درخت کی جڑ پیڑ سے نکلکر کھڑی ہو جاوے یہ اکثر کھجور وموز کیلے مین ہوتا ہی یا بہت سے درخت ایک ہی جڑ سے برآمد ہون ۱۳

فصل الصاد مع الواو

صَوَابًا۔ اچھا درست ٹھیک ۳۰ ۲۔

صُوَاعَ۔ بضم الصاد یہ ایک ناپ پیمانے کا نام ہے

اور حمام کو بھی کہتے ہین ت۱۳ ۳ ۔

صَوَاعِق ۔ کڑک بجلی کی آواز یہ جمع ہے پ ۱ ت۱۳ ۔

صَوَآفَّ ۔ پاؤن باندھے ہوئے اصل اسکی یون ہے کہ جب شتر کے عند النحر پاؤن باندھے جاوین اُس وقت بسم اللہ کہنا چاہیے ت ۱۳ ۔

صَوَامِعُ ۔ خلوت خانے رہبانون کے ت ۱۴ ۔

صَوْتُ ۔ آواز ت ۱۱ ت۲۶ ۱۳ ۔

صَوْتِكَ ۔ تیری آواز سے ت۱۵ ، ت۲۱ ۱۱ ۔

صَوَّرَ ۔ صورت شکل بنائی اُسنے صورت اُس شکل کو کہتے ہین جسمین تمیز تصور عیان ہو یہ دو قسم پر ہے اول وہ کہ جسکو ہر ایک خاص و عام تمیز کرے جیسے صورت و شکل انسان و حیوانات کی ہے دوم وہ کہ خاص ہو ساتھ تمیز انسان کے جیسے تمیز عقل و رویت و معانی سے سوال ۔ کیا تصویر بنانا جائز ہے یا نہ خواہ فوٹو ہو یا مثل اسکے یا کسی اور چیز کی ہو ۔ جواب ۔ تصویر ذی روح کی صورت و شکل کو کہتے ہین آنحضرت نے تصویر کے بنانے و رکھنے سے منع فرمایا اور تصویر یا تصور الشئی کو کہتے ہین اگر فوٹو وغیرہ مین دیکھتے ہی تصور اُسی ذی روح کا آگیا تو وہ تصویر ہے تو منع عنہ مین شریک ہے ۔ ت۱۴ ۱۲ ت۱۸ ۱۵ ۔

صُوَرٌ ۔ بضم الصاد صورتین ت۲۴ ۱۲ ت۱۸ ۱۵ ۔

صُوْرِ ۔ وہ چیز جسکو حضرت اسرافیل علیہ السلام محشر کے روز پھونکینگے ایک مرتبہ کل مخلوق کے مار ڈالنے کیلیے اور دوسری بار زندہ کرنے کیلیے پ۱۵ ت۲ ت۶ ت۲ ت۲۰ ت۲۳ ۳ ت۲۴ ۴ ت۲۶ ۱۶ ت۲۹ ۵ ت۳۰ ۱ ۔

صَوَّرْنَا ۔ ہر ایک تصویر و شکل بنائی ہمنے ت ۹ ۔

صُوْرَةٍ ۔ شکل ت ۷ ۔

صَوْمًا ۔ روزہ اصل مین صوم امساک کو کہتے ہین کھانا پینا چلنا و کلام کرنا لیکن شرع شریف نے از صبح صادق تا غروب آفتاب امساک کرنا اکل و شرب و جماع و قے وغیرہ سے ت۱۶ ۵ ۔

فصل الصاد مع الہاء

صِهْرًا ۔ سسرال ۔ داماد صہر اور زوجہ کے خاندان والے اصہار کہلاتے ہین ت۱۹ ۳ ۔

فصل الصاد مع الیاء

صَيَاصِيْهِمْ ۔ قلعون انکے سے یہ جمع صیصہ کی بمعنے حصن قلعے ت۲۱ ۱۹ ۔

صِيَامَ ۔ یہ جمع صوم کی ہے صوم مین دیکھو ت۲ ، ۸ ت۵ ، ت۱۰ ت۲ ت۲۸ ۱ ۔

صَيِّبٍ ۔ مطر بارش مینہ ت ۲ ۔

صَيْحَةً ۔ سخت بلند آواز اور ہولناک تند آواز ت۱۲ ۶ و ۸ پ۱۴ پ۱۵ پ۱۸ ت۲۲ ۱ و ۲ و ۳ و ۱۱ پ۲۳ پ۲۶ ت۲۸ ۔

صَيْدُ ۔ شکار ت ۵ ت ۳ ۔

صَيْفِ ۔ موسم گرما گرمی کے دن ت۳۰ ۳۱ ۔

باب الضاد المعجمة

فصل الضاد مع الالف

ضَاحِكًا۔ ہنسنا [illegible] ، ۱۔

ضَاحِكَةٌ۔ ہنسنے والی [illegible] ۵۔

ضَارٌّ۔ بگاڑنے والا ضرر دینے والا [illegible] ۲۔

ضَارِّينَ۔ ضرر رسان بگاڑنیوالے [illegible] ۱۲۔

ضَاقَ۔ تنگ دل ہوا وہ [illegible] ، [illegible] ۱۶۔

ضَاقَتْ۔ تنگ ہوئی وہ تنگدل ہوئی وہ [illegible]

ضَالًّا۔ گمراہ ہونا اور راستہ بھولجانا اور کسی چیز کا بھولنا [illegible]

ضَالُّونَ۔ گمراہ ہوئے وہ راستہ بھولے وہ اور بھولنے والے [illegible]

ضَالِّينَ۔ گمراہ لوگ کو کہتے ہین [illegible] ۱۶۔

ضَامِرٍ۔ دبلا لاغر اونٹ [illegible] ۱۱۔

ضَأْنٍ۔ بھیڑ گوسپند [illegible] ۴۔

ضَائِقٌ۔ تنگدل ہونیوالا [illegible] ۲۔

فصل الضاد مع الباء

ضَبْحًا۔ ہانپنا۔ دم چڑھنا [illegible] ۲۵۔

فصل الضاد مع الحاء

ضَحِكَتْ۔ ہنسی وہ۔

ضُحًى۔ چاشت دھوپ سویرے کا وقت۔ [illegible] ۱۲ [illegible] ۱۸۔

ضُحٰهَا۔ دھوپ اسکی چاشت کا وقت اسکا دن چڑھا اسکا [illegible] ۴ و ۱۶۔

فصل الضاد مع الدال

ضِدًّا۔ مخالف برخلاف برعکس اہل علم نے کہا کہ ضدان دو چیزین ہین تحت مین ایک جنس کے ہر ایک ان دونون سے ایک دوسرے کی نفی کرتا ہے اور یہ بہت بعید ہے جیسے سواد وبیاض خیر وشر اور جب تحت جنس واحد نہون تو اسوقت ضدان نہین کہینگے اور ضدان ایک دوسرے کے مقابل ہوتے ہین اور متقابلان دونون مختلف فی الذات ہوتے ہین ایک جگہ جمع نہین ہوسکتے لہذا خدا عزوجل منزہ ہے ند وضد سے [illegible] ۵۔

فصل الضاد مع الراء

ضَرٌّ۔ ضرر نقصان خواہ مالی ہو یا عبادت مین [illegible] ۹۔

ضُرٌّ۔ بضم الضاد ضرر تکلیف [illegible] (۱۵) جگہ آیا ہے

ضَرًّا۔ ایضاً ضرر تکلیف [illegible] (۱۵) جگہ آیا ہے۔

ضَرَّاءُ۔ سختی ومحنت بیماری [illegible]

ضِرَارًا۔ ضرر وایذا رسانی وتکلیف [illegible] ۲۔

ضَرَبَ۔ مارا اسنے بیان کیا اسنے [illegible]

ضُرِبَ۔ مارا گیا وہ اور بیان کیا گیا وہ [illegible]

ضَرْبٌ۔ مار چوٹ ضربہ [illegible] ۵۔

ضَرْبًا۔ مارنا تکلیف دینا بیان کرنا [illegible]

ضُرِبَتْ۔ مارے گئے وہ [illegible]

ضَرَبْتُمْ۔ بیان کیا مار تمنے [illegible] ۴۔

ضَرَبْنَا۔ مارا و بیان کیا ہمنے ت ۱۹ ٹ ۱۳ ٹ ۱۹ ٹ ۲ ٹ ۲۳ ٹ ۱۰۔

ضَرَبُوا۔ مارا انھوں نے ۔

ضَرَرِ۔ نقصان تکلیف ضرر ٹ ۱۰۔

ضَرِيعٍ۔ ایک قسم کی بدبوناک کانٹے دار گھاس ہے اونٹ کے سوائے اُسکو کوئی جانور نہیں کھاتا اور چیل سینڈ کو بھی کہتے ہین ٹ ۱۳۔

فصل الضاد مع العين

ضِعَافًا۔ ناتوان وکمسن بچے کو بھی کہتے ہین ٹ ۱۲

ضِعْفَ۔ بکسر الضاد و سکون العین دوگنا دوچند دومثل ٹ ۱۱ ٹ ۸ ٹ ۱۱۔

ضُعْفٍ۔ ضعف ناتوانی کمزوری ٹ ۹۔

ضَعُفَ۔ ناتوان وکمزور بوڑھا ہوا وہ ٹ ۱۷۔

ضِعْفًا۔ دوچند دومثل ٹ ۹۔

ضُعَفَا۔ بضم الضاد ناتوانی کمزوری ٹ ۹۔

ضَعُفَاءُ۔ سب کے سب کمزور و ناتوان ٹ ۴ ٹ ۱۸ ٹ ۱۵ ٹ ۱۰۔

ضَعُفُوا۔ وہ سب کمزور و ناتوان ہوگئے ہین ٹ ۴۔

ضِعْفَيْنِ۔ دوگنا دوحصے دوچند ٹ ۲۲۔

ضَعِيفًا۔ سست وناتوان ۔

فصل الضاد مع الغين

ضِغْثًا۔ جھاڑو چند شاخون کا ایک دستہ ٹ ۱۳۔

فصل الضاد مع الفاء

ضَفَادِعَ۔ مینڈکین ٹ ۹۔

فصل الضاد مع اللام

ضَلَّ۔ گمراہ ہوا راستہ بھولا وہ (۲۶) جگہ آیا ہے

ضَلَالَ۔ گمراہی نادانی نافہمی (۳۱) جگہ

ضَلَالًا۔ بمعنے الضلال ٹ ۱۵ ٹ ۲۲

ضَلَالَتِهِمْ۔ گمراہی اُنکی سے ٹ ۳ ٹ ۸۔

ضَلَالِكَ۔ گمراہی تیری سے ٹ ۵۔

ضَلَالَةَ۔ گمراہی و راستہ بھولنا ٹ ۲ ٹ ۵ ٹ ۴ ٹ ۱۰ ٹ ۱۵ ٹ ۱۱ ٹ ۸۔

ضَلَلْتُ۔ راستہ بھولا اور گمراہ ہوا مین ٹ ۲۲

ضَلَلْنَا۔ راستہ بھولے اور گمراہ ہوے ہم ٹ ۱۴

ضَلُّوا۔ گمراہ ہوے وہ لوگ ٹ ۱۳ ٹ ۱۴ ٹ ۳ ٹ ۱۱ ٹ ۸ ٹ ۱۴ ٹ ۱۶ ٹ ۱۳ ٹ ۴۔

فصل الضاد مع النون

ضَنْكًا۔ تنگ و تنگی ٹ ۱۶۔

ضَنِينٍ۔ وزنا و معنے بخیل ٹ ۹۔

فصل الضاد مع الياء

ضِيَاءً۔ روشنی ٹ ۶ ٹ ۴ ٹ ۱۰۔

ضَيْرَ۔ نقصان و تنگی و ضرر مضر ٹ ۱۹ ٹ ۵۔

ضِيزَى۔ بکسر الضاد و سکون الیاء بمعنے ناقص و بے انصافی و بہت بُری و بھونڈی چیز ٹ ۱۹۔

ضَيْفِ۔ مہمان ٹ ۶ ٹ ۱۹۔

ضَيْفِه ۔ مہمان اُسکا ۲۷ ۹ ۔

ضَيْفِي ۔ مہمان میرا ۱۲ ۷ ۱۴ ۵ ۔

ضَيْق ۔ بفتح الضاد وسکون الیا تنگی و تنگدلی و تکلیف ۱۴ ۲۲ ۲۲

ضَيِّقًا ۔ تنگ و نہایت تنگی ۸ ۲ ۱۸ ۱۷ ۔

باب الطاء المہملۃ

فصل الطاء مع الالف

طَابَ ۔ خوش لگے بھاوے پسند آسکے ۴ ۱۲ ۔

طَارِدِ ۔ ہانکنے والا نکالدینے خارج البلد کردینے والا ۱۲ ۳ ۱۹ ۱۰ ۔

طَارِقِ ۔ رات کو آنیوالا رات کو راستہ چلنے والا اور رات کو ستارہ نکلنے والا ۳۰ ۱۱ ۔

طَاعِمٍ ۔ کھانے والا ۸ ۵ ۔

طَاعَةٌ ۔ فرمانبرداری پیروی ۵ ۱۳ اور ۱۸ ۲۶ ۔

طَاغُوتُ ۔ ہر ایک سرکش حد سے تجاوز کرنیوالا اور ہر ایک معبود سوا خدا کے اور اسمین واحد و تثنیہ و جمع سب یکسان ہو ۳ ۲ ۵ و ۶ و ۷ ۱۳ ۱۴ ۱۱ ۲۳ ۱۶ ۔

طَاغُونَ ۔ ہر ایک سرکش کو کہتے ہین ۲۷ ۲ و ۴ ۔

طَاغِينَ ۔ ایضاً ہر ایک سرکش ۲۳ ۶ ۱۳ ۲۹ ۳۰ ۔

طَاغِيَةِ ۔ سرکش حد سے گذرنیوالا ۲۹ ۳ ۔

طَافَ ۔ طواف کیا اُسنے پھرا وہ ۲۹ ۳ ۔

طَاقَةَ ۔ قوت ۳ ۱۷ ۸ ۔

طَالَ ۔ طویل ہوا وہ لمبا ہوا وہ ۱۶ ۱۳ ۱۷ ۴ ۲۷ ۱۸ ۔

طَالِبُ ۔ طلب کرنیوالا ڈھونڈھنے والا ۱۷ ۱۰ ۔

طَالُوتُ ۔ یہ نام مبارک ہے ایک مسلمان بادشاہ کا بزمانہ حضرت موسیٰ ۲ ۱۶ و ۱۷ ۔

طَامَّةُ ۔ ہنگامہ قیامت نفخہ ثانیہ و آفت ۳۰ ۴ ۔

طَائِرٍ ۔ اڑنیوالے پرندے اور شوم ۸ ۱۰ ۹ ۶ ۱۵ ۲ ۱۹ ۱۹ ۲۳ ۱۹ ۔

طَائِعِينَ ۔ مطیع و فرمانبردار پیروی کرنیوالے ۲۴ ۱۶ ۔

طَائِفٌ ۔ وسوسہ یعنے شیطان سے پھرنے والے انسان کے گرداگرد وسوسہ ڈالتے ہین اور طیفٌ بھی پڑھا گیا ہے یعنے خیال کسی چیز کا اور صورت و خیال خواہ وہ نیند مین یا بیداری مین ۹ ۱۴ ۲۹ ۳ ۔

طَائِفَتَانِ ۔ دو فرقے گروہ جماعت ۴ ۲۶ ۱۳

طَائِفَتَيْنِ ۔ یعنے ایضاً ۷ ۱۵ ۔

طَائِفَةٌ ۔ فرقہ ایک جماعت اور پھرتے والا ۳ ۱۵ و ۱۶ ۵ ۸ و ۱۲ و ۱۴ ۱۰ ۱۴ او ۱۷ ۴ ۷ ۴ ۱۸ ۱۴ ۔

طَائِفِينَ ۔ طواف کرنیوالے ۱۵ ۱۱ ۔

فصل الطاء مع الباء

طِبَاقًا ۔ تہ بتہ درجہ بدرجہ ایک دوسرے پر مثل بعض بعض پر دونوں مین خلو ہو ۲۹ ۱ و ۹ ۔

طِبْتُمْ ۔ پاک ہوئے تم خوشحال ہوئے تم ۲۴ ۵ ۔

طَبَعَ ۔ مہر کردی اُسنے ۶ ۱۸ ۱۴ ۲۶ ۔

طُبِعَ ۔ مہر کی گئی ۱۰ ۲۸ ۱۳ ۔

طَبَقٍ ۔ درجہ بدرجہ تہ بتہ تلے اوپر ۳۰ ۹ ۔

طِبَاقًا۔ درجہ بدرجہ ہونا ۳۰۔

طِبْنَ۔ پاک ہوئین وہ اور بخوشی خاطر دی انھون نے

فصل الطاء مع الحاء

طَحٰهَا۔ پوشیدہ کیا چھپایا اُسنے ۱۶۔

فصل الطاء مع الراء

طَرَائِقَ۔ یہ جمع ہے طریقہ کی راستے و آسمان کے راستے اور فرقے مختلف ۱۱۔

طَرَدْتُّهُمْ۔ خارج کردون وہانکدون ونفی البلد کردن مین اُن کو ۳۔

طَرْفٌ۔ نیچی نظر دیکھتی نظر وشرمانی آنکھین ناز و نزاکت سے دیکھتی ہوئی آنکھین

طَرَفًا۔ ایک ٹکڑا ایک قطعہ ایک پارہ ۴۔

طَرْفُكَ۔ نظر تیری ۱۸۔

طَرْفُهُمْ۔ نظر اُنکی کنارہ نظر اُنکی کا ۱۹۔

طَرَفَيِ۔ دو طرف دو کنارے ۱۰۔

طَرِيًّا۔ تازہ یعنے تازہ مچھلی کا گوشت تلا ہوا

طَرِيْقٍ۔ راہ راستہ گذرگاہ ۳ ۴۔

طَرِيْقًا۔ راہ راستہ ۳ ۱۳۔

طَرِيْقَتِكُمُ۔ طریقہ چال چلن تمہارے

طَرِيْقَةً۔ راستہ چال چلن ۱۴ ۱۱۔

فصل الطاء مع العين

طَعَامٌ۔ کھانا اور جو چیز کھائی جاوے بعض صحابہ نے طعام کے معنی گندم لیے ہین ۵ و ۱۴۔ ۱۳ و ۱۴ و ۲۵۔

طَعَامًا بمعنے ایضا ۱۵ ۱۳۔

طَعَامِكَ۔ کھانے تیرے سے ۳۔

طَعَامُكُمْ۔ کھانا تمہارا ۵۔

طَعَامُهٗ۔ کھانا اُسکا یا کھانے اُسکے سے

طَعِمْتُمْ۔ کھانا کھا چکے تم ۴۔

طَعِمُوْا۔ کھانا کھایا اُنھون نے ۲۔

طَعْمُهٗ۔ ذائقہ مزا اُسکا ۶۔

طَعْنًا۔ طعنہ وعیب کرنا اور نیزہ و برچھا مارنا ۴۔

طَعَنُوْا۔ عیب کیا نیزہ و برچھا مارا انھوں نے ۸۔

فصل الطاء مع الغين

طَغَوْا۔ شرارت و بغاوت کی انھوں نے ۱۔

طَغْوٰىهَا۔ سرکشی اپنی سے ۱۶۔

طَغٰى۔ ہر ایک وہ چیز جو حد سے تجاوز کرے اُسکو طغی کہتے ہین ۳ و ۴۔

طُغْيَانًا۔ سرکشی ۱۳ و ۱۴ ۶ ۱۔

طُغْيَانِهِمْ۔ سرکشی اُنکی

فصل الطاء مع الفاء

طَفِقَ۔ شروع کیا اُسنے از باب ضرب یہ ایجاب مین مستعمل ہے نہ نفی مین ماطفق نہین کہتے ہین ۱۲۔

طَفِقَا۔ شروع کیا ان دونوں نے ۹ ۱۶۔

طِفْلٌ۔ لڑکا اُس کمسن لڑکے کو کہتے ہین جبتک

وہ عورتوں کے حالات سے بالکل ناواقف ہوا ور والدین کی پرورش میں ہو پ۱۸ ۱۰۔

طِفلًا۔ لڑکپن کمسن ہونا پ۸ پ۲۴ ۱۲۔

فصل الطاء مع اللام

طَلٌّ۔ اوس و شبنم پ۳ ۴۔

طَلَاقُ۔ اصل میں تخلیہ ہے قید زوجیت سے اور علیحدگی ہے ربط و عقد نکاح سے پ۲ ۱۲ و ۱۳۔

طَلَبًا۔ طلب کرنا ڈھونڈھنا تلاش کرنا پ۱۵ ۱۷۔

طَلْحٍ مَّنْضُوْدٍ۔ موز و کیلہ کا درخت تہ بتہ پ۲۷ ۱۴۔

طَلْعُ۔ بفتح الطاء و سکون اللام گابھا خرمہ پ۲۶ ۱۵۔

طَلَعَتْ۔ طلوع کرتا ہے اور چمکتا اور نکلتا ہے (آفتاب) پ۱۵ ۱۴

طِلْعِهَا۔ بکسر الطاء و سکون اللام اسکی شاخوں اور گابھے سے پ۸ ۱۰ پ۱۹ ۱۲ پ۲۳ ۲۔

طَلَّقْتُمُ۔ طلاق دو تم یعنے عورتوں کو پ۲ ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ پ۲۲۔

طَلَّقْتُمُوْا۔ طلاق دو تم چھوڑ دو تم یعنے عورتوں کو پ۲ ۱۵ پ۲۲

طَلَّقَكُنَّ۔ طلاق دو ان عورتوں کو پ۲۸ ۱۹۔

طَلِّقُوْا۔ طلاق دو چھوڑ دو تم پ۲۸ ۱۷۔

طَلَّقَهَا۔ طلاق دیا چھوڑ دیا اسکو پ۲ ۱۳۔

طُلُوْعِ۔ بضمتین نکلنا آفتاب کا پ۱۶ ۱۷ پ۲۶ ۱۷۔

فصل الطاء مع الميم

طَمَسْنَا۔ ناپید کر دیں مٹا دیں نابود کر دیں ہم پ۵ ۳ پ۲۷ ۹۔

طُمِسَتْ۔ بے نور ہوئیں مٹائے جاویں یعنے ستارے پ۲۹ ۲۱

طَمَعًا۔ توقع و آرزو و امید کرنا پ۸ ۱۴ پ۲۱ پ۲۸ ۵۲۶۔

فصل الطاء مع الواو

طَوَّافُوْنَ۔ طواف کرنیوالے پ۱۸ ۱۴۔

طُوْبٰى۔ خوشحالی و خوش عیشی اور خوبی ہے اور ایک درخت کا نام بھی ہے پ۱۳ ۱۰۔

طَوْدِ۔ پہاڑ کوہ جبل پ۱۹ ۸۔

طُوْرِ۔ بضم الضاد و سکون الواو یہ اسم ہے ایک پہاڑ مخصوص کا شام میں اور بعض نے کہا کہ وہ ایک پہاڑ ہی عظیم الشان سب زمین کو گھیرے ہوئے ہے یعنے محیط بالارض پ۱ پ۲ پ۶ ۱۱ پ۱۳ پ۱ پ۸ پ۹ پ۱۶ پ۲۰ پ۲۷ پ۳۰۔

طَوْعًا۔ خوشی فرمانبرداری پیروی پ۳ ۱۷ پ۱۳ پ۹ پ۱۰ پ۲۴

طَوَّعَتْ۔ رغبت دلائی (اسکے نفس نے) پ۶ ۹۔

طُوْفَانُ۔ پانی کا زور کہ آسمان زمین سے جوش کرے اور ہر ایک چیز کو غرق کرے پ۹ ۲ پ۲۰ ۱۴۔

طَوْلِ۔ بفتح الطاء و سکون الواو طاقت مقدور پ۵ ۱ پ۲۴۔

طَوْلًا۔ بمعنے ایضاً طاقت مقدور پ۱۰ ۱۔

طُوْلًا۔ بضم الطاء و سکون الواو لنبائی طول پ۱۵ ۴۔

طُوًى۔ بضم الطاء ایک وادی جنگلی پہاڑ کا نام ہے شام میں بعض نے زمین کہا ہے پ۱۶ ۱۰ پ۳۰ ۳۔

طَوِيْلًا۔ لنبا طویل ہونا پ۲۹ ۱۳ و ۲۰۔

فصل الطاء مع الهاء

طٰهٰ۔ اسکے معنے میں اختلاف ہے اول اسکی مراد معلوم نہیں دوم یا رجل ہے سوم اسماے الٰہی سے

چہارم اسم النبی صلے اللہ علیہ وسلم ہے پنجم نام سورہ ہے ششم حرف مقطعہ ہے ہفتم خوشخبری ہے اُسکو جو ہدایت پاوے ہشتم زمین ہے نہم قسم ہے اللہ اسکے ساتھ قسم کھاتا ہے دہم یا رجل یعنی اے مرد آنحضرت ہیں یازدہم اطمینان

طَهَّرَ۔ پاک کیا اُسنے گناہ صغیرہ و کبیرہ سے ت ۳ ۱۳۔

طَهِّرْ۔ پاک کر تو ت ۱۱ ۱۹ ۱۵۔

طَهِّرَا۔ پاک کرو تم دونوں بیت اللہ شرک وغیرہ سے اے ابراہیم و اسمٰعیل (علیہما الصلوۃ والسلام) ت ۱۵۔

طَهُوْرًا۔ پاک کرنا شرک سے ہو یا نجاست سے ۔

فصل الطاء مع الیاء

طَيِّ۔ لپیٹنا مثل لپیٹنے کاغذ کے ت ۷۔

طَيِّبٌ۔ پاک پاکیزہ اور حلال ت ۹ و ۱۲ ت ۳ ت ۱۴ ت ۱۸ ت ۱۰ ت ۱۴۔

طَيِّبًا۔ پاک ہونا ت ت ت ت

طَيِّبَاتٌ۔ سب پاک پاکیزہ چیزیں ت ت ت ۹ و ۱۰ و ۱۷ ت ت ت ت ت ت ت۔

طَيِّبَاتِكُمْ۔ سب پاکیزہ چیزیں تمھاری سے ت ۱۲۔

طَيِّبُوْنَ۔ پاک صاف شرک و نجاست سے ت ۹۔

طَيِّبَةٌ۔ پاکیزہ ت ت ت ت ت ت ت ت ت۔

طَيِّبِيْنَ۔ پاک صاف لوگ یا پاک چیزیں ت ت۔

طَيْرٌ۔ پرندہ چڑیاں ت ۳ و ۱۳ ت ۵ (۱۴) جگہ آیا ہے۔

طَيْرًا۔ پرندہ ہونا ت ۱۳ ت ۵ ت ۵ ۳۰۔

طِيْنٌ۔ مٹی خاک ت ۳ ت ۵ و ۷ ت ۹ ت ت ۱۴ ت ۱۳ ت ۵ و ۱۴ ت ۱۴۔

طِيْنًا۔ مٹی خاک ہونا ت ۱۵ ۷۔

باب الظاء المعجمة

فصل الظاء مع الالف

ظَالِمٌ۔ ظلم و ستم کرنے والا ت ۵ ت ۱۷ ت ۱۹ ت ۲۲ ۱۶ ت ۲۳ ۷۔

ظَالِمُوْنَ۔ ظالم و بیرحم ت ۱۶ و ۱۱ ت ۱۳ ت ۳ ۲ ت ۶ و ۶ ت ۱۱ ت ۹ و ۱۱ و ۱۷ (۳۳) جگہ آیا ہے۔

ظَالِمَةٌ۔ ظالم ہے فرقہ جماعت اُہل القریٰ ہیں ت ت

ظَالِمِيْ۔ ظلم و ستم کرنیوالے ت ۱۱ ت ۱۰۔

ظَالِمِيْنَ۔ بمعنے ایضاً ت ۶ و ۱۱ و ۱۵ (۸۱) جگہ آیا ہے

ظَانِّيْنَ۔ گمان کرنیوالے ت ۹۔

ظَاهِرٌ۔ کھلا بین بے پردہ اور اسم من اسماء اللہ تعالیٰ فهو ظاهر بصفاته ومصنوعاته ووجوده بآياته ودلائله البينة فی ارضه وسمائه لاشك من شك فقد كفر ت ت ۱۱ ت ۱۷ و ۱۸۔

ظَاهِرًا۔ بمعنے ایضاً ت ۱۵ ت ۶۔

ظَاهَرُوْا۔ مددگاری کی اُنھوں نے ت ت

ظَاهِرَةً۔ عیان ہیں ظاہر ت ۱۲ ت ۸۔

ظَاهِرِيْنَ۔ غالبین۔ غالب ہو وہ لوگ ت ت

فصل الظاء مع العین

ظَعْنِكُمْ۔ سفر کم۔ سفر و چلنا ہمارا تمھارا ت ۱۴ ۱۔

فصل الظاء مع الفاء

ظُفُرٍ۔ بضمتین ناخن والے جانور مثلاً گھوڑا گدھا

فصل الظاء مع اللام

ظَلَّ۔ بفتح الظاء سایہ کیا اُسنے ۱۴ ۱۳ ۲۵ ۸۔

ظِلٌّ۔ سایہ ۱۴ و ۱۵ ۲۹ ۲۱۔

ظِلًّا۔ سایہ ہونا ۵۔

ظِلَالٍ۔ یہ جمع ہے ظل کی بمعنے سایوں کے ۲۳ ۲۹

ظِلَالًا۔ سایونکو کہتے ہین ۱۴ ۱۷۔

ظِلَالُہٗ۔ سایے اُسکے ۱۴ ۱۲۔

ظِلَالُهَا۔ سایے اُسکے ۲۹ ۱۹۔

ظِلَالُهُمْ۔ سایے اُنکے ۱۳ ۸۔

ظَلَّامٍ۔ بہت ظلم کرنیوالا

ظَلْتَ۔ ہمیشہ تھا تو اصل مین ظَلِلْتَ تھا ایک لام حذف کردیا ۱۶ ۱۴۔

ظَلَّتْ۔ بتشدید اللام ہوجاوین یا ہوے وہ ۵

ظَلْتُمْ۔ ہمیشہ تھے تم ۱۴ ۱۵۔

ظُلَلٌ۔ یہ جمع ہے ظلّہ کی بمعنے سایون اور کالظلل کالجبل ۹ ۱۳ ۲۳ ۱۶۔

ظَلَّلْنَا۔ سایبان یا چھتر کیا ہمنے ۱ ۱۶ ۱۰۔

ظَلَمَ۔ ظلم کیا اُسنے

ظُلِمَ۔ ظلم کیا گیا وہ ۱۔

ظُلْمٌ۔ ظلم و ستم ناحق ناروا خلاف انصاف شرعی اہل علم کے نزدیک وضع شے علے غیر محل و موضع ہے یہ مختص ہے ساتھ زیادتی و نقصان کے یا ساتھ عدول وقت و مکان کے اور یہ گناہ کبیرہ و صغیرہ سب کو شامل ہے اور بعض حکمانے تین قسمین بیان کی ہین اول ظلم درمیان بندے و خدا کے ہے وہ شرک و کفر و نفاق ہے اسی واسطے شرک کو ظلم عظیم کہا ہے دوم ظلم درمیان ظالم و لوگونکے ہے پس وہ جزاء سیئۃ سیئۃ ہے سوم ظالم لنفسہ ہے اور حقیقت مین یہ تینون انسان کے نفس پر ہے ۲۶ ۲ ۲۵ ۱۳ ۱۰ ۱۷ ۱۰ ۲۱ ۱۱ ۲۴ ۷۔

ظُلُمًا۔ بمعنے اغیاب

ظُلُمَات۔ تاریکیان اندھیریان (۱۹) جگہ۔

ظَلَمَتْ۔ ظلم کیا اُسنے ۱۱ ۲ ۵۔

ظَلَمْتُ۔ ظلم کیا مین نے ۱۹ ۱۱ ۵۔

ظَلَمْتُمْ۔ ظلم کیا تم نے ۶ ۲۵ ۱۰۔

ظَلَمَكَ۔ ظلم و بے انصافی کی اُسنے تیرے ساتھ ۲۳

ظَلَمْنَا۔ ظلم و بے انصافی کی ہمنے ۲۵۔

ظَلَمُوا۔ ظلم و بے انصافی کی اُنھوننے (۳۸) جگہ

ظُلِمُوا۔ ظلم و بے انصافی کیے گئے وہ ۱۹

ظُلْمِهٖ۔ ظلم اُسکے سے ۱۰ ۱۵ ۵۔

ظَلَمَهُمْ۔ ظلم کیا اُنکو اُسنے ۳ ۱۴ ۱۰۔

ظُلْمِهِمْ۔ بے انصافی و ظلم اُنکے سے

ظَلُّوا۔ سایہ کرو تم ۱۴ ۱۲ ۸۔

ظَلُوْمٌ۔ ظلم و ستم کرنیوالے ہین ۱۳ ۱۷۔

ظَلُوْمًا۔ ستمگار بیباک خواہ اپنا نفس ہو یا غیر کا گویا یہ حکم سابق کی علت ہے اسلیے کہ ظالم اُسی کو کہتے ہین جسمین انصاف و عدل کرنیکی قابلیت ہو لیکن پھر بھی وہ انصاف و عدل نہ کرے اور جہول اُسکو کہتے ہین جو جاہل ہو اُس مین قابلیت عدل و انصاف نہ ہو ۲۲ ۶۔

ظُلَّةٌ۔ سایہ سائبان چھتر اور عذاب یوم الظلہ سے مراد وہ ابر ہے جو قوم شعیب پر سایہ دار تھا گرما میں پھر اسی ابر نے آگ ہو کے انکو جلا کے فنا کر دیا پ ۱۹ س ۱۴۔

ظِلَالُهَا۔ سایہ اُسکا ت ۱۳ ا ۱۱۔

ظَلِيْلٌ۔ سایہ ٹھنڈا ت ۲۹ ۲۱۔

فصل الظاء مع المیم

ظَمَأٌ۔ تشنگی پیاس و پیاسا ہونا ۱۱ ۳۔

ظَمْآنُ۔ لے العطشان پیاسا ت ۱۱۔

فصل الظاء مع النون

ظَنَّ۔ گمان کیا اُسنے خلاف تعین ہے اور کبھی بمعنے تیقن کے آتا ہے یظنون انہم ملاقوا ربہم ۲، ۲۷ ت ۵ و ۱۱ ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ ۱۲ ۱۵ ۱۱ ۶ ۱۵ ۸ ۲۳ ۱۱ و ۲ ۱۱ ۹ و ۱۰ و ۱۴ ۲۰ ۵ و ۶ ۱۹ ۱۷ ۳۰ ۹۔

ظَنًّا۔ گمان کرنا ۱۳ ۹ ۲۵ ۲۰۔

ظَنَنْتُمْ۔ گمان تمہارا ۲۳ ۲۴ ۱۷۔

ظَنَنَّا۔ گمان کیا ہم نے ۲۹ ۱۱۔

ظَنَنْتُ۔ گمان کیا مین نے ۲۹ ۵۔

ظَنَنْتُمْ۔ گمان کیا تم نے ۲۲ ۲۶ ۱۳۔

ظَنُّوْا۔ گمان کیا اُنہون نے ۱۱ و ۱۱ ۳ و ۱۳ ۹ ۱۹ ۲۰ ۲۵ ۱ ۲۸ ۳ ۲۹ ۱۱۔

ظُنُوْنَا۔ بضم الظاء والنون مختلف گمان کئی طرح کے گمان طرح طرح کے گمان ۲۱ ۱۰۔

ظَنَّهٗ۔ گمان کیا اوسنے اوسکا ۲۲ ۸۔

فصل الظاء مع الهاء

ظَهَرَ۔ ظاہر و آشکارہ ہوا وہ پ ۱۱ ۹ پ ۱۸ پ ۲۱ ب ۲۱۔

ظَهْرٌ۔ بفتح الظاء و سکون الهاء بمعنے پشت۔ پیٹھ۔ ۲۲ ۱۷ ۲۵ ۵ ۳۰ ۹ و ۱۹۔

ظِهْرِيًّا۔ پشت پیٹھ یا پس پشت ڈالنا ۱۲ ۸۔

ظُهُوْرُ۔ بضم الظاء والهاء پیٹھین پ ۱۱ (۱۱) جگہ آیا ہے۔

ظَهِيْرٌ۔ پشتیبان یاری دہندہ معین و مددگار و دوست ۲۳ ۹ ۲۸ ۱۹۔

ظَهِيْرًا۔ مددگار و دوست پ ۱۵ پ ۱۹ ۲۰ ۵ و ۱۲ و ۳۔

ظَهِيْرَةِ۔ دوپہر کا وقت و نصف النہار ۲۰ ۱۴۔

باب العین المہملۃ

فصل العین مع الالف

عَابِدٌ۔ خدا کی عبادت کرنیوالا پوجنے والا ۳۰ ۳۴

عَابِدَاتٌ۔ عبادت کرنیوالیاں ۲۸ ۱۹۔

عَابِدُوْنَ۔ عبادت کرنیوالے پ ۱۱ پ ۱۷ پ ۲۵ پ ۳۰

عَابِدِيْنَ۔ عبادت کرنیوالے ۱۱ ۵ و ۶ ۲۵ ۱۳۔

عَابِرِيْنَ۔ چلنے والے راستہ کے خواہ دریائی راستہ ہو یا خشکی سوار کشتی یا جانور یا ریل پر ہو ایک ہی حکم ہے سب کو مسافر کہتے ہیں یہان آخر مین نون گر گیا ہے عابرین تھا ۵ ۴۔

عَاتِيَةٍ۔ تیز و سرکشی و حد سے گذرنیوالے ۲۹ ۵۔

عَاجِلَةَ۔ یہ دنیا اور کاروبار دنیا اور جلدی پ ۱۵ ۲ ب ۲۹ ۲۰ ۱۷ ۱

عَادٍ - حد شرعی سے تجاوز کرنیوالا سے متعدد بقطع الطریق فلا یجوز اکل العاصی بالسفر من تلک المنہیات و لو اضطرا ب ۵ ع ۵ و ۱۶ و ۱۷ و ۱۵ ۱۵ ۵ ۱۳ ۱۴ ۱ ۲۱ ۳ ۱۱ (۱۹) جگہ آیا ہے۔

عَادٌ - جو باز نہ آوے تجاوز کرے حکم الٰہی منع عنہ سے حرام سود وغیرہ سے محفوظ نہ رہے ۔

عَادًا - یہ نام ہے ہود علیہ الصلوٰۃ والسلام کی قوم کا عادی نسل سب عاد ہیں ۔

عَادُوْا - پھر جاوینگے اپنے قول سے یا جس سے منع کیے گئے ہیں ۹۔

عَادُوْنَ - حدود الٰہی سے تجاوز کرنیوالے حدود الٰہی کی حفاظت نہ کرنیوالے ۔

عَادِیَاتِ - گھوڑے تیز رفتار اور اونٹ دوڑنیوالے اللہ کے راستہ میں ۲۵۔

عَادَیْتُمْ - عداوت دشمنی رکھتے ہو تم ۸۔

عَادِّیْنَ - گنتی شمار کرنیوالے تاریخ جاننے والے

عَارِضٌ - ابر و بادل ظاہر میں برباطن میں اُس کے عذاب ہو جیسے پہلی امتوں پر آیا کرتا تھا ۳۔

عَارِضًا - بمعنے ایضًا ۳۔

عَاشِرُوْا - هُنَّ - حقوق زوجیت عورتوں سے عرف وطاقت کے برابر ادا کرو تم ۱۴۔

عَاصِفٌ - وہ سخت و تند ہوا جو ہر ایک چیز کو ریزہ ریزہ پارہ پارہ مثل بھوسے کے کردے ۸ ۱۵ ۱۰۔

عَاصِفَاتِ - یہ جمع عاصف کی ہے تند و تیز مہلک ہوائیں ۲۹ ۲۱۔

عَاصِفَةٌ - بمعنے ایضًا ۲۔

عَاصِمٌ - بچانے و محفوظ رکھنے والا ۔

عَافِیْنَ - معاف و درگذر کرنیوالے ۵۔

عَاقَبَ - عذاب کیا اُسنے ۱۵۔

عَاقَبْتُمْ - عذاب کیا تم نے ۱۲ ۸۔

عَاقِبَتَهُمَا - آخر اُن دونوں کی یعنے شیطان اور آدمی کی جس نے شیطان کی پیروی کی وہ کافر ہوا دونوں نے فی النار ۵۔

عَاقِبُوْا - بدلہ لو تم مکافات لو تم ۲۲۔

عَاقِبَةُ - آخر انجام آخری گھڑی ۵ ۸ ۳ و ۷ و ۱۰ ۳ و ۵ (۲۹) جگہ آیا ہے۔

عَاقِرٌ - بانجھ عورت یہ نطفہ کو قبول نہیں کرتی

عَاقِرًا - بمعنے بانجھ ہونا تولد کے قابل نہونا ۲۔

عَاکِفُ - گھر میں رہنے والا و متوطن و معتکف و مقیم

عَاکِفًا - بمعنے ایضًا ۱۴۔

عَاکِفُوْنَ - اعتکاف و سکونت کرنیوالے

عَاکِفِیْنَ - اعتکاف و قیام کرنیوالے

عَالٍ - سرکش و متکبر و حد منع ہی ۱۳ و ۱۴۔

عَالِمٌ - دانا جاننے والا علم کا از باب علم یعلم بمعنے یقین و معرفت پس ہر ایک انکا مسبوق الجہل و کسبی ہوگا اور علم باریتعالےٰ منزہ ہے سابقۃ الجہل سے کہ اسکی صفت علم قدیم و بذاتہ قائم ہے ۷ و ۱۸ ۲ و ۱۱ و ۱۶ ۱۲۔

عَالِمُوْنَ - جاننے پہچاننے والے علم کے ۱۶۔

عَالِمِیْنَ - جاننے والے علم کے

عَالَمِیْنَ۔ بفتح اللام تمام جہان اور ساری مخلوق عالم مین شریک ہے از علم یعلم بفتح اللام مین پ۱ ع۶ و ۵ و ۱۶ پ۲ ع۱۰ پ۳ ع۱۲ و ۱۳ پ۴ و پ۲ پ۸ و پ۹ ع۵ و ۱۱ (۶۲) جگہ آیا ہے

عَالِیًا۔ سرکش متکبر پ۲۵ ع۱۵۔

عَالِیْنَ۔ بکسر اللام بمعنے ایضًا پ۱۸ ع۳ پ۲۳ ع۱۴۔

عَالِیَۃٍ۔ بکسر اللام بلند عالی مرتبہ ذیشان پ۲۹ ع۵ پ۳۰ ع۱۳

عَالِیَهَا۔ اوپر اسکا یا اسکے اوپر کا حصہ پ۱۲ ع۷ پ۱۴ ع۵۔

عَالِیَهُمْ۔ اوپر انکے پ۲۹ ع۱۹۔

عَامٌ۔ ایک برس پ۳ ع۳ پ۱۰ ع۵ پ۱۲ ع۱۶۔

عَامًا۔ ایک برس پ۱۰ ع۱۱ پ۲۰ ع۱۴۔

عَامِلٌ۔ عمل کرنیوالا پ۴ ع۱۱ پ۸ ع۳ پ۱۲ ع۸ پ۲۴ ع۱۔

عَامِلُوْنَ۔ عمل کرنیوالے پ۱۲ ع۱۰ پ۱۸ ع۴ پ۲۳ ع۶ پ۲۴ ع۱۵

عَامِلَۃٌ۔ عمل کرنیوالی پ۳۰ ع۱۳۔

عَامِلِیْنَ۔ عمل کرنیوالے پ۴ ع۵ پ۱۸ ع۱۴ پ۲۱ ع۲ پ۲۴ ع۵۔

عَامِهِمْ۔ انکے سال برس سے پ۱۰ ع۱۰۔

عَامَیْنِ۔ بفتح المیم وسکون الیاء دو برس پ۲۱ ع۱۱۔

عَاهَدَ۔ عہد پیمان کیا اسنے پ۱۰ ع۱۰ پ۲۶ ع۹۔

عَاهَدْتَّ۔ عہد و پیمان کیا تونے پ۱۰ ع۳۔

عَاهَدْتُّمْ۔ عہد پیمان باندھے تمنے پ۱۰ ع۸ و ۷ پ۱۴ ع۱۹

عَاهَدُوْا۔ عہد و اقرار کیا انھوں نے پ۱ ع۱۲ پ۲ پ۹ پ۱۴ ع۱۹ پ۲۱

عَائِدُوْنَ۔ کفر مین عود کرنیوالے پھر کفر کرنیوالے پ۲۵ ع۱۴

عَائِلًا۔ تنگدست فقیر محتاج بوجہ کثرت بنات کے پ۳۰ ع۱۸

فصل العین مع الباء

عِبَادٌ۔ بکسر العین خدا کی عبادت کرنیوالے پ۱ ع۱۱ پ۷ و پ۹ ع۱۰ و ۱۱ پ۱۵ ع۱ (۳۷) جگہ آیا ہے۔

عِبَادًا۔ فرمانبردار بندہ ہونا پ۳ ع۱۶ پ۱۵ ع۱۔

عِبَادَتِکُمْ۔ عبادت تمہاری سے پ۱۱ ع۸۔

عِبَادَتِہٖ۔ عبادت اس سے پ۱۴ ع۴ پ۱۶ ع۱۴ پ۱۷ ع۷ پ۲۱ ع۲

عِبَادَتِهِمْ۔ عبادت انکی سے پ۱۶ ع۸ پ۲۶ ع۱۔

عِبَادَتِیْ۔ عبادت میری پ۲۴ ع۱۱۔

عِبَادَۃِ۔ عبادت بندگی پوجا ئی خدا پ۱۶ ع۳۔

عَبَثًا۔ از باب تعب بمعنے لہو و لعب بیکاری بیفائدہ اور وہ عمل جسمین فائدہ نہو فضول تھا پ۱۸ ع۶۔

عَبْدٌ۔ بفتح العین و سکون الباء بندہ ذلیل عاجز از باب نَصَرَ یَنْصُرُ۔ پ۳ ع۱ پ۱۲ ع۲ و ۱۱ پ۱۳ ع۱ پ۱۴ ع۱۰ پ۱۵ ع۱ و ۱۲ پ۱۶ ع۴ (۲۱) جگہ آیا ہے

عَبْدًا۔ بفتح العین و سکون الباء بندہ عاجز ہونا عابد ہونا۔ پ۱۶ ع۴ پ۱۹ ع۴ پ۲۱ ع۱ و ۲ پ۲۶ ع۹ پ۳۰ ع۲۱۔

عَبَّدْتَّ۔ غلام بنا رکھا ہے تونے پ۱۹ ع۶۔

عَبَدْتُّمْ۔ عبادت کرتے ہو تم پ۳۰ ع۳۴۔

عَبَدْنَا۔ عبادت کی ہمنے پ۱۴ ع۱۱ پ۱۵ ع۸۔

عَبْدَیْنِ۔ دو بندوں خدا یا دو غلام پ۲۸ ع۲۰۔

عِبْرَۃٌ۔ نصیحت و پند پ۳ ع۱۰ پ۱۲ ع۱ پ۱۳ ع۱۲ و ۱ پ۱۸ ع۲ پ۳۰ ع۲۔

عَبَسَ۔ ترشروئی کی و تیوری چڑھایا اسنے پ۲۹ ع۱۱ پ۳۰ ع۵۔

عَبْقَرِیٍّ۔ بے بہا و قیمتی بچھونے و فرش نفیس پ۲۷ ع۱۳

عَبُوْسًا۔ ترشروئی کرنا تیوری چڑھانا پ۲۹ ع۱۹۔

عَبِیْدٌ۔ چند بندگان پ۴ ع۱۰ پ۸ ع۳ پ۱۷ ع۹ پ۲۲ ع۲۰ پ۲۶ ع۱۶۔

فصل العین مع التاء

عَتَتْ۔ شرارت کی اسنے پ۲۸ ع۱۸۔

عُتُلٍّ۔ بضمتین سخت گردان سرکش بدمزاج اجڈ ۲۹ ۳

عُتُوٍّ۔ بضمتین شرارت سرکشی ۲۹ ۲۔

عَتَوْا۔ شرارت و سرکشی کی انہون نے ۸ ۱۱ ۹ ۱۹ ۱ ۲۷ ۱۔

عُتُوًّا۔ سرکشی کرنا اور اکڑنا ۱۹ ۱۔

عِتِیًّا۔ اکڑا ہوا سرکش متکبر ۱۶ ۴ و ۵۔

عَتِیْدٌ۔ مہیا و تیار یعنے جو انسان زبان سے بولتا ہی فرشتے مہیا و تیار رہتے ہین کہ فوری اُسکو لکھدین جو حق بات ہے اُسکو داہنے ہاتھ سے لکھتے ہین اور اگر ناحق بات ہے تو اُسکو بائین ہاتھ سے لکھتے ہین ۲۶ ۱۶۔

عَتِیْقِ۔ قدیم یعنے خانہ کعبہ کو کہتے ہین اور آزاد کیا گیا اور آزاد کرنیوالا بھی آیا ہی اور یہ بھی دوزخ سے آزاد کرائیگا جسنے اسکا حج کیا ہے ۱۷ ۱۱۔

فصل العین مع الثاء

عُثِرَ۔ خبر ہوگئی اطلاع ہوگئی ۷ ۴۔

فصل العین مع الجیم

عُجَابٌ۔ بضم العین تعجب مین ڈالنے والا ۲۲ ۱۔

عَجَبٌ۔ تعجب کی بات ہے ۱۳ ۷۔

عَجَبًا۔ تعجب و اچنبھا ۱۱ ۱۵ ۱۳ و ۲ ۲۹ ۱۱۔

عَجِبْتَ۔ تعجب کیا تونے ۲۳ ۵۔

عَجِبْتُمْ۔ تعجب کیا تم نے ۸ ۱۵ و ۱۶۔

عَجِبُوْا۔ تعجب کیا اُنھون نے ۲۳ ۱۰ ۲۶ ۱۵۔

عَجَزْتُ۔ عاجز ہوا مین تھکا مین ۶ ۹۔

عَجَّلَ۔ جلدی کی اُسنے ۵ ۲۰ ۲۶ ۱۱۔

عَجِّلْ۔ جلدی کر تو ۲۳ ۱۱۔

عَجَلٍ۔ جلدی و شتابی سے ۱۷ ۳۔

عِجْلَ۔ بکسر العین و سکون الجیم بچھڑا گائے کا بچہ ۱ و ۹ ۱۱ ۳ ۹ و ۱۲ ، ۲۶ ۱۹

عِجْلًا۔ بکسر العین و سکون الجیم بچھڑا جسکو بنی اسرائیل پوجتے تھے اُسکا نام بھوت یا بہبوت تھا ۹ ۸ ۱۶ ۱۴۔

عَجِلْتُ۔ جلدی کی مین نے ۱۶ ۱۳۔

عَجِلْتُمْ۔ جلدی کی تم نے ۹ ۸۔

عَجَّلْنَا۔ بہت جلدی و شتابی دیتے ہین ہم ۱۵ ۳۔

عَجُوْزٌ۔ بوڑھی ہون و بڑھیا ۱۲ ، ۱۹ ۱۹۔

عَجُوْزًا۔ بوڑھا ہونا و بوڑھاپن ۱۹ ۱۳ ۲۳ ۸۔

عَجُوْلًا۔ جلدکار اصل اسکی یون ہی انسان جلدکار ہے ہر کام مین جلدی کرتا ہی خاصکر دعا کی قبولیت مین بعض دعا اُسکے خلاف ہوتی ہی اللہ تعالی کی رضا پر صابر و شاکر رہنا چاہیے ۱۵ ۲۔

عَجِیْبٌ۔ شاذ و نادر ۱۲ ، ۲۶ ۱۵۔

عُجَافٌ۔ لاغر دبلی ضعیف ناتوان ۱۲ ۱۶۔

فصل العین مع الدال

عِدْ۔ بکسر العین وعدہ کر تو ۱۵ ۷۔

عَدَّ۔ بفتح العین گن لیا اُسنے ۱۶ ۹۔

عَدًّا۔ گنتی کرنا ۱۶ ۹۔

عَدَاوَةَ۔ دشمنی عداوت ۶ ، ۳ و ۵ ۲ ۲۸ ۱۹ ۲۸

عُدْتُمْ۔ بضم العین و سکون الدال رجوع کرو تم ۱۵ ۱۔

عِدَّتَهُمْ۔ گنتی اُنکی اور گنتی اُنکی سے ۲۸ ، ۱۔

عَدَدَ - گنتی شمار کیا اُسنے پ۱۱ ع۲ پ۱۵ ع۲ پ۲۹ ع۶ -

عَدَّدَهٗ - گنتا رہا وہ شمار کرتا رہا وہ اُسنے نگاہ رکھا اُسکو پ۳۰/۹ -

عَدَدًا - گننا شمار کرنا پ۱۵ ع۱۳ پ۲۹ ع۱۲ -

عَدَسِهَا - مسور اُسکی پ۱ ع۷ -

عَدْلٌ - برابر کرنا انصاف کرنا نصفا نصف کرنا عدل کرنا پ۱ پ۳ پ۵ پ۶ پ۱۴ پ۱۶ پ۲۶ پ۲۵ -

عَدْلًا - انصافا یہ اُسکے لیے ہی جو مشرک مرا ہو کیونکہ یہان اب عدل کی ضرورت ہے پ۸ ع۱ -

عَدَلَكَ - برابر کیا تجھکو پ۳۰ ع۷ -

عَدْنٍ - نام بہشت کا اور رہنے کی جگہ پ۱۰/۱۵ پ۱۳/۹ پ۱۴/۱۰ پ۱۵/۱۶ پ۱۶/۱۲و۱۴ پ۲۲/۱۲ پ۲۳/۱۴ پ۲۴/۶ پ۲۸/۱۰ پ۳۰/۲۳ -

عُدْنَا - بضم العین و سکون الدال پھر آوین ہم عود کرین ہم یا پھرا کرین ہم پ۹ ع۱ پ۱۵ ع۱ پ۱۶ ع۶ -

عَدُوٌّ - دشمن ہین یعنے تم سب کے سب آپسمین دشمن ہو پ۱ ع۴ و۱۲ پ۲ ع۵ و۹ (۲۴) جگہ آیا ہے -

عَدُوًّا - دشمن ہونا پ۱/۱۲ پ۵/۱۲ پ۶/۱۹ پ۸/۱ پ۱۰/۱۷ پ۱۱/۱۴ پ۱۵/۶ پ۱۹/۱ پ۲۰/۴ پ۲۲/۱۳ پ۲۸/۱۶ -

عُدْوَانَ - بضم العین و سکون الدال سرکشی و ظلم و ستم پ۱/۱۰ پ۳/۸ پ۶/۵و۱۳ پ۲۰/۶ پ۲۸/۲ -

عُدْوَانًا - ظلم و ستم ہونا پ۵ ع۲ -

عُدْوَةٌ - کنارے کوئی چیز بھی کیون نہو پ۱۰ ع۱ -

عِدَّةٌ - گنتی اور شمار کسی شے کا پ۲/۷ پ۱۰/۱۱ پ۲۲/۳ پ۲۹/۱۷ -

عُدَّةٌ - ہر ایک قسم کا سامان پ۱۰ ع۱۳ -

فصل العین مع الذال

عَذَابٌ - سخت درد و تکلیف کلام عرب مین عذاب ضرب و سخت درد کو کہتے ہین پھر ہوتے ہوتے ہر ایک عقوبت مولمہ اور ہر ایک امور شاقہ مین مستعمل ہو گیا یہانتک کہ السفر قطعۃ من العذاب آیا ہے لیکن جو قرآن مجید مین ذکر ہے اُس سے مراد عذاب اُخروی ہے سفر مین دیکھو پ۱ ع۲ و۴ و۱۰ و۱۱ و۱۳ و۱۴ و۱۵ پ۲ ع۳ و۴ و۵ و۶ و۹ پ۳ ع۹ و۱۰ و۱۱ و۱۶ (۱۸۳) جگہ آیا ہے -

عَذَابًا - بمعنے ایضًا پ۱۴/۳ پ۱۲/۱۴ (۳۷) جگہ آیا ہے -

عَذَابِكُمْ - تمہارے عذاب سے یا تمکو عذاب دیکر پ۵ ع۱۸ -

عَذَابِنَا - عذاب ہمارے کو پ۱۹ ع۱۵ پ۲۳ ع۱۹ -

عَذَابَهٗ - عذاب اُسکا یا اُس کے عذاب سے پ۱۱ ع۱۰ پ۱۵ ع۶ پ۳۰ ع۱۴ -

عَذَابِهَا - بفتح الباء عذاب اُس دوزخ کا و بکسر الباء اُسکے عذاب سے پ۱۹ ع۴ پ۲۲ ع۱۶ -

عَذَابُهُمَا - عذاب اُن دونون کا پ۱۸ ع۷ -

عَذَابِيْ - عذاب میرا پ۹ پ۱۳/۱۴ پ۱۴/۴ پ۲۷ ع۸ و۹ -

عَذْبٌ - بفتح العین و سکون الذال میٹھا شیرین خوشگوار و سہل الوصول پانی کو کہتے ہین پ۱۹ ع۳ پ۲۲ ع۱۴ -

عَذَّبَ - عذاب و سزا دی اُسنے پ۱ ع۱۰ -

عَذَّبْنَا - عذاب و سزا دی ہمنے پ۲۶ ع۱۱ پ۲۸ ع۱۸ -

عَذَّبَهُمْ - عذاب و سزا دی اُسنے اُنکو پ۱۸ ع۴ -

عُذْتُ - پناہ لی مین نے پ۲۴ ع۸ پ۲۵ ع۱۴ -

عُذْرًا - بہانہ حیلہ و حوالہ الزام کرنا پ۱۶ ع۱ پ۲۹ ع۲۱ -

فصل العین مع الراء

عَرَاءِ۔ بے گھاس والی زمین کو کہتے ہین یعنے صاف میدان جہان گھاس کھیتی نہ ہو پ۲۳ ۹ ع۲۹ ۴۔

عُرُبًا۔ بضمتین سہاگ والیان محبت والیان کہ جو اپنے خاوندون پر عاشق ہو وین پ۲۷ ۱۴۔

عَرَبِیٌّ۔ عرب عربی النسل و عربی اللسان کو کہتے ہین پ۱۴ ۲۰ ع۱۹ ۱۵ پ۲۴ ۱۹۔

عَرَبِیًّا۔ بمعنے ہمیشہ عربی ہونا پ۱۲ ۱۱ پ۱۳ ۱۵ پ۱۶ ۱۲ پ۲۳ ۱۶ پ۲۵ ۲ و ۷ پ۲۶ ۲۔

عُرْجُونِ۔ شاخ کھجور پ۲۳ ۲۔

عَرْشٌ۔ اصل مین چھت و چھپرۂ انگور وغیرہ اور تخت مجلس سلاطین کو باعتبار علوے مرتبہ و بلندی کے کہتے ہین اور عرش الرحمٰن مین کوئی بشر اسکی حقیقت سے واقف نہین ہو گو اوہام و خیالات انسان اُسکے متعلق دور تک جاتے ہین البتہ اتنا تو ثابت ہوتا ہو کہ سب مخلوق و آسمان سے ہر طرح بلند ہو حقیقۃً و مرتبۃً اور کان عرشہ علے الماء مین بھی یہی معنے ہو کہ پانی سے بلند تھا حقیقۃً و مرتبۃً پ۱۲ پ۱۱ ۵ و ۷ پ۱۳ ۵ و ۷ (۲۱) جگہ آیا ہو۔

عَرْشُکِ۔ عرش تیرا اسمین خطاب بلقیس کیطرف ہے پ۱۹ ۱۸۔

عَرْشُہٗ۔ عرش اسکا پ۱۲ ۱۔

عَرْشَہَا۔ تخت بلقیس کا پ۱۹ ۱۸۔

عَرَضَ۔ اسباب و متاع دنیا کا سوائے چاندی سونیکے پ۵ ۱۰ پ۹ ۱۱ پ۱۰ ۵ پ۱۸ ۱۰۔

عُرِضَ۔ روبرو لائے پیش کیے گئے وہ پ۲۳ ۱۲۔

عَرَضٌ۔ متاع و اسباب دنیاوی پ۹ ۱۱۔

عَرَضًا۔ ہر ایک وہ چیز جو اسباب و متاع دنیا سے ہو اُسکو عرض کہتے ہین پ۱۰ ۱۲ پ۱۶ ۲۔

عَرَّضْتُمْ۔ پردے مین کہا تم نے یا کنایہ سے منگنی و نکاح وغیرہ کی باتین پ۲ ۱۴۔

عَرَضْنَا۔ روبرو لاوینگے ہم جہنم کو یہ صیغہ جمع متکلم کا ہو بوجہ عطف مضارع پر ہونیسے معنے مضارع مین آیا ہو پ۱۶ ۲ پ۲۲ ۶

عَرَضُوا۔ پیش کیے گئے وہ روبرو لائے گئے وہ پ۱۵ ۱۸

عُرْضَۃً۔ نشانہ و آڑ و سپر و حیلہ و داؤ پ۲ ۱۲۔

عَرْضُہَا۔ عرض و چوڑاو جنت کا پ۴ ۵ پ۲۷ ۹۔

عَرَضَہُمْ۔ روبرو پیش کیا اُنکو پ۱ ۴۔

عُرْفِ۔ پسندیدہ و بہتر اور جو دلکو خوش کرنیوالی ہو پ۹ ۱۴

عَرَّفَ۔ پہچنوایا تعارف کرایا اُسنے پ۲۸ ۱۹۔

عُرْفًا۔ عادت و عرف کے مطابق پ۲۹ ۲۱۔

عَرَفَاتٍ۔ یہ وہ مقام ہو مکہ معظمہ کے جانب شرق مین جہان نوین ذیحجہ کو توبہ و اعتراف و اقرار معاصی ہوتے ہین پ۲ ۵۔

عَرَفْتَہُمْ۔ پہچانا تونے اُنکو پ۲۶ ۸۔

عَرَفُوا۔ پہچانا اُنھون نے پ۷ ۱۱ ۱۔

عَرَّفَہَا۔ تعریف کی اُسکی شناسائی کی تعارف کرایا اُسکا پ۲۶

عَرَفَہُمْ۔ پہچانا اُسنے اُنکو پ۱۳ ۲۔

عَرِمِ۔ زور کے نالے و ندی و طغیانی و سیل پانی اور اُس بندش کو کہتے ہین جو بارش کے پانی روکنے کیلیے بنائے جاتے ہین پ۲۲ ۸۔

عُرُوشِہَا۔ چھتون اُسکی سے پ۳ ۲ پ۱۵ ۱۷ پ۱۷ ۱۴۔

عُرْوَۃِ۔ مستحکم و مضبوط زنجیر و کڑا پ۳ ۲ پ۲۱ ۱۲۔

عَرِیْضٍ۔ چوڑا یا چوڑا پن پ۲۵ ۱۔

فصل العین مع الزاء

عَزَّ۔ غالب و قوی ہوا وہ اور غلبہ پایا اُسنے پ ۱۱۔
عِزًّا۔ بزرگی و بزرگ ہونا پ ۸۔
عِزَّتِكَ۔ عزت تیری اسمین خطاب اللہ تعالیٰ کیطرف ہے
عَزَّرْتُمُوا۔ مدد و تقویت و قوت دی تم نے پ ۷۔
عَزَّرُوْا۔ امداد و قوت دی اُنھون نے پ ۹۔
عَزَّزْنَا۔ مدد و قوت دی ہمنے پ ۲۲ ۱۹۔
عَزَلْتَ۔ کنارہ کیا تو نے پ ۲۲ ۴۔
عَزَمَ۔ ہمت و قصد و ارادہ کیا اُسنے پ ۲۶ ۷۔
عَزْمِ۔ قصد و ارادہ پ ۴ پ ۱۱ پ ۱۵ پ ۲۶۔
عَزْمًا۔ قصدًا پ ۱۶ ۱۵۔
عَزَمْتَ۔ قصد و ارادہ کیا تو نے پ ۴ ۸۔
عَزَمُوْا۔ قصد کیا اُنھون نے پ ۲ ۱۲۔
عِزَّةُ۔ اقبال و قوت و تقویٰ اور عزت کبھی مدح ہوتی ہے اور کبھی ذم ہوتی ہے اللہ و رسولہ و مومنین کیلیے عزت دائمی ابدالآباد دنیا و آخرت مین ہے اور کافرون کیلیے ذلت و خواری مذموم ہے گو مالی و جاہی عزت انکو ہو لیکن حقیقت مین اسکا معاوضہ خواری و ذلت ہے یہ لغت اضداد سے ہے پ ۱ پ ۵ پ ۱۱ پ ۱۹ پ ۲۲ پ ۲۳ پ ۲۸۔
عُزّٰى۔ یہ ایک صنم کا نام ہے کفار مشرکین اس سے عزت و اقبال و نجات و موت و شفا از مرض اور غلبہ دشمن پر چاہتے تھے اسواسطے اسکو عزیٰ کہتے تھے پ ۲۷ ۵۔
عَزِيْزٌ۔ اُس غالب و قاہر کو کہتے ہین جسپر دوسرا غالب و قاہر نہو سکے یہ اللہ تعالےٰ کی شان خاص ہے اور غیر اللہ پر غالب و غلبہ کے معنے مین آتا ہے پ ۱ ۱۵ پ ۳ ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۵ (۸۵) جگہ آیا ہے۔
عَزِيْزًا۔ بمعنے ایضًا پ ۵ ۲ و ۳ پ ۱۱ و ۱۱ پ ۲۶ ۹ و ۱۱۔
عِزِيْنَ۔ بکسر العین و الزاء و سکون الیاء بمعنے گروہ گروہ جماعت جماعت فرقہ فرقہ پ ۲۹ ۸۔

فصل العین مع السین

عَسِرٌ۔ سخت دشوار پ ۲۹ ۸۔
عُسْرَ۔ تنگی تکلیف پ ۲، پ ۲۸، پ ۳۰ ۱۹۔
عُسْرًا۔ ایضًا تنگی و سختی پ ۱۵ ۲۲۔
عُسْرَةٍ۔ دشواری تنگی پ ۳ ۶ پ ۱۱ ۳۔
عُسْرٰى۔ تکلیف سختی و تنگی پ ۳۰ ۱۷۔
عَسْعَسَ۔ ابتدارات اور انتہارات کو کہتے ہین۔ دونون اطراف رات کے جسمین تھوڑی تھوڑی تاریکی ہوتی ہے اور تھوڑی تھوڑی روشنی یہ لغت اضداد سے ہے پ ۳۰ ۱۷۔
عَسَلٍ۔ شہد یہ لغت خاص ہے پ ۲۶ ۶۔
عَسٰى۔ قریب ہے یہ افعال مقاربہ سے ہے پ ۱ پ ۴ پ ۵ و ۱۱ پ ۱۲ (۲۶) جگہ آیا ہے۔
عَسَيْتُمْ۔ نزدیک ہو تم قریب ہو تم اور بفتح العین و کسرہا دونون آیا ہے پ ۲ ۱۶ پ ۲۶ ۷۔
عَسِيْرٌ۔ سخت مشکل یعنے دن قیامت کا پ ۲۹ ۱۵
عَسِيْرًا۔ بمعنے ایضًا سختی پ ۱۹ ۱۔

فصل العین مع الشین

عِشَاءِ۔ عشا کا وقت پ ۱۲ پ ۱۸ ۱۴۔
عِشَارُ۔ دس مہینے کی گابھن اونٹنیون کو کہتے ہین کیونکہ اُسوقت اُنکو باربرداری سے چھوڑ دیتے ہین

بچے دودھ کی غرض سے ۶۔

عَشْرُ۔ دس

عَشَرَ۔ دس

عِشْرُوْنَ۔ بیس ۵۔

عَشَرَةٌ۔ دس

عَشِیّ۔ شام کا وقت آخر دن

عَشِیًّا۔ شام کا وقت

عَشِیْرُ۔ یار۔ دوست ہمصحبت رفیق ۹۔

عَشِیْرَتَكَ۔ اپنے قبیلے و قرابت برادری کے لوگ

عَشِیْرَتُكُمْ۔ قبیلہ و قرابت برادری تمھاری ۹۔

عَشِیْرَتَهُمْ۔ قبیلہ و برادری اُنکی ۳۔

عَشِیَّةً۔ ایک وقت شام کا ۴۔

فصل العین مع الصاد

عَصَا۔ ہاتھ کی لکڑی لاٹھی نیزہ ۷، ۳ و ۱۰ ۱۸ ۱۰ ۷ و ۸ و ۱۶ ۷۔

عُصْبَةٌ۔ جماعت اپنی قرابت مین مردون سے مردون کو اسواسطے خاص کیا کہ وقت پر حامی مددگار ہوتے ہین ابن فارس لغوی کہتا ہے کہ دس مردون کی جماعت سے والبوزید دس سے چالیس تک مردون کی جماعت کہتا ہے اور جمع اسکی عُصَب بفتحتین ہے مثل غُرفة و غُرَف ۱۲ ۳ ۱۱۔

عَصْر۔ بفتح العین و سکون الصاد عصر کا وقت اور زمانہ اور زوال کے بعد غروب تک کا وقت ۳۸۔

عَصْف۔ بفتح العین و سکون الصاد بھوسہ اور درخت سکے پتے جابے ہوے ۱۱ ۳۰۔

عَصْفًا۔ زور کرنا بطریقہ شدت ۲۱۔

عِصَم۔ بکسر العین و فتح الصاد اصلی معنے وہ چیز جس سے دوسری چیز پکڑی جائے اور یہان نکاح کافر عورتون کا مراد ہے ۱۰۔

عَصَوْا۔ نافرمانی و عدول حکمی کی اُنھون نے ۳ ۵ ۱۵ ۵ ۱۵ ۵ و ۱۰۔

عَصٰى۔ نافرمانی کی اُسنے

عَصِیًّا۔ نافرمان گنہگار ۴ و ۶۔

عِصْیَانَ۔ نافرمانی گناہ ۱۳۔

عَصِیْبٌ۔ سخت پریشانی ۷۔

عَصَیْتَ۔ نافرمانی کی مین نے و بفتح التاء نافرمانی کی تونے

عَصَیْتُمْ۔ نافرمانی کی تمنے ۷۔

عَصَیْتُهٗ۔ نافرمانی کی مین نے اُسکی ۶۔

عَصَیْنَا۔ نافرمانی کی ہمنے ۱۱ ۴۔

عِصِیُّهُمْ۔ عصا و لاٹھیان اُنکی ۱۲۔

فصل العین مع الضاد

عَضُدَ۔ بازو اور قوت کو کہتے ہین ۷۔

عَضُدًا۔ قوت بازو ہونا ۱۹۔

عَضُّوْا۔ کاٹا اُنھون نے اپنے دانتون سے ۳۔

عِضِیْنَ۔ ٹکڑے ٹکڑے پارہ پارہ ۶۔

فصل العین مع الطاء

عَطَاءً - عطیہ اور دینا بخشنا بخشش کرنا ۱۲ ۹ ۱۵ ۱۲ ۲۳ ۱۲ ۳۰ ۲ -

عِطۡفِهٖ - بکسر العین و سکون الطاء بازو اسکا و طرف اسکی اصل مین عطف سر سے سرین تک ایکطرف کو کہتے ہین جسپر پوری کروٹ نیند مین لگا سکے ۱۷ ۸ -

عُطِّلَتۡ - معطل و چھوڑے گئے وہ ۳۰ ۴ و ۷ -

فصل العین مع الظاء

عِظَام - بکسر العین و فتح الظاء بمعنے ہڈیان یہ جمع ہے عظم کی ۳ ۳ ۱ ۲۳ ۴ -

عِظَامًا - بمعنے ایضًا ہڈیان اسمین عظم ہر ایک بڑی چیز کو کہتے ہین اور ہڈی بھی جسم مین بہ نسبت دوسرے اجزا کے بڑی ہوتی ہے اسلیئے اسکو عظم کہتے ہین ۱۵ ۵ و ۱۵ اور ۳ و ۵ ۲۲ ۵ و ۶ ۲۷ ۱۵ ۳۰ ۳ -

عِظَامَهٗ - ہڈیان اسکی ۲۹ ۱۷ -

عَظۡمُ - ہڈی ۵ ۱۶ ۴ -

عِظُوۡا - وعظ و نصیحت کرو تم ۳ -

عِظۡهُمۡ - بکسر العین و سکون الظاء نصیحت کرو انکو ۵ ۶

عَظِيۡمٌ - بڑا ہر ایک بڑی چیز مرتبۃ ہو یا جسمًا اسکو عظیم کہتے ہین ۱ او ۶ و ۱۳ (۷۲) جگہ آیا ہے -

عَظِيۡمًا - بمعنے ایضًا ۲ و ۳ و ۴ و ۵ (۱۷) جگہ آیا ہے

فصل العین مع الفاء

عَفَا - معاف کیا اسنے ۲ ، ۷ ۱۳

عِفۡرِيۡتٌ - بکسر العین و سکون الفاء ایک خبیث دیو جن شیطان کا نام ہے اور ہر ایک سرکش بدمعاش شریر النفس انسان کو بھی عفریت کہتے ہین ۱۹ ۱۸ -

عَفۡوَ - بفتح العین و سکون الفاء اس حصہ مال کو کہتے ہین جو حاجت سے زیادہ ضرورت سے فاضل ہو ۲ ۱۱ ۹ ۴ -

عَفَوۡا - معاف کیا انہون نے ۹ ۲ -

عَفُوًّ - بفتح العین و ضم الفاء بہت درگذر و کثرت سے معاف کرنیوالا یہ اوصاف حمیدہ باریتعالے کے ہین ۱ ۵ ۲۸ ۱ -

عَفُوًّا - بہت کثرت سے معاف کرنا ۵ ۴ و ۱۱ ۱

عَفَوۡنَا - معاف کیا ہمنے ۱ ۶ ۲ -

عُفِيَ - معاف کیا گیا وہ ۲ ۶ -

عَفَا - معاف کیا اسنے ۵ ۵ -

فصل العین مع القاف

عِقَاب - بکسر العین یہ لغت خاص ہے ساتھ سزا و عذاب کے ۲ ۸ و ۱ ۳ ۱ ۵ ۹ ۳ ۱۱ و ۱۲ و ۱۷ ۱ ۲ و ۳ ۳ ۷ و ۱۱ ۲۳ ۱۰ ۲۶ ۷ و ۸ و ۹ ۲۸ ۴ -

عُقۡبًا - آخر انجام کو کہتے ہین ۱۵ ۱۷ -

عُقۡبَةٌ - گذرگاہ راستہ پہاڑی جہان سخت و دشوار گھاٹی ہو ۳۰ ۲۵ -

عَقِبِهٖ - بفتح العین و کسر القاف پیچھے اسکے ۲۵ ۹

عُقۡبٰى - بضم العین و سکون القاف آخرت اور بدلہ ۱۳ ۹ و ۱۱ و ۱۲ -

عَقِبَيۡهِ - ہر دو ایڑیان اسکی ۲ ۱۲ ۶ ۲

عُقۡبٰهَا - آخر انجام اسکا ۳۰ ۱۶ -

عُقُدِ - گرہین لگانا ۳۰ ۳۸ -

عَقَدَتْ۔ عہد پیمان و گرہ باندھے وہ ت ۵ ۲۔

عَقَّدْتُّمْ۔ عہد پیمان کیا و گرہ باندھی تمنے ت ۲۔

عُقْدَةٌ۔ گرہ گتھان ت ۲ و ۱۵ ۱۶ ۲۔

عَقَرَ۔ کونچین ایڑیان کاٹی اُسنے ت ۹۔

عَقَرُوا۔ کونچین وایڑیان کاٹی اُنھونے ت ۱۷، ۱۲ ۶ ۹ ۱۲ ت ۳۰ ۱۶۔

عَقَلُوْا۔ سمجھ لیا اُنھون نے ت ۹۔

عُقُوْدِ۔ بضم العین والقاف یہ جمع ہے عقد کی عہد پیمان اقرار و معاہدے ت ۵۔

عَقِيْمٌ۔ وہ عورت جسکا رحم نطفہ قبول نہ کرے ت ۱۷ ۱۴ ت ۲۶ ۱۹ ت ۲۷ ۱۔

عَقِيْمًا۔ بمعنے ایضًا عورت کا بانجھ ہونا ت ۲۵ ۶۔

فصل العين مع اللام

عَلَا۔ چڑھائی بلندی غالب غلبہ داو پر ہونا یہ محمود و مذموم دونون یکسان ہے ت ۱۸ ۵ ت ۳۰ ۴۔

عَلَّامُ۔ بہت بڑا جاننے والا کہ اُس سے کوئی چیز پوشیدہ و مخفی نہین لیل و نہار سب کو برابر و یکسان جانتا ہے ت ۵ و ۶ ت ۷ ۱۶ ت ۲۲ ۱۲۔

عَلَامَاتٍ۔ نشانیان یا نشانات ت ۱۴ ۸۔

عَلَانِيَةً۔ ظاہر بین ت ۳ ت ۱۳ ت ۲۲ ۱۶۔

عَلَقٍ۔ وہ جما ہوا قطعہ خون کا جس سے پیدائش انسان ہے ت ۳۰

عَلَقَةً۔ ایک قطعہ جمے ہوے خون کا ت ۱۷ ت ۱۸ ت ۲۴ ت ۲۹۔

عَلِمَ۔ یَعْلَمُ عِلْمًا جبکہ یہ بمعنے یقین و معرفت کے ہوگا تو اُسوقت سابق العلم جہل لازم آئیگا حالانکہ باریتعالے اس سے منزہ ہے کہ اُسکا علم قدیم بذاتہ قائم ہے ت ۲، ت ۲، و ۲۴ ت ۹ ۱۰ و ۱۱ ت ۵ ت ۱۲ ت ۲۵، ۱ ت ۲۶ ۱۱ ت ۲۹ ۱۴۔

عَلَّمَ۔ سکھایا تعلیم دیا اُسنے عَلَّمَ آدَمَ الْاَسْمَاۤءَ كُلَّهَا اور عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ وعَلَّمَ بِالْقَلَمِ یہ تعلیم قوت نطق اور وضع اسمار اشیار اور یہ عطار الٰہی والقا ہے اور اس سے یہ ثابت ہوا کہ سب مخلوقات کے بعد آدم کو پیدا کیا ہے ورنہ تعلیم اشیار کیونکر معین ہو سکتی ہے ت ۴ ت ۲۷ ۱۱ ت ۳۰ ۲۱۔

عِلْمِ۔ بکسر العین و سکون اللام اصل مین علم ادراک شے کو حقیقۃً جاننا ہے اور پھر یہ دو قسم پر ہے ایک ادراک بذات الشے ہے دوم حکم بوجود الشی ہے کہ وہ موجود ہے یا نہ پھر علم دو قسم پر ہے ایک نظری دوم عملی اور نظری صرف نظر کے دیکھنے سے کامل ہو جاتا ہے جیسے جاننا و دیکھنا موجودات کا اور عملی بجز عمل کے کامل نہین ہوتا ت ۱۴ ت ۲ و ۱۶ ت ۳ ۹ و ۱۰ و ۱۴ و ۱۵ ت ۲ (۶۷) جگہ آیا ہے۔

عِلْمًا۔ بمعنے ایضًا ت ۹ ت ۱۲ (۱۳) جگہ آیا ہے۔

عُلَمٰۤؤُا۔ کتب آسمانی کے جاننے والے ت ۱۹ ت ۲۲

عَلِمْتَ۔ جانا تو نے ت ۱۲، ت ۵ ۱۲۔

عَلَّمْتَ۔ سکھایا و تعلیم دیا تو نے ت ۱۵ ت ۱۷ ت ۳۰۔

عَلِمْتُ۔ جانا و تعلیم پائی مین نے ت ۲۰ ۷۔

عَلِمَتْ۔ بکسر التار جانی تو و سکون التار جانی وہ ت ۲۳ ۹ ت ۳۰ ۶ و ۷۔

عَلَّمْتُكَ۔ سکھایا مین نے تمکو ت ۵۔

عَلِمْتُمْ۔ بفتح العین جانا تمنے ت ۸ ت ۱۳ ت ۱۰ ت ۱۷

عَلَّمْتُمْ۔ سکھایا تم نے ت ۵ ۵۔

عُلِّمْتُم۔ سکھائے گئے تم تعلیم دیے گئے تم پ ۷ ۱۔
عَلِمْتُمُوْ۔ جانا تم نے پ ۲۸ ۸۔
عَلَّمْتَنَا۔ سکھایا تو نے ہمکو یعنے قوت و طاقت دی تو نے ہمکو تعلیم علم و ہشیاری کی پ ۴۔
عَلَّمْتَنِیْ۔ سکھایا تو نے مجھکو علم اشارات پ ۱۳ ۵۔
عَلَّمْتَہٗ۔ سکھایا تو نے اسکو پ ۶ ۷۔
عَلَّمَکَ۔ سکھایا تمکو پ ۵ ۱۴۔
عَلَّمَکُمْ۔ تعلیم دیا تمکو پ ۲ پ ۵ پ ۱۶ پ ۱۹۔
عَلِمْنَا۔ جانتے ہین ہم پ ۱۲ پ ۱۳ پ ۱۴ پ ۲۲ پ ۲۶
عَلَّمْنَا۔ سکھایا ہمکو پ ۱۳ پ ۱۵ پ ۱۶ پ ۲۳۔
عُلِّمْنَا۔ سکھائے گئے ہم پ ۱۹ ۱۷۔
عَلَّمَنِیْ۔ سکھایا اُسنے مجھکو پ ۱۲ ۱۵۔
عَلِمُوْا۔ جانا اُنھون نے پ ۱۲ پ ۲۰ ۱۰۔
عَلِمَہٗ۔ جان لیتے اُسکو پ ۵ ۸۔
عَلَّمَہٗ۔ سکھایا اُسنے اُسکو پ ۲ پ ۲۷ ۵ و ۱۱۔
عِلْمِہٖ۔ اُسکے علم سے پ ۳ پ ۶ پ ۱۴ پ ۲۵ پ ۱۴۔
عِلْمُہَا۔ علم اُسکا پ ۹ ۱۳ پ ۲۶ ۱۱ پ ۲۵ ۵۔
عِلْمُھُمْ۔ علم اُنکا پ ۲۰ ۱۔
عَلَوْا۔ غالب آئے تھے وہ اور سرکشی کی اُنھون نے پ ۱۵ ۱۔
عُلُوًّا۔ بمعنی فتحیاب ہونا و غالب آنا یہ مندسفل کی ہے اور اکثر اجسام محمودہ مین مستعمل ہے پ ۸ پ ۱۹ پ ۲۰۔
عَلَا۔ بلندی مرتبہ و اوپر ہوا سرکشی کی اُسنے پ ۱ و ۲ و ۳ و ۵ و ۶ و ۷ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ (۳۶۳) جگہ آیا ہی
عَلَیَّ۔ اوپر میرے اور میرے پر پ ۳ پ ۱۳ پ ۱۴ پ ۱۵ پ ۱۶ پ ۱۹ ۷ پ ۲۰ ۵ و ۶ و ۱۲ پ ۲۳ پ ۲۴ ۲ و ۱۴۔

عُلًی۔ بضم العین بلند پ ۱۶ ۱۰ و ۱۲۔
عَلِیٌّ۔ بلند مرتبہ والا عالیشان پ ۳ ۲ پ ۵ ۱۵ پ ۱۱ ۱۲ پ ۲۲ و پ ۲۴، پ ۲۵ ۲ و ۶ و ۷۔
عَلِیًّا۔ بلند مرتبہ و عالیشان ہونا پ ۵ پ ۱۶ پ ۱۲ و پ ۲۱
عَلَیْکَ۔ تجھ مرد پر پ ۲ ۱۷ (۴۷) جگہ آیا ہے۔
عَلَیْکِ۔ تجھ عورت پر پ ۱۶ ۵۔
عَلَیْکُمْ۔ تمہارے پر پ ۱ ۵ و ۶ و ۸ (۲۹) جگہ آیا ہی
عَلَیْکُمَا۔ اوپر تم دونون کے پ ۲۷ ۱۲۔
عَلِیْمٌ۔ بہت کثرت علم والا اور جب نکرہ ہو اسوقت تو موصوف ہوتا ہی ساتھ حقیقت علم کے تو باریتعالے عزوجل ہوتا ہے پ ۳ و ۴ و ۱۱ (۱۱۲) جگہ آیا ہے۔
عَلِیْمًا۔ بمعنے ایضًا پ ۱۳ و ۱۴ (۲۱) جگہ آیا ہے۔
عَلَیْنَا۔ اوپر ہمارے پ ۸ و ۱۱ و ۱۵ (۴۵) جگہ آیا ہی
عِلِّیُّوْنَ۔ بکسر عین و تشدید ین یہ ایک دفتر ہے جہان مقربین خدا کے حاضر ہوتے ہین ساتوین آسمان پر نیچے عرش معلی کے پ ۳۰ ۸۔
عَلَیْہِ۔ اوپر اُسکے پ ۱ پ ۲ و ۳ و ۵ و ۶ و ۸ و ۹ (۱۳۵) جگہ
عَلَیْہُ۔ اوپر اُسکے پ ۲۶ ۹۔
عَلَیْہَا۔ اوپر اُسکے پ ۱ پ ۲ پ ۳ ۱۲ و ۳ پ ۵ ۱۹ و ۵ (۴۸) جگہ
عَلَیْہِمْ۔ اوپر اُن سب کے پ ۱ ۱ و ۳ و ۴ و ۷ و ۸ (۸۶) جگہ
عَلَیْہِمَا۔ اوپر اُن دونو نکے پ ۲ ۱۲ و ۱۴ پ ۶ ۱۲ پ ۱۱ ۸ پ ۹ پ ۱۶ پ ۱۲ ۱۶ پ ۱۵ ۱۱ پ ۲۳ ۱۸۔
عَلَیْہِنَّ۔ اوپر اُن سب عورتون کے پ ۲ ۱۲ پ ۴ ۱۴ پ ۵ ۳ پ ۱۲ ۱۴ پ ۱۸ ۱۴ پ ۲۲ ۳ و ۴ و ۵ پ ۲۸ ۱۷۔
عِلِّیِّیْنَ۔ یہ ایک دفتر ہے جہان مقربان الٰہی حاضر

ہوتے ہین عرش معلے کے نیچے پ۳۰ ۸۔

فصل العین مع المیم

عَمَّ۔ بفتحتین وتشدید المیم اصل مین عَنْ مَا تھا نون کو میم مین ادغام کردیا بمعنے کس چیز سے سوال کرتے ہین پ۳۰ ۱

عَمَّا۔ اُس چیز سے پ۱ و ۹ و ۱۰ و ۱۲ (۴۰) جگہ آیا ہے۔

عَمّٰتِکَ۔ پھوپھیان تیری پ۲۲ ۳۔

عَمّٰتِکُمْ۔ پھوپھیان تمھاری پ۴ ۱۵ پ۱۸ ۱۴۔

عِمَادِ۔ بکسر العین یہ جمع ہے عمد کی بمعنے ستون اصل مین جس چیز پر ٹیک و تکیہ لگایا جاوے اُسکو کہتے ہین چونکہ ستون پر ٹیک و تکیہ لگایا جاتا ہے اسواسطے اُسکو عمد کہتے ہین اسکی پوری تفصیل ارم مین دیکھو پ۳۰ ۱۴۔

عِمَارَۃَ۔ بکسر العین آباد کرنا اسکی خدمت کرنا آباد رکھنا و حفاظت کرنا پ۱۰ ۹۔

عَمَدٍ۔ بفتحتین تھم و ستون پ۱۳، پ۲۱ ۱۰ پ۳۰ ۲۹

عَمْرُ۔ بفتح العین وسکون المیم بمعنے جان کے اکثر اس کا استعمال قسم مین آتا ہے اصل مین لعمرک ہے قسم ہے البتہ قسم ہے زندگی تیری کی چونکہ زندگی خدا تعالے کے قبضہ مین ہے اسلیے اسمین رب کی لفظ محذوف ہوتی ہے یعنے قسم ہے رب زندہ رکھنے والے تیرے کے پ۱۴ ۵۔

عُمُرٍ۔ بضمتین زندگی و جینا [illegible]۔

عُمُرًا۔ بضمتین بمعنے ایضا جینا و زندہ رہنا پ۱۱ ۷۔

عِمْرٰنَ۔ بکسر العین وسکون المیم یہ حضرت موسیٰ کے باپ کا نام ہے اور حضرت مریم کے باپ کا بھی نام ہے اور شاید یہان یہی منظور ہے پ۳ ۱۲ پ۲۸ ۲۰۔

عَمَرُوْا۔ آباد کیا بسایا اُنھون نے پ۲۱ ۴۔

عُمْرَۃَ۔ اسمین اور حج مین تین احکام برابر ہین حرام باندھنا طواف بیت اللہ وسعی صفا و مروہ کرنا حلال ہوجانا اسمین کسیوقت کا تعین نہین ہے جب چاہے کرسکتا ہے اور حج مین وقت اور وقوف عرفات شرط ہے پ۲ ۸۔

عَمِّکَ۔ چچا باپ کا بھائی پ۱۸ ۴۔

عَمِلَ۔ بکسر المیم کام کیا عمل کیا اُسنے از باب سمع کام کاج وعمل پر مقرر ہو اسکی پیروی پر مجبور ہو پ۸ پ۱۴ ۱۲ (۲۷) جگہ آیا ہے۔

عَمَلَ۔ از باب ضرب کام و کاج کیا اُسنے [illegible]۔

عَمَلًا۔ کام کرنا [illegible]

عَمِلَتْ۔ کام کیا وہ [illegible]۔

عَمِلْتُمْ۔ کام کیا تمنے پ۲۵ ۱۵۔

عَمِلَتْہُ۔ کام کی وہ اُسکا پ۲۳ ۲۔

عَمَلُکَ۔ بفتحتین وضم اللام کام تیرا پ۲۴ ۴۔

عَمَلُکُمْ۔ کام تمھارا اور تمھارے کام سے [illegible]

عَمِلُوْا۔ کام کیا اُنھون نے پ۳ و ۹ پ۳ ۶ و ۱۴ پ۵ ۵ و ۱۵ پ۶ ۴ (۶۳) جگہ آیا ہے۔

عَمَلُہٗ۔ بضم اللام عمل و کام اُسکا وبکسر لام عمل و کام اُسکے سے [illegible]۔

عَمَلُھُمْ۔ عمل و کام انکا وبکسر اللام عمل اُنکے سے [illegible]

عَمَلِیْ۔ میرے عمل سے پ۱۱ ۱۰۔

عَمُوْا۔ اندھے ہوے وہ پ۶ ۱۴۔

عَمُوْنَ۔ اندھے ہین قال ابن عباس عمیت

قلوبھم عن معرفۃ التوحید والنبوۃ پ ۲۰ ۱۔

عَمِیَ۔ اندھا ہوا وہ پ ۱۹۔

عُمْیٌ۔ بضم العین و سکون المیم اندھا ہے پ ۱ پ ۵ پ ۱ پ ۲ پ ۲۱ پ ۲۴ پ ۲۵ ۔

عُمْیٌ۔ اندھا پن پ ۱۲ و ۱۹۔

عُمْیًا۔ اندھا نابینا پ ۱۱۔

عُمْیَانًا۔ اندھا و نابینا ہونا پ ۱۹ ۴۔

عُمِّیَتْ۔ پوشیدہ کیے گئے چھپائے گئے اندھے کیے گئے پ ۱۲

عَمِیْقٍ۔ گہرا اور دور کا راستہ پ ۱۱۔

عَمِیْنَ۔ اندھے نابینا پ ۱۵۔

فصل العین مع النون

عَنَّا۔ ہمسے پ ۳ پ ۸ پ ۱۱ پ ۹ و پ ۱۵ پ ۱۵ پ ۳ پ ۱۲ پ ۱۱ پ ۲۲ و ۱۳ پ ۲۵ ۱۴۔

عِنَبٌ۔ بکسر العین و فتح النون انگور پ ۱۰۔

عِنَبًا۔ انگور ہونا پ ۳۰ ۵۔

عَنَتَ۔ بدکاری پ ۱۔

عَنَتٌ۔ بدکاری پ ۵ ۱۔

عَنِتُّمْ۔ تکلیف میں پڑے تم پ ۴ پ ۵ پ ۲۶ ۔

عِنْدَ۔ بکسر العین و سکون النون نزدیک پ ۶ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۶ (۱۴۶) جگہ آیا ہے۔

عُنُقِکَ۔ گردن تیری سے پ ۱۵ ۲۔

عُنُقِہٖ۔ اُسکی گردن سے پ ۱۵ ۲۔

عَنْکَ۔ تیرے سے پ ۱۴ پ ۱۵ پ ۶ پ ۵ پ ۱۳ پ ۱۶ پ ۲۵ پ ۱۸ پ ۲۶ پ ۱۶ پ ۳۰ ۱۹۔

عَنْکَبُوْتِ۔ مکڑی معروف ہے پ ۲۰ ۱۶۔

عَنْکُمْ۔ تمہارے سے پ ۱ پ ۲ پ ۳ پ ۴ پ ۵ (۲۱) جگہ

عَنْہُ۔ اُس سے پ ۲ پ ۵ پ ۶ پ ۷ پ ۸ (۵) جگہ آیا ہے

عَنْہَا۔ اُس سے پ ۱ پ ۲ پ ۳ پ ۵ پ ۶ و ۱۱ و ۱۲ (۲۳) جگہ

عَنْہُمْ۔ اُنوں سے پ ۱ پ ۲ پ ۳ پ ۵ (۶۳) جگہ۔

عَنْہُمَا۔ اُن دونوں سے پ ۱ پ ۵ و ۱۰ پ ۲۵ ۲۰۔

عَنِّیْ۔ مجھ سے پ ۲ پ ۱۲ و ۲ پ ۱۳ پ ۱۹ ۵۔

عَنِیْدٍ۔ دشمن پ ۱۲ ۵ پ ۱۳ ۵ پ ۲۶ ۱۶۔

عَنِیْدًا۔ دشمن ہونا پ ۲۹ ۱۵۔

فصل العین مع الواو

عَوَانٌ۔ میان سال بہر جوان پ ۸۔

عِوَجٌ۔ ٹیڑھا پن کجی اور عیب پ ۱۶ ۱۵ پ ۲۳ ۱۷۔

عِوَجًا۔ کجی و عیب ہونا پ ۴ پ ۸ پ ۱۲ پ ۱۳ پ ۱۳ پ ۱۵ پ ۱۶

عَوْرٰتٍ۔ شرمگاہیں چھپی باتیں عورتوں کی پ ۱۰ و ۱۴ ۱۔

عَوْرَۃٌ۔ ہر ایک وہ بات یا جسم جسکے انکشاف سے حیا و شرم پیدا ہو اُسکو عورت کہتے ہیں پ ۱۸۔

عُوْقِبَ۔ سزا دیا گیا وہ پ ۱۴ ۱۵۔

عُوْقِبْتُمْ۔ سزا دیے گئے تم پ ۱۴ ۲۲۔

فصل العین مع الہاء

عَھِدَ۔ وقتاً فوقتاً اقرار و نگہداشت و حفاظت کی اُسنے پ ۱۰ پ ۹ پ ۲۵ ۱۱۔

عَھْدٌ۔ بفتح العین و سکون الہاء اقرار و العقد و المیثاق و حفاظت۔ عہد کرنا پ ۳ و ۵ (۱۹) جگہ آیا ہے۔

عَهْدًا - اقرار کرنا معاہدہ کرنا ۹ و ۱۲ ف ۸ و ۹ -

عٰهَدْنَا - اقرار و معاہدہ کیا ہمنے ۵ ۱۵ ۱۵ -

عِهْنِ - رنگی ہوئی اون و بغیر رنگ کے صوف کہتے ہین ۲۹ ۳۰

فصل العين مع اليار

عِيْدًا - ہر ایک مسرت خوشی کے دن کو کہتے ہین لیکن شریعت نے یوم الفطر و یوم النحر کو خاصکر دیا ہے ۷ ۵ -

عِيْرَ - بکسر العین و سکون الیار ہر ایک وہ قافلہ جسمین اونٹ گھوڑے گدھے تیاری کرین ۱۳ ۴ و ۹۴ و ۵ -

عِيْسٰى - ابن مریم انکی والدہ حنہ اور والد عمران بن ماتان من ولد سلیمان بن داؤد ہین (علیہم السلام) تیس سال کے بعد نبوت ملی یہ سرخ و سفید میانہ قد سیدھے بال صغیر الوجہ برہنہ پا تھے نہ گھر بار رہنا یا نہ کوئی پیشہ کیا نہ کپڑے وغیرہ رکھتے تھے فقط ستر عورت کیلئے کچھ کپڑے تھے اندھے مبروص کو اچھا کرتے مردونکو زندہ کرتے دریا پانی پر چلتے پھرتے پاؤن تک تر نہوتے جبرئیل نے مریم کے جیب مین روح پھونکدی قرآن مجید مین موجود ہے قوم نے جب اُنپر تہمت لگائی حضرت عیسٰے نے مہد مین سے جواب دیا انی عبد اللہ اتانی الکتاب وجعلنی نبیا الخ پھر نہ بولے آٹھوین دن ختنہ ہوا یسوع نام مبارک رکھا گیا تیس برس مین وحی آئی دس بار جبرئیل اُترے انجیل عطا ہوئی اُسوقت شام مین حکومت قیصر روم کی تھی بادشاہ کا نام قسطنطین تھا اُسکے پہلے ہیرودس بادشاہ تھا اُسنے عیسٰے و مریم دونونکو قتل کرنا چاہا یہ مصر کو چلے گئے یوسف جو انکے ہمراہ تھے وہ لکڑی لاتے فروخت کرتے اور مراد جوہ سے یہی ہین ادینا ھما الی ربوۃ ذات قرار و معین یہود نے ان کو قتل کرنا چاہا خدا نے جبرئیل کو بھیجا وہ انکو آسمان پر لیگئے اُنکا رفع طور دنیا سے ہوا اور ایک آدمی کو اللہ تعالٰے نے ہم صورت عیسٰے کر دیا یہود نے اسکو عیسٰے سمجھکر سولی دیدی انکے بارہ حواری تھے شمعون الصفا - شمعون القنانی یعقوب بن زندی - یعقوب بن حلقی - قولوشس مارقوس - واندرواس - تمریلا - یوحنا - لوتا - توما - متی اُنھون نے مائدہ طلب کیا تھا ایک دسترخوان بند مین اُترتا تھا من و سلوٰی اُنھون نے توحید کو پھیلایا لوگونکو توحید کیطرف بلاتے تھے حضرت عیسٰے آسمان پر ہمراہ فرشتون کے گرد عرش معلے کے اُڑتے پھرتے ہین مگر حدیث معراج مین حضرت کو چوتھے آسمان پر ملے حدیث مین آیا ہے کہ وہ زمین پر اُتر ینگے تم مین عدل کرینگے میرے خلیفہ ہونگے لوگون سے اسلام پر جہاد کرینگے اُنکے زمانہ مین سارے دین مٹجائینگے مگر اسلام

۱ ۱۱ و ۱۶ ۳ ۱۳ و ۱۴ و ۷ ۲ ۴ و ۱۱ ۵ ۱۵ ۷ ۵ و ۶ و ۱۶ ۱۶ ۵ ۱۱ ، ۲۵ ۳ و ۱۲ ۲۷ ، ۶ ۲۸ ۹ و ۱۰ -

عِيْشَةٍ - زندگانی و گذران زندگی ۲۹ ۵ ۳۰ ۲۶ -

عَيْلَةً - محتاجی و فقر و افلاس ۱۰ ۱۰ -

عَيْنُ - بفتح العین و سکون الیار آنکھ آفتاب کا چشمہ اصل مین ذات الشئے نظر دیکھنا پانی کا وہ چشمہ جسکا پانی جاری ہو اور پرنالے کا سوراخ جس جگہ سے جاری ہو ۲۹ ۲۹ ۲۹ ۲۳ ۳۰ ۱۳ و ۲۷ -

عِيْنٌ - بکسر العین و سکون الیار خوبصورت آنکھ آمین

مفرد و جمع یکسان ہے ... ۳ و ۱۴۲۔

عَیْنًا۔ چشمہ پانی کا ...

عَیْنَانِ۔ دو چشمے جاری ... ۱۳۔

عَیْنُهَا۔ آنکھیں اسکی ...

عَیْنِیْ۔ آنکھیں میری ... ۱۱۔

عَیْنَیْكَ۔ آنکھیں اپنی یا آنکھیں تیری ...

عَیْنَیْنِ۔ دو آنکھیں ... ۱۵۔

عُیُوْنٍ۔ چشمے اور آنکھیں ... ۴ ... ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ ... ۲ ... ۴ و ۱۶ ... ۱۸ ... ۲۲۔

عُیُوْنًا۔ چشمے و آنکھیں ... ۸۔

عَیِیْنَا۔ ہم تھک گئے ہیں ... ۱۵۔

باب الغین المعجمة

فصل الغین مع الالف

غَابِرِیْنَ۔ پیچھے رہجانیوالے ... ۷ ... ۱ ... ۴ ... ۱۳ و ۱۹ ... ۱۶ ... ۸۔

غَارِ۔ پہاڑی غار کھوہ جو پہاڑ کے اندر خلو ہو ...

غَارِمِیْنَ۔ تاوان دینے والے ... ۱۴۔

غَاسِقٍ۔ اندھیری کرنیوالی یعنے سخت اندھیری و تاریکی رات ... ۳۸۔

غَاشِیَةُ۔ چھپانیوالی اور قیامت ...

غَافِرِ۔ بخشنے والا اور گناہونکو چھپانیوالا ... ۶۔

غَافِرِیْنَ۔ بخشنے والا اور گناہونکو چھپانیوالا ...

غَافِلٍ۔ غافل و بیخبر مرد ... ۹ و ۱۰ و ۱۶ ... او ... ۱ ... ۳ ... ۱۰ ... ۳۔

غَافِلًا۔ بیخبر و غافل ہونا ... ۱۹۔

غَافِلَاتِ۔ غافل بیخبر عورتیں ... ۹۔

غَافِلُوْنَ۔ غافل و بیخبر لوگ ... ۱۔

غَالِبُ۔ زبردست و قوت والا ...

غَالِبُوْنَ۔ غلبہ پانے والے زبردست ... ۸ و ۱۲ ... ۴ ... ۹۔

غَالِبِیْنَ۔ غلبہ پانیوالے کامیاب ہونیوالے ...

غَاوُوْنَ۔ گمراہ لوگونکو کہتے ہیں ... ۹ و ۱۵۔

غَاوِیْنَ۔ گمراہ ہونے یا گمراہ لوگ ...

غَائِبَةٍ۔ ہر ایک چیز پوشیدہ جو جن و بشر وغیرہ سے غائب ہو باعتبار علم الٰہی کے کیونکہ علم الٰہی میں ہر ایک چیز حاضر ہے ...

غَائِبِیْنَ۔ غائب لوگونسے ...

غَائِطِ۔ جائے ضرور مکان ضروری یعنی زمین فراخ کشادہ یا پائخانہ ...

غَائِظُوْنَ۔ غصہ میں لانے والے جلانے والے ... ۸۔

فصل الغین مع الباء

غَبَرَةٌ۔ خاک آلودہ ہونا بسبب غم غبار سیاہ چیز ہونا غبار کو بھی کہتے ہیں ...

فصل الغین مع الثاء

غُثَاءً۔ ریزہ ریزہ مثل بھوسے کے ...

فصل الغین مع الدال

غَدٍ۔ کل کا دن روز قیامت ... ۶۔

غَدًا۔ ایضاً کل روز ...۔

غَدَاءَ۔ صبح کا کھانا ۱۲۔

غَدَاةِ۔ صبح کا وقت ۱۲ ... ۱۶۔

غَدَقًا۔ وافر۔ بہت کثرت عزیز پیارا ۱۱۔

غُدُوِّ۔ بضمتین صبح ...۔

غَدَوْا۔ صبح کی اُنھوں نے و صبح کو چلے وہ ...۔

غُدُوًّا۔ صبح ۱۰۔

غَدَوْتَ۔ صبح کی تو نے ۴۔

فصل الغین مع الراء

غَرَّ۔ فریب دیا اُسنے ...۔

غُرَابٌ۔ کوا ۹۔

غُرَابًا۔ ایضاً کوا ۹۔

غَرَابِیْبُ۔ کالی سیاہ چیز کو کہتے ہیں مثل کوے کے ...

غَرَامًا۔ لازم ہونا ۴۔

غَرَبَتْ۔ غروب کرتا ہے ڈوبتا ہے (آفتاب) اسمین تذکیر و تانیث دونوں جائز ہیں ۱۴۔

غَرْبِیٍّ۔ بفتح العین و سکون الراء بمعنے مغرب کی طرف و غربی جانب ۸۔

غَرْبِیَّةٍ۔ مغرب کیطرف ۱۱۔

غَرَّتْکُمُ۔ دھوکا اور فریب دیا تمکو (حیات دنیا نے) ۲۰ ۱۸۔

غَرَّهُمْ۔ فریب یا انکو ۱۴ ۳ و ۱۳۔

غُرَفٌ۔ بضم الغین و فتح الراء بالاخانہ۔ ماڑی۔ بنگلہ بلند مرتفع مکان کو بھی کہتے ہیں ۱۶۔

غُرَفًا۔ ایضاً بالاخانہ ۲۔

غُرُفَاتِ۔ بالاخانے یہ جمع ہے ۱۱۔

غُرْفَةً۔ بضم الغین و سکون الراء ایک چلو پانی ...

غَرَقَ۔ پانی میں ڈوبنا غرق ہونا ۱۴۔

غَرْقًا۔ ڈوبنا و غرق ہونا ۳۔

غُرُوْبِ۔ چھپنا آفتاب و غروب آفتاب ۱۷۔

غُرُوْبِهَا۔ ڈوبنا و غروب اُسکا ۱۷۔

غَرُوْرُ۔ بفتح الغین فریب و تکبری ...

غُرُوْرُ۔ بضم الغین بمعنے ایضاً ...۔

غُرُوْرًا۔ بمعنے ایضاً ...

فصل الغین مع الزاء

غَزْلَهَا۔ سوت و کاتا اپنا ۱۹۔

غُزًّی۔ بضم الغین جمع ہے غازی کی بمعنے لڑنیوالے ...

فصل الغین مع السین

غَسَّاقٌ۔ دوزخیوں کی جلود کی پیپ ۱۳۔

غَسَّاقًا۔ بمعنے ایضاً دوزخیونکی پیپ ۱۔

غَسَقِ۔ سخت تاریکی و اندھیری رات ۹۔

غِسْلِیْنٍ۔ غسالہ غسل کا پانی آبدان کفار دوزخیونکا ...

فصل الغین مع الشین

غِشَاوَةٌ۔ بکسر الغین پردہ آنکھ کا اور پوشش ...

غَشّٰی۔ خوب ہی ڈھانپا اُسنے ۷۔

غَشّٰهَا۔ خوب ہی ڈھانپا اسنے اسکو ۷۔

غَشِیَھُمْ۔ چھپایا اُسنے اُنکو پ ۱۳ ع ۱۲ ۔

فصل الغین مع الصاد

غَصْبًا۔ قہراً کسی سے چھین لینا از باب ضرب فہو غاصب جمع اسکی غصاب ہے مثل کافر کی جمع کفار ہے پ ۱۶ ع ۱

غُصَّةٍ۔ وہ کھانا جو گلے مین اٹکنے والا ہو اور گلا گھوٹنے والا یہ زقوم سینڈ یا غسلین اہل نار ہے پ ۲۹ ع ۱۳ ۔

فصل الغین مع الضاد

غَضَبَ۔ غصہ کیا اُسنے اصل مین قلب مین مثل شعلہ نار خون مین جوش ہوتا ہے واسطے بدلے و انتقام کے پ ۱ ع ۱۰ پ ۱۶ ع ۹ پ ۲۸ ع ۳ و ۸ ۔

غَضَبٌ۔ بمعنے ایضا پ ۱ ع ۱۰ پ ۳ ع ۳ پ ۱۴ ع ۱۲ پ ۱۶ ع ۹ پ ۲۴ ع ۱۲ پ ۲۵ ع ۴

غَضْبَانَ۔ غصہ بھرا ہوا پ ۹ ع ۸ پ ۱۶ ع ۱۴ ۔

غَضِبُوْا۔ غصہ کیا اُنھوں نے غصہ ہوئے پ ۲۵ ع ۵

غَضَبِیْ۔ غصہ میرا پ ۱۶ ع ۱۲ ۔

فصل الغین مع الطاء

غِطَاءٍ۔ پردہ یعنے کسی چیز کو مثل طبق کے دوسری چیز پر پردہ کر دینا ڈھانپ دینا پ ۱۶ ع ۲ پ ۲۶ ع ۱۶ ۔

فصل الغین مع الفاء

غَفَّارٌ۔ یہ وصف باری تعالے کا ہے کہ وہ جمیل کو ظاہر کرتا ہے و جملہ گناہوں قبائح دنیا چھپاتا ہے اور آخرت مین معاف کرتا ہے پ ۱۶ ع ۱۳ پ ۲۳ ع ۱۴ و ۱۵ پ ۲۴ ع ۱۰ ۔

غَفَّارًا۔ بمعنے ایضا پ ۲۹ ع ۹ ۔

غَفَرَ۔ معاف کیا بخشا اُسنے پ ۵ ع ۲۳ پ ۱۵ ع ۲۵ ع ۶ ۔

غُفْرَانَكَ۔ بخشش تیری پ ۳ ع ۸ ۔

غَفَرْنَا۔ بخشا ہم نے پ ۲۳ ع ۱۱ ۔

غَفْلَةٍ۔ بے خبری و بھول چوک بوجہ قلت تحفظ و کمی نیند پ ۱۶ ع ۵ پ ۱۷ ع ۷ و پ ۲۰ ع ۵ پ ۲۶ ع ۱۶ ۔

غَفُوْرٌ۔ بخشنے والا پ ۳ ع ۵ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ پ ۱۲ و ۱۷ (۶۷) جگہ آیا ہے ۔

غَفُوْرًا۔ بمعنے ایضا پ ۵ ع ۴ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ (۱۸) جگہ

فصل الغین مع اللام

غَلَّ۔ چھپایا اور خیانت کی اُسنے پ ۴ ع ۸ ۔

غِلٍّ۔ بکسر الغین و اللام دشمنی و کینہ و بیر دل مین پوشیدہ رکھنا پ ۸ ع ۱۲ پ ۱۴ ع ۴ ۔

غِلًّا۔ ایضا دشمنی و کینہ برائی پ ۲۸ ع ۴ ۔

غِلَاظٌ۔ زبردست قوت پ ۲۸ ع ۱۹ ۔

غُلَامٌ۔ بضم الغین لڑکا فرزند بیٹا پ ۳ ع ۱۲ پ ۱۲ ع ۱۲ پ ۱۶ ع ۱ و ۴ و ۵ پ ۲۳ ع ۷ پ ۲۶ ع ۷ و ۱۹ ۔

غُلَامًا۔ بمعنے ایضا پ ۱۵ ع ۲۲ ع ۵ ۔

غُلَامَیْنِ۔ دو لڑکے پ ۱۶ ع ۱ ۔

غُلْبًا۔ گھنے درختونکے باغونکو کہتے ہین جو ایکدوسرے سے ملے ہوئے ہون سایہ انکا مثل چھپر کے ہو پ ۳۰ ع ۵ ۔

غَلَبَتْ۔ غلبہ پایا اُسنے زبردست ہو وے پ ۲ ع ۱۸

غُلِبَتِ۔ الرُّوْمُ مغلوب ہوگئے ہین روم یہ اور فارس و روم کے درمیان سرحدی زمین پر لڑائی رہتی تھی

فارس روم پر غالب آگیا کفار مکہ کہنے لگے عبد الاوثان اہل کتاب پر غالب آگئے ہم بھی مسلمانوں پر غالب آئینگے اور مسلمان چاہتے تھے کہ اہل کتاب پر غالب ہوں اللہ تعالےٰ نے یہ آیت نازل فرمائی اب تو روم دب گئے ہیں لیکن چند سال کے بعد روم اہل کتاب پر فتحیاب ہوگی ایسا ہی ہوا اصل واقعہ سورہ روم میں ہے پ ۲۱ ع ۴۔

غَلَبُوْا۔ غالب زبردست ہوئے وہ پ ۱۵ ع ۱۔

غُلِبُوْا۔ بضم الغین وکسر اللام مغلوب ہوئے وہ مغلوب کیے گئے وہ پ ۹ ع ۴۔

غَلَبِهِمْ۔ مغلوب ہونے اپنے کے پ ۲۱ ع ۴۔

غُلَّتْ۔ باندھے گئے وہ پ ۶ ع ۱۳۔

غِلْظَةً۔ سختی پ ۱۱ ع ۵۔

غُلْفٌ۔ غلاف پردہ پ ۱ ع ۱۱ ع ۲۔

غَلَّقَتْ۔ بند کیا اور باندھا اُسنے پ ۱۲ ع ۱۳۔

غِلْمَانٌ۔ لڑکے اور چھوکرے کمسن پ ۲۷ ع ۳۔

غُلُّوْا۔ بضمتین باندھو اور طوق ڈالو تم پ ۲۹ ع ۵۔

غَلْيِ۔ بفتح الغین وسکون اللام پانی کے جوش کو کہتے ہیں پ ۲۵ ع ۶۔

غَلِيْظٌ۔ سخت گاڑھا اور گندہ پ ۴ ع ۸ پ ۱۳ ع ۱۵ پ ۲۰ ع ۱۲ پ ۲۵ ع ۱۔

غَلِيْظًا۔ ایضاً سخت گاڑھا ہونا پ ۴ ع ۱۲ پ ۶ ع ۲ پ ۲۱ ع ۱۷۔

فصل الغین مع المیم

غَمٍّ۔ بفتح الغین تنگی رنج کرب پ ۴ ع ۶ پ ۱۱ ع ۶ پ ۱۶ ع ۹۔

غَمًّا۔ بمعنے ایضاً پ ۴ ع ۷۔

غَمَامٌ۔ ابر بدلی پ ۱ ع ۶ پ ۲ ع ۹ پ ۱۹ ع ۱۔

غَمَرَاتِ۔ شدائد و سختیاں و بیہوشیاں پ ۷ ع ۱۔

غَمْرَتِهِمْ۔ سختی وبیہوشی اپنی میں پ ۱۸ ع ۴۔

غَمْرَةٍ۔ سختی وبیہوشی پ ۱۸ ع ۴ پ ۲۶ ع ۱۰۔

غُمَّةً۔ پوشیدہ چھپا ہوا پ ۱۱ ع ۱۳۔

فصل الغین مع النون

غَنَمٌ۔ بکری پ ۸ ع ۵ پ ۱۷ ع ۶۔

غَنِمْتُمْ۔ لوٹ لو تم اور لوٹ لائے تم مال غنیمت کا پ ۱۰ ع ۱ و ۵۔

غَنَمِيْ۔ بکری میری پ ۱۶ ع ۱۰۔

غَنِيٌّ۔ تونگر اور بے پروا یہ کئی قسم پر ہے اول وہ بے پروا بے حاجت ہو یہ وصف اللہ تعالےٰ کا ہے دوم قلت حاجت ہے سوم کثرت حاجت ہے پ ۳ ع ۴ و ۵ (۱۷) جگہ آیا ہے

غَنِيًّا۔ بمعنے ایضاً پ ۴ ع ۲ پ ۵ ع ۱۶ و ۱۷۔

فصل الغین مع الواو

غَوَاشٍ۔ بالاپوش و سائبان سرپوش یعنے پردے ہیں آگ کے پ ۸ ع ۱۲۔

غَوَّاصٍ۔ غوطے لگانیوالا پانی کے نیچے سے اشیاء نکالنے والا پ ۲۳ ع ۱۲۔

غَوْرًا۔ پانی کا خشک ہوجانا سوکھنا اور کسی چیز کا فرو ہونا پ ۱۵ ع ۱۷ پ ۲۹ ع ۲۔

غَوْلٌ۔ جو چیز کہ انسان کو ہلاک و خراب کرے پ ۲۳ ع ۶

غَوِيٌّ۔ گمراہی اور گمراہ پ ۲۰ ع ۵۔

غَوٰى۔ گمراہ ہوا وہ بے راستہ چلا وہ پ ۱۶ ع ۱۶ پ ۲۷ ع ۵

غَوَيْنَا۔ گمراہ ہوئے ہم پ ۲۰ ع ۱۰۔

فصل الغین مع الیاء

غَیٍّ۔ گمراہی ۳ ۲ ۱۶ ۷ و ۱۴۔

غَیًّا۔ گمراہ ہونا ۱۶ ۷۔

غَیَابَتِ۔ گمراہی و اندھیری ۱۲ ۱۲۔

غَیْبَ۔ ہر ایک وہ چیز جو آنکھ سے پوشیدہ اور غائب ہو اور دلمین حاصل ہو سکے اُسکو غیب کہتے ہین ۱ ۱ و ۴ ۳ ۲ ۱ و ۵ ۳ ۳ ۱۱ و ۱۳ و ۱۵ ۹ ۳ ۱۱ ۱ و ۶ و ۷ ۱۲ ۳ و ۴ و ۱۰ و ۱۷ (۴۸) جگہ آیا ہے۔

غَیْبِہٖ۔ پوشیدہ و غیب اپنا ۱۹ ۱۲۔

غَیْثٍ۔ مینہ اور پانی بارش کا برسنا ۱۲ ۲۴ ۲۵ ۲۶ ۱۹

غَیْرَ۔ یہ لفظ کئی طریقہ پر آیا ہے اول صرف نفی کے لیے آتا ہے سوائے اثبات کے دوم اِلّا کے معنے مین آتا ہے اور موصوف ہوتا ہے ساتھ اسکے نکرہ جیسے مررت بقوم غیر زید لے الا زیدًا سوم نفی صورت و شکل کی کرتا ہے سوائے مادے کے جیسے کلما نضجت جلودہم بدلناہم جلودا غیرہا چہارم شامل ہوتا ہے ساتھ ذات کے جیسے تقولون علے اللہ غیر الحق لے الباطل ۱ ۴ و ۷ ۲ ۵ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۵ ۳ ۱۱ و ۱۲ و ۱۷ ۶ ۳ و ۷ و ۱۰ و ۱۳ ۸ ۳ و ۵ و ۹ و ۱۴ ۱ ۴ و ۸ و ۱۰ (۱۱) جگہ آیا ہے۔

غِیْضَ۔ بکسر الغین سکھایا و خشک کیا گیا پانی ۱۲ ۴۔

غَیْظَ۔ غصہ ۴ ۳ و ۵ ۸ ۱۹ ۱۔

غَیْظِکُمْ۔ غصہ تمہارے سے ۴ ۳۔

غَیْظِہِمْ۔ غصہ اُنکے سے ۱۲ ۱۹۔

غُیُوْبِ۔ چھپی چیزین اور عیبون کو کہتے ہین ۷ ۵ و ۶ ۱۱ ۱۶ ۲۲ ۱۲۔

بابُ الفَاءِ

فصل الفاء مع الالف

فَاءَتْ۔ پھر آئے وہ رجوع کیے وہ ۲۶ ۱۳۔

فَاتِحِیْنَ۔ حکم کرنیوالے فیصلہ کرنیوالے کھولنے والے ۹

فَاتَکُمْ۔ فوت کیا تمنے نابود کیا تمنے ۴ ۲۷ ۱۹ ۲۸۔

فَاتِنِیْنَ۔ بہکانیوالے گمراہ کرنیوالے جا بچنے والے ۲۳

فَاجِرًا۔ بدکار ۲۹ ۱۰۔

فَاحِشَۃً۔ گناہ کبیرہ مثل زنا وغیرہ کے بیحیائی اور بدکار عورت اور جو خلاف شرع منہی عنہ اور ہر ایک کام جو خلاف شرع ہو اُسکو فاحشہ کہتے ہین ۴ ۵ و ۱۴ ۵ ۱۰ و ۱۷ ۵ ۴ ۸ ۱۹ و ۹ ۲۱ ۱۵ ۲۱ ۲۰ ۲۶ ۱۷۔

فَارَ۔ جوش کیا اُسنے ۱۲ ۴ ۲۸ ۲۔

فَارِضٌ۔ بوڑھا عمر رسیدہ ۱ ۸۔

فَارِغًا۔ خالی فراغت پانیوالا خالی ہونیوالا ۲ ۴۔

فَارِقَاتِ۔ فرق و جدا کرنیوالیان ۲۹ ۲۱۔

فَارِقُوْا۔ جدا کرو تم ۲۸ ۱۷۔

فَارِھِیْنَ۔ خوش ہونیوالے اور تکلیف و مشقت کرنیوالے یعنے پہلے زمانہ مین لوگ پتھرون پہاڑونکو تراشکر گھر بنانیوالے تکلیف و مشقت سے ۱۹ ۱۲۔

فَازَ۔ مراد و مطلب کو پہونچا وہ ۴ ۱۰ ۲۲ ۶۔

فَاسِقٌ۔ بدکار نافرمان شرع شریف اور ہر ایک خارج من امر اللہ فاسق ہے اور اعظم فسق شرک باللہ ہے اُس سے چھوٹے معاصی ہین فاسقون مین دیکھو ۲۶ ۱۳۔

فَاسِقًا۔ بدی و نافرمانی کرنا ۲۱ ۱۵۔

فَاسِقُوْنَ۔ نکلنے والے احکام و حکم شرع سے خواہ

قلیل ہو یا کثیر دونون برابر استعمال ہوتا ہی اور کفر پر بھی اطلاق
ہوتا ہی لیکن اکثر فاسق اسکو کہتے ہین جو بالا قرار واثق عقلا
دانا تا احکام شرع کو اپنے پر واجب لازم کرکے پھر کلاً یا جزءاً
ترک کرے جو اسپر واجب فرض تھے اور تہمت پارساؤن
و نیکوکارون کی بھی فسق ہی اور حدیث مین فاجر کو بھی فاسق
کہا ہی اسلیے کہ وہ بھی نافرمان و موذی ہی ب ۱۲ ت ۱۷ ، ا ۳
ک ۱۱ و ۱۳ و ۱۵ ن ۸ و ۱۵ و ۱۷ ، ۷ و ۱۳ ، ۲۶ ۴
۲۷ ، ۱۰ و ۲۰ ، ۲۵ ، ۶ -

فَاسِقِيْنَ - بمعنے ایضاً ب ۸ ب ۴ ب ۲ و ۳ ت ۹ و ۱۲
و ۱۶ ، ۱ ، ۵ ، ۱۴ ، ۲۰ ، ۲۵ ، ۲۷ ، ۲۸ ، ۴ و ۹ و ۱۳ -
فَاصِلِيْنَ - جدا و فیصلہ کرنیوالے اور خیر الفاصلین باریتعالیٰ ہی ت ۱۲
فَاطِرُ - پیدا کرنیوالا اور چیرنیوالا طولا اور کبھی یہ بغرض اصلاح
اور کبھی فساد ب ۸ ت ۵ و ۱۴ ، ۱۲ ، ۲ ، ۱۵ -
فَاعِلٌ - کرنیوالا ۱۶ -
فَاعِلُوْنَ - کرنیوالے ۱۳ ، ۲ ، ۱ -
فَاعِلِيْنَ - ایضاً کرنیوالے ۱۲ ، ۵ ، ۱۲ ، ۲ و ۵ و ۶ و ۷ -
فَاقِرَةٌ - کمر توڑنیوالی اصل مین فقرات کمر کو کہتے ہین
اور مراد اس سے وہ مصیبتین ہین جو فقرات کمر کو توڑ ڈالین ۲۹ ، ۱۷
فَاقِعٌ - خالص شوخ زرد رنگ کو کہتے ہین ب ۸ -
فَاكِهُوْنَ - خوش ہونیوالے اور خوش طبعی کرنیوالے ۲۳ ، ۲
فَاكِهَةٌ - میوے ۲۳ ، ۳ و ۱۳ ، ۱۳ و ۱۶ ، ۲۷ ، ۲
و ۱۱ و ۱۳ و ۱۵ ، ۳۰ ، ۵ -

فَاكِهِيْنَ - عیش کرنیوالے نعمتون مین ۲۵ ، ۲۷ ، ۳ -
فَالِقُ - بیجا بیج سے چیرنے پھاڑنیوالا تاریکی رات سے
روشن دن نکالنے والا دریا پانی جدا جدا کرنے والا

ہو سبحانہ و تعالےٰ ۱۳ -
فَانٍ - فنا و نابود ہونیوالا اور آخر تک پہونچنے والا ۱۱ ، ۲۷
فَاؤُا - پھرین اور رجوع کرین وہ ۲ ، ۱۳ -
فَاهُ - منہ اسکا اسمین ہ ضمیر کی ہی اور الف نشانی
نصب ہی یہ لفظ بے ضمیر کے الف کے ساتھ نہین آیا ہی ۱۳ ، ۸
فَائِزُوْنَ - مطلب و مقصد و مراد کو پہونچنے والے ۹
۱۸ ، ۶ و ۱۳ ، ۲۸ ، ۶ -

فصل الفاء مع التاء

فَتَّاحُ - بہت بڑا مشکلکشا اور حکم کرنیوالا ہے ۲۲ ، ۹ -
فَتَحَ - کھولا اسنے ۱ ، ۹ -
فَتْحُ - کھولنا اور فتحمند ہونا ۱۷ ، ۱۲ ، ۱۶ ، ۲۱
۱۶ ، ۲۷ ، ۱۷ ، ۲۸ ، ۱۰ ، ۳۰ ، ۳ ، ۵ -
فَتْحًا - کھولنا فتح پانا ۱۰ ، ۲۶ ، ۹ و ۱۱ و ۱۲ -
فُتِحَتْ - کھولے گئے وہ ۲ ، ۲۴ ، ۳۰ -
فَتَحْنَا - فتح کیا ہمنے اور کھولا ہمنے ۱۱ ، ۲ -
۲۴ ، ۱ ، ۴ ، ۲۶ و ۷ ، ۸ -
فَتَحُوْا - فتح پائی انھون نے ۱۳ ، ۲ -
فَتْرَةٌ - بفتح الفاء وہ زمانہ جو دو پیغمبرون کے درمیان
واقع ہو جیسے حضرت عیسیٰ سے آنحضرت تک پانچسو
انہتر سال کا فاصلہ ہے ۷ -
فَتَقْنَا - جدا کیا ہمنے علیحدہ علیحدہ کیا ہمنے ۱ ، ۳ -
فَتَنَّا - امتحان کیا ہمنے جانچا ہمنے ۱۲ ، ۱۲ و ۱۲
۱۱ و ۱۳ ، ۲۰ ، ۱۳ ، ۲۳ ، ۱۱ و ۱۲ ، ۲۵ ، ۱۴ -
فِتْنَتُكَ - آزمائش و امتحان ہے تیرا ۹ -

فِتْنَتَكُمْ۔ عذاب و عقوبت و گمراہی اپنی پ ۲۶ ع ۱۸۔

فُتِنْتُمْ۔ آزمائش کیے گئے ہو تم امتحان کیے گئی ہو تم پ ۲۷ ع ۱۴ پ ۱۸

فِتْنَتَهٗ۔ امتحان اسکا پ ۱۰۔

فِتْنَتَهُمْ۔ آزمائش و امتحان تمہارا پ ۹۔

فُتِنُوْا۔ امتحان لیے گئے وہ پ ۱۴ ع ۲۰ پ ۳ ع ۱۰۔

فِتْنَةً۔ آزمائش و امتحان و جانچ اور شرک گمراہ بنانا۔ قتل کرنا روکنا رکاوٹ گمراہی معذرت قضا گناہ مرض عقوبت سزا آزمائش عذاب جلانا جنون دیوانگی ازاتقان پ ۱۲ پ ۸ و ۱۱ پ ۳ پ ۹ پ ۱۴ (۲۶) جگہ آیا ہے

فُتُوْنًا۔ آزمائش و امتحان پ ۱۶ ع ۱۱۔

فَتًى۔ جوان یا لڑکا پ ۱۵ ع ۵۔

فَتَيٰتِكُمْ۔ لونڈیاں اور جوان عورتیں تمہاری پ ۵ پ ۱۸

فَتَيٰنِ۔ دو جوان و غلام عرب میں غلام فتی کو کہتے ہیں پ ۱۲ ع ۵

فِتْيٰنِهٖ۔ بکسر الفاء جوان اپنے نوکر اپنے پ ۱۳ ع ۲۔

فَتِيْلًا۔ تاگا کھجور کی گٹھلی کا پ ۵ ع ۴ و ۵ پ ۱۵ ع ۸۔

فِتْيَةٌ۔ بکسر الفاء سب جوان یا نوکر پ ۱۵ ع ۱۳ و ۱۴۔

فَتٰهُ۔ جوان اپنا پ ۱۵ ع ۲۔

فَتٰهَا۔ غلام اپنا ہا ضمیر مونث کی راجع ہے طرف زلیخا کے اور غلام سے مراد حضرت یوسف ہیں پ ۱۲ ع ۱۴۔

فصل الفاء مع الجیم

فَجٌّ۔ پہاڑی راستہ کشادہ جمع اسکی فجاج بکسر الفاء ہے پ ۱۷ ع ۱۱

فِجَاجًا۔ راستے وسیع کشادہ دو پہاڑوں کے درمیان پ ۱۷ ع ۳ پ ۲۹ ع ۹۔

فُجَّارٌ۔ بضم الفاء فَجَرَ یَفْجُرُ فُجُوْرًا فہو فاجر و جمعہ فُجَّار ا

گناہ کرنا اور حق سے پھرنا اور نماز ترک کر کے جھوٹ بولنا پ ۲۳ ع ۱۲ پ ۳۰ ع ۷ و ۸۔

فَجْرٌ۔ فجر اصل میں دو قسم پر ہے ایک کاذب جس میں کسیقدر سفیدی مستطیل ہوتی ہے دوم فجر صادق وسیع اطراف میں ہوتی ہے پ ۲ پ ۹ پ ۱۴ پ ۳۰ ع ۱۴ و ۲۲۔

فُجِّرَتْ۔ جاری کیے گئے بہائے گئے وہ پ ۳۰ ع ۷۔

فَجَّرْنَا۔ پھاڑا ہمنے اور پھاڑ دیا ہمنے پ ۱۵ پ ۲۲ پ ۲۶ پ ۸

فَجَرَةُ۔ بدکار و ڈیٹھ کی جماعت پ ۳۰ ع ۵۔

فُجُوْرَ۔ بدکاری گناہ کرنا اور نیک و حق سے پھرنا اور نماز ترک کرنا پ ۳۰ ع ۱۶۔

فَجْوَةٍ۔ کشادہ پہاڑی میدان پ ۱۵ ع ۱۴۔

فصل الفاء مع الحاء

فَحْشَآءِ۔ بیحیائی اور وہ کام جو شرعًا قبیح و برا ہو پ ۲ پ ۵ پ ۱۲ پ ۱۴ پ ۱۹ پ ۹ پ ۲۱ ع ۱۔

فصل الفاء مع الخاء

فَخَّارِ۔ کھنکھنا ٹھیکرا یا آگ سے پکے ہوے برتن جو بوجہ پختہ ہونیکے آواز دیوے اسکو کہتے ہیں پ ۲۷ ع ۱۲۔

فَخُوْرٌ۔ خود پسند شیخی خور بڑائیاں کرنیوالا پ ۳۔

فصل الفاء مع الدال

فِدَآءً۔ بدلہ معاوضہ مالی یا جانی اصل اسکی یوں ہے کہ اگر جہاد میں کفار قیدی ہوں تو انکا بدلہ مال یا جو مسلمان قیدی انکے پاس ہوں اسکے معاوضہ میں انکے قیدیوں کو چھوڑ دو پ ۲۶

قِدْیَۃٌ ۔ بدلہ و معاوضہ مالی ہو یا جانی پ ۷ رہ ۱۵ ع ۱

فصل الفاء مع الراء المہملہ

فُرَاتٌ ۔ یہ ایک مشہور و معروف دریا شیرین خوشگوار کا نام ہی مصر مین پ ۱۹ ر ۳ پ ۲۲ ر ۱۴ ۔

فُرَاتًا ۔ ایضاً مصری دریا کو کہتے ہین پ ۲۹ ر ۲۱ ۔

فُرَادٰی ۔ اکیلا منفرد تنہا بغیر لباس وغیرہ کے پ ۷ ر ۱۲ پ ۲۲ ر ۱۲ ۔

فِرَارُ ۔ بھاگنا ۔ پ ۲۱ ر ۱۸ ۔

فِرَارًا ۔ بھاگنا جنگ وغیرہ مین پ ۱۵ ر ۱۵ پ ۲۱ ر ۱۸ پ ۲۹ ر ۹ ۔

فَرَاشٌ ۔ بفتح الفاء ٹڈیون و پروالے و پتنگونکے فرش کو مراد لیا ہی کہ قیامت کے دن انسان مثل انکے فرش کے فرش ہونگے پ ۳۰ ر ۲۶ ۔

فِرَاشًا ۔ بکسر الفاء بچھونا یعنے زمین کو اللہ تعالے نے فرش بنایا ہے پ ۱ ر ۳ ۔

فِرَاقُ ۔ بکسر الفاء جدائی و علیحدگی و تفریق پ ۲۹ ر ۱۷ ۔

فَرَّتْ ۔ بھاگے ہین وہ یعنے وہ جماعت ٹکڑ پ ۲۹ ر ۱۶ ۔

فَرْثٍ ۔ گوبر و سرگین و لید ۔ پ ۱۴ ر ۱۴ ۔

فُرِجَتْ ۔ کھولا جاوے و شگاف کیا جاوے اور چیرے گئے وہ اور کھڑکی کھڑکی کیگئی وہ یعنی آسمان دن قیامت کے پ ۲۹ ر ۱۱ ۔

فُرُوجَهَا ۔ شرمگاہ اُسکی اور سوراخ و شگاف کو بھی کہتے ہین پ ۶ ر ۲۰ ۔

فَرِحٌ ۔ خوشی کرنیوالا پ ۱۲ ر ۱ ۔

فَرِحَ ۔ خوش ہوا وہ ۔ پ ۱۰ ، ا ر ۶ ۔

فَرِحُوا ۔ خوش ہوئے وہ پ ۴ پ ۷ پ ۱۰ پ ۱۳ پ ۲۴ ر ۱۴ ۔

فَرِحُونَ ۔ خوش ہونیوالے پ ۱۳ ر ۱۳ پ ۲۱ ر ۴ ،

فَرِحِينَ ۔ خوش ہین پ ۴ ر ۸ پ ۲۰ ر ۱۱ ۔

فَرْدًا ۔ اکیلا و طاق ہونا پ ۱۶ ر ۸ و ۹ پ ۱۷ ر ۶ ۔

فِرْدَوْسَ ۔ بوستان باغات اور ایک بہشت کا نام ہے جو سب کے اوپر ہے پ ۱۶ ر ۳ پ ۱۸ ر ۱ ۔

فَرَرْتُ ۔ بھاگا مین پ ۱۹ ر ۶ ۔

فَرَرْتُم ۔ بھاگے تم ۔ پ ۲۱ ر ۱۸ ۔

فُرُشٍ ۔ بضمتین یہ جمع ہی مثل کتاب و کتب کے معنے بچھونون کے پ ۲۷ ر ۱۳ و ۱۴ ۔

فَرْشًا ۔ فرش جو چیز یا بچھونا زمین کے متصل ہو اُسکو فرش کہتے ہین پ ۸ ر ۴ ۔

فَرَشْنَا ۔ بچھونا کیا ہمنے یا بچھونا بنایا ہمنے پ ۲۷ ر ۲ ۔

فَرَضَ ۔ مقرر کیا واجب کیا اُسنے لازم کیا اُسکا عمل اور ہر ایک مقام جہان فرض اللہ علیہ واقع ہوا ہی تو وہان واجب و لازم العمل ہوتا ہی اُسکا منکر یا منحرف موجب عقاب ہوتا ہی پ ۴ پ ۱۲ پ ۲۲ پ ۲۸ ر ۱۹ ۔

فَرَضْتُمْ ۔ مقرر کیا تمنے واجب کیا تمنے پ ۲ ر ۱۵ ۔

فَرَضْنَا ۔ مقرر کیا اور فرض و واجب کیا ہم نے اور ٹھہرایا ہم نے پ ۱۸ ر ۱ ، پ ۲۲ ر ۳ ۔

فُرُطًا ۔ بضمتین اصل اسکی کَانَ اَمْرُهٗ فُرُطًا ہے کام اُسکا حد سے نکلا ہوا اور متجاوز اسراف و تضییع مال مین اور آگے چلنے والے کو بھی کہتے ہین پ ۱۵ ر ۱۶ ۔

فَرَّطْتُ ۔ قصور کیا مین نے (عبادت الٰہی مین) پ ۲۴ ر ۲ ۔

فَرَّطْتُمْ ۔ حد سے تجاوز کیا تمنے پ ۱۳ ر ۴ ۔

فَرَّطْنَا ۔ قصور کیا ہمنے پ ۷ ر ۱۰ ۔

فِرْعَوْنَ ۔ یہ ایک اسم عجمی ایک مشہور دشمن خدا کا ہے

یہ بادشاہ مصر تھا جسنے حضرت موسیٰ سے مقابلہ کیا اور دعویٰ خدائی کیا یہ لقب ہے اُسکا اُس زمانہ مین سلاطین مصر کو فرعون کہتے تھے نام اُسکا مصعب بن ریان تھا اور اہل تحریر نے اُسکا نام ولید بن مصعب بیان کیا ہے پست قد دراز ریش بائین آنکھ چھوٹی تھی پاؤن سے لنگڑا تھا چار سو برس حاکم رہا کبھی بیمار نہین ہوا چھ سو برس زندہ رہا موسیٰ نے چالیس برس وعظ کیا معجزے دکھائے مگر ایمان نہ لایا آخر دریا مین غرق ہوا مصر مین سات فرعون ہوئے ہین یہ ساتوان تھا پہلے فرعون طوطیس تھا جسنے حضرت سارہ سے بے ادبی کرنا چاہا تھا اور ہاجرہ کو دیا تھا حضرت ہاجرہ کو مکہ مین مصر سے غلہ بھیجا کرتا تھا حسن عقیدہ سے اور ایک فرعون یوسف کے زمانہ مین تھا اُسکا نام ریان تھا ان دونونکے درمیان چار سو برس کا فاصلہ تھا پ ۳ع (۳۹) جگہ

فَرْعُهَا۔ ڈالی شاخ اُسکی اسمین دو توجیہ ہین ایک باعتبار طول کے دوم باعتبار عرض کے ۱۳ع ۱۶۔

فَرَغْتَ۔ فارغ ہوا تو۔ ۳۰ع ۱۹۔

فِرْقٍ۔ ٹکڑا۔ پارہ جزو اور ایک قطعہ منفصلہ ۱۹ع ۸۔

فَرْقًا۔ جدا و تفریق و علیحدہ کرنا اور فرق باعتبار انفصال کے ۲۹ع ۲۱۔

فُرْقَانَ۔ الفرقان کلام اللہ تعالیٰ لفرقہ بین الباطل والحق فی الاعتقاد والصدق والکذب فی المقال والصالح والطالح فی الاعمال و ذلک فی القرآن والتوراة والانجیل پ ۲ع ۳ع ۹ع ۱ع ۴ع ۱۶ع ۱۔

فُرْقَانًا۔ بمعنے ایضاً۔ ۹ع ۱۸۔

فَرَقْتَ۔ جدا کیا تو نے تمیز کیا تو نے حق و باطل مین ۱۶ع ۱۴

فَرَقْنَا۔ جدا کیا علیحدہ کیا ہمنے ۱ع ۶ ۱۵ع ۱۲۔

فَرَّقُوا۔ جدا کیا علیحدہ کیا پراگندہ کیا اُنہون نے ۸ع ۲۱ع

فِرْقَةٍ۔ گروہ جماعت ۱۱ع ۴۔

فَرَرْتُمْ۔ بھاگو تم ۲۷ع ۲۔

فُرُوجٍ۔ یہ لفظ جمع ہے فرج کی بمعنے سوراخ اور شرمگاہ عورت کی ۲۶ع ۱۵۔

فُرُوجَهُمْ۔ شرمگاہین اُن مردونکی ۱۸ع ۲۲ع ۲۹ع

فُرُوجَهُنَّ۔ شرمگاہین اُن عورتونکی ۱۸ع ۱۰۔

فَرِيًّا۔ عجب کام بڑا۔ ایک صفت عجیب اور جھوٹ اور بہتان کو بھی کہتے ہین ۱۶ع ۵۔

فَرِيضَةً۔ خدا کے احکام مثل روزہ و نماز و حج و زکوٰۃ وغیرہ ۲ع ۱۵ ۴ع ۱۳ ۱۵ع ۱ ۱۰ع ۱۴۔

فَرِيقٌ۔ جماعت ایک گروہ ۱ع ۹ و ۱۲ ۳ع ۱۱ ۵ع ۸ ۱۱ع ۳ ۴ع ۱۳ ۱۵ع ۱۶ و ۱۲ ۱۲ع ۷ و ۱۸ ۲۵ع ۲۔

فَرِيقًا۔ ایضاً ۱ع ۱۱ ۱ ۲ع ۷ ۱ع ۱۴ ۱۶ع ۱۰ ۱ع ۱۵ ۱۹ع ۸۔

فَرِيقَانِ۔ دو جماعت یا گروہ ۱۹ع ۱۹۔

فَرِيقَيْنِ۔ دو جماعت ۷ع ۱۵ ۱۲ع ۲ ۲۶ع ۸۔

فصل الفاء مع الزاء المعجمہ

فَزِعَ۔ گھبرایا وہ اور ڈرا ۲۰ع ۳ ۲۳ع ۱۱۔

فَزِعَ۔ گھبرا گیا وہ ۲۳ع ۹۔

فَزَعٍ۔ گھبراہٹ خوف ڈر ۱۷ع ، ۲۰ع ۳۔

فَزِعُوا۔ گھبرائے وہ ۲۲ع ۱۲۔

فصل الفاء مع السین المہملہ

فَسَادَ - فساد کرنیوالا یہ ضد ہے اصلاح کی اور اعتدال سے نکلنا قلیل ہو یا کثیر اور نفس و بدن در اشیاء مین بھی مستعمل ہے ... -

فَسَادًا - یعنے ایضاً ... ۹ و ۱۳ ... ۱۲ -

فَسَدَتِ - الارض - برباد و تباہ و بگڑ جاتی ہو زمین ...

فَسَدَتَا - فساد و بگاڑ کیا اُن دونون نے ... ۲ -

فَسَقَ - گناہ کیا اُسنے - اسکو فاسقون مین دیکھو ...

فُسُوقٌ - برائی و گناہ و احکام شرع سے نکلنا ... -

فِسْقًا - یعنے ایضاً ... ۵ -

فَسَقُوا - گناہ کیا اور بدکاری کی اُنھون نے ...

فُسُوقٌ - گناہ و بدکاری کرنا ... ۱۳ و ۱۴ -

فصل الفاء مع الشین المعجمة

فَشِلْتُمْ - ڈرے تم اور نامردی کی تمنے ... ۱ -

فصل الفاء مع الصاد المهملة

فِصَالًا - دودھ چھڑانا ... ۱۴ -

فِصَالُهُ - دودھ چھڑایا اُسکا ... ۱۱ ... ۲ -

فَصَلَ - جدا ہوا اور باہر ہوا وہ ... ۱۷ -

فَصَّلَ - مفصل و جدا جدا تفصیل وار بیان کر دیا اُسنے فاعل اُسکا اللہ تعالے ہی ہے ... ۱ -

فَصْلٌ - جدا کرنا علیحدہ و الگ ہونا اور فصل الخطاب بات درست اور سچی کہ حق اور باطل مین تمیز و جدائی کرے اور یوم الفصل دن قیامت کا ...

فَصَلِّ - نماز پڑھ تو اسمین خطاب آنحضرت کیطرف ہے ...

فَصَلَتِ - العیر و جدا ہوا قافلہ ... ۵ -

فُصِّلَتْ - جدا جدا تفصیل سے بیان کیے گئے ہین وہ یعنے احکام و آیات الٰہی ... ۱۵ و ۱۹ -

فَصَّلْنَا - خوب تفصیل وار بیان کیا ہمنے ...

فَصِيلَتِهِ - کنبہ و قبیلہ اپنا جو اُس سے منفصل و جدا رہتے ہون مثل چارو غیرہ کے ... ۷ -

فصل الفاء مع الضاد المعجمة

فَضَّلَ - بزرگی دی اُسنے اور بزرگ بنایا اُسنے ...

فَضْلَ - بزرگی اور زیادتی اور زیادہ ہونا ... ۸ و ۱۳ ... ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ - (۳۵) جگہ آیا ہے -

فَضْلًا - بزرگی و کرم و زیادتی ... ۹ ... ۵ ... ۲ ... ۳ و ۸ ... ۱۶ ... ۱۲ و ۱۳ ... ۴ -

فَضَّلْتُكُمْ - فضیلت دی مین نے تمکو ... ۲ و ۱۵ -

فَضَّلَكُمْ - بزرگی دی تمکو زیادہ دیا تمکو ... ۶ -

فَضَّلْنَا - فضیلت دی اُسنے ہمکو ... ۱۷ -

فَضَّلْنَا - فضیلت و بزرگی دی ہمنے ...

فُضِّلُوا - فضیلت و بزرگی دیے گئے وہ ... ۱۶ -

فَضْلِهِ - اُسکے فضل و کرم سے ... ۱۱ ... ۸ و ۹ ... ۲ و ۳ و ۵ ... ۴ (۲۴) جگہ آیا ہے -

فِضَّةٍ - چاندی روپا ... -

فصل الفاء مع الطاء المهملة

فَطَرَ - پیدا کیا بنایا اُسنے اور ایجاد کیا اُسنے اور ایک ہیئت مناسب و خاص کے جیسے کہ اُسکا ہونا مناسب و

لائق احق تھا از باب قبل پ ۱۵ پ ۵ پ ۵ پ ۱۲ پ ۵ پ ۱ پ ۱ پ ۹

فِطرۃَ ۔ بکسر الفاء ابتدا پیدائش اور دین حق کے معنے بھی آیا ہے پ ۲۱

فُطُورٍ ۔ شگاف شکستگی تبائن تغیر وعدم مناسبت سوراخ پ ۲۹

فصل الفاء مع الظاء المعجمۃ

فَظًّا ۔ سخت دل بدزبان بدشکل پ ۴ ۸ ۔

فصل الفاء مع العین

فَعَّالٌ ۔ اسمین مبالغہ ہے بہت خوب کرنے والا ہے وہ یہ وصف ہے باریتعالی کا پ ۱۲ ۹ پ ۳۰ ۱۰ ۔

فَعَلَ ۔ کیا اسنے پ ۹ پ ۱۴ پ ۱۷ پ ۳۰ ۔

فُعِلَ ۔ کیا گیا وہ پ ۲۲ ۱۲ ۔

فَعَلْتَ ۔ کیا تونے پ ۱۱ ۶ پ ۱۸ ۵ پ ۱۹ ۶ ۔

فَعْلَتَكَ ۔ فعل و کام تیرا پ ۱۹ ۶ ۔

فَعَلْتُمْ ۔ کیا تم نے پ ۱۳ ۴ پ ۲۶ ۱۳ ۔

فَعَلْتُهُ ۔ کیا بنایا مین نے اسکو پ ۱۶ ۱ ۔

فَعَلْتُهَا ۔ کیا مین نے اسکو پ ۱۹ ۶ ۔

فَعَلْنَ ۔ کیا انھون نے پ ۲ ۱۴ و ۱۵ ۔

فَعَلْنَا ۔ کیا ہمنے پ ۱۳ ۱۹

فَعَلُوا ۔ کیا انھون نے پ ۹ پ ۱۵ پ ۶ اور ۳ و ۱۰ پ ۲۷ ۱۰ ۔

فَعَلَهُ ۔ کیا اسنے اسکو پ ۱۷ ۵ ۔

فَعَلَيَّ ۔ پس اوپر میرے ہے پ ۱۲ ۳ ۔

فصل الفاء مع الفاء

فَفِي ۔ پس بیچ ۔ پ ۴ ۲ پ ۱۲ ۹ ۔

فصل الفاء مع القاف

فَقَدْ ۔ پس تحقیق پ ۱۳ و ۱۶ پ ۱۴ پ ۲ پ ۳ اور ۵ و ۶ و ۱۱ پ ۵ (۶۰) جگہ آیا ہے

فَقْرَ ۔ تنگی اور احتیاج اور فقر مین چار توجیہ ہین ایک وجود حاجت ضروریہ انسان یہ تو دائمی ہے جبتک انسان دار الدنیا مین ہے اسسے نجات نہین ہے بلکہ عام ہے ہر ایک موجودات کیلیے جیسے أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ دوم عدم قناعت و استطاعت جیسے قیدی دار حرب مین یا سفر مین سوم فقر النفس ہے یہ بہت شر ہے چہارم فقر الی اللہ جیسے حدیث مین آیا ہے اَللّٰھُمَّ اَغْنِنِي مِنَ الْفَقْرِ ۔ پ ۳ ۵ ۔

فُقَرَاءُ ۔ محتاج و درویش لوگ ہین پ ۳ ۵ پ ۱۰ ۱۵ پ ۱۸ ۱۰ پ ۲۲ ۵ پ ۲۶ ۸ پ ۲۸ ۴ ۔

فَقِيرٌ ۔ محتاج پ ۴ ۱۰ پ ۱۸ ۱۱ پ ۲۰ ۶ ۔

فَقِيرًا ۔ محتاج درویش ہونا پ ۴ ۱۲ پ ۵ ۱۰ ۔

فصل الفاء مع الکاف

فَكُّ ۔ چھڑوانا ۔ چھڑوانا رہن کا یعنے انفکاک الرہن اور غلام آزاد کرنا اور چھڑانا انسان کا اپنے نفس کو عذاب الٰہی سے ساتھ کلمہ طیبہ وعمل صالح کے پ ۳۰ ۱۵ ۔

فَكَّرَ ۔ سوچا اسنے فکر ایک قوت جولانیہ مطرقہ علیہ ہے طرف معلومات کے حسب منظر عقل انسان اور یہ خاصہ انسان ہے بجز دوسرے حیوانونکے اسیواسطے حکم ہے کہ مخلوقات الٰہی مین فکر کرو نہ ذات الٰہی مین کیونکہ ذات الٰہی منزہ ہے صورت و شکل سے پ ۲۹ ۱۵ ۔

فَكِهِينَ ۔ ہنستے باتین بناتے خوشیاں کرتے پ ۳۰ ۸ ۔

فصل الفاء مع اللام

فَلْيَتَنَافَسِ ۔ پس چاہیے کہ رغبت کریں پ۳۰ ۸۔
فَلَا ۔ پس نہین اسکے معنے کتب اصول مین تفصیل سے
ہین پ۱ ۴ و ۹ و ۱۰ و ۱۶ (۴۱) جگہ آیا ہے۔
فُلَانًا ۔ بضم الفاء فلان شخص ۔ فلان و فلانہ یہ کنایات
انسان ہین اور الفلان و الفلانۃ یہ کنایات حیوانات ہین پ۱۹
فَلَقِ ۔ کسی چیز کو چیرنا اور ظاہر و بین کرنا بعض کو بعض سے
اور صبح اور صبحدم کیلیے بھی کہا ہی کہ یہ ایک کلمہ ہی کہ اللہ
تعالے نے موسیٰ علیہ الصلوۃ والسلام کو سکھایا تھا جس
سے اُنھون نے دریا کو چیر ڈالا ۔ پ۳۰ ۸۔
فُلْكِ ۔ بضم الفاء و سکون اللام کشتی اور کشتیان یہ کشتی
نوح کا ذکر ہی زبور وغیرہ مین لکھا ہی کہ کشتی نوح ڈیڑھ سو
گز طول و پچیس گز عرض پندرہ گز مرتفع تھی پ۸ پ۱۲ پ۱۵ (۱۹) جگہ
فَلَكِ ۔ بفتحتین آسمان اسکو عثمان اللغات مین دیکھو پ۱۷ پ۲۳
فَلَمْ ۔ پس نہین ہی لم یہ نفی مضارع مین کرتا ہی ساتھ جزم
کے پ۵ ۴ و پ۶ ۶ پ۹ ۱۶ (۲۲) جگہ آیا ہے۔
فَلِمَ ۔ پس کیون یہ لِمَ استفہامیہ ہی پ۱ ۱۱ پ۱۵ پ۲ پ۷
فَلَنْ ۔ پس ہرگز نہوگا یہ نفی تاکیدی استقبال بدی کرتا
ہے کہ ابدالآباد یہ ہرگز نہوگا پ۳ پ۶ و ۲ پ۵ و ۹ و ۱۳ (۱۶) جگہ آیا ہی
فَلَوْ ۔ پس اگر پ۵ پ۹ ۹ پ۲۶ ۷۔

فصل الفاء مع المیم

فَمَا ۔ پس جو کچھ پ۱ ۳ و ۱۰ پ۲ ۵ و ۹ و ۱۸ (۴۷) جگہ آیا ہی
فَمَنِ ۔ بفتح المیم جو کوئی اسکو کتب نحو مین دیکھو (۸۷) جگہ

فَمِنْ ۔ پس بعض سے پ۵ ۱ و ۸ پ۱۴ ۱۳ پ۱۶ ۶ پ۲۷۔
فَمَنَّ ۔ اللہ پس احسان و نعمت کیا اللہ تعالےٰ نے
اصل مَنّ ایک وزن کا نام ہی لہذا استعارۃً جو کسی پر احسان
و وزن لوجہ رکھا جاتا ہی اُسکو بھی مَنّ بفتح النون کہتے
ہین اور بکسر النون ترنجبین پ۵ ۱۰۔

فصل الفاء مع الواو

فَوَ ۔ رَبِّكَ ۔ پس قسم ہے رب تیرے کے واو قسمیہ ہی
پ۱۴ ۶ پ۲۶ ۸ پ۲۶ ۱۸۔
فَوَاحِشَ ۔ یہ لفظ جمع ہی کنایہ ہی زنا و بدکاری سے
اور ہر ایک بڑی بُرائی و قباحت پ۴ و ۱۱ پ۲۵ ۵ پ۲۷ ۶۔
فُؤَادُ ۔ دل جمع اسکی اَفْئِدَۃٌ ہی پ۱۲ پ۱۳ ۴ پ۱۴ ۱ پ۲۰ ۴ پ۲۷ ۵
فُوَاقٍ ۔ ڈھیل ۔ توقف ۔ راحت کہ واپس ہو طرف
اُسکے اور رجوع و پلٹنا اور وہ حالت کہ جان کندنی کے
وقت ہوتی ہے پ۲۳ ۱۱۔
فَوَاكِهَ ۔ میوے پ۱۸ ۱ پ۲۳ ۶ پ۲۹ ۲۲۔
فَوْتَ ۔ نیست و نابود ہونا اور بھاگنا اور دور ہونا کسی
چیز کا انسان سے کہ مشکل و متعذر ہو ادراک اُسکا پ۲۲ ۱۲۔
فَوْجٌ ۔ وہ جماعت جو بہت تیز و جلدی چلنے والی
ہو جمع اسکی افواج ہی پ۲۳ ۱۳ پ۲۹ ۱۔
فَوْجًا ۔ بمعنے ایضًا پ۲۰ ۴۔
فَوْرِ ۔ خوشی کا جوش ۔ دیگ کا جوش آگ پر اور غضب کا
جوش اور نوح علیہ الصلوۃ والسلام کے تنور کا جوش مارنا
اور چشمہ پانی وغیرہ کا جوش اور فوارہ کے پانی کا جوش
مارنا اوپر اُٹھنا پ۴ ۴۔

فَوْزَ۔ بفتح الفاء و سکون الواو اپنی مراد و مقصود کو پہنچنا اور نجات پانا [illegible]

فَوْزًا۔ بمعنے ایضًا [illegible]

فَوْقَ۔ بفتح الفاء و سکون الواو اوپر یہ فوقیت مکان و زمان و جسم و عدد و منزل اور کبر و صغر اور فضیلت دنیوی و اخروی اور باعتبار قہر و غلبہ کے مستعمل ہے [illegible]

فَوْقَكُمْ۔ اوپر تمہارے [illegible]

فَوْقَهٗ۔ اوپر سے یا اوپر اسکے [illegible]

فَوْقَهَا۔ اوپر اسکے [illegible]

فَوْقَهُمْ۔ اوپر ان مردوں کے [illegible]

فَوْقَهُنَّ۔ اوپر ان عورتوں کے [illegible]

فُوْمِهَا۔ لہسن اسکے سے [illegible]

فصل الفاء مع الهاء

فَهَلْ۔ پس کیا (ف) حرف عطف ہے اور کلام کی طرفیت پر آتا ہی استفہام۔ تقریر۔ تنبیہ۔ تبکیت۔ نفی [illegible]

فَهُمْ۔ پس وہ [illegible] (۳۳) جگہ آیا ہی

فَفَهَّمْنَا۔ تفہیم کرادیا اور سمجھا دیا ہمنے [illegible]

فَهُوَ۔ پس وہ [illegible] (۲۷) جگہ آیا ہی

فَهِيَ۔ پس وہ عورت [illegible]

فصل الفاء مع الهمزة والياء

فِئَتَانِ۔ دو گروہ یا دو جماعت [illegible]

فِئَتُكُمْ۔ گروہ و جماعت تمہاری [illegible]

فِئَتَيْنِ۔ دو گروہ و جماعت [illegible]

فِيْكُمْ۔ بیچ تمہارے یا تم میں [illegible]

فِيْلٌ۔ ہاتھی یہ اسم جنس ہی [illegible]

فِيْمَ۔ کس میں [illegible]

فِيْمَا۔ کس میں [illegible] اسکا ذکر ۳۳ جگہ آیا ہی۔

فِيْنَا۔ ہمیں [illegible]

فِئَةٍ۔ گروہ جماعت قبیلہ [illegible]

فِيْهِ۔ اسمیں۔ اسکا ذکر ۱۴۳ جگہ آیا ہے۔

فِيْهِمْ۔ انمیں۔ اسکا ذکر ۵ جگہ آیا ہے۔

فِيْهِمَا۔ ان دونوں میں [illegible]

فِيْهِنَّ۔ ان عورتوں میں [illegible]

فِيْهَا۔ اسمیں [illegible] (۱۶۳) جگہہ آیا ہی

باب القاف

فصل القاف مع الالف

قٓ۔ اسم جبل محیط بالدنیا من زبرجد [illegible]

قَابَ۔ قدر مسافت۔ بعد۔ دوری اور درمیان قبضہ کمان [illegible]

قَابِلِ۔ قبول کرنیوالا ۲۴ ۲۔

قَاتَلَ۔ باہم آپسمین لڑا وہ ۴ ۶ ۲۸ ۱۔

قَاتِلُ۔ باہم آپسمین لڑائی کرتو ۵ ۸۔

قَاتَلَا۔ باہم آپسمین لڑائی کرو تم دونون ۲ ۸۔

قَاتَلَکُمْ۔ لڑین تم سے ۲۶ ۱۱۔

قَاتَلُوا۔ لڑین وہ لوگ ۲ ۱۱ ۵ ۹ ۱۰ ۱۸ ۲۷ ۱۷ ۲۸ ۸

قَاتِلُوا۔ بکسر التا۔ لڑین وہ لڑائی کرین وہ ۲ ۸ و ۱۶ ۴ ۸ ۵، ۹ ۱۰ ۸ و ۱۰ و ۱۱ ۱۱ ۵ ۲۶ ۱۳۔

قَاتَلَهُمُ۔ لعنت کرے انکو (اللہ تعالے) اصل معنے اسکے قَتَلَ مین دیکھو ۱۱ ۳۰ ۱۳۔

قَادِرُ۔ زبردست یہ وصف ہے انسان کا جبکہ وہ معطی قدرت ہوا ور پر کرنے کسی فعل کے یا کسی صنعت و ایجاد شئے کے اور جب وصف ہو خدائتعالی کا تو اُسوقت قدرت مطلق ہوتی ہے جو چاہتا ہے سو وہ کرتا ہے جو حکم و فیصلہ کرتا ہے وہ مقتضی حکمت بغیر کمی و بیشی کے ہوتا ہے کوئی اُسکے حکم کی اصلاح و توڑنے کی قدرت نہین رکھتا ہے ۷ ۱۰ و ۱۴ ۱۵ ۱۱ ۲۳ ۴ ۲۲ ۴ ۲۹ ۱۲ ۳۰ ۱۱۔

قَادِرُونَ۔ وہ قادر زبردست ہین بقوت انسانی ۱۱ ۸ ۲۷ ۱ و ۶ ۲۹ ۸ و ۲۱۔

قَادِرِيْنَ۔ قصد کرنیوالے تعین و انداز کرنیوالے ۲۹ ۱۳ و ۱۷

قَارِعَةٌ۔ مصیبت اور ہر ایک وہ سخت مصیبت و عقوبت جو انسان پر نازل ہو ۱۳ ۱۰ ۲۹ ۵ ۳۰ ۲۶

قَارُونَ۔ یہ قوم موسٰے سے تھا اسکو خدا نے بہت دولت و خزانہ دیا تھا اسقدر تھا کہ ایک بہت بڑی جماعت اُسکی کنجیان نہین اُٹھا سکتی تھی سرکشی کی زکوۃ ادا نہ کی

نا فرمانی کی زمین مین دھنسایا گیا ۲۰ ۱۱ و ۱۸ ۲۷ ۸۔

قَاسِطُونَ۔ ظلم کرنیوالے اور منصف لوگونکو بھی کہتے ہین کیونکہ یہ لغت اضداد سے ہے ۲۹ ۱۱۔

قَاسَمَهُمَا۔ قسم کھائی اُن دونون کے آگے یعنے شیطان نے حضرت آدم و حوا کے آگے قسم کھائی کہ مین تمہارا خیر خواہ و ناصح ہون ۸ ۹۔

قَاسِيَةٌ۔ سخت سیاہ دل اسقدر سخت ہین کہ قبول بیان کیلیے نرم نہین ہوتے ۶ ۲ ۱۷ ۴ ۲۳ ۱۷

قَاصِدًا۔ ارادہ کرنیوالا اور درمیان چلنے والا ۱۰ ۱۲

قَاصِرَاتُ۔ الطَّرْفِ عِينٌ۔ یہ وصف حوران جنان کا ہے کہ نیچے نظر رکھنے والیان خوبصورت آنکھون والیان ۲۳ ۶ و ۱۳ ۲۷ ۱۳۔

قَاصِفًا۔ مِنَ الرِّيحِ۔ اُس تند و سخت مہلک ہوا کو کہتے ہین جو کشتیونکو غرق و درختون و مکانونکو منہدم کردے ۱۵

قَاضٍ۔ حکم کرنیوالا ۱۶ ۱۲۔

قَاضِيَةَ۔ تمام و آخر کرنیوالی اور آخر ہونیوالی ۲۹ ۵

قَاطِعَةً۔ فیصلہ کرنیوالی و کاٹنے والی۔ قطعی حکم دینے والی اور کام ٹھہرانے والی ۱۹ ۱۸۔

قَاعًا۔ برابر میدان ہموار زمین ۱۶ ۱۵۔

قَاعِدًا۔ حالت نشست بیٹھنے والا ۱۱ ۷۔

قَاعِدُونَ۔ بیٹھنے والے ۵ ۱۰ ۱۰ ۸۔

قَاعِدِيْنَ۔ بیٹھنے والے ۵ ۸ ۱۰ ۱۳ و ۱۷

قَالَ۔ کہا اُسنے ۱ ۴ و ۔ ۷ و ۸ (۱۸۶) جگہ آیا ہے

قَالَا۔ کہا اُن دونون نے ۷ ۹ ۱۶ ۱۱ ۱۹ ۱۷۔

قَالَتْ۔ کہا اُس ایک عورت نے ۱ ۲۳ ۱۲ و ۱۳ و ۱۶ (۸۴) جگہ

قَالَتَا۔ کہا اُن دو عورتوں نے ۲۰ ع۴ ۱۶۔

قَالُوْا۔ کہا اُن سب مردوں نے ۲ و ۳ و ۴ و ۸ (۱۰۶) جگہ

قَالَهَا۔ کہی تھی یہ بات (ھا) ضمیر راجع ہے طرف کلمہ کے ۱۸ ع۲۔

قَالِيْنَ۔ دشمنی کرنیوالے اور بیزار ہونے والے اور غضب ناک ہونے والے ۱۹ ع۱۳۔

قَامَ۔ کھڑا ہوا وہ ۲۹ ع۱۱۔

قَامُوْا۔ کھڑے ہوئے وہ ۱ و ۶ و ۱۸ ع۱۴۔

قَانِتٌ۔ فرمانبرداری کرنیوالا اور دعا کرنیوالا اور نماز میں خشوع کرنے والا ۲۳ ع۱۵۔

قَانِتًا۔ بمعنے ایضا ۱۴ ع۲۰۔

قَانِتَاتٌ۔ فرمانبردار عورتیں ۵ و ۲۲ و ۲۸ ع۱۹۔

قَانِتُوْنَ۔ تابعداری کرنیوالے ۱ و ۲۱ ع۴۔

قَانِتِيْنَ۔ فرمانبرداری و تابعداری کرنیوالے ۲ و ۱۵ و ۱۰ و ۲۲ و ۲۸ ع۲۰۔

قَانِطِيْنَ۔ ناامید ہونیوالے ۱۴ ع۳۔

قَانِعَ۔ تھوڑے پر قناعت کرنے والا اور سوال میں جو ملجائے اُسی پر راضی ہو جائے ۱۷ ع۱۲۔

قَاهِرُ۔ غالب و زبردست ۷ ع۸ و ۱۴۔

قَاهِرُوْنَ۔ غالب آنیوالے غالب ہونیوالے ۹ ع۵۔

قَائِلٌ۔ کہنے والا ۱۲ و ۱۵ و ۲۳ ع۶۔

قَائِلُوْنَ۔ کہنے والے ۸ ع۸۔

قَائِلُهَا۔ کہنے والا ہے اُسکا یعنے کلمہ کا (ھا) ضمیر راجع ہے طرف کلمہ کے ۱۸ ع۶۔

قَائِلِيْنَ۔ کہنے والے ۲۱ ع۱۸۔

قَائِمٌ۔ کھڑا اور کھڑا ہونیوالا ۳ و ۱۲ و ۱۳ و ۲۵ ع۱۱۔

قَائِمًا۔ بمعنے ایضا ۳ و ۴ و ۶ و ۱۵ و ۲۳۔

قَائِمُوْنَ۔ کھڑے ہونیوالے ۲۹ ع۷۔

قَائِمَةٌ۔ کھڑی ہونیوالی ۴ و ۱۲ و ۱۵ و ۱۷ و ۲۵۔

قَائِمِيْنَ۔ کھڑے ہونیوالے ۲۲ ع۱۱۔

فصل القاف مع الباء

قَبَائِلَ۔ یہ جمع قبیلہ کی گروہ سب کے سب ۲۶ ع۱۴۔

قَبْرِ۔ اصل میں تاریک گڑھے کو کہتے ہیں مراد اس سے وہ جگہ ہے جہاں مُردہ دفن ہوتا ہے۔ واضح ہو کہ زندیق قبر کے عذاب سے اور اُسکی تنگی و فراخی سے منکر ہیں انکے چند اعتراض ہیں جب ہم قبر کو کھولتے ہیں تو فرشتے مُردے کو گرزوں سے مارتے نظر نہیں آتے اور نہ سانپ بچھو نہ آگ کے شعلے اگر مُردے کی آنکھوں پر پارہ اور سینے پر رائی کا دانہ رکھتے ہیں تو ہرگز تغیر نہیں پاتے اور نہ قبر کی مسافت میں تنگی و فراخی کہ جس میں فرشتے نیک و بد صورتیں سما سکیں اور اہل بدعت و گمراہ یوں کہتے ہیں کہ جو احادیث خلاف عقل و حس ہیں وہ یقینی ناقابل عمل و خطا ہیں جیسے ایک مرد سولی پر لٹکا ہوا ہے نہ کوئی فرشتہ منکر نکیر نظر آتا ہے نہ آگ شعلہ مارتی نظر آتی ہے اور اسیطرح درندہ یا پرندہ کھا گیا اجزا متفرق ہو گئے وغیرہ وغیرہ جواب دل از حافظ ابن قیم و علماء اہل سنت مردہ قبر میں اور سولی پر انکے ماجرا کو اللہ تعالےٰ نے مکلفین کی آنکھوں سے چھپا دیا ہے دیکھنے سے جیسے فرشتوں کو حالانکہ انبیاء پر برابر نازل ہوتے تھے اور بات چیت کرتے

القا، وحی ہوتی حاضرین کو معلوم تک نہوتا معلوم ہوا کہ
ادراک بصر ایسی قوت کاملہ کے قبضہ مین ہی جو مخصوص عن البعض
ہے انی ادی ملاقوتون مین دکھاتا ہون جو تم نہین دیکھتے
ہوا امور تصدیقی یہ ہین کہ سانپ بچھو وغیرہ سب قبر مین موجود
ہین لیکن تو مشاہدہ نہین کر سکتا کیونکہ وہ عالم ملکوتی ہی
یہ نظر اسکی مدرک نہین ہو سکتی وہ موذی سانپ بچھو اس
عالم سے نہین اور دوسرا جواب یہ کہ سانپ بچھو تمکو کاٹ
رہا ہی جو تو خواب مین دیکھتا ہے چنختا ہے اور کبھی جگہ سے
حرکت نہین کرتا اور تو خوب جانتا ہے کہ سانپ وغیرہ
بنفسہ ایذا نہین دیتا بلکہ وہ اثر زہر ہی جو تجھکو حاصل ہوا
ہے حالانکہ تو اسکا مدرک نہین ہی پس مقرر عذاب و الادہ
ہوا جو تجھکو ملا اسیطرح کئی مثالین اور ہین جنکی یہان
گنجائش نہین ہی یہ عذاب کے اقسام ہین باعتبار گناہ کے
قَبَسٍ۔ شعلہ آتش انگارہ ۱۰ و ۱۶۔
قَبَضًا۔ پکڑنا گرفت کرنا ۳۔
قَبَضْتُ۔ پکڑا مین نے ۱۴۔
قَبْضَةً۔ پکڑنا۔ ۱۴۔
قَبَضْتُهُ۔ پکڑا مین نے اسکو ۴۔
قَبَضْنَا۔ پکڑا ہم نے ۳۔
قَبْلُ۔ پہلے آگے متصل و منفصل دونون مین مستعمل ہے
یہ ظروف غایات سے ہی اسکا ذکر ۹ جگہ آیا ہی۔
قِبَلَ۔ طرف جہت ۶ و ۱۸۔
قُبُلٍ۔ بضمتین سامنے ۱۳۔
قُبُلًا۔ بضمتین سامنے ہونا ۱ و ۲۰۔
قِبْلَتَكَ۔ قبلہ تیرا کعبہ ادر جسکی طرف منہ کرے تو نماز
مین ۱۔
قِبْلَتِهِمُ۔ قبلہ انکا جسطرف نماز پڑھی جاوے ۱۔
قَبْلَكَ۔ پہلے تیرے آگے تیرے ۱۰ (۳۰) جگہ
قِبَلَكَ۔ سامنے تیرے ۸۔
قَبْلِكُمْ۔ پہلے اور آگے تمھارے ۳ (۱۷) جگہ
قَبْلِنَا۔ پہلے ہمارے ۸، ۷۔
قَبْلِهٖ۔ پہلے اسکے (۱۵) جگہ
قِبَلَهٗ۔ مقابل اسکے ۱۸۔
قَبْلِهَا۔ بکسر اللام پہلے اسکے ۱۰ و ۱۸۔
قَبْلِهِمْ۔ پہلے انکے اسکا ذکر قریبًا ۴ جگہ آیا ہی۔
قَبْلِيْ۔ پہلے میرے ۱۰ ۲ ۲۔
قُبُوْرُ۔ قبرین ۷ و ۲۵۔
قَبُوْلٍ۔ قبول کرنا اور مان لینا اور لے لینا ۱۲۔
قَبِيْلًا۔ مقابل روبرو سامنے ۱۰۔
قَبِيْلُهٗ۔ قبیلہ و کنبہ اسکا ۱۰۔

فصل القاف مع التاء

قِتَالٍ۔ باہم آپس مین لڑائی کرنا ۱۰ و ۱۱ و ۱۶ ۴
۸ ۱۶ ۵ ۱۹ ۷۔
قِتَالًا۔ ایضًا باہم آپس مین لڑنا ۸۔
قَتَرَ۔ بہت تنگی سے خرچ کرنا ضد ہے اسراف کی یہ
دونون مذموم ہین ۸۔
قَتَرَةٌ۔ سیاہ گرد غبار ۵۔
قَتَلَ۔ مار ڈالا اسنے روح نکالدی اسنے
قُتِلَ۔ مارا گیا وہ ۵ و ۱۰۔

قَتَلَ - ہلاک کرنا مار ڈالنا

قَتَلْتَ - ہلاک کیا تونے ۲۲ ۱۱ ۵ -

قَتَلْتُ - ہلاک کیا مین نے ۷ -

قُتِلَتْ - ماری گئی ہلاک کیگئی ۶ -

قَتَلْتُمْ - مار ڈالا تم نے ۹ -

قُتِلْتُمْ - مارے گئے تم ہلاک کیے گئے تم ۸ -

قَتَلْتُمُوا - مار ڈالا تمنے ہلاک کر دیا تمنے ۱ -

قَتَلْنَا - مار ڈالا ہم نے ۲ -

قُتِلْنَا - قتل کیے گئے ہم ۷ -

قَتَلُوا - مار ڈالا اُنہون نے ۲ ۳ -

قُتِلُوا - مارے گئے وہ ۸ و ۱۱ ۵ ۲۵

قُتِّلُوا - ٹکڑے ٹکڑے کیے گئے وہ ۵ -

قَتَلَهٗ - مار ڈالا اُسنے اُسکو و ۳ ۲۲

قَتَلَهُمْ - ہلاک کیا اُنکو ۱۶ -

قَتْلِهِمْ - ہلاکت اُنکی ۱۰ ۲ ۴ -

قَتْلَىٰ - مُردے - مارے گئے ہوئے ۶ -

قَتُورًا - بخل بخیلی و تنگی کرنی اپنے نفس و اہل عیال پر

فصل القاف مع الثاء

قِثَّائِهَا - ککڑی اُسکی سے ۷ -

فصل القاف مع الدال

قُدَّ - بضم القاف پھاڑا گیا وہ ۱۳ -

قَدَّتْ - پھاڑ ڈالا اُسنے یہ واحد مونث کا صیغہ ہے

قَدْحًا - اصل ہین فالموریت قدحا ہے پس آگ نکالنے والے تھر پہاڑ کر یعنے جہاد کے گھوڑے جب اللہ کے راستے مین دوڑتے ہین تو اُنکے پاؤن تپھرون پر لگ کر آگ نکلتی ہے ۲۵ -

قِدَدًا - مختلف راہین و فرقہائے مختلفہ ۱۱ -

قَدَرَ - تنگ اندازہ کیا اُسنے ۱۴ -

قُدِرَ - تنگ کیا گیا وہ ۸ ۱ -

قَدَّرَ - مقرر کیا معین کیا اُسنے

قَدَّرْنَا - مقرر کردی تھی ہمنے ۸ -

قَدَرٌ - مقدار - قدر - اندازہ ۴ و ۱۰ ۲۱ -

قَدْرِهٖ - مقدار و قدر اُسکی -

قَدَرًا - اندازا - ۲ -

قَدْرًا - بسکون الدال مقدارًا ۱ -

قَدَرْنَا - اندازہ کیا ہم نے ۲۱ -

قَدَّرْنَا - مقرر کیا ہمنے -

قَدَرُوا - قدر کی اُنہون نے -

قَدَّرُوا - اندازہ اور مقرر کیا اُنہون نے ۹ -

قُدُسٍ - یعنی اصل مین رُوحُ القُدُسِ ہے پاک روح مراد ہے ۱۱ ۵ ۲۰ -

قَدَمَ - اصل قدم ساق کا یعنے مرتبہ قرب الٰہی کی [illegible]

قَدَّمَتْ - آگے بھیجا مین نے یعنے آخرت کیلیے [illegible]

قَدَّمَتْ - آگے بھیجا اُسنے [illegible] ۶ و ۱۱ ۲ و ۷ -

قَدَّمْتُمْ - آگے کیا تمنے یا بھیجا تمنے ۱۶ -

قَدَّمْتُمُوا - آگے کیا یا آگے رکھا تمنے ۱۳ -

قَدِمْنَا۔ آئے ہم اور متوجہ ہوئے ہم پ۱۹ ع۱۔
قَدَّمُوا۔ آگے کیا بھیجا انھوں نے یعنے آخرت کے لیے پ۲۸
قَدِّمُوا۔ آگے بھیجو تم پ۲ ع۲۔
قُدُوْدٍ۔ رنگین پ۲۹ ع۸۔
قُدُّوْسٍ۔ بہت پاک جملہ عیوب و نقصانات سے اور منزہ تمام عیوب سے و معاصی سے اور پاک ہے ہر ایک ضد و شریک و ولد و والد و کیف و تشبیہ سے پ۲۸ ع۶ و ۱۱۔
قَدِیْرٌ۔ تمام قدرت والا بغیر کسی عجز و انکسار کے پ۱ ۱۲ و ۱۳ پ۲۹ ع۲ (۳۶) جگہ آیا ہے۔
قَدِیْرًا۔ یعنے ایضاً پ۱۲ پ۱۹ پ۲۲
قَدِیْمٌ۔ اللہ تعالے قدیم و پہلے ہی ہر ایک موجودات سے بغیر ابتدا ساتھ وجود اپنے کے کیونکہ اگر ابتدا ہوا آپ کے لیے تو اُسوقت وجود غیر کا واجب آتا ہے حالانکہ اللہ تعالے اس سے بھی منزہ و پاک ہے پ۲۳ ع۲۔

فصل القاف مع الذال

قَذَفَ۔ پھینکا اُس نے اور دور و دراز سے مارا اُس نے پ۲۱ پ۲۲
قَذَفْنَا۔ پھینکا و مارا ہمنے پ۱۶ ع۱۳۔

فصل القاف مع الراء

قَرَاءَ۔ پڑھتا ہے وہ پ۱۹ ع۱۵۔
قَرَأْتَ۔ پڑھا تونے پ۱۴ ع۱۹ و ۵۔
قَرَارٌ۔ آرام پ۱۳ پ۱۴ پ۱۸ پ۲۱
قَرَارًا۔ آرام پکڑنا پ۲۰ ع۱۲۔
قَرَاطِیْسَ۔ یہ جمع ہے قرطاس کی کاغذات اوراق و رق ورق پ۷ ع۱۔
قُرْاٰنَ۔ وجہ تسمیہ اسکی درمیان کتب سابقہ کے یعنے قرء ہے کتب سابقہ کا اور ثمرہ جمیع علوم کا جیسے تفصیل کل شیء اور تبیانا لکل شیء اور قرآنا فرقناه پ۱ (۴۸) جگہ آیا ہے
قُرْاٰنًا۔ یعنے ایضاً پ۱۵ و ۱۹ و ۱۷۔
قُرْاٰنَهٗ۔ پڑھنا اُسکا پ۲۹ ع۱۷۔
قُرْاٰنَهٗ۔ پڑھیں ہم اُسکو پ۲۹ ع۱۷۔
قَرَّبَا۔ قربانی کی اُن دونوں قابیل و ہابیل نے اور قربانی کاکبش ہابیل کا تھا اور وہ قربانی ہابیل کیطرف سے قبول ہوئی پ۶ ع۹۔
قُرْبَانًا۔ قربانی کرنا پ۶ ع۹ و پ۲۲ ع۴۔
قُرُبَاتٍ۔ سب طرح سے قربت و نزدیکیاں پ۱۱ ع۱۔
قُرْبَانٍ۔ قربانی پ۴ ع۱۰۔
قَرَّبْنَا۔ نزدیک اور قریب کیا ہمنے پ۱۶ ع۷۔
قُرْبَةٌ۔ نزدیکی قربت پ۱۱ ع۱۔
قَرَّبَهٗ۔ نزدیک کیا اُسکو پ۲۶ ع۱۹۔
قُرْبٰی۔ نزدیکی اور ذوی القربی رشتے و ناتے والے پ۲ پ۴ پ۵ پ۸ پ۱۰ پ۱۴ پ۱۵ پ۲۲ پ۲۵ پ۲۸
قَرْحٌ۔ زخم پھوڑا ظاہری ہو یا باطنی پ۴ ع۵ و ۹۔
قِرَدَةً۔ سب بندر جمع ہے قرد کی پ۱ پ۶ پ۹
قَرْضًا۔ قرض و نیا معروف کے پ۲ پ۶ پ۲۷ پ۲۸ پ۲۹
قِرْطَاسٍ۔ کاغذ و ورق پ۷ ع۷۔

قَرْنَ۔ ٹکے رہو اور آرام پکڑو تم اور وقار سے رہو تم یہ صیغہ امر حاضر جمع مونث کا ہے مخاطب ازواج النبی ہیں پ۲۲ ع۱

قَرْنِ۔ ایک امت پہلے امتوں سے اور اسی سال کی مدت کو بھی کہتے ہیں اور اہل علم نے کہا کہ ہر ایک مدت جیسے آنحضرت کا زمانہ صحابہ کا زمانہ تابعین کا زمانہ جیسے آنحضرت نے فرمایا خیر القرون قرنی ثم الذین الخ تبع تابعین اور قرن سینگ کو بھی کہتے ہیں پ۷ ع۷ پ۸ و ۹ پ۱۳ ع۱۰ پ۱۷ ع۱۔

قَرْنًا بمعنے اغیار پ۱۵ ع۱۲۔

قُرَنَاءَ۔ ہمنشین شیطانوں سے کہ ہر وقت اُن کو زینت دلاتے رہتے ہیں پ۲۴ ع۱۷۔

قَرْنَیْنِ۔ اصل میں ذِی الْقَرْنَیْنِ ہی اسکا نام سکندر ثانی نہیں تھا اسکا قصہ طویل ہے۔ پ۱۶ ع۲۔

قُرُوْءٍ۔ اصل میں ثَلٰثَةَ قُرُوْءٍ تین حیض یعنے طہر کے بعد تین حیض میں داخل ہونا اور یہ لغت اضداد سے ہی طہر و حیض دونوں برابر مستعمل ہی پ۲ ع۱۲۔

قُرُوْنَ۔ کئی امتیں اور کئی امتوں کو پ۷، پ۱۱ ع۱ پ۱۵ ع۲ پ۱۱ و ۱۶ پ۱۵ ع۸ و ۱۱ پ۱۶ ع۱۶ پ۲۳ ع۱ پ۲۶ ع۲۔

قُرُوْنًا۔ کئی زمانے کئی امتیں پ۱۳ پ۱۹ ع۲ پ۲۰ ع۸۔

قُرَّةَ۔ آنکھ کی ٹھنڈک یا آنکھ کی روشنی پ۱۹ پ۲۱ پ۲۹ ع۱۵

قَرِّیْ۔ ٹھنڈی رکھ تو آنکھوں کو اور روشن کر تو آنکھوں کو پ۱۶

قُرٰی۔ اصل اُمُّ الْقُرٰی ہی مکہ معظمہ کو کہتے ہیں پ۷ پ۹ پ۱۱ پ۱۳ پ۱۲ پ۱۳ پ۱۵ پ۱۶ پ۲۲ پ۲۵ پ۲۸ ع۴ و ۵۔

قُرِئَ۔ پڑھا گیا پ۹ ع۱۴ پ۳۰ ع۹۔

قَرِیْبٌ۔ نزدیک پ۲ ع۷ و ۱۰ پ۳ ع۱۴ پ۵ ع۸ پ۸ ع۱۴ پ۱۱ و ۱۴ پ۱۲ و ۱۵ پ۱۲ ع۷ پ۱۳ ع۸ پ۱۷ ع۸ و ۹ پ۱۷ ع۱۲ پ۲۲ ع۱۲ پ۲۵ ع۱۰ پ۲۶ ع۶ پ۲۹

قَرِیْبًا۔ نزدیک قریب ہونا پ۱۵ پ۱۲ ع۱ پ۱۵ ع۵ پ۲۶ ع۱۱ و ۱۲ پ۲۸ ع۵ پ۲۹ ع۷ پ۳۰ ع۲۔

قَرْیَتِكَ۔ تیری بستی اس سے مراد مکہ معظمہ ہے خطاب آنحضرت کی طرف ہے پ۲۶ ع۶۔

قَرْیَتِكُمْ۔ تمہاری بستی قریہ سے مراد لوط علیہ الصلوٰۃ والسلام اور خطاب کفار و مشرکین کیطرف سے ہے پ۸ پ۹

قَرْیَتِنَا۔ ہماری بستی سے قائل اسکے قوم شعیب علیہ السلام ہی پ۹ ع۱

قَرْیَتَیْنِ۔ دو گاؤں کہ مکہ معظمہ و طائف شریف پ۲۵

قُرَیْشٍ۔ بضم القاف یہ قبیلہ ہی قریش بن نضر کا یہ جد اعلیٰ ہیں آنحضرت کے پ۳۰ ع۳۱۔

قَرِیْنٌ۔ ہمنشین پ۲۳ ع۱۰۔

قَرِیْنًا۔ ہمنشین ہونا پ۵ ع۳۔

قَرِیْنُهٗ۔ ہمنشین اسکے سے یعنے فرشتوں سے پ۲۶ ع۱۶

قَرْیَةَ۔ اس قریہ سے مراد بیت المقدس ہی یا اریحا ہے پ۱ ع۶ پ۹ ع۱۰ جگہ آیا ہے۔

فصل القاف مع السین

قَسَتْ۔ سخت سیاہ ہو وہ پ۱ ع۹ پ۱۷ ع۱۸۔

قِسْطِ۔ انصاف و عدل و حصہ برابر نصفا نصف کرنا پ۳ ع۱۰ پ۴ ع۱۱ پ۵ ع۱۶ پ۶ ع۱۰ پ۸ ع۶ پ۱۱ ع۱۰ پ۱۲ ع۸ پ۱۷ ع۳ پ۲۷ ع۱۹

قِسْطَاسِ۔ میزان ترازو جس سے ہر ایک چیز کا وزن و عدل و انصاف ثابت ہو پ۱۵ ع۴ پ۱۹ ع۱۴۔

قَسَمٌ۔ قسم اور سوگند ہی پ۲۷ ع۱۶ پ۳۰ ع۱۴۔

قَسَمْنَا۔ تقسیم کیا اور بانٹا ہم نے پ۲۵ ع۹۔

قِسْمَةٌ۔ تقسیم اور بانٹنا حصے کرنا پ۲۷ ع۱۲ ۵ و ۹ ۔

قَسْوَرَةٍ۔ شیر اسد پ۲۹ ع۱۶ ۔

قَسْوَةً۔ سختی دل پ۱ ع۹ ۔

قِسِّيسِينَ۔ علماء و دانشمندان و سرداران نصاریٰ پ۷ ع۱ ۔

فصل القاف مع الصاد

قَصَّ۔ قصہ بیان کیا اُسنے پ۲۰ ع۶ ۔

قِصَاصٌ۔ پیروی کرنا معاوضہ و بدلہ خون کا اور دیا ہوا پھیر لینا پ۲ ع۶ و ۸ پ۶ ع۱۱ ۔

قَصْدُ۔ استقامت الطریق اور سیدھی راہ پ۱۴ ع۷ ۔

قَصْرٍ۔ محل جمع اسکی قصور ہے پ۱۷ ع۱۳ پ۲۹ ع۲۱ ۔

قَصَصٌ۔ قصے کہانیاں داستانیں بیان کی اُسنے پ۱۳ ع۱۴ پ۱۲ ع۱۲ پ۱۱ ع۲۰ ۶ ۔

قَصَصًا۔ بمعنے ایضاً پ۱۵ ع۱۲ ۔

قَصَصْنَا۔ قصہ بیان کیا ہمنے پ۶ ع۲ پ۱۴ ع۲۴ ۔

قَصَصِهِمْ۔ بیان اُنکے قصے اُنکے پ۱۳ ع۶ ۔

قَصَمْنَا۔ توڑا اور ہلاک کیا اور برباد و ویران کیا ہمنے پ۱۷ ع۲ ۔

قُصُورًا۔ جمع ہے قصر کی بمعنے محل کے پ۸ ع۱۷ پ۱۸ ع۱ ۔

قُصْوَى۔ انتہا اور نہایت بعید و دور پ۱۰ ع۱ ۔

قَصِيًّا۔ نافرمان و گناہگار پ۱۶ ع۵ ۔

قُصِّيهِ۔ پیچھے پیچھے چلے تو اسکے یہ واقعہ حضرت موسیٰ کا ہے کہ انکے والد نے بعد پیدا ہونیکے فرعون کے ڈر سے اُنکو صندوق میں ڈالکر دریا میں چھوڑ دیا اور اسکی بہن کو والدہ نے فرمایا کہ تو اسکے پیچھے پیچھے چلی جا جہاں تھمے اُسکو دیکھتی رہے کیا محبت مادری ہے پ۲۰ ع۴ ۔

فصل القاف مع الضاد

قَضْبًا۔ ترکاری و سیب وغیرہ پ۳۰ ع۵ ۔

قَضَوْا۔ حکم کیا اُنہوں نے پ۲۲ ع۲ ۔

قَضَىٰ۔ حکم کیا اور فیصلہ کیا اُسنے یہ دو قسم پر ہے قولی و فعلی اور ہر ایک ان دونوں کا الٰہی و بشری ہوتا ہے اور قولی الٰہی وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ اور فعلی الٰہی فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ اسمین اشارہ ہے ایجاد و ابداع کا بغیر مادہ و نمونہ اور قولی بشری قَضَى الْحَاكِمُ اور فعلی بشری فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ جب فراغت پاؤ تم حج سے اور بمعنے حکم و اجل و فیصلہ و فصل و گذر جانا و ہلاکت و بربادی و حاجت و وجوب و آگاہ کرنا و وصیت و موت و نزول اُترنا و پیدائش پیدا کرنا اور فعل اور عہد و پیمان پ۱ ع۱۴ پ۱ ع۱۳ پ۷ پ۸ ع۴ پ۱۵ ع۵ پ۲۰ ع۵ و ۱۵ پ۲۱ ع۱۹ پ۲۳ ع۲ پ۲۴ ع۲ پ۲۷ ع۲ و ۱۲ و ۲۰ ۔

قُضِيَ۔ حکم و فیصلہ کیا گیا پ۲ ع۱۴ پ۸ ع۹ پ۱۱ ع۷ و ۱۰ و ۱۱ پ۱۲ ع۴ و ۱۰ و ۱۵ پ۱۳ ع۱۶ پ۲۴ ع۳ و ۵ و ۱۳ و ۲۰ پ۲۵ ع۳ و ۴ پ۲۶ ع۴ ۔

قَضَيْتَ۔ فیصلہ و حکم کیا تو نے اور چکایا تو نے پ۵ ع۶ ۔

قَضَيْتُ۔ فیصلہ کیا میں نے اور تمام و پورا کیا میں نے پ۲۰ ع۷ ۔

قُضِيَتِ۔ پوری کی جاوے تمام ہو جاوے آخر کو پہونچ جاوے پ۲۸ ع۱۲ ۔

قَضَيْتُمْ۔ کر چکو تم ادا کر لو تم پ۲ ع۹ پ۵ ع۱۲ ۔

قَضَيْنَا۔ فیصلہ کیا ہمنے اور حکم کیا ہم نے پ۱۵ ع۱ پ۲۰ ع۸ پ۲۲ ع۸ ۔

قَضَاهَا۔ ڈالا اُسکو پ۱۳ ع۲ ۔

تَنَضَّهُنَّ ۔ مقرر کیا ان سات آسمان کو ھُنَّ ضمیر جمع مونث راجع ہے طرف آسمان کے ۲۴ ۱۶

فصل القاف مع الطاء

قِطْرٍ ۔ تانبا گلا ہوا پگھلا ہوا ۲۲ ۸۔
قِطْرًا ۔ یعنے الفا ۱۶ ۲۔
قَطِرَانٍ ۔ گندھک معروف چیز ہے ۱۳ ۱۹۔
قُطِعَ ۔ کاٹا گیا ۱۱۔
قَطَّعَ ۔ ٹکڑے ٹکڑے کردیگا قطع قطعۃ قطعہ ٹکڑے ٹکڑے
قِطَعٍ ۔ قطعہ ٹکڑا پارہ اور پچھلی رات کا ٹکڑا
قِطَعًا ۔ ٹکڑے ۱۱ ۸۔
قُطِّعَتْ ۔ قطعہ وپھاڑے گئے
قَطَعْتُمْ ۔ کاٹا تمنے ٹکڑے ٹکڑے کیے تمنے ۴۔
قَطَّعْنَ ۔ کاٹ ڈالیں ۱۲ ۱۴ و ۱۷۔
قَطَّعْنَا ۔ ٹکڑے ٹکڑے کیا ہمنے
قَطَعْنَا ۔ خوب کاٹا ہمنے ۹ ۱۰۰ و ۱۱۔
قِطْمِيرٍ ۔ باریک تاگا کہ کھجور کی گٹھلی کے اندر کی جھلی چھلکا مراد ہے
قِطَّنَا ۔ چٹھی یا کتابچہ اعمال ہمارا ۲۲ ۱۱۔
قُطُوفُهَا ۔ خوشے اور میوے اسکے ۲۹ ۵ و ۱۹۔

فصل القاف مع العين

قَعَدَ ۔ بیٹھا وہ ۱ ۱۰۔
قَعَدُوا ۔ بیٹھے وہ ۸۔
قَعُوا ۔ گرپڑے وہ ۳ ۲۳ ۱۴۔
قُعُودٌ ۔ بیٹھنا وبحالت نشست بیٹھنا ۱۷۔
قُعُودٌ ۔ بیٹھے تھے ۔ بیٹھے ہوئے تھے ۱۰۔
قُعُودًا ۔ بیٹھنا ۱۱ ۱۲۔
قَعِيدٌ ۔ بیٹھا ہے اور بیٹھا ہوا ہے ۱۶۔

فصل القاف مع الفاء

قِفُوا ۔ کھڑا کرو تم ٹھہراؤ تم ۲۳ ۶۔
قَفَّيْنَا ۔ پے درپے بھیجا ہم نے پچھاڑی لائے ہم ۱ ۱۱ ۲۷ ۲۰۔

فصل القاف مع اللام

قُلْ ۔ یہ امر حاضر کا صیغہ ہے کہہ تو ۹ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۶ و ۱۵ و ۱۲ ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ (۱۶۶) جگہ آیا ہے
قَلَّ ۔ بفتحتین و تشدید اللام تھوڑا ہو کم ہو وہ ۱۲۔
قَلَائِدَ ۔ یہ جمع ہے قلادہ کی گلے کے ہار اور ڈور یا تاگے وغیرہ سے ۵ ۳۔
قَلْبٌ ۔ دل معروف ہے اسکو عقل پر اطلاق کرتے ہیں وجہ تسمیہ اسکی یہ ہے کہ کثرت تعلقات قلبیہ معانیہ کے اور یہ خاص ہے ساتھ روح وعلم شجاعت اور فہم وذہن وفقاہت وثبوت قدم واطمینان وصبر وخوف ورجا ورعب وطہارت وعفت ومعرفت وغیرہ وغیرہ کو جمع اسکی قلوب ہے مثل قلبین قلوبی
قَلْبِكَ ۔ تیرے دل پر ۱۲ ۱۹ ۵ ۱ ۱۴۔
قَلَّبُوا ۔ الٹ پلٹ کیا تھا اور پلٹے وپھیرے وہ ۱۳۔
قَلْبِهِ ۔ دل اسکے سے ۲ و ۳ ۷ ۱۷ ۲۰ ۱۶ ۲۲ ۱ ۱۹ ۲۷ ۱۶۔

قَلْبِهَا۔ دل اُسکے سے یعنے (والدہ موسیٰ) ن ۲۰ ع ۴۔

قَلْبِي۔ دل میرا ت ۳ ع ۳۔

قَلْبَيْنِ۔ دو دل پ ۲۱ ع ۱۷۔

قُلْتَ۔ کہا تونے یا کہا مین نے پ ۶ ع ۱ ن ۱۸ ع ۱ پ ۱۵ ع ۱۷ پ ۲۹ ع ۹

قُلْتُمْ۔ کہا تم نے پ ۱ ع ۷ و ۹ پ ۶ ع ۹ و ۱۰ پ ۱۴ ع ۲ پ ۶ ع ۹ پ ۸ ع ۸ پ ۲۴ ع ۹ پ ۲۵ ع ۲

قُلْتُهُ۔ کہا مین نے اُسکو ت ۶۔

قَلَمٌ۔ کٹی ہوئی چیز کو کہتے ہین چونکہ قلم کا کنارہ بھی تراشا

دکٹا ہوا ہوتا ہی اسلیے اسکو قلم کہتے ہین پ ۲۹ ع ۲ ن ۳۰ ع ۲۱۔

قُلْنَ۔ کہا اُن سب عورتون نے پ ۱۲ ع ۳ و ۱۷ پ ۱۲ ع ۱۔

قُلْنَا۔ کہا ہم سب نے پ ۱ ع ۴ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ پ ۲ ع ۹ پ ۹

پ ۹ ع ۱۱ پ ۱۴ ع ۴ ۷ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۹ پ ۱۷ ع ۲ و ۱۲ و ۱۶ و ۱۱ و ۱۹

پ ۱۷ ع ۵ پ ۱۹ ع ۲ ن ۲۰ ع ۱۰ پ ۲۹ ع ۱۔

قُلُوبُ۔ یہ جمع قلب کی ہی پ ۹ ع ۳ و ۱۲ و ۱۶ و ۱۱ پ ۱۱

۳ و ۱۳ پ ۱۳ پ ۱۴ ع ۱ پ ۱۷ ع ۱۱ و ۱۳ پ ۱۸ ع ۱۱ پ ۱۹ ع ۱۵ پ ۲۱ ع ۹ و ۱۳

پ ۲۲ ع ۲ و ۷ پ ۲۶ ع ۷ و ۹ پ ۲۷ ع ۲۰ ن ۳۰ ع ۳۔

قُلُوبِكُمْ۔ دلون تمہارے سے پ ۱ ع ۹ پ ۱ ع ۱۲ پ ۲ ع ۲ و ۴

و ۷ پ ۴ ع ۱۱ و ۱۵ و ۱۶ پ ۹ ع ۶ پ ۱۰ ع ۱۷ پ ۲۲ ع ۳ و ۴ پ ۲۶ ع ۱۰ و ۱۳ و ۱۴۔

قُلُوبُكُمَا۔ دل تم دونون کے پ ۲۸ ع ۱۹۔

قُلُوبُنَا۔ دل ہمارے پ ۱ ع ۱۱ پ ۳ ع ۴ پ ۶ ع ۲ پ ۶ ع ۵ پ ۲۴ ع ۱۵ پ ۲۸ ع ۴

قُلُوبُهُمْ۔ دل اُنکے یا اُنکے دلون سے پ ۱ ع ۱ و ۲ (۵۵) جگہ

قُلُوبُهُنَّ۔ اُن عورتون کے دلون سے پ ۲۲ ع ۴۔

قَلَىٰ۔ دشمن رکھا اُسنے اور شدّت بغض کو بھی کہتے

ہین قَلَاهُ يَقْلِيهِ ن ۳۰ ع ۱۸۔

قَلِيلٌ۔ تھوڑا کم پ ۲ ع ۱۱ پ ۵ ع ۸ پ ۷ ع ۱۷ ن ۸ ع ۱۴ پ ۱۲ ع ۴ پ ۲۱ ع ۲۱

پ ۱۵ ع ۱۵ پ ۱۶ ع ۲ پ ۲۲ ع ۸ پ ۲۳ ع ۱۱ پ ۲۷ ع ۱۴۔

قَلِيلًا۔ بمعنے ایضًا (۴۷) جگہ آیا ہے۔

قَلِيلُونَ۔ تھوڑے پ ۱۹ ع ۸۔

قَلِيلَةٍ۔ تھوڑی ت ۲ ع ۱۷۔

فصل القاف مع المیم

قُمْ۔ بسکون المیم امر حاضر کھڑا ہو تو پ ۲۹ ع ۱۳ و ۱۵۔

قُمْتُمْ۔ کھڑے ہوئے تم ت ۶ ع ۶۔

قَمَرَ۔ چاند وجہ تسمیہ اسکی یہ ہی کہ یہ دوسرے ستارون کو

منور کرتا ہی اور جہان مین روشنی دیتا ہے اسواسطے

اسکو قمر کہتے ہین ت ۱۵ (۳۲) جگہ آیا ہے۔

قَمَرًا۔ بمعنے ایضًا پ ۱۹ ع ۶۔

قَمْطَرِيرًا۔ سخت شدید پ ۲۹ ع ۱۹۔

قُمَّلَ۔ چچڑیان واحد اسکی قُمَّلَةٌ ہی پ ۹ ع ۶۔

قَمِيصَهُ۔ کرتہ اُسکا پ ۱۲ ع ۱۲ و ۱۳۔

قَمِيصِي۔ کرتہ میرا پ ۱۳ ع ۴۔

فصل القاف مع النون

قِنَا۔ یہ جمع متکلم کا صیغہ ہی بچا ہمکو پ ۲ ع ۹ پ ۴ ع ۱ پ ۴ ع ۱۱۔

قَنَاطِيرِ۔ خزانہ و مال کثیر و تودہ کو بھی کہتے ہین پ ۳ ع ۱۲

قِنْطَارٍ۔ خزانہ اور بہت مال پ ۳ ع ۱۶۔

قِنْطَارًا۔ خزانہ پ ۴ ع ۱۴۔

قَنَطُوا۔ امید ہوئی اُنکو پ ۲۵ ع ۴۔

قِنْوَانٌ۔ گچھے اور تلّے خوشے دو خوشے اسمین

تثنیہ و جمع برابر ہین پ ۷ ع ۱۸۔

قَنُوطٌ۔ امید پ ۲۵ ع ۱۔

فصل القاف مع الواو

قُوا۔ بچو تم۔ ۱۹۔

قَوَارِیرَ۔ شیشے کانچ ۱۸ ۱۹۔

قَوَارِیرَا۔ شیشے ۱۹۔

قَوَاعِدَ۔ پائے عمارت وگھر میں بیٹھنے والیاں و بڈھیاں ۱۵ ۱۰ ۱۴۔

قَوَّامًا۔ کھڑے ہوئے اور قیام کیا العین ۱۹ ۴

قَوَّامُونَ۔ سیدھے کھڑے ہونیوالے اور بڑی قوت والے ۳۔

قَوَّامِینَ۔ قائم رہنے والے (انصاف پر)

قُوَّتِکُمْ۔ زور وقوت تمہاری ۵۔

قُوتِلْتُمْ۔ قتل کیے گئے مارے گئے تم ۵۔

قُوتِلُوا۔ مارے گئے وہ قتل کیے گئے وہ ۵۔

قَوْسَیْنِ۔ دو کمان یا مسافت دونوں کنارے کمان کے ۵۔

قَوْلَ۔ کہنا اور بات (۷۴) جگہ آیا ہے۔

قَوْلًا۔ بات (۱۷) جگہ آیا ہے۔

قَوْلَکَ۔ بات تیری سے ۵۔

قَوْلُکُمْ۔ کہنا وبات تمہاری۔

قَوْلُنَا۔ قول ہمارا ۱۱۔

قُولُوا۔ کہو تم ۴ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۴ ۱۵۔

قَوْلُهُ۔ قول اسکا ۹ ۱۵۔

قَوْلِهَا۔ اسکے قول سے ۱۔

قَوْلُهُمْ۔ قول انکا ۱۳۔

قَوْلِی۔ بفتح القاف بات میری ۱۱۔

قُولِی۔ بضم القاف کہہ تو اے عورت ۵۔

قَوْمَ۔ گروہ وقوم (۱۶۸) جگہ

قَوْمًا۔ گروہ ہونا قوم کا ہونا۔ اسکا ذکر ۴۰ جگہ آیا ہے

قَوْمِکَ۔ گروہ تیرا وقوم تیری سے ۱۴ و ۱۵ ۷ ۱۳ ۱۰ و ۱۲ ۹۔

قَوْمِکُمَا۔ قوم تم دونوں سے ۱۴۔

قَوْمَنَا۔ قوم ہماری ۱۴ ۴۔

قُومُوا۔ کھڑے ہو تم ۱۵۔

قَوْمُهُ۔ اسکے گروہ یا انکی قوم ہے

قَوْمَهَا۔ قوم اسکی ۵ ۱۷۔

قَوْمِهِمْ۔ گروہ انکے یا قوم انکے سے ۴ و ۱۳۔

قَوْمِهِمَا۔ گروہ یا قوم ان دونکی۔

قَوْمِی۔ قوم میری۔

قُوَّةً۔ قوت زور (۲۵) جگہ آیا ہے

قُوًی۔ سب طرح کا زور قوت بہادری ۵۔

قَوِیٌّ۔ زبردست بڑی قدرت والا اور یہ نام مبارک اللہ تعالی کا ہے ۳ ۱۹ ۳۔

قَوِیًّا۔ بمعنے ایضا ۱۹۔

فصل القاف مع الہاء

قَهَّارٌ۔ غالب زبردست دباؤ والا وہ دوسروں پر قہر کرے اور نہ اُسپر کوئی قہر کر سکے اور حیات کو سلب کرنیوالا اور ایک بھی اُسکے امور مین تدبیر نہین کر سکتا اور نہ اُسکی تقدیر سے نکل سکتا ہی ۱۳ ۱۵ و ۱۵ ۲۲ ۷۔

فصل القاف مع الیاء

قِیَامٌ۔ اُٹھنا کھڑا ہونا قیام کرنا ۲۲ ۱۔

قِیَامًا۔ بمعنے ایضًا ۱۱ و ۱۲ ۔

قَیَّضْنَا۔ مقرر و فیصلہ کیا ہمنے ۲۴ ۷ ۱۔

قِیْعَةٍ۔ صاف ہموار میدان کو کہتے ہین ۱۱۔

قِیْلَ۔ کہا گیا اور کہنا ۲ و ۶ و ۵ و ۹ (۴۰) جگہ

قِیْلًا۔ کہنا ۵ ۱۵ ۱۴ ۱۳۔

قِیْلِهٖ۔ بہت کہا کرتا ہی اور بہت پکارا کرتا ہی ۲۵ ۱۴

قَیِّمُ۔ درست۔ صحیح۔ بہتر اور نگاہ رکھنے والا اور قائم رکھنے والا بغیر حرکت کے وہ اللہ تعالی ہی ۱۱ ۱۵

قِیَمًا۔ درست صحیح و بہتر غیر معیوب ۷۔

قَیِّمًا۔ درست صحیح و بہتر ہونا ۱۳۔

قِیٰمَةِ۔ یہ عبارت قیام ساعت سے ہی اصل مین جملہ انسان ایک آن واحد مین اُٹھ کھڑے ہونگے جسوقت اللہ تعالے انکو کھڑا کریگا اور یہ اسم زمان و مکان دونون برابر ہی ... (۶۵) جگہ آیا ہے۔

قَیُّوْمُ۔ قائم رکھنے والا تھامنے والا اور قائم ہے تدبیر خلق مین اور قائم ہے اور حافظ ہی ساتھ ہر ایک چیز کے اور ہر ایک چیز کو وجود بغیر نمونہ و مادہ کے دینے والا

اور اُنکا محافظ و نگہبان اَللّٰہُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَیُّ الْقَیُّوْمُ یہ اسم اعظم ہے ۲ و ۹ ۱۵۔

قَیِّمَةٌ۔ قائم رہنے والا و قائم رکھنے والا الصحت تمام ۳۰

باب الکاف

فصل الکاف مع الالف

کَاتِبٌ۔ لکھنے والا کَتَبَ مین دیکھو ۳ ۷۔

کَاتِبًا۔ ایضًا لکھنے والا ۳ ۷۔

کَاتِبُوْا۔ لکھ دو تم ۱۸ ۱۰۔

کَاتِبُوْنَ۔ لکھنے والے ۱۷ ۷۔

کَاتِبِیْنَ۔ لکھنے والے ۳۰ ۷۔

کَادَ۔ قریب ہے وہ ۱۱ ۳ ۲۔

کَادَتْ۔ نزدیک تھی وہ ۴۔

کَادِحٌ۔ محنت و کوشش کرنیوالا اور پہونچنے والا ۳۰

کَادُوْا۔ قریب نزدیک تھے وہ ۸ ۲۹ ۱۱

کَاذِبٌ۔ جھوٹا جھوٹ بولنے والا ۱۳ ۸ ۲۳ ۲۵

کَاذِبًا۔ جھوٹ کہنے والا ۲۲ ۹۔

کَاذِبُوْنَ۔ جھوٹے ... ۱۳ ۲۳ ۹ ۱۸ ۳ و ۵ ۳ و ۱۳۔

کَاذِبَةٌ۔ جھوٹی ۲۷ ۱۴ ۲۰ ۲۱۔

کَاذِبِیْنَ۔ جھوٹے ... ۱۱ ۱۸ ۸ ۱۴ و ۱۷ ۲۰ و ۱۳۔

کَارِهُوْنَ۔ بیزار ہونیوالے اور رنج اُٹھانیوالے اسکی پوری تفصیل کرہ مین دیکھو ...

کَارِهِیْنَ۔ مکروہ جاننے والے پ ۱۔

کَأْسٍ۔ بفتح الکاف و سکون الہمزہ اُس شیشے کو کہتے ہین جسمین شراب ہو بغیر شراب کے زجاج کہتے ہین لیکن یہان مراد مثل بہا پیالے آخرت کے ہین۔

کَاْسًا۔ ایضاً پیالہ۔

کَاشِفُ۔ کھولنے وظاہر کرنیوالا الکشف مین دیکھو۔

کَاشِفَاتُ۔ کھولنے وظاہر کرنیوالیان۔

کَاشِفُوْا۔ کھولنے والے ہین۔

کَاشِفَةٌ۔ کھولنے والی۔

کَاظِمِیْنَ۔ غصہ کو روکنے وٹھنڈا کرنیوالے۔

کَافٍ۔ کافی وبس ہونیوالا۔

کَافِرٍ۔ کفر کرنیوالا ناشکر ومنکر اسکو کفر مین دیکھو۔

کَافِرُوْنَ۔ کفر کرنیوالے منکر خدا (۳۵) جگہ آیا ہے۔

کَافِرِیْنَ۔ کفر کرنیوالے (۶۱) جگہ آیا ہے۔

کَافِرَةٌ۔ کفر کرنیوالی اور خدا سے منکر ہونیوالی۔

کَافُوْرًا۔ یہ سفید مفرح ومقوی دل و دماغ خوشبو ہی اور صدہا دوا مین استعمال کیا جاتا ہی اکثر چیزین دنیا کی آخرت مین ہونگی لیکن وہ نہایت بہتر ہونگی اور نام ہے ایک چشمے کا جنت مین پ ۲۹ ۱۹۔

کَافَّةً۔ تمام وسارے وجملہ اور اکٹھے اور کاف وکنا لوگون کا گناہ سے اور ۃ اسمین مبالغہ کیلیے آیا ہے جیسے علّامہ۔

کَالِحُوْنَ۔ روسیاہ کالے منہ و بدشکل ہونیوالے یہ کافر لوگ اہل دوزخ ہونگے انکے چہرے نہایت بدشکل و روسیاہ ہونگے جلتے جلتے بدن اُنکے سوج جاوینگے نیچے کا ہونٹھ ناف تک اور اوپر کا دماغ تک اور زبان زمین پر اُنکو فرشتے روندینگے اعوذ باللہ من عذاب اللہ۔

کَالُوْا۔ ناپا اُنھونے۔

کَامِلَةٌ۔ پورے کامل۔

کَامِلَیْنِ۔ دو (سال) پورے کامل۔

کَانَ۔ تھا وہ اور یہ (۲۵۰) جگہ آیا ہے۔

کَانَا۔ تھے وہ دونون۔

کَانَتْ۔ تھے وہ (۳۱) جگہ آیا ہی۔

کَانَتَا۔ تھین وہ دونون۔

کَاَنَّكَ۔ گویا تو۔

کَاَنَّمَا۔ گویا۔

کَانُوْا۔ تھے وہ (۱۸۲) جگہ آیا ہے۔

کَاَنَّهٗ۔ گویا وہ۔

کَاَنَّهَا۔ گویا اُسنے۔

کَاَنَّهُمْ۔ گویا وہ۔

کَاَنَّهُنَّ۔ گویا وہ عورتین۔

کَاهِنٍ۔ اُس شخص کو کہتے ہین جو اخبار ماضیہ و مستقبلہ اپنے ظن وگمان وصنعت سے ظاہر کرے اور یہ دونون موافق وخلاف ہوتے ہین اور آنحضرت نے فرمایا ہے کہ فَمَنْ اٰمَنَ بِالْکُهَّانِ فَقَدْ کَفَرَ بِاللّٰهِ۔

کَاَیِّنْ۔ بمعنی ربا اوقات۔

فصل الکاف مع الباء

كُبَّارًا۔ بہت بڑا کبّار ابلغ ہے کبیر سے اور کبّار سے کبار بہت بلیغ ہے پ۲۹ ۱۰۔

كَبَائِرَ۔ گناہ بڑے بعضوں نے سترہ کہا ہے اور بعض نے نفی حصر کی ہے اور بعض نے کہا کہ گناہ کبیرہ وہ ہے جسپر وعید وارد ہے پ۵ ۲ پ۲۵ ۵ پ۲۷ ۶۔

كُبَّتْ۔ ڈالے جاوینگے (منہ انکے آگ مین) اصل مین کبّ منہ کے بل گرنے کو کہتے ہین پ۲۰ ۳ پ۲۸ ۱۔

كُبِتُوا۔ اوندھے کیے گئے وہ پ۲۸ ۱۔

كَبَدٍ۔ مشقت محنت تکلیف وسختی پ۳۰ ۱۵۔

كَبُرَ۔ بفتح الکاف وضم الباء بزرگ ہوا وہ پ۱۰ ۱۳ پ۲۴ ۹ پ۲۵ ۳ پ۲۸ ۹۔

كَبِّرْهُ۔ بڑا کر تو اسکو پ۱۵ ۱۲ پ۲۹ ۱۵۔

كُبَرٍ۔ بضم الکاف وفتح الباء بڑی (چیز) پ۲۹ ۱۶۔

كِبْرٌ۔ بڑی بات یا کبر ونخوت مراد ہے پ۱۸ ۱۱ پ۲۴ ۱۱۔

كِبَرُ۔ بڑھاپا پیروسالی بوڑھا ہونا پ۳ ۱۳ پ۱۴ ۱۲ و ۴ پ۱۵ ۳۔

كُبَرَاءَ۔ یہ جمع ہے بڑی بزرگ کو کہتے ہین پ۲۲ ۵۔

كَبُرَتْ كَلِمَةً۔ بڑی بات کو کہتے ہین پ۱۵ ۱۳۔

الْكُبْرَى۔ بڑی (چیز) پ۱۶ پ۲۵ پ۳۰ ۳ و ۴ و ۱۲۔

كِبْرِيَاءُ۔ ہر ایک ہستی سے بلند کرنیوالے کو کہتے ہین اور اسکا مستحق بجز خداتعالے کے دوسرا کوئی نہین ہے پ۱۱ ۱۳ پ۲۵ ۱۲۔

كُبْكِبُوا۔ اوندھے کیے گئے وہ پ۱۹ ۹۔

كَبِيرٌ۔ وصغیر یہ امور اضافیہ ہین باعتبار ایک دوسرے کے وہی کبیر ہے اور وہی صغیر ہے اور یہ اجسام متصلہ مین مستعمل ہوتا ہے اور کثیر وقلیل اجسام منفصلہ مین ہوتا ہے پ۲ ۱۱ پ۶ ۱۰ پ۱۷ ۱ پ۲۲ ۱۳ پ۲ ۴ و ۸ (۲۱) جگہ آیا ہے۔

كَبِيرًا۔ بمعنے ایضاً پ۴ پ۵ پ۱۳ (۱۶) جگہ آیا ہے

كَبِيرَةٌ۔ ہر ایک گناہ جسکی عقوبت کبیر ہو جمع اسکی کبائر ہے پ۱ ۵ پ۲ ۱ پ۱۱ ۱۴ پ۱۵ ۱۸۔

فصل الکاف مع التاء

كِتَابٌ۔ اصل مین کتاب بنظم خط کو کہتے ہین لیکن یہ معنی مستعار ہے ایک دوسرے سے اسیواسطے کلام اللہ کو کتاب کہتے ہین جیسے الٓمٓ ذٰلک الکتاب حالانکہ اسوقت تک کتاب نہین ہوئی تھی اور کتاب اصل مین اسم صحیفہ مکتوب فیہ کا ہے اور کتاب کے معنے حکم کے بھی آیا ہے اور كَتَبْنَا بمعنے فرضنا آیا ہے اور مقرر کرنیکا بھی آیا ہے باقی کتب مین دیکھو پ۱ ۵ و ۶ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ پ۲ ۱ و ۲ و ۳ و ۵ و ۶ و ۱۰ و ۱۳ و ۱۴ (۱۵۰) جگہ آیا ہے

كِتَابًا۔ بمعنے ایضاً پ۴ پ۶ پ۱۲ پ۱۲ پ۱۷ پ۱۸ ۲ و ۱۰ پ۱ پ۲۲ پ۲۳ ۱۷ پ۲۵ ۸ پ۲۶ ۴ پ۳۰ ۱۔

كِتَابَكَ۔ کتاب تیری حساب لکھا ہوا تیرا جو فرشتون نے لکھ رکھا ہے پ۱۵ ۲۔

كِتَابِكُمْ۔ تمہارے لکھے ہوئے سے پ۲۳ ۹۔

كِتَابُنَا۔ کتاب ہماری پ۲۵ ۲۰۔

كِتَابَهُ۔ کتاب اسکی پ۱۵ پ۲۹ پ۳۰۔

كِتَابِهَا۔ اسکی کتاب یعنے لکھے ہوئے سے پ۲۵ ۲۰۔

كِتَابَهُمْ۔ لکھا ہوا انکا حساب انکا پ۱۵ ۸۔

كِتَابِيَهْ۔ حساب وکتاب میرا پ۲۹ ۱۷۔

اور قرآن مجید مین عمل صالح و غیر صالح دونونکو کسب فرمایا ہے بعض نے کسب عمل صالح و اکتساب عمل سیئہ کہا ہے ۹ ۳ ۱۶۔

کَسَبًا۔ کوشش و محنت و کسب کیا اُن دونون نے کمایا اُن دونون نے ۱۰۔

کَسَبَتْ۔ کمایا اُس عورت نے جگہ

کَسَبْتُمْ۔ کسب کیا کمایا تمنے ۱۶ ۵۔

کَسَبُوْا۔ کمایا اُنھون نے (۱۳) جگہ

اَلْکِسَفَا۔ ٹکڑے ٹکڑے پارہ پارہ

کِسْفًا۔ بکسر الکاف و سکون السین ایک ٹکڑا ۴۔

کِسْوَتُھُمْ۔ کپڑے و لباس اُنکا ۲۔

کِسْوَتُھُنَّ۔ لباس اُن عورتون کا ۱۴۔

کَسَوْنَا۔ پہنایا ہمنے ۱۔

فصل الکاف مع الشین

کُشِطَتْ۔ یہ صفت ہے آسمان کی یعنے جبوقت آسمان کی کھال اُتاری جاوے یعنے آسمان اپنی جگہ سے اُٹھایا جاوے یہ رد ہے انکا جو آسمان کی قدامت کے قائل ہین

کَشَفَ۔ کھولا اُسنے یا پردہ اُٹھایا اُسنے ۱۳۔

کَشْفَ۔ بفتح الکاف و سکون السین کھولنا اُٹھانا

کَشَفْتَ۔ کھولا و بے پردہ کیا تو نے ۶۔

کَشَفَتْ۔ کھولا اُس عورت نے ۱۸۔

کَشَفْنَا۔ کھولا ہمنے

فصل الکاف مع الطاء

کَظِیْمٌ۔ غم یا غصہ یا رنج سے بھرا ہوا تھا اصل مین احتباس نفس کو کہتے ہین ۱۳ ۴ ۱۸ ۸۔

فصل الکاف مع العین

کَعْبَۃَ۔ ہر ایک مربع بنا کو کعبہ کہتے ہین مراد اس سے ایک مقام قبلہ اہل ایمان منبع اسلام ہے تاریخ عبد اللہ ابن عباس سے روایت ہے کہ یہ بیت اللہ یاقوت کا تھا قبل ہبوط آدم یاقوت جنت سے اور بیت معمور اسکے مقابل آسمان پر ہے جسمین ہر روز ستر ہزار فرشتے داخل ہوتے ہین نماز کیلیے دوبارہ انکی نوبت نہین آتی ہے اور حجر اسود بھی یاقوت جنت سے مثل چمکدار موتی کے تھا بوجہ چومنے گناہگارونکے سیاہ ہوگیا پھر یہ ایک زمانہ تک ایسا ہی رہا آخر مین ابراہیم علیہ السلام نے کعبہ کی تعمیر کی اور حج کی ندا کی لوگون نے عالم ارواح مین اصلاب آبا مین سن لیا جسنے سُنا وہ ضرور حج کریگا ۳۔

کَعْبَیْنِ۔ دو ٹخنے ۶۔

فصل الکاف مع الفاء

کَفَّ۔ روکا اور بند کیا اُسنے ۶ ۱۱۔

کِفَاتًا۔ سمیٹنے والے اکٹھا کرنے والے جمع کرنے والے ملانے والے ۲۱۔

کَفَّارٌ۔ بڑا سخت کفر کرنیوالا

اَلْکُفَّارُ۔ بضم الکاف یہ جمع ہے کافر کی سب کے سب کفر کرنیوالے اور کھیتی کرنیوالے کو بھی کہتے ہین کیونکہ کافر اسلام وحق کو پوشیدہ و چھپاتا ہے اسیطرح کسان بھی دانہ کو

زمین مین چھپاتا ہی پ ۲/۱۳ پ ۲/۱۴ پ ۲/۱۲ پ ۱۵/۱۶ پ ۱۱/۵
پ ۲۶/۱۲ پ ۲۷/۱۹ و ۱۰ پ ۲۸/۲۰ پ ۳۰/۸ ۔

کَفَّارًا۔ توحید الٰہی سے انکار کرنا ت ۲۹/۱۰ ۔

کُفَّارًا۔ ایضًا ب ۱۳ ۔

کَفَّارَةٌ۔ بدلہ کفارہ پاک کرنیوالا اور اُتارنے والا اور گناہونکو ڈھانپنے پوشیدہ کرنیوالا پ ۱۱ ث ۲ و ۳۔

کَفَّارَتُهٗ۔ بدلہ اُسکا کفارہ اُسکا ث ۲۔

کَفَرَ۔ انکار کیا اور ترک کیا اُسنے وحدانیت و نبوت و شریعت کو اور جو لازم تھا اُسکو کرنا ب ۱۳ و ۱۵ ت ۱ و ۳ ث ۱ ب ۷ و ۱۴۔ (۱۷) جگہ آیا ہے ۔

کُفِرَ۔ کفر کیا گیا منکر کیا گیا وہ ث ۲۷/۸ ۔

کَفَّرَ۔ سخت انکار کیا توحید الٰہی و شریعت محمدی کا پ ۲۶/۵

کَفِّرْ۔ انکار کر اور ڈھانپ ور پوشیدہ کر تو ث ۱۱ ۔

کُفْرٌ۔ باعتبار لغت کے چھپانا کسی چیز کا اسواسطے رات کا وصف کفر کے ساتھ آیا ہی بوجہ پوشیدگی کے اور باعتبار اسلام سخت انکار وحدانیت اور نبوت و شریعت کا

تنبیہ کفر چار طرح پر ہوتا ہی کفر انکار و کفر جحود و کفر نفاق و کفر عناد۔ کفر انکار یہ ہی کہ اللہ کو نہ دل سے پہچانے اور زبان سے اقرار نہ کرے اور کفر جحود یہ ہے کہ دل سے تو اللہ کو پہچانے لیکن زبان سے اقرار نہ کرے جیسے کفر ابلیس اور کفر یہود کا آنحضرت کے ساتھ فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهٖ اى جَحَدُوا بِهٖ اور کفر نفاق یہ ہی کہ زبان سے اقرار دل سے انکار غیر معتقد ہو کفر عناد یہ ہی کہ دل و زبان سے اقرار لیکن غیر منقاد و غیر مطیع جیسے کفر ابو طالب۔ ابو طالب نے کہا وَلَقَدْ عَلِمْتُ بِاَنَّ دِيْنَ مُحَمَّدٍ : مِنْ خَيْرِ اَدْيَانِ الْبَرِيَّةِ دِيْنًا۔ ب ۱۱ و ۱۳ ب ۲/۱۱ پ ۳/۱۳ پ ۴/۱۲ و ۸ ۔ ۹ و ۹ پ ۵/۴ پ ۶/۲ و ۱۰ (۲۰) جگہ

کُفْرًا۔ ایضًا ت ۱۷ پ ۵/۱۴ پ ۶/۱۳ و ۱۴ ۔ ۱ و ۲ پ ۱۱/۱۷ پ ۱۳/۱

کُفْرَانُ۔ کفران نعمت الٰہی سے انکار یعنے نعمت الٰہی کو غیر کی ملک تصور کر کے اُس سے چاہنا اور ناشکری کرنا ت ۱۷

کَفَرْتُ۔ کفر کیا مین نے ت ۱۳/۱۶ ۔

کَفَرْتَ۔ کفر کیا تو نے ت ۱۵/۱۷ ۔

کَفَرَتْ۔ کفر کی منکر ہوئی وہ ت ۲۵/۱۰ ت ۱۲/۲۱ ۔

کَفَرْتُمْ۔ منکر ہوئے تم ت ۲ ت ۲/۴ ت ۱۳/۴ ت ۱۵/۷ ت ۲۲/۷، ت ۲۵/۶ ت ۲۶/۱ ت ۲۹/۱۳ ۔

کَفَرْنَا۔ کفر کیا ہمنے پ ۳/۱۴ پ ۲۲/۱۴ پ ۲۸/۲ ۔

کَفَّرْنَا۔ سخت انکار کیا ہمنے ب ۱۳ ۔

کَفَرُوْا۔ منکر ہوئے وہ سب پ ۱/۲ (۱۴۰) جگہ آیا ہی

کَفَرَةُ۔ یہ فرقہ جماعت لوگ کافر منکر ہین ت ۳۰/۵ ۔

کَفَفْتُ۔ روکا بند کیا باز رکھا مین نے ت ۵ ۔

کِفْلٌ۔ حصہ نصیب اور کفیل ہونا ت ۵/۸ پ ۹ پ ۲۳/۱۳

کِفْلُ۔ اصل مین ذَا الْکِفْلِ ہے اسکا نام بشر ہے ایوب علیہ السلام کے بیٹے ہین ارض روم کیطرف مبعوث ہوئے تھے لوگ انپر ایمان لائے جہاد کا حکم ہوا انکی دعا سے قوم کی عمرین بڑھ گئین مجاہد کہتے ہین کہ جب یسع بوڑھے ہو گئے تو اُنھون نے خلیفہ طلب کیا بدین شرط کہ دن کو روزہ رکھے اور رات کو قیام اللیل کرے اور غصہ و غضب نہ کرے ایک شخص نوجوان انکا متکفل ہوا اور بعض نے بنی اسرائیل مین ایک رجل ذا الکفل نام بیان کیا ہی اور یہ شام مین رہتے تھے پچھتر برس زندہ رکھا

مقام کفل مین علاقہ نابلس سے دفن ہوئے پ ۸ ع ۱۳ پ ۲۳
کَفَّلَهَا۔ کفیل کیا وسونپ دیا مریم کو زکریا علیہ السلام کو
كِفْلَيْنِ۔ دو حصے پ ۲۷ ع ۲۰۔
كُفُّوا۔ روکو باز رکھو تم پ ۵ ع ۱۰۔
كُفُوًا۔ بضمتین برابری ومساوات کرنیوالا ومسر قول فعل و ذات وصفات مین مثل مین لَمْ يَكُنْ لَّهُ كُفُوًا اَحَدٌ ہے جیسے خدا کیلیے ابتدا نہین ہی اسیطرح اسکی قسم کا بھی کوئی نہین ہی پ ۳۰ ع ۳۷۔
كَفُورٌ۔ ناشکر پ ۱۲ ع ۲ پ ۱۵ ع ۱۲ و ۱۹ پ ۲۱ ع ۱۲ پ ۲۲ ع ۱۹ و ۸ و ۱۶ پ ۲۵ ع ۶ و ۷
كَفُورًا۔ بفتح الکاف بمعنے ایضاً پ ۱۵ ع ۳ و ۷ پ ۲۹ ع ۱۹ و ۲۰
كُفُورًا۔ بضم الکاف بمعنے ایضاً پ ۱۵ ع ۱۰ و ۱۱ پ ۱۹ ع ۳۔
كَفَى۔ بس ہی وہ کافی ہی وہ پ ۱۲ ع ۱۵ پ ۴ ع ۱۵ و ۶ و ۸ و ۱۶ پ ۳ ع (۲۲) جگہ آیا ہے۔
كَفِيلًا۔ ضامن ومتکفل ہونا پ ۱۴ ع ۱۹۔
كَفَيْنَا۔ بس ہی ہمکو پ ۱۴ ع ۶۔
كَفَّيْهِ۔ دو ہتھیلیان اپنی پ ۱۵ ع ۸ پ ۱۵ ع ۱۷۔

فصل الکاف مع اللام

كُلُّ۔ بمعنے سب کے سب یہ اجزاء متفرقہ کو ایک جگہ جمع کرتا ہی پھر یہ دو قسم پر ہی ایک ذات شئے و احوال مختصہ مین مفید ہوتا ہی تمام کو جیسے لَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ اور الثانی ذات مین (۲) یہ کبھی معرفہ باللالف واللام ہوتا ہی كُلُّ الْقَوْمِ اور کبھی نکرہ ہوتا ہی جیسے كُلُّهُمْ اَجْمَعِيْنَ اور کبھی نکرہ منفردہ بھی ہوتا ہی جیسے بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ اور كُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنٰهُ طٰٓئِرَهٗ فِيْ عُنُقِهٖ الخ ہر ایک انسان کے عمل کو ہمنے اُسکی گردن مین چپکا دیا ہی قیامت کے دن اُسکے اعمال اُسکے سامنے ایک کھلی کتاب کو پیش کر دینگے جسکو وہ پڑھکر خود اپنے اعمال کا اقرار کریگا اور اُسکا نفس خود محاسب کافی ہوگا (۳۳۲) جگہ
كُلًّا۔ بمعنے ہمیشہ پ ۱۶ ع ۱۹ و ۱۰ پ ۱۴ ع ۸ پ ۱ ع ۱۰ پ ۲ ع ۱۸ (۱۲) جگہ آیا ہی۔
كَلَّا۔ ہرگز یہ نہین اسمین زجر وابطال ہی واسطے قول قائل کے اور نقیض ہی اثبات مین پ ۸ ع ۱۶ پ ۹ ع ۱۶ پ ۱۹ و ۸ ع ۶ پ ۲۲ ع ۹ پ ۲۹ ع ۷ و ۸ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ پ ۳۰ ع ۱ و ۵ و ۷ و ۸ و ۱۴ و ۲۱ و ۲۷ و ۲۹
كُلًّا۔ بضم الکاف کما ؤ تم دونون پ ۱ ع ۴ پ ۸ ع ۹۔
كَلَالَةً۔ اُس میت کو کہتے ہین جسکے اصول فروع نہون یعنی مان باپ بیٹا بیٹی نہون پ ۴ ع ۱۳ پ ۶ ع ۴۔
كَلَامَ۔ اللّٰهِ کلام واقع ہونا الفاظ منظومہ اور معانی مجموعہ پر اور نحویین کے نزدیک دو جزء اسم یا فعل یا حرف پر پ ۹ ع ۱۰ پ ۲۶ ع ۱۰۔
كَلَامِيْ۔ میرے کلام سے پ ۹ ع ۷۔
كِلَاهُمَا۔ وہ دونون پ ۱۵ ع ۳۔
كَلْبُ۔ کُتا پ ۹ ع ۱۲۔
كَلْبُهُمْ۔ کتا اُنکا پ ۱۵ ع ۱۵۔
كِلْتَا۔ دونون پ ۱۵ ع ۱۷۔
كِلْتُمْ۔ ناپا تم نے پ ۱۵ ع ۴۔
كَلِمَ۔ یہ جمع ہی کلمہ کی پ ۵ ع ۴ پ ۶ ع ۷ و ۱۰ پ ۲۲ ع ۱۴
كَلَّمَ۔ بات کی اُسنے پ ۳ ع ۱ پ ۶ ع ۳۔
كُلِّمَ۔ بضم الکاف و تشدید اللام مع الکسر بات کیا گیا وہ پ ۱۳
كُلَّمَا۔ ہر مرتبہ جب پ ۱ ع ۲ و ۳ و ۱۱ و ۱۲ پ ۳ ع ۱۴ پ ۵ ع ۵ و ۹ پ ۶ ع ۱۵ پ ۸ ع ۴ پ ۹ ع ۱۴ پ ۱۳ ع ۱۱ پ ۱۵ ع ۴ پ ۱۷ ع ۱۲ پ ۲۹ ع ۱۳ و ۱۴ و ۹۔

كَلِمٰتٍ - یہ جمع ہی کلمہ کی باتین اور جو کلمات آدم علیہ السلام کو سکھلائے گئے تھے وہ یہ ہین رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا الخ اس سے صاف معلوم ہوتا ہی کہ دونون حضرت آدم و حوا کو ان کلمات کی القائے تعلیم دیگئی کیونکہ یہ جمع متکلم کا صیغہ ہے پ ۴ و ۱۵ ع ۱۰ ۱۱ ۱۲ ۱۲ ۳ ۱۲ ۱۲ ۲۰۔

كَلِمٰتِهٖ - اُسکے کلموں سے ۹ ۱۰ و ۱۵ ۱۳ ۱۶ ۲۵ ۴۔

كَلِمَتُنَا - وعدہ ہمارا بات ہماری ۲۳ ۹۔

كَلِمَتُهٗ - کلمہ بات وعدہ اُسکا ۶ ۳۔

كَلِمَةٌ - ایک بات اُسکی ہر ایک جگہ مین جدا جدا معنی ہی کَلِمَةُ رَبِّكَ بمعنے قضیہ اسمیہ یا فعلیہ سالم صدق وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ہی اور کبھی حفظین آتا ہی اور کبھی وعدہ وعید ہین ۳ ... (۱۹) جگہ آیا ہے۔

كَلَّمَهٗ - بات کیا اُس سے ۹، ۱۳ ۱۔

كَلَّمَهُمْ - بات کی اُنھون نے ۸ ۱۔

كُلُوْا - کھاؤ تم ۲ ۶ و ۵ ۱۲ ۴ (۲۳) جگہ آیا ہے۔

كُلِّهٖ - سب کی سب ساری ۳ و ۷ ۱۹ ۱۱ ۱۰ ۱۲ ۲۸ ۹۔

كُلَّهَا - سب کا سب ۵ ۴ ۱۲ ۲۳ ۲ ۲۵ ۷ ۲۰ ۱۔

كُلُّهُمْ - سب وہ ۱۵ ۲ ۹ ۲۳ ۱۴۔

كُلُّهُنَّ - سب وہ عورتین ۲۲ ۳۔

كُلِيْ - کھا تو ایک عورت ۱۵ ۱۶ ۵۔

فصل الکاف مع المیم

كَمْ - کتنے اور بہت یہ عدد کیلیے آتا ہی اور دو قسم پر ہوتا ہے استفہامیہ و خبریہ اور اپنے اسم کو منصوب کرتا ہی تمیزاً ۱۰ ۳ (۱۲) جگہ آیا ہے۔

كُمْ - بضم الکاف و سکون المیم تمکو ۳ و ۵ و ۶ و ۵ و ۱۰ و ۱۱ ۲ و ۵ (۱۷۱) جگہ آیا ہے۔

كَمَا - بفتح الکاف بمعنے جیسے ۲ و ۱۳ ۲ و ۴ و ۷ و ۹ - (۵۷) جگہ آیا ہے۔

كَمَنْ - مانند اُس شخص کے یا مثل اُس شخص کے اسمین کاف تشبیہ کا ہی ۸ ۲ ۹ ۱۳ ۸ ۱ ۱۵ ۲ ۶ ۲۶۔

كُمُوْا - تمکو اصل مین فَاَسْقَيْنٰكُمُوْهُ ہے ۲۔

فصل الکاف مع النون

كُنْ - ہو تو ہو جا تو یہ صیغہ امر حاضر کا ہی فاعل اللہ ہے ۱۴ ۱۳ و ۱۴ ۱۵ ۷ ۶ و ۱۱ ۵ ۴ ۲۳ ۴ و ۱۲ ۲۴۔

كُنَّ - صیغہ جمع مونث غائب ہین عورتین ۱۲ ۱۳ ۱۳ ۲۵ ۱۷۔

كُنَّا - جمع متکلم ہم ہین ۵ ۱۲ ۹ ۸ و ۱۲ (۶۱) جگہ

كُنْتَ - ہی تو ایک مرد ۱ ۱۳ ۸ ۵ ۱۲ (۳۱) جگہ

كُنْتِ - ہے تو ایک عورت ۱۳۔

كُنْتُ - مین ہون ۷ ۹ ۱۳ ۴ و ۶ (۱۶) جگہ۔

كُنْتُمْ - ہو تم سب ۳ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۱ (۱۴۷) جگہ

كُنْتُنَّ - تھین تم سب عورتین ۲۰۔

كَنْزٌ - خزانہ مال بکثرت ۲ ۱ ۱۶۔

كَنَزْتُمْ - سونے چاندی کو جمع کیا تمنے خزانہ ۱۱۔

كُنَّسِ - اصل مین بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ ہے پھر جانیوالے سیدھا چلنے والے تھم رہنے والے یہ کئی ستارے ہین کہ پیچھے ہٹ جانیوالے سیدھا چلنے والے دبک جانیوالے یہ پانچ ستارے ہین انکو خمسہ متحیرہ بھی کہتے ہین

یعنے زحل۔ مشتری۔ مریخ۔ زہرہ۔ عطارد۔ انکی حرکت ایک جبرتی ہوتی ہے اول مغرب سے مشرق کو برجونکی ترکیب سے جاتے ہین پھر ایک جگہ چند روز تھم جاتے ہین پھر رجعت قہقری کرتے ہین مشرق سے مغرب کو پہلی حالت کو اہل علم ہیئت استقامت دوسری کو وقوف و اقامت کہتے ہین اور تیسری کو رجعت و رجوع کہتے ہین اور دوسرے ستارونمین نہ رجعت ہے نہ وقوف لیس انکی حرکت دلیل اس بات کی ہے آسمانی چیزونکا بدلنا ایک حالت سے دوسری حالت پر ممکن ہے اور آسمانی تمام اجزا منقلب و فنا و برباد ہونیوالے ہین ان ستارونکی دونون حرکتین بالطبع ہوتی ہین اور ستارے دو قسم پر ہین ایک متحرک ہین وہ چاند و آفتاب اور یہ پانچ اور جو متحرک نہین ہین انکو ثوابت کہتے ہین اپنی جگہ پر قائم ہین لیکن انکی حرکت نہایت خفیف ہے جو دکھائی نہین دیتی ۳۰ ۶۔

کَنُوْدٌ۔ ناشکرا اور کفران نعمت کرنیوالا ہے یعنے انسان اور کفران کئی طرح کا ہوتا ہے لیکن یہان منعم سے ایسا غافل ہو کہ اسکو اور اسکے احکام کو بھولجاوے جیسے اہل دنیا دنیا کی محبت مین اسکے حکمونکو بھولجاتے ہین ۳۰ ۵

کُنُوْزٌ۔ خزانے سونے چاندی کے گنجونکو کہتے ہین اسواسطے کہ جسمین زکوۃ ادا نہو اسکو کنز کہتے ہین ۱۹ ۱۱

فصل الکاف مع الواو

کَوَاعِبَ۔ یہ جمع کاعب کی ہے اس نوجوان کنواری عورت کو کہتے ہین جسکی اٹھتی ہوئی چھاتیان ہون یہ وصف اہل جنت کا ہے کہ انکے لیے ایسی عورتین ہونگی ۳۰ ۲۔

کَوَافِرِ۔ بے ایمان کافر عورتین ۲۸ ۸۔

کَوَاکِبُ۔ جمع ہے تارے ۱۳ ۵ ۳۰ ۷۔

کَوْثَرَ۔ بہتی چیز کو کہتے ہین یہ مشتق ہے کثرت سے آنحضرت کو ہر ایک چیز اللہ تعالے نے بکثرت دی ہے انعام دنیا و آخرت مین جملہ انکے حوض کوثر بھی ہے ایک چشمہ ہے جنت مین اسدن سب انبیاء و صلحاء و بنی نوع انسان پیاسے پانی کے محتاج ہونگے آنحضرت اسکے قاسم و ساقی ہونگے ۳۰ ۳۳۔

کُوِّرَتْ۔ تہ کیجاوے وہ لپیٹا جاوے وہ یہ وصف ہے آفتاب کا کہ دن قیامت کے یہ بھی لپیٹا جاویگا جیسے بوریا تہ بہ تہ ۳۰ ۶۔

کَوْکَبٌ۔ تارے اور ہر ایک بڑی و معظم چیز ۱۸ ۱۱۔

کَوْکَباً۔ ایضاً ۷ ۱۵ ۱۲ ۱۱۔

کُوْنُوْا۔ ہو تم یعنے مرد د ۱ ۱۹۱ ۳ ۱۶ ۵ ۱۲ ۲ ۱۱ ۱۱ ۴ ۱۵ ۵ ۲۴ ۱۰۔

کُوْنِیْ۔ ہو تو اے عورت ۱۷ ۵۔

فصل الکاف مع الہاء

کَهْفٌ۔ پہاڑی غار اور تراش کر پہاڑ مین گھر بنا یا گیا ہو جمع اسکی کہوف ہے اور پناہ کی جگہ اور اصحاب کہف نام ہے سات جوانون صالحون کا زمانہ دقیانوس بھاگ کر غار مین پناہ لی تھی انکا قصہ قرآن مین موجود ہے اور مستقل قصے بھی طبع ہوچکے ہین ۱۵ ۱۳ و ۱۴۔

کَهْفِهِمْ۔ غار انکے ۱۵ ۱۴ و ۱۶۔

کَهْلاً۔ ادھیڑ جسکی جوانی ختم ہوگئی ہو سن کو گذر گیا ہو

یا تیس سال سے متجاوز ہو ۔

فصل الکاف مع الیاء

اَلْکَیْدَ - مکر و فریب (۱۵) جگہ آیا ہے۔

اَلْکَیْدًا - ایضاً ۔

اَلْکِیْدُوْا - مکر و فریب کرو تم ۵ ۔

اَلْکِیْدُوْنِ - مکر کرو تم مجھسے ۔

اَلْکَیْفَ - کسطرح کیونکر (۱۰) جگہ آیا ہے ۔

اَلْکَیْلَ - ناپ ۔

اَلْکَیْلاً - ناپ و پیمانہ وگز دونون مین آیا ہے ۔

باب اللام

فصل اللام مع الالف

لَابِثِیْنَ - فِیْهَا اَحْقَابًا رہینگے دوزخ مین بیشمار قرنون تک احقاب جمع ہے حقبہ کی اور حقبہ ستر ہزار برس کا ہوتا ہے اور برس بارہ مہینہ کا و مہینہ تیس دن کا اور ہر ایک دن قیامت کا دنیا کے برس کے برابر ۔

لَاتَ حِیْنَ مَنَاصٍ نہین تھا وقت خلاصی کا اور لات مین تا زائد ہے اور لا بمعنے لیس ہے اور لفظ لات فعل ماضی ہے بمعنے نقص کے پھر اسکا استعمال نفی مین ہونے لگا جیسے وَلَاتَ حِیْنَ مَنَاصٍ ہے اور لات ایک بت تھا طائف مین جسکو ثقیف قبیلے کے لوگ پوجا کرتے تھے (فائدہ) جہلا لات و عزیٰ کی قسم کھاتے

اُسکو واجب ہے کہ فوری لا الٰہ الا اللہ کہے تو کفارہ ہو جائے گا ۵ ۔

لَازِبٍ - یہ وصف ہے طین کا یعنے چکنی چپکتی مٹی لازب اس چیز کو کہتے ہین جو ہاتھ سے چپک جاوے اس سے منشاء الٰہی یہ معلوم ہوتا ہے کہ انسان کی ضعیفی کی یہ حقیقت ہے اسکی تکبری کا یہ حال ہے یہ وہ مٹی ہے جس سے حضرت آدم پیدا ہوئے لازب کے بعد ہم اسی مٹی کو سڑانے کو چھوڑ دیا تھا ۵ ۔

لَاعِبِیْنَ - کھیلنے والے ۵ ۔

لَاعِنُوْنَ - لعنت کرنیوالے فرشتے و مومنین ۔

لَاغِیَةً - لغو بیہودہ گوئی و بیہودہ بات ۱۲ ۔

لَاقِیْهِ - ملنے والے پانیوالے اُسکو ۱۰ ۔

لَامَسْتُمُ - جماع کیا تمنے و چھوا تمنے اور لمستم بھی آیا ہے ۶ ۔

لَاهِیَةً - لہو و لعب مین مشغول ہونیوالے ۱ ۔

لَائِمٍ - ملامت کرنیوالے ۱۲ ۔

فصل اللام مع الباء

لِبَاسَ - پوشاک اور وہ جامہ کپڑا جو شرم ڈھانکے ۲۱ ۔

لِبَاسًا - بمعنے ایضاً ۱ ۔

لِبَاسُهُمْ - لباس پوشاک انکی ۱۶ ۔

لِبَاسُهُمَا - لباس ان دونوکا ۱۰ ۔

لَبِثَ - ٹھہرا رہا وہ دیر کی اُسنے فعل ماضی ۹ ۔

لَبِثْتُ۔ ٹھہرا رہا تو اور ٹھہرا رہا میں

لَبِثْتُمْ۔ ٹھہرے رہے تم

لَبِثْنَا۔ ٹھہرے رہے ہم

لَبِثُوا۔ دیر کی انھوں نے

لِبَدًا۔ بکسر اللام حلقہ حلقہ ۱۱۔

لُبَدًا۔ بضم اللام بہت یعنے مال بہت ۱۵۔

لَبْسٍ۔ شک و شبہ و دھوکا دھوکا چھپانا کسی کام کا

لَبَسْنَا۔ شک کیا و مشتبہ و چھپایا پہننے

لَبَنٍ۔ دودھ۔ شیر ۶۔

لَبَنًا۔ ایضاً ۱۵۔

لَبُوسٍ۔ زرہ و پوشش ۶۔

فصل اللام مع الجیم

لَجُّوا۔ کھڑے و تیار رہیں اڑے رہیں ۴۔

لُجَّةً۔ گہرا پانی یا حوض یا دریا بہتا جسکی موجیں متردد ہوں رات کی سخت اندھیری ۱۸۔

لُجِّيٍّ۔ عمیق گہرائی دریا کو کہتے ہیں ۱۱۔

فصل اللام مع الحاء

لَحْمٍ۔ گوشت

لَحْمًا۔ ایضاً

لَحْنِ۔ اصل میں گردان کلام و پھیرنا صوت آواز کا اُن دانتوں سے جنسے آواز جاری ہوتی ہے اگر یہ سامنہ ازالہ اعراب کے ہے یا تصحیف کے تو مذموم ہے اور اسکا اکثر استعمال ہے اور اگر تصریح و تعریف معانی ہے پس وہ محمود ہے

اور خطا کرنی اور آواز کو پلٹنا اور کہکر دوسرا ارادہ کرنا

لُحُومُهَا۔ گوشت اُسکا ۱۲۔

لِحْيَتِي۔ میری داڑھی ۱۶۔

فصل اللام مع الدال

لُدًّا۔ جھگڑنے والا جھگڑالو ۹۔

لَدُنْ۔ نزدیک پاس ۷، ۱۶۔

لَدُنَّا۔ نزدیک و پاس ہمارے

لَدُنْكَ۔ نزدیک تیرے

لَدُنْهُ۔ نزدیک اُسکے ۳ ۱۲۔

لَدُنِّي۔ میرے پاس میری جانب و طرف سے ۱۔

لَدَى۔ نزدیک پاس ۱۳ ۷۔

لَدَيَّ۔ میرے نزدیک ۱۶ ۱۶۔

لَدَيْنَا۔ نزدیک ہمارے ۱ ۴ ۱ و ۳ ۷ ۱ ۱۳۔

لَدَيْهِ۔ نزدیک اُسکے ۲ ۱۶۔

لَدَيْهِمْ۔ نزدیک اُنکے

فصل اللام مع الذال

لَذَّةٍ۔ مزا دینے والی۔ مزیدار ۶۔

فصل اللام مع الزاء

لِزَامًا۔ ثابت و لازم لزوم شے دیر تک رہنے کو کہتے ہیں پھر یہ دو قسم پر ہے ایک لازمی عملی جیسے أَنُلْزِمُكُمُوهَا دوم مر جیسے أَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى

فصل اللام مع السین

لِسَانَ۔ زبان و بات اور تعریف سچی کرنا اور لسان آیا ہے اور اُسکی قوت تکلم کو کہتے ہیں اور عقدۃ اللسان قوت تکلم کے رک جانیکو کہتے ہیں کیونکہ نفس لسان میں عقد نہیں ہوتا بلکہ تکلم و نطق میں ایک قسم عقد پیدا ہوتا ہے جس سے فصاحت جاتی رہتی ہے ۱۵ ۱۳ ۱۶ ۱۶ ۱۹

لِسَانًا۔ بمعنے ایضًا۔ ۲۲ ۲۲ ۲ ۲۶ ۱۵۔

لِسَانِكَ۔ تکلم و گفتگو و پڑھنا تیرا ۲۵ ۲۹

لِسَانِیْ۔ میری زبان ۱۶ ۱۱ ۱۶ ۱۶۔

لَسْتَ۔ نہیں ہے تو ۳ ۱۳ ۱۲ ۳۰۔

لَسْتُ۔ نہیں ہوں میں ۱۴ ۱۲۔

لَسْتُمْ۔ نہیں ہو تم ۳ ۵ ۱۴ ۱۲ ۲۔

لَسْتُنَّ۔ نہیں ہو تم سب عورتیں ۲۲ ۱۔

فصل اللام مع الطاء

لَطِیْفٌ۔ ذات باریتعالیٰ کو کہتے ہیں کہ وہ اپنے بندوں کے ساتھ نہایت لطف سے اسباب مصالح خیر جاری و فائز فرماتا ہے عام طور پر اور مومنین کے ساتھ خاص مرحمات فرماتا ہے انکے لیے اسباب موصل الی الصواب والدین مہیا فرماتا ہے کہ انکو خواب گمان میں بھی نہیں ہوتا۔ اَللّٰهُ لَطِیْفٌ بِعِبَادِهٖ یَرْزُقُ مَنْ یَّشَاۗءُ ۱۹ ۱۳ ۵ ۱۵ ۱۱ ۱۵ ۳ ۲۹ ۱

لَطِیْفًا۔ بمعنے ایضًا ۲۲ ۱۔

فصل اللام مع الظاء

لَظٰی۔ آگ دہکتی ہوئی اور ایک شعلہ خاص ہے نار جہنم سے کہ وہ سخت تکلیف دہ دہکتا ہوگا یہ اسم جہنم غیر منصرف ہے ۲۹

فصل اللام مع العین

لَعِبٌ۔ اصل لعاب تھوک بہتے ہوئے کو کہتے ہیں لَعِبَ یَلْعَبُ لَعِبًا بفتح العین فیہما و لَعِبَ فُلَانٌ جبکہ اُسکا قصد و فعل غیر صالح و غیر صحیح ہو یَلْعَبُ لَعِبًا بکسر العین فی الماضی و فتح العین فی الغابر وہ کھیل جسکے لیے کوئی دلیل شرعی نہ ہو ۷ ۲۶ ۱۲ ۸ ۲۶ ۱۹۔

لَعِبًا۔ بمعنے ایضًا ۱۳ ۱۴ ۱۳ ۱۳۔

لَعَلَّ۔ شاید اور مقرر اور یہ طمع و اشفاق کیلیے آتا ہے اور بعض اہل تفسیر نے لعل کو من اللہ بمعنے واجب بیان کیا ہے اور یہی صحیح ہے ۲۲ ۵ ۲۵ ۳ ۲۵ ۱۷۔

لَعَلَّكَ۔ شاید تو ۱۳ ۱۲ ۱۲ ۱۹۔

لَعَلَّكُمْ۔ شاید تم ۱ ۳ و ۸ و ۹ (۵۷) جگہ آیا ہے

لَعَلَّنَا۔ شاید ہم ۱۹۔

لَعَلَّهٗ۔ شاید وہ ۱۱ ۱۱ ۵۔

لَعَلَّهُمْ۔ شاید وہ ۱۲ ۱۳ ۱۲ (۳۶) جگہ

لَعَلِّیْ۔ شاید میں ۱۲ ۱۲ ۱۰ ۱۲ ۲۴

لَعَلِّیْ۔ البتہ اور ۱۲ ۲۲ ۳۔

لَعَنَ۔ رحمت سے دور کیا پھٹکارا اُسنے لعنت کی اُس نے ۲۲ ۵۔

لُعِنَ۔ لعنت کیا گیا وہ ۱۵۔

لَعَنَّا۔ لعنت و نفرین کی ہمنے ۵ ۲ ۶۔

لَعْنًا۔ لعنت کرنا ۲۲ ۵۔

لَعَنَنِي۔ لعنت میری ۲۲ ۱۴۔

لَعَنَتْ۔ پھٹکار کی اُسنے ۸ ۱۱۔

لُعِنُوا۔ لعنت کیے گئے وہ ۶ ۱۲ ۸ ۹۔

لَعْنَةٌ۔ لعنت ۱۱ ۲ ۲ ۱۴ و ۱۷ ۱۲ ۱۲ ۲ و ۹ ۲ و ۱۲ ۲ ۸، ۲۰، ۲۴ ۱۱۔

لَعَنَهُمُ۔ لعنت کی اُنکو ۱۱ ۴ و ۵ ۱۰ ۱۵ ۳ ۴ ۲۶ ۷ و ۹۔

فصل اللام مع الغین

لَغْوٌ۔ بیہودہ کلام جو قابل اعتبار نہو اور وہ بات جو برائی کا سبب ہو ۲ ۱۲ ۲ ۱ ۱۴ ۹ ۲ ۳۔

لَغَوًا۔ بمعنے الغًا ۱۶، ۲۷ ۱۴ ۳ ۲۔

لُغُوبٌ۔ تھکنا و بیمار ہونا و ماندگی ۲۲ ۱۶ ۲۶ ۱۷۔

فصل اللام مع الفاء

لَفِي۔ البتہ بیچ ۲ ۵ ۸ ۱۲ ۲ و ۱۰ و ۱۲ ۵ ۳۰ (۲۵) جگہ

لَفِيفًا۔ سمیٹنا اور لپٹا ہوا بعض بعض کے ساتھ متضم ہونا ملا ہوا ہونا اور انسانونکو لفیف بمعنے مختلف قبائل کا ایکجگہ مجتمع ہونا اور باعتبار نحو کے ہر ایک کلمہ مین دو حرف اصلی ہون ایک جنس کے ۱۵ ۱۲۔

فصل اللام مع القاف

لِقَاءَ۔ ملنا پیوستہ ہونا ۱ ۴ و ۳ (۲۰) جگہ آیا ہی

لِقَائِهِ۔ اسکی ملاقات سے ۲ ۱۵ ۲ ۱۶۔

لَقَدْ۔ البتہ تحقیق ۸ و ۱۱ (۱۴۲) جگہ آیا ہی۔

لُقْمَانُ۔ اس نام کے دو شخص ہین ایک لقمان حکیم بن عنقا یہ حبشی تھا نوبہ قبیلے سے اللہ تعالےٰ نے اُسکو حکمت بخشی یہ نبی نہ تھے امام بغوی نے کہا کہ یہ اولاد آذر ہین ہزار برس زندہ رہا زمانہ حضرت داؤد علیہ السلام کا پایا اُنسے علم سیکھا یہ خیاط تھا اور دوسرا لقمان بن عاد صاحب نسوا یہ بقیہ عاد سے تھا یہ ساڑھے تین ہزار برس زندہ رہا بنی آدم مین اتنی عمر کسیکی نہین ہوئی تھی ۲۱۔

لَقُوا۔ ملے اور ملاقات کی اُنھون نے ۲ و ۹ ۴ ۱۲ ۱۸۔

لَقِيَا۔ ملاقات کی دونون نے ۱۵ ۲۲۔

لَقِيتُمُ۔ ملاقات کی تمنے ۹ ۱۶ ۱۰ ۲ ۲۶ ۵۔

لَقِينَا۔ ملاقات کی ہمنے ۱۵ ۲۱۔

لَقّٰهُمْ۔ ملا دیا اُنکو ۲۹ ۱۹۔

فصل اللام مع الکاف

لَكَ۔ واسطے تیرے ۱ ۴ و ۶ (۵۳) جگہ آیا ہے۔

لَكِ۔ واسطے تیرے اسمین خطاب مونث کیطرف ۳ ۱۲ ۱۶ ۵

لَكُمْ۔ واسطے تمہارے ۱ ۳ و ۴ و ۶ و ۷ و ۹ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۶ ۳ ۵ و ۶ و ۷ و ۹ (۱۸۰) جگہ آیا ہے۔

لَكُمَا۔ واسطے تم دونوںکے ۸ ۹ ۱۱ ۳ ۱۰ ۲ ۲۶ ۲

لٰكِنْ۔ لیکن ۱ ۲ و ۶ (۷۲) جگہ آیا ہے۔

لٰكِنَّ۔ بتشدید النون لیکن ضروری ۱ ۱۲ (۴۶) جگہ۔

لٰكِنَّا۔ لیکن مین اصل مین لٰكِنْ اَنَا تھا ۶ ۱۷ ۱۶ ۱۲ ۸

لٰكِنَّكُمْ۔ لیکن تم ۲ ۹ ۲ ۱۸۔

لٰكِنَّهُ۔ لیکن وہ ۴ ۱۲۔

لٰكِنَّهُمْ۔ لیکن وہ سب ۱۰ ۱۳۔

لٰكِنِّي۔ لیکن مین ۱۵ و ۱۶ ۲ ۲۴ ۲۲ ۴۔

فصل اللام مع المیم

لِمَ۔ کیوں یہ مرکب ہے لام جارہ اور ما را ستفہامیہ سے الف آخر سے گر گیا پ۳ ع۱۵ پ۴ ع۸ پ۵ ع۱ پ۹ ع۱۱ پ۱۰ ع۱۳ پ۲۶ ع۱۶ و ۶ پ۲۸ ع۹ و ۱۹ پ۲۸ ع۷، ا پ۲۸ ع۹۔

لِمَا۔ واسطے اُنکے پ۱ ع۵ و ۸ و ۱۱ و ۱۲ پ۲ (۳۱) جگہ

لَمَا۔ بفتح اللام البتہ وہ ہی یا وہ ہین پ۱ ع۹ پ۱۲ ع۸ پ۲۹ ع۴۔

لَمَّا۔ جب پ۱ ع۲ و ۱۱ (۹۵) جگہ آیا ہے۔

لَمًّا۔ پے درپے اور بہت کثرت سے پ۳۰ ع۱۴۔

لُمْتُنَّنِی۔ ملامت کرتی ہو تم مجھکو پ۱۲ ع۱۴۔

لَمْحِ۔ چشم زدن جھپکنا آنکھ کا اور ایک پلک مارنا آنکھ کا اور بلفظ کن گویا قیامت کا حال ایک پلک مارنے تک ہو جائے گا پ۱۴ ع۱۷، ا پ۲۷ ع۱۰۔

لُمَزَۃِ۔ بضم اللام عیب چینی اور آنکھ سے اشارہ کرنیوالا اور عیب گو پ۳۰ ع۲۹۔

لَمَسْنَا۔ مس کیا ہمکو چھوا ہمکو پ۲۹ ع۱۱۔

لَمَسُوا۔ چھوا اُنھوں نے پ۷ ع۷۔

لَمَمَ۔ گناہ کے نزدیک جانا اور گناہ صغیرہ اور تھوڑا پ۲۷ ع۹

لَمِنْ۔ لام کے معنے البتہ اور مِن کے معنے سے پ۱ ع۱۶ (۲۵) جگہ

لَمَنْ۔ بفتح المیم وسکون النون البتہ وہ شخص یا وہ پ۱ ع۱۲ پ۲ ع۱۱ پ۵ ع۷ پ۵ ع۹ پ۱۴ ع۹ پ۲۵ ع۵۔

لِمَنْ۔ بکسر اللام و فتح المیم واسطے اُسکے (۶۳) جگہ آیا ہے

فصل اللام مع النون

لَنَا۔ واسطے ہمارے (۶۴) جگہ آیا ہے۔

لِنْتَ۔ بکسر اللام وسکون النون نرم ہوا تو پ۴ ع۸۔

فصل اللام مع الواو

لَوَّاحَۃٌ لِّلْبَشَرِ۔ یہ وصف ہے سقر یعنے دوزخ کا کہ وہ انسان کو سیاہ کرنے والی و جلانے والی ہے اَعُوْذُ بِاللّٰہِ مِنْہُ پ۲۹ ع۱۵۔

لِوَاذًا۔ پناہ لینا چھپ جانا گھیر لینا متصل ہونا پ۱۸ ع۱۵

لَوَاقِحَ۔ یہ وصف ہے ریاح کے بوجھل کرنیوالی اور درختوں نین رس بھرنیوالی اور بارش برسانیوالی پ۱۴ ع۲

لَوَّامَۃِ۔ ملامت کرنیوالی پ۲۹ ع۱۷۔

لَوْحٍ۔ مَحْفُوْظٍ یہ ایک تختی مین جو شیاطین جن و انس سے محفوظ ہے اُسمین کوئی تصرف نہین کر سکتا اور نہ تحریف و الحاق ہر طرح ہر شے سے محفوظ ہے عبداللہ بن عباس سے ایک روایت ہے کہ لوح محفوظ سفید موتی کی ہے طول اُسکا زمین سے آسمان اور عرض مشرق سے مغرب کے کنارے پر اُسکے یاقوت جڑے ہین دونون دفتیان یاقوت سُرخ کی ہین نور کے قلم سے کلام قدیم اُسمین لکھا ہوا ہے سر اُسکا عرش سے معلق ہے نیچے اُسکے ایک فرشتے کی گود مین رکھی ہے وہ عرش عظیم کے سیدھی طرف کھڑا ہے اور سرے پر لوح کے یہ عبارت واقع ہے لَآ اِلٰہَ اِلَّا اللّٰہُ وَحْدَہٗ دِیْنُہُ الْاِسْلَامُ وَمُحَمَّدٌ عَبْدُہٗ وَرَسُوْلُہٗ کذا فی المعالم و جلالین پ۳۰ ع۱۰۔

لُوْطٍ۔ یہ ابن عم ہین حضرت ابراہیم کے حضرت ابراہیم انکو بہت چاہتے تھے روم مین قید ہو گئے تھے اُنسے لڑکر اُنکو چھڑا لایا سدوم کیطرف مبعوث ہوئے لوگ کافر تھے

لڑکون سے فحش کرتے کچھ اوپر بیس برس انمین رہے
توحید کیطرف بُلایا انکار کیا قوم نے معجزہ طلب کیا
سبلا ابر کے پانی برسا خدا سے دعا کی آب شیرین بے ابر کے
برسا بعض مسلمان ہوگئے بعض کافر رہے خدا سے مدد
مانگی قوم پر عذاب آیا فرشتے خوبصورت لڑکون کی
صورت مین دوپہر کو انکے گھر مین آئے انکی بی بی نے
قوم کو خبر کردی انمین مرد مرد سے اور عورت عورت سے
فحش کرتے قوم نے اُنسے اُن لڑکونکو طلب کیا اُنھون
نے کہا میری لڑکیان بہتر موجود ہین بعد کو معلوم ہوا
کہ یہ فرشتے ہین جبرئیل نے کہا لوط تو مع گھر والون کے
اول صبح کو باہر نکل جاؤ سارے گاؤن بازو سے اکھیڑ کر
اُلٹ دے اسقدر بلند کیا کہ آسمان والون نے مرغون
کتون کی آواز سُنی خرد و کلان سب پر پتھر برسے ہر ایک
پتھر پر اُنکا نام لکھا ہوا تھا یہ پانچ گاؤن تھے جو منقلب
ہوئے۔ سدوم۔ عامور۔ لدما۔ صبوئیم۔ صوعران کو
مؤتفکات کہتے ہین کسی نے کہا ایک گاؤن والے ایمان
لائے بچ گئے حضرت کی قبر قریہ کفر بریک مین ہے مسجد خلیل
سے ایک فرسخ پر ہے غربی جانب غار مین نیچے مسجد
عقیق کے وہان ساٹھ نبی مرسل دفن ہین [illegible]
[illegible] -

لُوْطًا۔ یعنے ایضًا [illegible]
[illegible] -

لَوْلَا۔ اگر ... آتا ہی ایک امتناع شے
واسطے وقوع غیر لینے مین جیسے لَوْلَا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِيْنَ
ثانی بمعنے هَلَّا اور متعقب کرتا ہی فعل کو جیسے لَوْلَا

اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا رَسُوْلًا۔ هَلَّا (۶۷) جگہ آیا ہی۔

لُؤْلُؤ۔ موتی [illegible] ۱۹ -

لَوْمَا۔ کیون نہین اسمین کلمہ لَوْ کا واسطے امتناع شے امتناع غیر کیلیے
اور متضمن ہوتا معنے شرط کو اور کلمہ ما کا نافیہ ہے معنے نہین کے [illegible] ۱

لُوْمُوْا۔ ملامت کرو تم اپنے نفسونکو [illegible] ۱۶ -

لَوْمَةَ۔ ملامت شکایت کرنا [illegible] ۱۲ -

لَوْنُهَا۔ رنگ اُسکا [illegible] ۸ -

لَوَّوْا۔ موڑ پھیر پیچید کیا اُنھون نے [illegible] ۱۳ -

فصل اللام مع الهاء

لَهٗ۔ واسطے اُسکے [illegible] ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ (۱۹۱) جگہ آیا ہے

لَهَا۔ واسطے اُسکے اسمین ہا ضمیر مونث کی ہے [illegible]
[illegible] (۳۷) جگہ آیا ہے -

لَهَبٍ۔ شعلہ و دخان النار اور تَبَّتْ يَدَا اَبِيْ لَهَبٍ
سے مراد کنیت نہین بلکہ اُسکے لیے اثبات النار مراد ہے
کیونکہ وہ اسکا مستحق و اہل ہے [illegible] ۱۶ -

لَهُمْ۔ واسطے اُنکے [illegible] ۱ و ۲ و ۳ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۳
و ۱۴ [illegible] ۵ و ۹ و ۱۱ و ۱۶ [illegible] ۴ و ۶ (۲۵۰) جگہ آیا ہی -

لَهُمَا۔ واسطے اُن دونونکے [illegible] ۳
[illegible] ۵ و ۶ -

لَهُنَّ۔ واسطے اُن عورتونکے [illegible] ۷ و ۱۲ و ۱۵ [illegible] ۱۳
و ۱۴ [illegible] ۸ -

لَهْوَ۔ البتہ وہ ہی [illegible] ۵ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و
۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۷ [illegible] ۶ و ۷ [illegible] ۱۲ -

لَهْوٌ۔ بفتح اللام وسکون الہاء وہ کھیل و تماشہ جو کانی ہو

اُسکے لیے اور مشغول و مصروف کرے اُسکو عمّا یُعْنِیْہِ

وَعِیْمَةً اور ہر ایک متاع ساتھ لھو کے ۔

لَهْوًا۔ ایضًا ۔

لَهِیَ البتہ وہ ۔

فصل اللام مع الیاء

لِیَ۔ واسطے میرے۔ (۴۵) جگہ آیا ہے۔

لَیًّا۔ زبان کو پیچ دیکر موڑ کر تحریفات ۔

لَیَالٍ۔ راتین ۔

لَیَالِیَ۔ راتین ۔

لَیْتَ۔ کاش یہ طمع و تمنا و امید کیلیے آتا ہی ۔

لَیْتَنَا۔ کاش کہ ہم ۔

لَیْتَنِیْ۔ کاش کہ مین ۔

لَیْتَهَا۔ کاش کہ وہ ۔

لَیْسَ۔ نہین ہے وہ (۵۹) جگہ آیا ہے۔

لَیْسَتْ۔ نہین تو ایک عورت ۔

لَیْسُوْا۔ نہین ہین وہ ۔

لَیْلَ۔ رات اندھیری (۵۹) جگہ

لِئَلَّا۔ تو کہ نہو واسطے لوگونکے ۔

لَیْلًا۔ رات کو ۔

لَیْلَةً۔ ایک رات ۔

لَیْلَهَا۔ رات اُسکو ۔

لَئِنْ۔ البتہ اگر (۴۸) جگہ آیا ہی۔

لَیِّنًا۔ نرم ہونا ۔

لِیْنَةٍ۔ ایک قسم کے درخت ہین کھجور کے ۔

باب المیم

فصل المیم مع الالف

مَآءً۔ پانی (۵۶) جگہ آیا ہے۔

مَآبِ۔ جگہ پھرنے و رجوع کی ۔

مَآبًا۔ بمعنے ایضًا ۔

مَاتَ۔ مرجاوے موت ۔

مَاتُوْا۔ مرگئے ۔

مَأْتِیًّا۔ لایا ہوا یعنے اہل جنت کو جنت کا وعدہ لایا ہوا

مِأْتَیْنِ۔ دوسو ۔

مَاجُوْجَ۔ یاجوج و ماجوج دونون عجمی ہین بعض نے انکو عربی کہا ہی اور بعض نے بے پتہ بیان کیا ہی عبداللہ ابن عباس سے ایک روایت ہے کہ انکا قد ایک بالشت دو دو بالشت و تین بالشت ہین اور یہ اولاد آدم سے ہین انکے اوصاف و افعال مین اخبار مختلف ہین اگر انمین سے ایک بھی مرجاتا ہے تو اپنی جگہ ایک ہزار چھوڑ جاتا ہے انکا پورا قصہ قرآن کریم و قصص کی کتابون مین درج ہے یہان محل بیان نہین ۔

مَادُمْتُ۔ جبتک ہا مین ۔

مَاذَا۔ کیا ہی۔ کیا چیز ہی ۔

مَآرِبُ۔ اُخْرٰی اس عصی مین اور کئی فائدے ہین

علما کو اسکے اسماء و منافع مین اختلاف ہے بعض کہتے ہین یہ عصی
عطیہ شعیب علیہ السلام ہی تاکہ حضرت موسیٰ اس سے
فائدے حاصل کرین اور اس عصا کے اوپر دو شعبے تھے
اور نیچے لوہے کی برچھی تھی اور دونون شعبون مین
لوہے کے دو دانت تھے حضرت موسیٰ جب کبھی اندھیری
رات مین سحر اکیطرف تشریف لیجاتے تو یہ دونون مدنظر تک
روشن ہوجاتے آپ چلتے اور پانی کی ضرورت ہوتی
کنوین مین ڈالدیتے پانی اوپر آجاتا آپ پانی پیتے
وضو کرلیتے اگر کھانے کی ضرورت ہوتی تو زمین
مین گاڑدیتے اُسیوقت پتے لگ کر پھل آجاتا آپ
پھل کو تناول فرماتے اور کہین پہاڑ پر چڑھتے راستہ
کو صاف کردیتا اور اگر دریا پر عبور کرنا ہوتا تو دریا
مین ڈالدیتے جدا جدا ہوکر راستہ نکل آتا آپ چلے
جاتے بلندی پہاڑ پر بلند کردیتا اور نہر پر کشتی کا کام
دیتا بھولے کو راستہ بتاتا اور دشمن و موذی جانور سے
مقابلہ کرتا دونون طرف قبضہ کے خوشبو نکلتی چور وغیرہ
مقابلہ کرتا بکریون کی نگہبانی کرتا درندہ وغیرہ کا مقابلہ
کرتا سانپ بچھو سے بچاتا بکریون کیلیے پتے گراتا
آپ کے سفر مین رفیق ہوتا توشہ وغیرہ اسپر رکھ لیتے
بادام کی لکڑی کا تھا اسکے نام عصا۔ جانٌّ۔ وھی
حیۃ تسعیٰ۔ وھی ثعبان مبین۔ اسمین قوت
جن کی اور نرمی سانپ کی تھی ۱۰۔

مَارِجٍ۔ شعلہ آگ بے دخان ۲۷ ۱۱۔

مَارِدٍ۔ سرکشی یہان سرکش شیطان مراد ہین ۲۳ ۵

مَارُوۡتَ۔ اور ھاروت یہ دونون فرشتون کے
نام ہین بعض کے نزدیک یہ دونون چاہ بابل مین قید ہین
بوجہ معصیت کے لیکن یہ صحیح نہین ہی کہ سب مسلمان اس
امر پر متفق کہ جملہ فرشتے معصوم ہین اور فرشتے مرسلین
اور نبیون مرسلین کا ایک حکم ہی عصمت مین اُس زمانہ مین
سحر جادو بکثرت تھا ان دونون کو بھیجا تھا کہ سحر جادو کا
ابطال کرین اور اصل مین قرأت ملکین بکسر اللام ہے
دو شخص تھے بابل مین ہاروت و ماروت یہ دونون
جادو سحر کیا کرتے ایسا ہوتا تو لازم آتا ہی اللہ تعالےٰ
نے تعلیم سحر و جادو دیکر انکو بھیجا تھا حالانکہ یہ خلاف عقل و
نقل ہے یہ دونون نام سریانی ہین ۱۲۔

مَاعُوۡنَ۔ ہر ایک وہ چیز جو از قسم برتاؤ ہو بسولا۔
چھری۔ ہانڈی۔ لگن وغیرہ وغیرہ جو برتاؤ مین آتے ہین
اُنکو ماعون کہتے ہین ۳۲۔

مَاکِثُوۡنَ۔ ہمیشہ رہنے والے ہوا ور ہمیشہ ٹھہرنیوالے
ہو تم اصل اسکی یون ہی گنہگار کافر داروغہ دوزخ سے
کہینگے اللہ تعالےٰ سے ہماری سفارش کرکہ ہمکو موت
دیدے فرشتہ داروغہ دوزخ ایکہزار سال کے بعد کہیگا
تم تو ہمیشہ دوزخ مین رہوگے اعوذ باللہ منہا ۲۵ ۱۳۔

مَاکِثِیۡنَ۔ انتظارًا ہمیشہ رہنے والے ۱۵ ۱۳۔

مَاکِرِیۡنَ۔ مکر کرنیوالے اصل اسکی یون ہی کہ وَ اللّٰہُ
خَیۡرُ الۡمَاکِرِیۡنَ اور اللہ بہتر اور بہتر ہی مکر کرنیوالون
سے سخت نادان ہین وہ لوگ جو اللہ تعالےٰ سے مکر کرتے ہین ۱۴ ۹

مَاۡکُوۡلٍ۔ کھائی ہوئی اور کھانیکی چیز ۳۰ ب۔

مَالٌ۔ سونا چاندی وغیرہ وجہ تسمیہ مال سرکنے والی
مائل ہونیوالی چیز ہی بعض نے یہ کہا کہ اُسکی طرف طبیعت

مائل و میلان کرتی ہو ۔۔۔

۔۔۔ ۱۰ و ۹ و ۱۸ و ۲۹ ۔۔۔ ۱۴ ۔

مَالًا ۔ یعنے ایضًا ۔۔۔ ۱۵ و ۲۹ ۔

مَالِكَ ۔ مَالِكَ الْمُلْكِ ۔ حقیقۃً مالک الملک اللہ تعالیٰ ہو اور مجازًا غیر کو بھی کہہ سکتے ہین ۔۔۔ ۱۱ ۔

مَالِكُ ۔ مالک فرشتہ داروغہ جہنم ۔۔۔ ۱۳ ۔

مَالِكُوْنَ ۔ مالک و مختار ہین ۔۔۔ ۴ ۔

مَالَهٗ ۔ مال اپنے کو یعنے خرچ کرتے ہین اپنے مال کو ۔۔۔ ۴ ۔

مَالُهٗ ۔ مال اسکا ۔۔۔ ۱۰ ۔۔۔ ۱ و ۲۹ و ۳۶ ۔

مَالِيَهْ ۔ مال میرا یعنے کفایت نکی مجھسے میرے مال نے ۔۔۔

مَالِئُوْنَ مائل ہونیوالے اور بھرنیوالے ۔۔۔ ۔

مَأْمَنَهٗ ۔ جگہ امن کی اصل مین مَأْمَنَہٗ تھا ۔۔۔ ۔

مَأْمُوْنٍ ۔ غَيْرُ مَأْمُوْنٍ نڈر نہو جائے ۔ کوئی نہین اس سے نڈر کیا گیا ۔۔۔ ۔

مَانِعَتُهُمْ ۔ بچالینیوالے انکو اور محفوظ رکھے انکو باز رکھے انکو باز رکھنے والے انکو ۔۔۔ ۳ ۔

مَأْوٰى ۔ ٹھکانا اور جگہ رہنے کی ۔۔۔ ۔

مَأْوٰكُمْ ۔ جگہ تمہاری ٹھکانا تمہارا ۔۔۔

مَأْوٰهُ ۔ ٹھکانا اسکا ۔۔۔ ۱۴ ۔۔۔ ۱۶ ۔۔۔ ۱ ۔

مَأْوٰهُمْ ۔ ٹھکانا انکا ۔۔۔ ۱۱ و ۱۵ و ۱۶ ۔۔۔ ۱۳ ۔۔۔ ۱۱ ۔۔۔ ۱۳ ۔۔۔ ۱۵ ۔۔۔ ۲۰ ۔

مَاهِدُوْنَ ۔ بچھانیوالے اور بچھونا کرنیوالے اصل سکی یون ہو وَالْاَرْضَ فَرَشْنٰهَا فَنِعْمَ الْمٰهِدُوْنَ اللہ تعالیٰ فرماتا ہو کہ زمین کو بچھایا ہمنے اسکو پس اچھا بچھونا کرنیوالے ہین ہم یہ آیت دلیل اس بات پر ہے کہ زمین مسطح و مفروش ہے نہ گول جیسے اہل ہیئت نے بیان کیا ہو انکے پاس کوئی قطعی دلیل مدلل نہین بجز قیاس کے تو قیاس قطعی دلیل کے سامنے کچھ نہین ۔۔۔ ۲ ۔

مَائِدَةً ۔ اس دسترخوان کو کہتے ہین جسپر طعام ہو اور بغیر طعام خوان کہتے ہین ۔۔۔ ۵ ۔

مِائَةٍ ۔ ایکسو یا ایکصد ۔۔۔ ۔

فصل المیم مع الباء

مُبٰرَكٍ ۔ برکت والی ۔۔۔ ۔

مُبٰرَكًا ۔ یعنے ایضًا ۔۔۔ ۔

مُبٰرَكَةٌ ۔ ایضًا برکت والے ۔۔۔

مُبْتَلِيْكُمْ ۔ آزمانے والے ہین ہم تمکو ۔۔۔ ۔

مُبْتَلِيْنَ ۔ امتحان کرنیوالے اور آزمائش کرنیوالے جانچنے والے ۔۔۔

مَبْثُوْثٍ ۔ پراگندہ و بکھیرا گیا پریشان حالت یہ قیامت کا واقعہ ہو کہ لوگ پریشان حال مثل ٹڈیون کے پراگندہ مضطرب پریشان غیر منتظم بے بھروسہ بےاطمینان بکھرے ہونگے ۔۔۔

مَبْثُوْثَةٌ ۔ یعنے ایضًا ۔۔۔ ۱ ۔

مُبَدِّلَ ۔ اصل مین لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمٰتِ اللّٰهِ کوئی نہین بدل سکتا کلام الٰہی کو یہ صاف بین دلیل ہے کہ کلام الٰہی کو اور اسکے وعدہ وعید کو کوئی نہین بدل سکتا ۔۔۔ ۱ ۔۔۔ ۱ ۔۔۔ ۱۶ ۔۔۔ ۱ ۔

مُبْدِيْهِ ۔ اللہ ظاہر کرنیوالا ہو ہر ایک بھید و پوشیدہ باتکو ۔۔۔

مُبَذِّرِيْنَ ۔ بیجا خرچ کرنیوالے انسے مراد وہ لوگ ہین جو خلاف شرع کاموں مین اپنا مال خرچ کرتے ہین انکو اللہ تعالیٰ نے اخوان شیاطین کا خطاب عطا کیا ہو ۔۔۔ ۳ ۔

مُبْرِمُوْنَ مقرر کرنے والے ہیں اللہ تعالےٰ فرماتا ہے کہ انتظام دنیا ہم مقرر کرتے ہیں کسی دوسرے کو اس میں حق نہیں
مُبَرَّءُوْنَ بری ہیں پاک ہیں وہ اور پاک کیے گئے ہیں وہ
مَبْسُوْطَتَانِ۔ یعنے دونوں ہاتھ کشادہ ومہنی ہیں
مُبَشِّرًا خوشخبری دینے والا
مُبَشِّرَاتٍ۔ خوشخبری لانیوالیان
مُبَشِّرِیْنَ۔ خوشخبری دینے والے
مُبْصِرًا۔ دیکھنے والا
مُبْصِرُوْنَ۔ دیکھتے ہیں وہ
مُبْصِرَۃً۔ دکھانیوالی
مُبْطِلُوْنَ۔ وہ لوگ جو حق کو باطل کریں اور باطل ضد ہے حق کی
مُبْعَدُوْنَ۔ دور کیے گئے ہیں
مَبْعُوْثُوْنَ۔ اُٹھائے جائینگے اور بھیجے جائینگے
مَبْعُوْثِیْنَ۔ اُٹھائے جانیوالے
مُبْلِسُوْنَ۔ شک میں ڈالنے والے اور آس توڑنیوالے
مُبْلِسِیْنَ۔ ناامید ہونیوالے
مَبْلَغُھُمْ۔ رسائی اُنکی اور انتہا اُنکی نہایت اُنکی مبلغ علم اُنکا جگہ پہونچنے کی اُنکی
مُبَوَّءَ۔ جگہ۔ ٹھکانا۔ مقام
مُبِیْنٌ۔ ظاہر کھلم کھلا اور ظاہر کرنیوالا
مُبِیْنًا۔ ظاہر ہونا

مُبَیِّنَاتٍ۔ بیان کرنیوالیان یعنے آیات الٰہی بیان کرنیوالیاں ہیں اور بیان کیگئی ہیں وہ
مُبَیِّنَۃٍ۔ ظاہر کھلم کھلا بیان
مَبْنِیَّۃٌ۔ عمارت بنائی ہوئی تعمیر کی ہوئی

فصل المیم مع التاء

مَتٌّ۔ مرا تو اور مرا میں
مَتَابٌ۔ پھرنا اور پھرنے کی جگہ اور توبہ کی جگہ
مَتَابًا۔ الفا۔
مَتَاعٌ۔ فائدہ اور اسباب خانگی (۲۱) جگہ
مَتَاعَنَا۔ اسباب اپنا
مَتَاعَھُمْ۔ اسباب و سامان اُنکا
مُتَبَّرٌ۔ باطل ہیں اور برباد و ہلاک ہونیوالے ہیں اور ہلاک کیا گیا وہ
مُتَبَرِّجَاتٍ۔ ظاہر کرنیوالیان اپنے کو آراستہ کرنیوالیان دکھانے اور غور کرنیوالیان
مُتَّبَعُوْنَ۔ تعقب کیے جاوینگے اور پیچھا کیے جاوینگے وہ
مُتَتَابِعَیْنِ۔ دو پے درپے لگے تار
مُتَجَانِفٍ۔ جھکنے مائل ہونیوالے
مُتَجَاوِرَاتٌ۔ ایک دوسرے کے ساتھ ملے ہوئے ہیں اور ایک دوسرے سے پیوستہ اور نزدیک ہیں اور نزدیک نزدیک ہمسائے
مُتَحَرِّفًا۔ رجوع کرنے اور پھر پیچھے والوں کو بھی کہتے ہیں
مُتَحَیِّزًا۔ جگہ پکڑنے اور جگہ لینے والا
مُتَّخِذَ۔ پکڑنے والا

مُتَّخِذَاتِ - پکڑنے و تلاش کرنیوالیاں پ۵ ۱۔
مُتَّخِذِی - پکڑنیوالی - تلاش کرنیوالی پ۵ ۵
مُتَرَاكِبًا - ایک پر ایک چڑھا ہوا ہی ایک دوسرے پر چڑھا ہوا ہی پ۷
مُتَرَبِّصٌ - ٹھہرنے اور انتظار کرنیوالا پ۱۶ ع۱۔
مُتَرَبِّصُونَ - ٹھہرنے اور انتظار کرنیوالے پ۱۰ ع۱۳۔
مُتَرَبِّصِينَ - بمعنے ایضاً پ۲۷ ع۴۔
مَتْرَبَةٍ - اصلاً ذَا مَتْرَبَةٍ صاحب غبار وخاک کا وخاک آلودہ درویش مسکین پ۳۰ ع۱۵۔
مُتَرَدِّيَةُ - اُس جانور کو کہتے ہین جو بلندی پہاڑ یا مکان وغیرہ سے گر کر مرجاوے خواہ وہ خود گر جاوے یا اُسکو کوئی دوسرا گرادے اُسکا کھانا حرام ہی یا زندہ دفن کرکے نکالا جاوے یا دریا مین گر جاوے اور مثل انکے ان سب کا ایک ہی حکم ہے پ۶ ع۵۔
مُتْرَفُوا - دولتمندون اور رؤسا اور سردارونکو کہتے ہین پ۱۲ ع۱۰ پ۲۵
مُتْرَفِينَ - نازونیاز مین پرورده اور نعمت مین سپلے ہوئے امراء و دولتمند پ۲۷ ع۱۵۔
مُتْرَفِيهَا - دولتمند اُسکے کو ہا ضمیر راجع ہی طرف قریہ ما قبل الذکر کے پ۱۵ ع۲۔
مُتْرَفِيهِمْ - سردار و دولتمند اُنکے کو پ۱۸ ع۴۔
مُتَشَابِهٍ - متشابہات قرآن وہ ہین جنکی تفسیر بظاہر مشکل ہو بوجہ تشبیہ غیر کے لفظاً ہو یا معنےً فقہانے کہا کہ جسکے حقیقت وظاہر مین تشبیہ ہو اور تمام متشابہات تین قسم پر ہین ایک پر بجز سکوت کے کوئی چارہ نہین ہے جیسے قیامت کا وقت اور خروج دابۃ الارض کا اور اسکی کیفیت اور مثل اسکے اور دوسری قسم مین البتہ کسی قدر چارہ ہوسکتا ہی کہ وہ مختص ہے راسخین فی العلم مین تفقہ فی الدین کی ضرورتسے اصل اسکی کُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِمْ - اس مین علماء نے بہت لکھا ہے یہان جگہ نہین پ۳ ع۱۵۔
مُتَشَابِهَاتٌ - اون آیات کو کہتے ہین جو معنےً و لفظاً کئی حیثیت رکھتی ہون پ۳ ع۹۔
مُتَشَاكِسُونَ - بد اخلاق و جھگڑا کرنے والے بدخوئی کرنیوالے پ۲۳ ع۱۷۔
مُتَصَدِّعًا - پارہ پارہ ہونیوالا چھپٹ جانیوالا دب جانیوالا یعنے خوف الٰہی سے پ۲۸ ع۶۔
مُتَصَدِّقَاتِ - صدقہ خیرات کرنیوالی عورتین پ۲۲
مُتَصَدِّقِينَ - صدقہ وخیرات کرنیوالے مرد پ۱۳ پ۲۲
مُتَطَهِّرِينَ - پاکیزہ پاک صاف رہنے والے وستھرائی کرنے والے مرد پ۲ ع۱۲۔
مُتَعَالِ - بلند ہونیوالا بلند مرتبہ والا صاحب عزت وجاہ ہونے والا پ۱۳ ع۸۔
مَتَّعْتُ - فائدہ دیا مین نے فائدہ مند کیا مین نے پ۲۵ ع۹۔
مُتَعَمِّدًا - العمد والتعمد تعارف مین خلاف سہو کو کہتے ہین جو فعل بالارادہ مقصود بالنیت ہوساتھ ارادے وقصد قلب کے کہ قلب سکے کرنے پر کھڑا ہو جاتا ہے کیونکہ یہ عمود سے لیا گیا ہی جو ستون [illegible]
مَتَّعْنَا - فائدہ دیا ہمنے پ۱۱ ع۱۵ پ۱۴ ع۱۵ پ۱۷ ع۶ پ۱۹ ع۱۰ پ۲۳ ع۱۹۔
مَتِّعُوا - فائدہ دو تم پ۲ ع۱۵ پ۲۲ ع۳۔
مُتَفَرِّقُونَ - متفرق جدا جدا پراگندہ اور فرق

انفصال کے ہوتا ہے خواہ حقیقۃً یا مجازاً ہو ۱۵۔

مُتَفَرِّقَۃٍ - جدا جدا متفرق ۲۔

مُتَقَابِلِيْنَ - آمنے سامنے بالمقابل

مُتَقَلَّبَکُمْ - جگہ آمد و رفت مقام پھرنے تمہارے ۲۔

مُتَّقُوْنَ - پرہیزگار یعنی منع عنہ سے بخوف خدا بچنا

۷۔

مُتَّقِيْنَ - خدا کے خوف سے ڈرنے والا پرہیزگار

(۴۹) جگہ آیا ہے۔

مُتَّکَأً - مسندیں اور تکیے اور محفل و جگہ تکیہ ۱۴۔

مُتَکَبِّرٍ - تکبر کرنیوالا غرور کرنیوالا یہ امور اضافیہ ہیں اسکو

کبیر میں دیکھو ۲۔

مُتَکَبِّرِيْنَ - تکبر و غرور کرنیوالے

مُتَکَلِّفِيْنَ - تکلف دو قسم پر ہے ایک محمود ہے کہ انسان

کوشش کرتا ہے حصول فعل کیطرف بنظر محبت جو سہل

الوصول ہو اسواسطے عبارت میں تکلف مستعمل ہوا دوسرا

مذموم ہے جیسے وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَکَلِّفِيْنَ ۱۴۔

مُتَّکِئُوْنَ - تکیہ لگانے اور مسند پر تکیہ لگا کر بیٹھنے والے

مُتَّکِئِيْنَ - مسندوں تکیہ کیے ہوئے

مُتَلَقِّيَانِ - دو لینے والے یعنی دو فرشتے دائیں بائیں والے

مُتُّمْ - مر جاؤ تم ۸۔

مِتُّمْ - مر جاؤ گے تم

مُتِمُّ - پورا کرنیوالا

مِتْنَا - مرے ہم

مُتَنَافِسُوْنَ - رغبت کرنیوالے ۸۔

مُتَوَسِّمِيْنَ - چہرہ پہچاننے والے اور درمیان و شکل کرکے فراست سے دریافت کرنیوالے

مُتَوَفِّيْکَ - میں تجھکو بھر لونگا اور میں لینے والا ہوں تجھکو

جیسے تَوَفّٰی کا لفظ کئی معنوں میں آیا ہے پورا کرنا پورا پانا

برابر پانا ایفاء وعدہ کرنا ایفاء نذر کرنا اور پوری

کوشش کرنا طیب خاطر سے اور لپیٹنا اور بذل المجہود

اور استیفاء پورے طور پر لینا یا دینا اجرت مزدوری تمام

پوری دینا اور زینت دینا اور حیات دینا بھی آیا ہے

اور کبھی اسکی تعبیر موت و نوم بھی آئی ہے اور یہ بھی کہتے ہیں

توفی رفعہ اٹھا لینے کے معنے میں بھی آیا ہے اور خاصکر

کہیں موت کے معنے میں ثابت نہیں ہے گو عبداللہ بن

عباس نے کہا تَوَفّٰی مُمِيْتُکَ لِاَنَّہٗ اَمَاتَہٗ ثُمَّ اَحْيَاہُ

باقی رَافِعُکَ میں دیکھو ۱۴۔

مُتَوَکِّلُوْنَ - اللہ تعالیٰ ہی پر بھروسہ کرنیوالے

۱۔

مُتَوَکِّلِيْنَ - الیضاً ۸۔

مَتٰی - کب یہ سوال وقت کے جو ازم فعل مضارع سے

ہی شرط و جزا کے واسطے آتا ہے اسکی تفصیل کتب نحو

میں بیان کی ہے

۲۔

مَتِيْنٌ - سخت مستحکم قوت والا اور اس سخت مستحکم قوت کو

کہتے ہیں جسپر دوسری قوت غلبہ نہ کر سکے

فصل المیم مع الثاء

مَثَابَۃً - لوگوں کے جمع ہونیکی جگہ منزل ۱۵۔

مَثَانِیْ - تکرار کیگئیں اور سبع مثانی سورہ فاتحہ کو

کہتے ہیں یہ سات مرتبہ آنحضرت پر اتری ہے اسواسطے

قرآن مجید میں شریک نہیں کیونکہ دوسری جگہ آیا ہے کہ
دیا گیا میں سبعہ مثانی اور قرآن عظیم اور سورۂ فاتحہ اور
کتب قدیمہ میں بھی اکثر اتری ہیں پ ۱۴ ع ۲۳ ر ۱۔
مَثْبُوْرًا۔ حل کیا گیا کھپایا گیا وہ پ ۱۵ ع ۱۲۔
مِثْقَالَ ذَرَّۃٍ۔ وزن ذرہ کا جو چیونٹی سے بھی
کم ہوتا ہے یعنے بندے کے نیکیوں میں ذرہ بھی کمی نہوگی
اور گناہوں میں ذرہ بھی زیادتی نہوگی اور عام طور پر تین
ماشے کا مثقال ہوتا ہے پ ۵ پ ۱۱ پ ۱۲ پ ۲۲ پ ۲۲ پ ۳۰
مُثْقَلُوْنَ۔ بوجھل کیے گئے وہ یا بوجھل ہیں پ ۲۷ پ ۲۹
مُثْقَلَۃٌ۔ مثل ہو رلدے ہوئے اور بوجھ والی پ ۲۲ ع ۱۵۔
مَثَلَ۔ مثل مانند مشابہ یہ ایک عبارت ہے قولا ہو یا
فعلاً جو دلالت کرے ایک شے اور ہر شے دوسری کے
مشابہت تاکہ ظاہر و تبین کرے ایک دوسرے کو مُشابہۃً و
تصویرًا حقیقۃً ہو یا مجازًا پ (۲۸) جگہ آیا ہے۔
مِثْلُ۔ ایضًا (۲۹) جگہ آیا ہے۔
مَثَلاً۔ ایضًا (۱۷) جگہ آیا ہے۔
مَثُلٰتُ۔ عقوبتیں اور کئی طرح کے عذاب وکہاوتیں پ ۱۳
مِثْلُکُمْ۔ مانند تمہارے پ ۷ پ ۸ پ ۱۳ پ ۱۶ پ ۱۷ پ ۲۴
مِثْلُنَا۔ مثل ہمارے پ ۹ پ ۱۳ پ ۱۳ پ ۱۹ پ ۲۲
مِثْلُہٗ۔ مثل اسکے (۱۶) جگہ آیا ہے۔
مَثَلُہٗ۔ مثل و مانند اسکے پ ۳ پ ۹ پ ۱۲۔
مِثْلُھَا۔ مثل اسکے پ ۱ پ ۴ پ ۱۵ پ ۲۵ پ ۳۰۔
مَثَلُھُمْ۔ مانند و مشابہ انکے پ ۲ ع ۱۲۔
مِثْلُھُمْ۔ مثل مانند انکے پ ۷ پ ۱۵ پ ۲۳ پ ۲۳
مِثْلُھُنَّ۔ صورت مثل ان عورتوں کے پ ۲۸ ع ۱۸۔

مُثْلٰی۔ اصل میں بطریقتکم المثلی اشبہ و بہتر
پسندیدہ طریقہ تمہارا اور مُثلٰی اس شخص کو بھی کہتے ہیں جسکے
ہاتھ پاؤں یا ناک اعضا تناسل کاٹ دیے جاویں
اور جمع ہے اَلْمُثُلَاتُ نقمۃ ع ۱۳ ر ۱۔
مِثْلَیْھَا۔ دو چند اسکے دو مثل اسکے پ ۴ ر ۸۔
مِثْلَیْھِمْ۔ دو چند انکے پ ۳ ر ۱۰۔
مَثْنٰی۔ دو دو پ ۴ ر ۱۲ پ ۲۲ ر ۱۲ و ۱۳۔
مَثُوْبَۃٌ۔ نیکی کا بدلہ ثواب اجر پ ۱ ع ۱۳ ر ۱۴۔
مَثْوًا۔ آرام کی جگہ اور آبادی بستی پ ۴ پ ۱۲ پ ۱۴
پ ۲۲ ر ۱۳ و ۵ و ۱۳ و ۱۷ ر ۶۔
مَثْوٰکُمْ۔ جگہ ٹھکانا تمہارا ر ۲ ع ۲۶ ر ۶۔
مَثْوٰہُ۔ ٹھکانا جگہ اسکی پ ۱۲ ر ۱۳۔

فصل المیم مع الجیم

مَجَالِسِ۔ مجلسیں محفلیں پ ۲۸ ر ۲۔
مُجَاھِدُوْنَ۔ خدا کے راستہ میں جہاد کرنیوالے پ ۵
مُجَاھِدِیْنَ۔ ایضًا پ ۵ ر ۱۰ ع ۲۶ ر ۸۔
مُجْتَمِعُوْنَ۔ جمع و اکٹھا ہونیوالے پ ۱۹ ر ۷۔
مَجْذُوْذٍ۔ منقطع کاٹے گئے پ ۱۲ ر ۹۔
مُجْرِمٌ۔ گنہگار خلاف حکم الٰہی کرنیوالے پ ۱۶ ر ۷۔
مُجْرِمًا۔ ایضًا پ ۱۶ ر ۱۲۔
مُجْرِمُوْنَ۔ گناہ کرنیوالے پ ۱۵ ر ۷ و ۱۰ و ۱۳ و پ ۱۹
پ ۱۱ ر ۵ و ۹ و ۱۵ پ ۱۴ پ ۱۴ پ ۲۲ پ ۲۹
مُجْرِمِیْنَ۔ ایضًا گناہ کرنیوالے پ ۵ پ ۱۲ (۳۲) جگہ
مُجْرِمِیْھَا۔ گناہگار اسکے ہا ضمیر راجع ہے طرف قریہ کے

یعنے گنہگار اُس قریہ کے ۲-

مَجْرٖیھَا۔ چلنا و جاری ہونا اُس کشتی کا ۱۲-۴-

مَجْمَعَ۔ جمع و ملنے کی جگہ ۱۵-۱۲-

مَجْمُوْعٌ۔ جمع کیے جاوینگے اکٹھے کیے جاوینگے ۱۲-۹

مَجْمُوْعُوْنَ۔ جمع کیے گئے وہ ۲۷-۱۵-

مَجْنُوْنٌ۔ دیوانہ بے عقل فاطر العقل ۱۴-۱۹-۲۳

۲۵-۲۷-۱۹-۴-۸-۲۹-۳-۳۰-۶-

مَجُوْسَ۔ آتش پرست ۱۷-۹-

مُجِیْبٌ۔ دعا وغیرہ قبول کرنیوالا ۱۲-۶-

مُجِیْبُوْنَ۔ دعا قبول کرنیوالے و جواب دینے والے ۲۳

مَجِیْدٌ۔ بزرگ کیا گیا ۱۲-۷-۲۶-۱۵-۳۰-۱۰-

فصل المیم مع الحاء

مَحَارِیْبَ۔ قلعوں و میناروں و بلند بالاخانہ و بنگلوں کو کہتے ہیں ۲۲-۸-

مِحَالِ۔ قوت و رداؤ کرنا ۱۳-۸-

مَحَبَّۃً۔ دوستی محبت الفت ۱۶-۱۱-

مُحْتَضَرٌ۔ حاضر کیے گئے ہیں اصل اسکی یوں ہے کہ حضرت صالح علیہ السلام کی اونٹنی پانی کی تقسیم کی گئی کہ ایک دن سب لوگوں کیلیے اور ایک دن اونٹنی کیلیے حاضر کیا گیا اسکا ذکر کئی جگہ آیا ہے ۲۷-۹-

مُحْتَظِرِ۔ حظیرہ بنانیوالا اُس حاظر اولی کانٹوں کو کہتے ہیں جو جانوروں کی حفاظت کیلیے تیار کیا جاتا ہے اسکو حظیرہ بھی کہتے ہیں اور باغیچہ ۲۷-۹-

مَحْجُوْبُوْنَ۔ پردے میں ہونگے وہ اصل اسکی یوں ہے کہ کفار قیامت کے دن رویت باریتعالے سے پردے میں ہونگے اگر پردہ اُٹھایا جاوے تو جلکر خاک ہوجاوینگے ۳۰

مَحْجُوْرًا۔ روکے جانا بند کیے جانا ۱۹-۱-۳-

مُحْدَثٍ۔ نیا اور ہر ایک اُس قول یا فعل کو کہتے ہیں جو قریب العہد ہو ۱۷-۱۹-۵-

مَحْذُوْرًا۔ ڈرایا گیا وہ ۱۵-۶-

مِحْرَابَ۔ بالاخانہ مسجد ۳-۱۲-۱۶-۲۳-

مُحَرَّرًا۔ آزاد کیا قید غلامی سے اور خالص شواغل دنیا سے واسطے خدمت بیت اللہ کے ۳-۱۲-

مُحَرَّمٌ۔ حرام کیا گیا اور حرام ہے ۸-۹-۱۳-۱۸-

مُحَرَّمًا۔ حرام کیا گیا وہ ۸-۵-

مُحَرَّمَۃٌ۔ حرام کیگئی ہے یعنے زمین ۶-۸-

مَحْرُوْمِ۔ یہاں مراد بغیر سوال کرنیوالے ہیں اور بے نصیب و بے روزی دیے گئے کو بھی کہتے ہیں ۲۶-۱۸-۲۹

مَحْرُوْمُوْنَ۔ محروم کیے گئے بے نصیب لوگ ۲۷-۱۵-۲۹

مُحْسِنٌ۔ احسان کرنیوالا ۱۴-۱۵-۱۲-۲۳-

مُحْسِنَاتِ۔ نیکی کرنیوالیاں ۲۱-۲۰-

مُحْسِنُوْنَ۔ احسان و نیکی کرنیوالے ۱۴-۲۲-

مُحْسِنِیْنَ۔ احسان و نیکی کرنیوالے ۱-۲-۸-۱۵-۵-۶-۳۰-جگہ آیا ہے۔

مَحْسُوْرًا۔ پچتانا یعنے ایسا مال خرچ کرنا کہ خود مفلس ہوکے پچتاوے ۱۵-۳-

مَحْشُوْرَۃً۔ جمع کیے گئے وہ اکٹھے کیے ہوئے ۲۳-۱۱-

مُحْصَنَاتِ۔ بیاہی ہوئی عورتیں خاوندیں ہیں عورتیں ۵-۱۶-۵-۷-۹-

مُحَصَّنَاتٍ ـ قلعہ مین رہنے والے اور قلعہ مین محفوظ ۵
مُحْصِنِيْنَ ـ خاوند عفیف زوجیت کی قید مین لانے
والے ۵ ا ۵ ـ
مُحْضَرًا ـ حاضر روبرو کیا گیا ۱۱ ـ
مُحْضَرُوْنَ ـ حاضر کیے گئے وہ ۲۳ و ۲۲ اور ۴۲ و ۸ و ۹
مُحْضَرِيْنَ ـ حاضر کیے ہوے ۲۰ ا ۱۰ ۲۲ ۶ ـ
مَحْظُوْرًا ـ ممنوع کیا گیا حرام کیا گیا واحاطہ قید مین گھرا ہوا
مَحْفُوْظٍ ـ حفاظت مین رکھا گیا ۱ ـ
مَحْفُوْظًا ـ بمعنے ایضاً ۳ ـ
مُحْكَمَاتٌ ـ یہ ضد ہی متشابہات کی اس سے مراد وہ آیات
ہین جو مستحکم و صریح دلالت کرین ۹ ـ
مُحْكَمَةٌ ـ مستحکم صریح دلالت کرنیوالی ۲۶ ۷
مُحَلِّقِيْنَ ـ سر منڈانے والے ۲۶ ۱۲ ـ
مَحِلَّهٗ ـ جگہ حلال ہونے اسکی اس سے مراد زمین حرم ہی
یا وہ جگہ جہان قربانیان ذبح ہوتی ہین ۸ ۲۶ ـ
مَحِلُّهَا ـ جگہ حلال ہونے انکی ۱۱ ـ
مُحِلِّي ـ حلال جاننے والا ۵ ـ
مُحَمَّدٌ ـ یہ اسم گرامی آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم
کا ہی پہلے آپکے اس نام سے کوئی نامزد نہین ہوا
علم و صفة دونون آپکے حق مین مجتمع ہین یہ آپ کا
خاصہ ہی غیر کے حق مین نہین یہی حال اسمار الٰہی کا ہے
اور آنحضرت نے فرمایا ہی کہ میرے نام پر تم بھی نام رکھو
اور نہ میری کنیت پر کنیت یعنے ابو القاسم معنے اسکے
بہت سراہا گیا یعنے محمود اسکے چار حرف ہین اول
(م) گناہونکو محو کرتے ہین اور منذر و مبشر ہین اور ملک

ہین (الحاء) سے مراد حکمت ہے اور حکم کا ملنا اور حیات
امت (المیم الثانی) سے مراد مغفرت مؤمنین اور
(الدال) سے (داعی ہین اللہ کیطرف سے ساتھ اذن
اسکے اور سراج منیر ہین ۲۲ ۲۶ ۵ و ۱۲ ـ
مَحْمُوْدًا ـ بمعنے سراہا گیا اور ایک مقام بھی ہے
جو آنحضرت کو عطا ہوا ہے ۱۵ ۹ ـ
مَحَوْنَا ـ محو کردیا بے نور کردیا ہمنے ۱۵ ۲ ـ
مَحْيَا ـ زندگی حیات دینا ۲۵ ۱۸ ـ
مَحْيَايَ ـ زندگی و حیات میری ۷ ـ
مَحِيْصٍ ـ بچنے و پھرنے کی جگہ ۱۳/۱۵ ۲۵/۵ و ۲۶/۱۷ ـ
مَحِيْصًا ـ بمعنے ایضاً ۱۵ ـ
مَحِيْضِ ـ حیض و حیض کی جگہ ۲ ۱۲ ۲۸ ۱۷ ـ
مُحِيْطٍ ـ گھیرنے والا اور خوب جاننے والا ۲
۳ ن ۲ ۸ ۲۵ ا ۳۰ ۱۰ ـ عثمان اللغات دیکھو
مُحِيْطًا ـ بمعنے ایضاً ۱۳ و ۱۵ ـ
مُحِيْطَةٌ ـ گھیرا احاطہ ۱۳ ۲ ـ
مُحْيِي ـ زندہ کرنا ہی مردونکو ۲۱ ۸ ۲۲ ۱۹ ـ

فصل المیم مع الخاء

مَخَاضُ ـ دردزہ جننے کی تکلیف ۱۶ ۵ ـ
مُخْبِتِيْنَ ـ عاجزی کرنیوالے ۱۲ ـ
مُخْتَالٍ ـ رعونت و تکبری کرنیوالے ۲۱/۱۱ ۲۷/۱۹ ـ
مُخْتَالًا ـ ایضاً تکبری کرنیوالا ۳ ـ
مُخْتَلِفٌ ـ اختلاف کرنیوالا ۱۵ ۱۲/۱۲ ۲۶/۱۸
مُخْتَلِفًا ـ بمعنے ایضاً ۴ ۸ ۱۶/۱۲ ۳۳/۱۹ ـ

مُختَلِفُونَ ۔ اختلاف کرتے ہیں یعنے ظاہری عقلا وقوع قیامت میں اختلاف کرتے ہیں بعض اسکے وجود ہی کے منکر ہیں بعض مجازاً کہتے ہیں بعض خیالی کہتے ہیں اور بعض حسّی کہتے ہیں اور بعض معاد یعنے آخرت کا جینا تناسخ کے طور پر جانتے ہیں یعنے ایک مرتا ہے وہی دوسرے جسم میں آتی ہے اسی عالم دنیا کو جزاو جزا کی جگہ قرار دیتے ہیں پ۳۰ ع۱ ۔

مُختَلِفِینَ ۔ اختلاف کرتے ہیں پ۱۲ ع۱۰ ۔

مَختُومٍ ۔ مہر کی ہوئی بستہ اور مہر ہر ایک چیز پر مٹی یا موم یا لاکھ کی ہوا کرتی ہے اسپر مہر سربستہ مشک کی ہوگی یہ خاص اُن لوگوں کیلیے ہے جنہوں نے اپنے دین و ایمان کو خالص کرلیا ہے شرک و بدعات سے پ۳۰ ع۸ ۔

مَخذُولًا ۔ ہلاک کیا گیا اور بے امداد و نصرت کے چھوڑا گیا اور ہلاکت میں سونپا ہوا پ۱۵ ع۲ ۔

مُخرِجٌ ۔ بکسر الراء نکالنے والا پ۱ ع۸ پ۷ ع۱۴ ۔

مُخرَجَ ۔ بفتح الراء نکالنا پ۱۵ ع۹ ۔

مُخرَجًا ۔ نکالنا باہر ہونا اور نکلنے کی جگہ پ۲۸ ع۱۷ ۔

مُخرَجُونَ ۔ نکالے گئے وہ پ۱۸ ع۳ پ۲۳ ع۲ ۔

مُخرَجِینَ ۔ نکالے جاوینگے پ۱۴ ع۴ پ۱۹ ع۱۳ ۔

مُخزِیْ ۔ رسوا و ذلیل کرنیوالا پ۱۰ ع۷ ۔

مُخسِرِینَ ۔ نقصان دینے والے اور کم کرنیوالے پ۱۹ ع۱۴ ۔

مُخضَرَّةً ۔ سبز اور سرسبز زمین پ۱۷ ع۱۵ ۔

مَخضُودٍ ۔ پاک و بے خار و بے کانٹے درخت پ۲۷ ع۱۴

مُخَلَّدُونَ ۔ ہمیشہ دا بدالآباد رہنے والے پ۲۷ ع۱۴ پ۲۹ ع۱۹

مُخلِصًا ۔ شرک و بدعت سے دین کو خالص کرنا پ۲۳ ع۱۵ و ۱۶

مُخلَصًا ۔ خالص کیا گیا پ۱۶ ع۷ ۔

مُخلِصُونَ ۔ خالص و خلوص کرنیوالے پ۱ ع۱۶ ۔

مُخلِصِینَ ۔ بکسر اللام خالص کرنیوالے پ۵ ع۱۴ پ۱۱ ع۹ پ۲۱ ع۱۲ پ۲۴ ع۱۲ پ۲۳ ع۱۶ پ۳۰ ع۲۳ ۔

مُخلَصِینَ ۔ بفتح اللام پسندیدہ و خالص کیے گئے ہوں پ۱۲ ع۱۳ پ۱۴ ع۳ پ۲۳ ع۶ و ۸ و ۹ و ۱۴ ۔

مُخلِفَ ۔ وعدہ خلاف کرنیوالا پ۱۳ ع۱۹ ۔

مُخَلَّفُونَ ۔ بفتح اللام پیچھے چھوڑے گئے پ۱۰ ع۲۶ پ۲۶ ۔

مُخَلَّفِینَ ۔ بفتح اللام پیچھے چھوڑے گئے پ۲۶ ع۱۰ ۔

مُخَلَّقَةٍ ۔ اے مصورة تامة الخلق شکل صورت بنی ہوئی تیار

مَخمَصَةٍ ۔ وہ بھوک (جو حرام کو جائز کرے) پ۶ ع۵ پ۱۱ ع۴

فصل المیم مع الدال المہملہ

مَدَّ ۔ کھینچا اور پھیلایا اُسنے یعنے زمین و سایہ کو پ۱۳ ع۱ پ۱۹ ع۲

مَدًّا ۔ پھیلانا کھینچنا پ۱۶ ع۸ ۔

مِدَادًا ۔ سیاہی پ۱۶ ع۳ ۔

مَدَائِنِ ۔ یہ جمع ہے مدینہ کی یہ چند شہر ہیں مصر کے اطراف میں پ۹ ع۴ پ۱۹ ع۷ و ۸ ۔

مُدبِرًا ۔ پیچھے چلنے والا اور پیٹھ پھیرنیوالا پ۱۹ ع۱۶ پ۲۰ ۔

مُدَبِّرَاتِ ۔ تدبیر کرنیوالے فرشتے پ۳۰ ع۳ ۔

مُدبِرِینَ ۔ پیٹھ پھیرنیوالے اور پس پشت ہونیوالے پ۱۰ [illegible] ۔

مُدَّتْ ۔ کھینچی جاوے یعنے زمین جسوقت اونچے نیچے پہاڑ جنگل وغیرہ برابر ہموار کیے جاویں واسطے محشر کے کہ سب فرشتے و جن و بشر و تمام مخلوقات ایک میدان میں جمع ہو حساب کے لیے اللھم حاسبنا حسابا

یسیرا بجاہ نبیک الکریم ت ۳ ع ۹۔
مُدَّتَھُم۔ مدت اُنکی زمانہ اُنکا ت ۱۰۔
مُدَّثِّر۔ چادر اوڑھنی اصل اسکی یون ہو کہ آنحضرت نے ایک نور آسمان سے اُترتے دیکھا اُسکے رعب سے لرزتے ہوے خدیجہ کے پاس تشریف لائے فرمایا چادر اُڑھاؤ چادر اُڑھادیگئی یاایھا المدثر اُتری دثار شعار کے اوپر پہنتے ہین پ ۲۹ ع ۱۵۔
مُدحَضِین۔ مغلوبین سے ت ۲۳ ع ۹۔
مَدحُورًا۔ رحمت آلہی سے دور کیا گیا اور کھدیڑا گیا پ ۸ ت ۱۵ ع ۲ و ۴۔
مُدخَل۔ بضم المیم مکان اور جگہ داخل ہونے کی اور داخل ہونا ت ۱۵ ع ۹۔
مُدخَلًا۔ بمعنے ایضا پ ۵ ت ۲ ع ۱۳ ت ۱۷ ع ۱۵۔
مَدَدًا۔ مدد یاری نصرت امداد کرنا پ ۱۶ ع ۳۔
مَدَدنَا۔ کھینچا لمبا کیا ہمنے پ ۱۳ ع ۲ پ ۱۶ ع ۱۵۔
مِدرَارًا۔ مینہ بارش برسنے والے اور ابر کو بھی کہتے ہین ت ۷، پ ۱۲ ع ۵ پ ۲۹ ع ۹۔
مُدرَکُونَ۔ پائے گئے پ ۱۹ ع ۸۔
مُدَّکِر۔ یاد کرنیوالے اور نصیحت پکڑنیوالے ت ۲۷ ع ۸ و ۹ و ۱۰۔
مُدھَامَّتَانِ۔ نہایت سرسبز ہین حد درجہ کے شاداب سرسبز ہین یعنے دو باغ جنت کے ت ۲۷ ع ۱۳۔
مُدھِنُونَ۔ دین مین سستی کرنیوالے ت ۲۷ ع ۱۶۔
مَدیَنَ۔ یہ زمین درمیان مصر و شام کے ہو مدین بن ابراہیم علیہ السلام فرزند تھے انہون نے چند گاؤن آباد کیے اُنکے نام سے مشہور ہوگئے اُنکی اولاد بہت کثرت سے تھی ایک امۃ عظیم تھی حضرت شعیب بھی یہین بستے تھے ابن خلدون پ ۸ پ ۱۲ پ ۱۳ پ ۱۵ ت ۲۰ ع ۶ و ۸ و ۹ و ۱۶۔
مَدِینُونَ۔ مزدوری دیے گئے اور ذلیل و خوار کیے گئے اور دین سے نکلنے والے ت ۲۳ ع ۶۔
مَدِینَۃ۔ شہر اور نام ہو آنحضرت کی ہجرت گاہ کا پ ۴ پ ۱۱ پ ۱۳ پ ۱۴ پ ۱۵ پ ۱۶ پ ۱۹ پ ۲۰ پ ۲۲ پ ۲۵ ۔
مَدِینِینَ۔ مقہور کیے حکم مین ت ۲۷ ع ۱۶۔

فصل المیم مع الذال المعجمۃ

مُذَبذَبِینَ۔ دھوکے مین ہین متردد ہین ت ۵ ع ۱۸۔
مُذعِنِینَ۔ منقاد ہین مطیع و فرمانبردار ہوکر ت ۱۸ ع ۱۲۔
مُذَکِّر۔ نصیحت کر تو ت ۳۰ ع ۱۳۔
مَذکُورًا۔ ذکر کیا گیا پ ۲۹ ع ۱۹۔
مَذمُومًا۔ مذمت کیا گیا پ ۲۹ ع ۴۔
مَذمُومًا۔ بمعنے ایضا پ ۱۵ ع ۲۔
مَذءُومًا۔ ذلیل و خوار و بدحال سے ہونا ت ۸ ع ۹۔

فصل المیم مع الراء المہملہ

مَرَّ۔ گذرا وہ پ ۱۱ ع ۷ پ ۱۲ ع ۴ ت ۲۰ ع ۳۔
مَرَّ علٰی قَریَۃٍ گذرا اوپر گاؤن کے گذرنے والا حضرت عزیر بن شرحیا ولد ہارون علیہما السلام تھے علماء نے کہا اماتہ اللہ مائۃ عام الخین کا قصہ ہو جب یہ بیت المقدس پر گذرے بعد خراب کرنے بخت نصر کے جب یہ زندہ ہوئے انکی اولاد بوڑھی ہوگئی تھی اور انکی داڑھی سیاہ تھی چالیس برس کے تھے جب مرے

ف ۵ معہ سلطان ثلثین دقلۃ و صحیحین ۱۲

سوبرس کے بعد پھر زندہ اُٹھے قبر انکی بیت المقدس کے
مشرق کی جانب انکے بعد حضرت شمعون جو نسل ہارون
تھے والی بیت المقدس متولی بنی اسرائیل کے ہوئے ت ۳۔

مَرْءِ - مرد ب ۱۲ ف ۷، ات ۲ و ۵۔

مِرَآءً - گفتگو کرنا جھگڑا کرنا ث ۱۵۔

مَرّاتٍ - کئی بار کئی مرتبہ ث ۱۴۔

مَرَاضِعَ - یہ جمع مرضعہ کی دودھ دینے والیاں دائیاں۔

مُرَاغَمًا - بھاگنے و فرار کی جگہ ث ۱۱۔

مَرَافِقِ - کہنیاں ت ۶۔

مَرَّتْ - گذرے و چلے گئے وہ ف ۱۴۔

مُرْتَابٌ - شک کرنیوالا ۹۔

مَرَّتَانِ - دو بار ت ۱۳۔

مُرْتَفَقًا - آرامگاہ فائدہ اُٹھانا تکیہ کرنا ث ۱۶۔

مُرْتَقِبُونَ - انتظار کرنیوالے ت ۱۶۔

مَرَّتَيْنِ - دو مرتبہ دو بار۔

مَرَجَ - ملایا اُسنے ۳ ۱۱۔

مَرْجَانُ - مونگا ت ۱۱ و ۱۳۔

مَرْجِعُكُمْ - بازگشت و جگہ پھرنے تمہاری۔

مَرْجِعُهُمْ - جگہ پھرنے انکی۔

مُرْجِفُونَ - بُری خبریں اُڑانیوالے ۵۔

مَرْجُوًّا - امید رکھا گیا ت ۶۔

مَرْجُومِينَ - سنگسار کیے گئے ۱۰۔

مُرْجَوْنَ - دیر کیے گئے ۲۔

مَرَحًا - تکبر اتراتا ۴ ۱۱۔

مَرْحَبًا - خوش ہونا آرام پانا ت ۲۳ ۱۴۔

مَرْحَمَةِ - رحم و شفقت و مہربانی کرنی ت ۱۵۔

مَرَدَّ - پھیرنا واپس کرنا پلٹنا۔

مَرَدًّا - رد ہونا پھرنا ۸۔

مُرْدِفِينَ - متعاقب پیچھے آنیوالے ف ۱۵۔

مَرَدُوا على النفاق سرکشی کرتے ہیں وہ حد سے گذرتے
ہیں وہ اور ہمیشہ رہتے ہیں نفاق پر ۲۔

مَرْدُودٍ - پھیرنیوالا رد ہونیوالا ۷۔

مَرْدُودُونَ - پھیرے جاوینگے واپس کیے جاوینگے
یعنے بعد مرنیکے کیا پھر زندہ ہونگے اپنی حالت پر یہ
مقولہ کفار ہے ت ۳۔

مُرْسِلُ - بکسر السین چھوڑدینے والا کشادہ کرنیوالا۔

مُرْسَلُ - بفتح السین فرستادہ بھیجا ہوا ث ۱۰۔

مُرْسَلًا - یعنے ایضاً بھیجا ہوا ۱۲۔

مُرْسَلَاتِ - ریاح فرستادہ راست ہوا دُن بھیجی
گئے ہیں اور ملائکہ ۲۱۔

مُرْسِلُوا - بھیجنے والے ہیں ت ۹۔

مُرْسَلُونَ - بفتح السین فرستادگان۔

مُرْسِلَةٌ - بکسر السین بھیجنے والی ۱۸۔

مُرْسِلِينَ - بکسرتین پیغمبر ت ۸ ۱۴۔

مُرْسَلِينَ - پیغمبر۔

مُرْسٰهَا - استقرار اُسکا اور وقت قیام اُسکا یعنے
قیامت کا وقت ف ۱۳ ۴ ت ۴۔

مُرْشِدًا - نیک راستہ بتانیوالا ۱۴۔

مرصاد ۔ گھات تاک کی جگہ پ ۳۰ ۱۴ ۔

مرصادا ۔ گھات گذرگاہ پ ۳۰ ۱ ۔

مرصد ۔ گھات کی جگہ پ ۱۰ ۷ ۔

مرصوص ۔ محکم اصل مین صیص کو کہتے ہین پ ۲۸ ۔

مرض بیماری پ ۱ پ ۵ پ ۶ پ ۱۰ پ ۱۱ پ ۱۴ پ ۱۸ پ ۲۲ پ ۲۶ پ ۲۹ ۔

مرضا ۔ ایضا مرض بیماری پ ۱ ۲ ۔

مرضات ۔ خوشیان رضامندی پ ۲ پ ۵ پ ۱۴ پ ۲۸ ۔

مرضاتی ۔ رضامندی میری پ ۲۸ ۷ ۔

مرضت ۔ بیمار ہوتا ہون مین پ ۱۹ ۹ ۔

مرضعة ۔ دائی دودھ پلانیوالی پ ۱۷ ۸ ۔

مرضی ۔ سب کے سب بیمار پ ۵ پ ۱۰ پ ۱۱ پ ۲۹ ۔

مرضیا ۔ پسندیدہ پ ۱۶ ۷ ۔

مرضیة ۔ پسندیدہ پ ۳۰ ۱۴ ۔

مرعی ۔ گھاس اور چراگاہ رمنا پ ۳۰ ۱۲ ۔

مرعاها ۔ چراگاہ اسکی پ ۳۰ ۴ ۔

مرفقا ۔ آرام گاہ عیش کی جگہ پ ۱۵ ۱۴ ۔

مرفود ۔ انعام وعطیہ دیا گیا پ ۱۲ ۹ ۔

مرفوع ۔ اٹھایا گیا بلند کیا گیا پ ۲۷ ۲ ۔

مرفوعة ۔ بلند کیے گئے ذی مرتبہ ہین جملہ عیوب و
برائیوں سے محفوظ و بلند ہین پ ۱۳ پ ۲۷ ۵ و ۱۳ ۔

مرقد ۔ خوابگاہ پ ۲۳ ۳ ۔

مرقوم ۔ ایک دفتر ہے لکھا ہوا اور نشان کیا ہوا اسمین
ہر ایک دوزخی کا نام لکھا ہوا ہے جسکا نام سجین ہے اور بدکار کی
روحین بھی اسی سجین مین بند ہین پ ۳۰ ۸ ۔

مرکوم ۔ تہ بتہ تلے اوپر پ ۱۸ ۴ ۔

مروا ۔ گذرتے تھے وہ پ ۱۹ ۴ پ ۱۸ ۸ ۔

مروة ۔ یہ مکہ معظمہ مین ایک جگہ کا نام ہے پ ۲ ۱۳ ۔

مرة ۔ ایکبار ایکمرتبہ پ ۲ پ ۱۰ پ ۲۰ ۳ و ۸ و ۱۶ و ۱۷ (۱۳) جگہ

مرة ۔ بکسر المیم سخت قوت وحسن پ ۲۷ ۵ ۔

مریئا ۔ خوشگوار سریع الهضم پ ۴ ۱۲ ۔

مریب ۔ شک مین پڑنا پ ۱۲ پ ۱۳ پ ۱۴ پ ۲۲ پ ۲۴ پ ۲۵ پ ۲۶ ۔

مریج ۔ دھوکا اور مختلف پ ۲۶ ۱۵ ۔

مرید ۔ سرکش متمرد پ ۵ ۸ ۔

مریدا ۔ ایضا پ ۵ ۱۵ ۔

مریض ۔ بیمار پ ۱۴ پ ۱۸ ۱۰ ۔

مریضا ۔ ایضا بیمار پ ۲ ۷ و ۸ ۔

مریم ۔ یہ اسم گرامی والدہ حضرت عیسیٰ ہے بمعنے العابد
عجمی ہے انکی والدہ کا نام حنہ والد کا نام عمران بن ماثان بن
اولاد سلیمان بن داؤد علیہم السلام حضرت عیسیٰ کے بعد چھ
سال تک زندہ رہے پ ۱ پ ۳ ۱۲ و ۱۳ پ ۶ ۲ و ۳ و ۷
و ۱۱ و ۱۴ و ۱۵ پ (۲۱) جگہ آیا ہے ۔

مریة ۔ شک مین پ ۱۲ پ ۱۴ پ ۱۵ پ ۲۵ ۔

فصل المیم مع الزاء المعجمة

مزاجه ۔ مزاج اسکا پ ۳۰ ۸ ۔

مزاجها ۔ مزاج اسکا پ ۲۹ ۱۹ ۔

مزجاة ۔ ناقص و حقیر اور تھوڑا و نامقبول پ ۱۳ ۔

مزحزحه ۔ بچانے و چھڑانیوالا اسکو پ ۱ ۱۱ ۔

مزدجر ۔ ڈانٹنا و ذلیل و زجر کرنا ہے پ ۲۷ ۸ ۔

مزقتم ۔ ریزہ ریزہ پارہ پارہ ہو جاؤگے تم پ ۲۲ ۔

مَزَّقْنَا۔ چیاڑ ڈالا دیا پارہ پارہ کر دیا ہمنے پ۲۲ ر۸۔

مُزَّمِّلُ۔ کپڑا اوڑھنے والا پ۲۹ ر۱۳۔

مُزْنِ۔ ابر روان کو کہتے ہین پ۲۷ ر۱۵۔

مَزِیْدِ۔ زیادہ اور بہت کیا گیا مفیل کا وزن فاعل اور مفعول دونو نمین آتا ہی پ۲۶ ر۱۷۔

فصل المیم مع السین

مَسَّ۔ چھوا اُسنے پ۲ ر۵ پ۳ ر۲ پ۴ ر۱ پ۷ ر۲ پ۲۰۔

مَسِّ۔ مس کرنے چھونے سے پ۳ ر۶۔

مَسَاجِدَ۔ یہ جمع ہی مسجد کی جگہ سجدہ کی پ۱ ر۱۴ پ۲ ر۷ پ۱۰ ر۹ پ۱۷ ر۱۳ پ۲۹ ر۱۱۔

مِسَاسَ۔ ہاتھ لگانا مساس کرنا پ۱۶ ر۱۴۔

مُسَافِحَاتٍ۔ زنا و بدکاری کرنیوالیان پ۵ ر۱۔

مُسَافِحِیْنَ۔ زنا و بدکاری کرنیوالے پ۵ ر۱ پ۶ ر۵۔

مَسَاقُ۔ چلنا پ۲۹ ر۱۷۔

مَسَاکِنُ۔ منزلین جگہ رہنے کی پ۱۰ ر۹ و۱۵ پ۱۹ ر۱۳ پ۲۰ ر۳۰۔

مَسَاکِنَکُمْ۔ تمہاری منازل گھر و نسے پ۴ ر۱۹۔

مَسَاکِنِھِمْ۔ منازل و ٹھکانے اُنکے پ۱۱ ر۱۹ پ۱۲ ر۹ پ۲۱ ر۳۔

مَسَاکِیْنُ۔ محتاج و فقیر و نسے مسکین وہ ہی جو بقدر کفاف بھی نہ رکھے پ۱ ر۱ پ۲ ر۱۰ پ۱۲ ر۳ پ۱۳ ر۳ پ۱۵ ر۱ پ۱۸ ر۹ پ۲۸ ر۴۔

مُسَبِّحُوْنَ۔ تسبیح کرنیوالے پ۲۳ ر۹۔

مُسَبِّحِیْنَ۔ ایضاً تسبیح کرنیوالے پ۲۳ ر۹۔

مُسْبُوْقِیْنَ۔ عاجز ین عاجز ہونیوالے جمع اسواسطے آیا ہی کہ ہر ایک بات مین ہم عاجز ہین پ۲۵ ر۱۵ پ۲۹ ر۸۔

مُسْتَأْخِرِیْنَ۔ پیچھے و متاخر ہونیوالے پ۱۴ ر۲۔

مُسْتَأْنِسِیْنَ۔ کان دہرانیوالے اندرونی باتین سننے والے اور اُنس پکڑنے والے پ۲۲ ر۴۔

مُسْتَبْشِرَۃٌ۔ خوش ہونیوالے پ۳۰ ر۵۔

مُسْتَبْصِرِیْنَ۔ بصارت رکھنے والے پ۲۰ ر۱۶۔

مُسْتَبِیْنَ۔ بین ظاہر روشن پ۲۳ ر۸۔

مُسْتَخْفٍ۔ چھپنے والے اور آخر سے گر گئے خفیف ہو گئے پ۱۳ ر۸۔

مُسْتَخْلَفِیْنَ۔ خلیفہ و نائب پیچھے جا نشین ہونے والے پ۲۷ ر۱۷۔

مُسْتَسْلِمُوْنَ۔ فرمانبردار ہین پ۲۳ ر۶۔

مُسْتَضْعَفُوْنَ۔ ناتوان کمزور کیے جاتے ہین پ۹ ر۱۲۔

مُسْتَضْعَفِیْنَ۔ ضعیف ناتوان کمزور۔ عبداللہ ابن عباس فرماتے ہین اسسے مین اور میری اللہ مراد ہین بخاری پ۵ ر۷ و ۱۱ و ۱۶۔

مُسْتَطَرٌ۔ مکتوب لکھا ہوا پ۲۷ ر۱۰۔

مُسْتَطِیْرًا۔ منتشر اور پھیل جانیوالی پ۲۹ ر۱۹۔

مُسْتَعَانُ۔ مدد چاہی گئی ہی پ۱۲ ر۱۲ پ۱۷ ر۷۔

مُسْتَغْفِرِیْنَ۔ بخشش مانگنے والے پ۳ ر۱۰۔

مُسْتَقْبِلُ۔ استقبال کرنیوالے اور آگے کیا گیا پ۲۶۔

مُسْتَقْدِمِیْنَ۔ آگے ہونیوالے پ۱۴ ر۲۔

مُسْتَقَرٌّ۔ جگہ قرار ٹھکانا پ۱ ر۴ پ۷ ر۱۴ و ۱۸ پ۱۵ ر۹ پ۱۹ ر۱ پ۲۳ ر۲ پ۲۹ ر۱۷۔

مُسْتَقِرٌّ۔ قرار پکڑنے و ٹھہرنیوالا پ۲۷ ر۸ و ۹۔

مُسْتَقَرًّا۔ قرار پکڑنا و ٹھکانا حاصل کرنا پ۱۹ ر۱ و ۴۔

مُسْتَقِیْمٌ۔ سیدھا پ۱ ر۱ و ۱۶ پ۳ ر۱۴ پ۶ ر۱۰ و ۱۶ پ۷ ر۷ پ۸ ر۹ و ۱۹۔

مُسْتَقِيمًا۔ بمعنے ایضاً …

مُسْتَكْبِرًا۔ تکبری و غرور کرنیوالا …

مُسْتَكْبِرُوْنَ۔ تکبری کرنیوالے …

مُسْتَكْبِرِيْنَ۔ بمعنے ایضاً … و … ۴۔

مُسْتَمِرٌّ۔ قوی مضبوط اور ہمیشہ سے … ۸۔

مُسْتَمْسِكُوْنَ۔ مضبوط پکڑنیوالے … ۸۔

مُسْتَمِعُوْنَ۔ سننے والے … ۶۔

مُسْتَمِعُهُمْ۔ سننے والا انکا … ۴۔

مُسْتَنْفِرَةٌ۔ بھاگنے والے نفرت کرنیوالے …

مُسْتَوْدَعٌ۔ جگہ سونپنے کی اور وداع کی اور پناہ کی جگہ امانت کی جگہ … ۱۸۔

مُسْتَوْدَعَهَا۔ جگہ سونپنے اُسکے کی ہا ضمیر راجع ہے طرف الارض کے … ۱۔

مَسْتُوْرًا۔ پوشیدہ چھپا ہوا … ۵۔

مَسَّتْهُ۔ مس کیا اُسکو لگی اُسکو … ۲ … ۱۔

مُسْتَهْزِءُوْنَ۔ ٹھٹھا ہنسی کرنیوالے … ۲۔

مُسْتَهْزِئِيْنَ۔ ٹھٹھا و تمسخر کرنیوالے … ۶۔

مَسَّتْهُمُ۔ مس کیا انکو …

مُسْتَيْقِنِيْنَ۔ یقین کرنیوالے … ۲۰۔

مَسْجِدٌ۔ جگہ سجدہ کی … ۱ و ۲ (۱۵) جگہ

مَسْجِدًا۔ جگہ سجدہ کرنے کی … ۲ … ۱۵۔

مَسْجُوْرٌ۔ اصل اَلْبَحْرِ الْمَسْجُوْرِ ہے دریا بھرا ہوا اور جھکا ہوا ابھر گیا اور گرم کیا گیا اس سے معلوم ہوا کہ

ہر ایک دریا گرم پانی کا موجود ہی عذاب کے لیے … ۳۔

مَسْجُوْنِيْنَ۔ قیدیوں سے یا قید کیے گئے … ۱۶۔

مَسْحًا۔ ہاتھ پھیرنا اور چھونا اور جماع کرنا بھی یا …

مُسَحَّرِيْنَ۔ جادو کیے گئے اور محتاج کیے گئے اور جادوگروں سے … ۱۲ و ۱۴۱۔

مَسْحُوْرًا۔ جادو کیے گئے … ۵ و ۱۲ … ۱۵۔

مَسْحُوْرُوْنَ۔ سحر جادو کیے ہوئے … ۱۔

مُسَخَّرٌ۔ تابعدار و فرمانبردار کیا گیا … ۴۔

مُسَخَّرَاتٌ۔ فرمانبردار کیگئی ہیں … ۸ و ۱۰

مَسَخْنَا۔ مسخ کر دیتے ہیں ہم صورت اصلی کو مٹا دیتے ہیں بصورت کر دیتے ہیں ہم … ۳۔

مَسَدٍ۔ کھجور کی شاخ کی رسی جسکو جرید النخل بھی کہتے ہیں … ۳۶۔

مُسْرِفٌ۔ حد سے نکلنے والا حدود الٰہی سے تجاوز کرنیوالا بے جا خرچ کرنیوالا … ۹۔

مُسْرِفُوْنَ۔ اسراف کرنیوالے حدود الٰہی سے تجاوز کرنیوالے … ۹ … ۱۷ … ۱۹۔

مُسْرِفِيْنَ۔ اسراف کرنیوالوں سے … ۸ و ۱۰ … ۱۔

مَسْرُوْرًا۔ خوش کیا گیا … ۹۔

مَسْطُوْرٌ۔ لکھا ہوا … ۳۔

مَسْطُوْرًا۔ ایضاً … ۱۲ … ۱۷۔

مَسْغَبَةٍ۔ بھوک … ۱۵۔

مُسْفِرَةٌ۔ لوح محفوظ کے عمال … ۵۔

مَسْفُوْحًا۔ ذبیحہ کا خون جو ذبح کیوقت نکلتا ہے …

مِسْكٌ۔ مشک کستوری معروف ہے ٣٠ ۸۔

مَسَّكُمْ۔ پہونچا تمکو لگا تمکو مس کیا تمکو ۵/۱۲ ۱۵/۸ ۱۸/۱۸۔

مَسْكَنَةُ۔ مسکینی محتاجی فقیری ۱ ، ۳۔

مَسْكَنِهِمْ۔ قیام گاہ وگھر اُنکا ۲۲ ۸۔

مَسْكُوبٍ۔ گرتا اور بہتا ہوا ۲۷ ۱۴۔

مَسْكُونَةٍ۔ مسکونہ وآباد گھر ۱۸ ۱۰۔

مِسْكِينٌ۔ وہ فقیر محتاج جو کچھ نہ رکھے یا بقدر کفاف نہ رکھے ۲ ۸/۱۵ ۲ ۲۹/۳و۵و۱۶ ۳۰/۱۴و۳۲

مِسْكِينًا بمعنے ایضاً ۸ ۱ ۲۹ ۱۹ ۳۰ ۱۵۔

مُسْلِمًا۔ فرمانبردار دین محمدی ۳ ۱۵ ۱۳ ۵۔

مُسْلِمَاتٌ۔ مسلمان عورتین ۲۲ ۲ ۲۸ ۱۹۔

مُسْلِمُونَ۔ فرمانبرداران اسلام ۱/۱۶ ۳ ۱۳ و ۱۵ و ۱۶ و ۱۷ ۴ ۱۳ ۲ ۲۲ ۲۹ ۱۱۔

مُسْلِمَةً۔ ایک جماعت مسلمانوں کی ۱ ۱۵۔

مُسَلَّمَةٌ۔ صحیح سالم تندرست ۱ ۸ ۵ ۱۰۔

مُسْلِمَيْنِ۔ دو مسلمان ۱ ۱۵۔

مُسْلِمِينَ۔ سب مسلمانوں سے ۴ (۱۹) جگہ

مُسْمِعٍ۔ بکسر المیم الثانی سنانیوالا ۲۲ ۱۵۔

مُسْمَعٍ۔ بفتح المیم الثانی اسم مفعول سُنایا جانیوالا ۵/۴

مُسَمًّى۔ مقرر اور نامزد اور وقت معین ۳ (۲۱) جگہ

مَسَّنَا۔ پہونچا ہمکو لگا ہمکو مس کیا ہمکو یا پہونچے ہمکو یا لگے ہمکو ۱۳ ۴ ۲۶ ۱۷۔

مُسَنَّدَةٌ۔ خشک یعنے اُس خشک لکڑی کو کہتے ہین جو دیوار مین کھڑی کیجاوے ۲۸ ۱۳۔

مَسْنُونٍ۔ خمیری سنی خمیر پائی ہوئی مٹی جس سے آدم بنایا گیا ہے ۱۴ ۳۔

مَسَّنِيَ۔ پہونچے مجھکو مس کیا مجھکو ۹ ۱۳ ۱۴ ۴ ۶ ۲۳ ۱۳۔

مُسْوَدًّا۔ کالا سیاہ ہونا ۱۴ ۱۳ ۲۵ ۸۔

مُسْوَدَّةٌ۔ ایضاً کالا سیاہ ہونا ۲۴ ۳۔

مُسَوَّمَةً۔ نشانی کئے ہوئے یعنے گھوڑے نشان کیے ہوئے ۳ ۱۰ ۱۲ ۷ ۲۷ ۱۔

مُسَوِّمِينَ۔ بکسر الواو وفتحہا نشان کیے ہوئے یعنے فرشتے جو جنگ مین شریک ہوئے تھے اُنکے نشان یہ تھے ابلق گھوڑے اور سفید وزرد عمامے ۴ ۴۔

مَسَّهُ۔ پہونچا اُسکو ۱۱/۷ ۱۵/۹ ۲۵/۱ ۲۹/۷۔

مَسَّهُمْ۔ پہونچا اُنکو ۹ ۱۴۔

مُسِيءٌ۔ بُرے کام کرنیوالے ۲۴ ۱۱۔

مَسِيحُ۔ یہ اسم گرامی حضرت عیسیٰ کا ہے اُنکے مس سے نابینا بینا ہوتا اور مبروص اچھا ہوتا باقی عیسےٰ مین دیکھو ۳/۱۳ ۶ ۲ و ۳ و ۴ و ۷ و ۱۴ ۱۰ ۱۱۔

مَسْئُولًا۔ سوال کیا گیا پوچھا گیا ۱۵/۴ ۱۸/۱ ۲۱/۱۸

مَسْئُولُونَ۔ پوچھے گئے ۲۳ ۶۔

فصل المیم مع الشین

مَشَّاءٍ۔ چلنے والا ۲۹ ۳۔

مَشَارِبُ۔ یہ لفظ جمع ہے پانی پینے کی جگہ گھاٹ ۲۳/۴

مَشَارِقَ۔ منازل آفتاب نکلنے کی جگہ ہر روز کی علیحدہ ہے جسکو مشرقین بھی کہتے ہین ۹ ۲۳ ۲۹/۸

مَشْأَمَةِ۔ بدبخت بدنصیب شقی بائین طرف والے ۲۷/۱۳

مُشْتَبِهًا۔ یکساں ملا ایک دوسرے کے مشابہ مانند مثل ۸ ۱۸۔

مُشْتَرِكُوْنَ۔ شریک ہیں ۲۲ ۶ ۲۵ ۱۰۔

مَشْحُوْنِ۔ بھرا اور بھرے ہوئے ۲ و ۹۔

مَشْرَبَهُمْ۔ پانی پینے کا گھاٹ اُنکا ۱ ، ۷ ، ۱۰۔

مَشْرِقِ۔ آفتاب نکلنے کی جگہ ۱۴ ، ۱ ، ۶ ، ۳ ، ۶ ۱۲۔

مَشْرِقَيْنِ۔ دو جگہ منازل آفتاب نکلنے کی انتہا منزل جاڑے کی اور انتہی منزل گرمی کی ۲۵ ۱۰ ، ۱۱۔

مُشْرِقِيْنَ۔ اشراق کرنیوالے اور روشن کرنیوالے سورج نکلتے ہوئے ۵ ۸۔

مُشْرِكٌ۔ شرک کرنیوالا یہ دو قسم پر ہے ایک اللہ تعالے کیساتھ شریک کرنا یہ اعظم کفر ہے اسکو اللہ نہیں بخشیگا اور اسپر جنت حرام ہے دوم مرعات انسانی ہے جیسے ریا ونفاق باقی شرک میں دیکھو ۱۱ ، ۷۔

مُشْرِكَاتِ۔ شرک کرنیوالیاں ۲۳۔

مُشْرِكُوْنَ۔ شرک کرنیوالے ۱۰ و ۱۱ ، ۴ ۱۹ ، ۹۔

مُشْرِكَةٍ۔ شرک کرنیوالی ۱۱ ، ۷۔

مُشْرِكِيْنَ۔ شرک کرنیوالے ۱۳ و ۱۶ ، (۳۰) جگہ

مَشْعَرِ۔ یہ ایک پہاڑ ہے مزدلفہ کے آخر میں ۹۔

مُشْفِقُوْنَ۔ خوف کرنیوالا ڈرنیوالے

مُشْفِقِيْنَ۔ خائفین ڈرتے ہیں ۳۔

مَشْكُوْرًا۔ مقبول بدلہ شکر دیا گیا ۲ ۱۹۔

مِشْكٰوةٍ۔ طاق یا طاق قندیل ۱۱۔

مَشَوْا۔ چلے وہ لوگ ۲۔

مَشْهَدِ۔ حاضر ہونا حشر میں ۵۔

مَشْهُوْدٌ۔ گواہی دیا گیا اور حاضری دن عرفے وروز قیامت کی و ۱۰۔

مَشْهُوْدًا۔ بمعنے ایضًا ۱۵ ۹۔

مَشِيْدٍ۔ اصل میں قصر مشید بڑے بلند محل خراب ویران ہو گئے ۱۲۔

مَشْيِكَ۔ چال اپنی چلن تیرا ۲۱ ۱۱۔

فصل المیم مع الصاد

مَصَابِيْحَ۔ چراغیں مراد اس سے ستارے چمکتے ہیں جنکی روشنی بر و بحر سب پر پڑتی ہے ۱۶ ، ۲۹ ۱۔

مَصَانِعَ۔ قلعے کنوین حوضیں درعمدہ بہتر مکانات ۱۱۔

مِصْبَاحُ۔ چراغ ۱۱۔

مُصْبِحِيْنَ۔ صبح کرنیوالے ۲۳ ۲۹۔

مُصَدِّقٌ۔ سچا کرنیوالی اور سچا کرنے والا ۱۱ و ۱۲ ، ۱۷ ، ۱۷۔

مُصَدِّقًا۔ بمعنے ایضًا ۵ و ۱۱ و ۱۲ ، ۹ و ۱۲ و ۱۳ ، ۴ ، ۱۱ ، ۱۶ ، ۴ ، ۹۔

مُصَدِّقَاتِ۔ سچا کرنیوالیان ۱۸۔

مُصَدِّقِيْنَ۔ باور کرنیوالے سچا کرنیوالے ۱۸۔

مِصْرَ۔ یہ ایک قدیم مشہور شہر کا نام ہے اسکے متعلق کتب تاریخ بکثرت ہیں ۵ ۱۱ ۲۵۔

مِصْرًا۔ شہر بستی آبادی ۷۔

مُصْرِخِكُمْ۔ فریاد پہونچی تمہاری ۱۶۔

مُصْرِخِيَّ۔ فریاد پہونچنے والا ۱۶۔

مَصْرِفًا۔ جگہ پھرنے کی ١٥ ١٩۔

مَصْرُوْفًا۔ پھیرنا ١٢ ١۔

مُصْطَفِیْنَ۔ برگزیدہ چنے ہوئے پسندیدہ ٢٣ ١٢

مُصْفَرًّا۔ زرد ہونا ١٣ ، ٢٢ ١٦ ، ٢١ ١٩۔

مَصْفُوْفَةً۔ صف باندھے ہوئے ٢٧ ٣ ، ٢٠ ١٣۔

مُصَفًّى۔ پاک صاف کیا گیا ٢٦ ٦۔

مُصْلِحٌ۔ صلاح کرنیوالا سنوارنے والا ٣ ١١۔

مُصْلِحُوْنَ۔ مصلح لوگ اور درستی و صلاح کرنیوالے ٢ ١٢

مُصْلِحِیْنَ۔ بمعنے ایضاً ٩ ، ١١ ٢٠ ٥۔

مُصَلًّى۔ نماز کی جگہ یہ عام ہے خواہ مسجد ہو یا عیدگاہ یا گھر کی مسجد یا مصلے حضرت ابراہیم بیت اللہ میں ١ ١٥

مُصَلِّیْنَ۔ نماز پڑھنے والے درود بھیجنے والے ٢٩ ٧ ، ١٦ ٣٠ ٢ ٣۔

مُصَوِّرُ۔ یہ وصف باریتعالی ہے عدم سے وجود میں لانیوالا درست کرنیوالا شکل بنانیوالا۔ بفتح الواو پڑھنا کفر ہے ٢٨ ٦۔

مُصِیْبَهَا۔ تکلیف و مصیبت و برائی اُس کی اور پہونچنے والی اُسکو ١٢ ٧۔

مَصِیْرُ۔ جگہ پھرنے کی ١٥ ٨ ٣ (٢٢) جگہہ

مَصِیْرًا۔ پھرنا۔ ٥ ١١ و ١٢ ٦ ١٩ ١٨ ١٧۔

مُصَیْطِرٍ۔ نگہبان داروغہ ٣٠ ١٣۔

مُصَیْطِرُوْنَ۔ جمع نگہبان و داروغہ ٢٧ ٣۔

فصل المیم مع الضاد

مَضَاجِعِ۔ خوابگاہیں و بچھونے ٤ ٣ ١٢ ١٥

مَضَاجِعِهِمْ۔ خوابگاہیں بچھونوں انکی سے ٤ ،

مُضَارٍّ۔ ضرر پہونچانے والا ٤ ١٣۔

مُضَاعَفَةً۔ دوچند دونا اور بڑھانا ٤ ٥۔

مَضَتْ۔ گذری ٩ ١٩۔

مُضْطَرَّ۔ پریشان مصیبت زدہ ضرر پایا ہوا مکروب سخت بیمار مظلوم ٢٠ ١۔

مُضْعِفُوْنَ۔ دونا کرنیوالے ٢١ ٧۔

مُضْغَةً۔ ایک ٹکڑا گوشت کا یا بوٹی جو بآسانی چبائی جاوے یہ جنین کی حالت بیان کی جاتی ہے کہ اول میں خون پھر ایک ٹکڑا گوشت پھر اُس سے ہڈیاں بنتی ہیں ١٧ ٨ ١٨ ١۔

مُضِلٌّ۔ بہکانیوالا گمراہ کرنیوالا ٢٠ ٥ ٢٢ ١۔

مُضِلِّیْنَ۔ گمراہ کرنیوالے اور بہکانیوالے ١٥ ١٩

مَضٰى۔ گذرا ٢٥ ٧۔

مُضِیًّا۔ گذرنا ٢٣ ٣۔

فصل المیم مع الطاء

مُطَاعٍ۔ فرمانبردار ٣٠ ٦۔

مَطَرَ۔ مینہ بارش ١١ ٥ ١٩ ٢ و ١٣ و ١٩۔

مَطَرًا۔ بمعنے ایضاً ٨ ١٧ ، ١٩ ١٣ و ١٩۔

مُطَفِّفِیْنَ۔ گھٹانیوالے کم تولنے و ناپنے والے تطفیف کا لفظ کلام عرب میں ناپ و تول کی خیانت میں آتا ہے اور نوکر کی نوکری میں اور مزدور کی مزدوری میں کم دینا یا اسکے برعکس کرنا وہ بھی اسمیں داخل ہے اس بلے میں گلی اسیں نہیں تکو بھیجا نہ مانا عذاب

اُترسے ہلاک ہوگئے۔ اللّٰہم احفظنا۔ ت ۸۔

مَطْلِعَ۔ بکسر اللام جگہ نکلنے سورج کی ت ۱۔

مَطْلَعِ۔ بفتح اللام طلوع فجر ت ۲۲۔

مُطَّلِعُوْنَ۔ جھانکنے والے اور واقف ہونیوالے

مُطَلَّقٰتِ۔ طلاق دی گئیں عورتیں ت ۱۲ و ۱۵۔

مَطْلُوْبُ۔ چاہا گیا طلب کیا گیا ت ۱۷۔

مُطْمَئِنٌّ۔ اطمینان کرنیوالے ت ۲۰۔

مُطْمَئِنَّةُ۔ تسلی پانیوالے اور نفس مطمئنہ کہ سبب یاد الٰہی کے آرام پائے جیسے نفوس انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام ہیں ت ۲۱ ت ۱۴۔

مُطْمَئِنِّیْنَ۔ اطمینان و آرام پکڑنیوالے ت ۱۴۔

مُطَّوِّعِیْنَ۔ خیرات صدقہ دینے والے اور دل کھولکر خرچ کرنے والے ت ۱۶۔

مَطْوِیّٰتُ۔ لپیٹی گئیں ت ۲۴۔

مُطَهِّرُ۔ پاک کرنیوالا۔ طہارت دو قسم پر ہے ایک طہارت جسم دوم طہارت نفس وہ یہ کہ محرمات و معصیات سے بچنا کہ دخول جنت کے لیے یہ مانع ہیں اور آیات اسپر دال ہیں ت ۱۴۔

مُطَهَّرُوْنَ۔ پاک کیے گئے ت ۲۷۔

مُطَهَّرَةٌ۔ پاک کیگئی پ ۱ پ ۳ پ ۵ ت ۲۵ و ۲۷

مُطَّهِّرِیْنَ۔ پاک رہنے والے نجاست جسمی و نجاست نفس معصیات و محرمات سے ت ۲۔

فصل المیم مع الظاء

مُظْلِمًا۔ تاریکی اندھیری ت ۸۔

مُظْلِمُوْنَ۔ تاریکی و اندھیرا کرنیوالے ت ۲۳۔

مَظْلُوْمًا۔ مظلوم ت ۱۵۔

فصل المیم مع العین المہملہ

مَعَ۔ ساتھ یقتضی ہوتا ہے اجتماع سے فی المکان لزمان کا اور مقتضی علو و شرف و رتبہ و نصرت کا سبب جیسے اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا ای ناصرنا۔ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِیْنَ اتَّقَوْا ای ناصر الذین اور وَهُوَ مَعَكُمْ ای ناصرکم۔ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِیْنَ ای ناصر الصابرین وانّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِیْنَ ای ناصر المؤمنین۔ اِنَّ مَعِیَ رَبِّیْ ای ناصری پ ۵ پ ۱۲ ت ۱۳ پ ۱۴ (۵۶) جگہ آیا ہے۔

مُعٰجِزِیْنَ۔ عاجز کرنیوالے ہرانیوالے

مَعَادٍ۔ پھرنیکی جگہ اور عالم آخرت ت ۱۲۔

مَعَاذَ۔ پناہ و جگہ پناہ ت ۱۳ ت ۳۔

مَعَاذِیْرَ۔ عذر و بہانے ت ۲۹ ت ۱۷۔

مَعَارِجَ۔ سیڑھیاں ت ۲۵ و ت ۲۹۔

مَعَاشًا۔ وقت معاش یعنے دن کاروبار طلب معاشرت کیلیے ہے ت ۱۔

مَعَایِشَ۔ روزیاں معیشتیں اسباب عیشت پ ۸ پ ۱۴

مُعْتَبِیْنَ۔ توبہ قبول کیے جاوینگے اور خوش کیے گئے اور رفع عتاب کیے گئے ت ۲۴ ت ۱۷۔

مُعْتَدٍ۔ حد شرعی سے بڑھنے والا پ ۲۹ پ ۲۶

مُعْتَدُوْنَ۔ حد شرع سے بڑھنے والے اور سرکشی کرنے والے ت ۸۔

مُعتَدِینَ ۔ بمعنے ایضاً ۔۔۔ ۱۳

مُعتَرَّ ۔ محتاج پریشان ۔۔۔ ۱۲۔

مُعجِزٍ ۔ عاجز کرنیوالا ۔۔۔ ۴۔

مُعجِزِی ۔ عاجز کرنیوالے ۔۔۔

مُعَاجِزِینَ ۔ عاجز کرنیوالے تھکا نیوالے ۔۔۔

مَعدُودٍ ۔ گنتی یا کسی معین چیز کو کہتے ہین ۔۔۔ ۹

مَعدُودَاتٍ ۔ چند عدد گنتی ۔۔۔ ۱۱۔

مَعدُودَةً ۔ ایضاً چند گنتی کے ۔۔۔ ۲۔

مُعَذِّبُوا ۔ عذاب کرنیوالے ہین ۔۔۔ ۶۔

مُعَذِّبُهُم ۔ عذاب کرنیوالا انکو ۔۔۔ ۱۱ و ۱۸۔

مُعَذِّبِینَ ۔ عذاب کرنیوالے یہ آیت دلالت کرتی ہے کہ امت محمدی آخرہین عذاب وعقوبت مین کیونکہ مفہوم آیت یہی ہے کہ ہم عذاب نہین کرتے جبتک ہم رسول کو مبعوث نکرین تو آنحضرت آخرہین بعث مین اسیطرح آپ کی امت بھی آخر ہے عذاب مین ۔۔۔

مَعَاذِیرَهُ ۔ عذرات و بہانے اُنکے ۔۔۔

مُعَذِّرُونَ ۔ عذر و بہانے کرنیوالے ۔۔۔ ۱۸۔

مَعذِرَةً ۔ عذر و بہانہ ۔۔۔ ۱۱۔

مُعرِضُونَ ۔ منہ پھیرنیوالے ۔۔۔ ۱۔

مُعرِضِینَ ۔ ایضاً منہ پھیرنیوالے ۔۔۔ ۱۶۔

مَعرُوشَاتٍ ۔ پھیلے ہوئے ہین زمین پر مثل بیل تربوز و انگور اور چھپر بنائے گئے کے ۔۔۔ ۴۔

مَعرُوفٌ ۔ بہتر و مستحسن ہے باعتبار شرع و عرف عقلون مین ۔۔۔ ۱۷ و ۱۔

مَعرُوفًا ۔ بمعنے ایضاً ۔۔۔ ۱۔

مَعرُوفَةٌ ۔ ایضاً ۔۔۔ ۱۳۔

مَعَرَّةٌ ۔ اثم گناہ شر و فساد نقصان سے خالی ۔۔۔

مَعزٍ ۔ بھیڑ بکری ۔۔۔ ۴۔

مَعزِلٍ ۔ کنارہ طرف ۔۔۔ ۴۔

مَعزُولُونَ ۔ ایکطرف کیے گئے باز رکھے گئے ہین برطرف کیے گئے موقوف کیے گئے ۔۔۔ ۱۵۔

مِعشَارَ ۔ دسوین حصہ کو کہتے ہین یہان مراد قوت و طول عمر و کثرت مال ہے ۔۔۔ ۱۱۔

مَعشَرَ ۔ جماعت گروہ ۔۔۔ ۱۲۔

مُعصِرَاتِ ۔ نچوڑنیوالیان اور وہ بدلیان جو برسنے کے نزدیک ہو وین ۔۔۔ ۱۔

مَعصِیَةِ ۔ گناہ یہ عام ہے کبیرہ ہو یا صغیرہ ۔۔۔ ۲۔

مُعَطَّلَةٍ ۔ اصل مین بئر معطلۃ کنوان ناکارہ پڑا ہوا افتادہ ٹوٹا پھوٹا پڑا ہوا ۔۔۔ ۱۳۔

مُعَقِّبَ ۔ پھیرنے والا پیچھے کرنے والا واپس کرنیوالا حکم کو نہ ماننے والا ۔۔۔ ۱۲۔

مُعَقِّبَاتٌ ۔ آگے پیچھے چوکی دار ہین ۔۔۔ ۸۔

مَعَكَ ۔ ساتھ تیرے اسکو مع مین دیکھو ۔۔۔

مَعَكُم ۔ ساتھ تمہارے مع مین دیکھو ۔۔۔ جگہ

مَعَكُمَا ۔ ساتھ تم دونوں کے ۔۔۔ ۱۱۔

مَعْکُوفًا۔ روکی ہوئی محبوس ۲۶ ۱۱۔

مُعَلَّقَةِ۔ معلق (لٹکی ہوئی چیز کو کہتے ہین ۵ ۱۶۔

مُعَلَّمٌ۔ سکھایا گیا اور تعلیم تنبیہ النفس ہے صور المعانی سے اور کبھی تعلیم بمعنے اعلام و نقوش ہوتی ہے اور کبھی تعلیم اصوات ہوتی ہے اور کبھی تعلیم تفہیم کتاب و حکمت ہوتی ہے اور کبھی تعلیم نقول اسماء ہوتی ہے اور کبھی ہدایت ہوتی ہے وغیرہ وغیرہ ۲۵ ۱۴۔

مَعْلُومٌ۔ جانا گیا اور حق معلوم زکوۃ ہے اور یوم معلوم دن قیامت ہے ۱۴ اور ۲ و ۳ ۱۹، ۷ و ۱۴ ۲۳ ۶ و ۹ و ۱۴ ۱۵ ۱۷ و ۲۱۔

مَعْلُومَاتٍ۔ جانے گئے اور ایام معلومات سے مراد اول عشرہ ذی الحجہ ہے ۹ ۱۱۔

مُعَمَّرٍ۔ بوڑھا و عمر دراز کیا گیا ۲۲ ۱۴۔

مَعْمُورِ۔ آباد کیا گیا ۲۷ ۳۔

مَعَنَا۔ ساتھ ہمارے سے تا حیر تا ۱۲ ۱۳ ۴ و ۱۲ ۲ ۱۱ ۱۹ ۶۔

مُعَوِّقِيْنَ۔ روکنے والے منع کرنیوالے ۸۔

مَعَهُ۔ ساتھ اسکے مع مین دیکھو ب ۲۴ جگہ

مَعَهَا۔ ساتھ اسکے مع مین دیکھو ۱۶۔

مَعَهُمْ۔ ساتھ انکے ۱۱ و ۱۲ (۱۲) جگہ آیا ہے

مَعِيَ۔ ساتھ میرے اسکے معنے مع مین دیکھو ۱۷ (۱۰) جگہ آیا ہے۔

مَعِيْشَتَهَا۔ معاشرت اپنی عیش اسباب حیات کو کہتے ہین جو مختص ہے ساتھ حیوانات کے ۲۰ ۹۔

مَعِيْشَتُهُمْ۔ معاشرت انکی ۲۵ ۹۔

مَعِيْشَةً۔ معاشرت دنیا ۱۶۔

مَعِيْنٍ۔ مددگار ۱۹ ۲۳۔

فصل المیم مع الغین المعجمۃ

مَغَارَاتٍ۔ گڑھے اور غارین ۱۳۔

مَغَارِبَ۔ زونانہ منازل غروب آفتاب و ماہتاب

مَغَارِبَهَا۔ منازل اسکے ۶۔

مُغَاضِبًا۔ غضب و غصہ دار ہونا غصہ کرنا ۱۷۔

مَغَانِمُ۔ جمع ہے غنیمت کی مال ب ۵ ۱۰ و ۱۱۔

مُغْتَسَلٌ۔ غسل و نہانے کا پانی ۲۳ ۱۳۔

مَغْرِبُ۔ آفتاب و ماہتاب کے ڈوبنے کی جگہ ۱۴ ۱ و ۳ ۲ ۶ ۱۹ ۱۳۔

مَغْرِبَيْنِ۔ ہر دو کنارے مستقلین مغرب کے ۱۱۔

مُغْرَقُوْنَ۔ غرق کیے گئے ڈبائے گئے

مُغْرَقِيْنَ۔ غرق ہونیوالوں سے ۴۔

مَغْرَمٍ۔ تاوان یعنے اُس بدلہ مالی کو کہتے ہین جو کسیکو نقصان مالی یا جانی مین دیا جاوے ۲۹

مَغْرَمًا۔ بمعنے ایضًا ۱۔

مُغْرَمُوْنَ۔ قرضدار کیے گئے ۱۵۔

مَغْشِيِّ۔ بیہوش کیا گیا اور بیہوشی ۷۔

مَغْفِرَةٌ۔ بخشنا ب ۴ ۵ و ۱۱ (۲۶) جگہ آیا ہے۔

مَغْلُوْبٌ۔ دبایا گیا مغلوب و عاجز کیا گیا ۲۸

مَغْلُوْلَةٌ۔ بندھی بندھے ہوئے ہین ۱۳

مُغْنُوْنَ۔ کفایت کرنیوالے بچانے والے اور غنی و بے پروا کیے گئے ۱۳ ۵ ۱۰۔

مُتَنَاذِرًا۔ تغیر و بے پروا ہونا ف ۳۔

مُغِيْرَاتِ۔ داوا دا اسنے والے یا اُن غازی گھوڑونکی تعریف ہے جو صبح کو دشمن پر حملہ کرکے لوٹ لیتے ہین ت ۳۰

فصل المیم مع الفاء

مَفَاتِحُ۔ کنجیان ت ۱۳۔

مَفَاتِحَهٗ۔ کنجیان اُنکی ن ۱۴ ن ۱۱

مَفَازًا۔ مطلب یابی مراد پانا ن ۳۰۔

مَفَازَتِهِمْ۔ مراد کو پہونچنا اُنکا کامیابی اُنکی پ ۲۴

مَفَازَةٍ۔ کامیابی و مقام کامیابی و میدان جنگ پ ۴

مُفَتَّحَةً۔ کھولے گئے اور کھولے ہوئے ہونگے یعنے جنتین اہل اسلام کیلیے پ ۲۳ ۱۳۔

مُفْتَرٍ۔ افترا کرنے و جھوٹ باندھنے والے پ ۱۴

مُفْتَرُوْنَ۔ جھوٹ و بہتان کرنیوالے پ ۱۲ ۵۔

مُفْتَرًى۔ افترا و جھوٹ و اختلاف کیا ہوا پ ۲۰ ۱۱

مُفْتَرَيَاتٍ۔ افترا و جھوٹ باندھے گئے پ ۱۲ ۲۔

مُفْتَرِيْنَ۔ بہتان جھوٹ باندھنے والے پ ۹ ۹۔

مَفْتُوْنُ۔ دیوانگی جنون پ ۲۹ ۳۔

مَفَرُّ۔ ٹھکانا و جگہ بھاگنے کی پ ۲۹ ۱۰۔

مُفْرَطُوْنَ۔ بفتح الرا آگے چلائے گئے اور آگے کیے گئے متروک کیے گئے و بکسر الرا قصداً تجاوز کرنیوالے پ ۱۴ ۱۱

مَفْرُوْضًا۔ فرض و واجب مقرر کیا گیا پ ۴ پ ۵۔

مُفْسِدٌ۔ فساد کرنیوالا بگاڑنیوالا پ ۲ ۱۱۔

مُفْسِدُوْنَ۔ فساد کرنیوالے بگاڑنیوالے پ ۱ پ ۱۶

مُفْسِدِيْنَ۔ یعنے اشیا فساد کرنیوالے پ ۱ پ ۸

پ ۱۳ پ ۸ پ ۸ پ ۱۱ ۹ و ۱۳ و ۱۴ پ ۱۸ پ ۱۹ ۱۴ و ۱۷ و ۱۸ و ۳۳ و ۲۰ و ۱۱ و ۱۵ و ۱۶ پ ۲۱ ۱۲۔

مُفَصَّلًا۔ کھلم کھلا صاف تین اصل مین ایک چیز کو دوسری سے جدا کرنا ظاہر کرنا ف ۱۔

مُفَصَّلَاتٍ۔ جدا کیگئین آیات و نشانیان الٰہی پ ۹

مَفْعُوْلًا۔ کیا گیا قضا و حکم و تو قضا ف ۴ ن ۱۱ و ۱۲ ن ۲۲ ۲ پ ۱۵ ۱۳۔

مُفْلِحُوْنَ۔ مراد کو پہونچنے والے پ ۱ پ ۸ پ ۹ پ ۱۸ پ ۲۱ ۱۰ و ۱۳ و ۲۲ و ۲۸ ف ۳ و ۴ و ۷۔

مُفْلِحِيْنَ۔ مراد و فلاح پانیوالے پ ۲۰ ۱۰۔

فصل المیم مع القاف

مَقَابِرَ۔ قبرستان ت ۳۰ ۲۷۔

مَقَاعِدَ۔ یہ لفظ جمع ہے مرکز جنگ اور بیٹھنے کی جگہین ف ۴ پ ۲۹ ۱۱۔

مَقَالِيْدُ۔ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وہ چیز جو انکو گھیرے اور احاطہ کرے اور خزائن اور کنجیان اُنکی کو وہ قدرت الٰہی ہے پ ۲۴ ۳ پ ۲۵ ۳۔

مَقَامِ۔ کھڑا ہونا اور کھڑے ہونے کی جگہ پ ۱۵ پ ۱۴ پ ۱۹ پ ۱۸ پ ۱۴ پ ۳ پ ۹ پ ۲۵ ن ۱۳ ن ۳۰۔

مَقَامًا۔ بفتح المیم ایضاً پ ۱۵ و ن ۱۲ ۸۔

مُقَامًا۔ بضم المیم رہنے کی جگہ ٹھکانا پ ۱۹ ۴۔

مَقَامِعُ۔ لوہے کے بڑے بڑے ہتھوڑے یعنے آہنی گرز پ ۱۷

مَقَامِكَ۔ تیری جگہ سے پ ۱۹ ۱۸۔

مُقَامَةِ۔ بضم المیم اصل مین اَلْمُقَامَةُ ہمیشہ کی جگہ ٹھکانا پ ۲۲

مَقَامِهِمَا ۔ جگہ اُن دونون کی ت ۴ ۔
مَقَامِي ۔ قیام میرا اور رہنا ٹھکانا میرا ۱۲ ۱۵ ۔
مَقْبُوحِيْنَ ۔ دور کیے گئے اور بدی برائی کیے گئے ۲۰
مَقْبُوضَةٌ ۔ قبضہ کیے گئے ت ۳ ۔
مَقْتُ ۔ ناخوشی دشمنی گناہ وغصہ ۔
مَقْتًا ۔ ایضاً ۔
مُقْتَحِمٌ ۔ داخل ہونا ملنا سخت ہونا یعنے داخل ہونیوالی اور بیٹھنے والی فوج ۱۳ ۔
مُقْتَدِرٍ ۔ غالب قدرت والا قوی تر ۱۰ ۔
مُقْتَدِرًا ۔ ایضاً غالب قدرت والا قوی تر ۱۸
مُقْتَدِرُوْنَ ۔ قدرت و قوت رکھنے والے ۲۵
مُقْتَدُوْنَ ۔ پیروی کرنیوالے ۲۵ ۔
مُقْتِرِ ۔ درویش تنگدست مفلس و تنگی کرنیوالا ۱۵
مُقْتَرِفُوْنَ ۔ کرنیوالے یعنے گناہ کرنیوالے پھر اُسپر عذاب کیے جانے والے اور کمانے والے ت ۱ ۔
مُقْتَرِنِيْنَ ۔ طاقت رکھنے والے اور برابر بندھے ہوئے ۔
مُقْتَسِمِيْنَ ۔ تقسیم کرنیوالے بانٹنے والے مراد اس سے یہود و نصاریٰ ہین ۶ ۔
مُقْتَصِدٌ ۔ درمیانہ چلنے والے اور میانہ رو ۱۹
مُقْتَصِدَةٌ ۔ یعنے ایضاً ۱۳ ۔
مَقْتُكُمْ ۔ معصیت و گناہ تمہارا ۔
مِقْدَارٍ ۔ اندازہ کرنا ۸ ۱۴ ۔
مُقَدَّسِ ۔ پاک کیا گیا ۱۰ ۔
مُقَدَّسَةَ ۔ پاک کیگئی وہ زمین شام کی ۸ ۔
مَقْدُوْرًا ۔ اندازہ کیا گیا اور ٹھہرایا گیا ۲۲ ۔

مُقَرَّبُوْنَ ۔ نزدیک مرتبہ و نزدیک کیے گئے اور مرتبہ دیے گئے ۔
مَقْرَبَةٍ ۔ قرابت والے ت ۱۵ ۔
مُقَرَّبِيْنَ ۔ مقربین نزدیک کیے گئے ۱۹
مُقْرِنِيْنَ ۔ یعنے زیادہ توانا طاقتور طاقت رکھنے والے ۔
مُقَرَّنِيْنَ ۔ توانا طاقت پانیوالے ۲۵ ۔
مُقْسِطِيْنَ ۔ عدل انصاف کرنیوالے ۔
مُقَسِّمَاتِ ۔ تقسیم کرنیوالیاں اور فرشتے کاموں کی تقسیم کرنیوالے بوجہ جمع کے تانیث کا صیغہ آیا ہے ۔
مَقْسُوْمٌ ۔ تقسیم و حصہ کیا گیا ۳ ۔
مُقَصِّرِيْنَ ۔ سر کے بال کترانیوالے حج مین ۱۲ ۔
مَقْصُوْرَاتٌ ۔ مستورات یعنے حوران جنت اہل جنت کیلیے مستور ہین بجز اُنکے شوہرون کے دوسرا دیکھ نہین سکتا ت ۱۳ ۔
مَقْضِيًّا ۔ مقرر کیا ہوا وہ حکم کہ اسکی تلافی غیر ممکن ہو ۔
مَقْطُوْعٌ ۔ کاٹا گیا قطع کیا گیا ٹکڑے ٹکڑے کیا گیا جدا جدا کیا گیا ۵ ۔
مَقْعَدِ ۔ جگہ بیٹھنے کی اور بیٹھے رہنا ۔
مُقْمَحُوْنَ ۔ سر اونچا کررہے ہین اپنے سرون کو بلند کررہے ہین اور استطاعت نہین کہ انکو محفوظ کرسکے یعنے پیروی اسلام مین سے اپنے سرون کو نیچا نہین کرتے سرکشی کرتے ہین ۱۸ ۔
مُقَنْطَرَةِ ۔ مال و خزانہ جمع شدہ ڈھیر کیا گیا زیادہ کیا گیا
مُقْنِعِي ۔ رافعی اونچا کیے ہوئے یعنے سرونکو ۱۳
مُقْوِيْنَ ۔ مسافرین مسافرونکو کہتے ہین ۱۵ ۔

مُقِيتًا۔ قوی و نگہبان محافظ ۵ ۸۔
مَقِيلًا۔ قیلولہ کرنیکی جگہ یعنے دوپہر کاٹنے کی جگہ ۱۹
مُقِيمٌ۔ اصل مین عَذَابٌ مُّقِيمٌ ہے ہمیشہ کا عذاب ابدالآباد دائمی عذاب ۱ ۶ ۱۵ ۹ ۴ ۱۸ ۱۴ ۱ ۲۳ ۶
مُقِيمِي۔ قائم رکھنے والے (نماز کو) ۱۳ ۱۲۔
مُقِيمِينَ۔ قائم کرنیوالے ۱۷ ۲۔

فصل المیم مع الکاف

مُكَاءً وَتَصْدِيَةً۔ اہل مکہ آنحضرت کے زمانہ مین بیت اللہ کے قریب نماز کے وقت سیٹیان تالیان بجاتے یہ انکا طریقہ نماز تھا جیسے اسوقت صوفیہ کرام نے سماع مین بجائے سیٹیون کے گانا اور بجائے تالیون کے تالیان عبادت قرار دی ہے ۹ ۴۔
مَكَانٍ۔ جائے اقامت اہل لغت کے نزدیک اُس جگہ کو کہتے ہین جو کسی چیز کو محیط احاطہ ہو اور بعض متکلمین کے نزدیک عرض ہے اجتماع جسمین ہو ۱۴ ۲ ۱۷ ۸ ۱۵ ۲۱ و ۲۰ ۱۱ ۲ ۱۲ ۱۲ ۱۹ ۱۷۔
مَكَانًا۔ بمعنے ایضًا ۳۱ ۳ ۵ و ۶ و ۸ و ۱۲ ۱۷ ۱۔
مَكَانَتِكُمْ۔ اپنی جگہ یا جگہ تمہاری ۲ ۸ و ۱۰ ۱۔
مَكَانَتِهِمْ۔ ٹھکانے اُنکے ۳۔
مَكَانُكُمْ۔ ٹھکانا تمہارا ۸۔
مَكَانَهُ۔ جگہ اُسکی ۱۱ ۲۔
مُكِبًّا۔ منہ کے بل یا اوندھے منہ گرنا چلنا ۲۔

مَكْتُوبًا۔ لکھا ہوا لکھا گیا ۹۔
مَكُثَ۔ انتظار۔ ٹھہرنا۔ دیر کرنا ۱۲ ۱۷۔
مُكَذِّبُونَ۔ جھٹلانے والے ۱۵۔
مُكَذِّبِينَ۔ بمعنے ایضًا ۵ ۸ ۱۱ ۸ ۲۶ ۳ و ۲۹ ۳ و ۶ و ۱۳ و ۲۱ و ۲۲ ۸۔
مَكْذُوبٍ۔ جھٹلایا گیا ۶۔
مَكَرَ۔ مکر و حیلہ کیا اُسنے ۱۱ ۱۲ و ۱۹ ۱۰۔
مَكْرَ۔ بسکون الکاف ایضًا ۴ و ۴ ۸ ۴ ۱۱ و ۱۲ و ۱۹ و ۱۰ و ۱۴ و ۱۷۔
مَكْرًا۔ ایضًا مکر و فریب و حیلہ کرنا ۱۰ ۱۹ ۲۹۔
مَكَرْتُمُوهُ۔ مکر و فریب کیا تمنے ۴۔
مُكْرَمٌ۔ عزت دیا گیا ۹۔
مُكْرَمُونَ۔ عزت دیے گئے ۲ ۴ ۲۹۔
مُكَرَّمَةٍ۔ عزت و تعظیم کیے گئے ۵۔
مُكْرَمِينَ۔ عزت و کرم کیے گیون سے ۱ ۹۔
مَكَرُنَا۔ مکر کیا ہمنے ۱۹۔
مَكَرُوا۔ مکر کیا انہونے ۱۴ ۱۹ ۱۲ ۱۹ ۱۰ ۱۰ ۲۹۔
مَكْرُوهًا۔ ناگوار ناپسند باعتبار عقل کے یا باعتبار شرع کے یا باعتبار طبع کے خواہ حقیقۃً ہو یا طبعًا ہو ۴۔
مَكْظُومٌ۔ غم بھرا ہو نہایت غمگین ۴۔
مُكَلِّبِينَ۔ کتونکو تعلیم شکار دینے والے ۵۔
مَكَّنَّا۔ جگہ و ٹھکانا دیا ہمنے اور زور دیا ہمنے ۸ ۱۲ ۲ ۱۲ ۲۔
مَكْنُونٌ۔ چھپایا گیا و پوشیدہ کیا گیا ۴ ۲ و ۱۳ و ۱۳
مَكَّنِّي۔ قدرت و طاقت دی مجھکو ۲۔

مَلَّةَ۔ یہ خاص مقام ہے اسمین مستقل تاریخ ہے پ۲۶ ع۱۱۔

مِکْیَالَ۔ پیمانہ اور ناپ پ۱۲ ع۸۔

مَکِیْدُوْنَ۔ ہلاک و مغلوب مکر کیے گئے ہین پ۲۷۔

مَکِیْنٌ۔ ذی مرتبہ صاحب عزت جاہ

فصل المیم مع اللام

مَلَأٌ۔ گروہ اور مصاحب اور مردم اشراف و سرداروں کو بھی کہتے ہین

مِلْأُ۔ بجر المیم بھرا ہوا۔ برابر۔ پ۳ ع۱۷۔

مُلَاقِ۔ ملونگا پاؤنگا وصول کرونگا حاصل ہوگا

مُلَاقُوا۔ ملاقات کرنیوالے و ملنے والے دیکھنے والے

مُلَاقِیْکُمْ۔ ملنے والی ہے ملاقات کرنیوالی ہے تمسے یعنی موت

مُلَاقِیْهِ۔ ملنے و ملاقات کرنیوالی ہے اُس سے پ۳ ع۹۔

مَلَائِکَۃُ۔ فرشتے اُسکے ملائکہ اجسام لطیفہ نورانی ہین انکو مذکر یا مونث یا خنثی کہنا فسق و کفر ہے یہ خاص خدا کے بندے ہین اُسکے حکم کے تابع ہین خلاف حکم الٰہی نہین کرتے رات دن اللہ کی تسبیح و تہلیل و تحمید کرتے ہین اکثرون کا مسکن آسمان ہے بعض زمین پر رہتے ہین اسمین اختلاف ہے کہ بعض ملائکہ افضل ہین بعض انبیا پر یا بعض انبیا بعض ملائکہ پر یہ بحث بہت طویل و دقیق ہے

مَلَائِکَۃِ۔ ایضاً فرشتے (۶۵) جگہ۔

مَلَئِہٖ۔ سرداروں اسکے

مَلَأِہٖ۔ سردار اُسکے پ۱۱ ع۱۴۔

مُلْتَحَدًا۔ پناہ کی جگہ ٹھکانا

مِلَّتِکُمْ۔ دین و مذہب تمہارا پ۹ ع۱۔

مِلَّتِنَا۔ دین و مذہب ہمارا پ۹ ع۱ ۱۵۔

مِلَّتَهُمْ۔ دین اُنکا یا اُنکے دین سے

مَلْجَأً۔ جگہ ٹھکانا پناہ

مِلْحٌ۔ نمک کھارا پ۱۹ ع۳ ۱۴۔

مَلْعُوْنَۃَ۔ رحمت الٰہی سے دور کیے گئے پ۱۵ ع۶۔

مَلْعُوْنِیْنَ۔ پھٹکاری رحمت الٰہی سے دور کیے گئے پ۲۲ ع۵

مُلْقُوْنَ۔ ڈالنے پھینکنے والے

مُلْقِیَاتِ۔ ڈالنے والیاں پ۲۹ ع۲۱۔

مُلْقِیْنَ۔ ہم ڈالتے ہین پ۹ ع۴۔

مَلَکٌ۔ بفتح اللام فرشتہ

مَلِکٌ۔ بکسر اللام بادشاہ

مُلْکٌ۔ بضم المیم وسکون اللام سلطنت بادشاہت (۳۵) جگہ آیا ہے۔

مَلَکًا۔ فرشتہ ہونا

مَلِکًا۔ بکسر اللام بادشاہ ہونا پ۱۶۔

مُلْکًا۔ بضم المیم وسکون اللام سلطنت

مَلَکَتْ۔ مالک ہوئی وہ

مَلَکْتُمْ۔ مالک ہوئے تم ۱۴۔

مَلَکْنَا۔ بفتح المیم وسکون اللام وکسر الکاف اختیار ہمارے

مَلَکُوْتَ۔ یہ مختص بملک اللہ تعالی ہے اور بملک و سلطنت

اور بادشاہی اور یہ مصدر ہی تکثر سے اور تا مثل رحمت کے داخل ہوئی ہے ت ۱۵ ف ۱۳ ش ۵ ۲۳ ۴۔

مُلْكِه۔ اُسکی مملکت و ملکوت سے ۔

مَلَكَيْنِ۔ دو فرشتے ۱۲ ت ۹۔

مُلُوْكَ۔ بادشاہان ۱۱۔

مُلُوْكًا۔ بادشاہان ۸۔

مَلُوْمٌ۔ ملامت کیا گیا ۲۔

مَلُوْمًا۔ ایضاً ۱۵ ۳ و ۴۔

مَلُوْمِيْنَ۔ ملامت کیے گئے ۷۔

مِلَّةِ۔ گروہ جماعت مثل دین کے یہ اسم اللہ تعالیٰ نے مشروع کیا ہے بزبان نبی صلے اللہ علیہ وسلم کے اور یہ ہمیشہ مضاف ہوتا ہے طرف انبیاء کے جیسے ملت ابراہیم وملت محمد میں بجز اسکے ملت اللہ وملت زید کہیں نہیں ہے ۔

مَلِيًّا۔ زمانہ دراز مدت طویل ۔

مُلِيْمٌ۔ پھر جائے تو یا طریقہ اختیار کرے تو ۔

مَلِيْكٍ۔ بادشاہ مالک ۱۰۔

مُلِيْمٌ۔ سزاوار ملامت میں پڑا ہوا شرمندہ ۔

مَلَئِهِمْ۔ سرداروں انکے سے اس کے سردار قبط میں ۔

فصل المیم مع المیم

مِمَّ۔ اصل میں من ما تھا کس چیز سے ۱۱۔

مِمَّا۔ ایضاً ۱ و ۳ و ۴ و ۷ و ۹ یہ (۱۱۰) جگہ آیا ہے۔

مَمَاتِ۔ موت مرگ ۱۵ ۸۔

مَمَاتُهُمْ۔ موت انکی ۲۵ ۱۸۔

مَمَاتِيْ۔ موت میری ۸۔

مُمْتَرِيْنَ۔ شک گمان کرنیوالے ۱۵۔

مُمِدَّ۔ معین مددگار ۹ ۱۵۔

مُمَدَّدَةٍ۔ اصل میں فِيْ عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ بڑے بڑے لمبے طویل ستون میں یعنے آگ کے ۹ ۲۔

مُمْدُوْدٍ۔ کھینچا گیا لمبا کیا گیا ۱۴۔

مَمْدُوْدًا۔ بمعنے ایضاً ۱۵۔

مُمَرَّدٌ۔ اصل میں صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّنْ قَوَارِيْرَ یہ محل ہے منڈھا ہوا شیشے سے گویا قصر آئینہ خانہ تھا سلیمان علیہ الصلوٰۃ والسلام کا ۱۔

مُمَزَّقٍ۔ پھاڑا گیا اور پھاڑنا اور ریزہ ریزہ کرنا اور جاب دینا ۷ ۸۔

مُمْسِكٌ۔ روکنے والا بند کرنیوالا ۱۳۔

مُمْسِكَاتٌ۔ روکنے اور منع کرنیوالیاں ۱۔

مُمْطِرُ۔ برسانیوالا ۳۔

مَمْلُوْكًا۔ مملوک غلام ۱۴۔

مِمَّنْ۔ کس شخص سے یہ لفظ مرکب من ما اور من ہے ۔

مَمْنُوْعَةٍ۔ منع کیے گئے ۱۳۔

مَمْنُوْنٍ۔ احسان رکھا گیا ۹ و ۲۰۔

فصل المیم مع النون

مِنْ۔ یہ حرف جر ہے معنے سے کے یہ واسطے ابتدا غایت اور تبعیض و تبیین کیلیے آتا ہے اور استغراق جنس میں نفی و استفہام میں جیسے فَمَا مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اور بدل کیلیے جیسے خُذْ هٰذَا مِنْ ذٰلِكَ ای بدلہ

اور نائد بھی ہوتا ہے ۱۲ و ۳ و ۴ و ۶ و ۷ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ و ۱۶ و ۲ و ۳ و ۴ و ۵ (۵۵۰) جگہ آیا ہے

مَنْ۔ کون ہے ۱ و ۱۳ و ۴ و ۸ و ۹ و ۱۱ و ۱۲ (۷۱۰) جگہ

مَنٌّ۔ ترنجبین اور احسان کرنا اور نعمت بکثرت دینی اور احسان کیا اُسنے ۶ ۴ ۸ ۵ ۱۰ ۲ ۵ ۱۰ ۱۳ ۴ ۱۳ ۱۱ ۳۔

مِنَّا۔ ہمسے ۱۵ ۴ (۲۵) جگہ آیا ہے

مَنًّا۔ منت و احسان ۴ ۵۔

مَنَاتَ۔ یہ بت پتھر کا تھا جو بیان لات وعزیٰ میں گذر چکا ہے اُسکو ہزیل وخزاعۃ واہل قدید ومسلل و بنو کعب پوجتے وطواف کرتے اسلام نے اُسکو برباد کردیا ۵۔

مُنَادِ۔ ندا و پکار نیوالا ۱۷۔

مُنَادِيًا۔ پکارنا ندا کرنا ۱۱۔

مَنَازِلَ۔ قیام گاہیں ومنازل ۔

مَنَاسِكَنَا۔ ہمارے حج کے احکام ۱۵۔

مَنَاسِكَكُمْ۔ تمہارے حج کے احکام ۹۔

مَنَاصٍ۔ بھاگنا اور چارہ وخلاصی کی جگہ ۔

مَنَّاعٍ۔ منع کرنیوالے خیر کے ۔

مَنَافِعُ۔ فائدہ ومنافع ۔

مُنَافِقَاتُ۔ دو منہ والیاں منافق عورتیں ۱۵ ۶ ۹ ۱۸۔

مُنَافِقُونَ۔ منافق مرد۔ لغت۔ اصل میں مُنافِقْ نیکی کو چھپا کر بدی کو ظاہر کرتا ہے اور ظاہرا مسلمان باطن میں کافر اسلام کو چھپاتا ہے ۔ سیوم ریاکاری کو بھی کہتے ہیں کیونکہ وہ بھی حق کو پوشیدہ کرکے باطل کو ظاہر کرتا ہے

منافقین فاسقین کو بھی کہتے ہیں جو خارج اسلام ہوں اُنکے لیے درک الاسفل من النار وارد ہے یہ اشر خلق اللہ ہیں ۳ و ۴ و ۱۵ ۱۳۔

مُنَافِقِينَ۔ ایضاً ۶ و ۹ و ۱۱ و ۱۵ و ۱۶ ۱۳ ۲۰۔

مَنَاكِبِهَا۔ کنارے و راستے زمین کے اصل میں منکب بازو سے ہتھیلی تک ہے اور جمع اسکی مناکب ہے استعارۃً زمین کی سطح و کنارے کو بھی کہنے لگے ہیں ۲۔

مَنَام۔ خواب و سونا اُسکو نوم میں دیکھو ۷۔

مَنَامِكَ۔ خواب و نیند تیری ۱۔

مَنَامُكُمْ۔ خواب و نیند تمہاری ۶۔

مَنَامِهَا۔ خواب و نیند اُسکی ۲۔

مُنْبَثًّا۔ پراگندہ و پریشان کرنا و منتشر ہونا ۱۴۔

مُنْتَشِرٌ۔ پراگندہ و بکھرا ہوا ۸۔

مُنْتَصِرٌ۔ بدلہ لینے والا ہے ۱۰۔

مُنْتَصِرًا۔ بدلہ لینے والا ۱۷۔

مُنْتَصِرِينَ۔ بدلہ لینے والے ہیں ۱۱ ۱۔

مُنْتَظِرُونَ۔ انتظار کرنیوالے ۔

مُنْتَظِرِينَ۔ یعنے ایضاً ۶ ۱۶ ۷ و ۱۵۔

مُنْتَقِمُونَ۔ انتقام و بدلہ لینے والے ۱۵ ۲۵ ۱۴۔

مُنْتَهُونَ۔ باز رہنے والے اور آخر و نہی کو پہونچنے والے ۔

مُنْتَهَىٰ۔ آخر حصہ و انتہائی مقام ۵ و ۷۔

مُنْتَهَاهَا۔ انتہی اُسکی یعنے قیامت کی ۴۔

مَنْثُورًا۔ ذرہائے پراگندہ یعنے غبار وغیرہ کے وہ ذرے بیکار جو ہوا میں منتشر و پراگندہ پھرتے ہیں ۱۹ ۲۹

مُنَجُّوْا۔ ھُمْ نجات دینے والے ہین وہ انکو ع۲۰ پ۱۶

مُنْخَنِقَۃُ۔ گلا گھونٹے ہوئے یعنے وہ جانور جو بجائے ذبح کے گلا گھونٹ کر مار اجاوے اسکا کھانا حرام قطعی ہے پ۶ ع۵

مُنْذِرٌ۔ ڈرانیوالا اور ہر ایک پیغمبر پر واقع ہوتا ہے خواہ انسان ہو یا غیر بکسر الذال اگر بفتح الذال پڑھا تو کفر لازم آتا ہے ع۱۳ پ۷ ع۲۳ پ۱۰ و ۱۴ ع۲۶ پ۱۵ ع۳۰ پ۱۴۔

مُنْذِرُوْنَ۔ بکسر الذال ڈرانیوالے ع۱۹ پ۱۵۔

مُنْذِرِیْنَ۔ بکسر الذال بمعنے ایضًا پ۲ ع۱۰ ع۶ پ۳ ع۴ پ۱۱ ع۲۵ پ۲۰ ع۱۹ پ۱۵ ع۲ پ۲ ع۳ پ۴ ع۲۵ پ۱۴ ع۲۶ پ۴

مُنْذَرِیْنَ۔ ڈرائے گئے بفتح الذال اگر بکسر الذال پڑھا تو کفر لازم آئیگا پ۱۳ ع۱۹ ۱۳ و ۱۹ ع۲۳ ۹۔

مُنَزَّلٌ۔ نازل کی ہوئی اور اتاری ہوئی ہے یعنے کتاب اللہ ث۱۔

مُنْزَلًا۔ نازل کرنا اتارنا ث۲۔

مُنْزِلُوْنَ۔ اتارنیوالے ث۲، ع۲۷ ۱۵۔

مُنْزِلُھَا۔ اتارنیوالا اسکا ث۵۔

مُنْزِلِیْنَ۔ بکسر الزاء اتارنیوالے اور مہمانی کرنیوالے ع۱۳ ۲ ث۲ ع۲۲ ۱۔

مُنْزَلِیْنَ۔ بفتح الزاء اتارے ہوئے ث۴۔

مِنْسَاَتَہٗ۔ عصا حضرت سلیمان ع۲۲ ۸۔

مَنْسَکًا۔ طریقہ قربانی وطرز عبادت ع۱۲ و ۱۶۔

مَنْسِیًّا۔ اصل مین نسیًا منسیًا بھولی بھلائی یعنی بسرائی ہوئی جسکا ذکر تک بھی باقی نہو یہ مقولہ حضرت مریم کا ہے ع۲ ۵۔

مُنْشَاٰتُ۔ کشتیان چلنے والیان ورکشتیان بادبان کھینچی گئین یعنے دریا مین مصیبت دہ ع۲ ۱۱۔

مُنَشَّرَۃً۔ کھلم کھلا صاف واضح ع۱۹ ۱۶۔

مُنْشَرِیْنَ۔ اٹھائے گئے زندہ کیے گئے ع۲۵ ۱۵۔

مَنْشُوْرٍ۔ کھلی ہوئی واضح ع۲۷ ۳۔

مَنْشُوْرًا۔ بمعنے ایضًا ع۱۵ ۲۔

مُنْشِئُوْنَ۔ پیدا و ایجاد کرنیوالے ہین ہم پ۲۷ ع۱۵ ۱۴۔

مَنْصُوْرًا۔ مدد کیا گیا ع۱۵ ۴۔

مَنْصُوْرُوْنَ۔ مدد کیے گئے ع۲۳ ۹۔

مَنْضُوْدٍ۔ تہ بتہ پے در پے ع۱۲، ع۲۷ ۱۴۔

مَنْطِقَ۔ بات اور بات کہنے اور مَنْطِقُ الطَّیْرِ پرندونکی بات اللہ تعالےٰ نے حضرت سلیمان کو تعلیم فرمائی تھی چونکہ اسمین تفہیم اصوات طیور تھی اسواسطے اسکو منطق کہتے ہین ورنہ صوت کہتے ع۱۹ ۱۔

مُنْظَرُوْنَ۔ مہلت ڈھیل دیے گئے ع۱۹ ۱۵۔

مُنْظَرِیْنَ۔ ڈھیل و مہلت دیے گیون سے پ۹ ع۱۱ و ۳ ع۲۳ ۱۴ ع۲۵ ۴۔

مَنَعَ۔ یہ ضد عطیہ ہے منع و روکنا و خلاف اصل باور کرانا ع۱۴ ع۱۵ ۱۱ و ۲۰۔

مُنِعَ۔ ایضًا روکا گیا باور کرایا گیا ع۱۳ ۲۔

مَنَعَکَ۔ منع کیا تجھکو پ۹ ع۱۶ پ۱۴ ع۲۳ پ۱۴۔

مَنَعَنَا۔ منع کیا ہمکو ع۱۵ ۶۔

مَنَعَھُمْ۔ منع کیا انکو ع۱ ۱۳۔

مُنْفَطِرٌ۔ پھٹ جانا شق ہوجانا ع۲۹ ۱۳۔

مُنْفِقِیْنَ۔ خرچ کرنے والے ع۳ ۱۰۔

مُنْفَکِّیْنَ۔ جدا و علیحدہ ہونیوالے ع۳۰ ۲۲۔

مَنفُوشِ - اصل مین کالعھن المنفوش ہے مثل روئی دھنکی ہوئی کے یہ مثال ہے کہ قیامت کے روز پہاڑ ریزہ ریزہ ہو کر مثل روئی دھنکی کے زمین مین ملجائینگے تو اورکسیکی کیا حقیقت ہے ۳۰ ع ۲۷ ۔

مُنقَعِرٍ - جڑ سے اُکھڑا ہوا نکلی کیا ہوا ۲۷ ع ۸ ۔

مُنقَلَبٍ - واپس پھرنیکی جگہ ٹھکانا ۱۹ ع ۱۵ ۔

مُنقَلَبًا - جگہ پھرنے و واپسی کی ۱۵ ع ۱۷ ۔

مُنقَلِبُونَ - پلٹنے و پھر جانیوالے [illegible]

مَنقُوصٍ - کم و ناقص کیا ہوا ۱۲ ع ۹ ۔

مِنكَ - تجھ سے [illegible]

مُنكَرِ - ناپسند مکروہ نامعقول [illegible] ۱۲و۱ ۔

مُنكَرًا - بمعنے ایضًا ۲۸ ع ۱ ۔

مُنكِرُونَ - انکار کرنیوالے [illegible] ۔

مُنكَرُونَ - ناآشنا بے پہچان ۱۳ ع ۵ ۱۴ ع ۱۹ ۔

مُنكِرَةٌ - ناآشنا انکار کرتے ہین ۱۴ ع ۹ ۔

مِنكُمْ - تجھکو [illegible] (۸۸) جگہ آیا ہے ۔

مِنكُنَّ - تم عورتون سے [illegible] ۔

مَنَنَّا - احسان کیا ہمنے ۱۶ ع ۱۱ ۲۳ ع ۸ ۔

مَنُوعًا - منع کرنیوالا اور نہ دینے والا ۲۹ ع ۷ ۔

مَنُونِ - حوادثات مہلکات زمانہ و حادثہ موت [illegible]

مِنْهُ - اُس سے [illegible] (۷۲) جگہ آیا ہے ۔

مِنْهَا - اُس سے [illegible] (۷۵) جگہ آیا ہے ۔

مِنْهَاجًا - شریعت کا راستہ ۶ ع ۱۱ ۔

مِنْهُمْ - اُن لوگون سے [illegible] (۱۲۰) جگہ

مِنهُمَا - ان دونون سے [illegible]

مُنهَمِرٍ - اصلا بہا منہمر پانی برستے والا ۲۷ ع ۸ ۔

مِنهُنَّ - اُن عورتون سے [illegible]

مِنِّي - مجھ سے [illegible] ۔

مَنِيٍّ - اُس قطرۂ نطفہ کو کہتے ہین جس سے حیوانات کی پیدائش ہوا سکے ناپاک ہونمین بحث ہے ۲۹ ع ۱۸ ۔

مُنِيبٌ - خدا کیطرف رجوع کرنیوالا یہ وصف حضرت ابراہیم کا ہے [illegible] ۱۵و۱۷ ۔

مُنِيبًا - ایضًا ۲۳ ع ۱۵ ۔

مُنِيبِينَ - خدا کیطرف رجوع کرنیوالے ۲۱ ع ۷ ۔

مُنِيرٍ - روشن [illegible] ۱۵ ۔

مُنِيرًا - قمرًا منیرًا چاند روشن بمعنے صاحب نور کا اور تخصیص شمس کی ساتھ ضیا کے اور قمر کی ساتھ نور کے ہے اور سراجًا منیرًا یہ تخصیص آنحضرت کی ہے پھر نور دو قسم پر ہے ایک نور دنیوی دوم نور دینی جیسے نور عقل و نور قرآن یہ دونون آنحضرت کو من اللہ عطا ہوئے ہین زمانہ نبوت سے آجتک دنیا کے عقلاء کے نزدیک آپ کی عقل سب سے بہتر و صحیح و بے نقص تسلیم کیگئی اور یہ دونون آپکے متعدی ہین قیامت تک [illegible]

فصل المیم مع الواو

مَوَاخِرَ - یہ وصف کشتیون کا ہے بمعنے پانی پھاڑ نیوالیان اور پانی پھاڑ کر چلنے والیان ۱۴ ع ۸ ۲۱ ع ۱۴ ۔

مَوَازِيْنَ - یہ جمع ہی میزان کی بمعنے ترازو یہ ہین ۴ ۔

مَوَازِيْنُهٗ - حسنات اُسکے ۸ ۹ ۳۰ ۔

مَوَاضِعِهٖ - اپنی جگہون ومقامونسے ۵ ۶ ۔

مَوَاطِنَ - جگہ لڑائی اور اقامت کی ۱۰ ۔

مَوَاقِعِ - اسقاط اور گرنا ۱۲ ۔

مَوَاقِعُوْا - گھر نے والے ہین وہ ۱۵ ۱۹ ۔

مَوَاقِيْتُ - اوقات ہین اور میعادین و میقات ہین یعنے جگہین ہین حج کے احرام باندھنے کیلیے ۸ ۔

مَوَالِيَ - وارث ۵ ۲ ۲۶ ۴ ۔

مَوَالِيْكُمْ - یہ جمع المولی کی غلام آزاد کردہ و آقا و حلیف اور ابن العم و رفیق جار متولی کو بھی کہتے ہین ور یہان غلام آزاد کردہ کے معنے ہین ۲۱ ۱۷ ۔

مَوْبِقًا - جگہ ہلاکت اور مہلکہ اور ہر ایک وہ چیز جو درمیان حائل ہو یا موجب ہلاکت ہو یا رد کے منع کرے اُسکو کہتے ہین ۱۵ ۱۹ ۔

مَوْتَ - انواع و اقسام موت کے باعتبار انواع و اقسام حیات کے ہی ایک بمقابلہ قوت نامیہ وجود انسان کے اور نباتات کے جیسے یُحْيِی الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا دوم زوال قوت حسیہ کا جیسے یٰلَیْتَنِیْ مِتُّ قَبْلَ هٰذَا سوم زوال قوت عاقلہ کا جیسے اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰی چہارم حزن و غم مکدر واسطے حیات کے پنجم نوم و نیند ہی کہ یہ موت خفیف ہی اور کُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ پس یہ زوال قوت حیوانیہ و جدائی روح حیوانی کا جسد سے اس سے چارہ نہین ہر ایک ذی روح جاندار کی گردن مین موت لصب لگی ہی ۲ و ۱۱ و ۱۲ ۶ و ۱۲ ۱۴ ۵ و ۸ و ۱۰ و ۱۴ ۵ ۸ و ۱۱ ۶ و ۴ و ۱۷ ۱۵ ۱ ۱۵ ۱ ۴ ۶ ۲ و ۱۳ و ۱۸ ۱ ۱۷ ۲ ۵ ۱۶ ۲۶ ۷ و ۱۲ ۱ ۵ ۱۵ ۱۱ و ۱۲ ۱۹ ۱ ۔

مَوْتًا - بمعنے ایضًا ۱۶ ۔

مَوْتَتَنَا - موت ہماری ۲۳ ۶ ۱۵ ۔

مُؤْتَفِكَاتُ - یہ ملک شام مین بستیون کا نام ہی یہان لوط علیہ الصلوۃ والسلام تھے یہ لوگ مرد لڑکیون سے اور عورت عورت سے بدکاری کرتے اللہ تعالے نے اُلٹاکر ہلاک کردیا ۱۵ ۔

مُؤْتَفِكَةُ - یہ بھی وہی شہر ہی جہان لوط علیہ السلام رہتے تھے ان بستیونکو اُلٹاکر کے زمین پر دے مارا سب کے سب ہلاک ہوگئے ۲۷ ۔

مُوْتِكُمْ - موت تمہاری سے ۶ ۔

مُوْتُوْا - تم مرجاؤ ۱۶ ۳ ۔

مُؤْتُوْنَ - دینے والے ۲ ۔

مَوْتَةَ - موت ۲۵ ۱۶ ۔

مَوْتِهٖ - موت اُسکی ۲ ۲۲ ۸ ۔

مَوْتِهَا - مرنا زمین کا ۴ ۳ ۱۴ ۲ و ۵ و ۶ و ۸ ۱۴ ۲ ۱۷ ۱۸ ۔

مَوْتٰى - ذی روح مردے ۳ و ۱۳ و ۵ و ۱۰ و ۱۴ (۱۷) جگہ آیا ہے ۔

مَوْثِقًا - حلفی عہد و پیمان ۱۳ ۲ و ۴ ۔

مَوْثِقَهُمْ - حلفی عہد و پیمان اُنکا ۱۳ ۲ ۔

مَوْجٌ - دریا کی موج و پانی کی لہر ۸ ۴ ۱۱ ۱۳ ۔

مُؤَجَّلًا - وعدہ وقتی کرنا اور ایک وقت مقرر کو کہتے ہین ۴ ۔

مَوَدَّةَ ۔ دوستی محبت معرفت ۔ ۵ ۔ ۱۵ ۔ ۱۵ ۔ ۱۵ ۔ ۶ ۔ ۱۵ ۔ ۴ ۔ ۷ ، ۸ ۔

مُؤَذِّنٌ ۔ پکارنیوالا اذان دینے والا خبر دار کرنیوالا ۔

مَوْرًا ۔ شق ہونا پھٹ جانا ۔ ۲ ۔

مُوْرُوْدُ ۔ جگہ گذرنے کی ۱۲ ۔ ۹ ۔

مُوْرِيَاتِ ۔ آگ نکالنے والے یہ صفت اُن گھوڑونکی ہے جو جہاد مین دوڑا کرتے ہین اُنکے سمون سے آگ نکلتی ہے ۔

مَوْزُوْنٍ ۔ وزن کیا گیا تولا گیا ۔ ۲ ۔

مُوْسِعِ ۔ کشائش مالی و قدرت والا ۔ ۱۵ ۔

مُوْسِعُوْنَ ۔ کشادہ و وسیع کرنیوالے ۔ ۲ ۔

مُوْسٰی ۔ بن عمران اولاد لاوی بن یعقوب علیہم الصلوۃ والسلام ہے انکا رہنا فرعون سے قرآن پاک مین آیا ہے قارون انھین کا ابن عم تھا کیمیا بناتا تھا زکوۃ نہ دینے سے حضرت موسےٰ کی بددعا سے زمین مین دھس گیا انکے بڑے بھائی حضرت ہارون آپکے وزیر تھے تین چار برس بڑے تھے بہت خوبصورت فصیح بلیغ انکی وزارت بحکم خدا مقرر ہوئی تھی ہارون ایکسو تینتیس ۱۳۳ برس زندہ رہے حضرت موسےٰ سے پہلے فوت ہوئے انکے جنازہ پر چالیس ہزار آدمی فقط ہارون نام کے تھے اور حضرت موسےٰ ایکسو بیس ۱۲۰ برس زندہ رہے قبر اُنکی بیت المقدس مین لال ٹیلے کے پاس ہے آپکا پورا قصہ قرآن مجید مین بیان ہے (۰۷) جگہ آیا ہے ۔

مُوْصٍ ۔ وصیت کرنا ۔ ۶ ۔

مُؤْصَدَةٌ ۔ اصل سکی عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ اُنپر آگ مسلط ہوگی سرپوش کیگئی ہوگی اور دروازے اُسکے بند کیے گئے ہونگے تاکہ اُسکی بھاپ باہر نہ نکلے اور باہر کی سردی اُسکو نہ پہونچے ۔ ۱۵ و ۲۹ ۔

مَوْضُوْعَةٌ ۔ اصل مین اَكْوَابٌ مَّوْضُوْعَةٌ آبخورے وکوزے ترتیب سے چنے ہونگے ۔ ۱۳ ۔

مَوْضُوْنَةٍ ۔ اصل مین عَلٰی سُرُرٍ مَّوْضُوْنَةٍ چارپائیوں پر سونے کے تارون سے بندے ہوئے ہونگے ۔

مَوْطِئًا ۔ زمین روندنے کی جگہ ۔ ۴ ۔

مَوْعِدِ ۔ وعدہ کی جگہ ۔

مَوْعِدًا ۔ ایضاً ۔ ۱۲ و ۱۴ ۔

مَوْعِدَةٍ ۔ وعدہ ۔ ۳ ۔ روبرو بیان آگے آئیگا ۔

مَوْعِظَةٍ ۔ پند و نصیحت کو کہتے ہین ۔

مَوْعُوْدِ ۔ وعدہ دیے گئے اصل مین اَلْيَوْمِ الْمَوْعُوْدِ ہے دن مقررہ ہے جزا سزا کیلیے ۔ ۱۰ ۔

مُوَفُّوْا ۔ کامل طور پر پورا دینے والے ۔ ۹ ۔

مَوْفُوْرًا ۔ پورا کامل ۔ ۷ ۔

مُوْفُوْنَ ۔ پورا دینے والے پورا کرنیوالے ۔

مُوْقَدَةُ ۔ اصل مین نَارُ اللّٰهِ الْمُوْقَدَةُ آگ ہے اللہ تعالیٰ کی سلگائی ہوئی ۔ ۲۹ ۔

مُوْقِنُوْنَ ۔ یقین کرنیوالے اور یقین لانیوالے ۔

مُوْقِنِيْنَ ۔ بمعنے ایضاً ۔

مَوْقُوْتًا ۔ مقرر معین ۔ ۱۲ ۔

مَوْقُوْذَةُ ۔ اُس مرے ہوے حیوان کو کہتے ہین جو کسی ضرب و پتھر و لکڑی وغیرہ سے مارا جاوے اُسکا کھانا حرام ہے ۔

مَوْقُوْفُوْنَ ۔ کھڑے کیے گئے یا کھڑے کیے جاوینگے

یعنے نزدیک اللہ تعالےٰ کے قیامت مین ۲۲ ۱۰۔
مُؤَلَّفَةِ۔ قُلُوبُهُمْ۔ انکی تالیف قلوب کرنے کو کہتے ہین یعنے خاطرداری مروت و ترغیب و انفاق مال کرنا اُن لوگونکا جو جدید العہد ہون اسلام مین یا بامید اسلام ہون ۱۴۔
مَوْلُودٌ۔ جنا گیا اور جننے کا وقت ۱۴ ۱۲۔
مَوْلَى۔ آزاد کرنیوالا اور آزاد کیا گیا اور دوست ہے ۔
مَوْلَكُمْ۔ ناصر مددگار و کارساز تمہارا ۱۹ ۱۸ ۱۹۔
مَوْلَنَا۔ کارساز ہمارا ۸ ۱۳۔
مَوْلَهُ۔ آقا ولی نعمت مددگار اُسکا ۔
مُوَلِّيهَا۔ متوجہ ہے اُسطرف وہ منہ پھیرتا ہے اُسطرف ۲۔
مَوْلَهُمْ۔ ناصر مددگار اُنکا ۱۴ ۸۔
مُؤْمِنٌ۔ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰهِ کو بصدق دل بیقین اعتقاد کرنیوالا اور کفر و کافر سے نفرت کرنیوالا اور احکام الٰہی کا پابند اور شرک سے بیزار ہونیوالا ۲ ۹ و ۱۰ ۶ و ۱۵۔
مُؤْمِنًا۔ ایضاً ۔
مُؤْمِنٰتُ۔ ایضاً مومن عورتین ایمان لانیوالیان ۲ و ۳ و ۴ ۶ و ۹ و ۱۰ ۸ و ۹ ۱۰ ۱۰۔
مُؤْمِنُوْنَ۔ ایضاً ایمان لانیوالے ۸ و ۱۱ (۳۳) جگہ

مُؤْمِنَةٍ۔ ایمان والی عورت ۲ ۱۱ ۱۰ ۲۲ ۲ و ۳
مُؤْمِنِيْنَ۔ بفتح النون و نون ایمان والے ۱۔
مُؤْمِنِيْنَ۔ ایمان والے ۲ و ۱۱ و ۱۲ (۱۱) جگہ آیا ہے۔
مَوْءُدَةُ۔ زندہ جیتی لڑکی دفن کی ہوئی زمانہ جاہلیت مین عرب لوگ اپنی لڑکیونکو زندہ دفن کر دیتے تھے ۶۔
مُوْهِنُ۔ سست و ضعیف کرنیوالا ہے ۱۶۔
مَوْئِلًا۔ پناہ ملجا عذاب سے ۲۰۔

فصل المیم مع الہاء

مُهَاجِرٌ۔ مین اپنا وطن چھوڑنیوالا ہون ۱۵۔
مُهَاجِرًا۔ وطن یا بُرا کام چھوڑنا ۱۱۔
مُهَاجِرَاتٍ۔ ہجرت کرنیوالیان ۸۔
مُهَاجِرِيْنَ۔ ہجرت کرنیوالے ۔
مِهَادٌ۔ بچھونا فرش آرامگاہ ۔
مِهَادًا۔ اصل مین اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا ہے کیا ہمنے زمین کو تمہارے لیے فرش و بچھونا و آرامگاہ نہین بنایا اس آیت سے ظاہر و بین ثابت ہے کہ زمین مسطح ہموار وغیرہ ہموار مثل فرش کے خدا نے سب حیوانات کیلیے مساوی ہیئت و درجہ پر بنایا ہے کسی کو کسی پر فضیلت و درجہ حاصل نہین ہے اور یہی تردید ہے اُنکی جو مدعی ہین کہ زمین گول ہے مثل گیند کے ۱۔
مُهَانًا۔ رسوا خواری حالت مین ہونا ۴۔
مُهْتَدِ۔ سیدھا راستہ پانیوالا ۱۱ و ۱۴ ۲۰۔
مُهْتَدُوْنَ۔ ایضاً راہ راست پانے والے ۸ ۳ ۱۵ ۱۰ ۱۹ ۸ و ۱۰ و ۱۱۔
مُهْتَدِيْ۔ راہ راست پانیوالا ہے ۱۲۔

مُهْتَدِيْنَ - راہ راست پانیوالے پ پ پ ب ب ب پ پ -

مَهْجُوْرًا - قید و بند ہونا روکے جانا ۱ -

مَهْدِ - گہوارہ جھولا ۱۳ ۵ ۵ -

مَهْدًا - ایضاً ۱۱ ۷ -

مَهَدْتُّ - کشادہ وسیع کیا مین نے بچھایا مین نے ۲۹ ۱۵

مَهْزُوْمٌ - شکست ہزیمت پانا ۱۰ -

مُهْطِعِيْنَ - جلد تیزی سے دوڑنیوالا اور جلدی کرنیوالا ۱۹ ۸ ۲۹ ۸ -

مُهْلِ - بضم المیم وسکون الہار تانبا پگھلا ہوا اور پیپ کو بھی کہتے ہین ۱۶ ۲۵ ۱۶ ۲۹ ۷ -

مَهِّلِ - بفتح الہار وکسر الہار مع تشدید ہار ڈھیل و مہلت دی اُنکو ۱۱ -

مُهْلِكَ - ہلاک کرنیوالا ۹ ۱۹ ۲۰ ۹ -

مُهْلِكُوْا - ہلاک کرنیوالے ہین ۱۵ ۶ ۱۶ -

مُهْلِكِهِمْ - ہلاکی اُنکی ۱۵ ۲۰ -

مُهْلِكُهُمْ - ہلاک کرنیوالے اُنکے ۱۱ -

مُهْلِكِيْ - ہلاک کرنے والے ۲۰ ۹ -

مُهْلَكِيْنَ - بفتح اللام ہلاک کیے گئے ۱۵ ۴ -

مَهِّلْهُمْ - ڈھیل و مہلت دے تو اُنکو ۱۳ -

مَهْمَا - جو کچھ - جو چیز ۹ ۶ -

مَهِيْلًا - بھربھرے پھسلتے ہوئے یعنے قیامت کے دن پہاڑ ریتی بھربھرے پھسلتی ہو جائینگے خدا کے خوف و ڈر سے ۲۹ ۱۳ -

مُهِيْنٌ - ذلیل خوار ۲۵ ۶ -

مُهَيْمِنًا - نگہبان محافظ ۱۱

مَهِيْنٌ - بفتح المیم اصل مین مَاءٍ مَّهِيْنٍ نطفہ پانی حقیر ضعیف و ناتوان سے ۱۴ ۱۱ ۲۹ ۳ و ۱۱ -

مُهِيْنٌ - بضم المیم اصل مین عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ہے عذاب حقیر و رسوا کرنیوالا ۱۳ و ۹ ۱۴ ۱۰ ۸ ۱۵ و ۱۷ ۳ و ۲۱

مُهِيْنَة - بضم المیم ذلیل خوار حقیر ۱۲ و ۳ ۱ -

فصل المیم مع الیاء

مَيِّتَ - مردہ بیجان بغیر روح کے جیسے انڈا وغیرہ اور زمین بے کھیتی کے ۱۱ ۸ ۱۴ ۱۱ ۹ ۱۵ ۵ ۱۴ ۷ -

مَيْتًا - بمعنے ایضاً ۱۴ و ۱۵ ۲۶ -

مَيِّتُوْنَ - مرنیوالے ہو ۱۸ ۱ ۱۷ -

مَيْتَةً - مردار جسکا کھانا اسلام سنے حرام کیا ہو ۵ و ۵ ۲۱ ۲ -

مَيِّتِيْنَ - مرینگے ۲۳ ۲ -

مِيْثَاقَ - عہد و پیمان قول و اقرار ۹ و ۱۰ ۷ و ۱۴ ۱۱ ۷ ۹ -

مِيْثَاقًا - بمعنے ایضاً ۱۴ ۲ ۱۷ -

مِيْثَاقَكُمْ - عہد قول و اقرار تمہارا ۸ و ۱۰ و ۱۱ -

مِيْثَاقَهٗ - وعدہ و قول و اقرار اسکا ۳ ۹ ۶ ۱۳ -

مِيْثَاقِهِمْ - وعدہ قول اقرار انکا و بکسر القاف قول اقرار اُنکے سے ۲ و ۷ ۱۷ -

مِيْرَاثُ - مال متروکہ میت کا ۹ ۱۷ -

مِيْزَانَ - ترازو و عدل و انصاف ۶ و ۱۸

س۱۸ ع۸ ف۳ ع۲ ف۱۱ و ۱۹۔

مَیْسِرُ۔ جوا قمار بازی اور جوا کھیلنا پ۲ ع۱۱ پ۷ ع۲۔

مَیْسَرَةٍ۔ کشائش تونگری مال پ۳ ع۶۔

مَیْسُوْرًا۔ اصل مین قَوْلًا مَیْسُوْرًا ہے بات آسان و نرم وملائم ولین پ۱۵ ع۳۔

مِیْعَادَ۔ وعدہ اور وعدہ کی جگہ پ۳ ع۹ پ۷ ع۱۱ پ۱۳ ع۱۰ پ۲۲ ع۹ پ۲۳ ع۱۶۔

مِیْقَاتُ۔ وقت میعاد و وعدہ پ۲ ع۷ پ۹ ع۱۵۔

مِیْقَاتًا۔ ایک وقت مقررہ ہے جو آگے پیچھے نہین ہو سکتا پ۳۰۔

مِیْقَاتِنَا۔ وعدہ ہمارا اور وقت وعدہ ہمارے کا پ۹ ع۷۔

مِیْقَاتُھُمْ۔ میعاد اور وعدہ ہے اُنکا پ۲۵ ع۱۵۔

مِیْکَالَ۔ یہ نام ہے فرشتے کا جو بارش ومینہ برسانے پر مقرر ہے اور علم ارزاق اُسی کے متعلق ہے اور حفص ونافع نے مِیْکَائِلَ پڑھا ہے پ۱ ع۱۲۔

مَیْلَ۔ مائل ہونا چھوڑ دینا جھکنا ٹیڑھا ہونا کجی کرنا پ۵ ع۱۶

مَیْلًا۔ بمعنے ایضاً پ۵ ع۲۔

مَیْلَةً۔ بمعنے ایضاً پ۵ ع۱۲۔

مَیْمَنَةِ۔ داہنی طرف والے اور مبارک اصحاب الیمین واصحاب المیمنۃ دونون ایک ہین پ۲۷ ع۱۴ پ۳۰ ع۱۵۔

باب النون

فصل النون مع الالف

ن۔ یہ حرف متشابہات سے بمعنے دوات ماہی کے مفسرین اسیطرف گئے ہین بعض نے عام ماہی لیا ہے اور بعض نے خاص مچھلی یونس علیہ الصلوٰۃ والسلام کو لیا ہے جو آپ کو نگل گئی تھی اور یہ ثقیلہ وخفیفہ ونون وقایہ بھی آتا ہے جو کتب صرف مین تفصیل سے بیان کیا ہے پ۲۹ ع۳۔

نَاٰ۔ دور کرلیتا ہے چھپا دیتا ہے مڑجاتا ہے تکبری سے پ۱۵ ع۹ پ۲۵ ع۱

نَأْتِ۔ لاتے ہین پ۱ ع۱۳۔

نَأْتِی الْاَرْضَ۔ قصد کرتے ہین ہم اور جاتے ہین ہم چلے آتے ہین ہم زمین کو پ۱۳ ع۱۲ پ۱۷ ع۴۔

نَأْتِیَکُمْ۔ لے آوین ہم تمہارے پاس اپنے دلیل پ۱۳ ع۱۱

نَأْتِیَنَّکَ۔ لادینگے ہم تیرے پاس پ۱۶ ع۱۲۔

نَأْتِیَنَّھُمْ۔ لادینگے ہم اُنکے پاس پ۱۹ ع۱۸۔

نَاجٍ۔ بچنے والا نجات پانیوالا پ۱۲ ع۱۵۔

نَاجَیْتُمْ۔ باہم آپسمین مصلحت کرو تم پ۲۸ ع۲۔

نَأْخُذُ۔ پکڑین ہم لیوین ہم پ۱۳ ع۳۔

نَادَتْهُ۔ پکارا بلایا آواز دی ندا کیا اُسکو پ۳ ع۱۲۔

نَادِمِیْنَ۔ پشیمان نادم ہونیوالے۔ لغت مین ندامت تغیر رائے پر یا کسی امر فوت شدہ پر افسوس کو کہتے ہین پ۶ ع۹ و ۱۲ پ۱۸ ع۳ پ۱۹ ع۱۲ پ۲۶ ع۱۳۔

نَادَوْا۔ بفتح الدال پکارینگے وہ پ۸ ع۱۲ پ۲۳ ع۱۳ پ۲۵ ع۱۴ پ۲۹ ع۹

نَادُوْا۔ بضم الدال پکارو تم پ۱۵ ع۱۹۔

نَادٰی۔ پکارینگے آواز دینگے پ۸ ع۱۲ و ۱۳ پ۱۲ [illegible]

نَادَیْتُمْ۔ پکارتے ہو تم آواز دیتے ہو تم پ۶ ع۱۳۔

نَادِیْکُمُ الْمُنْکَرَ۔ تمہاری بری وفحش مجلس پ۲۰ ع۱۵۔

نَادَیْنَا۔ پکارا ہمنے پ۱۶ ع۸۔

نَادٰنَا۔ پکارا ہمکو دعا چاہی ہمسے پ۲۳ ع۷۔

نَادِیَهٗ - پکارا اُسکو پ۳۰ ۳ -

نَادِیَهٗ - مجلس اپنی یا اہل مجلس اپنی پ۳۰ ۱۲ -

نَادٰهَا - پکارا حضرت عیسےٰ نے حضرت مریم کو بوقت ولادت پ۱۶

نَادٰهُمَا - پکارا اللہ تعالےٰ نے آدم و حوا کو بوقت خوردن گندم پ۸ ۹ -

نَارٌ - اصل مین نار وہ و تپش آگ کو کہتے ہین جو انگارون سے ظاہر ہوتی ہے اور بحر و حرارت دوزخ پ۱ (۱۰۸) جگہ

نَارًا - ایضًا پ۱ ۲ پ۱۲ (۱۷) جگہ آیا ہے -

نَازِعَاتِ - اُن فرشتونکو کہتے ہین جو کافر کی جان نکالتے ہین پ۳۰

نَاسِ - اس سے مراد اہل مکہ ہوتے ہین اور یہ بھی کہتے ہین کہ اصل اسکی ناس ینوس ہے یعنے اضطراب کے اور کبھی مراد علماء ہوتے ہین ورنہ ہر ایک کہ جسپر اطلاق اسم انسانیت ہو اور وجود فضل و ذکر جملہ اخلاق حمیدہ اور معانی مختصہ کے ساتھ ہو پ۱ ۲ ۳ ۵ و ۱۰ یہ تخمینا (۲۰۰) جگہ آیا ہے -

نَاسِکُوْا - عبادت کرتے ہین یعنے ہر ایک امت کیلیے ایک طریقہ عبادت کا مقرر ہے وہ اُسکے مطابق عبادت کرتا ہے پ۱۷

نَاشِرَاتِ - وہ فرشتے جو ہوا کو منتشر کرتے ہین یا وہ ہوائین جو ابر کو پھیلاتی ہین برسانے کیلیے پ۲۹ ۲۱ -

نَاشِطَاتِ - وہ جماعت فرشتون کی جو ایمان والیون کی روحین خوشی سے نکالتی ہین پ۳۰ ۳ -

نَاشِئَةَ - اللَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْأً - اٹھنا رات کا بعد نیند کے نہایت دشوار ہے نفس کشی مین پ۲۹ ۱۳ -

نَاصِبَةٌ - محنت کرنیوالے کافر جو محنت و ریاضت کرتے ہین دنیا مین بے فائدہ ہے وہ آخرت مین قبول نہونگے پ۳۰

نَاصِحٌ - نصیحت کرنیوالا پ۸ ۱۶ -

نَاصِحُوْنَ - نصیحت کرنیوالے پ۱۲ ۱۲ پ۲۰ ۴ -

نَاصِحِيْنَ - خیر خواہون سے نصیحت کرنیوالا پ۸ و ۱۲ پ۵

نَاصِرٍ - مدد کرنیوالا پ۲۶ ۶ پ۳۰ ۱۱ -

نَاصِرًا - مدد و اعانت کرنا پ۲۹ ۱۲ -

نَاصِرِيْنَ - مددگار و مدد کرنیوالے پ۳ ۱۱ و ۱۴ و ۱۷ پ۴ پ۱۱ پ۲۰ پ۱۵ پ۱۷ پ۲۵ -

نَاصِيَتِهَا - پیشانی اُسکی اور پیشانی کے بالونکو بھی کہتے ہین پ۱۲

نَاصِيَةٍ - پیشانی کے بال و پیشانی پ۳۰ ۲۱ -

نَاضِرَةٌ - بالضاد المعجمہ تر و تازہ خوش باش پ۲۹ ۱۷ -

نَاظِرَةٌ - بالظاء المعجمہ دیکھتی ہونگی انتظار کرتی ہونگی پ۱۹ پ۲۹

نَاظِرِيْنَ - دیکھنے والے پ۱ پ۸ پ۱۲ پ۱۷ پ۲۳ -

نَاعِمَةٌ - نعمتون مین تر و تازے خوش حال ہونگے یعنے چہرے اہل جنت کے پ۳۰ ۱۳ -

نَافَقُوْا - منافق ہوئے پ۴ ۸ پ۲۸ ۵ -

نَافِلَةً - زیادتی و فضل و احسان عطا و بخشش اور غیر واجب عبادت پ۱۵ ۹ پ۱۷ ۵ -

نَاقُوْرُ - نقارہ اور سنکھ و صور کو بھی کہتے ہین پ۲۹ ۱۵ -

نَاقَةَ - اونٹنی پ۸ پ۱۲ پ۱۵ پ۱۹ پ۲۷ پ۳۰ -

نَاكِبُوْنَ - ایک طرف ہونیوالے اور ٹیڑھی ہونیوالے اور مڑ جانیوالے پ۱۸ ۴ -

نَاكِسُوْا - سر اپنا اوندھا کرنیوالے پ۲۱ ۱۵ -

نَاْكُلَ - کھاوین ہم پ۷ ۵ -

نَاهُوْنَ - منع کرنیوالے پ۱۱ ۳ -

نَائِمُوْنَ - سونیوالے پ۹ ۲ پ۲۹ ۳ -

فصل النون مع الباء

نَبَأٌ۔ خبر دینا تنبیہ کرنا خبردار کرنا یہ مہموز ہے جمع اسکی اَنبَاء ہے مثل سبب و اسباب کے اور نبی بھی اسی سے ہے [illegible] ۱۲ [illegible] ۱۳ [illegible] ۹، ۱۰ [illegible] ۴ [illegible] ۱۳ [illegible] ۱۔

نَبَّأَ۔ بتشدید الباء بتلا دیا خبردار ہوشیار کر دیا اُسنے [illegible]

نَبَاتَ۔ جڑی بوٹیان جو زمین سے پیدا ہون [illegible] ۱۸ [illegible] ۱۹۔

نَبَاتًا۔ بمعنے ایضًا [illegible] ۱۔

نَبَّأتُكُمَا۔ خبردار کیا مینے تم دونکو [illegible] ۱۵۔

نَبَاتُهُ۔ گھاس و کھیتی اُسکی [illegible] ۱۹۔

نَبتَغِي۔ نہین چاہتے نہین پسند کرتے ہم [illegible] ۹۔

نَبتَلِيه۔ آزمائینگے ہم و امتحان لینگے اُسکا [illegible] ۱۹۔

نَبتَهِل۔ التجا عاجزی و دعا کرینگے ہم [illegible] ۱۴۔

نُبَدِّلَ۔ بدل دینگے ہم [illegible]۔

نُبِذَ۔ بضم النون ڈال گیا پھینکا گیا وہ [illegible] ۴۔

نَبَذَ۔ بوزن فَعَلَ پھینکتا و ڈالتا ہے وہ [illegible] ۱۲۔

نَبَذتُهَا۔ ڈالدیا مین نے [illegible] ۱۴۔

نَبَذنَا۔ ڈالدیا تھا ہمنے [illegible] ۱۔

نَبَذُوا۔ ڈالدیا اُنھون نے [illegible] ۱۰۔

نَبرَأ۔ پیدا کرین ہم [illegible] ۱۹۔

نَبرَحَ۔ جاوینگے بوجہ لکن ناصبہ کے ہمیشہ رہینگے ہم [illegible]

نُبَشِّرُ۔ بضم النون و تشدید الشین خوشخبری دیتے ہین ہم [illegible] ۴ [illegible] ۴۔

نَبطِشُ۔ پکڑتے ہین ہم [illegible] ۱۴۔

نَبعَثُ۔ کھڑا کرینگے ہم اور قائم کرینگے ہم بعث دو قسم پر ہے ایک خاص ہے جیسے ایجاد اعیان و اجناس و انواع و اقسام یہ خاص ہے باری تعالیٰ سے دوم باذن اللہ تعالیٰ بذریعہ غیر جیسے احیاء اموات کہ حضرت عیسےٰ نے بھی بعض اموات کو باذن خالق زندہ کیا ہے اور بعث اُٹھنا اور بھیجنا و مرسل کرنا کو بھی کہتے ہین [illegible]

نَبغِ۔ چاہتے و طلب کرتے ہین ہم [illegible] ۲۱۔

نَبغِي۔ چاہتے و آرزو و طلب کرتے ہین ہم [illegible] ۲۔

نَبلُو۔ تحقیق کرینگے اور جانچین گے ہم [illegible] ۱۱ [illegible] ۱۳ [illegible] ۸۔

نَبلُوَنَّكُم۔ آزما دینگے اور جانچینگے ہم تمکو [illegible]

نَبَأ۔ خبر اطلاع [illegible] ۱۱ و ۱۴ [illegible] ۱۵۔

نُبَوِّئَنَّهُم۔ البتہ خبردار کرینگے ہم انکو اور ہم خبر دینگے اُن کو [illegible] ۱۲ [illegible] ۲۔

نُبُوَّة۔ خبردار کرنیوالا نیکی بدی اور حشر و نشر اور مبدء و معاد اور عذاب و ثواب سے [illegible]

نَبِيٌّ۔ خدا کے احکام کے پہونچانیوالا خوشخبری و بدخبری دینے والا نیکی و بدی سے مطلع کرنیوالا اور دنیا و آخرت سے متنبہ کرنیوالا [illegible]

نَبِيًّا۔ بمعنے ایضًا [illegible] ۱۲ [illegible] ۵ و ۶ [illegible] ۷۔

نُبَيِّتَنَّهُ۔ شبخونی کرینگے ہم حضرت صالح پر رات کو ہم سب کے سب حملہ کرینگے حضرت صالح کو ہلاک کرینگے [illegible]

نُبَيِّنُ۔ بیان کرتے ہین ہم اور بیان کرینگے ہم [illegible]

نَبِّئْنَا۔ خبردار و مطلع کر تو ہمکو ع۱۲ ۵۔

نُبَيِّنُهُ۔ بیان کرتے ہم اُسکو ع۱۹۔

نَبِّئُوْا۔ خبردو تم مطلع کردو تم خبردار کرو تم ع۴۔

نَبِيُّوْنَ۔ سب کے سب پیغمبر جمع ہی ...

نَبِيُّهُمْ۔ پیغمبر اُنکے نے ع۲ ۱۶۔

نَبِّئْهُمْ۔ خبردار کر تو اُنکو ع۱۲ ۴ ع۷ ۹۔

نَبِيِّيْنَ۔ یہ جمع ہے نبی کی جملہ پیغمبر ...

فصل النون مع التاء

نَتَبَرَّءُ۔ بیزار ہوتے ہین ہم ع۴۔

نَتَّبِعُ۔ ہر سہ اعراب مین اتباع و پیروی کرتے ہین ہم ...

نَتَّبِعْكُمْ۔ اتباع و پیروی کرین ہم تمہاری ...

نَتَّبِعُهُ۔ پیروی اتباع کرینگے ہم اُسکی ع۹۔

نُتْبِعُهُمْ۔ پیچھے اُنکے چلاتے ہین ہم ع۲۱۔

نَتَبَوَّءُ۔ قیام کرتے اور جگہ پکڑتے ہین ہم ع۵۔

نَتَجَاوَزُ۔ تجاوز کرتے ہین ہم اور گذرتے ہین ہم ...

نَتَّخِذُ۔ لین ہم اُسکو پکڑین ہم اُسکو ...

نَتَّخِذَنَّ۔ قائم کرینگے ہم اور بناوینگے ہم ع۵ ۱۵۔

نُتَخَطَّفُ۔ اُچکے جاوین ہم اور جلدی اُٹھائے جاوین ہم ...

نَتَرَبَّصُ۔ ہم منتظر ہین اصل مین کسی امید پر سبعی و اسباب کے ساتھ انتظار کرنا ع۱۰ ۱۳ ع۲۷ ۴۔

نَتْرُكَ۔ بضم الراء چھوڑ دین ہم ع۱۳ ۸۔

نَتَقَبَّلُ۔ قبول کرتے ہین ہم ع۲۶ ۲۔

نَتَقْنَا۔ اُٹھالیا ہمنے ع۹ ۱۱۔

نَتَكَلَّمَ۔ کلام کرین ہم اور نصب میم بوجہ اَنْ ناصبہ کے آیا ہے ع۱۸۔

نَتْلُوْا۔ پڑھتے ہین ہم ...

نَتَنَزَّلُ۔ اُترتے ہین ہم ع۱۶ ۷۔

نَتَوَفَّيَنَّكَ۔ قبض کرلیوین ہم تمکو ...

نَتَوَكَّلَ۔ توکل کرین ہم اور نصب لام پر بوجہ اَنْ مصدریہ کے ہے ...

فصل النون مع الثاء

نُثَبِّتُ۔ ثابت کرتے ہین ہم اور تثبیت کبھی بالقول ہوتی ہے اور کبھی بالفعل ہوتی ہے جیسے عدم سے وجود مین لانا اور کبھی بالحکم ہوتی ہے جیسے حکم حاکم اور یہ دو قسم پر ہے کذب و صدق جیسے تصدیق توحید الٰہی تصدیق النبوت ع۱۲ ۱۰ ع۹ ۱۔

فصل النون مع الجیم

نَجَا۔ نجات پائی تھی اصل مین نجات ایک شے کا دوسری شے سے جدا ہونا خواہ وہ نجات مکانی ہو یا زمانی یا عذاب سے ہو ع۱۲ ۱۶۔

نُجِّيَ۔ اصل نُجِّيْنَا اللّٰہ ہے نجات دی ہمکو اللہ تعالیٰ نے ...

نُجَازِيْ۔ جزا دیتے ہین ہم بدلہ دیتے ہین ہم ...

نَجَاةِ۔ نجات خلاصی ع۲۴ ۱۰۔

نُجِبْ۔ قبول کرین مان لین ہم ع۱۳ ۱۹۔

نَجِدْ۔ پایا ہمنے جمع متکلم و سکون لدال بوجہ لم جازمہ کے ہے ع۱۶ ۱۵۔

نَجْدَیْنِ۔ دو راستے ہدایت شرارت جنت و دوزخ
یعنے اللہ تعالےٰ نے دونون راستے نیک و بد دکھادیے آگے
بندے کو اختیار ہے جو چاہے سو اختیار کرے ت۳۰ ۱۵۔
نَجْزِیْ۔ جزا و بدلہ دینگے ہم پ۱۶ پ (۱۸) جگہ
نَجْزِیَنَّ۔ ضرور جزا و بدلہ دینگے ہم ت۱۴ ۱۹۔
نَجْزِیَنَّهُمْ۔ البتہ ضرور بدلہ دینگے ہم اُنکو [illegible]
نَجْزِیْهِ۔ بدلہ دینگے ہم اُسکو [illegible] ۲۔
نَجَسٌ۔ پلیدی و ناپاک ہے نجاست دو قسم پر ہے ایک وہ
کہ جو حسًا محسوس ہو دوم مرئی جو نظر و بصارت سے دکھائی
دے اِنَّمَا الْمُشْرِكُوْنَ نَجَسٌ یہ نجاست حسی و عقلی و شرعی ہو [illegible]
نَجْعَلُ۔ کرینگے ہم [illegible]
نَجْعَلَكَ۔ کرینگے ہم تجھ کو ت۳۰ ۳۔
نَجْعَلَهٗ۔ کرینگے ہم اُسکو [illegible] ۵۔
نَجْعَلُهَا۔ کرینگے ہم اُسکو ت۲ ۱۲ [illegible] ۵۔
نَجْعَلُهُمْ۔ کرینگے ہم اُنکو ت۲ ۴ ت۲۵ ۱۸۔
نَجْعَلُهُمَا۔ کر دینگے ہم اُنکو یعنے جن و بشر کو ت۲۴ ۱۸
نَجْمٌ۔ یہان مراد جنس ستارے ہین جمع اسکی نجوم ہے کبھی
یہ اسم ہوتا ہے کبھی مصدر [illegible] ۸ ت۲۷ ۵ و ۱۱ ت۳ ۱۱۔
نَجْمَعَ۔ جمع کرینگے ہم [illegible] ۱۷۔
نَجِّنَا۔ نجات دے تو ہمکو [illegible] ۱۴۔
نَجِّنِیْ۔ نجات دی تو نے مجھکو [illegible]
نَجَوْتَ۔ نجات خلاصی پائی تو نے ت۲۰ ۶۔
نُجُوْمُ۔ ستارے [illegible]
نَجْوٰی۔ مشورہ اور سرگوشی و مصلحت کرتے ہین وہ
۱۵ ۵ [illegible] ۱۲ [illegible] ۱ [illegible] ۲۔

نَجْوٰکُمْ۔ مصلحت و مشورہ کرنا تمہارا [illegible] ۲۔
نَجْوٰهُمْ۔ مشورہ اُنکا [illegible]
نُجِّیَ۔ نجات و خلاصی دیا گیا وہ [illegible] ۶۔
نَجِیًّا۔ مصلحت و مشورہ کرنا [illegible] ۴ [illegible] ۷۔
نَجَّیْنٰكُمْ۔ نجات دی تمکو [illegible]۔
نَجَّیْنَا۔ نجات دی ہمکو [illegible] ۱۔
نَجَّیْنَا۔ نجات دی ہمنے اور چھڑایا اور چھٹکارا دیا
ہمنے [illegible]
[illegible] ۹۔
نَجَّیْنٰهُمْ۔ نجات دی اُنکو [illegible] ۳ و ۱۳۔

فصل النون مع الحاء

نُحَاسٌ۔ تانبا۔ آگ۔ دھوان ت۲۷ ۱۲۔
نَحْبَهٗ۔ بفتح الباء الموحدة کام و عمل اپنا۔ اجل اپنی
وقت حیات اپنا [illegible] ۱۹۔
نُحَرِّقَنَّهٗ۔ جلا دینگے ہم اُس گوسالہ کو [illegible] ۱۴
نَحْسٍ۔ اصل مین فِیْ یَوْمِ نَحْسٍ نحوست کے
دنین اختلاف ہے آخری دن مہینہ کا چہارشنبہ ہونا
یا سخت سرد ہونا اور اصل نحس آسمان کے کنارے
سرخ ہونا مثل انگارہ کے ت۲۷ ۸۔
نَحِسَاتٍ۔ اصل مین اَیَّامٍ نَحِسَاتٍ نحوس تونکو
کہتے ہین یا سخت سردی کے دن برے دنا مبارک
ایام او قوم عاد کے عذاب کے دن [illegible] ۱۶۔
نَحْشُرُ۔ جمع کرینگے ہم یعنے حشر مین ت ۹ [illegible] ۸
[illegible] ۱۱ [illegible] ۹ و ۱۳ و ۱۶ ت۲۰ ۳۔

نَحْشُرُهُمْ۔ جمع کرینگے ہم اُنکو حشر مین ۸ ۔

نُحْضِرَنَّهُمْ۔ حاضر کرینگے ہم اُنکو اور سامنے لاوینگے اُنکو

نَحْفَظُ۔ حفاظت کرتے ہین یا کرینگے ہم حفظ کبھی ہیئت نفس و شکل مین ہوتا ہی اور کبھی صرف ضبط نفس مین اور فہم مین یہ ایک قوت ہے جو اشیاء مفقود کے تحفظ کیلیے مقرر ہی ۲ ۔

نَحْلِ۔ شہد کی مکھی اسم جنس ہے ۱۵ ۔

نِحْلَةً۔ بکسر النون مہر قرض حسنہ اور بخشش بلا عوض

نَبْتَهِلْ۔ یہ جمع متکلم کا صیغہ ہی اُلٹا لیوین ہم ۱۳ ۔

نَحْنُ۔ ہم ۲ و ۴ و ۱۲ و ۱۶ (۶۱) جگہ آیا ہے ۔

نَحْيَا۔ زندہ ہین اور جیتے ہین ہم ۳ ۲۵ ۱۹ ۔

نُحْيِي۔ زندہ کرتے ہین اور جلاتے ہین ہم ۲ ۳ ۱۸ ۱۷ ۔

نُحْيِيَنَّهُ۔ زندہ کرینگے ہم اُسکو ۱۹ ۔

فصل النون مع الخاء

نَخَافُ۔ ڈرتے ہین ہم ۱۱ ۱۹ ۔

نَخْتِمُ۔ مہر کی اور مہر کرینگے ہم ۲۳ ۳ ۔

نُخْرِجُ۔ نکالین گے ہم

نُخْرِجُكُمْ۔ نکالینگے ہم تمکو ۱۲ ۸ ۔

نَخْرُجَنَّ۔ ضرور نکلین گے ہم ۵ ۔

نُخْرِجَنَّكَ۔ نکالین گے ہم تجھ کو ۱ ۔

نُخْرِجَنَّكُمْ۔ ضرور نکالینگے ہم تمھارے کو ۱۵

نُخْرِجَنَّهُمْ۔ ضرور نکالین گے ہم اُنکو ۱۸ ۔

نَخِرَةً۔ اصل مین عِظَامًا نَخِرَةً ہڈیان بوسیدہ گلی ہوئی پرانی کھوکھلی بعض نے نَاخِرَةً بھی پڑھا ہی

نَخْزَى۔ رسوا ہونگے ہم اور ذلیل ہونگے ہم ۱۷ ۔

نَخْسِفْ۔ زمین مین دھنسا دینگے ہم ۔

نَخْشَى۔ ڈرتے ہین ہم ۱۲ ۔

نُخْفِي۔ چھپاتے ہین پوشیدہ کرتے ہین ہم ۱۸ ۔

نَخْلِ۔ کھجور کو کہتے ہین اسکی کئی قسمین ہین یہ اسم جنس ہے

نَخْلًا۔ یعنے ایضاً ۵ ۔

نُخْلِفُهُ۔ خلاف کرین ہم اُسکا ۱۲ ۔

نَخْلُقْكُمْ۔ پیدا کرینگے ہم تمکو اور خلق اصل مین ایجاد شے بغیر نمونہ و مادہ مین مستعمل ہے ۲۹ ۲۱ ۔

نَخْلَةِ۔ کھجور کا ایک درخت ۵ ۔

نَخُوضُ۔ بحث کرتے تھے ہم قصے کہانیان اور ہزلیات کرتے تھے ہم ۱۴ ۲۹ ۱۶ ۔

نُخَوِّفُهُمْ۔ ڈرا ئینگے ہم اُنکو ۱۵ ۶ ۔

نَخِيلِ۔ کھجوروں کے درخت ۳ ۴ ۱۳ ۷ ۸ و ۵ ۱ ۱۵ ۱۰ ۱ ۱ ۲۳ ۲ ۔

فصل النون مع الدال

نِدَاءً۔ آواز دینا بُلانا پکارنا اور بلند آواز ی و رفع صوت ۵ ۶ ۔

نَدَامَةً۔ پشیمانی۔ شرمندگی ۱۱ ۲۲ ۱۰ ۔

نُدَاوِلُهَا۔ بدلتے و پھیرتے ہین ہم اُنکو اسمین ہا ضمیر راجع ہی طرف ایام کے ۵ ۔

نُدْخِلْكُمْ۔ داخل کرینگے ہم تمکو ۲ ۔

نُدْخِلَنَّهُمْ۔ ضرور داخل کرینگے ہم انکو ۲۰ ۱۳۔
نَدْخُلَهَا۔ داخل ہونگے ہم اسمین ہا ضمیر راجع ہے طرف قوم کے اور نصب لام پر بوجہ لن کے ہے ۶۔
نُدْخِلُهُمْ۔ داخل کرینگے ہم انکو ۵ ۱۵۔
نَدْرِیْ۔ جانتے ہین ہم ۲۵ ۲۰ ۲۹ ۱۱۔
نَدْعُ۔ بلادین پکارین طلب کرین ہم ۱۴ ۳۔
نَدْعُوْ۔ پکارین ہم ۷ ۱۶ ۱۴ ۲۴ ۲۷۔
نَدُلُّكُمْ۔ بتادین و دلالت کرین ہم ۲۲ ۷۔
نَدِيًّا۔ مجلس جہان قوم مجتمع ہو اور دنیا کی رونق ۱۶۔

فصل النون مع الذال

نَذْرٍ۔ منت عہد پیمان اور وہ منت ماننے پر واجب کرنا جو واجب نہ تھی اسپر واسطے حاجت براری کے ۵ ۱۹ ۲ ۱۶ ۱۱ ۱۰ ۲۶ ۲۷ ۸ و ۹ و ۱۰ ۲۹ ۱۹۔
نُذُرًا۔ بمعنے ایضاً ۲۹ ۲۱۔
نَذَرْتُ۔ منت مانی مین نے ۳ ۱۲ ۱۶ ۵۔
نَذَرْتُمْ۔ نذر مانی تمنے اور واجب کیا تم نے اپنے نفسون پر جو واجب نہ تھا تم پر ۳ ۵۔
نُذِقْهُ۔ چکھا دینگے ہم اسکو عذاب ۸ ۲۲۔
نَذْكُرُ۔ یاد کرین ہم ۱۶ ۱۱۔
نَذِلَّ۔ ذلیل و خوار ہوتے ہم اور نصب بوجہ اَنْ ناصبہ کے ہے ۱۶ ۱۷۔
نُذُوْرَ۔ نذرین جمع ہے نذر کی ۱۷ ۱۱۔
نَذْهَبَنَّ۔ لیجا دینگے ہم ۲۵ ۱۰ ۱۰۔
نَذِیْرٌ۔ بکسر الذال ڈرانیوالا اور ہر ایک شے پر واقع ہوتا ہے جسمین ڈرانے والا انسان یا غیر اسکا جمع اَلنُّذُرْ بضمتین ہے ۷ ۱۲ ۱۱ ۲۰ و ۲۰۲ ۹ (۲۵) جگہ آیا ہے
نَذِيْرًا۔ بمعنے ایضاً ۱۴ ۱۲ ۱۶ ۱۹ ۲۲ ۳ و ۹ و ۱۵ ۲۶ ۹ ۲۹ ۱۶۔
نُذِيْقَنَّ۔ بضم النون ضرور چکھا دینگے ہم یعنے عذاب آخرت ۲۴ ۱۸۔
نُذِقْهُ۔ بضم النون چکھا دینگے ہم اسکو یعنے عذاب ۸ ۱۷۔
نُذِيْقُهُمْ۔ بضم النون چکھا دینگے ہم انکو یعنے عذاب ۱۱ ۲۴ ۱۹۔

فصل النون مع الراء

نُرَاوِدُ۔ بہلا دینگے اور کوشش کرینگے ہم ۱۳ ۲۔
نُرَبِّكَ۔ بضم النون پالا پوسا تہا ہمنے تجھکو ۱۹ ۱۶ ۱۔
نَرِثُ۔ ہم وارث ہونگے ۱۶ ۵۔
نَرِثُهُ۔ ہم وارث ہونگے اسکے ۱۶ ۸۔
نَرْجُمَنَّكُمْ۔ سنگسار کرینگے ہم تمکو ۲۲ ۱۹۔
نَرُدُّ۔ بفتح النون وضم الراء پلٹینگے اور پھیر دینگے ہم انکو ۵ ۱۲۔
نُرَدُّ۔ بضم النون وفتح الراء پلٹائے جادین پھیرے جادین ہم یعنے دنیا کیطرف ۷ ۹ ۱۵ ۱۳ ۱۳۔
نَرْزُقُكَ۔ رزق روزی دینگے ہم تجھکو ۱۶ ۱۷۔
نَرْزُقُكُمْ۔ روزی دینگے ہم تمکو ۸ ۶۔
نَرْزُقُهُمْ۔ روزی دینگے ہم انکو ۱۵ ۷۔
نُرْسِلُ۔ روانہ کرتے ہین بھیجتے ہین ہم ۷ ۱۱ ۱۵ ۶ و ۲۰ ۲۷ ۱۔
نُرْسِلَنَّ۔ بھیجینگے روانہ کر دینگے ہم ۹ ۶۔
نَرْفَعُ۔ بلند کرینگے ہم ۷ ۱۶ ۱۳ ۳۔
نَرٰی۔ دیکھینگے ہم ۶ ۱ ۲ ۱۷ ۲۲ ۳ ۱۹ ۱ ۲۳ ۱۳

نُرِيَ۔ دکھاتے تھے ہم پ۱۵ ع۴۔

نُرِيْدُ۔ ارادہ کرتے ہین ہم یا ارادہ کرینگے ہم پ۱۲ ع۱۵ پ۲۰ ع۲، پ۲۹ ع۱۹۔

نَرٰىكَ۔ دیکھتے ہین ہم تجھکو پ۱۲ ع۱۵ و ۱۶ ع۳ و ۵ و ۱۵۔

نُرِيَكَ۔ دکھادین ہم تجھ کو پ۱۵ ع۱ پ۱۸ ع۶۔

نُرِيَنَّكَ۔ دکھادینگے ہم تجھ کو پ۱۱ ع۱۲ پ۱۳ ع۱۲ پ۲۴ ع۱۳ پ۲۵ ع۲۰۔

نَرٰىهُ۔ دیکھتے ہین ہم اُسکو پ۲۹ ع۷۔

نُرِيَهٗ۔ دکھادین ہم اُسکو پ۱۵ ع۱۔

نَرٰىهَا۔ دیکھتے ہین ہم اُسکو پ۱۲ ع۱۴۔

نُرِيَهُمْ۔ دکھادینگے ہم اُنکو پ۲۵ ع۱۱۔

فصل النون مع الزاء

نَزَّاعَةً لِّلشَّوٰى۔ نکالنے والی چمڑے کی اور کھینچ لینے والی جلد سر کو صیغہ مبالغہ ہے پ۲۹ ع۷۔

نَزِدْ۔ زیادہ دیتے اور زیادہ کرتے ہین ہم پ۲۵ ع۴۔

نَزْدَادُ۔ زیادہ کرینگے و زیادہ دینگے ہم پ۱۳ ع۲۔

نَزَعَ۔ فعل ماضی نکالا اُسنے پ۹ ع۳ پ۱۹ ع۶۔

نَزَعْنَا۔ کھینچ لیا ہمنے پ۸ ع۱۲ پ۲۰ ع۸ پ۱۴ ع۳۔

نَزَغَ۔ فعل ماضی ورغلایا و فتنہ برپا کیا اُسنے پ۱۳ ع۵۔

نَزْغٌ۔ ورغلانا بہکانا پ۹ ع۱۴ پ۲۴ ع۱۹۔

نَزَلَ۔ نازل ہوا اُترا اوپر سے نیچے آیا وہ پ۱۵ ع۱۲ پ۱۹ ع۱۵ پ۲۶ ع۲ پ۲۷ ع۱۸۔

نَزَّلَ۔ بتشدید الزاء اُسنے نیچے اُتارا پ۲ ع۵ پ۳ ع۹ پ۴ ع۱۹ پ۵ ع۱۴ پ۱۹ ع۲ پ۲۳ ع۱۴ پ۲۴ ع۲ پ۲۵ ع۱۵ پ۲۶ ع۷ پ۲۹ ع۱۔

نُزِّلَ۔ مجہول وہ اُتارا گیا پ۱۰ ع۱۲ پ۱۴ ع۱ پ۱۹ ع۱ پ۲۵ ع۹ پ۲۶ ع۵۔

نُزُلٌ۔ بضمتین ضیافت مہمانی کو کہتے ہین پ۴ ع۱۶۔

نُزُلًا۔ بضمتین بمعنے ایضاً پ۴ ع۱۵ پ۱۶ ع۳ پ۱۶ ع۱ پ۲۱ ع۱۵۔

نُزِّلَتْ۔ اُتاری جاتی یعنے سورت قرآن مجید پ۲۶ ع۶۔

نَزَّلْنَا۔ اُتارا ہمنے پ۱ ع۳ پ۴ ع۴ پ۱۰ ع۱ پ۱۴ ع۱۱ پ۱۵ ع۹ پ۱۹ ع۱ پ۲۱ ع۱۳ پ۲۵ ع۱۵ پ۲۶ ع۲۰ پ۲۹ ع۲۔

نَزْلَةً۔ ایک بار اُترنا پ۲۷ ع۵۔

نَزَّلَهٗ۔ اُسنے اُسکو نیچے اُتارا پ۱ ع۱۲ پ۱۴ ع۲۰۔

نُزُلُهُمْ۔ ضیافت و مہمانی اُنکی پ۲۷ ع۱۵۔

نَزِيْدُ۔ زیادہ کرینگے و زیادہ عطا و بخشش کرینگے ہم پ۶ ع۹ پ۱۰ ع۳۰ ع۱۔

فصل النون مع السین

نِسَاءٌ۔ عورت یہ اسم جنس ہے پ۶ پ۲ ع۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ (۳۶) جگہ آیا ہے۔

نُسَارِعُ۔ جلدی و شتابی کرینگے ہم پ۱۸ ع۴۔

نُسْأَلُ۔ سوال کیے جاوینگے و پوچھے جاوینگے ہم پ۲۲ ع۹

نَسْأَلُكَ۔ دریافت و سوال کرتے ہین ہم تجھ سے پ۱۶

نَسْأَلَنَّ۔ ضرور ہم سوال کرینگے پ۸۔

نَسْأَلَنَّهُمْ۔ ضرور سوال کرینگے ہم اُنسے پ۱۴ ع۶۔

نِسَاؤُكُمْ۔ عورتین تمہاری پ۲ ع۱۲۔

نِسَائِكُمْ۔ تمہاری عورتون سے پ۲ پ۴ ع۱۴ و ۱۵ پ۲۱ ع۱۴۔

نِسَائِهِمْ۔ اُنکی عورتون سے پ۱۸ ع۱۰ پ۲۲ ع۶۔

نِسَائِهِنَّ۔ عورتین اپنے سے پ۱۸ ع۱۰ پ۲۲ ع۶۔

نَسَبًا۔ رشتہ سگاوت قرابت نسب ہین دو جہت ہے ایک نون کا ... ہین کیطرف سے ہے پھر دو قسم پر ہے ایک اشتراک کا اولاد کا ہی سکو نسب طبعی کہتے ہین دوم

نسب عرض جیسے بھائیون کی اولاد او بنی اعمام ہین پ۱۹ ع۳

نُسَبِّحُ ۔ جملہ عیوب سے پاکی بیان کرتے ہین ہم پ۱ ع۴ ۔

نُسَبِّحُكَ ۔ ہم تیری پاکی بیان کرتے ہین پ۱۶ ع۱۱ ۔

نَسْتَبِقُ ۔ ہم تیراندازی وغیرہ مین مسابقت کررہے تھے پ۱۲ ع۱۲

نَسْتَحْوِذْ ۔ قابو پا ئینگے اور غالب آئینگے ہم پ۵ ع۱۷ ۔

نَسْتَحْيِي ۔ زندہ رکھینگے وجیتا چھوڑینگے ہم پ۹ ع۵ ۔

نَسْتَدْرِجُهُمْ ۔ درجہ بدرجہ رکھینگے ہم اُنکو پ۹ ع۱۲ پ۲۹

نَسْتَنْسِخُ ۔ ہم لکھتے تھے اور ثابت کرتے تھے اور محفوظ رکھتے تھے پ۲۵ ع۲۰ ۔

نَسْجُدُ ۔ سجدہ کرین یا کرینگے اصل مین سجد تذلیل کو کہتے ہین اور یہ تذلیل عبادت سے انسان کیلیے اور یہ خاص ہے خدا عز وجل کیلیے بقولہ تعالے لِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الاٰية پ۱۹ ع۳ ۔

نُسْخَتِهَا ۔ بضم النون وسکون السین لکھے ہوئے اُسکے ہا ضمیر راجع ہے طرف الواح کے پ۹ ع۹ ۔

نَسْخَرُ ۔ ہم ٹھٹھا کرینگے پ۱۲ ع۴ ۔

نَسْرًا ۔ وَدّ ۔ سُوَاعٌ ۔ يَغُوثَ ۔ يَعُوقَ ۔ نَسْر ۔ یہ بتون کے نام ہین اصل مین یہ اسما قوم صالحین سے ہین درمیان آدم ونوح کے تھے قوم انسے حسن اعتقاد رکھتی تھی ابلیس نے انکو ورغلا کر انکی تصویر تیار کروائے اور اُنکو اُنکی عبادت پر لگادیا کہ تمھارے آبا واجداد بھی ان تصاویرون کی پوجا کیا کرتے تھے پ۲۹ ع۱۰ ۔

نَسْفًا ۔ اُڑادینا پھینک دینا پ۱۶ ع۱۴ و ۱۵ ۔

نُسِفَتْ ۔ اُڑائی گئی وہ ایک عورت پ۲۹ ع۲۱ ۔

نَسْفَعًا ۔ ہم گھسیٹینگے کھینچینگے پ۳۰ ع۲۱ ۔

نُسْقِطُ ۔ ڈالدینگے ۔ گرادینگے ہم پ۲۲ ع۷ ۔

نَسْقِي ۔ پانی پلاتے ہین پ۲۰ ع۶ ۔

نُسْقِيكُمْ ۔ پلائینگے ہم تجھکو پانی پ۱۴ ع۱۵ پ۱۸ ع۱ ۔

نُسْقِيَهُ ۔ پلاتے ہین ہم یا پلاوینگے ہم اُسکو یعنے پانی پ۱۹ ع۳

نُسُكٌ ۔ بضمتین قربانی اصل مین عبادت اور ناسک عابد کو کہتے ہین اور یہ خاص ہے ساتھ اعمال حج کے اور نَسِيكَةٌ خاص ہے ساتھ ذبیحہ کے پ۲ ع۸ ۔

نُسْكِنَنَّكُمْ ۔ آباد کرینگے ہم تمکو بساوینگے ہم تمھارے کو یعنے زمین مین پ۱۳ ع۱۵ ۔

نُسُكِي ۔ بضمتین قربانی میری پ۸ ع۷ ۔

نَسْل ۔ جانور اولاد جان اور بنیاد کو بھی کہتے ہین اور جانور بھی ایک بنیاد ہے پ۲ ع۹ ۔

نَسْلَخُ ۔ کھینچتے ہین ہم (مثل کھال نکالنے کے) پ۲۳ ع۲

نَسْلُكُهُ ۔ چلاتے وچلادیتے ہین ہم اُسکو پ۱۴ ع۱ ۔

نُسْلِمُ ۔ مطیع وفرمانبردار ہوے ہم پ۷ ع۱۵ ۔

نَسْلَهُ ۔ اولاد اُنکی سے پ۲۱ ع۱۴ ۔

نَسْمَعُ ۔ سنتے ہین ہم پ۲۵ ع۱۳ پ۲۹ ع۱ ۔

نَسِمُهُ ۔ داغ دیوینگے ہم اُسکو تاکہ وہ اُس علامت سے معلوم ہو پ۲۹ ع۳ ۔

نَسُوا ۔ بھول گئے وہ پ۶ ع۷ پ۷ ع۱۱ پ۸ ع۱۳ پ۹ ع۱۱ پ۱۰ ع۱۵ پ۱۷ ع۱۳ پ۲۳ ع۱۱ پ۲۸ ع۶ و ۶ ۔

نَسُوقُ ۔ ہانکینگے ہم پ۱۶ ع۹ پ۲۱ ع۱۶ ۔

نِسْوَةٌ ۔ عورتین پ۱۲ ع۱۴ و ۱۷ ۔

نُسَوِّيَ ۔ برابر کرینگے اور درست کرینگے ہم پ۲۹ ع۱۷ ۔

نُسَوِّيكُمْ ۔ برابر کرتے ہین ہم تمکو پ۱۹ ع۹ ۔

نَسِیَ۔ وہ بھولا نسیان اصل مین ترک ضبط حفظ سے ہے
اور یہ ضعف قلب کیوجہ سے ہوتا ہے یا غفلت کیوجہ سے
ت۱۵ ۲۰ ت۱۶ ۱۳ و ۱۵ ا ت۲۳ ۴ و ۱۵۔
نَسِیًّا۔ بھولنا ت۱۶ ۷۔
نَسِیَا۔ وہ دونون بھول گئے ت۱۵ ۲۱۔
نَسْیًا۔ بھول فراموشی ت۱۶ ۵۔
نَسِیْتُ۔ مین بھولا ت۱۵ ۱۶ و ا ۲ و ۲۲۔
نَسِیْتُمْ۔ تم بھول گئے ت۲ ۱۵ ت۲۵ ۲۰۔
نَسِیْتَهَا۔ تو بھول گیا تو نے چھوڑ دیا اسکو ت۱۶ ۱۶۔
نُسَیِّرُ۔ ہم چلا وینگے اکھاڑ ڈالے گئے ت۱۵ ۱۸۔
نَسِیْنَا۔ ہم بھول گئے ت۳ ۸ ت۱۱ ۱۵۔
نَسِیَهُمْ۔ وہ بھول گیا انکو ت۱۰ ۱۵۔
نَسِیْءُ۔ آگے پیچھے کرنا اور تاخیر کرنا ت۱۰ ۱۱۔

فصل النون مع الشین

نَشَآءُ۔ ہم چاہین طلب کرین ت۱۹ ت۲۲ ت۲۳۔
نَشَآءُ۔ جمع متکلم ہم چاہتے ہین ت۷ ۱۶ ت۳ ۹
۳ و ۸ ا ت۱۳ ۸ ت۱۳ او ۳ (۱۷) جگہ آیا ہے۔
نَشْاَةَ۔ بفتح النون و سکون الشین پیدائش اصل مین حدوث
شے اور تربیت کو بھی کہتے ہین اور یہ دو قسم پر ہے ایک ابتدائی
پیدائش بغیر نمونہ و مادہ کے دوسرے قیامت مین
اسی شکل و ہیئت پر اٹھینگے ت۲۰ ۱۴ ت۲۷ ۷ و ۱۵۔
نَشْتَرِیْ۔ خرید ینگے ہم اور خرید کرتے ہین ہم ت۷ ۴
نَشُدُّ۔ مضبوط و مستحکم کرینگے ہم ت۲۰ ۷۔
نَشْرًا۔ ہوا بارش کو پراگندہ کرنا ت۲۹ ۲۱۔

نُشِرَتْ۔ کھلجاوینگے یعنے اعمالنامے اپنے کھلجاوینگے قیامت کو ت۳۰
نَشْرَحْ۔ کھولدیا کشادہ کردیا ہمنے ت۳۰ ۱۹۔
نُشْرِكُ۔ ہم شریک کرین ت۳ ت۱۵ ت۲۹ ۱۱۔
نَشْطًا۔ کھولنا۔ بند خلاص کرنا جان سے روح کو
نکالنا علیحدہ کرنا ت۳۰ ۳۔
نُشُوْرُ۔ قبرون مین سے نکلنا۔ پراگیختہ ہونا
پراگندہ ہونا ت۲۲ ۱۴ ت۲۹ ۲۔
نُشُوْرًا۔ بمعنے ایضاً ت۱۸ ۱۲ ت۱۹ ۲ و ۳۔
نُشُوْزًا۔ سرکشی بدچلنی اصل مین نشوز عورت کا
زوج سے نافرمان و سرکش ہونا بسبب دل لگانے کے یار کے ت۵
نُشُوْزًا۔ بمعنے ایضاً ت۵ ۱۶ ۱۔
نَشْهَدُ۔ ہم گواہی شہادت دیتے ہین ت۲۵ ۱۳۔

فصل النون مع الصاد

نَصَارٰی۔ قوم نصاریٰ مراد ہے ت۱ ۸ و ۱۳ و ۱۴ و
۱۶ ت۶ ۱۲ و ۷ و ۱۴ و ۱۵ ا ت۱۰ ۱۱ ت۱۱ ۹۔
نُصُبُ۔ بضمتین بزمانہ جاہلیت پتھر کا بت
نصب کیا ہوا تھا اکثر جانورونکو اسپر ذبح کیا کرتے ت۶ ت۲۹
نَصَبٌ۔ بفتحتین محنت تکان ت۱۴ ت۱۴ ت۲۲۔
نُصْبٌ۔ بضم النون و سکون الصاد ایذا تکلیف رنج ت۲۳
نَصَبًا۔ بفتحتین۔ تکان سفر ت۱۵ ۲۱۔
نُصِبَتْ۔ پہاڑی زمین مین نصب کیے گئے ت۳۰ ۱۳
نَصْبِرَ۔ نصب بوجہ لن ناصبہ کے ہے یعنے ہم صبر کرین ت۱
نَصْبِرَنَّ۔ ہم البتہ صبر کرین ت۱۳ ۱۴۔
نَصِحْتُ۔ مین خیر خواہ و نیک نصیحت کرنیوالا ہون ت۹ ۱۱

نَصۡحُوۡا۔ ہم نصیحت و خیر خواہی کرین گے ت ۱۰۔

نُصۡحِیۡ۔ نصیحت میری ت ۱۲ ۳۔

نَصَّدَّقَنَّ۔ ضرور صدقہ خیرات دینگے ہم ت ۱۰ ۱۶۔

نَصَرَ۔ مدد کی اُسنے ت ۴ ب ۱۲ ت ۱۲۔

نَصۡرَ۔ بفتح النون و سکون الصاد امداد کرنا ت ۱۰

ت ۱۰ ت ۴ ت ۱۰ ت ۱۴ و ۱۵ (۱۸) جگہ

نَصۡرًا۔ الخ ت ۴ ت ۱۰ ت ۱۷ ت ۲۶ ۹۔

نَصۡرَانِیًّا۔ نصرانی حضرت عیسیٰ کے پیرونکو کہتے ہین ت ۳

نَصۡرِفُ۔ دور کرینگے علیحدہ کرینگے ہم ت ۱۲ ۱۳۔

نُصَرِّفُ۔ بیان ظاہر کرتے ہین ہم ت ۱۱ و ۱۴ و ۱۹ ت

نَصَرۡنَا۔ مدد و امداد کی ہمنے ت ۶ ت ۲۳ ۸۔

نَصَرُوۡا۔ مدد کی اُنہونے ت ۹ ب ۵ ت ۲۵۔

نِصۡفُ۔ آدھا۔ نیم دو حصے برابر ت ۵ ت ۱۳ ت ۶

نِصۡفَہٗ۔ نیم حصہ اُسکا ت ۲۹ ۱۳ و ۱۴۔

نُصۡلِہٖ۔ داخل کرینگے ملائینگے ہم اُسکو آخر (دوزخ) مین ت ۵

نُصۡلِیۡہِ۔ داخل کرینگے ہم اُسکو ت ۲۔

نُصۡلِیۡہِمۡ۔ داخل کرینگے ہم اُنکو ت ۵۔

نَصُوۡحًا۔ بفتح النون و ضم الصاد بمعنے خالص صادق دل سے توبہ کرنا کہ دو بارہ نہ اُسکا ارادہ کرے اور نہ عود کرے اسکی تفصیل توبہ مین دیکھو ت ۲۸ ۲۰۔

نَصِیۡبٌ۔ بفتح النون حصہ ت ۲ و ت ۴ ت ۱۲ و ۲ و ۵ و ۸ و ۷ و ۱۰ ت ۲۵ ۴۔

نُصِیۡبُ۔ پہونچا دیتے ہین ہم یعنے نصیب حصہ ت ۱۳ ۱

نَصِیۡبًا۔ حصہ ت ۴ ت ۵ ت ۸ ت ۱۴ ت ۲۴

نَصِیۡبَکَ۔ حصہ تیرا ت ۲۰ ۱۱۔

نَصِیۡبُہُمۡ۔ حصہ اُنکا ت ۲ ت ۱۱ ت ۱۲ ۹۔

نَصِیۡرٌ۔ مددگار ت ۱۳ و ۱۴ ت ۱۹ (۱۱) جگہ۔

نَصِیۡرًا۔ بمعنے ایضًا ت ۵ و ۴ و ۵ (۱۳) جگہ۔

فصل النون مع الضاد

نَضَّاخَتٰنِ۔ اصل مین عَیۡنَانِ نَضَّاخَتَانِ ہے دو چشمے ہین شدت سے جوش مارنیوالے یعنے شدت سے اُبلتے ہوئے ت ۲۷ ۱۳۔

نَضِجَتۡ۔ پکے و پختہ ہوئے وہ اور گل جاوینگے یعنے چمڑے اُنکے ت ۵۔

نَضۡرِبُ۔ ہم مارتے و بیان کرتے ہین ت ۲۵ ۔

نَضۡرِبُہَا۔ بمعنے ایضًا ت ۲۰ ۱۶ ت ۲۸ ۔

نَضۡرَۃَ۔ تازگی ت ۲۹ ۱۹ ت ۳۰ ۸۔

نَضۡطَرُّہٗ۔ ہم کھینچ لاوینگے و بے بس عاجز و محتاج کرینگے ت ۱۱

نَضَعُ الۡمَوَازِیۡنَ۔ ہم رکھتے ہین موازین کو اعمال کیلیے قیامت کے دن میزان جبرئیل کے ہاتھ ہوگے ت ۱۷ ۴۔

نَضِیۡدٌ۔ تہ بتہ تلے اوپر یعنے خوشہ کھجور ت ۲۶ ۱۵۔

نُضِیۡعُ۔ اکارت کرینگے ہم اور ضائع کرتے ہین ہم ت ۹ ۱۲ ت ۱۳ ت ۱۵ ۱۶۔

فصل النون مع الطاء

نَطۡبَعُ۔ مہر کرتے ہین ہم یا کرینگے ت ۹ ت ۱۱ ۱۳

نُطۡعِمُ۔ طعام کھلاتے ہین ہم ت ۲۳ ت ۲۹۔

نُطۡعِمُکُمۡ۔ کھانا کھلائینگے ہم تمکو یا کھلاتے ہین تمکو ت ۲۹

نُطۡفَۃً۔ مرد کی منی اور اصل مین صاف ستھرے پانی کو

کہتے ہین سوائے حنفیہ کے باقی علماء منی کو پاک کہتے ہین
کیونکہ اسمین تولد انبیاء و صلحاء ہی گو اسکا استعمال حرام ہی
بوجہ حرمت طبعی کے نہ بوجہ نجس کے۔

نطمس۔ مٹاتے اور مٹا ڈالتے اور محو کرتے ہین ہم۔

نطمع۔ طمع و امید رکھتے ہین ہم۔

نطوی۔ لپیٹ لیوینگے ہم یعنے آسمان کو۔

نطیحۃ۔ سینگ مارا یعنے جو جانور دوسرے کے
سینگ مارنے سے مرجاوے اُسکا کھانا حرام ہی کیونکہ
وہ مردار کے حکم مین ہی۔

نطیع۔ فرمانبرداری کرتے ہین ہم۔

نطیعکم۔ فرمانبرداری کرینگے ہم تمہاری۔

فصل النون مع الظاء

نظر۔ دیکھا اُسنے۔

نظرۃ۔ مہلت دینا اور دیر کرنی ڈھیل دینی۔

نظرۃ۔ بفتح النون و سکون الظاء ایکبار یا دفعۃً دیکھنا۔

نظل۔ رہتے ہین و قیام کرتے ہین اور سارے دن
رہتے ہین ہم۔

نظن۔ گمان کرتے ہین ہم۔

نظنک۔ گمان کرتے ہین ہم تجھکو۔

نظنکم۔ گمان کرتے ہین ہم تمکو۔

فصل النون مع العین

نعاجہ۔ دنبے اصل مین مینڈھے بھیڑ دنبے کو کہتے
ہین اور جنگلی گائے اور پہاڑی بکری کو بھی کہتے ہین۔

نعاس۔ اونگھ اونگھنا مجمع البحار مین لکھا ہی کہ نعاس
ایک لطیف ہوا ہی جو دماغ کیطرف سے آتی ہی اور آنکھ
بند کر دیتی ہی اور دل تک اُسکا اثر نہین پہونچتا۔

نعاسا۔ معنے ایضاً۔

نعبد۔ عبادت کرتے ہین ہم اور غلامی و عبدیت
کا اقرار کرتے ہین ہم کہ تو معبود اور ہم عبید ہین۔

نعجتک۔ مینڈھے یا دنبے تیرے۔

نعجز۔ عاجز کرینگے ہم۔

نعجۃ۔ ایک مینڈھا یا دنبہ۔

نعد۔ عود کرینگے پھر آوینگے ہم۔

نعد۔ وعدہ کرتے ہین اور وعدہ دیتے ہین ہم۔

نعد۔ گنتے ہین گنتی کرتے ہین ہم۔

نعذب۔ عذاب کرینگے ہم۔

نعذبہ۔ عذاب دینگے ہم اُسکو۔

نعذبھم۔ عذاب دینگے ہم اُنکو۔

نعف۔ معاف کرینگے ہم۔

نعقل۔ عقل رکھتے و سمجھتے ہین ہم۔

نعلم۔ جانتے ہین اور جانینگے ہم۔

نعلمہ۔ سکھاتے اور تعلیم دیتے ہین ہم اُسکو۔

نعلمھم۔ جانتے ہین اور جانینگے ہم اُنکو۔

نعلن۔ ظاہر کرتے ہین ہم۔

نَعۡلَیۡكَ۔ دونوں جوتیاں یا دونوں چپل تیر ۱۶ ۔

نَعَمِ۔ چارپائے جانور ۳۔

نَعَمۡ۔ بفتحتین وسکون المیم ہاں اور یہ حروف ایجاب سے ہے واسطے اثبات مضمون ماسبق کے آتا ہے ۱۲ ۹ ۴ ۲۳ ۵۔

نِعۡمَ۔ بکسر النون وسکون العین اچھا خوب یہ افعال مدح سے ہے اور عین کو کسرہ بھی دیتے ہیں ۵ و ۹ ۱۳ ۱۴ ۱۴ ۱۶ ۱۷ ۲۳ و ۱۲ و ۱۳ ۱۵ ۲ ۲۹ ۲۱۔

نِعِمَّا۔ اچھا خوب بہتر ۵ ۵۔

نَعۡمَآءَ۔ نعمتیں طرح طرح کی نعمتیں ۲۔

نِعۡمَتَكَ۔ نعمت آرام صحت ۱۷ ۲۶ ۲۔

نِعۡمَتَهٗ۔ نعمتیں اسکی ۱۳ ۱۱ ۱۴ ۲۶ ۹

نِعۡمَتِیۡ۔ میری نعمتیں ۵ و ۶ و ۱۵ ۱۳۔

نُعَمِّرۡ۔ عمر دیتے ہیں ہم اصل میں اَلَمۡ نُعَمِّرۡكُمۡ الآیۃ کیا ہمنے نہیں دی تھی تمکو کہ تم اسمیں نصیحت حاصل کرتے دین سیکھتے کہتے ہیں عمر سے مراد ساٹھ و چالیس سال کی عمر ہے ۲۲ ۲۳ ۴۔

نَعۡمَلُ۔ اصل میں كُنَّا نَعۡمَلُ ہے تھے ہم عمل کرتے ۱۳ ۱۰ ۱۵ ۲۲ ۱۶۔

نِعۡمَةَ۔ نعمت۔ آرام۔ راحت۔ عنایت ۱۰ و ۱۳ و ۳۴ جگہ آیا ہے۔

نَعَّمَهٗ۔ بتشدید العین نعمت دی اُسنے اسکو ۱۴

نِعَمَهٗ۔ نعمتیں اسکی ۱۲۔

نَعُوۡدُ۔ پھیر دینگے پلٹینگے عود کرینگے ۱۔

نُعِیۡدُ۔ اعادہ کرینگے ہم ۱۰ و ۱۲ ۔

نَعِیۡمِ۔ اصل میں جَنّٰتِ النَّعِیۡمِ ہے جنت کی نعمتیں ۱۳ ۹ (۱۵) جگہ آیا ہے۔

نَعِیۡمًا۔ یعنے ایضًا ۲۹ ۱۹۔

فصل النون مع الغین

نُغَادِرُ۔ چھوڑتے ہیں چھوڑینگے ہم ۱۸۔

نُغۡرِقۡهُمۡ۔ غرق کردینگے ہم انکو ۲۔

نُغۡرِیَنَّكَ۔ پیچھے لگادینگے یا مسلط کرینگے ہم تمکو

نَغۡفِرۡ۔ بخشینگے ہم ۱۰۔

فصل النون مع الفاء

نَفّٰثٰتِ۔ پھونکنے والیاں یعنے لبید بن اعصم کی لڑکیوں نے آنحضرت پر جادو کیا تھا ۲۸۔

نَفَادٍ۔ کم و منقطع ہونا ۲۳ ۱۳۔

نِفَاقَ۔ دو موہنی دو دلی باتیں منافق میں دیکھو ۲۔

نِفَاقًا۔ یعنے ایضًا ۱۴ ۱۱۔

نَفۡتِنَهُمۡ۔ جانچتے آزماتے ہیں ہم انکو ۲۹۔

نَفَخَ۔ پھونکا اُسنے ۱۴۔

نُفِخَ۔ پھونکا گیا وہ ۲ ۳ ۱۸ ۲۶ ۲۹ ۵

نَفَخۡتُ۔ پھونکا میں نے ۳ ۲۳ ۱۴۔

نَفَخۡنَا۔ پھونکا ہم نے ۶ ۲۸ ۲۰۔

نَفۡخَةٌ۔ ایکبار پھونکنا ۱۴ ۵۔

نَفِدَ۔ کم و ناقص ہوا وہ ۳۔

نَفِدَتۡ۔ کم و ناقص ہوئی وہ ۲۲ ۱۲۔

نَفَرٌ - جماعت تین سے دس تک ور قبیلہ و بصیغہ ماضی بھاگا وہ ۱۱ ۔

نَفْرًا - بمعنے ایضًا ۔

نَفْرَغُ - فراغت پاتے ہین ہم ۱۲ ۔

نُفَرِّقُ - جدا کرتے ہین ہم ۱۷ ۔

نَفْسٌ - روح وجان لقولہ تعالےٰ اَخْرِجُوْا اَنْفُسَکُمْ روح مین دیکھو (۴۲) جگہ آیا ہے ۔

نَفْسًا - اصل ہین اِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا اسکا نام عامیل تھا اور قاتل اسکا اسکے بھائی کا بیٹا یا بھائی تھا ۔ (۱۴) جگہ آیا ہی ۔

نَفْسِکَ - اکثر روح وجان خون معنے ہوتا ہے لیکن صرف وَلَا اَعْلَمُ مَا فِیْ نَفْسِکَ مین ذات باری تعالےٰ مراد ہے ۔

نَفْسُہٗ - بہر سہ حرکات سین روح وجان اُسکی (۳۶) جگہ

نَفْسِہَا - جان اپنی ہا ضمیر راجع ہی طرف نفس ما قبل الذکر کے ۳ ۔

نَفْسِیْ - جان میری (۱۲) جگہ آیا ہی ۔

نُفْسِدُ - فساد کرین ہم ۳ ۔

نَفَشَتْ - چگ گیا یعنے رات کو بکرون کا منہ کھیت چر جانا ۶ ۔

نُفَصِّلُ - جدا جدا تفصیل وار بیان کرتے ہین ہم ۔

نُفَضِّلُ - بالضاد المعجمۃ زیادہ کرتے ہین اور فضیلت دیتے ہین ہم ۷ ۔

نَفْعًا - فائدہ دینا فائدہ مند کرنا ۔

نَفَعَتْ - نفع وفائدہ دے تجھ کو ۱۲ ۔

نَفْعَلُ - کرتے ہین یا کرینگے ہم ۔

نَفْعِہٖ - اُسکے فائدہ سے ۹ ۔

نَفَعَہَا - فائدہ دیا اُسکو ۱۵ ۔

نَفْعِہِمَا - اُن دونوںکے فائدہ سے ۱۱ ۔

نَفَقًا - سرنگ سوراخ اور تنگ راستہ اور کم کرنا ۱۰ ۔

نَفَقَاتُہُمْ - روزی وخرچ اُنکا ۱۳ ۔

نَفْقِدُ - کہدیا ہوا گئے ڈھونڈھتے ہین ہم گما دیا ہم نے ۔

نَفَقَۃٌ - روزی وما یحتاج الیہ الانسان ہو ۔

نَفَقَۃٌ - خرچہ اُسکا ۸ ۔

نُفُوْرٌ - بھاگنے وفرار ہونیوالے ۲ ۔

نُفُوْرًا - بھاگنا فرار ہونا ۔

نُفُوْسُ - ارواحین وجانین ۶ ۔

نُفُوْسِکُمْ - جانین تماری ۳ ۔

نَفِیْرًا - لشکر اور لشکر کے آگے جانیوالا بہیڑ ۱ ۔

فصل النون مع القاف

نُقَاتِلُ - ہم لڑینگے جنگ کرینگے اور لڑائی کرتے ہین ہم

نَقْبًا - تنگ راستہ اور سوراخ ۲ ۔

نَقَبُوْا - نقب لگائی اور سوراخ کیا اُنھون نے ۱ ۔

نَقْتَبِسْ - چنتے ہین اور انتخاب کرتے ہین پسند کر لیتے ہین اور آگ سلگاتے ہین ہم ۱۸ ۔

نُقَتِّلُ - خوب مارینگے اور خوب ہی قتل کرینگے ہم

نَقۡدِرُ - قادر ہین اور خوب پکڑینگے اور قدرت رکھتے ہین ہم پ۲۹
نُقَدِّسُ - پاکی بیان کرتے ہین ہم کہ تو بے عیب اور جملہ عیبون سے پاک ہے پ۱ ع۴۔
نَقۡذِفُ - پھینک مارتے اور قذف کرتے ہین ہم پ۱۷
نُقِرَ - پھونکا گیا صور مین پ۲۹ ع۱۵۔
نُقِرُّ - ٹھہراتے ہین اور قرار دیتے ہین ہم اسمین کمال قدرت الٰہی ہے جو غیر کو نہین ہے پ۱۷ ع۸۔
نُقَرِّبُ - بہت نزدیک کرتے ہین ہم پ۲۲ ع۱۱۔
نَقۡرَؤُهٗ - پڑھتے ہین ہم اسکو پ۱۵ ع۱۰۔
نُقۡرِئُكَ - پڑھاتے ہین ہم تجھکو پ۳۰ ع۱۲۔
نَقۡصُ - کم کرنا اور کم ہونا و گھٹنا پ۲ و۱۳ ع۷۔
نَقُصُّ - قصہ بیان کرینگے ہم پ۹ ع۱۲ و پ۱۵ ع۱۴ پ۱۶
نَقۡصُصۡ - بیان کیا ہمنے اسکو اور سکون بالصاد الثانیہ بوجہ لم جازمہ کے ہے پ۲۴ ع۱۳۔
نَقۡصُصۡهُمۡ - بیان کیا ہمنے انکو سکون صاد ثانیہ بوجہ لم جازمہ کے ہے پ۶ ع۳۔
نَقُصَّنَّ - ضرور بیان کرینگے ہم پ۸ ع۸۔
نَقُصُّهٗ - بیان کرینگے ہم اسکو پ۱۲ ع۹۔
نَقَضَتۡ - توڑ ڈالا اس عورت نے یہ ایک عورت مکہ مین تھی اسکا نام خرقا تھا کذا قال سدی اور سہیلی نے کہا کہ اسکا نام ربطہ بنت سعد بن زید تھا پ۱۴ ع۹
نَقۡضِهِمۡ - توڑنے انکے سے پ۶ ع۲ و۷۔
نَقۡعًا - گرد و غبار رہونا پ۳۰ ع۲۵۔
نَقۡعُدُ - بیٹھے ہین ہم پ۲۹ ع۱۱۔
نُقَلِّبُ - پلٹتے ہین ہم پ۷ ع۱۹۔

نُقَلِّبُهُمۡ - پلٹائین گے ہم انکو پ۱۵ ع۱۵۔
نَقَمُوۡا - دشمنی کی انھون نے اور بدلہ لیا انھون نے پ۱۰ پ۳۰
نَقُوۡلُ - کہتے ہین یا کہینگے ہم پ۱ پ۹ پ۱۳ (۱۸) جگہ
نَقُوۡلَنَّ - ضرور کہین گے ہم پ۱۹ ع۱۹۔
نَقِيۡبًا - سردار قوم جو انکے حالات سے واقف ہو یعنے سپہ سالار و ماہر فن جمع اسکی نقبا ہے پ۶ ع۷۔
نَقِيۡرًا - کھجور کی گٹھلی کے اوپر کی سفید جھلی پ۵ ع۵ و۱۵۔
نُقَيِّضۡ - مقرر کرتے ہین ہم یعنے جو اللہ تعالے کے ذکر سے غافل رہتا ہو اسکے سر پر اللہ تعالی شیطان مسلط کر دیتا ہے پ۲۵ ع۱۰۔
نُقِيۡمُ - قائم کرتے کھڑا کرتے اور سیدھا کرتے ہین ہم پ۱۶

فصل النون مع الکاف

نَكُ - تھے ہم صیغہ واحد متکلم پ۲۹ ع۱۶۔
نِكَاحَ - ایجاب قبول کرنا۔ شادی بیاہ کرنا۔ اور جماع کرنا پ۲ ع۱۴ و۱۵ پ۴ ع۱۲۔
نِكَاحًا - بمعنے ایضاً پ۱۸ ع۱۰ و۱۴۔
نَكَالَ - عذاب۔ سزا۔ بیڑیان پ۳۰ ع۳۔
نَكَالًا - بمعنے ایضاً پ۱ ع۸ پ۶ ع۱۰۔
نَكۡتُبُ - لکھتے ہین ہم پ۴ پ۱۶ پ۲۲ پ۲۸۔
نَكۡتَلۡ - ایک پیمانہ لادینگے ہم و پیمان کر آوینگے پ۱۳
نَكۡتُمُ - چھپاتے ہین ہم پ۷ ع۴۔
نَكَثَ - اسنے عہد توڑا پ۲۶ ع۹۔
نَكَثُوۡا - انھون نے عہد توڑا اخلاف عہد کیا پ۱۰ ع۸۔
نَكَحَ - اسنے نکاح کیا اور جماع کیا پ۴ ع۱۴۔

نَکَحْتُمْ۔ تمنے نکاح کیا اور جماع پ۲۲ ۳۔

نَکَدًا۔ تکلیف و مشکل سے نکلنا اور کم اُگنا پ۸ ۱۴۔

نُکَذِّبَ۔ جھٹلاتے ہین ہم پ۷ و پ۲۹ ۱۶۔

نَکِرَ۔ انکار کیا اُسنے پ۱۲ ۷۔

نُکُرٌ۔ ناپسندیدہ ناخوش چیز کو کہتے ہین پ۲۷ ۸۔

نُکْرًا۔ بضم النون و سکون الکاف ناپسند نامعقول ہونا پ۱۵ ۲۲ پ۱۶ ۲ پ۲۸ ۱۸۔

نَکِّرُوْا۔ بدل ڈالو تم یا بدل ڈالو تم روپ کو پ۱۹ ۱۸۔

نَکْسُوْا۔ پہناتے ہین ہم پ۱۳ ۳۔

نُکِسُوْا۔ اوندھے منھ کیے اگئے وہ پ۱۷ ۵۔

نَکَصَ۔ اُلٹا پھرا وہ پ۱۰ ۲۔

نَکْفُرُ۔ نافرمانی و کفر کرتے ہین ہم پ۱ پ۲۲ ۱۰۔

نُکَفِّرُ۔ دور کرینگے اور مٹا دینگے ہم پ۵ ۲۔

نُکَفِّرَنَّ۔ ضرور دور کرینگے اور مٹا دینگے ہم پ۲۰ ۳۔

نُکَلِّفُ۔ تکلیف دیتے ہین ہم پ۸ ۶ و ۱۲ پ۱۸ ۴۔

نُکَلِّمُ۔ کلام اور بات کرتے ہین ہم پ۱۶ ۵۔

نَکُنْ۔ ہوگئے ہم۔ نون آخر کا کبھی گرجاتا ہی پ۵ ۱۷ پ۱۰ پ۲۴ ۱۳ پ۲۷ ۱۹۔

نَکُوْنَ۔ ہونگے ہم اور کبھی واو گرجاتا ہی پ۷ ۵ و ۹ پ۹ ۴ پ۱۲ ۱۲ پ۱۸ ۹ پ۲۰ ۸۔

نَکُوْنَنَّ۔ ہونگے ہم پ۸ ۱۴ پ۹ ۹ پ۹ ۸ و ۱۴ پ۱۰ ۱۶ پ۱۱ ۸۔

نَکِیْرٌ۔ عذاب میرا بوجہ انکار کرنے کے توحید الٰہی سے پ۱۳ ۱۳ پ۱۷ ۱۱ و ۱۵ پ۲۲ ۶ پ۲۹ ۲۔

فصل النون مع اللام

نُلْزِمُکُمُوْا۔ لازم کردینگے اور مجبور کرینگے ہم تمکو پ۱۲ ۳۔

نَلْعَبُ۔ کھیلتے ہین اور ہنسینگے ہم پ۱۰ ۱۴۔

نَلْعَنُهُمْ۔ لعنت کرتے ہین اور دور کرینگے ہم اُنکو پ۵ ۴۔

نُلْقِیَ۔ ڈالینگے یا ڈالتے ہین پ۷، پ۲۹ ۱۳۔

فصل النون مع المیم

نَمَارِقُ۔ تکیے تو شکین بچھونے غالیچے ہین۔ پ۳۰ ۱۳

نُمَتِّعُهُمْ۔ فائدہ دینگے اور فائدہ مند کرین گے ہم اُنکو پ۱۳ ۴ پ۲۱ ۱۲۔

نُمِدُّ۔ بکسر المیم مدد دیتے ہین ہم پ۱۵ ۲ پ۱۸ ۴۔

نَمُدُّ۔ بفتح النون و ضم المیم کھینچین گے ہم پ۱۶ ۸۔

نُمَکِّنَ۔ قدرت و طاقت دینگے ہم پ۷ پ۲۰ ۴ و ۹

نَمْلُ۔ اصل مین اَلنَّمْلُ چیونٹی اسم جنس ہی پ۱۹ ۱۷۔

نَمْلَةٌ۔ ایک چیونٹی کسی نے قتادہ سے سوال کیا کہ نملہ سلیمانؑ کی مذکر تھی یا مؤنث امام ابو حنیفہؒ بھی حاضر تھے اُنھون نے کہا مؤنث کیونکہ تا تانیث اسمین ہی موجود ہی پ۱۹

نُمْلِیْ۔ ڈھیل اور مہلت دیتے اور رکھتے ہین ہم پ۴ ۹۔

نَمُنُّ۔ احسان کرتے ہین اور کرینگے ہم پ۲۰ ۴۔

نَمْنَعْکُمْ منع کرتے ہین روکتے ہین ہم تم کو پ۵ ۱۷۔

نَمُوْتُ۔ مرتے ہین اور مرینگے ہم پ۱۸ ۳ پ۲۵ ۱۹۔

نُمِیْتُ۔ مارتے ہین ہم پ۱۴ ۲ پ۲۶ ۱۷۔

نَمِیْرُ۔ کھانا اور رسد لادینگے ہم پ۱۳ ۲۔

نَمِیْمٍ۔ چغلخور پ۲۹ ۳۔

فصل النون مع النون

نُنَبِّئُكُمْ۔ خبردار و آگاہ کرینگے ہم تمکو پ۸ ع۲

نُنَبِّئَنَّ۔ ضرور خبردار کرینگے ہم پ۲۵ ع۱۔

نُنَبِّئُهُمْ۔ خبردار و آگاہ کرینگے ہم اُنکو پ۱۲ ع۱۲۔

نُنَجِّیْ۔ نجات دیتے ہین اور دینگے ہم پ۱۱ ع۶۔

نُنَجِّیْ۔ نجات دینگے ہم پ۱۱ ع۵ و پ۱۶ ع۸۔

نُنَجِّیْكَ۔ نجات دینگے ہم تجھکو مخاطب فرعون ہے پ۱۱ ع۱۴

نُنَجِّیَنَّهٗ۔ نجات دینگے ہم اُسکو پ۲۰ ع۱۶۔

نَنْزِعَنَّ۔ ضرور کھینچ لیوینگے ہم پ۱۶ ع۸۔

نُنَزِّلُ۔ اُتارتے ہین ہم پ۱۴ ع۱ پ۱۵ ع۹ پ۱۹ ع۵۔

نُنَزِّلُهٗ۔ اُتارینگے ہم اُسکو پ۱۴ ع۲۔

نَنْسَخْ۔ منسوخ کرتے ہین یا موقوف کرتے ہین یا زائل کرتے ہین ہم کسی شے یا حکم شے کو متعقب سے وہ ازالہ کبھی صوری ہوتا ہے اور کبھی حقیقی پ۱ ع۱۳۔

نَنْسِفَنَّهٗ۔ پھر اُڑا دینگے ہم اُسکو پ۱۶ ع۱۴۔

نُنْسِهَا۔ بھلا دیتے ہین ہم اُس آیت کو پ۱ ع۱۳۔

نَنْسٰكُمْ۔ بھول گئے ہم تمکو پ۲۵ ع۲۰۔

نَنْسٰهُمْ۔ بھول گئے ہم اُنکو پ۸ ع۱۳۔

نُنْشِزُ۔ چڑھاتے ہین ہم لپیٹتے ہین یعنے ہڈیون پر گوشت کو پ۳ ع۳۔

نُنْشِئَكُمْ۔ پیدا کرتے ہین ترتیب دیتے ہین ہم پ۲۷ ع۱۵

نَنْصُرُ۔ مدد کرینگے ہم پ۲۴ ع۱۱۔

نَنْصُرَنَّكُمْ۔ ضرور مدد کرینگے ہم اُنکی پ۲۸ ع۵۔

نَنْظُرَ۔ دیکھین ہم پ۱۱ ع۷ پ۱۹ ع۱۷ و ۱۸۔

نَنْقُصُهَا۔ ناقص و کم کرتے ہین ہم اُسکو پ۱۳ ع۱۲ پ۱۷ ع۴

نُنَكِّسْ۔ اوندھا کرتے ہین ہم سر کے بل پ۲۳ ع۴۔

نَنْهٰكَ۔ منع کرتے ہین ہم تجھکو پ۱۴ ع۵۔

فصل النون مع الواو

نَوَاصِیْ۔ پیشانیان یہ جمع ہے ناصی کی پ۲۷ ع۱۲۔

نُؤْتِهٖ۔ دینگے ہم اُسکو پ۴ ع۶ پ۲۵ ع۴۔

نُؤْتِهَا۔ دینگے ہم اُسکو وہ یعنے عمل اُسکے ہا ضمیر راجع ہے طرف نمل کے پ۲۲ ع۱۔

نُؤْتٰی۔ دیے جاوینگے ہم پ۸ ع۲۔

نُؤْتِیْهِ۔ دینگے ہم اُسکو پ۵ ع۷ و ۱۴۔

نُؤْتِیْهِمْ۔ دینگے ہم اُنکو پ۶ ع۲۔

نُؤْثِرَ۔ اختیار کرینگے ہم پسند کرینگے ہم پ۱۶ ع۱۲

نُوْحٌ۔ ادریس کے بعد مبعوث ہوئے آپ کی عمر ایک ہزار سال کی تھی پچاس برس مین رسالت پائی اور زمانہ رسالت نوسو پچاس برس ہے مدفن آپ کا مسجد کوفہ یا جبل احمر مین یا شہر کرک مین دفن ہین طوفان کے بعد سب انسان انھین کی اولاد سے ہین انکی شریعت جدید تھی پ۳ (۲۵) جگہ آیا ہے۔

نُوْحًا۔ ایضًا۔ (۱۰) جگہ آیا ہے۔

نُوْحِیْ۔ وحی بھیجتے ہم پ۱۳ ع۶ پ۱۴ ع۱۲ پ۱۷ ع۲ اور ۲۔

نُوْحِیْهِ۔ وحی کی ہمنے اُسکو پ۱۲ ع۳ پ۱۳ ع۵۔

نُوْحِیْهَا۔ وحی کرتے ہین ہم اُنکو یعنے امتونکو پ۱۲ ع۴

نُؤَخِّرُ۔ تاخیر کرتے اور ڈھیل دیتے ہین ہم پ۱۲ ع۹

نُوْدُوْا۔ پکارے گئے وہ پ۵ ع۱۲۔

نُوْدِیَ۔ پکارا گیا وہ پ۱۶ ع۱۹ پ۲۰ ع۳ پ۲۸ ع۱۲

نُوْرٌ۔ یہ ایک روشنی منتشر کو کہتے ہین اُسکے واسطے سے

تمام عالم کو دیکھ سکے اور معین آنکھ ہو یہ پھر دو قسم پر ہے ایک اُخروی دوم دنیوی کہ وہ نور عقل ہے کہ اُس سے عین بصیرت ہوتی ہے امور الٰہیہ قرآنیہ محسوس ہوتے ہین فَمَنْ شَرَحَ صَدْرَہٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ۔ اور بہت مثالین ہین دوسرے امور دنیاوی ظاہریہ کیلیے جیسے جَعَلْنَا لَهٗ نُوْرًا يَّمْشِيْ بِهٖ فِي الظُّلُمَاتِ ۔ (١٣٠٨و١١) ١٥و١٨ و١٥و١٨و٢٠۔

نُوْرًا۔ بمعنے ایضاً (٩) جگہ آیا ہے۔

نُوْرِثُ۔ وارث کرتے ہین اور میراث دیتے ہین ہم ۔

نُوَفِّ۔ پورا دینگے ہم اور تمام وکمال دین گے یا دیتے ہین ہم ٢۔

نُوَلِّهٖ۔ متوجہ کرینگے اور پھیر دینگے ہم اُسکو ١٤۔

نُوَلِّيْ۔ مسلط کر دیتے ہین ہم ٢۔

نُوَلِّيَنَّكَ۔ متوجہ کرینگے اور پھیر دینگے ہم تکو ٢۔

نَوْمٌ۔ نیند سونا اسمین قوتی نفس ہے بغیر موت کے کما قال اللہ تعالےٰ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ اور بعض کہتے ہین نوم موت خفیف ہے اور موت نوم ثقیل ہے اور بعض کہتے ہین کہ یہ ایک استرخاء اعصاب دماغی ہے جو مرطوب بخارات دماغ کو پہونچتے ہین ۔

نَوْمُكُمْ۔ نیند تمہاری ١۔

نُؤْمِنُ۔ ایمان لادین ہم ٢و٦ و١١ (١٢) جگہ

نُؤْمِنَنَّ۔ ضرور ایمان لاوینگے ہم ٦۔

نُوْنٌ۔ اصل مین ذَا النُّوْنِ ہے یہ ابن متی اور ذا النون صاحب حوت بھی کہتے ہین بعد سلیمان یا شعیب کے مبعوث ہوئے نینوا کے رہنے والے ہین نو برس تک دعوت اسلام کی کسی نے نہ مانا صرف دو آدمی اسلام لائے اسکا قصہ قرآن مجید وکتب تاریخ مین موجود ہے انکو مچھلی نگل گئی تھی کہتے ہین چالیس روز تک مچھلی کے پیٹ مین رہے وہین توبہ قبول ہوئی قبر اُنکی جبل صیہون یا ارض موصل یا قریہ حلحول یا کوفہ مین ہے ٦۔

نَوٰى۔ کھجور کی گٹھلیاں ١٨۔

نَهَارَ۔ دن اصلی معنے روشنی (٤٤) جگہ آیا ہے۔

نَهَارًا۔ دن ہونا ٨و١٠ ٩۔

فصل النون مع الهاء

نَهْتَدِيْ۔ ہدایت وراہ راست پادین ہم ١٢۔

نَهْدِيْ۔ ہدایت کرتے ہین ہم ٦۔

نَهْدِيَنَّهُمْ۔ ضرور ہدایت کرینگے ہم اُنکو

نَهَرٌ۔ نہر ١٧ ١٠۔

نَهَرًا۔ ایضاً ١٧ ١۔

نُهْلِكُ۔ ہم ہلاک برباد کر دینگے یا کر دیتے ہین

نُهْلِكَنَّ۔ ضرور ہلاک وبرباد کرینگے ہم ١٥۔

نَهَوْا۔ بفتح النون منع کرینگے وروکے گئے ١٣۔

نُهُوْا۔ بضمتین منع کیے گئے وہ

نَهٰى۔ منع کیا وروکا اُسنے ٤۔

نُهٰى۔ وہ عقل جو راہبر ہو ہدایت کے لیے ١١و١٦

نُهِيْتُ۔ منع کیا گیا ہومین ١٣ ١٢

نَهٰىكُمْ۔ منع کرے تم کو ٤۔

نَهٰىكُمَا۔ منع کرے تم دونون کو ٩۔

فصل النون مع الیاء

نُیَسِّرُ۔ آسان کرتے ہین اور کرینگے ہم ۱۲ و ۱۷۔

نَیلاً۔ بفتح النون وسکون الیاء پہونچنا مراد کو ۴۔

باب الواو

فصل الواو مع الالف

وَابِلٌ۔ زوردار کثرت کی بارش کو کہتے ہین ۴۔

وَاثَقَکُمْ۔ مضبوط و مستحکم کیا تمھارے کو ۶۔

وَاجِفَةٌ۔ ڈرنیوالے وکانپنے والے متزلزل یعنے نفخہ اولی مین قیامت کے دن ۳۔

وَاحِدٌ۔ ایک اکیلا باوجود اکیلا ہونیکے غیرمحتاج غیرکا ۷ و ۱۵۔

وَاحِدًا۔ ایضًا ۔

وَاحِدَةً۔ اصل مین اُمَّةً وَاحِدَةً ہے امت ایک (۲۸) جگہ آیا ہے

وَادِ۔ جنگل یعنے دونون پہاڑون کے درمیانی نشیب کو کہتے ہین اور ہر ایک وہ نالہ ندی جو درمیان و پہاڑ دونکے واقع ہو اسکو بھی واد کہتے ہین

وَادِیًا۔ بمعنے ایضًا ۴۔

وَارِثُ۔ ترکہ ومیراث لینے والا ۱۴۔

وَارِثُونَ۔ ایضًا وارث ہونیوالے

وَارِثِینَ۔ ایضًا ۶ و ۹۔

وَارِدٌ۔ پانی پرگذرنے والا اور پانی پر آنیوالا

وَارِدُونَ۔ پانی وغیرہ پرگذرنیوالے ۷۔

وَازِرَةٌ۔ گناہ اٹھانیوالا اور وزر اصل مین پہاڑ کے دامن مین امن لینے کو کہتے ہین

وَاسِعٌ۔ کشادہ فراخ کشائش والا ۱۴ ۱۶ و ۱۲ و ۱۰ و ۶۔

وَاسِعًا۔ ایضًا ۱۶۔

وَاسِعَةٌ۔ کشادہ ۔

وَاصِبٌ۔ لازم ہونیوالا اور ہمیشہ وسخت ۵۔

وَاصِبًا۔ بمعنے ایضًا ۱۳۔

وَاعَدْنَا۔ وعدہ کیا ہمنے ۔

وَاعِظِینَ۔ وعظ ونصیحت کرنیوالے ۱۱۔

وَاعِیَةٌ۔ یاد و نگاہ رکھنے والے ۵۔

وَاقٍ۔ بچانیوالا محفوظ و نگاہ رکھنے والا ۸۔

وَاقِعٌ۔ گرنیوالا ۔

وَاقِعَةٌ۔ گرپڑنیوالا اور گرپڑنیوالی اور حادثہ و قیامت اور مصیبت و جنگ لڑائی ۵۔

وَالٍ۔ کارساز کفیل ۸۔

وَالِدٌ۔ باپ ۱۳ ۵۔

وَالِدَاتُ۔ مائین ۱۔

وَالِدَانِ۔ ماں باپ ۱۲ ۲۔

وَالِدَتِكَ۔ ماں تیری ۵۔

وَالِدَتِی۔ ماں میری ۵۔

وَالِدَةٌ۔ ماں ۱۴۔

وَالِدَیَّ۔ دونون ماں باپ میرے

وَالِدَيْكَ ۔ دونون ماں باپ تیرے ۱۱ ۔
وَالِدَيْنِ ۔ دونون ماں باپ ۱۰ ۶ و ۱۰
۵ ۳ و ۱۷ ۶ ۳ ۔
وَالِدَيْهِ ۔ دونون ماں باپ اُسکے ۴
۱۳ ۱۱ ۲ ۔
وَاهِيَةٌ ۔ سست بودا بیکار ہونیوالا یہ وصف
شمس ہے اسمین تذکیر و تانیث دونون یکسان ہین ۲۹

فصل الواو مع الباء

وَبَالَ ۔ عذاب سختی تکلیف وغیرہ ۵ و ۱۵
وَبِيلًا ۔ ایضاً عذاب و سخت دشوار و ناگوار ۲۹ ۱۳ ۔

فصل الواو مع التاء

وِتْرِ ۔ بفتح الواو وکسرہا طاق فرد تنہا ۳۰ ۴ ۔
وَتِينَ ۔ اصلاً الوتین ۔ یہ ایک رگ ہے دل کو غذا
پہونچاتی ہے اگر یہ قطع ہو جائے تو انسان مر جاتا ہے ۲۹ ۲ ۔

فصل الواو مع الثاء

وِثَاق ۔ بفتح الواو وکسرہا قید اور بیڑیاں ۲۶ ۵ ۔
وَثَاقَهُ ۔ مشکین باندھین و قید کیا اُسکو ۳۰ ۱۴
وُثْقَىٰ ۔ قید مضبوط و عقد مستحکم ۳ ۲ ۲۱ ۱۲ ۔

فصل الواو مع الجیم

وَجَبَتْ ۔ گر پڑے یعنی اونٹ نحر کے بعد جب
زمین پر گر پڑے اور مرے اُسوقت اُسکو کھال نکالکر کھاؤ

قتل اسکے جائز نہین ہے اور ہر ایک ذبیحہ کا یہی حکم ہے ۱۲
وَجَدَ ۔ بفتحتین پایا اُسنے ۱۲ ۲ ۱۱ ۱۵ ۱۸ ۳۰
وُجِدَ ۔ بضم الواو و بکسر الجیم پایا جاوے ۳۰ ۳ ۔
وُجْدِ ۔ بضم الواو و سکون الجیم مقدور مقدر تونگری ۲۸
وَجَدَا ۔ پایا اُن دونون نے ۱۵ ۲۱ ۱۶ ۱ ۔
وَجَدْتُ ۔ پایا حاصل کیا مین نے ۱۹ ۱۷ ۔
وَجَدْتُمْ ۔ پایا و حاصل کیا تمنے ۱۲ ۸ ۔
وَجَدْتُمُوا ۔ پایا و وصول کیا تمنے ۵ و ۹ ۷ ۔
وَجَدْنَا ۔ پایا مین نے اُسکو ۱۷ ۔
وَجَدْنَا ۔ پایا ہمنے ۸ ۱۲ (۱۳) جگہ ۔
وَجَدُوا ۔ پایا اُنھون نے ۶ و ۹ ۲ ۱۸
وَجِلَتْ ۔ ڈر جاتے ہین کانپ جاتے ہین یعنے
دل اُنکے خدا کے خوف سے ۹ ۱۵ ۱۲ ۔
وَجِلُونَ ۔ ڈرنیوالے کانپنے والے ۴ ۔
وَجِلَةٌ ۔ ڈرنیوالی ۴ ۔
وُجُوهُ ۔ سب یا اکثر منہ و چہرے ۲ ۱۶
۱۵ ۱۶ ۲۹ ۲ و ۱۷ ۳۰ ۵ و ۱۳ ۔
وُجُوهَا ۔ یعنے ایضاً سامنے کا چہرہ ۴ ۔
وُجُوهَكُمْ ۔ منہ و چہرے تمہارے سے ۱ و ۲ و
۶ ۴ ۶ ۱۰ ۱ ۔
وُجُوهَهُمْ ۔ منہ و چہرے اُنکے ۲ (۱۵) جگہ
وَجْهُ ۔ منہ چہرہ رضامندی ۔ ذات اور اول دن
۱۴ ۱۳ ۱۴ و ۵ ۱۲ ۷ ۱۴ ۱۹ ۲۹ ۳۰ ۱۷ ۔
وَجَّهْتُ ۔ متوجہ ہوا مین ۔ منہ پھیر مین نے ۱۵
وَجْهَكَ ۔ چہرہ تیرا یا آپ تیرے سے ۲ ۱۹ ۱ ۲ ۔

وِجْهَةٌ۔ بکسر الواو وسکون الجیم قبلہ طرف جہت پ ۲
وَجْهَهٗ۔ چہرہ اُسکا اور اُسکے منھ سے پ ۱ ع ۱۲ پ ۵ ع ۱۵ پ ۱۲ پ ۱۳ ع ۵ پ ۱۴ پ ۱۵ پ ۹ پ ۲۰ ع ۱۲ پ ۲۱ پ ۲۳ ع ۱۲ پ ۱۵ ع ۸ پ ۲۹ ع ۲
وَجْهُهَا۔ منھ چہرا ذات اُسکی ت ۷ پ ۲۶ ع ۱۹۔
وَجْهِیَ۔ چہرہ منھ اپنا پ ۳ ع ۱۰ ت ۱۵۔
وَجِيْهًا۔ خوب اچھا خوش حال وصاحب عزت وبزرگی وجہات پ ۳ ع ۱۳ پ ۲۲ ع ۲۔

اور یہ دو قسم پر ہوتا ہے ایک آئی یہ صادق ہوتا ہے دوم بشر وشیطانی وجنی یہ کبھی صادق کبھی کاذب ہوتا ہے پ ۱ ع ۴ پ ۲۷ ع ۵۔
وَحْيًا۔ بمعنے ایضاً پ ۲۵ ع ۶۔
وَحِيْدًا۔ اکیلا وتنہا ہونا پ ۲۹ ع ۱۵۔
وَحْيِنَا۔ وحی ہماری پ ۱۲ ع ۴ پ ۱۸ ع ۲۔
وَحْيُهٗ۔ وحی اُسکی پ ۱۶ ع ۱۵۔

فصل الواو مع الحاء

وَحْدَهٗ۔ ایک اکیلا تنہا ہے افعال وصفات وذات مین اصل مین یہ لفظ انفراد واحد کیلیے آیا ہے لیکن ہوتے ہوتے ایک کے عدد مین مستعمل ہوگیا اسمین چھ وجوہ ہین ایک انفراد فی الجنس یا نوع دوم واحد عن الاتصال من حیث خلقت یا من حیث صنعت سوم واحد العدم ہے جیسے آفتاب و ماہتاب یا دعوی فضیلت مین جیسے فلان وحید الدہر ہے چہارم واحد اتنا ہی ہے جیسے جوہر پنجم ابتداء العدد ہے جیسے واحد وثنان یا نقطہ واحدہ ششم جب احد وصف بارتعالے ہو تو وہ تنہا ہوتاہے انکثر وتعدد وتجزی وصعوبت وتشبیہ سے پ ۱۴ ع ۱۸ ع ۵ پ ۲۴ ع ۲ پ ۷ و ۱۴ پ ۱۵ ع ۷۔
وُحُوْشُ۔ جنگلی وحشی جانور پ ۳۰ ع ۶۔
وَحْيٌ۔ تیزی سے اشارہ کرنا اور لکھنا۔ پیغام بھیجنا اور الہام کرنا اور آہستہ بات کرنا اور جبرئیل کے ذریعہ سے پیغام بھیجنا یا بصوت ہو یا بلا صورت وشکل اصلی حجاب مین بات کرنا اور کتاب بھیجنا اور دل مین ڈالنا

فصل الواو مع الدال

وَدَّ۔ كَثِيْرٌ مِّنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْهُمْ کعب بن اشرف وقتادہ وحیی بن اخطب وابو یاسر بن اخطب ترجمہ دوست رکھتے ہین بہت اہل کتاب سے پ ۱ ع ۱۳ پ ۵ ع ۱۲۔
وَدًّا۔ بفتح الواو دوست رکھنا پ ۲۹ ع ۱۰۔
وُدًّا۔ بضم الواو محبت الفت کرنا یہ بت کا نام ہے قوم نوح اُسکو اپنا اور بارتعالے مین مظہر محبت جانتے تھے اُسکو پوجتے ہنود بشن کہتے ہین بعد طوفان کے بنو قضاعہ مین آگیا اُنھون نے دومۃ الجندل مین رکھدیا پھر بنو کلب مین پہونچا پھر اسلام نے نابود کردیا پ ۱۶ ع ۹۔
وَدَّتْ۔ دوست رکھتا یعنے طائفہ پ ۳ ع ۱۵۔
وَدَّعَكَ۔ تیرے کو چھوڑا رخصت وفراموش کیا پ ۳۰ ع ۱۸
وَدْقَ۔ مینھ بارش پ ۱۲ پ ۱۸ ع ۸۔
وَدُّوْا۔ دوست رکھتے ہین وہ پ ۴ ع ۵ پ ۹ پ ۲۸ ع ۲ پ ۲۹ ع ۳
وَدُوْدٌ۔ دوستدار محبت کرنیوالا اور محبت رکھنے والا اسم فاعل ہے اور اسم ذات بارتعالیٰ ہے پ ۱۲ پ ۳۰ ع ۸۔

فصل الواو مع الراء المہملہ

وَرَآءَ - آگے - پیچھے یہ لغت اضداد سے ہے
۱۰ ب ۱۲ ب ۱۷ پ (۱۷) جگہ
وَرَآئِکُمْ - آگے پیچھے تمہارے ۱۲۔
وَرَآئِهٖ - آگے اسکے یا پیچھے اسکے ۱۵۔
وَرَآئِهِمْ - آگے انکے یا پیچھے انکے
وَرَآئِیْ - پیچھے میرے ۴۔
وَرِثَ - وارث ہوا وہ ۱۷۔
وَرِثُوْا - وارث ہوئے وہ لوگ ۱۱۔
وَرِثَهٗ - وارث کیا اسکو ۱۳۔
وِرْدُ - گھاٹ - گذرنے کی جگہ - گھاٹی اور پانی اور گھاٹ پر اترنا ۹۔
وِرْدًا - بکسر الواو وسکون الرا المہملہ یہ حال واقع ہوا ہے حال کو نہ پیاسے یعنے گناہگار دوزخ کو پیاسے روانہ کیے جائینگے جو دنیا مین پیاس کی وجہ سے روزہ نہین رکھ سکے ۹۔
وَرَدُوْا - وہ گذرے اور وہ اترے ۷۔
وَرْدَةً - سرخ ہونا مثل گلاب یا نرسے کے ۱۲
وَرِقِ - چاندی اور روپیہ ۹ ۱۶۔
وَرِقِکُمْ - روپیہ تمہارے کو یا روپیہ اپنے کو ۱۵۔
وَرَقَةٍ - پتے درخت کے یا ایک پتہ ۱۳۔
وُرِیَ - بضم الواو وکسر الرا اصل ماوری ہے جو کچھ کہ چھپایا گیا یا جو کچھ کہ ستر عورت سے مستور کیا گیا تھا
وَرِیْدِ - شاہ رگ جان کی رگ اصل مین یہ رگ مجاری الدم والروح ہے متصل جگر وقلب کے ۱۶۔

فصل الواو مع الزاء المعجمة

وَزَرَ - بفتح الواو والزا اصل مین پناہ کی جگہ وملجا وبچاؤ دامن پہاڑ ۲۹ ۱۷۔
وِزْرَ - بکسر الواو وسکون الزا بوجھ وگناہ ۷ ۱۵ ۱۵ ۱۹۔
وِزْرًا - بکسر الواو وسکون الزا بمعنے ایضًا ۱۴۔
وَزْنَ - تولنا وتول ۸ ۱۱۔
وَزْنًا - تولنا - ۳۔
وَزِنُوْا - بفتح الواو وکسر الزا تولو وزن کرو تم ۱۵
وَزَنُوْا - بفتحتین تول دیوین وہ ۸۔
وَزِیْرًا - بوجھ اٹھانیوالا اور احکام الٰہی وسلطنت کا اٹھانیوالا اور مشورہ دینے والا وتدبیر کرنیوالا وزارت قرآن مجید سے ثابت ہے ۱۱ ۲۔

فصل الواو مع السین المہملہ

وَسَطًا - بیچ و درمیان و معتدل ہونا ۱۔
وَسَطْنَ - بیٹھ جاتے ہین وہ اور بیچ مین آتے ہین ۲۵۔
وُسْطٰی - بیچ کی بہتر وافضل میانہ ونماز عصر ۱۵۔
وَسِعَ - کشادہ و فراخ ہوا ۲۵ ۱۴۔
وَسِعَتْ - کشادہ و فراخ ہوئی وہ ۹۔
وَسِعْتَ - کشادہ وسیع ہوا وسمالیا تونے
وُسْعَهَا - بضم الواو وسکون السین قدرت گنجائش وسمائی وطاقت اسکی یعنے نفس کی ہا ضمیر راجع ہے طرف نفس کے ۱۴ ۸ ۶ و ۱۲ ۴۔
وَسَقَ - سمیٹا اور جمع کیا اور اکٹھا کیا اسکو اور جمع کرنا اٹھانا ہانک دینا ۳۰ ۹۔

وَسْوَاسِ - اندیشۂ بد اور خطرۂ ردیہ اور وہ خیال ڈالنا جسمین نہ فائدہ نہ بھلائی بار بار گنگنانا عقل مین فتور ڈالنا نکمی باتین کرنا اور اصل مین وسوسہ آواز زیور و خفی بات اسلیے شیطانی بدخیالی کو وسوسہ کہتے ہین پ ۳۰ ۱۹۔

وَسْوَسَ - بمعنے ایضاً پ ۸ و ۱۶ ۱۶۔

وَسِیْلَۃَ - رغبت کرنا نزدیک ہونا اور اسباب کرنا جس سے قرب الٰہی حاصل ہو جیسے عمل بالقرآن والحدیث اور جو چیز کہ واسطہ ہو کسی چیز کی نزدیکی کا پ ۶ [illegible]

فصل الواو مع الصاد

وَصْفَهُمْ - بفتح الواو و سکون الصاد تقریرین انکی کہنے اُنکے اصل مین الوصف کسی چیز کا ذکر ساتھ حلیہ و نعت و تعریف کے پ ۳۔

وَصَّلْنَا - ملایا اور پے در پے کیا ہمنے پ ۲۰ ۹۔

وَصّٰی - نصیحت اور تاکید کی اُسنے پ ۱ ۳ پ ۲۵ [illegible]

وَصِیْدِ - بفتح الواو و کسر الصاد و سکون الیاء چوکھٹ پ ۱۵ ۱۵

وَصّٰکُمْ - نصیحت و حکم کیا تمکو پ ۸ ۴ و ۶۔

وَصِیْلَۃِ - ملانیوالے جاہلیت مین عادت تھی کہ جو بکری کہ سات بار بچہ مادہ جنتی اور آٹھوین بار نر یا نر مادہ دونون ملکر جنتی تو اُسکو وصیلہ کہتے تھے اور اُسکو بتون کے نام چھوڑ دیتے یہ قطعی حرام ہے پ ۷

وَصَّیْنَا - وصیت کی ہمنے پ ۵ ۱۶ پ ۶ ۱۳ پ ۲۱ ۱۱ پ ۲۵ ۲ پ ۲۶ ۲

وَصِیَّۃً - نصیحت کرنا پ ۴ پ ۲۳ ۱۳ پ ۲۷ ۴۔

فصل الواو مع الضاد

وَضَعَ - بوزن فعل رکھا اُسنے پ ۲۷ ۱۱۔

وُضِعَ - رکھا گیا یا وضع کیا گیا پ ۴ پ ۱۵ ۸ پ ۲۴ ۴

وَضَعَتْ - بچہ جنی وہ پ ۳ ۱۲۔

وَضَعَتْهُ - جنی وہ اُسکو پ ۲۶ ۲۔

وَضَعَتْهَا - جنی وہ اُسکو پ ۳ ۱۲۔

وَضَعْتُهَا - جنا مین نے یا رکھا مین نے اُسکو پ ۳ ۱۲۔

وَضَعْنَا - رکھا ہمنے پ ۳۰ ۱۹۔

وَضَعَهَا - رکھا اُسنے اُسکو پ ۲۷ ۱۱۔

فصل الواو مع الطاء

وَطْأً - کچلنا اور پامال کرنا کچل ڈالنا پ ۲۹ ۱۳۔

وَطَرًا - مانگ حاجت خواہش پ ۲۲ ۲۔

فصل الواو مع العین

وِعَاءِ - خرجی اور ہر ایک قسم کا برتن پ ۱۳ ۳۔

وَعَدَ - وعدہ و اقرار کیا اُسنے پ ۳ پ ۵ پ ۱۲ پ ۱۵ پ ۱۶ پ ۱۷ پ ۱۳ پ ۱۵ پ ۲۶ پ ۲۶ پ ۲۷۔

وُعِدَ - وعدہ و اقرار کیا گیا پ ۱۳ پ ۱۵ پ ۲۶۔

وَعْدَ - بفتح الواو و سکون العین اقرار اور ثواب کا وعدہ کرنا ۷ (۳۶) جگہ آیا ہے۔

وَعْدًا - وعدہ و اقرار کرنا پ ۱۱ (۶) جگہ آیا ہے۔

وَعَدْتُکُمْ - وعدہ دیا تھا مین نے تمکو پ ۱۳ ۱۶۔

وَعَدْتَنَا - وعدہ کیا ہے تو نے ہمسے پ ۴

وَعَدْنَا - وعدہ کیا یا وعدہ دیا ہمنے پ ۲۰ پ ۱ پ ۲۵

وُعِدْنَا - وعدہ دیے گئے ہم پ ۱۸ ۵ پ ۲۰ ۲۔

وَعَدْنَا۔ وعدہ و اقرار کیا اُسنے ہمسے پ۱۸ و ۱۹

وَعَدُوا۔ وعدہ کیا اُنھوں نے پ۱۶۔

وَعَظْتَ۔ وعظ نصیحت کی تونے پ۱۹ ۱۱۔

وَعِيْدِ۔ عذاب کا وعدہ کرنا اور ڈرانا پ۱۳ ۱۵ و ۱۵ پ۲۶ ۱۵ و ۱۶ و ۱۷۔

فصل الواو مع الفاء

وِفَاقًا۔ برابر و پورا و موافقت کرنا اصل مین اَلْوِفق دو چیزونمین مطابقت و توفیق دینا پ۳۰ ۱۔

وَفْدًا۔ جماعت اور وہ جماعت جو بادشاہون کی جانب سے ضروریات و حوائج مملکت کیلئے بھیجی جاتی ہے پ۱۶

وَفّٰى۔ تمام کیا اُسنے پ۲۷۔

وُفِّيَتْ۔ تمام کیے گئے وہ پ۳ ۱۱ پ۲۴ ۴۔

وَفّٰهُ۔ پورا دیا اُسکو پ۱۸ ۱۔

فصل الواو مع القاف

وَقَارًا۔ بفتح الواو بڑائی اور سکون بزرگی و طمانیت حلم و بردباری و تحمل پ۲۹ ۹۔

وَقَبَ۔ سمٹ آیا اور پوشیدہ ہو گیا و چھپ گیا پ۳۰

وَقْتِ۔ بمعنے وقت زمانہ پ۱۴ ۸ پ۲۳ ۱۴۔

وَقْتِهَا۔ اُسکے وقت و زمانہ سے پ۹ ۱۳۔

وَقْرٌ۔ کان کا بوجھل اور بہرا پن پ۲۴ ۱۵ و ۱۹۔

وَقْرًا۔ بمعنے ایضًا پ۹ پ۱۵ ۵ و ۲۰ پ۲۰ ۱۰۔

وِقْرًا۔ بکسر الواو و سکون القاف اُٹھانا گدھے و خچر کا بوجھ پ۲۶ ۱۸۔

وَقَعَ۔ واقع ہو، پڑا وہ پ۱۱ پ۱۹ پ۸ پ۹ پ۱۰ پ۲۲

وَقَعَتِ۔ گری وہ پ۱۴ پ۱۹ ۵۔

وَقْعَتِهَا۔ واقعہ اُسکا یعنے قیامت کا پ۲۷ ۱۴۔

وُقِفُوا۔ بضم الواو و کسر القاف کھڑے کیے گئے وہ پ۷

وَقُوْدُ۔ بفتح الواو و ضم القاف ایندھن جلانیکی لکڑی آگ کا جلن جہان قرآن مجید مین وقود آیا ہے اُس سے مراد ایندھن دوزخ ہوتا ہے پ۱ پ۳ پ۱۹ پ۲۸۔

وَقٰنَا۔ بچایا و نجات دی ہمکو (عذاب سے) پ۲۷ ۳۔

وَقٰهُ۔ نجات دی اُسکو پ۲۴ ۱۰۔

وَقٰهُمْ۔ نجات دی اُنکو پ۱۹ پ۲۵ پ۲۷ پ۲۹۔

فصل الواو مع الکاف

وَكَزَ۔ گھونسا و مکا مارا اُسنے پ۲۰ ۵۔

وُكِّلَ۔ بضم الواو وکیل کیا گیا وہ پ۲۱ ۱۴۔

وَكَّلْنَا۔ وکیل کیا ہمنے وکیل مقرر کیا ہمنے پ۷

وَكِيْلَ۔ اصل مین توکیل کہتے ہین غیر پر اعتماد و بھروسا کرنا اور اپنے قائم مقام کرنا اور وکیل کرنا پ۵ پ۱۴ و ۱۶ پ۱۲ پ۱۳ پ۲ پ۳ و پ۲۴ پ۲۵ پ۲۰۔

وَكِيْلًا۔ بمعنے ایضًا پ۵ ۸ و ۱۳ و ۱۶ پ۱۵ (۱۲) جگہ

فصل الواو مع اللام

وَلِّ۔ امر حاضر پھیر تو یعنے اپنے چہرے کو پ۲ ۱ و ۲۔

وَلَايَتِهِمْ۔ بفتح الواو و کسرہا لغت کا دکارسازی اُنکی پ۱۰

وَلَايَةُ۔ کارسازی اجراء احکام سلطنت و غیرہ پ۱۵

وَلَدَ۔ جنا۔ جنایا اُسنے پ۳۰ ۹ پ۱۳ ۱۵۔

وُلِدَ۔ جنا یا گیا وہ پ۱۶ ع۴۔

وَلَدٌ۔ ابن۔ بیٹا۔ لڑکا۔ فرزند۔ پرورده پ۱۴ (۱۲) جگہ۔

وَلَدًا۔ بمعنے ایضاً پ۱۱ پ۱۲ پ۱۴ (۱۳) جگہ۔

وِلْدَانٌ۔ بچے اور غلام پ۵، ۷، ۱۱ و ۱۲ پ۱۴ پ۲۷ پ۲۹ ۱۳ و ۱۹

وُلِدْتُّ۔ جنا میں نے پ۱۶ ۵۔

وَلَدْنَهُمْ۔ جنا اُنھوں نے اُنکو پ۲۸ ۱۔

وَلَّوْا۔ مُنھ پھیر لیا اُنھوں نے پ۱ پ۵ پ۱۰ پ۲۱ پ۲۶

وَلُوُا۔ بضم اللام پھیر دو تم پ۵ ۱ و ۲۔

وَلِيٌّ۔ اچھا دوست و محب اصل میں اَلوَلِیُّ اسماء الٰہی سے ہے کہ وہ جمیع امور خلائق میں متکفل ہے اور دوستونکا مددگار اور دشمنوں پر قہار ہے پ۱ ۱۳ و ۱۴ پ۳ ۲ و ۵ پ۶ ۱۲ و ۱۴ پ۱۰ ۱۶ (۱۹) جگہ۔

وَلّٰی۔ مُنھ پھیرا اُسنے اور پھرا وہ پ۱۹ پ۲۰ پ۲۱

وَلِیًّا۔ دوست مددگار پ۴ (۱۲) جگہ۔

وَلِّیْتَ۔ تو پھرا پ۱۵ ۱۵۔

وَلَّیْتُمْ۔ تم پھرے پ۱۰ ۱۰۔

وَلِیْجَةً۔ دلی دوست بھیدی یار پ۱۰ ۹۔

وَلِیْدًا۔ کم سن و بچہ ہونا پ۱۹ ۶۔

وَلِیُّکُمُ۔ تمھارا جانی دوست مددگار پ۶ ۱۲۔

وَلِیُّنَا۔ ہمارا دوست مددگار پ۹ پ۲۲ ۱۱۔

وَلِیِّهٖ۔ اُسکا دوست یا اُسکے دوست سے پ۱۵ پ۱۹

وَلّٰهُمْ۔ اُسنے پھیر دیا اُنکو پ۲ ۱۔

وَلِیُّهُمْ۔ دلی دوست اُنکا پ۲ پ۱۴ ۱۔

وَلِیُّهُمَا۔ دوست اُن دونوں کا پ۴ ۴۔

وَلِیِّیْ۔ ولی و دوست میرا مددگار پ۱۴ ۱۳ ۵۔

فصل الواو مع الهاء

وَهَّابٌ۔ بڑا دینے والا اور خوب بخشنے والا پ۳ پ۲۳ ۹ و ۱۰ و ۱۲

وَهَّاجًا۔ ایک حال پر روشن و چمکنے والا پ۳۰ ۱۔

وَهَبَ۔ بخشا اُسنے پ۱۳ ۱۸ پ۱۹ ۶۔

وَهَبَتْ۔ عطا کی وہ اور بخشی وہ پ۲۲ ۱۳۔

وَهَبْنَا۔ بخشا ہمنے پ۷ پ۱۶ پ۱۶ پ۲۰ پ۲۳ ۱۲ و ۱۳

وَهَنَ۔ سست ہوا وہ پ۱۶ ۴۔

وَهْنٍ۔ ضعف و سستی پ۲۱ ۱۱۔

وَهْنًا۔ سست ہونا ضعیف ہونا پ۲۱ ۱۱۔

وَهَنُوْا۔ سست ضعیف ہوئے وہ پ۴ ۶۔

فصل الواو مع الياء

وَیْکَاَنَّهٗ۔ تعجب و الے ہے اور امام کسائی کے نزدیک اَلَمْ تَرَ ہے یعنے کیا نہیں دیکھا تونے اور بعض کے نزدیک مرکب ہے وَیْ سے وک خطاب اور اَنَّ حرف مشبہ بفعل سے اور کسائی کے نزدیک وَیْک و اَنَّ سے مرکب اور خلیل نے وَیْ کَاَنَّ الگ لکھا ہے پ۲۰ ۱۱۔

وَیْکَاَنَّ۔ بمعنے ایضاً تعجب پ۲۰ ۱۱۔

وَیْلٌ۔ عذاب و سختی اور ہائے و خرابی و افسوس اور یہ کلمہ جب کہا جاتا ہے جب کوئی خرابی واقع ہو اور جہاں کہیں قرآن مجید میں ویل کا ذکر آتا ہے اس سے مراد ویل طبقہ دوزخ ہوتا ہے پ۱ (۱۶) جگہ آیا ہے۔

وَیْلَتَنَا۔ ہائے افسوس ہے واسطے ہمارے پ۱۵ ۱۸۔

وَیْلَتٰی۔ افسوس ہے پ۶ ۹ پ۱۲ ۷ پ۱۹ ۱۔

وَیْلَكَ۔ افسوس ہے تجھکو پ۲۶ ۲۔

وَيْلَكُمْ ۔ افسوس ہے تمہارے کو ٹ ۱ ۲ ان ۱۱ ۔
وَيْلَنَا ۔ افسوس ہے ہمکو پ ۲۳ ۳ و ۵ پ ۲۹

بَابُ الهاء

فصل الهاء مع الالف

هَا اَنْتُمْ ۔ ہا حرف تنبیہ کا اور ضمیر واحد موئث کی اور اسکے کئی وجوہ ہین ترجمہ خبردار تم ہان تمنے ہان تم پ ۳ پ ۴ پ ۵ پ ۲۶ ۔

هَاتُوْا ۔ لاؤ تم پ ۱ پ ۲ ت ۲۰ اور ۱۰ ۔

هَاتَيْنِ ۔ یہ دو عورتین اسم اشارہ ہے واسطے تثنیہ موئث کے پ ۲۰

هَاجَرَ ۔ ہجرت کی اسنے اور گناہ و ملک وطن کو چھوڑا ش ۲۰

هَاجَرْنَ ۔ وطن چھوڑا انھون نے ت ۲۲ ۳ ۔

هَاجَرُوْا ۔ ہجرت کی انھون نے پ ۲ پ ۴ پ ۹ پ ۱۰ پ ۱۴ پ ۱۷

هَادٍ ۔ ہادی ہدایت کرنیوالا پ ۱۳ پ ۱۷ پ ۲۴

هَادُوْا ۔ ہدایت کی انھون نے پ ۱ پ ۶ پ ۲ و ۱۰ اور ۱۱ و ۱۴ ۔ ۵ پ ۱۲ ک ۹ پ ۱۱ ۔

هَادِيَ ۔ راستہ سیدھا دکھانے والا پ ۱۳ ک ۱۴

هَادِيًا ۔ بمعنے ایضًا پ ۱ ۔

هَارٍ ۔ گرنیوالا اور منہدم ہونیوالا اصل مین ہائر تھا قلب مکانی کیوجہ سے یے کو گرادیا ۲ ۔

هَارُوْتَ ۔ یہ ایک فرشتہ کا نام ہے دو فرشتون سے شہر بابل مین اترے تھے قصہ حضرت سلیمان مین انکا بھی واقعہ ہے کتب قصص مین موجود ہے ۱۲ ۔

هَارُوْنَ ۔ یہ حضرت موسٰے سے تین چار برس بڑے تھے خوبصورت فصیح و بلیغ بھائی کے وزیر تھے خدا کیطرف سے نبی تھے ایکسو تیس برس زندہ رہے حران مین دفن ہوئے انکے جنازہ پر چالیس ہزار آدمی فقط ہارون کے نام کے تھے حضرت موسٰے سے پہلے مرے کذا فی طلائع المقدور فائدہ یا اُخت ھَارُوْنَ مین خطاب حضرت مریم کیطرف ہے اور ہارون سے مراد حضرت موسٰے کے بھائی نہین ہین بلکہ حضرت مریم کے کوئی بھائی تھے پ ۱ پ ۳ پ ۴ پ ۶ پ ۷ پ ۱۶ ۵ و ۷ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۴ پ ۱۹ ۲ و ۴ و ۷ ت ۲۳ ۸ ۔

هَالِكٌ ۔ ہلاک ہونیوالا ت ۲۰ ۱۲ ۔

هَالِكِيْنَ ۔ ہلاک ہونیوالے ت ۱۳ ۴ ۔

هَامَانَ ۔ فرعون کے وزیر ملعون کا نام ہے ت ۲۰ ۴ و ۷ و ۱۶ ت ۲۴ ۸ و ۹ ۔

هَامِدَةً ۔ افتادہ بنجر زمین جسمین قابلیت کاشت کی نہو ۱۷

هَاؤُمُ ۔ یہ اسم فعل ہے یکبڑ دتم آؤ تم لو تم پڑھو تم ہا کلمۂ تنبیہ ہے ۲۹ ۵ ۔

هَاوِيَةٌ ۔ دوزخ کے طبقہ کا نام ہے منافقون کیلئے پ ۳۰

فصل الهاء مع الباء

هَبْ ۔ امر حاضر بخش تو عطا کر تو ت ۳ ۹ و ۱۲ ۱۶ ۴ ۱۹ ۴ و ۹ ت ۲۳ ۷ و ۱۲ ۔

هَبَاءً ۔ غبار گرد ۱۹ ۱ ک ۲۷ ۴ ۱ ۔

فصل الهاء مع الجيم

هَجْرًا ۔ چھوڑ دینا ترک کرنا ۲۹ ۱۳ ۔

فصل الہاء مع الدال

هَدًّا - توڑنا پارہ پارہ چورا چورا کرنا کانپنا [illegible] ۹ -

هَدٰنِ - ہدایت کی اُسنے مجھکو [illegible] ۱۵ -

هُدَايَ - ہدایت و راستہ میرا [illegible] ۱۶ -

هُدِّمَتْ - گرائے گئے ڈھائے گئے ہدم کیے گئے وہ [illegible]

هُدْنَا - توبہ کی ہمنے [illegible] ۹ -

هُدُوا - ہدایت کیے گئے راستہ دکھائے گئے [illegible] ۱۰

هُدْهُدَ - عام جانور پرندہ ہے اور یہ خاص نام چڑیا سلیمان علیہ السلام کا ہے [illegible] ۱۷ -

هُدًى - ہدایت و راہ راست ہدایت شدہ وجوہ پر آیا ہے بمعنے اثبات - بیان - دین - ایمان - ایمان کیطرف بلانا - رسولوں کتابوں کے معرفت - شناخت اور نبی صلے اللہ علیہ وسلم - تورات - حجت - توحید - سنت اصلاح - الہام - توبہ - راہ نمائی - کذا فی الاتقان - [illegible] (۶۶) جگہ آیا ہے

هَدٰنِيْ - ہدایت کی اور راہ راست بتائی اُسنے [illegible]

هَدْيُ - قربانی کا جانور [illegible] -

هَدْيًا - بمعنے ایضاً قربانی [illegible] -

هَدِيَّتِكُمْ - ہدیہ تمہارا اور تحفہ جو دوست کو دوست بھیجتا ہے اس ہدیہ سے مراد ہدیہ بلقیس کا ہے جو سلیمان علیہ السلام کو بھیجا تھا [illegible] ۱۸ -

هَدَيْتَنَا - ہدایت کی تونے ہمکو [illegible] ۹ -

هَدٰىكُمْ - ہدایت کی تمہارے کو [illegible]

[illegible] ۱۴ -

هَدَيْنَا - ہدایت کی ہمنے [illegible] ۱۵ [illegible] ۱۵ -

هَدٰىنَا - ہدایت کی ہمکو [illegible] ۱۴ و ۱۵ -

هَدٰىنِيْ - ہدایت کی مجھکو [illegible] -

هَدٰىهُ - ہدایت کی و راہ راست دکھائی اسکو [illegible]

هَدِيَّةٍ - ہدیہ تحفہ [illegible] ۱۸ -

هَدٰىهَا - ہدایت اسکی یعنے ہدایت نفس کی [illegible] ۱۵

هُدٰىهُمْ - بضم الہاء ہدایت کرنا اُنکو [illegible]

هَدٰىهُمْ - بفتح الہاء ہدایت کی اُنکو [illegible] ۱۶

فصل الہاء مع الذال

هٰذَا - اصل میں ہا ذا تھا ہا کلمہ تنبیہ اور ذا اسم اشارہ بمعنے یہ ایک مرد [illegible] (۱۵۲) جگہ آیا ہے -

هٰذَانِ - یہ دو مرد [illegible] ۹ -

هٰذِهٖ - ایضاً اسم اشارہ یہ ایک عورت اصل میں ہاذی تھا ی ہ سے بدل گئی [illegible] (۲۴۳) جگہ -

فصل الہاء مع الراء المہملہ

هَرَبًا - بھاگنا - فرار ہونا [illegible] ۱۱ -

فصل الہاء مع الزاء المعجمہ

هَزْلِ - بیہودہ بات و ہنسی و ٹھٹھا ایک ہے حاصل لغو کلام [illegible]

هُزِمُوْا - بھاگ گئے وہ [illegible] ۱۷ -

هُزُوًا - ہنسی ٹھٹھا مسخرہ پن کرنا [illegible]

هُزِّی۔ ہلادے اور حرکت دیدے تو پ۱۶ ع ۵۔

فصل الہاء مع الشین

هَشِیْمٍ۔ چورا بھوسہ سوکھی گھاس پ۱۵ ع ۹۔
هَشِیْمًا۔ بمعنے ایضًا پ۱۵ ع ۱۸۔

فصل الہاء مع الضاد

هَضْمًا۔ توڑنا پھوڑنا کم و ناقص کرنا پ۱۶ ع ۱۵۔
هَضِیْمٌ۔ گلی سڑی لٹکی نرم نازک چیز پ۱۹ ع ۱۲۔

فصل الہاء مع الکاف

هٰکَذَا۔ اسیطرح اور ایساہی اصل مین ہاک ذا تھا پ۹ ع ۱۸

فصل الہاء مع اللام

هَلَكَ۔ ہلاک و خراب ہوا وہ اسکی تین توجیہ ہین ایک ہلاکت مفقود شدہ کہ دوسرے کے پاس موجود ہے دوم کسی چیز کا ہلاک و فتادہ و برباد ہونا سوم موت ہے پ۱۰ ع ۹ پ۲۴ ع ۹ پ۲۹ ع ۵۔
هَلُمَّ۔ آؤتم اسم فعل ہے اور کسی چیز کیطرف بلانا اور اسکی اصل مین بہت بڑی بحث ہے پ۸ ع ۵ پ۲۱ ع ۱۸
هَلُوْعًا۔ بے صبری کا کچا اور حریص ہونا پ۲۹

فصل الہاء مع المیم

هَمَّ۔ اصل مین اِذْ هَمَّ قَوْمٌ سے مراد یہود ہین کہ آنحضرت کے لیے کھانا تیار کیا تھا آپکے قتل کے ارادہ سے۔ ترجمہ جب قصد کیا ایک جماعت سے پ۶ ع ۸
هُمْ۔ وہ لوگ پ۱ و ۲ و ۳ و ۴ و ۶ و ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ (۳۸۱) جگہ آیا ہے۔
هُمَا۔ وہ دونون پ۴ پ۵ پ۸ پ۱۱ پ۱۵ (۱۸) جگہ
هَمَّازٍ۔ غیبت کرنیوالا اور عیب لگانیوالا پ۲۹ ع ۳۔
هَمَّتْ۔ ارادہ کیا اُسنے پ۴ پ۵ پ۱۳ پ۱۲۔
هَمَزَاتِ۔ وسوسے بدخیالی پ۱۸ ع ۶۔
هُمَزَةٍ۔ آنکھ سے اشارہ کرنیوالا اور عیب لگانیوالا اسمین تذکیر و تانیث یکسان ہین پ۳۰ ع ۱۹۔
هَمْسًا۔ نرم آواز و آہستہ کھسکھس کرنا اصل مین انسان کی حرکت کی آواز کو کہتے ہین پ۱۶ ع ۱۵۔
هَمُّوْا۔ ارادہ کیا اُنھون نے پ۱۰ ع ۸ و ۱۶۔

فصل الہاء مع النون

هُنَّ۔ وہ سب عورتین پ۲ ع ۷ و ۱۲ (۲۵) جگہ آیا ہے
هُنَالِكَ۔ وہان یہ اسم اشارہ مکانی ہے پ۳ پ۹ پ۱۱ پ۱۲ پ۱۵ پ۱۹ پ۲۰ پ۲۴ ع ۱۳ و ۱۴۔
هَنِیْٓـًٔا۔ خوشگوار ہضم ہونیوالا پ۴ پ۲۶ پ۲۷ پ۲۹ ع ۵ و ۲

فصل الہاء مع الواو

هُوَ۔ وہ واحد مذکر پ۱ ع ۳ و ۴ و ۶ و ۷ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۱۴ (۲۹۳) جگہ آیا ہے۔
هَوَآءٌ۔ خالی یعنے قیامت مین بدینونکے دل عقل سے خالی ہونگے پ۱۳ ع ۱۹۔
هُوْدًا۔ یہود اور توبہ کرنیوالے اور نام مبارک ہے ایک

مشہور پیغمبر کا جو شداد بن عاد کیطرف بھیجا گیا تھا پ۸ پ۱۱ …

هُودًا - یہود مراد ہیں پ۱ ۱۳ و ۱۶ ث ۱۶ پ۵ …

هٰٓؤُلَآءِ - اسم اشارہ ہے جمع مذکر کیلیے وہ لوگ یہ لوگ … جگہ آیا ہے

هُوْنِ - بضم الہاء وسکون الواو خواری ذلت اسم ہے ث ۱۷ … ۲۶ پ ۲ -

هَوْنًا - بفتح الہاء وسکون الواو آہستہ پ ۱۹ ۴ -

هَوٰی - فعل ماضی ہے خواہش و آرزوے نفس - ث ۱۷ … ۵ ۲۳ پ ۴ -

هَوٰىهُ - خواہش اپنی …

فصل الہاء مع الہاء

هٰهُنَا - ہم یہاں ہیں اس جگہ اسم اشارہ مکانی ہے … ۱۹ پ ۱۲ … ۵ -

فصل الہاء مع الیاء

هِيَ - وہ ایک عورت ضمیر واحد مونث غائب … ۳ و ۵ (۴۹) جگہ آیا ہے -

هَيْتَ - اسم فعل ہے آؤ اور آ بسین واحد و تثنیہ و جمع تذکیر و تانیث یکسان ہیں پ۱۲ ۱۳ -

هِيْمِ - تونس پیاس آدمی وغیرہ کو … ۱۵ -

هَيِّنٌ - آسان ہے پ۱۲ ۴ و ۵ -

هَنِيْٓـًٔا - آسان ہونا پ۱ ۸ -

هِيَهْ - اصل میں یہ ہِیَ تھا ہا سکتہ سے متصل ہو کے ہِیَہْ ہوگیا یعنے وہ ایک عورت … ۲۶

هَيْهَاتَ - دور ہوا وہ اسم فعل ہے بمعنے ماضی …

هَيِّئْ - امر حاضر تیار کر تو پ۱۵ ۱۳ -

هَيْئَةِ - صورت شکل ہیئت پ۳ ۱۳ پ۷ ۵

باب الیاء

فصل الیاء مع الالف

یَا - حرف ندا ہے قریب بعید دونوں میں یکسان ہے …

یَأْبَ - انکار کرے وہ فعل مضارع پ۳ ۷ -

یَابِسٍ - خشک سوکھا اسم فاعل ہے پ۷ ۱۳ -

یَابِسَاتٍ - سوکھے خشک جمع ہے پ۱۲ ۱۶ -

یَأْبٰی - سخت انکار کرتا ہے وہ فعل مضارع پ۱۰ ۱۱ -

یَأْتِ - لے آویگا …

یَأْتِیَكَ - لے آویگا تجھ کو پ۱۶ ۶ -

یَأْتِیَكُمْ - لے آویگا تمہارے کو … ۱۰ … ۳ … ۴ … ۱۵ … ۵ … ۱۵ … ۱ -

یَأْتَلِ - وہ قسم کھاتا ہے اصل میں وَلَا یَأْتَلِ نہ قسم کھاویں وہ پ۱۸ ۹ -

یَأْتَمِرُوْنَ - آپسمیں مشورہ کرتے ہیں پ۲۰ ۵ -

یَأْتِیَنَا - لے آوے ہمارے پاس یا لاوے ہمکو پ۱۷ ۱ -

یَأْتُوْا - آتے ہیں …

یَأْتُوْنَ - آتے ہیں وہ سب مرد …

یَأْتُوْنَكَ - لاتے ہیں تیرے پاس پ۶ ۱ -

يأتوننا۔ آتے ہین وہ سب ہمارے پاس ١٦ ٥۔

يأتيه۔ آوے اُسکے پاس ١٦ ١٢۔

يأتيهم۔ آوے اُنکے پاس ۔

يأتي۔ لاوے وہ ۔

يأتيانها۔ آتے ہین وہ دو مرد اُنکے پاس ١٤۔

يأتيك۔ آوے تجھکو یا آوے تیرے پاس ٦۔

يأتيكم۔ آوے تمھارے پاس ١٦ ١١ ٢۔

يأتيكما۔ آوے تم دونونکے پاس ١٥۔

يأتين۔ آتی ہین وہ سب عورتین

يأتينا۔ لاوے ہمارے پاس ١٧۔

يأتينك۔ آوینگے تیرے پاس ٣۔

يأتينكم۔ آوینگے تمھارے پاس

يأتينهم۔ آوینگے اُنکے پاس ٢۔

يأتيني۔ لاوے اُسکو میرے پاس ۔

يأتينّي۔ بتشدید النون سے آوے میرے پاس

يأتيه۔ آویگا اُسکے پاس

يأتيها۔ آتا تھا اُسکو یعنے آتا تھا اُس قریہ کو رزق

يأتيهم۔ آویگا اُنکو یا آویگا اُنسے

يأجوج ماجوج۔ اُنکے نکلنے کا ذکر قرآن و حدیث دونون مین آیا ہے یہ یافث بن نوح کی اولاد مین ہین ترک ہین یا دیلم لیکن پہلی بات زیادہ صحیح ہے یہ نکلنے کے ساتھ ہی بیت المقدس تک پہونچینگے ایک کیڑا انکی

ناک مین گھسیگا اُس سے مرجاوینگے پھر حبشہ کا غلبہ ہوگا وہ کعبہ کو گرادینگے اور یہ آخرت کی نشانیون کے آخر ہوگا

يأخذ۔ لیتا ہے وہ اور پکڑتا ہے وہ ۔

يأخذوا۔ لیتے ہین وہ اور پکڑتے ہین

يأخذون۔ لیتے ہین وہ ١١۔

يأخذونها۔ لیتے ہین وہ اُسکو ١١۔

يأذن۔ حکم و خبردار و آگاہ کرتا ہے وہ

يأفكون۔ افک و تہمت کرتے ہین وہ

ياقوت۔ یہ کئی رنگ مین ہوتا ہے سرخ۔ زرد۔ کبود اُسکو لال کہتے ہین ١٣۔

يأكل۔ کھاتا ہے وہ

يأكلان۔ کھاتے ہین وہ دو آدمی یا دو نر ١٤۔

يأكلن۔ کھاتی ہین وہ سب عورتین ١٦۔

يأكلوا۔ کھاؤ تم سب مرد ٢۔

يأكلون۔ کھاتے ہین وہ سب مرد

يأكله۔ کھایا اُسنے اُسکو یا کھاتا ہے وہ اُسکو

يأكلهن۔ کھاتی ہین وہ اُنکو ١٦۔

يألمون۔ الم و درد ناک ہوتے ہین وہ ١٢۔

يألونكم۔ کمی و قصور کرتے ہین تمھارا ٣۔

يأمر۔ حکم کرتا ہے وہ

يأمرون۔ حکم کرتے ہین وہ

يأمن۔ امن و امان رکھتا ہے وہ ٢۔

يَأْمَنُوا ۔ بے خوف ہوتے ہیں وہ ف ۹۔
يَأْنِ ۔ نزدیک و قریب ہوا وہ ف ۲۷ ۱۸۔

فصل الیاء مع الباء

يُبَايِعْنَكَ ۔ بیعت کریں تجھ سے یا توبہ کرتی ہیں تیرے سامنے ف ۲۸ ۸
يُبَايِعُونَ ۔ بیعت کرتے ہیں وہ ف ۲۶ ۹ و ۱۱۔
يُبَايِعُونَكَ ۔ بیعت کرتے ہیں وہ تجھ سے ف ۲۶ ۹ و ۱۱۔
يَبْتَغِ ۔ چاہتا و پسند کرتا ہی وہ ف ۳ ۱۷۔
يَبْتَغُونَ ۔ چاہتے ہیں وہ ف ۵ ۱۷ ف ۶ ۵ ف ۱۵ ۶ ف ۱۱ ۱۰ ف ۲۶ ۱۲ ف ۲۸ ۶ ف ۲۹ ۱۴۔
يُبَتِّكُنَّ ۔ کاٹتے و چیرتے ہیں وہ ف ۵ ۱۵۔
يَبْتَلِي ۔ آزماتا ہی وہ ف ۴ ۷۔
يَبْتَلِيَكُمْ ۔ آزماتا ہی وہ تجھ کو ف ۴ ۷۔
يَبُثُّ ۔ پراگندہ ہوتا ہے وہ ف ۲۵ ۱۷۔
يَبْحَثُ ۔ بحث کرتا ہی وہ اور کریگا ف ۶ ۹۔
يَبْخَسْ ۔ کم کرتا ہی وہ اور کریگا ف ۳ ۷۔
يُبْخَسُونَ ۔ کم اور ناقص کیے جاتے ہیں وہ ف ۱۲ [illegible]
يَبْخَلُ ۔ کنجوسی کرے بخالت کرے وہ ف ۲۶ ۸۔
يَبْخَلُونَ ۔ بخالت کرتے ہیں وہ ف [illegible]
يُبْدِ ۔ ظاہر کیا اُسنے ف ۱۳ ۳۔
يُبَدِّلُ ۔ بدل ڈالا اُسنے بدل یا ف [illegible]
يُبَدَّلُ ۔ بفتح الدال بدلجاتی بات قول میرا ف ۲۶ ۱۲
يُبْدِلَنَا ۔ بدلہ دیوے وہ ہمکو ف ۲۹ ۳۔
يُبَدِّلَنَّهُمْ ۔ بدل دیگا وہ اُنکو ف ۱۸ ۱۳۔
يُبَدِّلُوا ۔ بدل دیں یا بدل ڈالیں وہ ف ۲۶ ۱۰۔

يُبَدِّلُونَهُ ۔ بدل دیں وہ اُسکو ف ۲ ۶۔
يُبْدِلَهُ ۔ بدل دیوے وہ اُسکو ف ۲۸ ۱۹۔
يُبْدِلَهُمَا ۔ بدلہ دیویں وہ اُن دونوں کو ف ۱۶ ۱۔
يَبْدَؤُ ۔ پہلے پہل پیدا کرتا ہی وہ ف [illegible]
يُبْدُونَ ۔ ظاہر کرتے ہیں وہ ف ۷۔
يُبْدِيَ ۔ ظاہر کر دیوے وہ ف [illegible]
يُبْدِينَ ۔ ظاہر کرتے ہیں یا کرینگی ف ۱۸ ۱۰۔
يَبَسًا ۔ خشک ہونا ف ۱۶ ۱۳۔
يَبْسُطُ ۔ کشادہ کرتا ہی اور کھولتا و بچھاتا ہی وہ ف [illegible] ف ۲۵۔
يَبْسُطُوا ۔ کھولتے اور بچھاتے ہیں وہ ف [illegible]
يَبْسُطَهُ ۔ کشادہ کرتا ہی وہ اُسکو ف ۱۸ ۸۔
يُبَشِّرُ ۔ خوشخبری دیتا ہی وہ ف [illegible]
يُبْصِرُ ۔ دیکھتا ہے وہ ف ۱۶ ۶۔
يُبْصِرُونَ ۔ دیکھتے ہیں وہ ف [illegible]
يُبْصِرُوا ۔ دیکھیں وہ ف ۱۶ ۱۴۔
يُبَصَّرُونَهُمْ ۔ دکھلائے جاوینگے اُنکو ف ۲۹ ۷۔
يَبْطِشُ ۔ سخت پکڑتا ہی وہ ف ۲۰ ۵۔
يَبْطِشُونَ ۔ پکڑتے ہیں وہ ف ۹ ۱۴۔
يُبْطِلَ ۔ باطل و ناچیز کرتا ہی وہ ف ۹ ۱۵۔
يُبْطِلُهُ ۔ باطل و ناچیز کرتا ہی وہ اُسکو ف ۱۱ ۱۳۔
لَيُبَطِّئَنَّ ۔ دیر کرتے ہیں ڈھیل کرتے ہیں نکلنے میں ف [illegible]
يَبْعَثُ ۔ بھیجے بھیجا جاوے وہ ف [illegible] ۱۱۔
يَبْعَثَكَ ۔ بھیجے گا اُٹھائیگا تجھکو ف ۱۵ ۹۔

يَبۡعَثُكُمۡ۔ اُٹھائیگا تمہارے کو ث ۱۳۔
يَبۡعَثَنَّ۔ ضرور بھیجیگا ف ۱۱۔
يُبۡعَثُوۡا۔ اُٹھائے جاوینگے وہ ث ۲۸ ۱۵۔
يُبۡعَثُوۡنَ۔ اُٹھائے جاتے ہین وہ ث ۹ ۱۴ ۳ و ۸ ث ۶ ۱۹ و ن ۲ ۱ ۲۳ ۹ و ۱۴۔
يَبۡعَثُهُمۡ۔ اُٹھائیگا وہ اُنکو ک ۱۰ ۲۸ ۱ و ۳۔
يَبۡغُوۡنَ۔ چاہتے ہین وہ ب ۱ ب ۸ ب ۱۱ ب ۲ ۲۵
يَبۡغُوۡنَكُمُ۔ چاہتے ہین وہ تجھ کو ن ۱۳۔
يَبۡغُوۡنَهَا۔ چاہتے ہین وہ اسکو ۱۲ ۲ ۱۳
يَبۡغِيۡ۔ اصل مین بَغِیَ ظلم وستم تعدی کرتا ہی وہ ۲۳ ۱۱
يَبۡغِيَانِ۔ ایک دوسرے پر تعدی زیادتی ودباؤ کرتے ہین ۲۷
يَبۡقٰى۔ ہمیشہ رہتا ہی وہ ۱۲۔
يَبۡكُوۡا۔ روؤتم ن ۱۰ ۱۔
يَبۡكُوۡنَ۔ روتے ہین اور روینگے وہ ۱۲ ۱۵ ۱۴۔
يُبۡلِسُ۔ نا اُمید ہونگے اصل مین الابلاس حزن ورنج وغم پیش شدہ کو کہتے ہین جسکی ہائی سے مایوسی ہو ۲۱ ۵
يَبۡلُغَ۔ پہونچے ۱۴ ۸ ۹ ۸ ۱۵ ۱۱۔
يَبۡلُغَا۔ پہونچین وہ دونون ۱۶ ۱۔
يَبۡلُغَنَّ۔ پہونچین ۳۔
يَبۡلُغُوۡا۔ پہونچین وہ لوگ ۱۴۔
يُبَلِّغُوۡنَ۔ پہونچاتے ہین ۲۲ ۲۔
يَبۡلُوَ۔ آزماوے وہ ۱۱ ۱ ۱۹ ۱۸ ۵ ۲۶ ۲۹ ۱
يَبۡلُوَنَّكُمۡ۔ آزماتا ہی وہ اور آزمائیگا تمکو ۳۔
يَبۡتَلِيَ۔ آزماتا ہی وہ ۱۶ ۱۶ ۱۶۔
يَبُوۡرُ۔ خراب برباد ہوگا وہ ۲۲ ۱۴۔

يُبِيۡتُوۡنَ۔ رات گذارتے ہین وہ ۵ ۸ و ۱۳ ۱۹ ۴
يُبَيِّنُ۔ بیان کرتا ہی وہ ۲ ۷ و ۱۱ و ۱۵ ۳ ۲ ۵ ۶ ۲ ۱۱ ۱۳ ۱۴ ۱۴ ۸ ۱۴۔
يُبِيۡنُ۔ صاف بیان ظاہر کرے ۲۵ ۱۱۔
يُبَيِّنَنَّ۔ ضرور بیان کریگا وہ ۱۹۔
يُبَيِّنُهَا۔ بیان کریگا وہ اُسکو ۱۳۔

فصل الیاء مع التاء

يَتَاَخَّرَ۔ پیچھے رہے ۲۹ ۱۶۔
يَتٰمٰى۔ بچے بے باپ کے ۱۰ ۶ و ۱ و ۱۱ ۱۲ ۵ ۳ و ۱۶ ۱ و ۱۱ ۲۸ ۴۔
يَتُبۡ۔ توبہ کرے وہ ۲۶ ۱۴۔
يَتَبَدَّلِ۔ بدل ڈالے بدل دے وہ ۱۳۔
يُتَبِّرُوۡا۔ ہلاک کرین برباد ویران کرین وہ ۱۵ ۱۔
يَتَّبِعُ۔ پیروی وفرمانبرداری کرتا ہی وہ ۲ ۱ ۱۵ ۴ ۹ و ۱۲ ۸ ۹۔
يَتَّبِعُوۡا۔ پیروی کرتے ہین وہ ۱۴۔
يُتَّبَعُوۡنَ۔ پیروی کیے گئے وہ ۳ ۴۔
يَتَّبِعُوۡنَ۔ پیروی کرتے ہین وہ ۲ ۵ ۸ ۱ ۹ ۱۱ ۱۲ ۱۵ ۸ ۲۳ ۱۹ ۲۷ ۵ و ۶۔
يَتَّبِعُهُمۡ۔ پیروی کرتا ہی وہ اُنکی ۱۵۔
يَتَبَوَّءُ۔ قرار وجگہ پکڑتا ہی وہ ۱۳ ۱۔
يَتَبَيَّنَ۔ ظاہر بین ہوتا ہی وہ ۲ ن ۱۳ ۲۵ ۱
يَتَجَرَّعُهٗ۔ ایک ایک گھونٹ پیے گا اُسکو ۱۳ ۱۵
يَتَجَنَّبُهَا۔ ایک طرف پڑا رہیگا اس سے ۳۰ ۱۲
يَتَحَاجُّوۡنَ۔ وہ آپسمین جھگڑینگے ۲۴ ۱۰۔

یَتَحَاکَمُوْنَ ۔ باہم آپسمین حکم مقرر کرینگے وہ ۶ ۔
یَتَخَافَتُوْنَ ۔ چپکے و آہستہ کہتے ہین
یَتَخَبَّطُهُ ۔ دیوانہ و باؤلا کرتا ہی اُسکو ۶ ۔
یَتَّخِذُ ۔ پکڑتا ہی وہ یا پکڑیگا

یَتَّخِذُوْا ۔ پکڑتے ہین وہ یا پکڑینگے وہ
یَتَّخِذُوْنَ ۔ ایضاً ۱ ۔
یَتَّخِذُوْنَکَ ۔ پکڑتے ہین وہ تجھکو ۲ ۔
یَتَخَطَّفُ ۔ اُچکے جاتے ہین وہ ۲ ۔
یَتَخَطَّفُکُمُ ۔ اُچک لیجاوینگے تمکو اور فوری تیزی سے
اُٹھا لیجاوینگے تمکو ۱ ۔
یَتَخَلَّفُوْا ۔ پیچھے رہے جاتے ہین وہ ۴ ۔
یَتَخَیَّرُوْنَ ۔ اختیار اور پسند کرینگے وہ ۱۴ ۔
یَتَدَبَّرُوْنَ ۔ تدبر و فکر و غور کرتے ہین
یَتَذَکَّرُ ۔ نصیحت پکڑتا ہی وہ ۹
۱۴ ۔
یَتَذَکَّرُوْنَ ۔ نصیحت پکڑتے ہین وہ ۱۱
۱۶ ۔
یَتِرَ ۔ کم و ضائع کرتا ہی و چھین لیتا ہی وہ ۸ ۔
یَتَرَاجَعَا ۔ پھر آوین و باہم رجوع کرلیوین وہ ۱۳
یَتَرَبَّصَ ۔ ٹھہرا رہے اور انتظار کرے وہ ۱ ۔
یَتَرَبَّصْنَ ۔ ٹھہرین اور انتظار کرین وہ عورتین اور
امید رکھتی ہین ۱۲ و ۱۴ ۔
یَتَرَبَّصُوْنَ ۔ انتظار کرتے ہین وہ اور اُمید رکھتے ہین
یَتَرَدَّدُوْنَ ۔ پھرتے اور بھٹکتے ہین وہ اور پریشان

پھرتے ہین وہ ۱۳ ۔
یَتَرَقَّبُ ۔ انتظار کرتا ہی و خبر لیتا ہی اور راہ دیکھتا ہی وہ
یُتْرَکُ ۔ ترک کیا جاوے اور چھوڑا جاوے ۱۸ ۔
یُتْرَکُوْا ۔ ترک کیے گئے اور چھوڑے گئے ۱۳ ۔
یَتَزَکّٰی ۔ پرہیزگاری کرتا ہی وہ اور ستھرائی پکڑتا ہی
یَتَسَآءَلُوْا ۔ باہم آپسمین ایک دوسرے سے سوال کرین
یَتَسَآءَلُوْنَ ۔ سوال کرتے ہین اور باہم آپسمین دریافت
کرتے ہین
یَتَسَلَّلُوْنَ ۔ چھپ کر نکل جاتے ہین اور پوشیدہ
چپکے سے نکل جاتے ہین وہ ۱۵ ۔
یَتَسَنَّهْ ۔ سڑتا ہی اور بدمزہ ہوتا ہی اصل مین یَتَسَنَّنُ
تھا آخر کا نون خلاف قیاس ہا سے بدلگیا یَتَسَنَّهْ ہوگیا
یَتَضَرَّعُوْنَ ۔ عاجزی کرتے ہین اور گڑگڑاتے ہین وہ
یَتَطَهَّرُوْا ۔ پاک رہتے ہین وہ ۲ ۔
یَتَطَهَّرُوْنَ ۔ پاک ہوتے ہین وہ ۱۹ ۔
یَتَعَارَفُوْنَ ۔ آپسمین ایکدوسرے کو جانتے پہچانتے ہین وہ
یَتَعَدَّ ۔ گذر جاوے تجاوز کرے حد سے باہر ہوجاوے
وہ ۱۷ ۔
یَتَعَلَّمُوْنَ ۔ تعلیم پاتے و سیکھتے ہین وہ ۱۲ ۔
یَتَغَامَزُوْنَ ۔ باہم آپسمین کنایہ و اشارہ کرتے ہین
اور آنکھ سے اشارہ کرتے ہین و نظر حقارت سے دیکھتے ہین وہ
یَتَغَیَّرْ ۔ متغیر ہوگیا اور بدلا گیا ۶ ۔
یَتَفَجَّرُ ۔ بہتے و جاری ہوتے ہین وہ ۹ ۔
یَتَفَرَّقَا ۔ جدائی و تفریق کرتے ہین وہ دونون
یَتَفَرَّقُوْنَ ۔ منتشر و پھوٹتے و جدا ہوتے ہین وہ

يَتَفَضَّلَ۔ بڑائی وفضیلت جتلاتا ہے وہ

يَتَفَطَّرْنَ۔ پھٹ جاوینگے اور پارہ پارہ ہو جاوینگے

يَتَفَقَّهُوْا۔ سمجھ سکیں اور سمجھیں اور سمجھ پیدا کرینگے وہ

يَتَفَكَّرُوْا۔ فکر وغور واندیشہ کرتے ہین وہ

يَتَفَكَّرُوْنَ۔ فکر کرتے ہین

يَتَفَيَّؤُ۔ ڈھلتا ہے اور رجوع کرتا ہے وہ ۱۲۔

يَتَّقِ۔ ڈرے اور پرہیز کرے اور بچتا ہے اصل مین يَتَّقِي تھا ی گر گئی

يَتَقَبَّلُ۔ بفتح التاء قبول ومنظور کرتا ہے وہ ۹۔

يُتَقَبَّلُ۔ بضم الیاء قبول کیا گیا وہ ۱۳۔

يَتَقَدَّمُ۔ مقدم کیا اور آگے ہوتا ہے وہ ۱۶۔

يَتَّقُوْا۔ ڈرو بچو ۱۲۔

يَتَّقُوْنَ۔ بچو اور پرہیزگاری کرو تم

يَتَّقِهِ۔ بسکون الہاء وکسر تھا پرہیزگاری کرے وہ

يَتَّقِي۔ بچاتا ہے یا بچتا ہے وہ ۱۷۔

يَتَكَبَّرُوْنَ۔ بڑائی وتکبر کرتے ہین وہ ۷۔

يَتَكَلَّمُ۔ بات چیت کرتا ہے اور کریگا وہ ۷۔

يَتَكَلَّمُوْنَ۔ بات چیت کرتے ہین اور کرینگے وہ

يَتَّكِئُوْنَ۔ تکیے کرتے ہونگے یا تکیے کیے ہوئے ہونگے

يَتَلَاوَمُوْنَ۔ آپسمین ایک دوسرے کو لعنت ملامت کرینگے وہ یا کرتے ہین وہ ۳۔

يَتَلَطَّفْ۔ مہربانی ونرمی کرتا ہے یا کریگا وہ ۱۵۔

يَتَلَقَّى۔ لیتا ہے اور ملتا ہے وہ ۱۶۔

يَتْلُوْا۔ پڑھتا ہے اور پڑھے اور پیچھے لگے

يَتْلُوْنَ۔ پڑھتے ہین وہ اور پڑھینگے ۵۔

يَتْلُوْنَهُ۔ پڑھتے ہین وہ اسکو ۱۴۔

يُتْلٰى۔ پڑھا جاتا ہے

يُتِمُّ۔ اتمام کرتا ہے وہ اور پورا کرتا ہے ۹۔

يَتَمَاسَّا۔ ایک دوسرے کو مس کریں اور ہاتھ لگائیں

يَتَمَتَّعُوْا۔ وہ فائدہ اٹھاوین ۳۔

يَتَمَتَّعُوْنَ۔ وہ فائدہ اٹھاوین ۶۔

يَتَمَطّٰى۔ اکڑتا ہوا ناز ونخرے سے چلتا ہے ۱۸۔

يَتَمَنَّوْا۔ تمنا کرتے ہین وہ ۱۱۔

يَتَمَنَّوْنَهُ۔ آرزو کرینگے وہ اسکی

يَتَنَاجَوْنَ۔ مشورہ وکان مین بات کرتے ہین وہ

يَتَنَازَعُوْنَ۔ ایک دوسرا آپس مین جھگڑتے و دشمنی کرتے ہین وہ ۳۔

يَتَنَافَسِ۔ رغبت کرنا چاہتے ہین اور عبادت و فرمانبرداری باہم آپسمین تبادر ہوتے ہین

يَتَنَاهَوْنَ۔ وہ ایکدوسرے کو آپسمین روکتے ومنع کرتے ہین

يَتَنَزَّلُ۔ نازل ہوتا اور اترتا ہے ۱۹۔

يَتَوَارٰى۔ وہ چھپتا پھرتا ہے ۱۳۔

يَتُوْبُ۔ نادم ورجوع ہوتا ہے اور ہوگا

يَتُوْبُوْا۔ توبہ کرین وہ رجوع ہووین وہ

يَتُوبُونَ۔ توبہ کرتے ہین اور رجوع ہوتے ہین وہ ت۴ ل۱۴ ا۱۱ ۵۔

يَتَوَفَّوْنَ۔ مرجاتے ہین یا مرجاوین وہ ت۱۴ او ۱۵

يَتَوَفَّاهُمُ۔ جان لے جاتے ہین وہ انکی اور جان نکالتے ہین انکی ث ۱۱۔

يَتَوَفَّى۔ قبض کرتے ہین جان لیتے ہین وہ ن ۳ ک ۸ ل۲۴ ۲ و ۱۱۔

يَتَوَفَّاكُمْ۔ قبض کرتے ہین تم کو اور جان لیتے ہین تمہاری ت۳ ا۱۱ ۱۶ ا۱۴ ۱۵ ل۲ ۱۴۔

يَتَوَفَّاهُمُ۔ جان لیتے ہین انکی ت۴ ۱۴۔

يَتَوَكَّلُ۔ بھروسا کرتا ہو ۔۔۔

۔۔۔ ۲ ، ۱۶ ، و ۱۷۔

يَتَوَكَّلُونَ۔ بھروسا رکھتے ہین وہ ۔۔۔

يَتَوَلَّ۔ دوست رکھتا ہے وہ اور دوست پکڑتا ہو ت ۱۲ ۱۰ ۹ و ۷۔

يَتَوَلَّوْا۔ پھرجاتے ہین اور پیٹھ پھیرتے ہین وہ ن ۱۳۔

يَتَوَلَّوْنَ۔ پھرجاتے ہین وہ ت ۱۰ و ۱۵۔

يَتَوَلَّوْنَهُ۔ دوستی کرتے ہین وہ اسکی ل۲ ۱۹۔

يَتَوَلَّهُمْ۔ دوست پکڑے انکو یا دوست رکھے انکو ۱۲ ، ن ۹ و ۲۸ ۸۔

يَتَوَلَّى۔ پھرتا ہو وہ ۔۔۔

يَتِيمَ۔ بے باپ کے بچہ بچی ۔۔۔ ۱۴ ، ۱۸ و ۲۲

يَتِيمًا۔ ایضاً بے باپ کے بچہ بچی ۔۔۔ ن ۳ ۱۵ و ۱۸۔

يَتِيمَيْنِ۔ دو بچے بے باپ کے ۱۶ ، ۱۔

يَتِيهُونَ۔ حیران و گمراہ ہوتے ہین اور سرگردان پھرتے ہین اور پھرینگے وہ ث ۸۔

فصل الیاء مع الثاء

يُثَبِّتُ۔ ثابت و برقرار رکھتا ہے وہ اور ثابت قدم رکھتا ہو وہ ۔۔۔

يُثْبِتُ۔ ثابت و قائم رکھتا ہو وہ ۱۳ ، ۱۲۔

يُثْبِتُوكَ۔ وہ پکڑلین اور بند قید و حبس کرین ۔۔۔

يُثْخِنَ۔ خون بہائے وہ اور لڑائی کرے وہ اور مار ڈالتا ہے وہ ن ۵۔

يَثْرِبَ۔ یہ نام تھا مدینہ منورہ کا قبل ہجرت آنحضرت صلے اللہ علیہ وسلم کے ل ۱۸۔

يَثْقَفُوا۔ پاوینگے وہ اور پاوین ۲۸ ، ۷۔

يَثْنُونَ۔ صُدُورَهُمْ۔ اپنے سینون کو پھیر لیتے ہین تاکہ سینون مین حق نہ آنے پاوے ل ۱۷

فصل الیاء مع الجیم

يُجَادِلُ۔ جھگڑا کرتا ہو وہ ۔۔۔

يُجَادِلُنَا۔ جھگڑا کرتا ہو وہ ہمسے ۱۲ ، ۷۔

يُجَادِلُوا۔ جھگڑا کرین وہ ث ۱۔

يُجَادِلُونَ۔ جھگڑا کرتے ہین وہ ۔۔۔

يُجَادِلُونَكَ۔ جھگڑا کرتے ہین وہ تجھسے ۔۔۔

يُجَارُ۔ پناہ دیا جاتا ہو وہ ث ۵۔

يَجْأَرُونَ۔ عاجزی و انکساری و زاری کرتے ہین ۔۔۔

يُجَاوِرُونَكَ۔ نزدیکی و ہمسائیگی و مجاوری کرتے ہین اور کرینگے وہ تیری ۲۳ ۵۔

يُجَاهِدُ. جہاد و کوشش کرتا ہے وہ ت ۱۲۔

يُجَاهِدُوا. جہاد و کوشش کریں وہ ت ۱۳ و ۱۔

يُجَاهِدُونَ. جہاد و کوشش کرتے ہیں وہ ت ۱۲۔

يُجِبْ. مانے قبول کرے ۴۔

يُجْبَى. کھینچے جاتے ہیں یا کھینچا جاتا ہے وہ ۹۔

يَجْتَبِي. انتخاب کرتا ہے اور پسند کرتا اور چھانٹ لیتا ہے وہ ذٰلک فضل الله يؤتيه من يشاء

يَجْتَبِيكَ. پسند و برگزیدہ کریگا تمکو ۱۱۔

يَجْتَنِبُونَ. بچتے ہیں اور پرہیز کرتے ہیں بڑے گناہوں سے

يَجْحَدُ. بسکون الجیم وفتح الحاء انکار کرتا ہے وہ ۱۳ و ۱۲

يَجْحَدُونَ. انکار کرتے ہیں وہ ...

يَجِدْ. پائیگا وہ ... ۱۰ و ۱۱ و ۱۳ و ۴ ... ۱۱ ... ۱۰۔

يَجِدُوا. پائیں وہ ...

يَجِدُونَ. پائینگے ... ۱۳ و ... ۱۰ ... ۴۔

يَجِدُونَهُ. پاوینگے وہ اسکو ۹۔

يَجُرُّهُ. کھینچتا تھا وہ اسکو ۸۔

يُجِرْكُمْ. پناہ دیگا تمکو اور بچائیگا تمکو عذاب سے

يَجْرِمَنَّكُمْ. جرم و بدی پر آمادہ کرے تمکو ...

يَجْرِي. جاری اور بہتا اور روان ہے ... ۱۲ ... ۱۴ ... ۱۵۔

يُجْزَ. بضم الیاء وسکون الجیم بدلہ و جزا دیا جائیگا

يُجْزَوْنَ. جزا و بدلہ دیے جائینگے وہ ...

يُجْزِي. جزا بدلہ عوض پائینگے ...

... ۸ و ۱۳ و ۱۹ و ۲۲ ... ۱۸ ... ۴۔

يُجْزَى. بضم الیاء وسکون الجیم بدلہ معاوضہ جزا دیا جائیگا ... ۱۲ ... ۱۰۔

يَجْزِيَكَ. بدلہ دیگا تمکو ۶۔

يُجْزَاهُ. بدلہ معاوضہ جزا دیا جاوے اسکو ۷۔

يَجْزِيَهُمْ. جزا دیگا انکو ...

يَجْعَلْ. کرتا ہے یا کریگا ... ۸ و ۹ و ۱۴ ...

... ۱۰ و ۱۲ و ۱۳ ... ۳۰۔

يَجْعَلَكُمْ. کرتا ہے یا کریگا تمھارے کو ۱۔

يَجْعَلْنِي. کیا مجھکو اور پیدا کیا بنایا ۵۔

يَجْعَلُوهُ. کریں اسکو یا ڈالیں اسکو ۱۲۔

يَجْعَلُونَ. کرتے ہیں یا کرینگے ... ۱۳ و ۱۴

يَجْعَلَهُ. کرتو اسکو۔ کرے یا کریگا وہ اسکو ۱۰

... ۱۲ ... ۱۶۔

يُجَلِّيهَا. ظاہر و روشن کریگا اسکو ۱۳۔

يَجْمَحُونَ. سرکشی کرتے ہیں اور بھاگتے ہیں وہ ...

يَجْمَعُ. جمع کرتا ہے اور کریگا وہ ...

يَجْمَعُكُمْ. اکٹھا کرینگے جمع کرینگے تمکو ...

يَجْمَعَنَّكُمْ. ضرور جمع کریگا تمکو ... ۸۔

يَجْمَعُونَ. جمع کرتے ہیں وہ ...

يُجَنَّبُهَا. ایکطرف کنارے دور کریگا وہ اسکو ۱۔

يَجْهَلُونَ. جہالت کرتے ہیں وہ ۱۔

يُجِيبُ. قبول کرتا ہے وہ ۱۔

يُجِيرُ. پناہ دیتا ہے یا دیگا ... ۱۲ و ۲۔

فصل الیاء مع الحاء

يُحَاجُّوا۔ باہم جھگڑینگے پ ۹ ت ۱۶ ۔
يُحَاجُّونَ۔ باہم آپسمین جھگڑتے ہین ۳ ۔
يُحَادِدْ۔ باہم آپسمین دشمنی کرتا ہو ۱۴ ۔
يُحَادُّونَ۔ باہم آپسمین دشمنی کرتے ہین
يُحَارِبُونَ۔ باہم آپسمین لڑائی کرتے ہین
يُحَاسَبْ۔ حساب لیا جائیگا ۹ ۔
يُحَاسِبْكُمْ۔ حساب لیگا تمھارا ۸ ۔
يُحَاطَ۔ احاطہ کیجائے گھیر لیجائے ۲ ۔
يُحَافِظُونَ۔ حفاظت کرتے ہین
يُحَاوِرُهٗ۔ دریافت کرتا تھا سوال کرتا تھا اس سے
يُحِبُّ۔ دوست رکھتا اور پسند کرتا ہو ۸ و ۹ و
۱۲ ت ۶ و ۱۲ و ۱۴ و ۱۶ (۳۳) جگہ آیا ہے۔
يُحْبِبْكُمُ۔ محبت کرتا ہو اور کریگا تمکو ۳ ۱۲ ۔
يُحْبَرُونَ۔ آؤبھگت کیے جائینگے اور خوش رکھے جائینگے اور بناؤ کروائے جائینگے ۵ ۔
يَحْبِسُهٗ۔ بند اور قید رکھتا ہو اسکو ۱۲ ۱ ۔
يُحْبِطْ۔ اکارت اور ناپید کریگا ۲۶ ۸ ۔
يُحْبَطُ۔ اکارت و ناپید کیا جائیگا (عمل)
يُحِبُّونَ۔ دوست رکھتے ہین یا رکھینگے
يُحِبُّونَكُمْ۔ دوست رکھتے ہین تمکو ۳ ۔
يُحِبُّونَهٗ۔ دوست و محب رکھتے ہین اسکو ۱۲
يُحِبُّونَهُمْ۔ دوست و محب رکھتے ہین انکو
يُحِبُّهُمْ۔ دوست رکھتا ہو و پسند کرتا ہو انکو

يَحْتَسِبُ۔ گمان کرتا ہو وہ ۲۸ ۱۷ ۔
يَحْتَسِبُوا۔ گمان کرتے ہین وہ ۲۸ ۴ ۔
يَحْتَسِبُونَ۔ گمان کرتے ہین وہ ۲۴ ۲ ۔
يُحْدِثُ۔ پیدا کرتا ہو اور از سر نو بناتا ہو
يَحْذَرُ۔ ڈرتا ہو وہ خوف کرتا ہو
يُحَذِّرُ۔ ڈراتا ہے ۳ ۱۱ ۔
يَحْذَرُونَ۔ ڈرتے ہین وہ ۱۱ ۴ ۴ ۔
يُحَرِّفُونَ۔ حرف پھیرتے ہین عبارت کو تبدل و متغیر کرتے ہین ۵ ۴ ۷ و ۱۰ ۔
يُحَرِّفُونَهٗ۔ تبدل و تاخر و تغیر کرتے ہین اسکو
يُحَرِّمُ۔ حرام کرتا ہو یا حلال کو حرام کرتا ہو وہ ۹
يُحَرِّمُونَ۔ ناجائز و حرام سمجھتے ہین ۱۰ ۔
يُحَرِّمُونَهٗ۔ حرام و ناروا سمجھتے ہین وہ ۱۱ ۔
يَحْزَنُ۔ غمگین ہوا وہ ۲ ۔
يَحْزَنَّ۔ حزین و غمگین ہوئی عورتین ۲۲ ۳ ۔
يَحْزُنْكَ۔ غم مین ڈالے تجھ کو
يَحْزُنُنِيْ۔ غمگین کرتا ہو مجھ کو ۱۲ ۔
يَحْزَنُونَ۔ غمگین ہونگے وہ ۴ و ۸ و ۱۳ و
يَحْزُنْهُمُ۔ غمگین کریگا انکو ۷ ۔
يَحْسَبُ۔ گمان کرتا ہو وہ
يَحْسَبَنَّ۔ ایضاً گمان کرتا ہو وہ ۴ ۔
يَحْسَبُونَ۔ گمان کرتے ہین وہ
يَحْسَبُهٗ۔ گمان کرتا ہے اسکو ۱۱ ۔

یَحْسَبُھُمْ۔ گمان کرتا ہے اُنکو ۳ ۵۔
یَحْسُدُوْنَ۔ حسد کرتے ہین وہ ۵ ۵۔
یُحْسِنُوْنَ۔ احسان و اچھا کام کرتے ہین وہ
یَحْشُرُ۔ حشر مین جمع کریگا
یُحْشَرُ۔ جمع کیا جائیگا اکٹھا کیا جائیگا ۔
یُحْشَرُوْنَ۔ اکٹھے کیے جائینگے ۔
یُحْشَرُوْا۔ جمع و اکٹھا ہونگے ۱۲۔
یَحُضُّ۔ ترغیب دیتا ہی اُبھارتا ہی ۵ ۳۲۔
یَحْضُرُوْنِ۔ وہ حاضر ہونگے میرے پاس ۶۔
یَحِضْنَ۔ وہ حائضہ ہوئی ہین ۱۷۔
یَحْطِمَنَّکُمْ۔ کچل ڈالے تمکو پامال کرے تمکو اصل مین علم کہتے ہین منتہی تک کسی چیز کو ننا و برباد کرے
یَحْفَظْنَ۔ حفاظت کرین وہ عورتین ۱۰۔
یَحْفَظُوْا۔ محفوظ رکھین مرد ۱۰۔
یَحْفَظُوْنَہٗ۔ محفوظ رکھین اُسکو ۸۔
یُحْفِکُمْ۔ تنگ و سختی کرے تمکو ۸۔
یَحِقُّ۔ بضم الیا ثابت ہوتا ہی
یُحِقُّ۔ بفتح الیا درست و سچا کرتا ہی وہ ۴۔
یَحْکُمُ۔ فرماتا ہے وہ اور حکم کرتا ہی ۴ ۱۰ ۱۱ ۱۷ ۵ و ۱۱ (۱۸) جگہ آیا ہے۔
یُحْکِمُ۔ بضم الیا وہ مضبوط و محکم کرتا ہی ۱۴۔
یَحْکُمَانِ۔ حکم کرتے ہین وہ دونون (داؤد و سلیمان)
یُحَکِّمُوْا۔ وہ حاکم بنائین اور حاکم مقرر کرین ۶۔
یَحْکُمُوْنَ۔ حکم کرتے ہین ۔
یُحَکِّمُوْنَکَ۔ حاکم و محکم مقرر کرین تجھکو اسمین خطاب

آنحضرت کی طرف ہے ۱۰۔
یَحِلُّ۔ بفتح الیا حلال و جائز کرتا ہی وہ ۱۲ و ۱۳ ۱۴ ۱۳ ۲۲ ۳ ۱۔
یُحِلُّ۔ بضم الیا حلال و جائز کرتا ہی ۹۔
یَحْلِفْنَ۔ قسمین کھاتے ہین اور کھاوینگے وہ
یَحْلِفُوْنَ۔ قسمین کھاتے ہین وہ ۶ ۱۲ و ۱۳ و ۱۴ و ۱۶ ۳۔
یَحْلُلْ۔ اُترے ثابت و جائز ہوئے ۱۳۔
یُحِلُّوْا۔ بضم الیا و کسر الحا جائز و حلال کرتے ہین وہ یا کرینگے ۱۱۔
یَحِلُّوْنَ۔ وہ حلال ہین ۸۔
یُحَلَّوْنَ۔ بضم الیا و فتح الحا واللام گہنا زیور پہنائے جاوینگے ۱ ۱۶۔
یُحِلُّوْنَہٗ۔ جائز و حلال کرتے ہین وہ اُسکو ۔
یُحْمَدُوْا۔ تعریف کیے جائین اور سراہے جاوینگے وہ ۱۰۔
یَحْمِلُ۔ بوجھ اُٹھائیگا ۱۴ ۱۱ ۵۔
یُحْمَلُ۔ اُٹھایا جاویگا ۱۵۔
یَحْمِلُنَّ۔ اُٹھاوینگے اصل مین لَیَحْمِلُنَّ اَثْقَالَھُمْ الایۃ اعمال بنی آدم قیامت مین دو طرح کے ہونگے صالح و غیر صالح اور صالح خوبصورت ہوکے اپنے عامل کو اُٹھائینگے غیر صالح کو یحملوا مین دیکھو ۱۳۔
یَحْمِلْنَھَا۔ اُٹھاوین یا اُٹھاوینگے اُسکو (امانت کو)
یَحْمِلُوْا۔ اُٹھاوین اصل مین لِیَحْمِلُوْا اَوْزَارَھُمْ الآیۃ آخرت مین بدکارونکے اعمال اُنپر سوار ہونگے برخلاف صالحین کے ۹ ۱۱۔

یَحْمِلُوْنَ ۔ اُٹھا دینگے ت ۔ ا ٹ۲۴ ۶ ۔

یَحْمُوْمٍ ۔ سخت سیاہ دھواں ٹ۲۷ ۱۵ ۔

یُحْمٰی ۔ گرم کیا جاویگا یعنے سونا چاندی ٹ ۱۱

یَحُوْرُ ۔ پھرنا اور خراب ہوتا ہی اور پھر آویگا یعنے قیامت میں ۲۰ ۹

یَحُوْلُ ۔ حائل ہوتا ہے اور آڑے آتا ہی ٹ ۹ ۱۷ ۔

یُحِیْطُوْا ۔ احاطہ کریں اور گھیریں ٹ ۱۱ ۹ ۔

یُحِیْطُوْنَ ۔ احاطہ کرتے ہیں اور گھیرتے ہیں ٹ ۲ ۱۶ ۱۵

یَحِیْفَ ۔ ظلم و ستم کرے صلاً حیف بہلو تہی از حکم ہے ٹ ۱۸ ۱۲

یَحِیْقُ ۔ احاطہ کرتا اور گھیرتا ہے ٹ ۲۲ ۱۷ ۔

یُحَیِّكَ ۔ دعا دیتا ہی تجھکو لفظ السلام بمعنے موت ٹ ۲۰ ۲

یُحْیِیْ ۔ بضم الیاء و سکون الحاء زندہ کرتا ہی و کریگا ب ۹ ٣ ۲ ٣ ۴ ۰ ف ۱۰ ٹ ۱ ا ۱۱ ۱۳ ۱۵ ۱۱ ٹ ۱۷ ۰ (۲۰) جگہ

یَحْیٰی ۔ زندہ رہتا ہی اور زندہ رہیگا و در اسم مبارک ہے حضرت یحییٰ بن زکریا علیہم السلام کا یہ بڑے مطیع و فرمانبردار بندۂ خدا تھے خوبصورت بلند و خوش آواز کہتے ہیں نہ گھر بنایا نہ سواری رکھی نہ شادی بیاہ کیا اللہ تعالیٰ نے انکو سید حصور فرمایا ہے نہ نامرد تھے باوجود قدرت کے عورت سے دور رہتے تھے بنی اسرائیل میں ایک جبار نام بادشاہ تھا وہ بغیر انکے مشورہ کے کوئی کام نہیں کرتا تھا اُسنے اپنی ربیبہ پر متصرف ہونے کا فتویٰ چاہا آپنے منع کیا اسکی زوجہ ظالمہ فتالہ تھی اُسنے اپنی بیٹی کو زیور لباس پہنا کر اُسکے پاس بھیجا اُسنے اُسکو شراب پلائی اجب نشے اُسپر غلبہ بڑھایا اُسنے کہا ایک فرمائش ہماری ہو تو میں ملونگی یحییٰ کا سر طشت پر میرے سامنے آوے لے جب نے حکم دیا سر یحییٰ لایا جاوے حضرت یحییٰ نماز میں تھے اُنکا سر مبارک کاٹ کر لایا گیا گھر میں دفن کردیا خون کا فوارہ گھر سے باہر نکلا خون پر مٹی ڈالی گئی پھر بھی شہر کی فصیل سے باہر نہ نکلا اجب کو مع ماں بیٹی خسف کردیا قتل کے بعد خردوش بادشاہ بابل نے ایلیا پر چڑھائی کی خون جوش مار رہا تھا بادشاہ نے انکے خون کے بدلے ستر ہزار کو ذبح کیا باقی سا تی کو مع جانوروں کے خندق میں ڈالکر قتل کردیا بنی اسرائیل فنا ہوگئے اُسی دن سے ایلیا ویران و برباد ہوگیا زمانہ حضرت عمر میں فتح ہوا و آباد ہوا جامع مسجد دمشق تیار ہوئی اُسمیں ایک غار نکلا چراغ سے دیکھا گیا اُسمیں ایک صندوق برآمد ہوا اُسمیں سر مبارک حضرت یحییٰ تھا کوئی تغیر نہ پایا وہیں دفن کردیا اُسپر قبر بنا دی سر مبارک تو یہاں ہی اور بدن بیت المقدس میں یا فلسطین میں مدفون ہے طلائع المقدور ۳۵ ۱۲ ک ۱۶ ۱۰ ۴ و ۱۲ ۱ ٹ ۱۷ ۶ ف ۳۵ ۱۲ ۔

یُحْیِیْكُمْ ۔ زندہ کرتا ہی اور کریگا تمکو ۳ ۹ ۲۷ ۱۶ ۱ ۲۲ ، ۲۵ ۱۹ ۔

یُحْیِیْنِ ۔ وہ مجھ زندہ کریگا ۱۹ ۹ ۔

یُحْیِیْهَا ۔ وہ زندہ کریگا اُسکو ۲۳ ۴ ۔

فصل الیاء مع الخاء

یُخَادِعُوْنَ ۔ دھوکا فریب دیتے ہیں وہ پ ۲ ۵ ۱۸ ۔

یَخَافُ ۔ ڈرتا ہی وہ ۲ ۱۵ ۱۰ ۹ ۱۶ ۱۱ ۲۹ ۳۰ ۱۶ ۔

یَخَافَا ۔ ڈرتے ہیں وہ دونوں یا ڈریں ٹ ۲ ۱۳ ۔

يَخَافُوا۔ ڈرین وہ ث ۴۔

يَخَافُونَ۔ ڈرتے ہین وہ ث ۱۱ و ۱۲ و ۱۹۔

يَخَافُهُ۔ ڈراتا و خوف دلاتا ہے اُسکو ث ۳۔

يُخَالِفُونَ۔ مخالفت خلاف کرتے ہین ث ۱۵۔

يَخْتَارُ۔ اختیار و پسند و انتخاب کرتا ہی اور چھانٹ لیتا ہی

يَخْتَانُونَ۔ خیانت چوری کرتے ہین وہ ث ۱۴۔

يَخْتَصُّ۔ خاص و پسند کرتا ہی ۱۳ ۱۶۔

يَخْتَصِمُونَ۔ جھگڑینگے ۱۴۔

يَخْتَلِفُونَ۔ اختلاف کرتے ہین ۱۶ ۵ ۲ ۱۳۔

يَخْتِمْ۔ مہر لگادے وہ ث ۴۔

يَخْدَعُوا۔ فریب دیوین ن ۴۔

يَخْدَعُونَ۔ فریب دیتے ہین ۲۔

يَخْذُلْكُمْ۔ خوار و ذلیل کرتا ہی یا کریگا تمکو

يُخْرِبُونَ۔ خراب اُجاڑ و ویران کرتے ہین ث ۴۔

يُخْرِجُ۔ نکالیگا اور نکالے ۱۲ ۸ ۷ ۱۱ ۱۱۔

يُخْرِجُ۔ نکالتا ہی اور نکالے ۵ ۱۶ ۸ ۱۸۔

يُخْرِجَا۔ وہ دونون نکالین اور نکالتے ہین اور نکالینگے

يُخْرِجَكُمْ۔ نکالیگا تمکو

يَخْرُجْنَ۔ نکلین وہ عورتین ث ۱۔

يَخْرُجْنَ۔ نکل جاوینگے ث ۱۳۔

يُخْرِجَنَّ۔ نکالے گا ث ۱۳۔

يُخْرِجَنَّكُمَا۔ نکالیگا تم دونونکو ۱۶۔

يَخْرُجُوا۔ وہ نکلین

يُخْرِجُوا۔ نکالین وہ ۸ ۱۵ ۸ ۸۔

يُخْرَجُونَ۔ نکالے جاتے ہین وہ

يُخْرِجُونَ۔ نکالتے ہین ث ۷۔

يَخْرُجُونَ۔ باہر نکالے جاینگے ث ۲۰۔

يُخْرِجُوهُمْ۔ نکالتے ہین وہ اُنکو ۲۔

يُخْرِجُوهُمْ۔ نکالے اُنکو ۲ ۷۔

يَخْرُصُونَ۔ تخمینہ و اٹکل کرتے ہین

يَخِرُّوا۔ جھکتے گرتے پڑتے ہین ۴۔

يَخِرُّونَ۔ جھکتے ہین وہ ۱۲۔

يُخْزِ۔ رسوا کرے وہ ۸۔

يُخْزَى۔ رسوا ہون وہ ۴ و ۲۰۔

يُخْزِيَهُ۔ رسوا کرے وہ اُسکو ۴ و ۱۔

يُخْزِهِمْ۔ رسوا کرے اُنکو ۱۰۔

يَخْسَرُ۔ خسارہ و نقصان پاویگا وہ ث ۲۰۔

يُخْسِرُونَ۔ کم دیتے یا کم تولتے ہین

يَخْسِفُ۔ زمین مین دھنساتا ہی بےنور بے روشن

کرتا ہے ۱۲ ۲۔

يَخْشَ۔ ڈرے وہ ۱۲ ۹۔

يَخْشَوْنَ۔ ڈرتے ہین وہ ۲ و ۵ ۱۷ ۱۔

يَخْشَوْنَهُ۔ ڈرتے ہین اُس سے ۲۔

يَخْشَى۔ ڈرتا ہی ۳ و ۵ و ۱۲۔

يَخْشَاهَا۔ ڈرتا ہی اُس سے ہا ضمیر راجع ہی طرف

لفظ السّاعة کے ت ۴ ۔

یَخۡصِفَانِ ۔ جوڑتے ہین ٹانکتے ہین اور سیتے ہین یعنے آدم و حوا ت ۹ ۱۶ ۔

یَخِصِّمُوۡنَ ۔ جھگڑتے ہین وہ اور خصومت کرتے ہین

یَخۡطَفُ ۔ اچکتا ہی دفعۃً اٹھا لیتا ہی ۲ ۔

یُخَفِّفُ ۔ کم کرے اور کم کریگا ۲ ۱۰ ۔

یُخَفَّفُ ۔ ہلکا اور کم کیا جائیگا

یَخۡفَوۡنَ ۔ چھپینگے پوشیدہ ہونگے ۱۹ ۔

یُخۡفُوۡنَ ۔ چھپاتے پوشیدہ کرتے ہین

یَخۡفٰی ۔ پوشیدہ ہوا ہی ۔

یُخۡفِیۡنَ ۔ وہ عورتین چھپاتی ہین ۱۰ ۔

یَخۡلُ ۔ خالی ہوجاے ۱۲ ۔

یُخَلَّدُ ۔ ہمیشہ رہیگا وہ ۴ ۔

یُخۡلِفُ ۔ بضم الیا خلاف کریگا وہ ۹ ۱۰ ۱۳ ۴ ۱۶ ۔

یَخۡلُفُوۡنَ ۔ خلیفہ ہوتے ہین اور جانشین بنتے ہین

یُخۡلِفُهٗ ۔ خلاف کریگا اُس سے ۱۱ ۔

یَخۡلُقُ ۔ بضم اللام پیدا کرتا ہی ۱۰ ۹ ۴ ۱۵ ۶ ۸ ۔

یُخۡلَقُ ۔ بفتح اللام پیدا کیا گیا ۱۴ ۔

یَخۡلُقُکُمۡ ۔ وہ پیدا کرتا ہی تمکو ۱۵ ۔

یَخۡلُقُوۡا ۔ پیدا کرین ۱۷ ۔

یَخۡلُقُوۡنَ ۔ پیدا کرتے ہین ۸ ۱۶ ۔

یُخۡلَقُوۡنَ ۔ پیدا کیے جاتے ہین وہ

یَخُوۡضُوۡا ۔ خوض کرین بحث کرین بکواس کرین

یَخُوۡضُوۡنَ ۔ جھگڑتے اور بکواس کرتے ہین ۱۴

یُخَوِّفُ ۔ ڈراتا ہی ۹ ۱۶ ۔

یُخَوِّفُوۡنَكَ ۔ ڈراتے ہین تجھکو ۱ ۔

یُخَیَّلُ ۔ خیال کیا جاتا ہی اور سمجھایا جاتا ہی وہ

فصل الیاء مع الدال

یَدَ ۔ یعنے ہاتھ کے اصل مین قوت کو کہتے ہین چونکہ ید مین قوت باعتبار دوسرے اعضا کے زائد ہوتی ہے اسلیے اسکو ید کہتے ہین ۱۵ و ۱۷ ، ۱ (۲۵) جگہ

یَدۡفَعُ ۔ دفع کرتا ہی دور کرتا ہی اور کریگا وہ ۱۲

یُدَبِّرُ ۔ تدبیر کرتا ہی وہ ۶ و ۱۴

یَدَّبَّرُوۡا ۔ تدبیر کرتے ہین وہ ۴ ۱۲ ۔

یُدۡحِضُوۡا ۔ ناچیز و باطل کرتے ہین وہ

یَدۡخُلُ ۔ داخل ہوا یا ہوگا ۱۳ ۱۴ ۔

یُدۡخَلُ ۔ وہ داخل کیا جائیگا ۸ ۔

یُدۡخِلُ ۔ وہ داخل کرتا ہی یا داخل کریگا

یُدۡخِلۡکُمۡ ۔ داخل کرتا ہی یا کریگا تمکو ۱۰ و ۲۰

یُدۡخِلَنَا ۔ وہ داخل کریگا ہمکو ۱ ۔

یَدۡخُلُنَّهَا ۔ ضرور داخل ہونگے وہ باغ مین ۳

یُدۡخِلَنَّهُمۡ ۔ داخل کریگا وہ اُنکو ۱۵ ۔

یَدۡخُلُوۡا ۔ وہ داخل ہونگے ۔

یَدۡخُلُوۡنَ ۔ وہ داخل ہوتے ہین یا ہونگے ۱۰ و ۱۱ ۳۵ ۔

یَدۡخُلُوۡهَا ۔ داخل ہونگے وہ اُسمین

یُدۡخِلۡهُ ۔ داخل کریگا اُسکو ۱۵ و ۱۰

يُدْخِلُهُمْ - داخل کریگا اُنکو ...

يَدْرُسُونَهَا - پڑھتے ہین وہ اُسکو ... ۱۱-

يُدْرِكُ - وہ پاتا و حاصل کرتا ہی اور پکڑیگا یا پائیگا وحاصل کریگا ت ۱۹-

يُدْرِكْكُمُ - پائیگا وہ تمکو ت ۸-

يُدْرِكْهُ - پاوے اور حاصل کرے اُسکو ... ۱۱-

يَدْرَؤُ - بوزن يَفْعَلُ دفع کرتا ہی دور کرتا ہی یا کریگا ...

يَدْرَؤُنَ - دفع کرتے ہین اور کرینگے اور دور کرتے ہین یا کرینگے ... ۹-

أَدْرِيكَ - معلوم ہوا تیرے کو اور خبردار کیا تجھکو ... ۵ ... ۳ ... ۵-

يَدُسُّهُ - دابتا ہے وہ اُسکو اصل مین ہر ایک چیز کو دوسری چیز مین جبرا داخل کرنا ... ۱۳

يَدْعُ - بُلاتا ہی یا بُلائیگا ...

يَدُعُّ - بتشدید العین دھمکی دیتا ہی اور اہانت وتحقیر کرتا ہے ت ۳۲-

يَدْعُنَا - بُلائیگا ہمکو ... ۷-

يَدْعُوا - بفتح الیار وسکون الدال وضم العین بعدہٗ واو والف جمع ہی یہ بادی النظر مین غلط معلوم ہوتا ہی کیونکہ فاعل اسکا لفظ اللہ ہی املا بصورت جمع اور معنے مفرد کا کرنا خلاف عقل و نقل ہے لہذا يَدْعُ وَيَدْعُوْ صحیح معلوم ہوتا ہی لیکن اکثر قرآنون مین بصورت جمع ہی يَدْعُو بمعنے بُلاتا ہی وہ ...

يَدْعُونَ - بُلاتے ہین وہ ... ۱۱ (۲۲) جگہ آیا ہی

يُدْعَوْنَ - بضم الیار وسکون الدال وفتح العین بُلائے جاتے ہین وہ ... ۱۱ ... ۴-

يَدَّعُونَ - بتشدید الدال دعوے کرین طلب کرین چاہین وہ ... ۳-

يُدَعُّونَ - دھمکی دیے جائینگے اور اہانت و تحقیر کیے جائینگے (روانہ کیے جائینگے دوزخ کو) ...

يَدْعُونَنَا - پکارتے ہین ہمکو ... ۶-

يَدْعُونَنِيْ - پکارتے ہین مجھکو ... ۱۴-

يَدْعُونَهُ - پکارتے ہین اُسکو ... ۱۵-

يُدْعٰى - پکارا جاتا ہی بلایا جاتا ہی ... ۹-

يَدْمَغُهُ - توڑتا پھوڑتا ہی اُسکو ... ۲-

يُدْنِيْنَ - وہ عورتین نیچے لٹکائین (چادرین) ...

يُدْهِنُونَ - مداہنت اور نرمی و سستی کرتے ہین ...

يَدٌ - ہاتھ سیر (اصلی معنے قوت کے ہین) ...

يَدِيْنُونَ - وہ دین اختیار کرتے ہین ... ۱۰-

يَدَيْهِ - دونون ہاتھ اُسکے ...

يَدَيْهَا - دونون ہاتھ اُسکے ... ۸-

فصل الیاء مع الذال

يُذَبِّحُ - ذبح کرتا ہی اصل مین حیوانات کی گردن کاٹنا پھاڑنا شق کرنا ہی ... ۴-

يُذَبِّحُونَ - ذبح کرتے ہین وہ ... ۱۳-

يَذَرُ - چھوڑتا ہی وہ ... ۱۵-

يَذۡرَؤُ۔ بکھیرتا ہی وہ ٹ ۳۔

يَذَرُوۡنَ۔ چھوڑتے ہین وہ ت ۱۴ اور ۲۰۔

يَذۡكُرُ۔ یاد کرتا ہی ۸ ۳ و ۵۔

يُذۡكَرُ۔ بضم الیاء وسکون الذال ذکر کیا جاتا ہی اور ذکر کیا جائیگا ۴ ۱۳ ۱۱۔

يَذَّكَّرُ۔ وہ نصیحت پکڑیگا اور وہ نصیحت پکڑے۔ ۵ و ۹ ۱۹ ۴ ۵ و ۱۲۔

يَذۡكُرُوۡا۔ یاد کرین وہ ۱۱ و ۱۲۔

يَذَّكَّرُوۡا۔ نصیحت پکڑین وہ ۵ ۳۔

يَذۡكُرُوۡنَ۔ یاد کرتے ہین یا کرینگے ۱۱ ۱۸ ۳ ۵ ۱۶۔

يَذَّكَّرُوۡنَ۔ نصیحت پکڑتے ہین وہ ۲ و ۱۰ ۶ ۳ ۵ ۸۔

يَذُوۡقُ۔ چکھتا ذائقہ لیتا ہی وہ ۳۔

يَذُوۡقُوۡا۔ چکھین وہ ۵ ۱۰ و ۱۳۔

يَذُوۡقُوۡنَ۔ چکھینگے وہ ۱۲ ۱۔

يَذۡهَبُ۔ جاتا ہی وہ ۸ ۱۲۔

يُذۡهِبُ۔ لیجائیگے ۱۲ ۸۔

يَذۡهَبَا۔ وہ دونون جائین ۱۲۔

يُذۡهِبُكُمۡ۔ لیجاوے تمکو ۱۵ ۱۵۔

يُذۡهِبۡنَ۔ لیجاتی ہین وہ ۱۰۔

يُذۡهِبَنَّ۔ ضرور لیجاوے ۹۔

يَذۡهَبُوۡا۔ جائین ۱۵ ۱۸۔

يُذِيقُ۔ چکھاوے وہ ۱۴۔

يُذِيقَكُمۡ۔ چکھاوے تمکو ۸۔

يُذِيقَهُمۡ۔ چکھاوے انکو ۸۔

فصل الیاء مع الراء المہملہ

يَرَ۔ دیکھا اُسنے ۱۵ و ۲۴۔

يُرَادُ۔ ارادہ کیا جاتا ہی ۱۰۔

يُرَاءُوۡنَ۔ آپسین دکھلاتے ہین وہ ۱۸ ۲۲۔

يَرۡبِطَ۔ باندھے وہ اور باندھتا ہی اور مضبوط کریگا ۹ ۱۶

يَرۡبُوۡا۔ بڑھتا ہی زیادہ ہوتا ہی اور فائدہ مند ہوتا ہی

يُرۡبِي۔ بڑھاتا ہے ۶۔

يَرۡتَابُ۔ شک کرتا ہی وہ ۱۴۔

يَرۡتَابُوۡا۔ شک کرین یا وہ شک کرینگے ۱۴۔

يَرۡتَدَّ۔ مرتد ہوا دین سے پھر گیا وہ ۲۲ ۱۹ ۱۸۔

يَرۡتَدِدۡ۔ مرتد ہو جاوے دین سے پھر جاوے ۱۱۔

يَرۡتَعۡ۔ چرتا ہی وہ فراغت سے ۱۲۔

يَرۡقَوۡا۔ چڑھتے ہین وہ بلندی پر ۱۰۔

يَرِثُ۔ وارث ترکے کا مالک ہوتا ہی ۴۔

يَرِثُنِيۡ۔ وارث کیا مجھکو ۴۔

يَرِثُوۡنَ۔ وارث ہوتے ہین اور وارث ہونگے

يَرِثُهَا۔ وارث کریگا اُسکو ۴ ۷۔

يَرۡجِعُ۔ رجوع کریگا وہ لوٹتا ہے یا لوٹیگا ۱۹ ۲۲

يُرۡجَعُ۔ واپس کیا جائیگا لوٹایا جاتا ہی ۱۰۔

يَرۡجِعُوۡنَ۔ لوٹینگے پھرینگے (۱۶) جگہ آیا ہے

يُرۡجَعُوۡنَ۔ پھیرے جاوینگے وہ ۱۷ ۱۰ ۱۶ ۱۵ ۷ ۱۳۔

يَرۡجُمُوۡا۔ سنگسار کرینگے وہ ۱۵۔

یَرْجُو ۔ امید رکھتا ہی پ ۲۶ پ ۱۹ ۲ پ ۲۱ ۱۳ پ ۲۳ ۱۵ پ ۲۸ ۷

یَرْجُوْنَ ۔ امید رکھتے ہین وہ پ ۱۱ (۱۱) جگہ آیا ہی

یَرْحَمُ ۔ رحم کرتا ہی اور کریگا ن ۲۰ ۱۴ ۔

یَرْحَمْکُمْ ۔ رحم کرتا ہی تمہارے کو ن ۱۵ ا و ۶ ۔

یَرْحَمْنَا ۔ رحم کریگا ہمکو پ ۹ ۸ ۔

یَرْحَمُهُمُ ۔ رحم کریگا انکو ن ۱۰ ۱۵ ۔

یُرِدْ ۔ چاہے ارادہ کرے پ ۴ پ ۶ ۱۰ پ ۹ ۲ پ ۱۱ ۱۲ پ ۱۰ ۱۰ پ ۲۷ ۶

یُرَدُّ ۔ پھر جاتا ہی پ ۹ ۵ پ ۳ ۶ پ ۱۴ ۱۵ پ ۲۶ ۲ پ ۱۷ ۸ پ ۲۵ ۱

یُرِدْنَ ۔ چاہے وہ پ ۲۳ ۱ ۔

یَرُدُّوْا ۔ رد کرین اور پھیر دیوین وہ پ ۱۲ ۱۱ پ ۴ ۱ و ۶ ۔

یُرْدُوْا ۔ ہلاک کرین وہ پ ۸ ۳ ۔

یَرُدُّوْنَ ۔ واپس کرین پھیرین پ ۱۰ ۱۱ ۲ ۔

یَرُدُّوْنَکُمْ ۔ پھیر دین تمکو یعنے دین سے پ ۲ ۱۳

یَرْزُقُ ۔ روزی دیتا ہی وہ پ ۲ ۱ پ ۳ ۱۲ پ ۸ ۱۱ پ ۲۵ ۳

یَرْزُقُکُمْ ۔ روزی دیتا ہی تمکو پ ۹ ۱ پ ۲۰ ۱۳ و ۹ پ ۲۲ پ ۲۹ ۲

یَرْزُقَنَّهُمُ ۔ ضرور روزی دیگا انکو پ ۱۷ ۱۵ ۔

یُرْزَقُوْنَ ۔ روزی دیے جاوینگے وہ پ ۴ ۸ پ ۲۴ ۱

یَرْزُقْهُ ۔ رزق دیگا اسکو پ ۲۸ ۱۷ ۔

یَرْزُقُهَا ۔ روزی دیگا اسکو یا دیتا ہی پ ۱۲ ۲ ۔

یُرْسِلُ ۔ بھیجتا ہی وہ پ ۷ ۱۴ پ ۸ ۱۲ پ ۱۳ ۵ پ ۱۵ ۸ پ ۱۷ ۱ پ ۲۱ ۱ پ ۲۵ ۲ پ ۲۹ ۲ و ۹

یُرْسَلُ ۔ بھیجا جائیگا وہ پ ۲۷ ۱۲ ۔

یَرْشُدُوْنَ ۔ ہدایت و راہ راست بتاتے ہین پ ۲

یُرْضِعْنَ ۔ دودھ پلاتی ہین وہ عورتین پ ۲ ۱۴ ۔

یُرْضُوْا ۔ راضی ہون پ ۱۰ ۱۴ ۔

یُرْضُوْنَکُمْ ۔ راضی کرین تمکو پ ۱۰ ۸ ۔

یَرْضَوْا ۔ پسند کرین وہ پ ۸ ۱ ۔

یَرْضَوْنَهٗ ۔ راضی کرین اسکو پ ۱۰ ۱۵ ۔

یَرْضَهُ ۔ پسند کریگا اسکو اور راضی ہوگا اس سے پ ۲۳ ۱۵ ۔

یَرْضٰی ۔ راضی ہوتا ہی خوش ہوتا ہی وہ پ ۵ ۱۲ پ ۱۱ ۱ پ ۱۳ ۱۵ پ ۲۶ ۹ پ ۳۰ ۱۷

یَرْضَیْنَ ۔ راضی رہین وہ عورتین پ ۲۲ ۳ ۔

یَرْغَبُ ۔ خواہش کرتا ہی وہ اور انکار کرتا ہے وہ اور منہ پھیرتا ہے اور یہ اخیر کے معنے مین اسوقت آتا ہی جبکہ یہ فعل ناقبل ہوا اور حرف عَنْ ما بعد اس فعل کے واقع ہو جیسے حدیث مین آیا ہی مَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِیْ یا یَرْغَبُ عَنْ سُنَّتِیْ فَلَیْسَ مِنِّیْ جو انکار کرے رغبت نہ کرے میرے طریقہ سے پس وہ مجھ سے نہین ہی پ ۱ ۱۶

یَرْغَبُوْا ۔ آرزو کرتے ہین وہ پ ۱۰ ۱۴ ۔

یَرْفَعُ ۔ بلند کرتا ہی اور کریگا وہ پ ۱۵ ۱ پ ۲۸ ۲ ۔

یَرْفَعُهٗ ۔ بلند کرتا ہی وہ اسکو پ ۲۲ ۱۴ ۔

یَرْقُبُوْا ۔ لحاظ رکھین رعایت کرین پ ۱۰ ۸ ۔

یَرْقُبُوْنَ ۔ لحاظ رکھتے ہین پ ۱۰ ۸ ۔

یَرْکَبُوْنَ ۔ سوار ہوتے ہین یا ہونگے پ ۲۳ ۲ ۔

یَرْکُضُوْنَ ۔ دوڑتے و گھوڑے اٹھاتے ہین پ ۱۷ ۲ ۔

یَرْکَعُوْنَ ۔ رکوع کرتے ہین جھکتے ہین پ ۲۹ ۲۲ ۔

یَرْکُمَهٗ ۔ تلے اوپر تہ بتہ رکھیگا اسکو پ ۹ ۱۸ ۔

یَرْمِ ۔ اور یَرْمِیْ بمعنے تہمت لگاتا و باندھتا ہی پ ۵ ۱۲

یَرْمُوْنَ ۔ تہمت و عیب کرتے ہین و پھینکتے ہین پ ۱۸ ۶ و ۹

یَرَوْا ۔ دیکھا انھون نے پ ۷ و پ ۹ (۲۴) جگہ

یُرَوْا ۔ بضم الیاء و فتح الراء دکھلائے جاوینگے پ ۳۰ ۲۴

یَرَوْنَ ۔ دیکھتے ہین وہ پ ۲ ۴ (۸) جگہ آیا ہے

یَرَوْنَهٗ ۔ دیکھتے ہین وہ اُسکو ۲۹ ۷ ۔

یَرَوْهَا ۔ دیکھتے ہین وہ اُسکو ۹ ۲ ۴ ۔

یَرَوْهُمْ ۔ دیکھتے ہین وہ اُنکو ۳ ۱۰ ۔

یَرْهَبُوْنَ ۔ ڈرتے ہین وہ ۹ ۹ ۔

یَرْهَقُ ۔ ڈھانکتا و پوشیدہ کرتا ہی وہ ۱۱ ۸ ۔

یُرْهِقَهُمَا ۔ گرفتار کرے اُن دونوکو اور غالب آئے اُن دونون پر ۱۶ ۱ ۔

یَرٰی ۔ دیکھتا ہے وہ …

یُرٰی ۔ دکھاتا ہی وہ ۲۱ ۳ ۲۷ ۷ ۔

یُرِیْدُ ۔ ارادہ کرتا ہی وہ ۷ (۴۲) جگہ

یُرِیْدَا ۔ ارادہ کرتے ہین وہ دونون ۵ ۳ ۔

یُرِیْدَانِ ۔ بمعنے ایضًا ۱۶ ۱۲ ۔

یُرِیْدُوْا ۔ ارادہ کرین وہ ۱ ۴ و ۶ ۔

یُرِیْدُوْنَ ۔ ارادہ کرتے ہین وہ (۱۵) جگہ

یُرِیْكَ ۔ دکھائے گا تجھکو ۲۹ ۱۵ ۔

یُرِیْكُمْ ۔ دکھاتا ہی تمکو …

یُرِیْکُمُوْا ۔ دکھاتا تھا تمکو ۱۰ ۱ ۔

یُرِیْکَهُمْ ۔ دکھلاتا تھا اُنکو ۱۰ ۱ ۔

یُرِیَهٗ ۔ دکھاوے اُسکو ۶ ۹ ۔

یُرِیَهَا ۔ دکھاتا ہے اُسکو ۳۰ ۱۱ ۔

یُرِیَهُمْ ۔ دکھاتا ہی وہ اُنکو ۲ ۴ ۔

یُرِیَهُمَا ۔ دکھاوے اُن دونوکو ۸ ۱۰ ۔

فصل الیاء مع الزاء المعجمۃ

یَزَالُ ۔ دور ہوتا ہے وہ اور جب اسپر حرف نفی کا داخل ہوتا ہی تو یہ بمعنے دوام اور ہمیشہ اور قرار کے ہوجاتا ہے جیسے لَا یَزَالُ ہمیشہ ۱۳ ۲ ۱۳ ۱۰ ۱۴ ۔

یَزَالُوْنَ ۔ دور ہوتے ہین اور سرکتے ہین ۲ ۱۱ …

یُزْجِیْ ۔ چلاتا اُٹھاتا ہے ۱۵ ۷ ۱۸ ۱۲ ۔

یَزِدْ ۔ زیادہ کریگا ۲ ۵ ۲۵ ۹ و ۱۰ ۔

یَزْدَادُ ۔ زیادہ ہوتا ہی وہ ۲۹ ۱۵ ۔

یَزْدَادُوْا ۔ بہت کثرت سے ہونگے ۴ و ۲۹ ۹

یَزِرُوْنَ ۔ بوجھ اُٹھاتے ہین وہ ۷ ۱۰ ۱۸ ۹ ۔

یَزْعُمُوْنَ ۔ گمان کرتے ہین وہ ۵ ۶ ۔

یَزِغْ ۔ کجی کرے و ٹھیڑھا ہوئے وہ ۲۲ ۸ ۔

یَزِفُّوْنَ ۔ دوڑتے و گھبراتے ہین وہ ۲۳ ۷ ۔

یُزَكُّوْنَ ۔ پاک کرتے ہین وہ ۵ ۴ ۔

یُزَكِّیْ ۔ پاک کرتا ہے وہ ۵ ۴ ۱۸ ۹ ۔

یَزَّكّٰی ۔ پاک ہوتا ہی وہ ۳۰ ۵ ۔

یُزَكِّیْكُمْ ۔ پاک کریگا تمکو ۲ ۲ ۔

یُزَكِّیْهِمْ ۔ پاک کریگا اُنکو …

یُزْلِقُوْنَكَ ۔ پھسلاتے و ڈگلتے ہین وہ تجھکو ۲۹ ۴

یَزْنُوْنَ ۔ زنا کرتے ہین وہ ۱۹ ۴ ۔

یَزْنِیْنَ ۔ زنا کرتے ہین یا کرینگے وہ ۲۸ ۸ ۔

یُزَوِّجُهُمْ ۔ نکاح کردیتا ہی اور ملا دیتا اور جوڑ دیتا ہی وہ

یَزِیْدُ ۔ زیادہ کرتا ہی اور بڑھاتا ہی ۷ (۱۱) جگہ ۔

یَزِیْدَنَّ ۔ زیادہ کریگا ۱۳ و ۱۴ ۔

یَزِیْدُوْنَ ۔ زیادہ اور بہت کرینگے ۲۳ ۹ ۔

یَزِیْغُ ۔ جھک جائیگا ٹیڑھا ہوگا وہ ۱۱ ۳ ۔

فصل الیاء مع السین المہملۃ

يُسَارِعُونَ۔ تیزی جلدی کرتے ہیں وہ پ ۴ ع ۳ و ۹ پ ۱۰ و ۱۲ و ۱۳ پ ۱۷ ع ۶ پ ۱۸ ع ۴۔
يُسَاقُونَ۔ مانگے جاتے ہیں پ ۹ ع ۱۵۔
يَسْأَلُ۔ سوال کریگا دریافت کریگا پ ۲۹ ع ۷ و ۱۰۔
يُسْأَلُ۔ سوال کیا جائیگا پوچھا جائیگا پ ۲۷ ع ۱۲۔
يَسْأَلُكَ۔ پوچھتے ہیں تجھ سے پ ۶ ع ۲۲ و ۵۔
يَسْأَلْكُمْ۔ مانگتا چاہتا تم سے پ ۲۲ ع ۱۹ پ ۲۶ ع ۸۔
يَسْأَلْكُمُوا۔ سوال کریں یا مانگے تم سے پ ۲۶ ع ۸۔
يَسْأَلُوا۔ پوچھیں دریافت کریں پ ۲۸ ع ۸۔
يَسْأَلُونَ۔ پوچھتے ہیں وہ پ ۲ ع ۵ پ ۲۶ ع ۱۸۔
يَسْأَلُونَكَ۔ پوچھتے ہیں وہ تیرے سے وسوال کرتے ہیں تیرے سے لئے محمدؐ آنحضرت سے جنہوں نے سوال کیا تھا انہیں سے معاذ بن جبل اور ثعلبہ بن غنمہ بفتح العین والنون انصاری تھے پ ۲ ع ۸ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ پ ۲ ع ۵ پ ۹ ع ۱۳ و ۱۵ پ ۱۱ ع ۴۔
يَسْأَلُهُ۔ سوال کرتا ہی وہ اُس سے پ ۲۷ ع ۱۲۔
يَسْأَمُ۔ تھکتا واماندہ ہوتا ہے پ ۲۵ ع ۱۔
يَسْأَمُونَ۔ تھکتے واماندے ہوتے ہیں پ ۲۴ ع ۱۹۔
يَسْبِتُونَ۔ ہفتہ کرتے ہیں وہ اصل میں لا يَسْبِتُونَ ہے یعنے نہیں ہفتہ کرتے ہیں وہ یعنے یہود ہفتہ کے دن کو تعطیل نہیں کرتے بوجہ مچھلیاں پکڑنیکے پ ۹ ع ۱۱۔
يُسَبِّحُ۔ تسبیح و پاکی بیان کرتا ہی وہ پ ۱۳ ع ۸ پ ۱۵ ع ۵ پ ۱۸ ع ۱۱ و ۱۲ پ ۲۸ ع ۶ و ۱۱ و ۱۰۔
يُسَبِّحْنَ۔ تسبیح و پاکی بیان کرتی ہیں وہ عورتیں پ ۲۳ ع ۱۰
يُسَبِّحُونَ۔ پاکی بیان کرتے ہیں وہ پ ۱۷ ع ۲ و ۳ پ ۲۳ ع ۲ پ ۲۴ ع ۵ و ۶ و ۱۹ پ ۲۵ ع ۲۔
يُسَبِّحُونَهُ۔ پاکی بیان کرتے ہیں اسکی پ ۹ ع ۱۴۔
يَسْبِقُونَهُ۔ سبقت کرتے وآگے بڑھتے ہیں وہ پ ۱۷ ع ۲
يَسُبُّوا۔ برا کہو گالیاں دو پ ۷ ع ۱۹۔
يَسْتَأْخِرُونَ۔ دیر کرینگے اور پیچھے رہجاتے ہیں وہ پ ۸ پ ۱۱ ع ۱۰ پ ۱۴ ع ۱ و ۱۴ پ ۲۲ ع ۳۔
يَسْتَأْذِنُ۔ اذن چاہتا ہی اور اجازت مانگتا ہی پ ۲۱ ع ۱۹
يَسْتَأْذِنُكَ۔ وہ آپ سے اجازت چاہتا ہی پ ۱۰ ع ۱۳
يَسْتَأْذِنُكُمْ۔ اذن و اجازت چاہیں تم سے پ ۱۸ ع ۱۴
يَسْتَأْذِنُوا۔ اذن مانگے وہ پ ۱۸ ع ۱۴ و ۱۵۔
يَسْتَأْذِنُونَكَ۔ اذن مانگے وہ تجھ سے پ ۱۰ ع ۱۴ پ ۱۸ ع ۱۵
يَسْتَبْدِلُ۔ بدلیگا بدل لاویگا وہ پ ۱۰ ع ۱۲ پ ۲۶ ع ۸
يَسْتَبْشِرُونَ۔ خوش ہوویں اور خوشخبری پاتے ہیں پ ۴ ع ۸ پ ۱۱ ع ۵ پ ۱۴ ع ۵ پ ۲۱ ع ۸ پ ۲۴ ع ۲۔
يَسْتَثْنُونَ۔ لفظ انشاء اللہ کہتے ہیں پ ۲۹ ع ۳
يَسْتَجِيبُ۔ قبول کرتا ہی وہ پ ۲۵ ع ۱۶ پ ۲۶ ع ۱۔
يَسْتَجِيبُوا۔ قبول کریں وہ پ ۱۳ ع ۱۲ پ ۲۰ ع ۱۲ پ ۲۵ ع ۳ پ ۲۶ ع ۱۱
يَسْتَجِيبُونَ۔ جواب دیتے ہیں وہ پ ۱۳ ع ۸۔
يَسْتَحِبُّونَ۔ دوست رکھتے ہیں وہ پ ۱۳ ع ۱۳۔
يَسْتَحْسِرُونَ۔ تھکتے ہیں اور ماندہ ہوتے ہیں پ ۱۷ ع ۲
يَسْتَحْيُونَ۔ زندہ رکھتے اور زندہ چھوڑ دیتے ہیں وہ پ ۱ ع ۶ پ ۹ ع ۶ پ ۱۳ ع ۱۳۔
يَسْتَحْيِي۔ شرماتا ہی زندہ رکھتا ہے اور زندہ چھوڑ دیتا ہے پ ۱ ع ۳ پ ۲۰ ع ۴ پ ۲۲ ع ۴۔
يَسْتَخْرِجَا۔ وہ دونوں نکالیں پ ۱۶ ع ۱۔

يَسْتَخِفَنَّكَ ۔ وہ خفیف و ہلکا کرے تجھکو ۲۱ ۹

يَسْتَخْفُوْا ۔ چھپین اور پوشیدہ ہون ۱۱ ۱۷۔

يَسْتَخْفُوْنَ ۔ پوشیدہ ہوتے ہین اور چھپتے ہین [illegible]

يَسْتَخْلِفُ ۔ خلیفہ و جانشین بنائے وہ [illegible]

يَسْتَخْلِفَنَّكُمْ ۔ وہ خلیفہ بنائیگا تمکو ۹ ۵۔

يَسْتَخْلِفَنَّهُمْ ۔ وہ ضرور جانشین بنائیگا انکو [illegible]

يَسْتَسْخِرُوْنَ ۔ ٹھٹھے کرتے ہین وہ ۲۳ ۵۔

يَسْتَصْرِخُهُ ۔ فریاد چاہتا ہے اس سے ۲۰ ۵۔

يَسْتَضْعِفُ ۔ ضعیف و کمزور کرتا تھا وہ ۲۰ ۴۔

يُسْتَضْعَفُوْنَ ۔ بضم الیاء و سکون السین ضعیف و کمزور سمجھے جاتے تھے ۹ ۶۔

يَسْتَطِعْ ۔ وہ طاقت رکھتا ہے ۴ [illegible] ۱۔

يَسْتَطِيعُ ۔ طاقت رکھتا ہے [illegible] ۵۔

يَسْتَطِيعُوْنَ ۔ طاقت رکھتے ہین وہ [illegible] جگہ

يَسْتَعْتِبُوْا ۔ وہ معافی طلب کرین [illegible] ۱۷۔

يُسْتَعْتَبُوْنَ ۔ معافی دیے جائینگے [illegible]

يَسْتَعْجِلُ ۔ جلدی و تیزی کرتا ہے وہ ۱۱ ۱۰ [illegible] ۳۔

يَسْتَعْجِلُوْنَ ۔ جلدی کرتے ہین وہ [illegible]

يَسْتَعْجِلُوْنَكَ ۔ جلدی و تیزی کرتے ہین تجھ سے [illegible] ۲۔

يَسْتَعْفِفْ ۔ چاہیے پرہیزگاری کرے [illegible]

يَسْتَعْفِفْنَ ۔ چاہیے کہ بچین عورتین [illegible] ۱۴۔

يَسْتَغْشُوْنَ ۔ ڈھانپتے و پردہ کرتے ہین ۱۱ ۱۷

يَسْتَغْفِرِ ۔ بخشش مانگ معافی چاہ [illegible]

يَسْتَغْفِرُوْا ۔ بخشش چاہو معافی مانگو تم [illegible]

يَسْتَغْفِرُوْنَ ۔ معافی چاہتے ہین اور بخشش مانگتے ہین [illegible] ۱۸۔

يَسْتَغْفِرُوْنَهُ ۔ معافی چاہتے ہین اسکی [illegible] ۱۴۔

يَسْتَغِيْثَانِ ۔ فریاد کرتے ہین وہ دونون [illegible]

يَسْتَغِيْثُوْنَ ۔ فریاد چاہتے ہین وہ [illegible] ۱۶۔

يَسْتَفْتِحُوْنَ ۔ فتح و کامیابی چاہتے ہین وہ [illegible]

يَسْتَفْتُوْنَكَ ۔ فتوے چاہتے ہین وہ تجھ سے [illegible]

يَسْتَفِزُّ ۔ نکالتا ہے پھیلاتا ہے اور زمین سے باہر کرتا ہے وہ [illegible]

يَسْتَفِزُّوْنَكَ ۔ مدینہ سے نکالنا اور باہر کرنا چاہتے ہین تجھ کو اے محمد [illegible] ۸۔

يَسْتَقْدِمُوْنَ ۔ وہ تقدیم کرتے ہین اور وہ آگے بڑھتے ہین [illegible] ۱۴۔

يَسْتَقِيْمُوْا ۔ سیدھا رہتا ہے [illegible] ۶۔

يَسْتَكْبِرُ ۔ غرور و تکبر کرتا ہے وہ [illegible] ۴۔

يَسْتَكْبِرُوْنَ ۔ تکبر و غرور کرتے ہین وہ [illegible]

يَسْتَمِعُ ۔ کان دھرتا و سنتا ہے [illegible]

يَسْتَمِعُوْنَ ۔ سنتے ہین اور سننا چاہتے ہین [illegible] ۴۔

يَسْتَنْبِطُوْنَهُ ۔ استنباط و دریافت کرتے ہین اسکا [illegible]

يَسْتَنْبِئُوْنَكَ ۔ وہ دریافت کرتے ہین تجھسے [illegible]

يَسْتَنْقِذُوْهُ ۔ وہ خلاص کر سکتے ہین اسکو [illegible]

يَسْتَنْكِحَهَا ۔ وہ نکاح کرنا چاہتا ہے اسکو [illegible]

يَسْتَنْكِفْ ۔ انکار کرے اور عیب جانتا ہے اور ننگ کرتا ہے وہ [illegible] ۴۔

يَسْتَوْفُوْنَ۔ وہ پورا لیتے ہین پ۳۰ ر۸۔

يَسْتَوُوْنَ۔ برابر ہوتے ہین پ۹ ر۱۶ پ۱۲ ر۵

يَسْتَوِيْ۔ مساوی و برابر ہوتے ہین پ۵ ر۹ پ۷ ...

يَسْتَوٗنَ۔ برابر ہین وہ دونون پ۲۲ پ۲۳ ر۱۷

يَسْتَهْزِءُوْنَ۔ ٹھٹھے کرتے ہین وہ پ۱ ...

يَسْتَهْزِئُ۔ ٹھٹھا کرتا ہے وہ پ۱ ر۲ ر۱۷۔

يَسْتَيْقِنَ۔ یقین کرتا ہے وہ پ۲۹ ر۱۵۔

يَسْجُدُ۔ سجدہ کرتا ہے وہ ...

يَسْجُدَانِ۔ وہ دونون سجدہ کرتے ہین پ۲۷

يَسْجُدُوْا۔ وہ سب سجدہ کرین پ۱۹ ر۱۷۔

يَسْجُدُوْنَ۔ وہ سب سجدہ کرتے ہین پ۹ ر۴ ... پ۱۴ ر۱۷ پ۳۰ ر۹۔

يُسْجَرُوْنَ۔ جھونکے جائینگے اور وہ گرم کیے جائینگے پ۲۴ ر۱۳

يُسْجَنَ۔ وہ قید کیا جائیگا پ۱۲ ر۱۳۔

لَيُسْجَنَنَّ۔ ضرور قید کیا جائیگا وہ پ۱۲ ر۱۴۔

لَيُسْجَنَنْ۔ ضرور قید ہوگا وہ پ۱۲ ر۱۴۔

يُسْحَبُوْنَ۔ کھینچے جائینگے وہ پ۲۴ ر۱۳ پ۲۷ ر۱۰۔

يُسْحِتَكُمْ۔ فنا و برباد و ہلاک کردیگا تمکو پ۱۶ ر۱۲۔

يَسْخَرْ۔ ٹھٹھا کرے تو پ۲۶ ر۱۴۔

يَسْخَرُوْنَ۔ ٹھٹھے کرتے ہین وہ ...

يَسْخَطُوْنَ۔ وہ ناراض و ناخوش ہوتے ہین پ۱۰ ر۱۳

يَسْرِ۔ رات مین چلے پ۳۰ ر۱۴۔

يَسِّرْ۔ آسان کر تو پ۱۶ ر۱۱۔

يَسَّرَ۔ آسان کیا اُسنے پ۳۰ ر۵۔

يُسِّرَ۔ آسان کیا گیا پ۷ ر۷۔

يُسْرًا۔ آسان کرنا ...

يُسْرِفْ۔ حد شرع سے تجاوز کریگا پ۱۵ ر۴۔

يُسْرِفُوْا۔ خرچ مین حد شرعی سے بڑھتے ہین وہ پ۱۹

يَسْرِقْ۔ چرا وے یا چرایا ہے پ۱۳ ر۳۔

يَسْرِقْنَ۔ وہ عورتین چرائینگی پ۲۸ ر۸۔

يَسَّرْنَا۔ آسان کیا ہمنے پ۱۶ پ۲۵ ر۸ و ۹۔

يُسِرُّوْنَ۔ پوشیدہ کرتے ہین چھپاتے ہین و پ۱ ر۹ پ۱۴ ر۱۷ پ۲۲ ر۹ پ۲۶ ر۴۔

يُسْرٰى۔ آسانی۔ راحت پ۳۰ ر۱۲ و ۱۷۔

يَسْطُرُوْنَ۔ سطرین سطرین لکھتے ہین پ۲۹ ر۳

يَسْطُوْنَ۔ حملہ کرتے ہین فعل مضارع پ۱۷ ر۱۶۔

يَسَعَ۔ ابن اخطوب ہین انکو ابن العجوز بھی کہتے ہین حضرت الیاس کے بعد نبی بنی اسرائیل ہوئے لوگ انپر ایمان لائے چار سو برس زندہ رہے بمقام ... دفن ہوئے پ۲۳ ر۱۳

يَسْعَوْنَ۔ دوڑتے ہین کوشش کرتے ہین ...

يَسْعٰى۔ سعی کرتا ہے دوڑتا ہے ...

يَسْفِكُ۔ خون بہائیگا اور خون ریزی کریگا پ۱ ر۴

يَسْقُوْنَ۔ پانی پلاتے ہین پ۲۰ ر۶۔

يُسْقَوْنَ۔ پلائے جائینگے پ۲۹ ر۱۹ پ۳۰ ر۸۔

يَسْقِيْ۔ پلائیگا پ۱۱ ر۱۵۔

يُسْقٰى۔ پلایا جائیگا پ۱۳ ر۷ و ۱۵۔

يَسْقِيْنِ۔ وہ مجھے پلاتا ہے پ۱۹ ر۹۔

يَسْكُنَ۔ وہ آرام و سکون پکڑے پ۹ ر۱۴۔

یسکن - ٹھہرا دیکونت کیا وہ ۲۵ ۵ -
یسکنوا - ٹھہرین آرام پاوین اور قیام کرین ۲۰ ۳
یسلبہم - سلب کرلین چھین لین اُنسے ۱۷ ۱۰
یسلط - مسلط کرتا ہی اور غالب آتا ہی ۲۸ ۴ -
یسلک - چلتا ہی چلاتا ہی ۲۹ ۱۲ -
یسلکہ - لے چل - چلا اُسکو ۲۹ ۱۱ -
یسلم - سونپ دے تو ۲۱ ۱۲ -
یسلموا - سلام کرین وہ ۵ ۶ -
یسلمون - سپردی و فرمانبرداری کرتے ہین ۲۶ ۱۰
یسمع - سنتا ہی وہ ۲ ۵ ۱ ۷ ۱۱ ۶ ۱۷ ۴ ۲۵ ۱۷ ۲۸ ۱
یسمع - سُنا دیتا ہی وہ ۲۲ ۱۵ -
یسمعوا - سُنین وہ ۹ ۴ ۱۱ ۲۲ ۱۴ -
یسمعون - سنتے ہین وہ ۹ (۱۸) جگہ
یسمعون - سن سکتے ہین اور خوب سنتے ہین وہ اصل مین یتسمعون تھا - تے کو سین کیا سین کو سین مین ادغام کیا ۲۳ ۵ -
یسمعونکم - تمہاری سنتے ہین یا تمسے سنتے ہین ۱۹ ۹
یسمعہا - سُنا اُسنے اُنکو ۲۱ ۱۰ ۲۵ ۱۷ -
یسمن - موٹا فربہ کریگا ۳۰ ۱۳ -
یسمون - نام رکھتے ہین وہ ۲۷ ۶ -
یسوؤن - برا دو برا کر دین وہ ۱۵ ۱ -
یسومونکم - چکھاتے ہین وہ تجھ کو اور سالتے ہین تمہارے کو ۶ ۹ ۶ ۱۳ ۱۳ -
یسومہم - چکھاتا ہے وہ انکو ۹ ۱۱
یسیر - چلاتا ہے سیر کراتا ہے وہ ۱ ۸ -

یسیر - آسان ہی ۳ ۲ ۱۶ ۱۴ ۱۴ ۲۲ ۱۴ ۲۶ ، ۲۷ ۱۹ ۱۵ ۲۹ ۱۵ -
یسیرا - تھوڑا ہونا ۵ ۲ ۳ ۱۹ ۴ ۲۱ ۱۸ ۱۰ ۳۰ ۹ -
یسیروا - وہ سیر کرتے ہین اور چلتے ہین ۱۳ ۶ ۱۳ ۱۳ ۲۱ ۴ ۲۲ ۱۷ ۲۴ ۸ ۱۴ ۲۶ ۵ -
یسیغہ - نگلیگا اور گلے سے اُتاریگا اُسکو ۱۳ ۵ ،
یسئل - سوال کرتا ہی یا کریگا ۲۱ ۷ ۲۹ ،
یسئل - پوچھا جائیگا وہ ۲ ۲۰ ۱۱ -
یسئلن - پوچھی جائینگی وہ عورتین ۲۰ ۱۳ -
یسئلون - سوال کرتے ہین وہ ۲۱ ۱۸ -
یسئلون - پوچھے جائینگے وہ ۲ ۲۵ ۸ -
یسئلونک - سوال کرتے ہین تمہارے سے ۹ ۱۵ ۵ ۱۰ ۲۶ ۲ و ۱۵ -

فصل الیاء مع الشین المعجمۃ

یشاء - خواہش کرے چاہے وہ ۵ ۱۶ ۱۰ ۱ ۳ ۱۳ ۱۵ ۱۵ ۶ ۲۲ ۱۵ ۲۵ ۴ و ۵ -
یشاء - چاہتا ہی وہ ۱۱ و ۱۳ (۸۶) جگہ آیا ہے
یشاق - مخالفت کرتا ہی یا کرےگا ۲۸ ۴ -
یشاقق - مخالفت دشمنی کرتا ہی ۵ ۱۴ ۹ ۱۶ -
یشاؤن - چاہتے ہین یا چاہینگے وہ ۱۰ ۸ ۱۷ ۱۱ ۱ ۲۵ ۴ ۲۶ ۱۷ -
یشتروا - خریدین مول لیوین وہ ۹ -
یشترون - خریدتے ہین ۲ ۵ ۳ ۱۶ ۴ ۱۰ و ۱۱ ۵ ۴
یشتری - خرید فروخت کرتا ہی ۲۱ ۱۰ -

یَشْتَهُوْنَ۔ اشتہا کرنا چاہتے ہین ۱۳ ۱ ۱۲ ۲۷ ۳ و ۱۴ ۱۹ ۲۲۔

یَشْرَبُ۔ پیتا ہی یا پیے گا ۱۹ ۳۰ ۸۔

یَشْرَبُوْنَ۔ پیتے ہین یا پیین گے ۲۹ ۱۹۔

یَشْرَحُ۔ سینہ کھولدیتا ہے ۲۔

یُشْرِكُ۔ وہ شریک کرتا ہی شرک مین دیکھو ۵ ۴ و ۱۵ ۱۴ ۱۵ ۱۶ ۳ ۱۱۔

یُشْرَكَ۔ بفتح الرا شرک کیا جاتا ہی وہ ۵ ۴ و ۱۵ ۲۴۔

یُشْرِكْنَ۔ شریک کرتی ہین وہ عورتین ۲۸ ۸۔

یُشْرِكُوْنَ۔ وہ شریک کرتے ہین ۹ ۱۴ (۱۶) جگہ

یَشْرُوْنَ۔ خریدتے ہین ۵ ۷۔

یَشْرِیْ۔ نفسَہٗ فَہُوَ صُہَیْبٌ فروخت کرتا ہی بیچتا ہے ۲ ۹۔

یُشْعِرُ۔ خبر کریگا وہ ۱۹۔

یُشْعِرَنَّ۔ آگاہ کرے خبردار کرے جتاوے ۱۵

یَشْعُرُوْنَ۔ جانتے اور خبردار ہوتے ہین ۲ (۱۹) جگہ

یَشْفِ۔ شفا دیتا ہے اور شفا دیگا ۸۔

یَشْفَعُ۔ شفاعت سفارش کرتا ہی اور کریگا ۳ ۲ ۵

یَشْفَعُوْا۔ شفاعت و سفارش کرین وہ ۵ ۱۳

یَشْفَعُوْنَ۔ درخواست گناہون کی کرتے ہین اور گناہ بخشواتے ہین ۱ ۲۔

یَشْفِیْنِ۔ شفا دیتا ہی وہ مجھ کو۔ ۱۹ ۹۔

یَشَّقَّقُ۔ وہ پھٹتا ہی یا پھٹیگا ۹۔

یَشْقٰی۔ وہ بدنصیب و بدبخت ہوتا ہی ۱۶ ۱۶

یَشْكُرُ۔ شکر کرتا ہی شکرگزار ہے ۱۹ ۱۸ ۲۱ ۱۱

یَشْكُرُوْنَ۔ شکر کرتے ہین ۱۶ ۴ ۱۱ ۱۵ ۱۸ ۳ ۲ و ۴ ۱۲۔

یَشْوِیْ۔ بھونتا ہی یا بھونیگا ۱۶۔

یَشْهَدُ۔ گواہی دیتا ہی یا دیگا ۳ ۲ ۷ ۱۷ ۵ و ۱۳ ۸۔

یُشْهِدُ۔ گواہ کرتا ہی ۹۔

یَشْهَدُوْا۔ گواہی دیوین وہ ۱۱۔

یَشْهَدُوْنَ۔ گواہی دیتے ہین اور حاضر ہوتے ہین وہ ۳ ۵ ۱۵ ۴۔

فصل الیاء مع الصاد

یُصَبُّ۔ اوپر سے ڈالا جائیگا وہ ۹۔

یُصْبِحَ۔ ہو جاوے اور صبح کرے ۱۷۔

یُصْبِحُنَّ۔ ہو جاوینگے ۳۔

یُصْبِحُوْا۔ ہو جاوین وہ ۱۲۔

یَصْبِرْ۔ صبر کرے ۴۔

یَصْبِرُوْا۔ صبر کرین وہ ۱۷۔

یُصِیْبُكُمْ۔ پہونچیگا تمکو ۹۔

یُصِیْبُهَا۔ پہونچیگا اُسکو ۴۔

یُصْحَبُوْنَ۔ مصاحبت کیے جائینگے وہ ۴

یَصُدَّ۔ روکے بند کرے باز رکھے ۲ ۱۱

یَصْدُرُ۔ صادر ہونگے پھر آوینگے وہ ۲۴۔

یُصْدِرُ۔ پھیریگا وہ ۶۔

یَصَّدَّعُوْنَ۔ متفرق ہونگے یعنے قیامت مین مسلمان اور کافر الگ الگ ہونگے ۸ ۲۷ ۱۴۔

يَصۡدِفُوۡنَ ۔ روگردان پھرتے رہتے ہین پ ۸

يُصَدِّقُنِيۡ ۔ میری تصدیق اور مدد دیگا مجھکو ت ۲۰ ،

يَصَّدَّقُوۡا ۔ خیرات صدقہ کرین ت ۱۰ ۔

يُصَدِّقُوۡنَ ۔ تصدیق کرتے ہین ت ۲۹ ،

يَصُدَّنَّكَ ۔ روکے باز رکھے قید کرے تجھکو ت ۱۲

يَصُدَّنَّكُمۡ ۔ باز رکھے قید کرے تجھکو ت ۲۵ ۱۲ ۔

يَصُدُّوۡا ۔ روکے قید کرے وہ ت ۱۸ ۔

يَصُدُّوۡنَ ۔ روکتے ہین یا روکینگے وہ

يَصُدُّوۡهُمۡ ۔ بند اور قید کرتے وہ انکو ۔

يُصِرُّ ۔ اصرار اور ہٹ کرتا ہی ت ۲۵ ۱ ۔

يُصۡرَفُ ۔ پھیرا جاوے باز رکھا جاوے ت ۸ ۔

يُصۡرَفُوۡنَ ۔ پھیرے جاوینگے وہ ت ۲۲ ۱۳ ۔

يُصۡرَفُهٗ ۔ واپس پھیرا جاویگا وہ ت ۱۲ ۔

يَصۡرِمُنَّهَا ۔ کاٹ ڈالین قطع کر دین اسکو ت ۲۹ ۳ ۔

يُصِرُّوۡا ۔ اصرار اور ہٹ اور آنکر کرتے ہین وہ ۔

يُصِرُّوۡنَ ۔ اصرار و ہٹ کرینگے ت ۲۷ ۱۵ ۔

يَصۡطَرِخُوۡنَ ۔ فریاد کرتے اور چلاتے ہین وہ اور چلائینگے ت ۲۲ ۱۶

يَصۡطَفِيۡ ۔ چن لیتا ہے اور انتخاب کر لیتا اور پسند کر لیتا ہے وہ ت ۱۷ ۔

يَصۡعَدُ ۔ اوپر چڑھتا ہے وہ ت ۲۲ ۱۴ ۔

يَصَّعَّدُ ۔ مشکل سے چڑھتا ہی وہ ت ۲ ۔

يُصۡعَقُوۡنَ ۔ بیہوش کیے جاوینگے وہ ت ۲۷ ۴ ۔

يَصۡفَحُوۡا ۔ درگذر کرتے ہین وہ ت ۹ ۔

يَصِفُوۡنَ ۔ تعریف کرتے ہین یا سراہتے ہین وہ ت ۵ و ۶ ت ۲۳ و ت ۲۵ ۱۳ ۔

يَصِلُ ۔ ملتا پہونچتا ہے ت ۴ ۔

يُصۡلَبُ ۔ سولی دیا جائیگا اور پھونا جائیگا وہ

يُصَلَّبُوۡا ۔ سولی دیے جائینگے وہ ت ۹ ۔

يُصۡلِحُ ۔ اصلاح کرتا ہی وہ ۔

يُصۡلِحَا ۔ صلح کرتے ہین وہ دونون یا صلح و موافقت کرین وہ دونون ت ۱۶ ۔

يُصۡلِحُوۡنَ ۔ صلح کرتے ہین وہ ت ۱۹ ۱۲ و ۱۹ ۔

يَصِلُوۡا ۔ ملین اور ملاپ کرین ت ۷ ۔

يُصَلُّوۡا ۔ نماز پڑھین ت ۱۲ ۔

يَصِلُوۡنَ ۔ جوڑتے ہین اور ملاتے ہین وہ

يَصۡلَوۡنَ ۔ آگ کو پہونچتے اور پہونچینگے وہ

يُصَلُّوۡنَ ۔ نماز پڑھتے اور درود و رحمت بھیجتے ہین وہ

يَصۡلَوۡنَهَا ۔ داخل ہونگے وہ دوزخ مین ت ۱۳ ، ت ۲۳ ۱۳ ت ۲۸ ۲ ت ۳۰ ۷ ۔

يَصۡلٰى ۔ آگ مین داخل کرتے ہین ت ۹ و ۱۲ و ۳۶

يُصَلِّيۡ ۔ نماز پڑھتا تھا یا پڑھتا ہی ۔

يَصۡلَاهَا ۔ آگ مین داخل کرتے ہین ۔

يَصُمۡهُ ۔ روزہ رکھے وہ یعنے جو چاند رمضان کا دیکھے اسکو روزہ رکھنا فرض ہی ت ۷ ۔

يَصۡنَعُ ۔ بناتا ہی وہ کاریگری کرتا ہی ۔

يَصۡنَعُوۡنَ ۔ صنعت کاریگری کرتے ہین

يُصَوِّرُ ۔ وہ صورت بناتا ہی و پیدا کرتا ہی وہ ت ۹ ۔

يُصۡهَرُ ۔ پگھلایا جائیگا وہ ت ۹ ۔

يُصِيۡبُ ۔ پہونچتا ہی یا پہونچیگا

يُصِيبَكُمْ - پہونچیگا تمہارے کو ن ۱۲ ۸۔
يُصِيبَنَا - پہونچیگا ہمکو ن ۱۳۔
يُصِيبَهُمْ - پہونچیگا اُنکو ف ۱۱ ۴ ۲۴۔

فصل الیاء مع الضاد المعجمۃ

يُضَارَّ - نقصان پہونچائے ۷۔
يُضَاعِفُ - دونا کرتا ہے اور کریگا ۴۔
يُضَاعَفُ - دونا کیا جائیگا وہ ۔
يُضَاعِفُهُ - دونا کرتا ہے اُسکو ۔
يُضَاعِفَهَا - دونا کرے اُسکو ۳۔
يُضَاهِئُونَ - مشابہت و ریس کرتے ہیں ۱۱
يَضْحَكُوا - ہنسیں وہ ۷۔
يَضْحَكُونَ - ہنستے ہیں وہ ۲۵ ۱۱ ۸۔
يَضُرُّ - تکلیف دیتا ہے اور ضرر پہونچاتا ہے ۔
يَضْرِبُ - مارتا ہے یا ماریگا ۔
يَضْرِبْنَ - وہ عورتیں ماریں ۱۰۔
يَضْرِبُونَ - مارتے ہیں ۔
يَتَضَرَّعُونَ - گڑگڑاتے عاجزی و زاری کرتے ہیں ۔
يَضُرُّوا - ضرر و تکلیف دیتے ہیں ۔
يَضُرُّونَ - نقصان پہونچاتے ہیں وہ ۹۔
يَضُرُّونَكَ - تکلیف دیتے ہیں تجھکو ۱۴۔
يَضَعُ - رکھتا ہے وہ ۹۔
يَضَعْنَ - رکھتی ہیں اور جنتی ہیں وہ ۱۴۔
يَضِلُّ - گمراہ کرتا ہے وہ یُضِلُّ بھی پڑھتے ہیں ۔
۱۰ ۲ ۱۵ ۲ ۹ ۲۵ ۱۔
يُضِلُّ - بضم الیاء بمعنے بضائیت ۔
يُضَلُّ - بفتح الضاد گمراہ کیا جاتا ہے ۔
يُضِلَّكَ - گمراہ کریگا اور بھٹکائیگا تجھکو ۔
يُضِلُّ - گمراہ کرتا ہے وہ ۔
يُضِلُّهُ - گمراہ کریگا وہ اُسکو ۔
يُضِلَّنَا - گمراہ کرے ہمکو ۔
يُضِلُّوا - گمراہ کریں ۔
يَضِلُّونَ - گمراہ ہوتے ہیں وہ ۱۱
يُضِلُّونَ - بضم الیاء گمراہ کرتے ہیں ۱۵ ۴ ۱۔
يُضِلُّونَكَ - گمراہ کرتے ہیں یا کرینگے تجھکو ۔
يُضِلُّوهُمْ - گمراہ کرتے ہیں وہ اُنکو ۹۔
يُضِلَّهُ - وہ اُسکو گمراہ کرتا ہے ۲۔
يُضِلَّهُمْ - گمراہ کرے یا کریگا اُنکو ۔
يُضِيعُ - ضائع کرتا ہے وہ ۔
يُضَيِّفُوا - مہمانی کرینگے وہ ۱۔
يَضِيقُ - تنگی کرتا ہے وہ ۔
يُضِيءُ - روشنی کرتا ہے وہ ۱۱۔

فصل الیاء مع الطاء

يُطَاعُ - فرمانبرداری و حکم مانا جائیگا ۔
يُطَافُ - پھرایا جائے گا و طواف کرایا جائیگا
۱۳ ۱۹ ۱۔
يَطْبَعُ - مہر لگاتا ہے و چھاپ مارتا ہے ۔
يُطِعْ - فرمانبرداری کرے اور کہا مانے ۱۴

ت ۶ و ۹ ۔ ثل ۱۳ لت ۶ لک ۱۰۔

یُطْعِمُ۔ کھانا کھلاتا ہی وہ ٹ ۸۔

یُطْعَمُ۔ کھانا کھلایا جائیگا وہ ٹ ۸۔

یُطْعِمُنِیْ۔ وہ مجھکو کھانا کھلاتا ہی ںلک ۹۔

یُطْعِمُوْنَ۔ وہ کھانا کھلاتے ہین پ ۲۹ ۱۹

یَطْعَمْهُ۔ وہ اُسکو کھائیگا ٹ ۱۷ ث ۵۔

تَطْعَمُهَا۔ کھاتا ہی اُسکو ٹ ۳۔

یَطْغٰی۔ بغاوت و سرکشی کرتا ہی وہ ۲۶ ۱۱ ن ۳۰ ۲۱ ۔

یُطْفِئُوْا۔ بجھاتے ہین وہ نل ۱۱ ث ۲۸ ۹۔

یَطْلُبُهٗ۔ اسکو طلب کرتا ہی ٹ ۱۷۔

یُطْلِعَكُمْ۔ مطلع و خبردار کرتا ہی تمکو ٹ ۹۔

یَطْمِثْهُنَّ۔ نزدیک ہوا اُن عورتونکے یا جماع کیا

مس کیا ہاتھ لگایا اُنکو ٹ ۲۷ ۱۳۔

یَطْمَعُ۔ طمع کرتا ہی ۲۲ ۱ ۲۹ ۸ و ۱۵۔

یَطْمَعُوْنَ۔ طمع کرتے ہین وہ ٹ ۱۲۔

یَطْمَئِنَّ۔ اطمینان و آرام پکڑتا ہی ٹ ۳۔

یَطُوْفُ۔ طواف کرتا ہی اور پھرتا ہی ۱۷ ۱۲ ۳ ۲۹ ۱۹

یَطَّوَّفُ۔ وہ طواف کرے ٹ ۲۔

یَطَّوَّفُوْا۔ وہ طواف کرین ٹ ۱۱۔

یَطُوْفُوْنَ گشت کرتے ہین یا کرینگے ٹ ۲ ۱۲۔

یُطَوَّقُوْنَ۔ وہ طوق پہنائے جائینگے ٹ ۴ ۹۔

یَطَئُوْنَ۔ روندتے پائمال کرتے ہین ںلک ۴۔

یُطَهِّرُ۔ پاک کرتا ہی وہ ٹ ۶ و ۱۰ ف ۱۶ ۲۲ ۱

یَطْهُرْنَ۔ وہ عورتین پاک ہو جائین ٹ ۲ ۱۲

یَطِیْرُ۔ تیرتا اُڑتا ہے وہ ٹ ۱۰۔

یَطَّیَّرُوْا۔ شومی پکڑتے ہین اور فال بد لیتے ہین وہ پ ۹

یُطِیْعُكُمْ۔ فرمانبرداری کرتا تمھاری ۲۶ ۱۳۔

یُطِیْعُوْنَ پیروی کرتے ہین وہ نل ۱۵۔

یُطِیْقُوْنَهٗ۔ انکو طاقت رکھتے ہین اُسکی یعنے روزہ رکھنے کی طاقت رکھتے ہین لیکن روزہ رکھنا نہین چاہتے تو وہ فدیہ دیوین ایک مسکین کو کھانا کھلا دینا یہ حکم ابتداے اسلام مین تھا پھر اس آیت سے منسوخ ہو گیا فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ یہ صریح ہی بعضون نے کہا یُطِیْقُوْنَهٗ کے معنے یہ ہین کہ جو لوگ روزے کی طاقت نہین رکھتے اور امام راغب نے کہا کہ یہ آیت ظاہر مین مقتضی ہی کہ طاقت رکھنے والے کو فدیہ لازم ہے چاہے وہ روزہ رکھے یا نہ رکھے لیکن تمام مسلمانونکا اجماع ہی کہ اُسکو فدیہ لازم نہین مگر شرط کے ساتھ یعنے عَلَى الَّذِيْنَ يُطَوَّقُوْنَهٗ بتشدید الواو والے یُحَمَّلُوْنَ اَنْ یَّتَطَوَّقُوْا اور تاج العروس مین ہی کہ یُطِیْقُوْنَهٗ یہ قرأۃ عبداللہ بن عباس ہی اور یُطَوِّقُوْنَهٗ یہ قرأۃ مجاہد و ایک روایت ابن عباس و عکرمہ ہی اور طاقت کسی چیز پر قدرت حاصل کرنا ہی اور طاقت و طاعت دو اسم ہین طاقت عام ہی اور طاعت خاص ہی ساتھ انسان کے اور جبکہ یُطَوَّقُوْنَهٗ بتشدید الواو ہی گویا یہ معنے ہوے کہ روزہ رکھنا اُسکے گلے کا طوق ہو جاوے بوجہ پیرانہ سالی کے تو وہ فدیہ ایک مسکین کو کھانا دے ہر روزہ کے بدلے والیہ جمیع الامۃ ٹ ۷۔

فصل الیاء مع الظاء

یُظَاھِرُوْا۔ وہ مدد کرین پ۱۰ ع۷۔

یُظَاھِرُوْنَ۔ ظہار کرتے ہین یعنے بیوی کو مان بہن کہہ بیٹھتے ہین یا مثل اسکے کتب فقہ مین پوری تفصیل سے لکھا ہے پ۲۸ ع۱۔

یَظْلَلْنَ۔ ہو جائین وہ عورتین پ۲۵ ع۵۔

یَظْلِمُ۔ ظلم کرتا ہی وہ پ۵ ع۳ و۱۳ پ۱۰ ع۱۰ پ۱۵ ع۱۸ پ۱۸ ع۱۲۔

یَظْلِمُوْنَ۔ ظلم کرتے ہین وہ پ۱ ع۲ پ۴ ع۲ پ۸ ع۸ پ۹ ع۱۰ و۱۲ پ۱۰ ع۱۵ پ۱۱ ع۱۰ پ۱۴ ع۱۰ و۲۱ پ۲۰ ع۶ پ۲۱ ع۴ پ۲۵ ع۵۔

یُظْلَمُوْنَ۔ ظلم کیے جاوینگے وہ پ۵ ع۶ و۱۱ (۱۵) جگہ

یَظْلِمُھُمْ۔ ظلم کرتا ہی انکو پ۱۰ ع۱۵ پ۲۰ ع۱۶ پ۲۱ ع۴۔

یَظُنُّ۔ گمان کرتا ہی وہ پ۶ ع۹ پ۳۰ ع۸۔

یَظُنُّوْنَ۔ گمان کرتے ہین وہ پ۱ ع۵ و۹ پ۲ ع۱۴ پ۴ ع۷ پ۱۵ ع۱۹

یُظْھِرُ۔ وہ ظاہر ہوگا وہ غالب ہوگا پ۱۰ ع۱۱ پ۲۴ ع۸ پ۲۶ ع۱۲ پ۲۸ ع۹ پ۲۹ ع۱۲۔

یَظْھَرُوْا۔ ظاہر کرین وہ پ۸ ع۱۵ پ۱۵ ع۲ پ۶ ع۱ پ۸ ع۱۔

یَظْھَرُوْنَ۔ ظاہر کرتے ہین پ۲۵ ع۹۔

فصل الیاء مع العین المہملہ

یَعْبُدُ۔ عبادت خدا کرتا ہی وہ پ۸ ع۱۶ پ۱۲ ع۶ و۸ و پ۱۳ ع۱۴ پ۱۷ ع۹ پ۲۲ ع۱۱۔

یَعْبُدُوْا۔ عبادت خدا کرین وہ پ۱۱ ع۱۱ پ۱۲ ع۱۶ پ۳۰ ع۲۳ و۲۶

یَعْبُدُوْنَ۔ عبادت خدا کرتے ہین وہ پ۱ ع۹ پ۷ ع۱۶ پ۱۴ ع۱۵ پ۱۵ ع۱۴ پ۱۶ ع۶ پ۱۷ ع۶ پ۱۸ ع۱۲ پ۱۹ ع۱ و۳ پ۲۰ ع۱۰ پ۲۲ ع۱۱ پ۲۳ ع۶ پ۲۴ ع۲

یُعْبَدُوْنَ۔ عبادت کیے جاتے ہین وہ پ۲۵ ع۱۰۔

یَعْبُدُوْنَنِیْ وہ عبادت کرتے ہین میری پ۱۸ ع۱۳۔

یَعْبَؤُا۔ اختیار دیتا ہی پرواہ کرتا ہی پ۱۹ ع۴۔

یَعْتَدُوْنَ۔ وہ زیادتی کرتے ہین پ۱ ع۷ پ۳ ع۳ پ۵ ع۵

یَعْتَذِرُوْنَ۔ عذر کرتے ہین پ۱۱ ع۱ پ۲۹ ع۲۱۔

یَعْتَزِلُوْنَ۔ کنارہ کرتے ہین وہ پ۵ ع۹۔

یَعْتَصِمُ۔ بھروسہ کرے اور چنگل مارے پ۴ ع۱۔

یُعْجِبُ۔ پسندیدہ و خوش آتا ہی پ۲۷ ع۱۲۔

یُعْجِبُکَ۔ قولہ خوش لگیگا تجھکو۔ قول اسکا یہ اخنس بن شریق تھا بعد مین مسلمان ہوگیا پ۲ ع۹۔

یُعْجِزُ۔ عاجز کرتا ہی وہ پ۲۲ ع۱۷۔

یُعْجِزُوْنَ۔ عاجز کرینگے اور تھکا دینگے پ۱۰ ع۴۔

یَعْجَلُ۔ جلدی کرتا ہے پ۱۱ ع۷۔

یَعِدُ۔ وعدہ کرتا ہی وہ پ۳ ع۵ و۱۵ پ۵ ع۱۵ پ۸ ع۱۵ پ۱۵ ع۶ پ۱۳ ع۱۳ پ۲۲ ع۳ پ۲۲ ع۱۷ پ۲۲ ع۹۔

یَعْدِلُوْنَ۔ عدل کرتے ہین برابری کرتے ہین وہ پ۷ ع۷ پ۸ ع۵ پ۹ ع۱۰ و۱۲ پ۲۰ ع۱۔

یَعْدُوْنَ۔ حد سے تجاوز کرتے ہین پ۹ ع۱۱۔

یُعَذِّبُ۔ عذاب کرتا ہے اور شکنجے مین پکڑتا ہے وہ پ۳ ع۸ پ۴ ع۴ پ۶ ع۹ و۱ پ۱۱ ع۳ پ۱۴ ع۱۱ پ۲۰ ع۶ پ۲۱ ع۹ پ۲۲ ع۱۶ پ۳۰ ع۱۴۔

یُعَذِّبْکُمْ۔ عذاب کرے تمکو پ۱۰ ع۹ پ۱۵ ع۱۱ پ۲۶ ع۱۰۔

یُعَذِّبَنَا۔ عذاب کریگا ہمکو پ۲۸ ع۲۔

یُعَذِّبُہٗ۔ عذاب کریگا اسکو پ۳ ع۲ پ۷ ع۱۰ پ۱۳ ع۱۳۔

یُعَذِّبَھُمْ۔ عذاب کرے انکو پ۹ ع۱۸ پ۱۰ ع۴ پ۱۱ ع۸ و۱۳ و۱۶ و۱۷ پ۱۱ ع۲۔

یَعْرُجُ۔ اوپر چڑھتا ہی پ۲۱ ع۱۴ پ۲۲ ع۷ پ۲۶ ع۷۔

یَعْرُجُوْنَ۔ اوپر چڑھتے ہین وہ پ۲۵ ع۱۔

يَعْرِشُوْنَ ۔ چھت بناتے ہین اور منڈوا چڑھاتے ہین اور بلندی پر بیٹھتے ہین پ ۷ ۱۵ ۔

يُعْرِضْ ۔ وہ منہ پھیرتا ہے ۱۱ ۔

يُعْرَضُ ۔ اعرض کیا جائیگا ۲ و ۳ ۔

يُعْرِضُوْنَ ۔ وہ اعراض کرتے ہین و منہ پھیر لیتے ہین

يُعْرَضُوْنَ ۔ وہ اعراض کیے جائینگے اور وہ پیش کیے جائینگے

يُعْرَفُ ۔ وہ پہچانا جاتا ہے ۱۲ ۔

يُعْرَفْنَ ۔ وہ پہچانی جاتی ہین ۵ ۔

يَعْرِفُوْا ۔ پہچانتے ہین ۴ ۔

يَعْرِفُوْنَ ۔ پہچانتے ہین

يَعْرِفُوْنَهٗ ۔ اُسکو پہچانتے ہین ۔

يَعْرِفُوْنَهَا ۔ اُسکو پہچانتے ہین ۲ ۔

يَعْرِفُهُمْ ۔ وہ اُنکو پہچانتا ہے ۱۳ ۔

يَعْزُبُ ۔ چھپتا ہے دور ہوتا ہے

يَعْشُ ۔ اعراض کرتا منہ پھیرتا ہے اور غافل ہوگا اصل مین يَعْشُوْ تھا آخر سے واو گر گیا ۱۰ ۔

يَعْصِ ۔ نافرمانی کرتا ہے ۱۳ ۲ ۱۲

يَعْصِرُوْنَ ۔ نچوڑتے ہین یا نچوڑینگے ۱۶ ۔

يَعْصِمُكَ ۔ بچائیگا تجھے ۵ ۱۴ ۔

يَعْصِمُكُمْ ۔ بچائیگا تمکو ۱ ۔

يَعْصِمُنِيْ ۔ وہ مجھکو بچائیگا ۴ ۔

يَعْصُوْنَ ۔ وہ نافرمانی کرتے ہین ۱۹ ۔

يَعْصِيْنَكَ ۔ وہ عورتین تیری نافرمانی کرتی ہین

يَعَضُّ ۔ دانتون سے کاٹیگا وہ ۱ ۔

يُعْطَوْا ۔ وہ دیے جائینگے ۱۰ ۱۳ ۔

يُعْطِيْكَ ۔ وہ دیگا تجھکو ۱۸ ۔

يَعِظُكُمْ ۔ وہ نصیحت کرتا ہے تمکو

يُعَظِّمْ ۔ وہ تعظیم کرے یا کریگا ۱۱ ۱۷ ۔

يَعِظُهٗ ۔ وہ وعظ و نصیحت کرے اُسکو ۱۱ ۔

يَعْفُ ۔ معاف کرے وہ ۵ ۔

يَعْفُوْ ۔ معاف کرے وہ

يَعْفُوْنَ ۔ معاف کردین وہ ۱۵ ۔

يُعَقِّبْ ۔ پیچھے مڑتا ہے اور متعقب چلتا ہے اور پیچھے چلے ۱۶ ۷ ۔

يَعْقِلُوْنَ ۔ عقلمند ہین اور عقل رکھتے ہین سمجھتے ہین وہ ۴ و ۵ (۲۱) جگہ آیا ہے ۔

يَعْقِلُهَا ۔ وہ سمجھتا ہے اُسکو ۱۶ ۔

يَعْقُوْبَ ۔ علیہ السلام یہ صابر شاکر تھے خدا نے انکا امتحان کیا بصارت جاتی رہی یہ ابو الاسباط ہین اپنے دادا کے زمانہ سے نبی تھے کنعان کے دو پہاڑون کے درمیان تھے انکے معجزہ سے پہاڑ ہٹ گیا حضرت یوسف کے پاس مصر مین سترہ برس رہے ایکسو سینتالیس برس کی عمر ہوئی کتب تاریخ مین پورا بیان ہے (۱۲) جگہ

يَعْكُفُوْنَ ۔ سرنگون اوندھے ہوتے ہین وہ ۶ ۔

يَعْلَمُ ۔ جانتا ہے اور علم رکھتا ہے وہ ۹ ۱۰ و ۱۱ ۱۴ (۸۲) جگہ آیا ہے ۔

يُعْلَمُ ۔ جانا گیا ہے علم جنوایا گیا ہے وہ ۱۰ ۔

يُعَلِّمَانِ ۔ وہ دونون سکھاتے ہین ۱۲ ۔

يُعَلِّمُكَ ۔ سکھاتا ہے وہ تجھکو ۱۱ ۔

يُعَلِّمُكُمْ ۔ تعلیم دیتے ہین تمکو ۲ ۷ ۔

یَعْلَمَنَّ۔ ضرور ظاہر کریگا دہ ٹ ۱۳۔

یَعْلَمُوْا۔ وہ جانتے پہچانتے ہین ٹ ۴ او ۱۹ ل او ۲ ت ۱۹ ش ۱۵ ۲۰ ۲۔

یَعْلَمُوْنَ۔ وہ جانتے ہین ل ۲ و ۳ و ۹ و ۱۲ و ۱۴ (۷۰) جگہ آیا ہے۔

یُعَلِّمُوْنَ۔ سکھاتے تعلیم دیتے ہین دہ ب ۱۳۔

یَعْلَمُہٗ۔ وہ جانتا ہی اُسکو پ ب ب۔

یُعَلِّمُہٗ۔ وہ سکھاتا ہی اُسکو اصل سکی یہ ہی کہ اکثر اہل مکہ و مدینہ یہود و نصاریٰ تے جب مشرکین قرآن سنتے تو کہتے کہ محمد کو یہود و نصاریٰ سکھاتے ہین پ ب۔

یَعْلَمُھَا۔ وہ جانتا ہی اُسکو ت ۱۲۔

یَعْلَمُھُمْ۔ وہ جانتا ہی اُنکو پ پ ش۔

یُعَلِّمُھُمْ۔ سکھاتا ہی اُنکو پ پ ب۔

یُعْلِنُوْنَ۔ اعلان کرتے ہین ظاہر کرتے ہین دہ ل ۹ ل ۱۱ ل ۹ ت ۲ د ۱ ۱۳ ۴۔

یَعْمُرُ۔ تعمیر کرتا و آباد کرتا ہی ت ۹۔

یُعَمَّرُ۔ وہ عمر دیا جاتا ہے ل ۱۱ ۲۲ ۱۴۔

یَعْمُرُوْا۔ وہ آباد کرین ت ۹۔

یَعْمَلُ۔ وہ کام کرتا ہی ٹ ۱۴ و ۱۵ (۱۲) جگہ آیا ہی

یَعْمَلُوْنَ۔ وہ کام کرتے ہین پ (۵۰) جگہ۔

یَعْمَھُوْنَ۔ سرگردان بہکے ہین اصل مین کسی امر مین تردد و حیرانی پیدا ہونا پ پ پ پ پ پ پ۔

یَعُوْدُوْنَ۔ پھر جاتے ہین دہ ت ۱ و ۲۔

یَعُوْدُوْا۔ وہ پلٹین اور لوٹین ف ۱۹۔

یَعُوْذُوْنَ۔ وہ پناہ پکڑتے ہین ل ۱۰۔

یَعُوْقُ۔ روکتا ہی اور ایک بت کا نام ہی قوم نوح نے اُسکو بصورت شیر بنایا تھا اُسکو مظہر قوت الٰہی کا جانکر پوجتے تھے اور ہنود اُسکو شیو کہتے ہین حقیقت مین نام ہے ایک بیٹے ادریس کا بعد طوفان کے بنی کہلان کے ہاتھ لگا اُنسے ہنود ان کو پہونچا اُسکی پوری تفصیل تفسیر مین دیکھو ٹ ۲۹ ۱۰۔

یَعِیْ۔ سمجھتا ہے دہ ت ۲۶ ۴۔

یُعِیْدُ۔ اعادہ کریگا اور لوٹائیگا ل ۲ و ۹ ل ۵ ت ۱۴ و ۱۱ ل ۱۵ و ۶ ۲۲ ۱۲ ل ۲۹ ۹ ت ۳۰ ۱۰۔

یُعِیْدُوْا۔ پھیرتے ہین دہ ش ۱۵۔

فصل الیاء مع الغین المعجمہ

یُغَاثُ۔ فریاد رسی کیا جائیگا ل ۱۶۔

یُغَاثُوْا۔ فریاد رسی کیے جائینگے ت ۱۶۔

یُغَادِرُ۔ چھوڑتا ہے ش ۱۸۔

یَغْتَبْ۔ وہ غیبت و عیب جوئی کرے ٹ ۲۶ ۱۴۔

یَغُرُّ۔ دھوکا دے اور غرور کرے ٹ ۲۲ ۲۔

یُغْرِقَکُمْ۔ تمہارے کو پانی مین غرق کرے ٹ ۱۵ ۷۔

یَغُرَّنَّکَ۔ وہ تجھے دھوکا دے ٹ ۱۱۔

یَغُرَّنَّکُمْ۔ تمکو دھوکا دے دہ ٹ ۱۳ ۲۲ ۱۳۔

یَغْشٰی۔ وہ ڈھانپتا ہے یا ڈھانپے گا ٹ ۷ ۲۵ ۱۴ ۲۲ ۵ ن ۳۰ ۱۷۔

یُغْشٰی۔ ڈھانپا جاتا ہے ٹ ۱۴ ت ۱۳ ۷۔

یُغْشِیْ۔ وہ ڈھانپتا ہی ٹ ۱۴ ۱۳ ۷۔

یُغَشِّیْکُمْ۔ وہ تمکو پوشیدہ کرتا ہی اور ڈھانپتا ہی پ

يغشٰه۔ ڈھانپے اُسکو ۱۱۔
يغشٰها۔ وہ ڈھانپے اُسکو ۳ ۱۶۔
يغشٰهم۔ وہ ڈھانپے اُنکو ۲۔
يغضضن۔ وہ عورتین نگاہین اپنی نیچی رکھین
يغضّوا۔ مرد نگاہین اپنی نیچی رکھین ۱۰۔
يغضّون۔ وہ آنکھ نیچی کرتے ہین اور پست کرتے ہین
يغفر۔ وہ بخشتا ہی (۳۱) جگہ
يُغفر۔ بخشا جائیگا اور گناہ پوشیدہ کیا جائیگا
يغفر۔ بخشش مانگو ۱۸۔
يغفرون۔ بخشش مانگتے ہین ۱۸۔
يغلّ۔ خیانت کرتا ہی اور چھپاتا ہی اور کبھی يُغلّ
فک ادغام کے ساتھ بھی پڑھتے ہین ۸۔
يغلب۔ غالب و فتحمند ہوگا ۷۔
يغلبوا۔ وہ غالب ہونگے ۵۔
يغلبون۔ وہ غالب ہوتے ہین ۴۔
يُغلبون۔ وہ مغلوب ہونگے ۱۸۔
يغلل۔ خیانت کرتا ہے ۸۔
يغلي۔ کھولیگا جوش ماریگا وہ ۱۶۔
يغن۔ بے پرواہ کرتا ہی وہ ۱۶۔
يغنوا۔ رہتے بستے تھے وہ بے نیازی کرتے ہین
يُغنوا۔ بضم الیاء کفایت کرینگے وہ ۱۸۔
يُغنيهم۔ غنی و مالدار کریگا اُنکو ۳۔
يغني۔ بے پروا کرتا ہے وہ
۔ اور ۴ و ۶ و ۱ ۱۳ و ۱۷۔
يُغنيا۔ کفایت کی اُن دونون نے ۲۰۔

يُغنيكم۔ غنی و مالدار کریگا تمکو ۱۰۔
يُغنيه۔ غنی کریگا اُسکو ۵۔
يُغنيهم۔ غنی کریگا اُنکو ۱۰۔
يغوث۔ فریاد کو پہنچتا ہے وہ اور نام ہی ایک بت کا کہ قوم نوحؑ نے اُسکو مظہر غیاث المستغیثین تصور کر رکھا تھا گھوڑے کی صورت پر اُسکو پوجتے تھے تکلیف کیوقت اُسکو پکارتے تھے اور ہنود اُسکو اندر کہتے ہین اصل مین ایک بیٹے ادریسؑ کا نام ہے آخر مین بنی طے کے قبضہ مین آیا پھر بنی ناجیہ مین مدت تک رہا اسلام نے خاک مین ملا دیا اصلیت اسکی تفسیر مین دیکھو ۲۹ ۱۰۔
يغوصون۔ غوطے لگاتے ہین وہ ۶۔
يُغويكم۔ وہ تمکو بے راہ اور گمراہ کرتا ہی ۳۔
يُغيّر۔ بدلتا ہی و متغیر کرتا ہی ۸۔
يُغيّرنّ۔ متغیر کرینگے بدلینگے ۱۵۔
يُغيّروا۔ بدلین ۳ ۸۔
يغيظ۔ وہ غصہ و غضب لاتا ہی

فصل الیاء مع الفاء

يفتدي۔ کھولتا ہی اور فسخ کرتا ہی ۹ و ۱۳۔
يفتدوا۔ فدیہ دین وہ ۱۰۔
يفتدي۔ وہ فدیہ دے ۷۔
يُفتر۔ وہ تھکایا و سست کیا جائیگا ۲۵ ۱۳۔
يفترون۔ وہ تھکتے و سستی کرتے ہین (۱۶) جگہ
يُفترون۔ بضم التاء بمعنے ایضاً ۲۔
يفتري۔ افترا کرتا ہے وہ ۲۰۔

يُفْتَرٰى - افترا و جھوٹ باندھا جاتا ہے پ۱۳

يَفْتَرِيْنَهٗ - اُسکو جھوٹا و افترا کرینگے پ۲۸ ۸۔

يَفْتِنَكُمُ - آزمائینگے تمکو پ۵ ۱۲۔

يَفْتِنَنَّكُمْ - وہ تمکو فتنہ میں ڈالینگے پ۸ ۱۔

يَفْتِنُوْا - بہکادیں گمراہ کریں وہ پ۱۱ ۱۱۔

يُفْتَنُوْنَ - آزمائے جاتے ہیں اور عذاب کیے جاتے ہیں پ۵ پ۱۰ ۱۳ پ۲۶ ۱۸۔

يَفْتِنُوْنَكَ - جانچتے اور آزماتے ہیں تجھکو پ۱۵

يَفْتِنَهُمْ - آزماتا ہے اُنکو پ۱۴ ۔

يُفْتِيْكُمْ - تمکو فتوے دیتا ہے وہ پ۶ ۱۶ ۴۔

يَفْجُرَ - بضم الجیم نافرمانی کرتا ہے وہ پ۲۹ ۱۔

يُفَجِّرُوْنَهَا - جاری کرینگے وہ اُسکو پ۲۹ ۱۹۔

يَفِرُّ - فرار ہوگا اور بھاگیگا وہ پ۳۰ ۵۔

يَفْرَحُ - خوش ہوتا ہے وہ پ۲۱ ۴۔

يَفْرَحُوْا - وہ خوش ہوں پ۴ ۱۳ ۱۱۔

يَفْرَحُوْنَ - خوش ہوتے ہیں وہ پ۱۰ ۱۳ ۱۱۔

يَفْرُطَ - وہ زیادتی و افراط و تفریط کرے پ۱۶ ۱۱۔

يُفَرِّطُوْنَ - نقصان و کمی کرتے ہیں وہ پ۷ ۱۴۔

يُفْرَقُ - جدا کیا جاتا ہے اور بیان کیا جاتا ہے پ۲۵ ۱۴۔

يُفَرِّقُوْا - وہ جدائی و فرق کرتے ہیں پ۶ ۱۔

يَفْرُقُوْنَ - جدائی تفریق ڈالتے ہیں وہ پ۱۴ ۱۴۔

يُفَرِّقُوْنَ - تفریق و پھوٹ ڈالتے ہیں پ۱ ۱۲۔

يَفْسَحِ - کشادہ کرتا ہے وہ پ۲۸ ۲۔

يُفْسِدُ - فساد کرتا ہے وہ پ۱۴ پ۲ ۹۔

يُفْسِدُوْا - فساد کریں وہ پ۹ ۵۔

يُفْسِدُوْنَ - فساد کرتے ہیں وہ پ۱

يَفْسُقُوْنَ - فسق و نافرمانی کرتے ہیں فاسق جو حد شرع سے نکلے اور فاسق عام ہے کافر سے اور ظالم عام ہے فاسق سے پ۱ پ۷ پ۱۱ ۱۶ ۱۔

يَفْصِلُ - جدائی و فیصلہ کریگا پ۱۷ پ۲۸ ۔

يُفَصِّلُ - تفصیل سے کھول کر بیان کرتا ہے۔ پ۱۱ پ۱۳ پ۲۵ ۷۔

يَفْعَلُ - کرتا ہے وہ پ۱۰ (۱۵) جگہ

يُفْعَلُ - کیا جائیگا اور کیا جاتا ہے پ۲۶ پ۲۹ ۔

يَفْعَلُوْا - کرتے ہیں یا کرینگے وہ پ۳ ۱۰۔

يَفْعَلُوْنَ - کرتے ہیں یا کرینگے پ۸ (۱۵) جگہ۔

يَفْعَلْهُ - کرے اُسکو پ۲۱ ۔

يَفْقَهُوْا - سمجھیں اور تفقہ حاصل کریں پ۱۱ پ۱۶

يَفْقَهُوْنَ - جانتے ہیں اور سمجھتے ہیں وہ پ۵ ۸ پ۹ ۱۲ ۱۴ پ۱۰ ۵ پ۱۵ پ۲۶ پ۲۸ ۱۳

يُفْلِحُ - وہ نجات رہائی پائیگا (۹) جگہ آیا ہے۔

يُفْلِحُوْنَ - مراد کو پہنچینگے وہ اور فلاح پائینگے وہ پ۱۲ ۲۱۔

فصل الیاء مع القاف

يُقَاتِلْ - باہم لڑے جنگ و مقاتلہ کرے وہ پ۵ ۷۔

يُقَاتِلُوْا - باہم آپسمیں لڑائی کریں پ۲۸

يُقَاتِلُوْنَ - باہم آپسمیں مقاتلہ و لڑائی کرتے ہیں وہ پ۵ پ۱۱ ۳ پ۲۶ ۹ پ۲۹ ۱۴۔

يُقَاتَلُوْنَ - بفتح التاء باہم لڑائی کیے جاتے ہیں پ۱۷

يُقَاتِلُوْنَكُمْ۔ آپسین باہم لڑائی کرتے ہین وہ ت ۸ و ۱۱ ن ۱۱ ۵۔

يُقَالُ۔ کہا جاتا ہے وہ ۵ و ۹ ۸۔

يَقْبِضُ۔ قبضہ کرتا ہے تنگ کرتا ہے وہ ۱۶۔

يَقْبِضْنَ۔ قبضہ کرتی ہین اور تنگ کرتی ہین اور سمیٹتی ہین وہ ۲

يَقْبِضُوْنَ۔ سمیٹتے و قبض کرتے ہین ۱۵۔

يُقْبَلُ۔ قبول کیا جائیگا ۲ ۴۔

يُقْبَلُ۔ قبول کیا جاوے وہ ۶ وہ ۵ ا ۱۷۔

يَقْتَتِلَانِ۔ قتل و لڑائی کرتے ہین وہ دونون

يَقْتَرِفُ۔ بدی کمائیگا ۴۔

يَقْتَرِفُوْا۔ بُرائی و بدی کمائین وہ ۱۔

يَقْتَرِفُوْنَ۔ کماتے ہین ۱۔

يَقْتُرُوْا۔ وہ کمی اور تنگی کرتے ہین ۴۔

يَقْتُلُ۔ قتل کرے یا کریگا وہ ۱۰۔

يُقْتَلُ۔ قتل کیا جائیگا وہ ۳ ۷۔

يَقْتُلْنَ۔ قتل کرین اور مار ڈالین وہ عورتین

يَقْتُلُوْا۔ قتل کرین مار ڈالین ۱۸ ۵۔

يُقَتَّلُوْا۔ قتل کیے جاوینگے پارہ پارہ ٹکڑے ٹکڑے کیے جاوینگے وہ ۹۔

يَقْتُلُوْنَ۔ جان سے مارتے ہین ۱۱ ۳ ۱۴ ۳ ۴ و ۶ ۷۔

يُقْتَلُوْنَ۔ قتل کیے جاوینگے وہ ۳۔

يُقَتِّلُوْنَ۔ ٹکڑے ٹکڑے کرتے ہین وہ ۶

يَقْتُلُوْنَنِیْ۔ جانسے مارتے مین مجھ کو اور مار ڈالین مجھکو ۹ ۸

يَقْدِرُ۔ طاقت و قدرت رکھتا ہے وہ ۹ ۱۶ ۳ ۱۱ ۲ ۱۰ ۲ ۳ ۱۵۔

يَقْدِرُ۔ قدرت رکھتا ۹ و ۱۱ جگہ آیا ہے۔

يُقَدِّرُ۔ انداز کرتا ہے ۱۴۔

يَقْدِرُوْنَ۔ قدرت رکھتے ہین ۱۵

يَقْدُمُ۔ آگے آگے چلتا ہے وہ ۹۔

يَقْذِفُ۔ پھینکتا ہے وہ ۱۲۔

يَقْذِفُوْنَ۔ پھینکتے ہین وہ ۱۲۔

يُقْذَفُوْنَ۔ پھینکے جاتے ہین وہ ۵۔

يَقْرَبُوْا۔ نزدیک ہوتے ہین اور ہونگے ۱۰۔

يَقْرَبُوْا۔ نزدیک کردین وہ ۱۵۔

يُقْرِضُ۔ قرض و ادھار دیتا ہے وہ۔

يَقْرَءُوْنَ۔ پڑھتے ہین وہ ۱۵ ۸۔

يُقْسِمُ۔ قسم کھاوینگے وہ (گنہگار) ۹۔

يُقْسِمَانِ۔ وہ دونون قسم کھاوین ۴۔

يَقْسِمُوْنَ۔ تقسیم کرتے ہین ۹۔

يَقُصُّ۔ وہ قصہ بیان کرتا ہے ۱۳ ۲۔

يُقَصِّرُوْنَ۔ نقصان و کمی کرتے ہین وہ ۱۴

يَقُصُّوْنَ۔ وہ قصے بیان کرتے ہین ۳

يَقْضِ۔ فیصلہ اور حکم کر تو ۱۳ ۵

يَقْضُوْا۔ وہ فیصلہ و حکم کرین ۱۱۔

يَقْضُوْنَ۔ حکم کرتے ہین ۷۔

يَقْضِیْ۔ حکم کریگا ۱۵ ۲ ۱۶۔

يُقْضٰی۔ حکم و فیصلہ کیا جائیگا ۱۴ ۱۵ ۱۶

يَقْطَعُ۔ توڑتا و ٹکڑے ٹکڑے کرتا ہے ۵

یَقطَعُونَ۔ کاٹتے و توڑتے ہیں

یَقطِینِ۔ کدو ۹۔

یَقُلُ۔ کہے وہ ۲۔

یُقَلِّبُ۔ پھیرتا و پلٹتا ہے وہ ۱۲۔

یُقَلِّلُکُم۔ کم و تھوڑا دکھاتا ہے تم کو ۱۔

یَقنُت۔ تابعداری کریگا وہ ۱۔

یَقنَطُ۔ نا امید ہوتا ہے وہ ۴۔

یَقنَطُونَ۔ نا امید ہوتے ہیں وہ ۷۔

یَقُولُ۔ کہتا ہے اور کہیگا ۲ (۵۷) جگہ۔

یَقُولَا۔ وہ دونوں کہیں ۱۲۔

یَقُولَنَّ۔ کہتا ہے اور کہیگا ۷ (۱۳) جگہ۔

یَقُولُوا۔ وہ کہیں ۱۲ (۱۶) جگہ آیا ہے۔

یَقُولُونَ۔ کہتے ہیں (۵۰) جگہ

یَقُومُ۔ کھڑا ہوتا ہے اصل میں یَومَ یَقُومُ الاَشہَادُ۔ زید بن اسلم نے کہا کہ اشہاد سے مراد انبیاء اور ملائکہ اور مومنین ہیں اور سدی نے کہا فقط ملائکہ ہیں ان دونوں کو سیوطی نے ابن ابی حاتم سے نقل کیا ہے ۲ و ۸۔

یَقُومَانِ۔ وہ دونوں کھڑے ہوں ۴۔

یَقُومُونَ۔ وہ سب کے سب کھڑے ہوں

یُقِیمَا۔ وہ دونوں کھڑا کریں ۱۳۔

یُقِیمُوا۔ وہ کھڑا کرتے ہیں ۱۳۔

یُقِیمُونَ۔ وہ کھڑا کرتے ہیں

یَقِینِ۔ بمعنی یقین تحقیق

یَقِیناً۔ یقین تین قسم ہے علم الیقین و عین الیقین و حق الیقین۔ علم الیقین تو کہتے ہیں لیکن معرفت الیقین نہیں کہتے اسکی ضد وہم اور تخمین ہے اسکو بڑی کتابوں میں دیکھو ۲۔

فصل الیاء مع الکاف

یَکُ۔ رہتا ہے

یَکَادُ۔ نزدیک ہے وہ اور کبھی لغو ہو جاتا ہے

یَکَادُونَ۔ وہ نزدیک ہیں

یَکبِتَہُم۔ ذلیل کرتا ہے انکو ۴۔

یَکبُرُ۔ وہ بڑا ہوتا ہے ۵۔

یَکبُرُوا۔ بڑے ہوتے ہیں وہ ۱۲۔

یَکتُبُ۔ لکھتا ہے وہ

یَکتُبُونَ۔ لکھتے ہیں وہ

یَکتُمُ۔ چھپاتا ہے پوشیدہ کرتا ہے ۹۔

یَکتُمنَ۔ چھپاتی ہیں وہ ۱۲۔

یَکتُمُونَ۔ چھپاتے ہیں وہ

یَکتُمَا۔ وہ دونوں چھپاتے ہیں ۷۔

یَکَدُ۔ قریب نزدیک ہے ۱۱۔

یُکَذِّبُ۔ تکذیب کرتا ہے اور جھٹلاتا ہے وہ ۸ و ۳۲۔

یُکَذِّبُکَ۔ وہ تیری تکذیب کرتا ہے ۲۰۔

یُکَذِّبُوا۔ وہ تکذیب کریں ۱۳ و ۱۵۔

یَکذِبُونَ۔ جھوٹ بولتے ہیں ۱۶

یُکَذِّبُونَ۔ جھٹلاتے ہیں وہ

یُکَذِّبُونَکَ۔ جھٹلاتے ہیں تجھکو ۱۰۔

یَکْرَھُوْنَ۔ مکروہ وناخوش جانتے ہیں ۱۴
یُکْرِھْھُنَّ۔ اُن عورتوں پر زبردستی کریگا وہ ۱۰
یَکْسِبُ۔ کماتا اور کسب کرتا ہے وہ ۱۳۔
یَکْسِبُوْنَ۔ کماتے ہیں وہ (۱۴) جگہ۔
یَکْسِبْہُ۔ کماتا ہے اُسکو ۱۳۔
یَکْشِفُ۔ کھولتا ہے اور دور کرتا ہے۔
یَکْشِفُ۔ کھولا جائیگا وہ ۴۔
یَکْفِ۔ کافی ہے ۱۔
یَکُفُّ۔ روکیگا وہ ۸، ۱۔
یَکْفُرُ۔ انکار کرتا ہے ناشکری کرتا ہے انکار و ناشکری کریگا (۱۴) جگہ آیا ہے
یُکْفَرُ۔ انکار و ناشکری کیا جائیگا ۱۷۔
یُکَفِّرُ۔ دور کرتا ہے یا کریگا اور چھپاتا ہے
یَکْفُرُوْا۔ کفر کریں
یُکْفَرُوْا۔ انکار و ناشکری کیے جائینگے ۳۔
یَکْفُرُوْنَ۔ انکار و ناشکری کرتے ہیں (۱۴) جگہ
یَکْفُلُ۔ ضامن کفالت و غور پرداخت کریگا
یَکْفُلُوْنَہٗ۔ ضمانت کفالت کرینگے اُسکی
یَکْفُلُہٗ۔ اُسکا ضامن و کفیل ہوگا ۱۱۔
یَکُفُّوْا۔ روکیں اور باز رکھیں اور بند کریں ۹۔
یَکُفُّوْنَ۔ روکتے و باز رکھتے ہیں وہ ۳۔
یَکْفِھِمْ۔ کافی ہیں اُنکو ۱۔
یَکْفِیْکُمْ۔ کافی تمہارے کو ۱۶۔
یَکْفِیْکَھُمْ۔ کافی ہے اُنکو ۱۶۔
یُکَلِّفُ۔ تکلیف دیتا ہے وہ ۸، ۱۷۔
یُکَلِّمُ۔ بات کرتا ہے اور کلام کریگا ۱۳۔

یُکَلِّمُنَا۔ وہ بات کرتا ہے ہم سے ۱۴۔
یُکَلِّمُہٗ۔ بات کریگا اُس سے ۶۔
یُکَلِّمُھُمْ۔ باتیں کرتا ہے اُنسے
یَکْلَؤُ۔ بچاتا ہے وہ ۴۔
یَکُنْ۔ ہوتا ہے اور ہوگا اور رہتا کبھی نون گرجاتا ہے
یَکُ ہوجاتا ہے (۲۲) جگہ آیا ہے۔
یَکُنَّ۔ ہوئیں وہ عورتیں ۱۴ و ۳ و ۸۔
یَکْنِزُوْنَ۔ خزانہ سونا چاندی جمع کرتے ہیں
پیچھے کے لیے ۱۱۔
یُکَوِّرُ۔ لپیٹتا ہے ۱۵۔
یَکُوْنَ۔ ہوتا ہے یا ہوگا اور کبھی واؤ گرجاتا ہے
۱۴ (۴۷) جگہ آیا ہے۔
یَکُوْنَا۔ ہونگے وہ دونوں ۷، ۱۸۔
یَکُوْنَا۔ ہونا کر۔ ۱۴۔
یَکُوْنَنَّ۔ ضرور ہوگا ۱۷۔
یَکُوْنُوْا۔ ہو جائیں ہو جائینگے (۱۶) جگہ۔
یَکُوْنُوْنَ۔ وہ ہونگے ۸، ۱۱۔
یَکِیْدُوْا۔ وہ مکر فریب کرتے ہیں ۱۱۔

فصل لیا مع اللام

یُلٰقُوْا۔ ملاقات کریں وہ
یَلْبَثُوْا۔ ٹھہرینگے وہ ۱۰، ۴
یَلْبَثُوْنَ۔ ٹھہرینگے وہ ۸۔
یَلْبِسَکُمْ۔ وہ تمکو ملا دیں ۱۴۔
یَلْبِسُوْا۔ ملاتے شبہ میں ڈالتے ہیں

يُلْبِسُوْنَ۔ شبہ مین ڈالتے ہین وہ ب ۔

يَلْتَفِتْ۔ اِدھر اُدھر دائین بائین دیکھتا ہے وہ ۷ ۵ ۔

يَلْتَقِطْهُ۔ وہ اُٹھا لیتا ہی اُچک لیتا ہی اُسکو

يَلْتَقِيَانِ۔ وہ دونون ملتے ہین ۱۱۔

يَلِتْكُمْ۔ تھوڑا کم دیگا تمکو ۱۴۔

يَلِجُ۔ داخل ہوتا ہے ۱۲ ۷ ۱۵۔

يُلْحِدُوْنَ۔ کجی کرتے ہین وہ ۱۲ ۲۰

يَلْحَقُوْا۔ ملین گے ۸ ۱۱۔

يَلِدُ۔ جنتا ہے وہ ۷ ۳۔

يَلِدُوْا۔ جنین گے ۱۰۔

يَلْعَبُ۔ کھیلے گا ۱۲۔

يَلْعَبُوْا۔ کھیلین ۱۳ ۸۔

يَلْعَبُوْنَ۔ کھیلتے ہین

يَلْعَنُ۔ وہ لعنت کرے یا کریگا ۵ ۱۵۔

يَلْعَنُهُمْ۔ لعنت کرتا ہی وہ اُنکو ۳۔

يَلْفِظُ۔ زبان سے تلفظ کرتا و بولتا ہے ۱۶۔

يَلْقَ۔ ملیگا ۴۔

يَلْقَوْا۔ ملینگے وہ ۹۔

يُلْقُوْنَ۔ اَقْلَامَهُمْ۔ ڈالتے ہین وہ قلمین اپنی
ف جس نہر مین قلمین ڈالی گئی تھین وہ حلب مین ہے اُسکو قرمق کہتے ہین ۷۔

يُلْقُوْنَ۔ ڈالتے ہین یا ڈالینگے

يُلَقَّوْنَ۔ ملاقات کیے جاینگے اور ملینگے

يَلْقَوْنَهُ۔ اُس سے ملینگے وہ ۱۶ ۳

يُلْقِ۔ ڈالتا ہی وہ اُسکو ۱۱۔

يُلْقِىْ۔ ڈالتا ہی ۱۴ ۷۔

يُلْقٰى۔ ڈالا جاتا ہے ۱۶ ۱۲ ۱۹۔

يُلْقِيْهِ۔ ڈالتا ہی اُسکو ۲۔

يُلَقّٰهَا۔ ملایا جائیگا اُسکو ۱۱ ۱۹۔

يَلْمِزُ۔ انگلیون سے بتاتا اور طعنہ کرتا ہی وہ

يَلْمِزُوْنَ۔ عیب جوئی اور آنکھون سے اشارے کرتے ہین وہ ۱۶۔

يَلْوٗنَ۔ يَلْوُوْنَ لپیٹتے اور پھیرتے ہین وہ

يَلُوْنَكُمْ۔ نزدیک ہوتے ہین تمھارے ۵۔

يَلْهَثْ۔ زبان نکالتا اور ہانپتا ۔ وہ

يُلْهِهِمْ۔ غافل کرے اونکو

فصل الیاء مع المیم

يَمٌّ۔ دریا۔ اُسکو بحر بھی کہتے ہین اور دریا مین ڈالنا اور قصد کرنا

يُمَارُوْنَ۔ شک کرتے اور جھگڑا کرتے ہین وہ

يَمُتْ۔ مرے ۱۱۔

يَمْتَرُوْنَ۔ شک کرتے ہین وہ ۵ ۵

يُمَتِّعْكُمْ۔ وہ تمکو فائدہ پہونچائیگا ۱۷۔

يُمَتَّعُوْنَ۔ وہ فائدہ دے جاوینگے ۱۵۔

يَمْحُ۔ محو کرتا ہی اور مٹاتا ہی وہ ۴۔

يُمَحِّصَ۔ جانچے دریافت کرے ۵ ۷۔

يَمْحَقُ۔ گھٹاتا ہی اور مٹاتا ہے ۶ ۵۔

يَمْحُوْهُ۔ مٹا ڈالتا ہی اور یہ تحریر غلط ہے صحیح يمح ہی

واو اکثر گر جاتا ہے ۱۲ ۔

یَمُدُّ ۔ بضم المیم طول طویل کرتا ہے ۔

یَمُدُّ ۔ طویل کرتا اور کھینچتا ہے ۸ ۹ ۔

یَمِدُّ ۔ بکسر المیم مدد کرتا ہے اور کریگا ۹ ۔

یَمُدُّوْنَھُمْ ۔ لمبا کرتے اور کھینچتے ہیں ۱۴

یَمُرُّوْنَ ۔ گذرتے ہیں وہ ۶ ۔

یَمْسَسْكَ ۔ مس کرے اور دے تجھکو

یَمْسَسْکُمْ ۔ مس کرے اور دے تمکو ۵ ۔

یَمْسَسْنِیْ ۔ مس کیا مجھکو ۱۳ ۵ ۔

یَمْسَسْھُمْ ۔ مس کیا انکو ۹ ۔

یَمَسَّكَ ۔ مس کرے تجھکو اور لگ جاوے ۹ ۔

یُمْسِكُ ۔ نگاہ رکھتا اور تھام رکھتا ہے ۱۶ ۱۳ و ۱۷ ۲ ۔

یُمَسِّكُوْنَ ۔ تمسک اور مضبوط پکڑتے ہیں ۱۱ ۔

یُمْسِکُہٗ ۔ وہ پکڑتا ہے اسکو ۱۳ ۔

یُمْسِکُوْھُنَّ ۔ روکیں ان عورتوں کو ۔

یَمَسَّنَ ۔ چھوئیگا اور مس کریگا وہ ۱۴ ۔

یَمَسَّنَا ۔ چھوا اور مس کیا ہمکو ۱۶ ۔

یَمَسَّنَّكُمْ ۔ تمکو چھوئیگا ۱۹ ۔

یَمَسَّہٗ ۔ چھوئیگا اسکو ۱۶ ۔

یَمَسَّھُمْ ۔ چھوئیگا انکو ۔

یَمْشُوْنَ ۔ چلتے ہیں اور چلینگے ۴ ۱۱ ۱۶ ۱۷ ۴ ۱۶ ۔

یَمْشِیْ ۔ چلتا ہے اور چلیگا ۸ ۱۲ و ۱۶ ۲

یَمْکُثُ ۔ ٹھہرا رہتا ہے اور ٹھہریگا ۸ ۔

یَمْکُرُ ۔ مکر کرتا ہے اور کریگا وہ ۱۸ ۔

یَمْکُرُوْا ۔ مکر کرتے ہیں اور کرینگے وہ ۲ ۔

یَمْکُرُوْنَ ۔ مکر و فریب کرتے ہیں وہ ۲ ۱۸ ۵ ۲۲ ۲ ۱۴ ۔

یُمَکِّنَنَّ ۔ قائم کریگا اور جما دیگا و قدرت پانیگا

یُمِلُّ ۔ وہ املا لکھوائے ۳ ۔

یَمْلِكُ ۔ مالک ہے اور مختار ہے وہ اور اختیار رکھتا ہے ۷ و ۱۳

یَمْلِكُوْنَ ۔ مالک ہیں اور اختیار رکھتے ہیں ۸ ۹ و ۱۴ ۲

یُمْلِلْ ۔ یاد سے لکھوائے یا لکھاتا ہے وہ ۳ ۔

یَمُنُّ ۔ احسان کرتا ہے یا کریگا ۱۴ ۱۴ ۔

یَمْنَعُوْنَ ۔ منع کرتے ہیں اور روکے گئے ۳۲

یَمُنُّوْنَ ۔ احسان کرتے ہیں وہ ۱۴ ۔

یُمْنٰی ۔ منی ٹپکایا جاتا ہے گرایا جاتا ہے وہ

یَمُوْتُ ۔ مرتا ہے یا مریگا وہ کبھی واو گر جاتا ہے ۱۱ ۴ و ۱۲ ۳ ۱۲ ۔

یَمُوْتُوْا ۔ وہ مریں ۱۶ ۔

یَمُوْتُوْنَ ۔ مرتے ہیں یا مرینگے وہ ۱۴ ۔

یَمُوْجُ ۔ موج ماریگا اور حرکت کرتا اور جھنستا ہے

یَمْھَدُوْنَ ۔ تیار کرتے ہیں اور آرام گاہ کو آراستہ کرتے اور جگہ کرتے ہیں فَلِاَنْفُسِھِمْ یَمْھَدُوْنَ کی تفسیر میں مجاہد سے روایت ہے کہ قبر اچھی منزل ہے جسنے اللہ کی فرمانبرداری کی بیہقی و ابن ابی الدنیا

یُمِیْتُ ۔ وہ مار ڈالتا ہے اور مار ڈالیگا ۳

ب ۱۰ ب ۱۱ ب ۱۳ و ۱۱ ب ۵ ب ۱۲ ب ۱۴ ب ۱۲ -

يُمِيْتُكُمْ - وہ مارڈالیگا تم کو ب ۳ ب ۱۲ و ۱۷ ب ۱۹

يُمِيْتُنِيْ - وہ مجھکو مارڈالیگا یا مارتا ہی ۱۹ -

يَمِيْزَ - تمیز کرے اور جدا کرے وہ ب ۹ ب ۱۰ -

يَمِيْلُوْنَ - مائل ہوتے ہین اور خواہش کرینگے وہ ۱۲

يَمِيْنِ - داہین جانب ۱۲ ۱۴ ۱۵ و ۱

۲۲ ۵ ۳۳ ۶ و ۷ ۲۶ ۶ ۱ ۱۴ ۱۶ ۲۹ ۶ و ۸ و ۱۶

يَمِيْنُكَ - داہین طرف تیرے ب ۱ ۱۳ و ۱۲

يَمِيْنِهٖ - سیدھی طرف اُسکی ۹ ۴ ۵

يُمَنِّيْهِمْ - آرزوئین اُنسے یا اُنکی آرزوؤن سے ب ۱۵ -

فصل الیاء مع النون

يَنَابِيْعَ - وہ چشمے پانی کے جو زمین سے نکلین ۱۶

يُنَادِ - ندا کرتا ہی اور پکاریگا وہ ۱۷ -

يُنَادُوْنَ - پکارتے ہین وہ ۷ و ۱۹ -

يُنَادُوْنَكَ - تیرے کو پکارینگے ۲۶ ۱۳ -

يُنَادُوْهُمْ - پکارینگے اُنکو ۲۰ ۱۸ -

يُنَادِيْ - پکاریگا ۱۱ -

يُنَادِيْهِمْ - اُنکی پکارسے یا اُن کو پکاریگا ۲۰ ۱۰ ۲۵ ۱ -

يُنَازِعُنَّكَ - وہ جھگڑتے ہین تیرے سے اور جھگڑا کرینگے تیرے سے ۱۶ -

يَنَالُ - ملیگا پہونچیگا حاصل ہوگا ۵ ۱۲

يَنَالُوْا - پہونچے وہ اور حاصل کرین ۱۴ ۱۹

يَنَالُوْنَ - پہونچتے اور حاصل کرتے ہین ۴ -

يَنَالُهٗ - پہونچیگا اُسکو ۱۲ -

يَنَالُهُمْ - پہونچے اُنکو ۱۱ و ۱۳ ۹ -

يَنْاَوْنَ - يَنْئَوْنَ - دور ہوتے ہین ۹ -

يُنَبَّاُ - خبردار و ہوشیار و متنبہ کیا جائیگا ۲ -

يُنْبِتُ - اُگاتا ہے وہ پیدا کرے ۸ -

يُنْبَذَنَّ - پھینکا جائیگا وہ ۲۹ -

يَنْبَغِيْ - لائق ہے اور مناسب ہے ۹ ۱۷ ۱۵ ۲۳ ۲ و ۴ و ۱۲ -

يُنَبَّؤُا - خبردار و ہوشیار کیا جائیگا ۱۷ -

يَنْبُوْعًا - چشمہ اور چشمہ سے پانی جاری ہونا ۱۵

يُنَبِّئُكَ - متنبہ اور خبردار کرتا ہی تجھکو ۱۴

يُنَبِّئُكُمْ - خبردار کریگا تمہارے کو ۱۱ ۴ و ۱۳ ۲۲ ۲۳ ۱۵ ۱۱ -

يُنَبِّئُهُمْ - خبردار کریگا اُن کو ۱۹ ۱۵ و ۲ -

يَنْتَصِرُوْنَ - مدد مانگتے ہین اور دادرسی و نالہ چاہتے ہین ۹ ۲۵ ۵ -

يَنْتَظِرُوْنَ - اُمید اور انتظار کرتے ہین ۱۵ -

يَنْتَقِمُ - وہ بدلہ و انتقام لیتا ہے ۳ -

يَنْتَهِ - باز رہتا ہے وہ ۵ ۲۱ -

يَنْتَهُوْا - وہ رکین اور باز رہین ۱۴ ۱۹

يَنْتَهُوْنَ - وہ دور و باز رہتے ہین ۸ -

يُنَجِّيْ - نجات دیتا ہی وہ ۲۲ ۲ -

يُنَجِّيْكُمْ - نجات دیتا ہی وہ تمکو ۱۴ -

يُنْجِيْهِ۔ وہ بچا لیوے و نجات دیوے اُسکو ٢٩
يَنْحِتُوْنَ۔ پتھر پہاڑ تراشتے ہیں ١٤ ٦۔
يُنْذِرُ۔ ڈراتا ہے ٦ ١٥ ١٥ ٢٣ ٢٢ ٢٦
يُنْذِرُوْا۔ ڈراویں یا ڈراتے ہیں ١٣ ١٩
يُنْذَرُوْنَ۔ ڈرائے جاتے ہیں وہ ١٧ ٤۔
يُنْذِرُوْنَكُمْ۔ ڈراویں یا ڈراتے ہیں تمہارے کو ٣ ٢٣ ٥۔
يَنْزِعُ۔ نکالتا ہے اور کھینچتا ہے وہ ٨ ١٠۔
يَنْزَغُ۔ وسوسہ و فساد و شبہ ڈالتا ہے وہ ١٥
يَنْزَغَنَّكَ۔ وسوسہ و فساد و شبہ میں ڈالے تجھکو ٩
يُنْزِفُوْنَ۔ پھینکیں و نکالینگے وہ ٢٣ ٢٧
يَنْزِلُ۔ بلندی یا درجہ سے اُترا وہ ٢٢ ٢٧
يُنَزِّلُ۔ اوپر سے اُترتا ہے وہ ١١ ٧ (١٥) جگہ آیا ہے۔
يُنَزَّلُ۔ اُترا جاتا ہے وہ ١٤ ٢١
يَنْسَخُ۔ مٹاتا ہے منسوخ کرتا ہے پہلے حکم کو موقوف کرتا ہے ١٤۔
يَنْسِفُهَا۔ اُڑا لے دکھیریگا وہ اُسکو ١٦ ١٥۔
يَنْسِلُوْنَ۔ دوڑینگے اور نکل بھاگتے ہیں وہ ١٧ ٢٣ ٣۔
يَنْسٰى۔ بھولتا ہے حقوق الٰہی وغیرہ کو ١١۔
يُنْسِيَنَّكَ۔ وہ بھلا دیگا تیرے کو ١٢۔
يَنْشُرُ۔ پراگندہ کرتا ہے اور پھیلاتا ہے ٢٥
يُنْشِرُوْنَ۔ اُٹھائینگے وہ پراگندہ کرتے ہیں ١٧
يُنَشَّؤُا۔ پیدا کیا جاتا اور پالا جاتا ہے وہ ٢٥ ٨۔

يُنْشِئُ۔ پیدا کرتا ہے اور ترتیب دیتا ہے ١٣ ٨ ٢٠ ١٤۔
يَنْصُرُ۔ مدد کرتا ہے یا کریگا وہ ٨ ٨ ٢١ ١٧ ٢١ ٢٤ ٢٦ ٢٧ ٢٩۔
يَنْصُرَنَّ۔ بمعنے ایضاً ١٧ ١٣۔
يَنْصُرَنَّهٗ۔ مدد کریگا اُسکی ١٧ ١٥۔
يَنْصُرُوْنَ۔ مدد کرینگے وہ ١٤ ٢٨ ٤۔
يُنْصَرُوْنَ۔ بضم الیاء مدد کیے جائینگے وہ ١٠ ١٥ ٣ ١٧ ٣ ٢٠ ٢٢ ٤ ٢٤ ١٦ ٢٥ ١٥ ٢٧ ٤ ٢٨ ٥۔
يَنْصُرُوْنَكُمْ۔ مدد کرینگے تمہاری ١١ ٩۔
يَنْصُرُوْنَهٗ۔ مدد کرینگے وہ اُسکی ١٥ ٢٠
يَنْصُرُوْهُمْ۔ مدد کرینگے وہ اُنکی ٢٥ ٢٨
يَنْطِقُ۔ بات کرتا ہے بولتا ہے ١٨ ٢٥ ٢٧
يَنْطِقُوْنَ۔ وہ بات کرتے ہیں ١٧ ٢٠ ٢٩
يَنْطَلِقُ۔ ملتا پھرتا ہے وہ ١٩ ٦۔
يَنْظُرُ۔ دیکھتا ہے ٣ ١٦ ٩ ٥ ١١ ١٠ ١٥ ١٥ ١٧ ٩ ٢٣ ١١ ٣٠ ٢ ٥ و ١١۔
يَنْظُرُوْا۔ دیکھیں وہ ٩ ١٣ (٨) جگہ۔
يَنْظُرُوْنَ۔ دیکھتے ہیں وہ ٢ (١٨) جگہ۔
يُنْظَرُوْنَ۔ دیکھے جائینگے مہلت دیے جائینگے وہ ٢ ٣ ٧ ١٨ ١٣ ٢١۔
يَنْعِقُ۔ آواز کرتا ہے اور چلاتا ہے وہ ٢ ٥۔
يَنْعِهٖ۔ میوے کا پختہ ہونا اور پکنا اور مراد کو پہونچنا اُسکے ٧ ١٨۔

يَنْغِضُوْنَ۔ مٹکاتے وسرہلاتے ہین یا مٹکائینگے و سرہلائینگے وہ ۱۵ ۵۔

يُنْفَخُ۔ پھونکا جائیگا وہ …

يَنْفَدُ۔ آخر ہوتا ہے فنا ہوتا ہے یا ہوجائیگا وہ … ۱۹۔

يَنْفِرُوْا۔ وہ بھاگین اور کوچ کرین … ۴۔

يَنْفَضُّوْا۔ وہ متفرق وتتر بتر ہوجائین … ۱۳

يَنْفَعُ۔ وہ نفع دیتا ہے یا دیگا … ۶ … ۸ … ۹ … ۱۶۹۹۔

يَنْفَعُكَ۔ وہ تجھکو نفع دیگا … ۱۶۔

يَنْفَعُكُمْ۔ وہ تمھارے کو نفع دیگا … ۳ … ۵ … ۱۸ … ۱۰۔

يَنْفَعُنَا۔ وہ ہم کو نفع دیگا …

يَنْفَعُوْنَكُمْ۔ وہ فائدہ دیگا تمکو … ۹۔

يَنْفَعُهُ۔ وہ فائدہ دیگا اسکو … ۹۔

يَنْفَعُهُمْ۔ وہ فائدہ دیگا انکو … ۱۲ … ۷ … ۳ … ۱۴۔

يُنْفِقُ۔ وہ خرچ کرتا ہے … ۴ … ۱۳ … ۱۶ … ۱۷۔

يُنْفِقُوْا۔ وہ خرچ کرین … ۱۷۔

يُنْفِقُوْنَ۔ وہ خرچ کرتے ہین یا کرینگے وہ … ۱۷، ۱۱ جگہ آیا ہے۔

يُنْفِقُوْنَهَا۔ خرچ کرتے ہین اسکو …

يُنْفَوْا۔ وہ نکال دیے جاوین اور نفی البلد کیے جاوین … ۹۔

يُنْقِذُوْنَ۔ نکالتے ہین وہ … ۱۔

يُنْقَذُوْنَ۔ نکالے جائینگے وہ … ۲۔

يُنْقَصُ۔ ناقص وکم کیا جاتا ہے وہ … ۱۴۔

يَنْقُصُوْا۔ ناقص وکم کرین وہ … ۷۔

يَنْقَضَّ۔ گرجائے ٹوٹ جائے … ۱۔

يَنْقُضُوْنَ۔ کم کرتے ہین اور توڑتے ہین وہ … ۳ … ۹۔

يَنْقَلِبُ۔ وہ لوٹیگا واپس آئیگا … ۶ … ۱۰ … ۹۔

يَنْقَلِبُوْا۔ لوٹین اور واپس آئین … ۴۔

يَنْقَلِبُوْنَ۔ لوٹتے ہین اور واپس آتے ہین …

يَنْكُثُ۔ وہ عہد توڑتا ہے … ۶۔

يَنْكُثُوْنَ۔ وہ عہد توڑتے ہین … ۱۱۔

يَنْكِحُ۔ جماع ونکاح کرتا ہے وہ … ۷۔

يَنْكِحْنَ۔ وہ عورتین نکاح کرلیوین … ۱۴۔

يَنْكِحَهَا۔ نکاح کرے وہ اسکو … ۷۔

يُنْكِرُ۔ منکر ہونا اور انکار کرتا ہی وہ … ۱۱۔

يُنْكِرُوْنَهَا۔ انکار کرتے ہین اس سے …

يَنْهَوْنَ۔ منع کرتے ہین اور روکتے ہین وہ … ۹ … ۱۱ … ۱۵ … ۱۰۔

يَنْهٰى۔ وہ منع کرتا ہے اور روکتا ہے …

يَنْهٰكُمُ۔ منع کرتا ہی تمکو … ۵۔

يَنْهٰهُمْ۔ منع کرتا ہی انکو … ۱۳ … ۹۔

يُنِيْبُ۔ رجوع ہوتا ہے اور رجوع کرتا ہی … ۱۵ ۳۔

يَنْئَوْنَ۔ دور رہتے ہین ت ۹۔

فصل الیاء مع الواو

يُوَاخِذُ۔ وہ مواخذہ کرتا اور پکڑتا ہے ۱۲ ت ۲ ۱۴ ۲۰ ۲۲ ۱۷۔

يُوَادُّوْنَ۔ دوستی ومحبت رکھتے ہین ۲۸ ۳۔

يُوَارِيْ۔ پوشیدہ وچھپاتا ہے ۶ ۹ ۱۰۔

يُوَاطِئُوْا۔ موافقت کرین گنتی کرین ۱۰ ۱۱۔

يُوْلِتُهُنَّ۔ وہ ہلاک کرے اُن عورتونکو ۱۵ ۵۔

يُؤْتِ۔ دیوے یا دیگا ۱۲ ۳ ۵ ۳ ۸ ۱۷۔

يُؤْتِكُمْ۔ دیوے تمھارے کو ۲۶ ۱۰

يُؤْتُوْا۔ دین وہ ۹ ۳۰ ۲۳۔

يُؤْتَوْنَ۔ دیے جاتے ہین وہ ۲۰ ۹۔

يُؤْتُوْنَ۔ دیتے ہین وہ ۵ ۱۱ (۹) جگہ

يُؤْتِيْ۔ دیتاہے وہ ۱۲ ۳ ۵ ۳۰

يُؤْتٰى۔ دیے جاتا ہے ۱۲ ۲۹ ۱۶۔

يُؤْتِيَنِ۔ وہ مجھے دیگا ۱۵ ۱۰۔

يُؤْتِيَنَا۔ دیگا ہمکو ۱۳۔

يُؤْتِيْهِ۔ وہ دیتا ہے اُسکو ۱۲ ۱۱ ۲۷ ۹ ۲۷ ۱۹ و ۲۰ ۱۱۔

يُؤْتِيْهِمْ۔ انھین دیگا وہ ۱ ۳۔

يُؤْثَرُ۔ منقول ہوتا ہوا چلا آرہا ہے ۲۹ ۱۵۔

يُؤْثِرُوْنَ۔ اختیار دیتے ہین اور ترجیح دیتے ہین ۲۸ ۴۔

يُوْثِقُ۔ مضبوط باندھتا ہے یا باندھیگا وہ ۳۰ ۱۴

يُوَجِّهْهُ۔ متوجہ کرے اُسکو اور بھیجے اُسکو ۱۴ ۱۶

يُوْسَحِ۔ اصل مین یُوحی ہے وحی کرتا ہے یا کریگا وحی مین دیکھو ۱۷۔

يُوْحُوْنَ۔ وحی کرتے ہین یا القا کرتے ہین وحی مین دیکھو ۱۔

يُوْحِيْ۔ وحی بھیجتا ہے ۱ ۱۶ ۲۲ ۱۲ ۶ و ۲۔

يُوْحٰى۔ وحی کی جاتی ہے یا القا کیا جاتا ہے ت ۱۱ (۱۴) جگہ آیا ہے۔

يُؤْخَذُ۔ مواخذہ کیا جائے گا ۹ ۱۴ ۱۱ ۲۷ ۱۲ و ۱۸۔

يُؤَخِّرُ۔ ڈھیل دیتا ہے تاخیر کرتا ہے ۱۳ ۱۴ و ۱۹ ۱۴ ۲۲ ۱۷ ۱۸ ۱۴ ۲۹ ۹۔

يُؤَخَّرُ۔ تاخیر وڈھیل دیا جائیگا ۲۹ ۹۔

يَؤُدُهٗ۔ تھکاتی اور سست کرتی اُسکو ۳ ۲۔

يُؤَدِّ۔ ادا کرے وہ ۳ ۷ و ۱۶۔

يُوَدُّ۔ دوست رکھتا ہے یا رکھیگا اور چاہتا ہے یا چاہیگا ۱۱ (۶) جگہ آیا ہے۔

يُوَدُّوْا۔ دوست رکھتے ہین یا رکھینگے ۲۵ ۱۸۔

يُؤْذَنَ۔ اذن دیا جاوے ۱۸ ۱۸ ۱۰ ۲۲ ۴ ۲۹ ۲۱۔

يُؤْذُوْنَ۔ ایذا دیتے ہین ۱۴ ۲۲ ۴۔

يُؤْذِيْ۔ ایذا دیتا ہے ۲۲ ۴۔

يُؤْذَيْنَ۔ وہ عورتین ایذا دیجائینگی ۲۲ ۵۔

يُوْرَثُ ۔ وارث کیا جائے وہ ٤ ١٣ ۔

يُوْرِثُ ۔ وارث کیا یا کرتا ہو اُسکو ٥ ٥ ۔

يُوْزَعُوْنَ ۔ ترتیب دیے جائینگے وہ ١٩ ١٧ ١٠ ٣ ٢٧ ١٧ ۔

يَؤُسٌ ۔ وہ نا اُمید ہے ١٢ ٢ ٢٥ ١ ۔

يَؤُسًا ۔ نا امید ہونا ١٥ ٩ ۔

يُوْسُفُ ۔ انکا قصہ قرآن مجید مین ہو ان کو صدیق اور کریم بن کریم بن کریم آیا ہے حسن مین نیم ماہ تھے اُنھون نے مرتے وقت ظہور موسے علیہم السلام کی خبر دی تھی ایکسو دس برس زندہ رہے جب موسے بعد غرق فرعون مصر سے نکلے اُنکی لاش تابوت مین لیگئے بعد موسے کے یوشع نے نابلس مین دفن کیا ١٦ ١٢ ١١ و ١٢ و ١٣ و ١٦ و ١٧ و ١٣ او ٢ و ٣ و ٤ و ٥ ٢٤ ٩ ۔

يُوَسْوِسُ ۔ وہ وسوسہ ڈالتا ہے ٣٠ ١٩ ۔

يُوْصَلَ ۔ ملایا جائے ١ ٢ ١٣ ٩ ۔

يُوْصِيْ ۔ وصیت و حکم کرتا ہو اور کرے ٤ ١٣

يُوْصِيْكُمُ ۔ حکم کرتا ہو تمین تمکو ٤ ١٣ ۔

يُوْصِيْنَ ۔ وہ عورتین وصیت کیگئی ہون ٤ ١٣

يُوْعَدُوْنَ ۔ وعدہ دیے جاتے ہین وہ ٨ ٦ ١٩ ٥ ١٣ ٢٥ ١٣ ٢٦ ١٩ ٨ و ١٢

يُوْعَظُ ۔ وعظ نصیحت کیا جاتا ہو وہ ٢ ١٤ ٢٨ ١٥

يُوْعَظُوْنَ ۔ وعظ نصیحت کیے جاتے ہین ٥

يُوْعُوْنَ ۔ دل مین رکھتے ہین ٣٠ ٩ ۔

يُوَفَّ ۔ پہونچایا جائیگا اور پورا دیا جائے گا ٥ ن ٤ ۔

يُوْفِضُوْنَ ۔ دوڑتے ہین ٢٩ ٨ ۔

يُوَفِّقُ ۔ توفیق دیگا وہ ٥ ٣ ۔

يُؤْفَكُ ۔ پھرایا جاتا ہے یا پھیرا جائے گا ٢٦ ١٢ ٢٦ ١٨ ۔

يُؤْفَكُوْنَ ۔ پھیرے جاتے ہین ٦ ١٤ ١١ ٢ و ٩ ١٤ ١٣ ٢٤ ١٣ ۔

يُوْفُوْا ۔ پورا کرو ٦ ١١ ۔

يُوْفُوْنَ ۔ پورا کرتے ہین وہ ١٣ و ٢٩ ١٩

يُوَفَّى ۔ وہ پورا دیا جائیگا ١٣ ١٦ ۔

يُوَفِّيَنَّهُمْ ۔ پورا دیگا اُنکو ١٢ ١٠ ۔

يُوَفِّيْهِمْ ۔ پورا دے اُنکو ٣ ١٤ ٨ ٩ ٢٢ ١٦ ٢٦ ٢ ۔

يُوْقَ ۔ بچایا جائیگا وہ ٢٨ ٤ و ٢

يُوْقَدُ ۔ روشن کیا جاتا ہے ١٨ ١١ ۔

يُوْقِدُوْنَ ۔ آگ روشن کرتے ہین وہ ١٣ ٨ ۔

يُوْقِعَ ۔ واقع کرتا ہے اور ڈالتا ہو وہ ٢ ۔

يُوْقِنُوْنَ ۔ یقین کرتے ہین وہ ١ ١ و ١٣ (١١ جگہ آیا ہے ۔

يُوْلِجُ ۔ داخل کرتا ہے وہ ١٥ ١٢ ١٤ ١٤

يُوْلَدُ ۔ جنا یا جائیگا جنایا جاتا ہے ١٣ ٣٧ ۔

يُؤَلِّفُ ۔ جوڑتا ہے ملاتا ہے ١٨ ١٢ ۔

يُوَلُّنَّ ۔ پھیر لیتے ہین وہ پیٹھ کو ٢٨ ٥ ۔

يُوَلُّوْا ۔ پھیر دینگے وہ پیٹھ کو ٤ ٣

يُؤْلُوْنَ ۔ ایلا کرتے ہین قسمین کھاتے ہین

عورتون ایلا کی بحث حدیث و فقہ مین دیکھو ٹ ۱۲۔
یُؤلُوْنَ۔ پیٹھ پھیرتے ہین وہ ۱۸ ۱۰۔
یُوَلُّوْهُمْ۔ پیٹھ پھیرے اُنسے ۱۶۔
یَوْمَ۔ دن ۲ (۲۱۸) جگہ آیا ہے۔
یَوْمًا۔ ایضًا دن کو کہتے ہین (۱۵) جگہ۔
یُؤْمَرُوْنَ۔ حکم کیے جائینگے وہ ۱۲
یَوْمَکُمْ۔ دن تمھارا ۳ ۱۵ ۲۰۔
یُؤْمِنُ۔ ایمان لاتا ہے اور یقین کرتا ہے ۱۴ (۲۶) جگہ آیا ہے۔
یُؤْمِنَّ۔ ایمان لاوین وہ عورتین ۱۱ و ۳۔
یُؤْمِنُنَّ۔ ضرور ایمان لاوینگے وہ ۲ ۱۹
یُؤْمِنُوْا۔ وہ ایمان لاویں یا ایمان لائین ۹ (۱۸) جگہ آیا ہے۔
یُؤْمِنُوْنَ۔ ایمان لاتے ہین وہ (۴۲) جگہ
یَوْمِهِمْ۔ دن انکا یا اُنکے دن سے ۱۳ ۱۳ ۲ و ۸۔
یَوْمَئِذٍ۔ اُسدن ۳ (۴۱) جگہ۔
یَوْمِئِذٍ۔ بکسر المیم بوجہ مضاف الیہ ہونیکے یعنے اُسدن ۶۔
یَوْمَیْنِ۔ دو دن ۹ ۱۶۔
یُوْنُسَ۔ بن متی انکو ذوالنون و صاحب حوت کہتے ہین متی انکی مان کا نام ہے بعد سلیمان یا الیاس یا شعیب علیہم السلام کے مبعوث ہوئے نینوے مین دریاے موصل نینوے کے دجلہ سے ہے وہان

بادشاہ صاحب بن ارشاد تھا یہ سب بتون کو پوجتے تھے نو برس تک دعوت اسلام کی نہ مانا صرف دو آدمی ایمان لائے عذاب کا یقین دلایا گیا جب بھی نہ مانے آخرا پنی بی بی بچون کو لیکر گھر سے باہر نکلے لوگون کو عذاب کا یقین ہوا اُنھون نے توبہ کی عذاب اُٹھ گیا جو گھرون کی چھت تک آگیا تھا یونس کو مچھلی نگل گئی انکا قصہ مشہور ہے انکی قبر جبل صیھون مین یا موصل یا قریہ ملمول یا کوفہ مین ہے ۔
یُؤَیِّدُ۔ تائید کرتا ہے اور قوت دیتا ہے

فصل الیاء مع الهاء

یُهَاجِرْ۔ وہ ہجرت کریگا وطن چھوڑیگا ۱۱
یُهَاجِرُوْا۔ ہجرت کرین وہ ۹ ۶
یَهَبُ۔ وہ بخشتا ہے عطا کرتا ہے ۶۔
یَهْبِطُ۔ نیچے گرتا ہے اور اُترتا ہے ۹۔
یَهْتَدُوْا۔ وہ ہدایت و راہ راست پاوینگے ۲۰ ۲۔
یَهْتَدُوْنَ۔ ہدایت پاتے ہین ۵ ۱۱ ۴ ۸ ۳ ۳ ۱۰ ۱۷ ۱۰ ۱۴۔
یَهْتَدِیْ۔ راہ راست پاتا ہے
یَهْجَعُوْنَ۔ سوتے ہین وہ ۱۸۔
یَهْدِ۔ ہدایت کریگا وہ ۱۵ ۳ و ۱۲ ۱۴ ۱۶ ۱۲ ۱۶۔

هَدُونَ ۔ ہدایت کرتے ہیں وہ ف ۱۰ و ۱۲ ۔ ۵ ۱۶ ۱۱ ۔

هَدُونَنَا ۔ ہدایت کریگا ہمکو ۱۵ ۔

هَدِي ۔ راہ بتاتا ہے وہ ۳ (۴۸)، جگہ

هَدِي ۔ راہ راست بتاتا ہے وہ اصل میں هتدی تھا باب افتعال سے ۹ ۔

هُدِي ۔ ہدایت کیا جاتا ہے ۹ ۔

هَدِيَكَ ۔ ہدایت کریگا تجھکو ۹ ۔

هَدِيكُمْ ۔ ہدایت کریگا تمھارے کو ۲ ۱ ۲۶ ۱۱ ۔

هَدِينِ ۔ وہ مجھے ہدایت کرتا ہے ۱۶ ۸ و ۹ ۲۳ ۲۵ ۹ ۔

هَدِينِي ۔ ہدایت کریگا مجھکو ۲ ۶ ۔

هَدِيهِ ۔ ہدایت کرتا ہے یا کریگا اسکو ۲ ۸ ۲۵ ۱۹ ۔

هَدِيهِمْ ۔ ہدایت کریگا انکو ۵ ۱ ۶ ۳ ۴ و ۷ ۹ ۸ ۶ ۲۰ ۲۶ ۵ ۔

هُرَعُونَ ۔ دوڑے جاتے تھے وہ ۱۲ ۲۳ ۔

هُزَمُ ۔ وہ شکست دیا جائیگا ۱۰ ۔

هَلِكُ ۔ ہلاک ہوتا ہے تباہ ہوتا ہے ۱ ۔

هُلِكُ ۔ بضم الیاء، وہ نیست و نابود کرتا ہے ۔ ۵ ۱۲ ۱۰ ۔

هُلَكُ ۔ بفتح اللام وہ ہلاک کیا جائیگا ۱۱ ۲۴ ۔

هُلِكُنَا ۔ ہلاک کریگا ہمکو ۱۵ ۱۹ ۔

هُلِكُونَ ۔ وہ ہلاک و تباہ کرتے ہیں ۱۲ ۔

هُمِنُ ۔ ذلیل کرتا ہے وہ اصل میں یوھن تھا ۔

هُوْدُ ۔ یہ معروف اہل کتاب کا فرقہ یہود بن یعقوب کیطرف منسوب ہے ۱۴ ۷ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۵ ۱۱ ۔

هُودِيًّا ۔ بمعنے ایضاً ۱۵ ۔

هِيجُ ۔ خشک ہوتا ہے ۱۲ ۱۶ ۱۹ ۔

هَيْمُونَ ۔ حیران و پریشان بے راہ چلتے ہیں ۱۵ ۱۹ ۔

هَيِّئُ ۔ تیار کریگا اور آسان کریگا ۱۵ ۱۴ ۔

فصل الیاء مع الیاء

يَيْئَسُ ۔ مایوس و نا امید ہوتا ہے ۲۵ ۔

يَئِسْنَ ۔ وہ عورتیں جو نا امید ہو گئی ہوں اولاد سے یعنے حیض خشک ہو گیا ہو ۱۷ ۔

يَيْئَسُوا ۔ نا امید ہوں وہ ۱۵ ۲۵ ۸ ۔

انتهى كتاب عجائب البيان في لغات القرآن

نوٹ:۔ لفظ اُمِّيّ باب الالف مع المیم میں چھوٹ گیا ہے جسکے معنے حسب ذیل ہیں ۔ اُمِّيّ ۔ اسمیں تین حرف ہیں ا ۔ م ۔ ی ۔ ی تو نسبت کی ہے جیسے حضرمی مکی، باقی رہا لفظ اُم کا اسکے معنے قصد کرنا، متوجہ ہونا، سیدھا راستہ اختیار کرنا ۔ امامت کرنا، امت ۔ حالت شریعت دین، نعمت، ہیئت، شان، اچھی عیش، سنت، طریقہ، امامت، الحمید ۔

امام نسفی کا بیان ہے کہ اُمِّيّ اُمّۃ العرب کی طرف منسوب ہے ۔ اکثر مفسرین کا یہی قول ہے ۔

باقی ہمارے رسالہ السجعۃ لسلول فی اثبات خط الرسول میں دیکھو ۔

خاتمۃ الطبع

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم الحمد للہ لولیہ والصلوٰۃ لرسولہ واصحابہ اما بعد بندہ حاجی محمد بن عبداللہ بن نورالدین (پنجابی) حیدرآبادی غفر اللہ ذنوبہم وستر عیوبہم وجعل الجنۃ مثواہم، عرض پرداز ہے کہ جب مین نے نمط ارض پر بغور دیکھا کہ قرآن مجید کی تفاسیر تو مختلف زبانون مین بکثرت ہین لیکن اردو زبان مین کوئی کامل وکافی لغت قرآن نہین ہے جسکا ہر شخص محتاج ہے اس بندہ نے بعون اللہ الملک المنان حسبۃً للہ واصلاحا للمسلمین بنام عزوجل قلم اٹھایا تو قرآن کریم ہر ایک لغت کو لغوی شرعی تاریخی تمدنی معاشرتی وتعریف اسماء الحسنیٰ واسماء انبیا وتحقیقات جنت ودوزخ وعرش و کرسی وروح وملائکہ ایمان، ثواب، عقاب المبقعات والمکنہ زمین آسمان، شمس وقمر واجنۃ وشیاطین وفرعون وہامان وشداد وشرک ومشرکین اور عجائبات دین ودنیا وآخرت شرح وبسط سے لکھے، جہان کہین شرعی مسئلہ آیا اُسکو کتب تفسیر وحدیث سے اور جہان کہین لغت کے متعلق پایا اُسکو کتب لغت سے مثل تاج العروس مفردات راغب اصفہانی ونہایہ ابن اثیر وغیرہ وغیرہ سے لکھا جہان کہین تاریخی واقعہ آیا اُسکو کتب تاریخ سے لکھا ہر صورت کوئی لغت قرآن کریم کا معنے وتفصیلاً ایسا نہین چھوڑا کہ آئندہ نسلون کو طعن وتشنیع کا موقع باقی رہے اور ہر ختم لغت پر علامت پ ۳ لکھدیا جس مین پارہ ورکوع کا حوالہ ہے یعنے پارہ دو رکوع تین مراد ہے اور پ ۶ و ۱۰ یعنے پارہ تین اور رکوع ۶ و ۱۰ مراد ہے اور پ ۳ ۱۰ اس سے پارہ تین اور رکوع دس دوبارہ مراد ہے اسی طرح تمام کتاب کا طریقہ مقرر کیا گیا ہے اور نام اسکا عجائب البیان فی لغات القرآن مع تفسیر المنان ونجوم القرآن رکھا کیونکہ لغات سے مراد لغت قرآن ہے اور تفسیر المنان سے مراد جو شرح وبسط سے تفسیر کی گئی ہے اور نجوم القرآن سے ہندسون کے ذریعہ معرفت رکوع وپارہ مراد ہے۔

پس اب مین اُمید کرتا ہون اہل وفا سے کہ جہان کہین میرے قلم نے زلزال کیا ہو یا قلم نے طغیان کیا ہو تو براہ نوازش اُسکو درست فرمائین ممنون ہونگا۔

اب الٰہی میری یہ تمنا ہے کہ تیرے فضل سے حشر مین یہ کتاب میرے سیدھے ہاتھ مین ہو اور سید المرسلین کا ساتھ ہو۔

قیمت فی جلد تین روپیہ ۳ ر

ملنے کا پتہ :۔ فضل حق و عبدالحی وغیرہ تاجران کتب بازار گلزار حوض حیدرآباد (دکن)